

Handwritten text on a piece of paper, possibly a name or address, written vertically.

Dr. Y. J. J. J.

Handwritten text on a piece of paper, possibly a name or address, written vertically.

ATV
246U3

M-45568
P-46477H

1000

ATV
24643

170

Case in museum

560

5000
1000

26 AUG 1968

Genoa 1717

INITIVM SAPIENTIE TIMOR DOMINI

Hec sunt arma quibus, Iesuani nominis hostis.

Barbaris occumbet, sarmata, Parthus, Arabs.

Genova

Alina

L. MARINEI SI

CVLI REGII HISTORIOGRAPHI

opus de rebus HISPANIAE Memorabilibus modo castigatum atq; Cesaree maiestatis iussu in lucem editum.

Cum privilegio Cesareo.

Joachimus Illustris ac generoso Dno. a Meyelmay &c. ex debita observantia donavit librum hunc. Videlicet Vischer Civium Ingolstatiensium p tempore moderator. A. 1711

BARTHOLOMEI BVSTAMAN
ty Complutensis carmen in laudem
operis SICVLI.

Hispanæ quantum dederit Trinacria terre
Nominis, hoc Siculi nobile mōstrat opus.
Monstrat opus bello, mōstrat quoq; pacē potētē,
Deniq; q; nulli post sit habenda solo.
Quosq; eadem dederit lector Tarthesia Reges,
Noscere, & illorum grandia gesta potes.
Nomina, gesta, genus, magnatu n stemata, census
Computat, atq; solum nobile quicquid habet.
Hesperia montes, amnes descripsit, & urbes,
Atq; hominum mores, scemincumq; genus.
Quales docta suo fauitq; Minerva Lyceo
Belligeri ignaros Martis in arte uiros.
Et quos summa fides Christo coniunxit Iesu,
Hinc Prælatorum magna caterua potest.
Quando igitur Siculus protraxit nomen Iberis,
Vneat hyperboreos deprecor ipse dies.

IOANNES OTHEVS.

Si cupis Hesperia res magnas noscere terre
Hanc lege, quam Siculus condidit, historiā.
Hic tibi magnanimos Reges memorabit, & urbes,
Atq; boni tellus optima quicquid habet.
Et cum principibus numerat Comitesq; Ducesq;
Induperatores, Pontifices, Equites.
Quos habet enarrat scelix Hispania sanctos,
Doctorumq; uirum nomina nota facit.
Virtutes etiam mulierum scripsit Iberas
Bellaq; sceminea fortia gesta manu.

FRANCISCVS SANCTIVS.

Carina culta suo famam tribuere Maroni,
Et laudem meruit Tullius cloquio.
Crispus ob historiam longo celebratur in æuo,
Nec poterit laudes carpere tempus edax.
Non tamen antiqui tantis se laudibus ornent,
Nec solum ueteres garrula fama canat.
Ætas nostra dabit Crispum, Cicero, Maronem,
Sed non plus uno pro tribus illa dabit.
Fingere me credis Thebanū ænigmata monstri,
Non facio, in nostro uera patent Siculo.
Crispus in historia, Maro carmine, Tullius ore
Ille est, sic igitur pro tribus unus erit.

Prologus.

LVCII MARINEI

SIGVLI PROLOGVS AD IMPERATO

REM CAROLVM ET ISABEL,

LAM IMPERATRICEM

CATHOLICOS HI

SPANIAE

REGES.

FFERVNT ALII SVIS PRINCIPIBVS, EX-
cellentes & Catholici Reges, aurum, argentum, caeteraq; metalla, alii
margaritas, gemmasq; preciosas. Alii suaves odores, thus scilicet &
myrrham. Nonnulli pantheras, tygres, elephantos. Alii camelos, mo-
nocerotes, leones, aliaq; animalia siluestria. Alii equos & canes ad ve-
nandum. Alii varii generis accipitres. Alii psittacos & luscinias aliaq;
canentes auculas, alii pationes, alii phasianos & attagines. Alii varia
pulchraq; musices instrumenta. Tabulas alii pulchris imaginibus pie-

ctas. Alii speciosa domus ornamenta, peristromata scilicet, & aulae varis hominu & aliorum
animalium figuris, & antiquis historis contexta. Alii deniq; maris & fluuiorum res meliores
terrae fructus & arboru. Quae quide vel aspectu, vel odore, vel cantu, vel sono, vel gustu Prin-
cipis aures, oculos, animuq; delectant. Ego vero paupertatis alumnus & vestrae laudis admos-
dum studiosus, quoniam rebus aliis carebam, Mactati vestrae librum, quem in Hispaniae lau-
dem, vestroruq; progenitoru memoriam scripseram, non pauperis fortasse, sed praeditis mu-
nus offero. Quem quidem si legeritis, Hispaniam vestram fere totam, & omnia quae sunt in ea
memorabilia, non sine delectatione cognoscere facile poteritis. Annos namq; propè quinquag-
inta, quibus in Hispania sum comoratus, nulla mihi res fuit optatior, nulla maior cura, nul-
la frequentior actio, nullus deniq; labor iucundior, qua diligenter inquirere, ac cernere propriis
oculis res Hispaniae memorabiles. De quibus magno studio conquisitis, & bene perspectis, ali-
quid qua verissime scriberem. Quod quidem feci, vt & honestissimo meo desiderio satisfacere,
& Catholicorum Principum, ac totius Hispaniae gentis, quae patrie suae laudibus & honori ma-
xime student, gratiam demereret. Quapropter vt mihi rerum, quas eram scripturus, ratio pro-
babilis, certaq; cognitio constaret, primu multos antiquoru libros euoluere fuit necesse, vt ea
quae scripsissem, autoritate doctissimoru virorum comprobata, vera esse crederentur. Hispaniam
deinde penè totam peragraui, res omnes diligenter inspiciens, & ea quae mihi memoratu digna
visa fuere, memori mandau. De quibus hoc opus, quod vobis offero, DE O iuuante con-
fect. Quod etsi neq; scriptoris oratione, neq; stilo, multarum tamen rerum cognitione ac varie-
tate, quae lectores inuitare solent, iuuare poterit. Quandoquidem non ea solum, quae tellus Hispa-
niae suapte natura producit, scripsimus, sed a primis etiam Hispaniae cultoribus vsq; ad tempo-
ra nostra Regum seriem, & res gestas, de viris illustribus vtriusq; ordinis, de sanctis & martyri-
bus Hispaniae, de vrbibus & oppidis, de cunctis deniq; rebus memoratu dignis. Quapropter
operi nostro de rebus Hispaniae memorabilibus nomen indidimus. Accipite igitur, excellen-
tissimi Principes, Siculi vestri chartarum munus. Quod quidem cum legeritis, non aspernati,
vt opinor, aliorum donis, quauis preciosis, anteponetis. Sunt enim caetera omnia fortunae bo-
na & mutabilia. Quae nimirum paucis annis, ad alios atq; alios transferuntur. Munera vera, quae
literarum monumentis offeruntur, immortalia sunt, & accipientium simul & dedicantium
memoriam in perpetuum conseruant.

Prologus.

EIVSDEM SIGVLI PROLOGVS SECVNDVS DE HISTORIAE LAVDIBVS AD EOSDEM PRIN CIPES.

MAGNA RES EST ET INAESTIMABILIS HEROICAE VIRTUTIS & rerum bene gestarum memoria, quae tenacissimo literarum complexu, perpetuo conservatur, eminentissimi Principes. Earum enim rerum, quas olim viri fortissimi magnifice gesserunt, & scriptores clarissimi literis tradiderunt, perutilis ac necessaria cognitio, & pergrata iucundaque narratio mortalibus prodesse plurimum solet. Siquis dem cum in veterum scriptorum libris illustrium virorum res inclyte gestas, factaque praecleara non ingrata lectione cognoscimus, illorum nimirum virtutes & laudes insignes admirantes non solum legimus libenter, verum etiam summis efferimus laudibus, & pro nostris viribus imitari quam maxime contendimus. Quod si magnorum virorum gloriam consequi non possumus, ex nostro tamen labore non parvum capimus fructum, si quos in magnis rebus aequare non valeamus, eorum saltem virtutibus nitimur inherere. Quare meo quidem iudicio plurimum debemus antiquis hominibus, & qui res praeclearas egerunt, & qui rationem posteritatis habentes, vel suas vel aliorum res memorabiles nobis scriptas reliquerunt. A quibus nimirum maximas hereditates accepimus, & amplissimum patrimonium. Nullus enim nobis esset vitae cultus, nullus ordo rerum, nulla denique praeteritorum temporum cognitio, nisi multis veterum virorum monumentis & praeclearis instrueremur exemplis. His enim quid honestum, quid magnificum, quid laudabile sit in vita cognoscimus, & aliorum nobis perspectis honoribus ad virtutem, ad labores, ad aliquid agendum praecclare laudabili semper aemulatione, & quasi agitati stimulis excitamur. Preciosa res est igitur ac potius incomparabilis praeteritarum rerum, Latino praesertim exulta sermone, narratio, quam historiam vocamus, excellentissimi Principes. Quae cum sit, ut praedicatur a multis hominum vitae magistra, temporum testis, custos memoriae, nuncia veritatis, nimirum magnis principibus, & cunctis studiosis hominibus & oblectationis & utilitatis honestae plurimum confert. Cuius quidem pergratis atque iucundis lectionibus ac penes divinis, nec in prosperis unquam rebus, nec in adversis ab officio digredimur, sed omnes potius utriusque fortunae casus pariter ferimus, animi semper atque vultus aequabilitate servata. Magnis itaque laudibus humanae vitae perlucidum speculum celebrari debet historia. De cuius perspicuo fonte, velut ex omnium bonorum venerabilis sacratio summi Reges & optimi Principes humanitatem, clementiam, iusticiam, prudentiam, consilia, caeterasque virtutes imitantur. Magni Duces & strenui milites rei militaris usum & fortitudinem induuntur. Prouinciarum praesides perutiles colligunt ad gubernandum sanctiones. Urbium magistratus & Reipublicae gubernatores exempla virtutis & humanitatis excerpunt. Magnarum demum rerum negotiatores inviolatam fidem servare & aliorum societatem & amicitiam colere docentur. Enimvero nihil est utilius historia, nihil hominibus necessarium magis, illis praesertim, qui sunt in excelsis rerum fastigio collocati. Nullum est enim virtutis exemplum, nullum memorabile factum ab orbe condito ad nostram usque tempestatem, quod nobis historia non velut omnis antiquitatis pulcherrima facies ante oculos ostendat. Instituant, non inficior, hominum vitam pulchre commodeque satis Philosophiae sanctissima praecipia, sed multo pulchrius multoque commodius historiae lectiones. Monet illa quidem recte sanctaque praecipiens, sed fronte admodum seuera summi boni speciem quandam & angustum callem viamque difficilem praese ferens, a se plerumque nonnullos magnitudine laboris auertit. Exemplum vero rerum, quae celebrantur historia, siue quae illorum virtutes & laudes, qui talia gesserunt, in sublimi & illustri loco sitae cernuntur: siue quae a scriptoribus, qui & ipsi quoque magnos honores

Junius

Prologus.

res adepti sunt, efficacius explicantur, multo facilius atque libentius amplectuntur, animisque nostris tenacius inhaerentia firmiter retinemus. Sine quibus hominum vita in multis rerum varietatibus profecto non tutior esse posset, quam nautis amisso clavo fractisque velis in pelago fluctuanti. Siquidem nemo potest praesentia recte disponere, nemo potest providere futura, nisi qui de praeteritis multa cognoverit. Nunquam igitur satis digne laudari poterit historia, de cuius amplissimo sinu cunctae virtutes, sicut e mari magno fontes omnes oriuntur. Ex quibus, si verum fateri volumus, nimirum tanta studiosis hominibus commoda, tantaeque proveniunt utilitates, quantas ego vix possum longo sermone complecti. Nunc itaque multis, quae mihi ad historiae laudem iure spectare videbantur, omissis, illud unum dumtaxat repetam, quod supra memoravi, historiam rem esse praeclearam atque diuinam, & hominibus maxime necessariam. Hac enim ad omnes vitae partes, ad omnes tam publicas, quam privatas actiones frequenter utimur. Hac bona cuncta malaque cognoscimus. Hac illustres homines illustriores fiunt. Hac omnis aetatis gesta referuntur. Hac absentes adsunt. Hac demum, quod omnium maximum est, mortui viuunt. Siquidem viuunt homines, semperque viuent, quorum literis prodita celebrataque virtus emori historiam condidit, multo quidem maiori laude dignus videri debet, quam Pharius Giges, qui a nonnullis primam pingendi artem commentus perhibetur. Fuit alloquin peracuta pictoris & satis nobilis inuentio. Scriptoris vero diues & perutilis. Variis ille coloribus & penicillo tenuissimas lineas perducens, illustrium virorum partes exteriores, & formam corporis refert, Hic autem atramento calamoque, & perpetuis chartis virtutes & animi bona cuncta testatur. Latent illius opera, vel tabulis vel parietibus impressa, huius vero perpetuis commissa literarum monumentis, per uniuersum orbem ad omnes gentes deferuntur. Consumit illa vetustas, & temporis longitudo, sicut & alia multa. Hac immortalia sunt & perpetuo remanent. Haud enim Alexander Macedonum Rex nobis cognitus esset, quamuis ab Apelle celeberrimo sui temporis pictore diligenter pingi se curauerit, nisi res ab eo fortissime gestas, vel Graece Clitarchus, alique Graecorum plures, vel Curtius & Arrianns Latine conscripsissent. Viuit igitur Alexander, viuit Caesar, viuit Hannibal, viuunt & alii quamplurimi Principes & fortissimi viri, qui sua virtute, rebusque gestis vita digni fuerunt. Verumtamen non pictura viuunt, quae est inanis & vacua, non titulis & imagunculis vel argento vel auro percussis: sed sola viuunt historia, quae quidem eos a mortalitatis iniuria vindicauit. Legite igitur historiam, quam vobis offerimus, altissimi principes, ut qui fuerint vestri maiores, & quae fecerint, & res Hispaniae memorabiles, quae multae sunt & cognitione scituque dignissimae, non ignoretis.

✠ iij

¶ Finis prologorum.

BALTHASAR COMES CASTILLO

nenfis Summiq; Pontificis orator Siculo Cæsaris Historico. S.

B hinc triennium veniens in Hispaniam, præter sollicitudinem curamq; præcipuam meæ legationis ad Cæsarem nomine Summi Pontificis, magnum quoq; mecum desiderium ferebam, vt quæ in Hispania res essent insignes & scitu dignæ cognoscerem. Sum enim sciendi res peregrinas & memorabiles, Hispaniarum præsertim, quæ sunt à multis scriptoribus celebratæ, valde cupidus, & antiquitatibus maxime deditus. Verum enimvero hætenus ad eas perquirendas nullum mihi spacium superfuit. Tot enim curæ me premunt, tot negotia diu noctiq; fatigant, vt plerūq; mei ipsius oblitus esse mihi videar. Quapropter quoniam audio q̄ fueris Hispaniarum rerum memorabilium studiosus, q̄ diligens indagator, te rogo, vir doctissime, vt hac in re me adiuues & labore/tam difficilis inquisitionis leues, meoq; desiderio, quod æquum est, consulas, ne profus ignarus Hispaniæ rerum in Italiam reuertar. Res autem, quas ego potissimum scire maxime cupio, sunt numero ferè quatuordecim. In primis, quoniam duæ feruntur Hispaniæ, Citerior scilicet & vltior. Scire velim Citerior, quæ à Pyrenæis montibus initium capit, quousq; protendatur. Præterea quæ sunt in Hispania vrbes patriciorum Romanorum coloniarum. Item & vbi columnæ sint Herculis laborum metæ. Quis saltus Castulonensis, vbi Numantia fuerit, vbi Sagunthus, & an sint hodie, Vbi mons qui facer appellatur, & amnis Letheus. Vbi Bilbilis Martialis patria. Vbi fons qui calculos dissoluit, & alius, qui sanguinis profluentem sistit. Vbi lacus profundus, qui pisces nigros gignit, & imminentem pluuiam magno murmure prænunciat. In qua regione pascunt equæ syluestres, quæ vento cōcipere discunt, Has itaq; res abs te doceri Sicule velim. Quas etsi scio difficiles esse & multis altis vel doctissimis ignotas, vni tamen tibi, vt à quibusdam tuis familiaribus accepti, pro tua diligentia non dubito notas esse & pertractatas. Quarum quidem rerum noticiam per te consecutus, quasi tui nominis immortale monumentum mecum feram, tuæq; autoritate fretus de Hispaniæ rebus, cum necesse fuerit, libentius loquar & verius. Vale magnum Siciliæ decus.

SICVLVS BALTHASARI CASTILLO

nenfi Comiti Romanicq; Pontificis oratori. S.

I dem mihi ipsi, quod tibi nūc est, desiderium fuit olim, magnanime Comes & orator excellens, magnaq; cupiditas incessit, non modo sciendi res Hispaniæ memorabiles, verum etiam scribendi. Quapropter & Hispaniam peragravi ferè totam, res omnes in ea memoratu dignas, quas apud Græcos & Latinos autores legeram, recognoscens. De quibus diligenter & bene perspectis cum scribere statuissem, multæ mihi magnæq; difficultates occurrerunt. Quæ quidem pertenuis ingenti mei vires superantes, etiam cogitationibus & votis obstiterunt. In primis ipsius Hispaniæ magnitudo, multarūq; rerum, quas in terra mariq; producit, summa fertilitas. Admiranda quoq; principum gesta, maxima multorum Ducum & equitum militumq; fortitudo, vtilis multarum mulierum animi, magnus sanctorum & martyrum numerus, & earum rerū maxime, quas à me requiris, non facilis inquisitio. Multa præterea nomina urbium, fluminum, montium, & altarum rerum, quæ fuerunt à peregrinis & barbaris gentibus deformata. Quocirca longum nimis iter ingressus multumq; difficile, etsi pedem referre iam decreueram & ab incepto desistere, multis me tamen amicis hortantibus ultra progressus sum meis & aliorum viribus adiutus. In quo multa, quæ mihi memoratu digna visa fuere, literis mandavi, voluminq; confeci. Quod, vt itinerarium meæ peregrinationis ad te mitto, quasi pignus obseruantia obsequii, quod tibi iure debeo. Vale.

BALTHASAR COMES CASTILLONENSIS

Summi Pontificis orator Siculo Cæsaris

Historico. S.

TINERARIUM TVAE PEREGRINATIONIS

accept, Sicule doctissime. Accepi inquam munus amplissimum, quod certe quantum valet aestimari non potest. Quo quidem sicut haecenus mihi nihil fuit optatius, ita nunc accepto nihil est preciosius. Pro quo tibi magnam habeo gratiam, quando referre nullo modo possum. Ego autem ex alijs tuis operibus, quæ mihi legere contigit, eruditionem tuam & scribendi genus facillimum stilumq; clarissimum facile perspexeram, à multis etiam, qui tuo contubernio

longaq; consuetudine vsi fuerè, probitatem, mores faciles & ingenti dotes audieram, sed liberalitatem & animi magnitudinem nòdum noueram. Quæ quidem hoc solo munere, quod mihi destinasti, cunctorum Regum munificentiam superauit. Ego siquidem rerum his septem noticiam, quam te rogaueram, nec amplius expectabam, tu vero pro larga tua liberalitate mihi plus centum quinquaginta milibus obtulisti. Quibus ego legendis, omnibus prætermisissis negotijs, nouem iam dies totos & noctes impendi, præter paucas horas, quas naturæ satisfaciens capiendo cibo somnoq; concedo, neq; defessus adhuc lectione tam longa, neq; sitatus. Iuuat enim me magnopere primū stilus orationis tuæ, qui vt amnis placidissimus fluit & sine murmure. Deinde plurimarum nouarumq; rerum lectoribus amabilis & periuicunda varietas maxime delectat. Auidiorem me præterea faciunt & attentioem, dum lego, Regum series, & eorum res inclite gestæ, per te breuiter & ornate compositæ. Inuitant insuper pulchræ urbium, montium, fluminum, & altarum rerum descriptiones. Placet insuper mirum in modum nobis cunctisq; sine dubio placebit, qui literarum munere delectantur, ista tua de vitis in officio rei militaris & alijs in literis illustribus honorifica narratio. Placebit & plurimorū sanctorum martyrumq; numerosissimus catalogus, præcipuus laborum tuorum fructus. O scælix Hispania quæ tot habet in cælo sanctos intercessores & martyres. Hinc nimirum principibus Hispaniæ tanta scælicitas, hinc prosperi bellorum euentus, hinc scælices omnium rerum successus, hinc deniq; magnæ & inopinatæ victoriæ proueniunt. O scælix, inquã, Hispania te sui nata cultorè. Quæ quidē tuis laboribus & uigilijs illustrata certe tibi plurimū debet. Cuius laudes & res memorabiles, quæ fuerant hæcenus occultæ, per te posthac per uniuersum terrarum orbē circumferentur & publicabuntur. Debent etiam tibi Sicule non minus & ipsius Hispaniæ principes, magnates, equites, & omnes uiri vel armis vel literis illustres. Quorum nomina resq; gestas tuus calamus æternitate donauit. Quid præterea tibi non debent omnes Hispaniæ ciuitates! Quarum res insignes & quæcunq; habent memorabilia tuis operibus in lucem proferentur, & ubiq; memorabuntur. Ego uero etsi non sum Hispanus, inter eos tamē numerari uolo, qui tibi plurimū debent. Sic enim ratio, sic & tua merita postulant. Vale.

✠ iiii

INDEX
eorum que in hoc

opere scitu digna continen-
tur, digestus per ordi-
nem alphabeticum,
ut lectori in-
dagati fa-
cilis
que voluerit oc-
currant.

A.

Abila ciuitas Lusitanie.	fo. viii.
Albatzinus Granatae.	cxiii.
Alcaçana quid interpretatur.	eodem.
Alcazeriae domus descriptio.	eodem.
Alhambra.	eodem.
Alcantara oppidum vbi situm.	fo. viii.
Almoguera patria nobilium.	fo. x.
Alphonfus castus secundus.	xxxvii.
Alphonfus, qui Petro fratri successit, rex Ara- gonum quartus.	xliv.
Alphonfus rex Aragonum sextus, & Barce- nonae Comes.	fo. i.
Alphonfus Rex Aragonum decimus, & Bar- cinonae Comes.	lvii, et. lviii.
Alphonfus cognomento benignus, Arago- num Rex duodecimus, & Barcinonae Co- mes.	fo. lix.
Alphosus magnanimus Rex Aragonum de- cimus septimus.	lxiii.
Eiusdem sermo consolatorius ad Gabrielem Surrentinum familiarem.	eodem.
Eiusdem pulchra oratio ad Ferdinandum filium contra Florentinos proficiscentem.	lxviii.
Eiusdem oratio ad Italiae Principes in expedi- tione contra Theucros, & quedam alia.	lxvi.
Alphonfi Portugalliae Regis irruptio in Re- gnum Castellae.	fo. cv.
Alphonfus Aragonens quid fuerit.	lxxv.
Sanctus Aemilianus Christi confessor.	xxviii.
Amnes in Hispania centum & quinquaginta. v.	
Amnes qui cadunt in Iberum.	eodem.
Ampostae descriptio.	lxxxix.
Eiusdem oppugnatio.	fo. xc.
Animaduersio in Iudaeos, qui post acceptum	

baptisma ad ingenubum & pristinum suae legis ritum rediere.	cviii.
D. Antonius sacrarium literarum Archa co- gnominatus.	xxxvi.
Antonius cognomine Pius, Romanorum Im- perator.	cxvii.
Aquila domus.	xv.
Arbores frugiferae in Hispania.	fo. lli.
Aranda durii.	viii.
Archadius Imperator Constantinopolita- norum.	cxviii.
Arma fortiora quomodo fiunt.	xix.
Asturcones equi.	fo. lli.
Astura fluuius, a quo Astures populi.	fo. v.
Asturiæ dux.	fo. xc.
Asturica, quae nunc Astorga dicitur.	fo. xi.
Ategua, quae nunc Marchena dicitur.	vii.
Sanctus Attilanus.	xxvii.
Atlas cultor Hispaniae.	xxxliii.
Auca ciuitas, quam hodie Burgensem vocant, singulari encomio extollitur.	fo. xli.
De eadem vide folio.	xxxv.
B.	
Bacchus fluuius iuxta Cordubam.	fo. v.
Balnea & thermæ Hispaniae.	fo. lli.
Balnea quatuor apud Toletum valde saluti- fera.	eodem.
Baluaneda oppidum.	xxxii.
Barcino vrbis pulcherrima.	lxviii.
Eiusdem laus.	lxxv.
Barcinonae Comites & eorum origo.	xlvi.
Bartholomeus Vius, vir memoria maxime dignus.	lxxxvi.
Bastani montes circa Granatam.	cxli.
Bejara oppidum, olim Culminatum voca- tatum.	fo. viii.
Bellon oppidum, quod nunc Taripha dicitur.	fo. vii.
Bellum contra Gothalanos gestum a Ioanne Rege Aragonum decimo octauo.	lxxvi.
Belli inter principes Catholicos, & rege Por- tugalliae gesti concordia atque finis.	cxli.
Bellum Granatense, quod Catholici reges gef- serunt contra Mauros.	cxli.
Bellum, quod gessit Ioannes Rex Aragonum cum Carolo filio, & populis Barcinonen- sis Principatus.	lxx.
Benauentum oppidum.	fo. xl.

Memorabilium Hispaniæ.

Berengari ⁹ Comes Barcinonæ sextus.	xlviij.
Bethis fluuius nobilissimus, à quo Bethica prouincia dicta.	fo.v.
Bethicæ prouinciæ descriptio.	vi.
Bilbao.	fo.x.
Bilbilis patria Martialis.	xij.
Biuarãbla platearibus granatæ describitur.	cxliij.
Boadelis Rex minor Granatæ.	cxv.
Boetius fons ad fluuium sanguinis sistendū utilis.	fo.lij.
Borellus Barcinonæ Comes quartus.	xlviij.
Sanctus Braulius Episcopus Cæsaraugustanus.	folio. xxliij.
Brigentiū beca, quæ nūc Ouetēsis dicitur.	.x.
Briuega oppidum.	eodem.
Brygus quid sit.	xxxliij.
Buitragum.	fo.x.
Bulla quædam Apostolica.	xlviij.
Burga fons vehementissimæ caloris.	fo.lij.
Burgensis ciuitas.	xxxliij.
Busa mulier diues ac liberalis.	cxliij.
C.	
C acus Vulcani filius.	vi. et. xxxliij.
Calasi oppidi descriptio.	lxxxv.
Calatafutum.	fo.lij.
Calagurrium.	eodem.
Callæcia prouincia & eius vrbes.	fo.x. et. xl.
Calibs fluuius, à quo Calibes populi nomen habent.	fo.v.
Calpe mons.	eodem.
Calpophorus / & Abundius martyres Hispalenses.	fo.vij.
Calorum domus.	fo.xv.
Canaria vnde nomen acceperit.	cvj.
Canariæ insulæ per Catholicos principes acquisitæ.	eodem.
Canariorum ritus atq; mores.	eodem.
Canatus mons.	fo.vi.
Cuneus ager.	eodem.
Caroli magni laus.	lxv.
Caroli regis, qui fuit nepos Ferdinãdi regis Catholici, aduentus in Hispaniã.	cxvliij.
Caroli Gallorum regis profectio in Siciliam / & de hinc in Hispaniam.	fo. lviij.
Carthaginensis prouinciæ ciuitates / & oppida.	fo. xliij.
Carthæa oppidum.	fo. vi.
Carthellanæ mulieris fidelitas.	xcvi.

Cartusianorū domus in Hispania tredecim / & earum nomina.	xxxliij.
Casa Cereris oppidum / vbi situm, & quare sic dictum.	fo. vij.
Sancta Casilla.	xxix.
Cassia domus.	fo. xv.
Castrorum domus.	eodem.
Castella vnde dicta.	fo. xlvij.
Castellæ quædam dignitates.	fo. xvij.
Castulo olim magna ciuitas.	fo. vij.
Casus memorabilis de quodã Mauro, qui se à Mahoma missum iactauerat aduersum Christianos.	fo. cxvliij.
Catholicorum Principum munificencia & liberalitas.	fo. cxxliij.
Eorundem humanitas, fortitudo atq; patientia.	fo. cxxliij.
Causa cōuersionis iudæorū in Hispania.	.cix.
Causa belli Granatensis.	fo. cxliij.
Causæ regnandi regibus catholicis.	cxxi.
Coelia quid sit.	xix.
Cæliberorum mores & descriptio.	eodem.
Cæliticum promontorium.	fo. vi.
Cæsaraugusta.	xliij. et. xxxliij.
Cæsaraugustanorum martyrum magna multitudo.	xxvij.
Cepha Maurus.	fo. liij.
S. Centolla / & Helena martyres.	xxix.
Cinga fluuius.	fo. v.
Classis magna, quã Catholici principes miserunt in Italiam cōtra Turcas.	cvj.
Claudius, Lupert ⁹ , & Victoricus pueri martyres fortissimi.	xxliij.
Coloniæ Romanorum in Hispania.	xliij.
Comites Castellæ.	xviiij.
Comites Portugalliæ.	eodem.
Compluti descriptio.	ix.
Compostella.	fo. x. et. xxxliij.
Concha ciuitas.	xliij.
Conradini Imperatoris aduentus in Italiam contra Carolum.	lv.
Eiusdem ingressus in Romã & interitus.	lvi.
Cōcilia multa memorabilia in Hispania.	xvi.
Cōsiliū prudens & admirabile Ramiri regis Aragonum quinti.	xliij.
Consilium, quod Alphonso regi Portugalliæ dederunt sui familiares super expeditionem contra reges Catholicos, & quid	

Index rerum

rex responderit.	fo. ciii.
Consilium, quod Boabdeli Maurorum regi dederunt sui consultores, pro dedicatione urbis Granatæ.	cxviii.
Cōuentus procerum super Castellæ regni gubernatione.	fo. cii.
Corduba ciuitas Bethicæ,	vii. itē, fo. cviii.
Cornelia domus,	xv.
Cottelia domus,	eodem.
Cosconia domus.	eodem.
Crux apparuit in vrbe Ouetana.	xxxvii.
D.	
D Aroca ciuitas.	xii. et. xxxii.
Darrus annis apud Granatam.	cxiii.
Dematum oppidum.	xcii.
Dertosa ciuitas.	xlii.
Eiusdem descriptio.	xci.
Sāctus Dominicus Calagurritanus.	xxxi.
Sācti Domini Calciatensis ciuitas miraculo singulari memorabilis.	xxxii.
Donia oppidum.	fo. xi.
Durius annis.	fo. v.
E.	
E cclésiæ cathedrales Tarraconensis provincie.	xlv.
Elemosinæ quæ distribuuntur in ecclesia Toletana.	fo. ix.
Sanctus Eleasmus.	xxix.
Eltonora generosa mulier, Comitiss Salinarum filia.	fo. xi.
Eluera olim ciuitas apud Granatam.	cxiiii.
D. Emetherius/ & Celedonius, atq; alii martyres.	xxv.
Emerita Augusta Romanorū Colonia.	vi.
Sancta Engratia virgo & martyr.	xxliii.
Ennicus cognomento Arista, Dux Aragoniæ quintus.	xli.
Epistola Ioānis Aragoniæ regis ad Ferdinandum filium.	xcix.
Equalatū oppidū & res in eo gestæ.	lxxxviii.
Equæ Zephiræ quæ vento concipere dicuntur.	fo. i.
Erganiciū, quod nunc Alcaniciū vocāt.	xii.
Erythrus Hispaniæ cultor.	xxxiiii.
S. Eulalia virgo & martyr.	xxlii.
S. Eugeni⁹ Archiepiscopus Toletan⁹.	xxvii.
S. Eurosia virgo & martyr.	xxix.
F.	

F Abulosa de Hercule.	xliii.
Facinus magnum & memorabile Iacobī Aragonum regis octauī.	lii.
Facinus indignū cuiusdā equitis, cui nomen erat Aluarus Annius Lugus.	cxi.
Facinus memorabile Raimundi Barcinonæ Comitiss.	xlvi.
S. Facundus/ & Primitiuus martyres.	xxx.
Famis magna vis.	xcix.
Sāctus Faustus, Ianuarius/ & Martialis martyres.	xxvi.
Sanctus Felix/ & Anastasius/ & sancta digna martyres.	eodem.
Ferraria promontorium.	fo. v.
Ferdinandus primus rex Castellæ.	xxxviii.
Ferdinādus rex Aragonum, xvi. Et Barcinonæ Comes.	lxi. et. lxii.
Ferdinandus rex/ & Isabella regina Catholici Principes.	fo. c.
Ferdinandus Rex Vngariæ frater Caroli Imperatoris.	cxxxviii.
Fistilla Hispaniæ.	fo. liii.
Fista oppidum.	fo. x.
Sancta Florentina.	xxiii.
Sanctus Florentius martyr.	xxvii.
Fluminum nomina in Hispania.	fo. v.
Fonseca domus.	fo. xv.
Fontes in Hispania multi.	liii.
Fortuni⁹ Garci⁹ filij⁹ Aragoni⁹ Dux.	lii.
Fraga oppidum.	xli.
Fresin⁹ natale solū Ferdinādi regis catholi.	c.
Sanctus Fructuosus, Eulogius, & Augurius martyres.	xxix.
Sanctus Fructus.	xxx.
S. Froylanus episcopus Legionen⁹.	xxliii.
S. Fulgentius episcopus Hastigitanus.	eodē.
G.	
G aditana ciuitas, quæ hodie appellatur Galtx.	fo. vi.
Gallatiæ provincie reformatio.	cvii.
Galliæ regis verba ad filios suos, in discessu, quando eos in Hispania obsides apud Cæsarem reliquit.	xxi.
Gallorum ingens strages in Sicilia.	lvi.
Gallorum domus.	fo. xv.
Garciæ Gometis facinus egregium.	xxxix.
Garcias Ximentus Dux contra Mauros profectus.	fo. xli.

Memorabilium Hispaniæ.

Garſias Eunic⁹ Aragoniæ Dux ſecūd⁹ eodē.		ſtam volunt.	xxxiii.
Eiuſdem nominis Dux ſextus.	ibidem.	Hiſpaliſ egregia laus & deſcriptio.	cviii.
Garſias Sanctius cognomēto Tremulus Ara- goniæ Dux octauus.	fo. xlii.	Homeri carmen elegās in laudē Hiſpaniæ.	ii.
Geriones trigemini.	xxxiii.	Homo quando dicendus ſcelix.	lxiii.
Gerundæ oppugnatio.	lxxvii.	Honorius Imperator Conſtantinopolitano- rum.	ccxviii.
Gibralfarum arx.	cxvii.	Humanitas Catholicorū Principū.	ccxliiii.
Gothorum aduentus in Hiſpaniam.	xxxiiii.	I.	
Sanctus Gregorius.	xxviii.	Iaca ciuitas.	fo. xli.
Granatæ regionis & vrbiſ elegās & pulchra deſcriptio.	cxiii.	Iacobus Aragonum Rex octauus/ & Co- mes Barcinonæ.	li. lii. et. liii.
Granatę vrbiſ deditio quo anno/ & quomo- do ſit facta.	cxix.	Iacobus Aragonum Rex vndecimus/ & Bar- cinonæ Comes.	lviii.
Græca vocabula, quibus Hiſpani vtuntur in ſua lingua.	xxii.	Iaen quid interpretatur.	fo. vii.
Griffeus Barcinonēſis comitat⁹ p̄fect⁹.	xlvi.	Iberi annis origo.	ii. v. et. lxxviii.
Griffeus cognomento Pilus, primus Barci- nonæ Comes.	eodem.	Idubeda mons.	fo. vi.
Guadalupus.	vii. et. xxxi.	D. Illeſonſus Toletanæ Eccleſiæ Antifiteſ.	folio. ix. et. xxiii.
Guadalajara.	fo. x.	Ilerdæ laus inſignis.	fo. liii.
Guzmani vnde originem ducunt.	xvi.	Eiuſdem deſcriptio.	lxxxiii.
H.		Imperatores, quos dedit Hiſpania Romæ/ & Conſtantinopoli.	ccxvii.
Hadrianus Heiſus Romanorum Impe- rator.	ccxvi.	Ingenia Hiſpanorū ad lſas capeſſendas.	xxi.
Hærrici Gothomani Ducis Methymnꝯ Sido- niæ virt⁹ & liberalitas i bello Granatē.	cxv.	Inferna loca ludorum plena.	fo. cx.
Hercules in Hiſpania regnauit.	xxxiiii.	Inſignia regum Portugalliæ.	fo. xl.
Hiſpaniæ nomina.	fo. i.	Inſulæ fortunatæ.	fo. cvi.
Hiſpaniæ ſitus & forma.	eodem.	S. Ioānes p̄ſbyter & cōfeſſor Chriſti.	xxvi.
Hiſpania caput orbis.	ibidem.	Ioānis ſobrarij Alcagnicēſis carmen in opus Siculi elegans & feſtiuum.	fo. xl.
Hiſpania quib⁹ potiffimū abūdet reb⁹. eodē		Ioannes Rex Aragonum decimus quartus/ & Barcinonæ Comes.	fo. lx.
Hiſpaniæ metalla & res aliæ.	eodem.	Ioānes Aragoniæ Rex decimus octauus. De huius ingenio & rebus egregie geſtis mul- ta notatu digniſſima a. fo. lxxvii. vſq; xcx.	
Hiſpaniæ fruges & vina.	fo. ii.	Ioannes Dux Andiganenſium.	xc.
Hiſpania omnis generis fruſtib⁹ abūdat.	iii.	Ioānes Cagnamati proteruitas contra Regē Ferdinandum Catholicū.	ccxliii.
Hiſpania pecoribus diues.	eodem.	Iria flauia, quæ nūc ſancta Maria finis terræ dicitur.	fo. x.
Hiſpaniæ diuiſio in tres partes.	fo. vi.	Iſabellæ Regiæ Catholice mores, religio, & ſtudium in bonas literas.	ccxli.
Hiſpanorū mores, ingenia, & habitus.	lx.	Eiuſdem progenitores & natiuitas.	ci.
Hiſpanorū veterū cōſtātia & fidelitas.	xx.	Iſabella Imperatrix Emanuelis Portugalliæ Regis filia Caroli Cæſari nupta.	xl.
Hiſpanorū primæ linguæ vocabula.	xxi.	Iſabellæ Montaniæ fidelitas erga Ioannem Aragoniæ Regem.	xc. vi.
Hiſpanorum laus in re militari.	eodem.	S. Iſidorus Hiſpalenſis epiſcopus.	xxx.
Hiſpanorum urbanitas & diligentia in edu- candis liberis.	eodem.	Sāct⁹ Iulian⁹ doctor/ & Archiepiſcopus To	
Hiſpanorū ſobrietas & aliæ virtutes.	xxii.		
Hiſpaniæ & aliarum regionum primi cultor- res.	xxxiiii.		
Hiſpaniæ Pontifices, magnates, & officia in curia regum.	xvi.		
Hiſpalus Herculis filius, à quo Hiſpaniam di			

Index rerum

letanus.	fol. cccix.	Maoritū, quod vulgo Madrid appellant.	ix.
S. Iulita & Ciricus eius filius martyres.	xxv.	Manricorum nomen & origo.	xvi.
Iulia Regia.	fo. vii.	S. Marci et S. Nona.	xxiii.
Iudæorum ceremoniæ.	cviii.	Marchiones Castellæ.	xvii.
Iusticia p Catholicos Reges restituta.	ccxlii.	Marcus Antonius cognomento verus Imperator Romanorum.	ccxviii.
Iusticiæ nouum genus (quod Hermandatū appellant) à Catholicis Principibus excogitatum in delinquentes.	cvii.	Marta Pacte qua mulier audax.	cxii.
L.		Martini duo Reges, alter Aragoniæ, & alter Siciliæ.	fo. lxi.
L acus cuiusdam mira natura.	liii.	Maurorum aduentus in Hispaniam.	xxxvi.
Lagontus amnis.	fo. v.	Maurorum magna strages.	xli.
Laetaniæ prouinciæ populi.	xlii.	Maurus quidam temerarius Scenolam Romanorum imitatus qd designarit.	xxxix. et. cxvii.
Lapis specularis cuiusmodi est.	fo. i.	Mellicola primus Hispanos vsum mellis edocuit.	xxxliii.
Latronum domus.	xlii.	Mentefa ciuitas Beticæ primaria, nunc Iacn appellata.	vii. et. xxxii.
Sanctus Lambertus.	xxviii.	Merulorum domus.	xv.
D. Laurentius martyr.	xxiii.	Methymna Campi.	viii.
S. Laurentius Archiepiscopus Hispalensis.	xxiiii.	Methymna cæli.	fo. x.
Laus Regum Catholicorum.	xxii.	Methymna Rosca.	fo. xi.
Laus eximia templi Toletani.	fo. lxx.	Mezclita quid sit.	cxvi.
S. Leander Episcopus Hispalensis.	xxx.	Mintus fluuius.	fo. v.
Ledesine balneū in Hispania mire virtutis.	liii.	Mirū de quodam lacu in monte Canato.	fo. vi.
Legatio, quam Rex Portugalliæ misit ad Reges Catholicos, & responsio Catholicorum Principum.	c liii.	Miro Barcinonæ Comes secundus.	xlii.
Legio Germanica.	fo. xi.	Moclinum oppidum.	cxvi.
S. Leocadia Toletana.	xxiii.	Molina oppidum antiquissimum.	xliii.
Lepuzcua prouincia.	fo. x.	Monasterium nobile iuxta Burgensem ciuitatem, quod Huelgas vocant.	fo. xi.
Liberalitatis multa genera.	ccxlii.	Montes Hispaniæ.	fo. v.
Liberalitas Caroli Francorum Regis.	ccxv.	Mons Gacci.	fo. vi.
Liberi Ferdinandi, & Isabellæ Regum Catholicorum.	ccxvi.	Mons Sacer.	eodem.
Lingua vetus Hispanorum.	fo. xx.	Mons Serratus.	eodem.
Lingua, qua hodie vtuntur Hispani.	xxi.	Mons Mator.	fo. viii.
Linum in Hispania optimū prouenit.	fo. vi.	Mons Iudæorum apud Barcinonem.	fo. v.
Logronum.	fo. xii.	Monsonium oppidum.	xii.
Loxa ciuitas.	cxvi.	Montangi Castellum.	fo. vii.
Lucii Flori Encomium de Hispania.	xix.	Moræ incendium miserabile.	fo. ix.
Ludi & blasphemici prohibiti à Catholicis Principibus.	fo. cx.	Morella oppidum vbi situm.	lxxxii.
Ludouici Impatoris aduentus in Hispania.	xli.	Mors Ioannæ Reginæ Aragoniæ.	xciii.
Lusitania prouincia describitur.	fo. vii.	Mors Isabellæ Reginæ.	ccxv.
Lusoribus multa mala incumbunt.	fo. cx.	Mors Ferdinandi Segis.	ccxvi.
M.		Mors Ioannis Regis Aragoniæ, & de gestis in ea.	fo. cxcix.
M agnates Castellæ, Legionis, Andalusie, & Callectæ.	xvii.	Mortis pulchra consolatio.	lxiii.
Magnates Aragoniæ, Valentie, Toletaniæ, & Nauarre.	xviii.	Mulierum Hispaniæ antiquarum cultus.	xx.
Magnates Portugalliæ.	eodem.	N.	
		N aturæ magna vis.	xlii.

Memorabilem Hispanie.

Nebrissa venera cognominata.	fo. vii.	Palentia nobilissima ciuitas.	fo. xi.
Nepotum domus.	fo. xv.	Panis multa genera.	lxxxviii.
Nerna Romanorum Imperator.	cxxvii.	Pastrana oppidū insigni fonte nominatū.	x.
Nomenclatura ciuitatum & oppidorum Granatae Regni.	cxix.	Pax Auxusta, alio noie, ciuitas Paccusis.	vii.
Nomina eorum qui de bello Granatensi scripserunt.	cxlii.	Peña fidelis.	viii.
Nomina vrbis Granatae, & quare sic nuncupetur.	cxliii.	Perpintanum oppidum.	xiii.
Nomina in Bryga terminalia.	xxxiii.	De huius obsidione vide folio.	xcvii.
Nomina multorum procerum quorum fides in bello spectabilis fuit.	cv.	Petracia Serrana.	viii.
Nouerca raro amant priuignos.	xlvi.	D. Petrus cognomine Barchus.	xxiii.
Numisma repertum apud Indos Cæsaris Augusti imagine sculptum.	cvi.	D. Petrus Præsul Osomensis.	xxv.
Nunilo & Alodia martyres Hispaniae.	xxv.	Petrus Sancti Regis secundi filius Aragonie Rex tertius.	xliv.
O.		Petrus Alphonfi filius, Aragonum Rex septimus, & Barcinonæ Comes.	fo. i.
O dium perpetuum inter Gothalanos & Ianuenses.	xlx.	Petrus Aragonum Rex nonus, & Barcinonæ Comes.	lii. et. lviii.
Officiorū multa genera in domo regia.	xvi.	Petrus cognomento Ceremoniosus Rex Aragonum. XIII. et Comes Barcinonæ.	lxx.
Olana domus.	xv.	Petrus Vera missus ad insulas Canarias à Catholicis Principibus.	cvi.
Oliana oppidum.	xxxiii.	Petrus Colonus.	ibidem.
Oluca vetus.	fo. x.	Philippi Caroli cæsaris filii foelix natiuitas.	xi.
Oppidorum complurū nomina.	vi. et. vii.	Pimentelorum domus.	xv.
Opiniones varię sup nomine Granate.	cxliii.	Pincia, quod hodie Valladolid vocant.	xi.
Oratio Guidonis ad Carolum pro Florentinis.	fo. liii.	Pisces in Hispania multi & vari.	fo. iii.
Oratio Domini Firmant Cardinalis pro pace Italiae concilianda.	lxxv.	Piscis cuiusdam inaudita forma.	eodem.
Oratio Præsulis Tarraconensis ad Ioannem Regem Aragoniae.	lxxiii.	Pyrenæi montes vnde dicti. ii. vide item. v.	
Ordines Portugalliae.	xvii.	Placentia ciuitas.	fo. viii.
Orensis ciuitas nobilis.	fo. x.	Plinius quid scribat de coloniis à Romanis in Hispania conditis.	xliv.
Orius mons Hispaniae.	fo. v.	Polancorum domus.	xv.
Orospeida mons.	fo. vi.	Polypus in Hispania captus mirae magnitudinis.	fo. iii.
Osca ciuitas.	fo. xii.	Pompilon metropolis Nauarrae.	xii.
Offet oppidum, ab Hispanis Vetus Hispalis vocatum.	vii.	Pontifices Castellae.	xvi.
Osomensis ciuitas.	viii.	Pontifices Aragoniae, Valentiae, Laetaniae, & Nauarrae.	xvii.
Otogeritis Golantes Germanicus.	xl.	Pontificatus Portugalliae.	eodem.
Oueta vrbis multis diuorum reliquiis conspicua.	fo. xxxi.	Portugalliae Regis irruptio in Regnum Castellae.	fo. cv.
P.		Portus ciuitas Portugalliae.	fo. vii.
P acis sanctio inter Isabellam Castellae Reginam, & Alphonsum Portugalliae Regem.	cxii.	Portus duo insignes.	xiii.
Padillarum domus.	xv.	Præcepta salutifera. D. Isidori.	xxx.
Palatoa domus.	xxxliii.	Prælium gestum inter Carolum & Manfredum apud Beneuentum.	liii.
		Prælium gestum ab equitibus Conradini aduersus Caroli exercitum.	lv.
		Præliū nauale, gestū à Iacobo Aragonū Rege.	

Index rerum

ge aduersus Federicum fratrem suum Regem Siciliae.	lib.	Salinae in Hispania.	fo. iii.
Prælium apud Rubinatam.	lxxxvi.	Salis utilitas.	fo. iiii.
Præliū acre apud Calafum oppidū.	lxxxvi.	Salsus amnis apud Cordubam.	fo. v.
Prælium apud Dematum.	xcii.	Salmantica ciuitas clarissima.	viii.
Prælium nocturnū inter Christianos, & Mauros apud Granatam.	cxv.	Saltus castidonēsis, Serra Morena dictus.	vi.
Prælium, quod apud Olmetū gestū est.	lxx.	Santa Maria Roncilionis.	fo. xii.
Prælium apud Ilerdam.	lxxxiiii.	Santius Garcias Dux Aragoniæ. IIII.	xli.
Ptholemeus/ & Brutus Toleti conditores.	ix.	Santius Garcelius cognomine Auarco, Aragoniæ Dux septimus.	xlii.
Pueri cuiusdam mira constantia.	xix.	Santius cognomine Maior totius Hispaniæ Imperator.	eodem.
Pugna apud Azeniam.	lxxxiii.	Santius Aragoniæ Rex secundus.	xliii.
Q.		Santi & martyres Hispaniæ.	xxii.
Q Verelæ oratorum Siciliae apud Iacobum regē Aragoniæ. XI.	fo. lviii.	Scylus fluius.	fo. v.
R.		Segouia ciuitas.	fo. viii.
R Atmundus Borrellus Barcinonæ Comes quintus.	xlviii.	Seguncia nobilissima ciuitas.	fo. x.
Raimundus Berengarius cognomēto Vetus Barcinonæ Comes septimus.	eodem.	Septem res memorabiles Granatæ.	cxiii.
Raimundus Berengarius caput Stupæ appellatus, Barcinonæ Comes. VII.	eodem.	Septem peccata mortalia.	fo. cx.
Raimundus Berengarius Comes. IX.	eodē.	Sepulueda.	fo. viii.
Eiusdem expeditio contra Mauros in Insulā Balearum.	xlix.	Series Castellæ Regum.	xxxvii.
Raimundus Berengarius Comes Barcinonēsis decimus.	xlv. xlix. et. l.	Sermo, quem Ioannes Portugalliæ Regis filius ad patrem habuit.	fo. cxi.
Ramis Aragoniæ Rex primus.	xlii.	S. Seruandus/ & Germanus martyres.	xxxv.
Ramis Monachus Aragoniæ Rex. V.	xliiii.	Sicoris amnis.	fo. v.
Redditus ecclesiæ Toletanæ.	fo. ix.	Siculorum defectio contra Gallos.	lvi.
Reformatio sacerdotū vtriusq; sexus per Catholicos Principes.	clx.	Sigismundi Imperatoris aduentus in Hispaniam ad Regem Ferdinandum.	lxi.
Reges Portugalliæ.	fo. xl.	Sili Italici carmen in commendationem Sagunthinorum.	fo. xx.
Reges Aragoniæ.	xli.	Silua domus.	fo. xv.
Regna per Catholicos Principes recuperata, & alia acquisita.	cxv.	Sisapona, quæ nunc Zamorensis vocant.	xi.
Religionis contemptus periculosus.	lvii.	Sosii oppidi descriptio atq; laudes.	fo. c.
Religionis magna vis.	lxv.	Spirarius pagus omnium totius Hispaniæ nobilissimus.	fo. viii.
Res gestæ à Catholicis principibus in conuētu Toleti, & itē in Methymna Cæpo.	cxv.	Stadium quantum continet.	fo. i.
Rubricatum Aumen.	fo. v.	Stationes duodecim, quas Rex Ferdinandus disposuit in oppugnatione Malachæ.	cxvii.
Rupes Gallica.	vi. et xxxii.	Stratagema magnesium.	cxv.
S.		Stratagema aliud perquam pulchrum Mariæ vxoris Iacobi Aragonū Regis. VIII.	li.
S Acelli cuiusdam regis descriptio.	cxvii.	T.	
Sacræ ædes & loci in Hispania miraculis nobiles.	xxxvi.	T Agus amnis diues & amænus. v. et. ix.	
Sagūth Romanorū colonia in Hispania.	xliii.	Tarraconensis prouincia.	xli.
Sagunthinorum laus.	xx.	Tarraco à quibus condita.	xlii.
		Tarraconis oppugnatio.	lxxxvii.
		Tauera domus.	xv.
		Taurus ciuitas laudata.	fo. xi.
		Tēpla à Catholicis principibus ædificata.	cx.

Memorabilem Hispanie.

Tetrasticha duo Siculi in laudem Alphonfi Aragonel.	cxxxvi.	S. Valerianus Episcopus Caesaraugustæ.	xxiii.
Theodosius Imperator Constantinopolitanorum.	cxxxviii.	Vallis apud antiqueram, quæ salem mirabili modo progignit.	fo. iiii.
Theodosius minor Archadii Imperatoris filius Constantinopolis Imperator.	eodẽ.	Vallisoleti ingenua laus.	fo. xi.
Thormis fluuius.	fo. v.	Valuaffores Tarraconensis prouinciæ.	xli.
Tintinabulũ Ramiri regis Aragonũ. V.	xliv.	Vandaluzia.	xxxiii.
Tirtassona ciuitas.	fo. xii.	Vbeda, quam Villam dici putant.	fo. vii.
Tituli & officia Castellæ magnatum.	xvii.	Venetia vnde dicta.	xxxiii.
Tituli, sigilla, & insignia regum Catholicorum.	fo. cvii.	S. Victor martyr.	xxiii.
Toleti ciuitatis ampla descriptio.	viii. et. ix.	S. Vincentius martyr.	xxii.
Toletanæ ecclesiæ Antistes. II. a rege.	eodẽ.	D. Vincentius theologus celeberrimus.	xxxvi.
S. Torquatus & eius socii.	xxviii.	S. Vincentius Ferrerius ordinis Prædicatorum, qui Iudæis errores suos aperuit in Hispania.	fo. cix.
Totila dei flagellum cognominatus.	xxxv.	Victoria ciuitas nobilis & caput Alabæ prouinciæ.	fo. x.
Traianus, qui Vulpus Crinæus cognominatus est Romanorum Imperator.	cxxxvii.	Viche ciuitas.	fo. xlii.
Trossum vel Turris Iulia.	fo. vii.	Vina Hispaniæ præcipua.	fo. ii.
Tubal cõditor Hispaniæ & rex p̄m.	xxxlii.	Viriatus dux Hispaniæ.	xix.
S. Turibius Astoricæ Episcopus.	xxiii.	Virtutes Hispanorum.	xxii.
Turris Lacuna.	fo. x.	Vitæ bona ciuitas Portugalliæ.	vii.
Turtana ciuitas.	eodem.	Votus & Felix fratres heremita.	xli.
Turris Syllana.	fo. xl.	Vrinæ magna vis inest.	xix.
Turris Cremata.	eodem.	X.	
Turris Lobatona.	eodem.	X iffreus Mironis filius Comes Barcinonæ tertius.	xlvii.
Turtur piscis iocundissimi saporis & in Hispania valde communis.	fo. iiii.	Z.	
Turtur captus apud Salmanticam viginti librarum.	eodem.	Z apatera puella virtutis nobile exemplum.	fo. xcvi.
V.		S. Zoilus martyr Cordubensis.	xxv.
V alentia ciuitatis laudes.	xlii.	Zuritanum Castellum.	fo. x.
Valeria domus.	fo. xv.	¶ Finit Indictis.	

¶ Siculus ad lectorem.

Opus, quod de rebus Hispaniæ memorabilibus multos annos elucubraveram, prolaturus in lucem, candidissime Lector, te prius admonere obsecraui, ut si te vel meus honor, vel Hispaniæ tangit, quod in eo opere desideraueris addas, & quod non probaueris vel deleas vel amice corrigas, meque familiariter admoneras. Sum enim & sui semper rationi proximus & ueritatis amicus. Fac igitur obsecro quod abs te quam iustissime peto diligenter, ut si monumentum, quod in Hispaniæ laudem condidi, rursus excidendum fuerit, tuo recognitum iudicio & censura castigatum emendatius exeat & copiosius. Vale.

LVCII MARINEI SI

CVLI DE REBVS HISPANIAE
MEMORABILIBVS.
LIBER I.

DE HISPANIAE NOMINIBVS.

Hispania/ sicuti Plinius alijq3 scriptores

Plinius.

tradiderunt, regio prima in solis occasu Europae terminos claudit. Quam ab Hispali vrbe eius insigni dictam fuisse, plures affirmant. Alii vero ab Hispano Herculis nepote nominatam volunt. Eandem Graeci Latiniq3 ab Ibero amne dixerunt Iberiam. Sunt & qui non Iberiam, sed Iberam vocauerunt: vnde Ibericum mare dictum fuisse contendunt. Ceterum scripserunt nonnulli ab Ibero, quem secundum Hispaniae regem post Tubalem fuisse dicunt, Iberum amnem, & Ibe-

Iberia.
Ibera.

riam prouinciã fuisse nominatam. Quorum sententiam, cui nec repugnamus, nec assentimus, aliorum iudicio relinquimus: Et de Ibero rege, ac de aliis tribus & viginti, quos ab initio Hispaniam cõdidisse ferunt, in alio loco dicemus. Hesperia quoq3 ab Hespero stella Occidentali dicitur, vel vt alii volunt, & scribit Higinius ab Hespero Atlantis fratre, a quo etiam, fratris arma fugente, Italia Hesperiae nomen accepit. Quapropter quum Hesperiam tantum dicimus, Italiam intelligimus, quum autem addimus vltimam, significamus Hispaniam. Ideoq3 scripsit Horatius. Hesperia victor ab vltima. Diodorus autem Siculus, Hesperiam non ab Hespero, sed ab Hesperii scribit eius filia dictam fuisse. Celtiberia insuper appellat a Celtis Galliae populis. Qui quondam de suis finibus egressi, quum ad Iberum amnem cõscendissent, de suo & fluminis nomine Celtiberiae prouinciã & Celtiberis populis nomẽ dedere. Quapropter dixit Lucanus. Profugiq3 a sede vetusta Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.

Hesperia.
Iginus.

Horatius.
Diodorus.
Celtiberia.

Lucanus.

DE HISPANIAE SITV ET FORMA.

Hispania, cuius formam Iustinus quadratã depinxit, & extenso alii corio simile demon-
strarunt, inter Africã & Galliam posita, Oceani freto Pyreneisq3 montibus clausa, & si minor est ambabus, vtraq3 tamen, vt multi scripserunt, est multo fertilior. Quae quidẽ neq3 sicut Africa ardentis sole torretur, neq3 vt Gallia ventis assiduus fatigatur. Sed inter vtramq3 media hyeme & aestate temperato sole pfruitur. Quo fit vt foelicibus & tempestiuis imbribus omni genere frugum foecundissima sit, ac nõ incolis tantum suis, sed aliis etiã prouinciis, & Italiae ipsi cunctarum rerum copia sufficiat. Est autem Hispania terrae situ magna, populis frequens, & Oceano vndiq3, Mediterraneoq3 freto cõclusa, praeter eam partem quae montibus Pyreneis, & Aquitaniae Galliae prouinciãe coniungitur. Cuius spatium est iter ferẽ quinque dierum, id est milium centum quinquaginta. Totius autem prouinciãe longitudo, vt scribit Appianus, a Gadibus & Herculis colunis ad Pyreneos montes ad milia stadiorum ferẽ decem protenditur. Latitudo vero ab Australi ad Septentrionale litus, hoc est, a Carthagine noua ad Lauretanum portum aliquanto est angustior. Vniuersae autem prouinciãe quae, vt dictum est, ab vtroq3 mari montibusq3 Pyreneis clauditur, ambitus milia stadiorum circiter quadraginta cõplectitur. Continet autem stadium passus centum viginti quinque. Ceterum multi qui de terrarum situ scripserunt, Hispaniam caput orbis esse voluerunt: Siquidem Plinius in Europae descriptione, in ea, inquit, Hispania prima terrarum est vltior appellata, eadẽ Bethica. Idẽ alibi terrarum orbis vniuersus in tris diuidit partes, Europã, Asiã & Africã, origo ab occasu solis & Gaditano freto. Verum enimvero, siue principium sit Hispania, siue finis terrarum, nihil refert. Hac igitur questione seposita, cum de rebus Hispaniae, quas terra suapte natura producit, quaedam primum dixerimus, deinde de prouinciis eius, de vrbibus & oppidis, de primis incolis, de regibus & Imperatoribus, & eorum rebus gestis, de

Iustinus.

Hispaniae longitudo.
Appianus.

Hispaniae circuitus.
Stadium.
Hispania caput orbis.

L. Marinei Siculi. Lib. i.

sanctis & martyribus, de viris illustribus in rebus bellicis, & aliis virtutibus, de viris denique disciplinis excellentibus, more nostro summam verèq; referemus.

DE BREVI SVMMA RERVM

quibus abundat Hispania.

Nimirum cum posita sit Hispania sub claro foelicisq; coeli tractu, quod clima Graeci vocant, p
uincia multas antecedit pulchritudine regionis, aeris salubritate, veterum flatibus, agrum
fontibus: amoenitate nemorum, motum iugis, fertilitate soli, vbertate pabuli, arborum fructibus, armen
tis, gregibus, equis, portuosis maris littoribus, capis, pratis, iucundissimis fluminum ripis, venar
tionibus, aucupis, piscibus, item vino, oleo, melle, saccharo, vellere, lino, canabo, sparto, iunco, rus
bla, minto, argento vivo, alumine, sapone, vitro, lapide speculari, lapide subsidiano, iaspide nus
p inuenta, rore marino, croco, cera, pice, resina, cocco, serico, bōbice, marmore, alabaastro, creta,
ferro, aere, plūbo, scoria, stagno, argento, auro, caeterisque metallis, & rebus ad hominum vitam neces
sariis abundantissima semper est. Sed ad maiora traieamus. Siquidem semper Hispania floruit, &
nunc maxime floret optimis principibus, fortissimis ducibus, animosissimis equitibus, bel
licosissimis militibus, vigilantissimis Pontificibus, obseruantissimis sacerdotibus, clarissimis
virorum & mulierum ingentis, magnaq; fortitudine, liberalibus studiis, mechanicis artibus & di
ligentissimis, fidelissimisque seruitis. Quid praeterea dicam de multis & praclarissimis urbibus?
Quid de multis magnis & opulentissimis oppidis referam? Quid de sexaginta, & sex pontifi
catibus Hispaniae, quos alio loco, nominatim recensebimus? Vnius cuiusque redditus computantes
Et eodem modo magnatum domus, & census referemus. Vidimus enim & numerauimus in His
pania principatus Centum sexaginta inter equites & Pontifices. Quid de conspicuis regum pa
latiis, de multorum magnatum, & equitum magnificis & pulcherrimis aedibus? Quid de aliis innu
meris, & publicis & priuatis aedificiis commemorem? Talibus itaque rebus Hispania foelix est, &
a multis scriptoribus non immerito celebratur. Cuius res memorabiles non solum legimus apud
multos autores, sed etiam non sine admiratione perspeximus.

Plinius.

DE HISPANIAE METALLIS, ET ALIIS REBUS.

Lapis specu
laris.

Solinus.

DE rebus Hispaniae Plinius multa magnaq; loquutus hoc addidit. Metallis, plūbi, ferri,
eris, argenti, auri tota ferem Hispania scatet, Citerior & specularibus lapidibus. Est autem
lapis specularis perlucidus, qui finditur in tenuissimas crustas, & speculi similitudinem habet.
Qui insipientis imaginem refert, & varios colores. Hunc olim sola Citerior Hispania Romam
mittebat. Postea vero Sicilia, Cyprus, & Africa miserunt. Sunt & marmorum lapidumque vniuersae
Hispaniae. Haec Plinius. Solinus etiam inquit, reuersum ad continentem res Hispanenses me vocat.
Terrarum comparanda optimis est Hispania, nulliq; post habenda frugum copia, siue soli vberem, siue vis
nearum prouentus respicere, siue arborarios velis, omni materia affluit, quae cumq; aut precio am
biciofa est, aut usu necessaria. Argentum vel aurum, si requiras, habet. Ferraris nunquam deficit, non
cedit vitibus, vincit olea, nihil in ea ociosum, nihil sterile. Quicquid cuiuscumque modi negat
messim, viget pabulis. Etiam quae arida sunt ac sterilia rudentium materiam nauticis subministrat.
Non coquuntur ibi sales, sed effoduntur. Depurgant in minutum nitelas pulueris, hoc est auri mi
cas inter arenas repertas. Fucant vellera, ut ad ruborem merum deputent Cocci veneno, id est Coc
ci succo colorant & tingunt. Strabo scribit Bethicam fuisse gentem ad modum ditissimam. Quae a Car
thaginensibus olim fuerit inuenta praesepibus utens argenteis. Coelius etiam Rhodiginus de re
bus Hispaniae scribens ait. Hispaniae vero foelicitatem insigniter admiratum Possidonium oratoria
quadam eloquentiae vi sese latinum expadentem tradidisse ferunt, Hispaniae subterranea non infernum
sed Pluton ipsum, id est opulentiae Deum inhabitare, tanta est in eo terrarum tractu metallorum fo
cunditas. Apianus praeterea refert. Hispaniae terra quoque ferax frumenti, vini, olei, auri, argen
ti, gemmarum, ac metallorum omnium: homines insuper bellicosissimos gignit, equosque velocis
simos. Varro quoque refert in Hispania nonnullas equas vento concipere. Quas a Zephyro ve

Strabo.

Celius Rhodiginus.

Appianus.

Varro,
Equae Zephy
riae.

to, qui stare solet ab occidente Zebras Hispani vocant. Quæ quidem siluestres, campestresque sunt, & indomitæ. Ego vero Varronē hoc scripsisse arbitror propter equorū Hispaniæ velocitatē. Qui non sine causa ex vento cōcepti vidētur, cū sint velocissimi. Cum præsertim scribat Iustinus hanc fabulā ex equorū fecunditate & gregū multitudine, nimiaque pernicitate ortā fuisse. Non sunt præterea quæ Strabo de rebus Hispaniæ scripsit omittenda. Cuius verba sunt hæc. At Turdetania, agerque coniunctus nulla in hoc genere virtutis rationē cōmendare volentibus abesse sinit. Nā aurum, argentū, æs, ferrū, nullibi terrarū, nec tantū, nec tā probatum generari hæctenus cōpertum est. Aurum enim non solū ex metallis effoditur, verum etiā fluit. Flumina namque, torrentesque aureā deferunt arenā. Tot igitur, tantisque naturæ donis, solisque bonitate fecelix, & orbis terrarū optima æstimari potest Hispania. De cuius magnis diuitiis, ut ea, quæ Titus Livius, aliique cōplures autores tradiderūt, omittā, ea tamen, quæ de metallis Hispaniæ Diodorus Siculus cōmemoravit, silentio nō præteribo. Qui de Hispani soli felicitate, & rerū omnium copia, de institutis moribus, & hominū cultu multa loquitur, hæc addidit. Sequitur ut de argento, quod plurimū apud Iberos, optimūque effoditur, quodque multū utilitatis incolis affert, scribamus. Dictū est à nobis in Herculis gestis, Iberiæ montes, qui Pyrenici vocantur, & altitudine & magnitudine lōge alios excellere. Nā à mari quod ad meridiē iacet, usque ad Oceanum ferme ad Arctos sitū Galliā ab Iberia dividūt, per Celtiberiā quoque protendūtur stadiis tribus milibus. In quibus cū sint silvæ frequentes, ferunt, priscis tēporibus igne à pastoribus iniecto mōtanas omnes regiones fuisse cōbustas. Qua ex re asunt montes cognominatos Pyreneos. Ardente namque continuis diebus igne plures ex montibus argenti puri rivuli flāmarum vi effluxere. Quod incolis ignotū, Phœnices mercatores vili rerū permutacione emptū in Græciam, Asiamque, ac nationes cæteras deferentes magnas, ex eo cōmercio opes cōtraxerunt. A deo autē mercatores questus excitavit cupiditas, ut cū onustis navibus superaret argentum amoto ab anchoris plūbo, argentū eius loco subderent. Hoc lucro Phœnices admodū opulenti facti plures colonias tum in Siciliam, propinquasque insulas, tum in Libiā, Sardiniamque, atque Iberiā destinarunt. Multis autē post sæculis cognito argento, Iberi quoque metallis querendis operā dedere, magnaque optimi argenti copia reperta, ingens ex ea vestigal prodit. Cū æs, aurū, argentūque sint metalla præcipua, qui in reperiendo ære, dant operā quartā eius quod effodiunt porcionē capiunt. Eorum vero, qui in argento effodiendo occupantur, quidā tribus diebus Euboicū percipiunt talentum. Terra enim omnis argento referta est, ut mirabilis sit, & eius patriæ natura, & operariorum continuus labor. Nam qui primū his metallis reperiendis incumbabant magnas contrahebant diuitias. In promptu enim est argentū terra abunde illud præstante. Postea vero cum Romani Iberiā subegissent, Italici qui lucri cupiditate id sibi opus sumpserunt, maxime ex eo ditati sunt. Emptā enim servorum copiā ad effodienda metalla deputant. Qui variis locis metallorū venas scrutati, ac alte, lateque terra effossa plurimū auri, argenti que eruūt, variis multorum stadiorum cuniculis sub terram actis. Multo facilior, quaestuosiorque hæc cura, que metallorum, quæ apud Atticos reperiuntur. Ibi enim multas in fodiendo impensas subeunt sæpius opinione frustrati, quū aut non inveniunt quod quaerant, aut inventum ita parvū sit, ut superetur à sumptu: apud Hispaniam vero, qui metallis incumbunt reperiendis ampliora spe percipiunt. Bonitate quippe soli glebas semper auro, argentoque fertiles inveniūt. Ut pote omni terra metallis plena. In cuius etiam terræ laudē Iustinus hoc modo scripsit. Nō frumenti tantum copia magna est, verum etiam vini, mellis, oleique, necque ferri solū materia præcipua, sed & equorum pernicēs greges. Nec summa tantum terræ laudanda bona, verum & obscurorum metallorum felices diuitiæ. Sed de Hispaniæ metallis hæctenus. Cæterum res Hispaniæ, quas hæctenus memoravimus, non solum legimus apud autores, sed etiam vidimus omnes præter aurum & argentum. Quæ quidem duo metalla præcipua, nunc Hispaniæ principes latere sub terra permittunt, & ab Indis maximis impensis & laboribus atque periculis afferri solent.

Iustinus

Strabo.

Diodorus.

Vnde Pyrenici
mōtes dicāt.

Iustinus.

L. Marinei Siculi. Lib. i.

DE HISPANIAE FRUGIBVS ET VINO.

Quantum autem frugibus, cæterisque rebus abundet Hispania ex prænominalis autoribus facile colligitur, ideoque in harum rerum narratione ero breuior. Habet itaque Hispania tota maximos, ac fertilissimos campos, & planities amplissimas. Quæ cum sereno cælo subiaceat, & Fauonio vento saluberrimo leniter ventilet, in ea quidem non solis æstus ardēs, non frigoris horridū, sed omni tempore viget summa temperies, ubi, teste Iustino, magna cæli salubritas per omnem Hispaniam, æqualisque aeris spiritus nulla paludum graui nebula inficit. Huc accedunt & aures maris & assidui ventorum flatus, quibus omnem prouinciã penetrantibus euentilato terrestri spiritu præcipua omnibus sanitas redditur. Homerus omnium scientiarum parēs, & Hispaniæ fertilitatis atque salubritatis non ignarus in ea vitam hominibus diuturnam, victum facilem, & campos Elyseos esse multis carminibus cecinit. Quorum pauca hæc exponere placuit.

Iustinus.

Homerus.

Nulla est Hispana tellus foelicior, in qua
 Vita uiris facilis longissima tempora durat.
 Non hyemis uis multa, niuis non ingruit imber,
 Stridula sed semper Zephyrorum flamina mittit.
 Ingens Oceanus, lenimina grata uirorum.
 Semper ubi irrumpunt splendentia lumina solis.
 Almæ telluri, noctem qui ducit opacam.
 Inde recens radijs cum sol perculserit arua
 Oceani lentas alti præfugerit undas:
 Incidit Oceano lux fulgentissima solis
 Nigrantem noctem, & madidantia sidera ducens.

Orti9 annis
 Iberi.

Quæ sit His
 panie terra
 fertilior.
 Hispanie uis
 na præcipua.

Hinc itaque per Hispaniam totam prouenit omnium rerum magna fertilitas, & omnis ager usque eo liberabilis est, ut ex uno tritici modio, sepe triginta colonis restituat, & nonnunquam quadraginta, in Bæthica præsertim, quæ quidem frugibus & cunctis rebus est admodum foelix. Cui si tempore suo pluuia contingat Australis, est multo fertilior. Omnis denique Hispaniæ tellus à Gadibus usque ad amnis Iberi fontem, quæ ultra Burgensem urbem apud oppidulum, quod incolæ Fontible nominant, oritur: non solum lætissimas fruges, sed omnium quoque rerum copiam producit immensam. Hanc ego regionem, cuius longitudo ad mille & quingenta circiter milia passuum, & latitudo ferè totidem pertenditur, magnamque Hispaniæ partem continet, fertiliorem esse arbitror, quam reliquas, & ratione cælestis tractus, quæ, ut supra diximus, Græci clima vocant, & Fauonii uenti salubritate, quæ Græci Zephyrō nominant. Qui quidem satis & arboribus uitam præstat. Huius enim uenti flatu prægnas Hispaniæ tellus non solum fruges luxuriantes, sed omne quoque leguminum genus, & optima uina foecundissime præbet. Cæterum etiam uino tota satis abundat Hispania, pauca tamē, quæ præcipua sunt, & ab odore, colore, & gustu maxime præstant, à locis ubi largissime leguntur nominabo. Legitur itaque uini albi optimique maxima copia apud oppidum nomine Sancti Martini uallis ecclesiæ, & in oppido Matrigali, item in Guadalcana oppido Bæthicæ prouinciæ, in quo etiam rubeum legitur quod optimum. Uinum præterea Tarraconense ab antiquis scriptoribus fuit maxime commendatum, in Ribadausa apud Callicos, & in oppido Caparico Portugalliae. In Ocania quoque & Yepes bona leguntur. In quibus et Lucanum in Bæthica, si non primum, secundum tamen obtinet locum. Sed inter candida uina, quod in oppido Oluari legitur, non est silentio dignum, sed memorabile. Rubeum uero, quod in Hispania plurimum legitur, quod in oppido: quod Arenas appellant, funditur: cæteris multo melius habetur. Post hoc autem in regione Toletana ferè tota maxima est uini copia, & præcipue in Scalona, Mantua Carpentana, quod oppidum Madrid appellant, in Xetapho, Pinto, Valdemoro, Casaruito, Turrilaona, sed hoc copia magis quam bonitate laudabile. Quibus præterea uinum oppidi quod vulgo Santorquatium dicitur, minime cedit. Sunt & in aliis ciuitatibus & oppidis, in Tauro scilicet, Cantalpino, & CATALAPETRA uina quæ magno habentur in precio. Salmanticense quoque uinum est suauissimum, apud puteum præsertim, quæ Amarillum uocant.

DE ARBORIBVS ET FRVCTIBVS.

Arboribus Hispania fructus ferētibus, & aliis plena est, & omnis generis fructibus abundans. Quorū arbores nō solū labor hominū, & industria conferuit, sed ipsius etiā terræ bonitate natura producit. Nemus enim vidimus vnū, præter alia multa, apud oppidū nomine Montis maioris, in quo quercus, castaneas, ilices, nuces, corilos, cerasos, prunos, pīros, ficus, labruscas, & omne genus arborū fructificans sola natura plātauit. Arbores altitudinis ingentis & amplitudinis. Nam iuxta oppidū Beieranū, vbi nemus est amoenissimū, castaneæ arboris ambitū mēsi sumus pedū cerciter quadraginta. Fructus autē arborū numero plures, & forma grandiores habet Hispania. Pirorū multa sunt genera, sed quatuor præcipue aliis omīssis, quæ sunt odore, gustuq; suauissima, nominabo. Aplanū, quod muscatū vocant, & est omnīū pirorū minimū. Vinosum, Pintū, & aliud quod sine regula dicitur in Hispania. Malorum quoq; gēra duo sunt cæteris longe meliora. Quorū alterū Camusiū, & alterum Regiū vocat Hispania. Sed inter meliores Hispaniæ fructus meo iudicio, pulchri⁹ est & excellentius illud, quod Hispani Melocotoniū vocāt. Propterea qđ sit ex malo Persico & Cidonto, hoc est ex duracino & cotonio, quod Hispani mēbrillū vocant. Quid præterea dicā de multis oliuis Hispaniæ? Hispalensibus præsertim, quæ magnitudine iuglandes excedunt? Quid de Cordubæ ficibus & oliuis etiā referā? Est Hispania quoq; vt supra diximus nemoribus, vinctis, oliuetis, moretis, pinetis, ilicetis, & palmetis, ad modū diues. Cæterū palmas, citros, & citrios, quas narangios Hispani vocant, non multas vidimus in Hispania, nisi Cordubæ, Hispali, Valentia, Barcinonæ & apud Placentiam Citros dumtaxat, & Citrios. Sunt & in aliis locis Cantabriæ maritimis, Callectæ, & Portugallia. Vidimus etiā Toleti citrios fructū ferētes. Est insuper in Hispania frequēs, & altissima cupressus. Cuius materia suauissime redolet. Sed iā de fructibus, & arboribus Hispaniæ finē faciā, cū pauca Strabonis verba retulero, Qui de rebus Hispaniæ multa loquit⁹, quāta, inquit, ex Hispania, ex Turdetania præsertim exportādarū rerum copia sit, maxime declarat nauigiorū magnitudo, & numerus. Ingentes enim onerariæ naues isthinc Puteolos nauigant, & Ostiā Romanorū nauale permeant. Quibus oleū non vbertate modo, sed etiā bonitate præcipuū. Itidem vinum, magna vis tritici, cæra, pix, mel, grana, purpuræ, & multi plurimum euehunt, ac piscium salsamenta.

DE PECORIBVS HISPANIAE.

Est Hispania præterea & pecoris oēs generis diues, gregibus & armētis plena, adeo vt mugitu balatuq; nemora, siluæ, mōtes, prata, cāpi, saltus vbiq; resonēt. Oues imprimis innumeras habet Hispania. Siquidē multos in Hispania pastores nouimus, quorū vnusquisq; ouitū triginta milia possidebat. Quapropter lanas mollissimas non Hispaniæ solum populis, sed externis etiā gētibus oues abundatissime suggerūt equos quāoptimos alit Hispania, sed Bethica plures, Lusitania velociores, Asturia fortiores. Quos veteres Asturcones appellabant. Leonēs autem camelos & elephantos non nouit Hispania, nisi cicures & aduectos aliunde.

DE VENATIONIBVS ET AVCVPIIS.

Venationes Hispaniæ neq; quadrupedum animalium, neq; volatiliū defunt. Siquidē mōtes & siluæ, dāmas, ceruos, apros, vrsos & planticies cāpiq; lepores vbiq; gignūt. Cuniculorū vero, qui & lepusculi vocantur, albi nigriq; & maculosi reperiuntur, multitudo ingens adeo vt magnā nōnūq; vastitatē satis & plantis afferant. Aucupantur præterea in Hispania præter alias aues, grues, ansæres, anates syluestres & fluuiales. Perdices & palumbas, quas torquatas appellāt, innumeras. Sed attagines pauciores & à Sicilia nup allatos. Aqlæ q; ciconiæ, ardeæ, accipitres maiores atq; minores ceteræq; aues plurimæ in Hispania nidificāt.

DE PISCIBVS HISPANIAE.

Nuncaūt quā satis in Hispania venati sum⁹, in eadē q; piscari volum⁹. Primumq; rete lacuum in mare, & deinde in amnes & riuulos, in qb⁹ amoenissime copiosissimeq; sine dubio piscabimur. Sūt enim in Hispania nō solū maria, sed etiā riuus fluminaq; admodū pisculēta. Nā cū sit

Strabo.

Asturcones equi.

Strabo.

Polipi magnitudo.

Mira piscis forma.

Turtur piscis

Turturis magnitudo.

Turdetania, vt Strabo refert, copia mediterranea, æqualē quoq; maritimā ex pelagi bonis inuenies. Ostrea nāq; & cōchilla om̄ia tū multitudinē tū amplitudinē omni ex parte exteri⁹ mare supat, p̄cipue cū fluxus ac reflux⁹ hic augeant. Qui causa, vt par est, magnitudinis ac multitudinis p̄pter inundationes existunt. Eundē se habet in modū circa Cetaria ḡna & Balenas, quibus reflantibus nebulosæ cuiusdā colūne visio lōge cernētibus offert. Quid Congri, qd Murenç, quāto n̄ is maiores capiunt? Quid alia cōplura hui⁹ generis edulta? In Carteta vero vidim⁹ Gelitas, id est murices & purpuras librarū decē. In exterioribus aut̄ locis Murenā & Cōgrū minarū supra octoginta. Polipū talēti pōdo. Duoꝝ aut̄ septas cubitorū & similia. Frequēs aut̄ Thynnus magn⁹ & pinguis horsum impellit. Hæc & his plura de maritimis Hispaniæ piscibus Strabo. Magna copia suis tēporib⁹ in Hispania est pisciū quos Saualos Hispania vocat. Itē Salmonū & mustellæ q̄ a petris, quas lābunt, Lāpetræ vocant. Legimus in Hispania Polipū olim captū fuisse tantæ magnitudinis, vt eius caput ostensum Lucullo quindecim amphorarū capax fuerit. Crines quiduis vtroq; brachio cōprehēderint, calculi instar peluū vrnā equauerint: Reliquiæ eius miraculo asseruatæ, septingenta pondo pepēderint. Cæteræ in Hispania pisces, qui i mari Septētrionali & occiduo multo meliores habent, q̄ qui Mediterraneo & Australi capiunt. Cuius rei causam esse arbitror mare frigidius, in quo pisces multiplicant & maxime pinguescunt. Quapropter q̄ pisces apud Cātabros, Astures, Callicos & Portugalēses ad Gades vsq; captiūnt, sapore ceteros lōge p̄stāt. Sunt p̄terea in Hispania pisces maiores, qui nō oua, sed animalia pariūt. Valētia siqdem piscē vidimus, quē piscatores e mari captū portauerāt, & torculari magno locauerāt aquę pleno, crassitudine & lōgitudine magnæ mulæ. Cuius caput, os, nares, oculi bouis esse videbant, p̄ter cornua quibus carebat. Māmas habebat muliebres, & manus māmillis appositas. Vuluā quoq; mulieris. Quā postero die vidimus parientē pisciculū sibi p̄similem lōgitudine triū pedum, & crassitudine colli canis Gallici. Quem die quarto post partū mater fame, vt opinor, coacta deuorauit. Quā rem ne quis cōmenticiā putet, vidit etiā mecū vnā Rex catholicus Ferdinādu: viderūt & alii cōplures equestes. Abūdat Hispania duobus anni mēsis optimis piscibus, qui Bisuci nominant. Sunt & alii in Hispania pisces excellentes Meri scilicet, Solli & quos Aguias Paladares appellant. Multa nobis de marinis Hispaniæ piscibus occurrebāt, quæ cū Scōbris, q̄ multitudinē mare cōplet Hispaniū, ut pauca de fluuialibus dicamus, p̄termittimus. Sunt em̄ p̄ Hispaniā ferē totā flumina multa valdeq; pisciosa. Capitur itaq; in multis Hispaniæ amnibus piscis aureis maculis insignitus. Qui et si notissimus est vbicq; q̄ tamē nomine vocetur ambigif. Ego vero eū esse arbitror, quē Turturē Iuuenalis appellat, quo cariturū dicebat Vrsidium: Quandoquidē nomen hoc turturis multarū gētiū vulgari sermoni maxime cōuenit. Nā & Hispani Truchā, & Itali Siculiq; Troctā vocāt. Piscis est aut̄ nō modo iucundissimi saporis, sed optimi q̄q; nutrimenti. Quos medici senibus & etiā ægrotis libentissime cōcedūt. Cuius in Hispania magna est multitudo & magnitudo ingēs. His nāq; plarga captura nō diuites modo, sed etiā pauperes vescuntur vilis emptis. Qui et si in multis Hispaniæ fluminibus capiunt, illi tamē qui apud Legionem fluminis Orbigonis, Benauentū, Burgos, Molinā, Nelā, Mansiliā, Barchū Abulæ, & in amne, q̄uis paruo, cui nomē est Corpus hominis, multo meliores habent, q̄ cæteri. Turturē captū vidimus in ripa Thormis ap̄ Salmāticā librarū. xx. Pariūt etiā plures amnes Hispaniæ mulos marinis assimiles, qui a gemina barba, quā in labro habēt inferiori, barbones appellant.

DE HISPANIAE SALINIS.

DE Salinis Hispaniæ scripturus, de salis ipsius prius admirabilī virtute pauca dicā. Quibus apud homines non minoris fortasse æstimationis, q̄ panis habebitur. Panis enim, carnes, pisces, & quodcunq; ciborum genus præter arborum fructus & herbas absq; sale comestum non solum non cōcoquitur in stomacho, sed etiam putrescūt & homines necāt. Qui p̄fecto sine sale diutius viuere nequaquam possent. Est igitur sal res humanę vitę maxime necessaria. Quare nō immerito primus mensis apponitur, Qui & comedendi appetitus excitat

sine quo gustui gratum nihil esset, & cibus omnis discumbentibus fastidiret. Non igit sine causa veteres bonos mores & voluptates honestas dulcesque sermones sales appellauerunt. Ceterum in quanto honore sal fuerit, multa quidem antiquorum monumeta declarant. Qui salē non cibus & mēsis tantum, sed etiam sacris adhibebant. Vnde ait Ouidius. Ante deos homini quod cōcōlitate valeret, Far erat & puri lucida mica salis. Et Vergilius. Sparge molā sale. Sal etiā p̄ter vsum mēse multas quoque medicamentis adhibet, & languētia hominū corpora mirifice iuuat. Quin etiā nō viuas modo, sed mortuas etiā carnes conseruat. quem p̄terea si quis mane singulis diebus sub lingua dū liquecat tenuerit, teste Plinio, sine dubio dentes à putredine & omni corruptione seruat intactos. Ex quo v̄sitatū est vulgare puerbium: Nihil sale & sole humanis corporibus vtilius. Nō igit ratione caret, quod ferunt Ancū Martium regē populo Romano cōgiari loco salem distribuere consueuisse. Cum Marcus etiā Varro sale veteres pro secundo cibo & pulmentariis vsos affirmet. Apud nos autem sal est multo maioris excellentiæ. Quoniam nos per lauacrum baptismatis à morte perpetua liberat, nostroque redemptori Christo cōiungit, & infusa sapientia mētibus nostris eodem nomine copulat. Salē itaque prouida natura, hoc est Deus Optimus Maximus magnum donū maximēque necessariū mortalibus dedit, & per omnes ferē prouicias totius orbis terrarum & in multis Hispaniæ locis largissime distribuit. Sunt enim in Hispania multa salinarum genera. Nam sicuti scribit Solinus in Hispania sal nō modo coquit, verū etiā plurimū effodit, hoc est & sit et gignitur. Fit em̄ in multis Hispaniæ locis ex aquis haustis e puteis, vt apud Seguntiam. Ex quo regibus magnum vectigal exigitur. Gignitur autem in extremis maris littoribus ceteris candidior. Sunt & montes Hispaniæ natiui salis vt apud Ribagorciam in quibus lapidinarum modo sal ceditur, & arborum modo postea pullulat ac renascit. Apud oppidū Antiquerā vallis est amoenissima, cuius lōgitudine est passuum mille & quingentorum, & ex omni parte clausa montū iugis: quæ vallis hyeme pluuias aquis implet, & in formam magni lacus efficit. Cuius aquæ calore solis in salem cādūdū cōuertunt. In Atēcæ valle salinæ sunt aquarū. Sūt & in oppido Salinarū salinæ memorabiles, & altæ in oppido, quod Salinas de Oro dicit, & apud Nouanos Navarrae populos.

DE BALNEIS ET THERMIS.

Inuenies in Hispania balnea thermaliaque admodum salutifera. Quæ quoniam multa sunt de quibusdā breui sermone referemus. Primumque de balneo quod experiri nobis contigit. Est itaque balneum in ripa Thermis amnis, quod ad hunc modum se habet. A Salmatica ciuitate passuum milia circiter octo mōs est, ex quo latitās aqua per sulphureas venas deorsum fluit, & prope flumē erumpit. Quæ tāti caloris est, quantum manus & nuda corpora ferre possunt. Cuius aque virtutē cum Maurus, vt ferunt, nomine Cepha expertus esset, eā clausit ædificio tectoque lapideo cooperuit, quo & melius vim suam conseruaret, & infirmi curari cōmodius possent. Ædificiū autē quod aqua sistit, piscine formā efficit. Ad quod aqua pueniēs vbi p̄stare nequit, inferius crescit ac surgit in altū, & aucta gurgitē præbet. In quo homines ad pectus vsque mergunt, & velut in pelago natant. Qui vbi languescere incipiunt aque calore ad viscera vitalia penetranti, statim egrediuntur, seque linteis inuoluunt, & pallis laneis coopti sudando dormiendoque purgant omni morbo, & p̄cipue scabie. Huic autē balneo Ledesma oppidū, cui p̄pinquū est, nomen dedit. Ad hūc etiā modū balneum vidimus apud oppidū Betarā, nisi quod huius aqua de gelido ac ferme semper niuoso monte p̄ subterraneos meatus ad planitiē descendit, vbi vicus est lōgus, qui ab ipsis balneis nomē accepit. Verū hic vim duplicē natura demonstrat. Sūt enim balnea duo diuersarū aquarū, quæ nō multū inter se distāt. Quorū alterū calidioris, & alterū frigidioris est aquæ. Quarū altera bibentes, altera vero lauantes homines mirifice iuuat. Hinc p̄terea nō lōge abest lactus nō vtilis min⁹ quā admirabilis. Qui & turtures, pisces subnigros, & excellētes gignit & futurā pluuiā turbineque magno aeris sonitu p̄nunciat. A deo vt eius murmur quasi tauri mugit⁹ sepe numero ad duo de viginti milia passuum fuerit auditum. Apud Callicos p̄pe Mioni fluminis ripā & Orensē ciuitatē balnea multimoda & fōs oritē noie Burga in

Ouidius.

Vergilius.

Plinius.

Prouerbiū

Ancus Martius.

Marcus Varro.

Solinus.

*Nota sal facta
ex aquis puteorum*

*Sal ex pluuiis
liber aquis et
calore solis*

Cepha.

*Nota p̄p̄rietas
res salinarum qui
viciis & dāma*

Ledesma.

Balnea apud Betarā

Mira lactis
natura.

L. Marinei Siculi. Lib. i.

*Sua in Balneo
equit' et suis de
pilla et.*

*Talavera Antea
elora*

altū scaturēs feruētior aqua sub igne. Adeo ut in eo & oua coquant, & sues immerſi facile de-
pilentur. Sunt p̄terea balnea valde ſalutifera in multis Hiſpaniæ locis, ut Hiſpali, Cordubæ,
Granatæ, Valentiæ, Alhamæ, cuius virtute Gallicus etiã morbus (ut aiūt) pellitur. Toleti fuerūt
olim balnea quatuor infra muros ciuitatis valde ſalutifera, quæ nuper deſerta ſunt & neglecta.
Propterea q̄ homines in eis lauari non audebant, neq; ingredi: quoniam lauabantur in illis
puſtulis & Gallico morbo laborantes. Cæterū legi ego in quadam hiſtoria, regem quendam
Caſtellæ Toleti balnea p̄hibuiſſe diſtruiq; tuſſiſſe. Propterea q̄ multorum malorum cauſa erāt.
Qua de re ſcripſimus alio loco. Sunt & alte rius Alhamæ balnea apud Vobercam.

DE HISPANIAE FICTILIBVS.

Conficiūt in Hiſpania quoq; fictilla varij ḡnris, & vaſa lutea vitreãq; pulcherrima. Quæ
quidē etſi pluribus in Hiſpaniæ locis conſpicua ſingūtur, ea tamen quæ Valentia, Mur-
ciæ, Sagunthi, Elboræ, quæ nūc Talauera dicit, & à me Talabrica vocata eſt in alio loco: Itē
Malachæ, Toleti, Montefæ, Tauroli ſunt p̄cipua, ſunt & cæteris pulchriora. Vitria vero Bar-
cinonæ, Cataphali, Caſpæ præcioſa ſunt & perlucida ſunt, & in altis multis Hiſpaniæ locis ſa-
tis pulchra, quæ cauſa breuitatis omittimus.

DE HISPANIAE FONTIBVS.

*Multi fontes
apud Grana-
tam.*

*Fōtes plures
in agro Xeri-
cio.*

*Fons apud
Cauram.*

Fons Boetius

*Sanguis sanp̄m̄is
et imp̄it aqua
etſi balnei*

*Fons apud
Antiquerã ſa-
luberrimus.*

Hiſpaniæ fontes, qui ſerme ſunt innumerabiles, ſilētio præteribim⁹: ſed p̄paucos, quos
vidimus memorabiles, breui narratione referemus. Omnes enim ciuitates, oppida, pa-
gi, rura, ſilua, montes, valles, domus deniq; quãplurimæ fontibus abundant. Siquidem apud
Granatam urbem, ut in bello Granatenſi ſcripſimus, in quinq; & viginti milia paſſuū ſex &
triginta fontes oriuntur. Et in agro Xericii in regione Pacis Auguſtæ fontes ſcaturiunt quin-
genti ſupra mille. Quibus cum aliis omnibus omiſſis, de cuiusdam in Luſitania p̄uincia mi-
rabili natura mentionem faciemus. In paruo itaq; Luſitaniæ oppido, quod vulgo Villam no-
nam vocant, diſtatq; à Gaura ciuitate paſſuum milia circiter vndecim, fons oritur ab aliorum
fontium natura longe diuerſus. Siquidem non ſolum oritur, ſed etiam occidit. Oritur autem
kalendis Maiis, & ad kalendas vſq; Nouēbres aquas Villænouans abunde diffundit. Poſtea
vero occultatur lateiq; hyemē tota, & ad ſtatutum tempus, hoc eſt ad kalendas Maias renaſcitur
& accolæ reuiſit. Quod quidem ſingulis annis fieri cōpertum eſt. Sunt & in multis Hiſpaniæ
locis, in Callectia præſertim, fontes æſtate frigidiffimi. Sunt & in altis partibus fontes memo-
rabiles. Quorum paucos, qui mihi nunc in mentem veniunt, recēſebo. ¶ Supra itaq; Bur-
genſem ciuitatem ad paſſuum milia circiter viginti verſus Orientem, pagus eſt, nomine Boe-
tius, ſub altiffima rupe poſitus. Ex qua fonticulus effluens in planiciem apud pagum præno-
minatum descendit, & duos in lacus ingreditur. Quibus tãtam vim ſalubritatis & virtutis in-
fundit, ut omnes fluxum ſanguinis patientes, cum hac aqua lauantur, ſtatim liberentur. In iu-
go autem montis, vnde fonticul⁹ oritur, ædes eſt ſacra, Sanctæ Caſildæ dicata. De qua ſancta
alio loco ſcribemus. Non minoris virtutis eſt fons egregius in Bethica prouincia iuxta oppi-
dum Antiqueram. Nam ſi lotis fons Boetius ſanguinis p̄fluuium ſiſtit, potis Antiquarius cal-
culos diſſoluit. Ideoq; à petra, quam extrahit per vrinam, cognominatus eſt. Apud oppidum
autem, quod Caçares vulgo dicitur, fontem vidimus vberriſimum valdeq; conſpicuum, & aliū
huic ſimillimū prope arcem, quã vulg⁹ Salfas appellat. In Xatua quoq; oppido nobili, quod
eſt inter Oriolam & Valentiam, fontes conſpiciuntur Viterbiſ fontibus aſſimiles. Gaudet &
oppidum Paſtrana fonte ſuo pulcherrimo. Hæc de fontibus hactenus.

DE HISPANIAE FLVMINIBVS.

Iberus amnis

AMnes in Hiſpania, præter alios, centum quinquaginta numerauimus. De quibus non
niſi quosdam præcipuos & inſignes nominabimus. Et in primis Iberus nobis occur-
rit. Hic enim & fama celebris eſt, & ut Solinus, Strabo & Plin⁹ ſcribūt, nauigabili cōmercio

flues. Et Hispaniæ, ut supra demonstrauiimus, nomen dedit. Oritur autem apud Cantabros iuxta paruum oppidum, quod supra Fontibile nominauimus, & per multos Cantabriæ, Nauaræ, Aragoniæ & Laletaniæ populos ad Dertosam vsq; ciuitatem quadringenta sexaginta milia passuum fluens multis auctus fluminibus in Mediterraneum litus tam violenter ingreditur, ut quinquaginta passus in mare profusus dulcis hauriatur. Qui præter alios multos amnes & Cantabria defluentes, Basam, Cadoram, Tironem, Naterillam, Fruegam, Letiam, Melerum, Egam, Argam, Aragonem quoq; duos, qui Aragoniæ prouinciæ, ut alio loco diximus, nomen dedere. Et apud Cæsaraugustam, Gallicum, Torium: & ab altera ripa Salonem, Congedum, Veronem, & ulterius lapsus Gingham, Sicorim, atq; alios ad se recipit. Cuius aqua vel ad bibendum vel ad lauandum perutilis in cadis ad regiones alias transfertur. Ea siquidem manus albiores & facies molliores fiunt, & pota corpora saniora. Sed redeo ad Sicorim, unde Sicanos et Sicantiam dici quidam voluerunt. Scribunt enim olim in Hispania citeriori populos, qui iuxta Sicorim erant, ortis inter se dissensionibus, victos patriam deserentes in Italiam migrasse, & inde in Siciliam profectos. Quam cum homines iam defessi & quietem querentes totam penè vacuum inuenissent, animaduersa terræ fertilitate, ibi cõsedisse. Est igitur Sicoris nobis iure memorandus, quem Lucanus non immerito inter primos Hispaniæ amnes cõmemorauit. Nam & aureas defert arenas, & potus est valde salubris. Barcelona quoq; ex altera parte flumen habet Rubricatum à rubeis arenis nominatum. Ex altera vero aliud, quod incolæ Beson vocant. Ego vero Betholonem dicerem. Gingham quoq; etsi per plumbeas arenas defluit, maioribus tamen amnibus annueratur. Apud Vascones autem Calibs oritur, cuius aqua ad ferri teporamentum plurimum valet. Adeo ut Hispani non alia arma, nisi quæ temperata huius amnis aqua fuerint, approbent. A quo flumine, ut Iustinus ait, populi quoq; Calibes appellantur. Per Callectæ populos Minius labitur, amnis quidem non famæ minoris. Qui ex Oluca ciuitate profuens, oppidum Portum maritimum cognominatum duas in partes diuidens, Põtembelsarium & Orensem ciuitatem, multaq; Callectæ oppida perlabitur. Cui non cedit alius amnis propinquus, quem Scylum Callecti vocant, memorabilis. In eadem regione nascitur Astura amnis non parui nominis. A quo Astures populi denominantur. Limia præterea flumen est non paruum, & Callectæ propinquum. Quod cum Durio miscetur, nomen amittit. Eodem modo Pisorga, Relança, Relançonius, Carriõ & Duratoni amnes memorabiles. Quibus & alius Durius auctus inter Hispaniæ primarios amnes & celebriores connumeratur. Qui oritur, ut Plinius & Strabo scribunt, apud Cantabros iuxta Numantiam: & Asturiam à Vectonibus, & Lusitaniam à Gallecis determinans, & in occidentem profluens Oceanum, Zamore ciuitatis moenia radens longo tractu ad mare discurret, & apud urbem Portugalliæ, quæ Portus appellatur, ingreditur. Huic se Thormis immiscet fluuius aquæ valde salubris, qua utitur Salmantica, & à quo cognominatur Alua. Amnis quoq; iuxta Valentiam fluit, qui Turia dicebatur, & à Ptolomeo Turulus fuit appellatus. De quo sic Claudianus meminit: Floribus & roseis formosus Turia ripis. Cæterum Tagus, ut ait Plinius, ob aquas admodum salubres & arenas auriferas multis Hispaniæ fluminibus antefertur. Per quem materia multa vehitur. Qui à scriptoribus & poetis maxime celebratur. Vnde ait Iuuenalis: Tanti tibi non sit opaci omnis arena Tagi. Cuius ortus est in altissimis Aragoniæ prouinciæ iugis apud urbem Albarracinum, vel ut alii volunt oppidum Securium, quod etiam Fritas appellant. Hic amnis multis in locis nauigio traicitur, & ubi Toleti moenia penè tota circuit, & oppidum Elboram, quod nunc Talabricam vocant, Alcantaram & alia pertransiens longiori lapsu Lagonio nomen auferens apud urbem Vlixbonam in occidentem cadit Oceanum. Lagonius vero priusquam soluat Tago tributum Cauræ ciuitati ceterisque multis oppidis aquam præcipiat & campos irrigat. Oritur & in Amecitaniano agro Anas, ut scribit Plinius. Qui etsi pisces præter anguillas, quæ sunt optimæ, iutiles gignit, fama tamè & natura est memorabilis. Quippe qui modo se fundit in stagna, modo in angustiis resorbet, ac totus in cuniculis latet, & quasi nasci sepius gaudet. Hic etiã, ut Strabo meminit,

Ortus amnis Iberi.

Amnes quæ dunt in Iberi.

Sicoris amnis

Flumen Rubricatum.

Betholo.

Cinga.

Calibs.

Iustinus.

Minius.

Scylus.

Astura.

Limia.

Durio amnis

Thormis.

Turia.

Claudianus.

Tagus.

Plinius.

Iuuenalis.

Lagonius.

Laminiano

Anas.

L. Marinei Siculi. Lib. j.

non longe oritur ab ortu Tagi. Vnde in occasum fluit & apud Emeritam Augustam longissimo ponte lapideo transitur. Inde sese flectit in austrum. In eisdem fere locis oritur etiam Bethis eodem Strabone dicente. Qui etiam Sciren dicitur. Qui inter Anā, & Tagum magnitudinis est eiusdem. Et a sui primordio, sicut Anas in occasum vergens inde in austrum declinans per Gordubam & Hispalim Beticæ provinciae vrbes insignes, in idem litus excurrit. Verū enim vero Bethis annis nobilissimus est magnæq; utilitatis. Quapropter a scriptoribus maxime celebratur. Quod quidem declarat in eo semper nauigiorum multitudo tāta, quāta vix in vilo portu maris inuenitur. Apud Hispalim præsertim. Quæ quidē res causa est, & magni cōmerci, & multarum diuitiarum. Cuius etiam aqua ad inficiendas lanas plurimū valet. Quā Martialis hoc modo cōmendauit. Bethis oliuifera crinem redimite corona, aurea qui nitidis vellera tingis aquis. A quo etiam, vt Strabo & Plinius asserunt, Bética provincia nomen accepit. Et Seneca quoq; refert, nomenq; terris qui dedit Bethis suis. Ingreditur autem Bethis mare plærūq; magno impetu. Sunt præterea iuxta Gordubā amnes duo non ignobiles. Quorum alter autore Bocatio Bacchus, alter Falsus nomen habet. Inferius autem, & in extremum Occidentem labitur Oceanus. Amnes in Hispania, vt supra dictum est, centum quinquaginta vidimus. In quibus pontes vltra septingētos numerati sunt. Ex quibus duos insignes suspexit mus, & memorabiles / Segouitensem scilicet, qui potius arcus & aquæ ductus dici potest. Per quem aqua profluens ciuitatem ingreditur, & per omnes fere domos diuiditur, & in puteis æstiuo tempore frigidissima cōseruatur. Alter est Alcantaræ. Qui quidem sunt, & altitudine, & opere, & artificio mirabiles. At qui cum Hispaniæ fluuios omnes cōplecti & enumerare cum cauis difficile sit, his veluti præcipuis ac notioribus traditis, Avocedalum, Aredam, Clerum, Esicium, Eueninium, Floxium, Isam, quem Herculi gratum fuisse ferunt, Florium, Lerium, Menobam, Milim, Nebim, Saliam, Sucrinem, Tagarem siue Tadarem, Ticram, Larnū, Suaronem, Arenam, Loçotam, Xaramam, Lethem, Beoutum, qui Galliam diuidit ab Hispania, Thicim, Rubricam, Taraxon, Sorabim, Tamarim, Henarem, Corpus hominis, Tatuntam, & complures alios silentio transeo, ne nominandis fluminibus fastidio lectores afficiam. Et quoniam Darrum, Xenilem, & alios Granatæ regni fluuios memorabiles in historia, quā de bello Granatensi scripsimus, nominauimus, de fluminibus hætenus.

DE HISPANIAE MONTIBVS.

Nunc de montibus Hispaniæ scripturus, a Pyrenæo principium sumam. Hic enim & altitudine, & longitudine longe alios excellit, nam vt ante Diodori Siculi testimonio demonstrauimus, à mari, quod ad meridiem iacet, vsq; ad Oceanum fermè ad Arctos situm Galliam diuidens ab Iberia, per Celtiberiam quoq; stadiis tribus milibus protenditur. Qui, vt Pomponius scribit, in Britanicum procurrit Oceanum, Quantum autem sit metallis diues, & arborum fructibus cæterisq; rebus fertilis, satis in principio diximus. Vnde autem Pyrenæus nomen acceperit Diodori Siculi autoritate planè demonstrauimus. In Tarraconensi autem provincia iuxta Barcinonem ad maris Balearici litus mons est altior, quem nonnulli & vere fortasse montem Iouis esse opinantur. Ego vero Iudæorum potius appellarem. Propterea q̄ illic olim Iudæi sepeliebantur. Quorū plures adhuc ex magno lapide tumuli signaq; cernuntur. Cum præsertim Barcinonenses hunc montem Montui, & Iudæos Iulos appellauerint. In vertice autem montis summoq; iugo turris est, vnde speculator diu linteo velo, quasi vexillo, & noctu facibus nauigiorum aduentum Barcinonæ ciuibus ostendit. Mons autem constitus est vineis, & arboribus, & omni genere fructus abundantissimus. Deorsum apud Tarraconem Promontorium est teste Pomponio, quod Ferraria dicitur. A noua autem Carthagine milia passuum circiter quinquaginta Calpe mons est eminentissimus. Qui quāuis ambitu paruus est, altitudie tamen aereus. Ad vnus radices oppidum est eiusdem nominis. In Barcinonis quoq; regione montes alii conspiciuntur. Ex quibus vnus, qui mons Orius dicitur,

Bethis.

Martialis.

Seneca.

Bacchus.

Falsus.

Oceanus.

Pyrenæus.
mons

Mōs apud
Barcinonē.

Ferraria Pro
montoriū,
Calpe mōs.
Orius mōs.

& proprio situ, & ædificio cuiusdã castelli videt̃ inexpugnabilis. Itẽ alius celeberrim⁹, qui Ser Serratus mōs
 ratus appellatur, & si ascensu lapidosus & asper, Marię tamen virginis venerabili tẽplo, de quo
 suo loco dicemus, à Christianis continue frequentatus. Pomponius etiã scribit tria in Lusita- Tria promō
 ria p̃montoria, vnum iuxta Anam flumen, quod quia lata sede procurrens paulatim se suaq̃ toria.
 latera fastigiat & tollit in altũ, Cuneus ager appellatur. Alterum sacrum, Magnũ vero alterũ Cuneus ager
 quod plurimum maris occupet. Verum id Plinius & Strabo Artabrum vocauere, q̃ magno
 cacumine in mare protenditur, & Hispaniam ad occiduum finsens, maria, terras, coelumq̃ di
 sterminare videtur. Quod Olisiponense quoq̃ dicitur à maritima & opulenta ciuitate. Prope
 opidum nomine Sancti Ioannis Pedis portus, mōs est altissimus vndiq̃ fontibus vberrimus Mons altissi
 & ferro quod in eo plurimum optimumq̃ effoditur, valde diues. Cuius ascensus est passuum mus.
 milia circiter vndecim. Refert Bocatius in vltiori Hispania montẽ excelsum esse nomine Ca Bocatius,
 natum: in cuius vertice lacum summæ & inextricabilis pfunditatis colore nigrum. De quo in Mōs Canat⁹
 colæ miranda cõmemorant, Dicũt enim si quis in eum lapidem vel durum aliquid tegerit, ma Miranda de
 gnã protinus oriri tempestatẽ, in Oceanum Cæliticum promōtorium procurrit excelsum, lacu.
 quod ab altitudine Cæliticũ dictum credunt. Erminius eminet in Lusitania, Gris vero citeri Cæliticum
 oris Hispaniæ mons assidue ferẽ maris vnda verberatur. Mastoria Medulusq̃ montes à Bo- promōtoriu.
 catio produntur. Et in Gallecia mōs celebris, qui Sacer appellatur. De quo paulo post dicem⁹ Mons Sacer.
 Inter Lusitaniam, Bethicã, & Tarraconem surgit Solortus, Sulurius insuper, qui vt Bocatius
 est autor, à singularitate nomen sortitus est. Quoniam solus omnibus altior videatur, aut so-
 lls radius in eo appareat anteq̃ alibi oriatur. Ab vrbe Tiriaffona mons non longe distat à Ca Mons Caci.
 colatrone Vulcani filio, quẽ ab Hercule interemptum fuisse fabulantur, nominatus est & fa-
 ma notissimus. Apud Gallicos mons est Sacer appellatus, vt ait Iustinus, quẽ ferro violari ne-
 fas erat. Sed si quando fulgure terra procissa esset, detectum aurum velut dei munus colligeba-
 tur. In Lusitania præterea mons celeberrimus à Salmantica quadraginta ferẽ milia passuũ di-
 stat, quem Rupem Gallicam vocitant. Qui ob sacram & insignem ædem Dei genitricis, ma-
 gnumq̃ religionis cultum à plurimis assidue populis frequẽtatur: & ab his maxime, qui Sal-
 manticæ literis incumbunt. It enim quotãnis dies immunes & à lectionibus vacuos huc pro-
 ficiscuntur. Cæterum de hoc tẽplo atq̃ aliis Hispaniæ locis religiosis latius postea scribem⁹.
 In Mediterranea autẽ regione duos mōtes insignes apparent. E quibus alter Idubeda a Can Idubeda:
 tabris originem ducens ad Mediterraneũ littus protẽditur. Alter Orospe da medio ex agro Orospe da.
 modo in occasum, modo flectens in Austrum siluam prope Carthaginem & Malachæ regio-
 nem attingit, ibiq̃ finitur. In medio autem citerioris & vltioris Hispaniæ saltus est Castu-
 lonensis altitudine longitudineq̃ memorabilis. Qui nunc vulgo Serramorena dicitur, & Ma-
 riani montes latine vocantur. Apud Granatam Bastani sunt altissimi mōtes. De quibus in his-
 toria bellĩ Granatensis scripsimus. Sunt præterea & alii permulti Hispaniæ montes & in ma-
 ris littorib⁹, & in mediã regione atq̃ lateribus, præsertim apud Astures & Gallicos populos.
 Qui et si sunt memorabiles, eos tamen quia nominibus carent, quẽ vt arbitror, longissimo
 æuo & scriptorum incuria à memoria recesserunt, relinquimus. Item nemora ingentia, lu-
 cos frequentes, siluas amœnas, lacus magnos & pisculentos. Stagna immẽsa atq̃ paludes cau-
 sa breuitatis omittimus. Ne quis tamen montuosam aut asperam putet Hispaniam. Nam ma-
 iores quidem planities habet, Si quidem longissimas per Hispaniam vias confectimus, in quib⁹
 bus ne lapillum quidem inuenimus. Restabat nobis dicendum de sparti, iuncti, canabi, & lini
 copia. Nã Spartarios, iuncarios, linarios & canabinos habet Hispania cãpos. Hinc enim spar-
 tum in Italiam Romamq̃ mittebant Hispani. Ex quo Romani Sportulas faciebant, vt inq̃t
 Iustinus. Et Strabo testis est propter sparti copiam in Hispania spartarium campum fuisse
 nominatum, & à iunco plurimo Iũcarium. Linum vero plurimum optimumq̃ in Hispania
 legitur. Ex quo tenuissimę candidissimæq̃ telæ conficiuntur. In quibus texẽdis omni arte lini-
 ficti mirabilis Hispanarũ mulierũ industria solertiãq̃ perspicitur. Cæterũ linificti palma Lus-

stantiæ, & Ianificii Carthaginensis provinciæ multaribus tribuitur. Sed de rebus quæ in Hispania vi terræ & hominum industria procreantur hastenus. Nunc autem, vt polliciti sumus, primum de Hispaniæ regionibus, de ciuitatibus & oppidis, deinde de primis Hispaniæ cultoribus, postremo de regibus, de viris illustribus in officio rei militaris & scientiæ, atq; de rebus aliis memorabilibus conscribemus. Cæterum cum & longo æuo, & Barbaricæ gētis aduētū Hispaniæ ciuitatum & oppidorum nomina mutata sint & corrupta, si qua non satis latine nominauerimus, impetrata à lectoribus venia, quoad poterimus diligenter operam dabimus, vt à nominibus, quibus nunc oppida vulgariter appellantur, nō longe discedamus. Multa siquidem ad aurū iudicium formabimus, & quibusdam fortasse suum nomē antiquū restituem⁹, vt non omnia barbare, sed aliquid quoq; latine scripsisse videamur. Cæterum lectores obsecro, vt si qd in hoc opere desiderauerit, mihi clemēter ignoscāt. Qui qdē mirari nō debebūt, si homo nō Hispanus res oēs Hispaniæ memorabiles, q̄ sunt penē infinite, nō cōprehēderit.

LIBER SECVNDVS

DE HISPANIAE DIVISIONE CIVITATIBVS ET OPPIDIS.

Pomponius
Mella.

Appianus.

OMPONIUS Mella vir Hispanus & scriptor excellens, Hispaniam omnem diuisit in partes tris: Tarraconēsem, Bethicam, & Lusitaniam. Alii vero, quorum ego ordinem sequar, Callectiā addiderunt & Carthaginensem, quam nonnulli Carpentariā dixerunt. Appian⁹ Alexandrinus Tingitanam, quæ in Affrica est, Hispaniæ provinciā esse voluit, propterea q̄ olim à Bethica iura petere consuevit. Ego vero hac seposita, de quinque reliquis, & à Bethica primum scribere incipiam. Illud vero hoc loco non omittendum putavi, vt quoniam due

sunt Hispaniæ: Citerior scilicet, & Vterior, sciat lector inter vtramq; terminū esse Saltū Castulonensem, quem Marianū montem latine, & Serrā Morenā vulgo vocari supra dixim⁹.

DE BETHICAE PROVINCIÆ DESCRIPTIONE.

Bethicæ longitudo.

Argantoni⁹.

Cartheia.

Bethica provincia, vt supra dictum est, à Bethi flumine, eam mediam secāte (teste Plinio) nomen accepit. A Turdulis etiam sine Turdis populis Turditania dicitur, & à Vādalis, vt quidam volunt, Vandalsa seu Vandalusia nuncupatur. Incipiens autem Bethica à Gadibus & Herculis columnis ad Saltum Castulonēsem, & à Meridie maris littora longissimo tractu circueus penē ad Carthaginem nouam protenditur. Ex alia vero parte flumine Ana à Lusitania diuiditur. Cuius longitudinem quadringentorum sexaginta quinque, latitudinemq; ducentorum quinquaginta & septem milia passuum Marcus Agrippa prodidit. Nunc autem quoniam de Hispalis & Gordubæ rebus in Historia, quam de regibus Catholicis scripsim⁹, debitam mentionem fecimus, & quia in belli Granatæ descriptione centum regni Granatensis oppida, quæ Bethicæ provinciæ ferē sunt omnia, nominauimus, reliqua nūc eiusdem provinciæ oppida breuiter prosequemur. Initium itaq; est Bethicæ puinciæ Gadicana ciuitas, quæ Calix nunc appellatur, portu maris & Herculis columnis temploq; memorata. Vbi quondā, vt Plinius & Marcus Tullius scripserunt, Argantoni⁹ annos octoginta regnauit, & centū vixit & viginti. Sunt & alia ante Gades oppida maritima. In quib⁹ oppidum est nomine Palus, Capicium, Nebrissa, Chypion, Xericium, quod ego Mundam esse opinor. Item Sanlucar Barremetum connumerantur, & Rota, Chyclana, Conil, Barbatum, Algecira, Zibaltar in maris littoribus apparent. Post autem Zibaltar Cartheia est Carthesos à Græcis appellata, Plinio Stra

L. Marinei Siculi. Lib. ij.

stantiæ, & Ianificii Carthaginensis provinciæ multibus tribuitur. Sed de rebus quæ in Hispania vi terræ & hominum industria procreantur hastenus. Nunc autem, vt polliciti sumus, primum de Hispaniæ regionibus, de ciuitatibus & oppidis, deinde de primis Hispaniæ cultoribus, postremo de regibus, de viris illustribus in officio rei militaris & scientiæ, atq; de rebus aliis memorabilibus conscribemus. Cæterum cum & longo æuo, & Barbaricæ gētis aduētū Hispaniæ ciuitatum & oppidorum nomina mutata sint & corrupta, si qua non satis latine nominauerimus, impetrata à lectoribus venia, quoad poterimus diligenter operam dabimus, vt à nominibus, quibus nunc oppida vulgariter appellantur, nō longe discedamus. Multa siquidem ad aurū iudicium formabimus, & quibusdam fortasse suum nomē antiquū restituem⁹, vt non omnia barbare, sed aliquid quoq; latine scripsisse videamur. Cæterum lectores obsecro, vt si qd in hoc opere desiderauerit, mihi clemēter ignoscāt. Qui qdē mirari nō debebūt, si homo nō Hispanus res oēs Hispaniæ memorabiles, q̄ sunt penē infinite, nō cōprehēderit.

LIBER SECVNDVS

DE HISPANIAE DIVISIONE CIVITATIBVS ET OPPIDIS.

Pomponius
Mella.

Appianus.

POMPONIUS Mella vir Hispanus & scriptor excellens, Hispaniam omnem diuisit in partes tris: Tarraconēsem, Bethicam, & Lusitaniam. Alii vero, quorum ego ordinem sequar, Callectiā addiderunt & Carthaginensem, quam nonnulli Carpentariā dixerunt. Appian⁹ Alexandrinus Tingitanam, quæ in Affrica est, Hispaniæ provinciā esse voluit, propterea q̄ olim à Bethica iura petere consuevit. Ego vero hac seposita, de quinque reliquis, & à Bethica primum scribere incipiam. Illud vero hoc loco non omittendum putauit, vt quoniam due sunt Hispaniæ: Citerior scilicet, & Vterior, sciat lector inter vtramq; terminū esse Saltū Castulonensem, quem Marianū montem latine, & Serrā Morenā vulgo vocari supra dixim⁹.

DE BETHICAE PROVINCIÆ DESCRIPTIONE.

Bethicæ longitudo.

Argantoni⁹.

Cartheia.

Bethica provincia, vt supra dictum est, à Bethi flumine, eam mediam secāte (teste Plinio) nomen accepit. A Turdulis etiam sine Turdis populis Turditanā dicitur, & à Vādalis, vt quidam volunt, Vandalia seu Vandalusia nuncupatur. Incipiens autem Bethica à Gadibus & Herculis columnis ad Saltum Castulonēsem, & à Meridie maris littora longissimo tractu circueus penē ad Carthaginem nouam protenditur. Ex alia vero parte flumine Ana à Lusitania diuiditur. Cuius longitudinem quadringentorum sexaginta quinque, latitudinemq; ducentorum quinquaginta & septem milia passuum Marcus Agrippa prodidit. Nunc autem quoniam de Hispalis & Gordubæ rebus in Historia, quam de regibus Catholicis scripsim⁹, debitam mentionem fecimus, & quia in belli Granatæ descriptione centum regni Granatensis oppida, quæ Bethicæ provinciæ ferē sunt omnia, nominauimus, reliqua nūc eiusdem provinciæ oppida breuiter prosequemur. Initium itaq; est Bethicæ puinciæ Gadicana ciuitas, quæ Calix nunc appellatur, portu maris & Herculis columnis temploq; memorata. Vbi quondā, vt Plinius & Marcus Tullius scripserunt, Argantoni⁹ annos octoginta regnauit, & centū vixit & viginti. Sunt & alia ante Gades oppida maritima. In quib⁹ oppidum est nomine Palus, Capicium, Nebrissa, Chypion, Xericium, quod ego Mundam esse opinor. Item Sanlucar Barremetum connumerantur, & Rota, Chyclana, Conil, Barbatum, Algecira, Zibaltar in maris littoribus apparent. Post autem Zibaltar Cartheia est Carthesos à Græcis appellata, Plinio Stra

bonè dicentibus. Item Bellon, quod nunc Tarifa dicitur, hic est & promontorium Iunonis. Sunt & alia multa oppida quorum nomina me latent. Præter Calpe, quod vidimus sub alto monte situm, & Abilæ, quod in Affrica est, oppositum. Nebrissa vero Venerea cognominatur, quam ego à Libero patre dictam fuisse arbitror. Quod nomē ipsum videt ostendere. Nebris enim hinnuli, hoc est ceruini pulli significat pellem: qua Bacchi sacerdotes induti sacrificare solebant. In agro autem Turditānorum & in ripa Bethis Hispalis est vrbs admodū celebris. De qua, vt supra dixim⁹, plenus alibi scripsimus. Vbi quondā Calpophor⁹ presbyter & Abundius sub Maximiano crudelissimo tyrāno martyriū passi fuerūt. Hispalis ex aduerso, vt scribit Plinius, Oset oppidum habet, olim Iulia Costātia cognominatū, & nūc vet⁹ Hispalis appellatur. Inferius autē Horta est optimo vino memorata. Sūt & i hac regione oppida multa & memorabilia. Guadalcanaltū, Constantina, Alaniz. Caçallia, Māçanilla, Asnalcaçar, Veas, Luque Vbeda, quæ quidem oppida sunt omnia magnis rebus & multis ac p̄cipue frugibus et optimo vino memorata. Ex alia vero parte, Carmona, Vtrera, Molares, Coronil, Alcala Guadaira, Spera, Arcus, & Methymna Sidonia cognominata reb⁹ oibus ad hominū vitā necessariis abundantissima. Ornant & hanc prouinciam plures etiam ciuitates & insignes populi diuites & campis frugiferis memorabiles. Et præcipue Astigi, quā ego eā esse reor, quā incolæ nunc Eciam vocāt, vbi fuit olim, teste Plinio, conuentus iuridicus. Et oppidum Ategua, quod nunc Marchenam vocant. Item Mairena. In Bethis autem ripa Corduba est vrbs insignis & antiquissima Marcelli opus, teste Strabone, & Colonia patricia, dicente Plinio. De cuius rebus memorabilibus alto loco scripsimus. Sunt & hui⁹ regionis multæ magnæq; vrbes oppidaq; nobilissima. Ex quibus nobis occurrunt Vahenenses, quorum patria Iulia regia dici potest ex antiqua inscriptione in eo loco reperta. Item Caprenses, qui Gabienses dicebantur, Montillani, Aquilares, Rabulenses, Mons maior, Castrum amnis, Porenenses, Arquitani, Andugiarense, Vbedenses, sed Vbeda eam esse opinor, quæ in Cæsaris cōmentariis Villa dicitur. Hic est & Baecia ciuitas nobilis, Alcalenses, qui regii cognominantur. Item sunt Antiquari in alto loco positi, & fonte aquæ salutiferæ, quæ calculos, vt alto loco diximus, dissoluit, nominati. Sunt & Archidonenses, Cañetenses, & Oltuarense, Osunates, Stepense, Fons Ouetonensis, Aceani, Lorani, & oppidum Palma non solum nomine clarum, sed etiā pulcherrimis mulieribus nobilissimum. Sunt & Fertani, Benalcaçareses. In fine autem Bethicæ prouincie Castulo est, quæ fuit olim magna ciuitas. Vnde, teste Luito, fuit vxor Hannibalis nomine Helce. Cæterum Castulonis hodie quota pars superest, quæ vulgo Castona dicitur. In Lusitaniæ confinibus & apud Anæ fluminis ripam Pacensis ciuitas colitur, quæ Pax augusta dicitur. A qua Xericium alterum oppidum cognominatur: in cuius agro fontium maximus numerus, vt alto loco scripsimus, oritur. Cæterum mihi nunc in mentem venit ciuitas nō obliuione quidem, sed memoratu digna, & inter Bethicas vrbes primarias merito reponēda, quæ Mentefa dicitur, & ab incolis nunc Iacn appellatur. De qua Maurus quidam mihi consultus, & non indoctus Iacnem gazam & rerum copeam significare respondit. Cuius sentētia mihi probabilis videtur & vera. Est enim ciuitas nobilissima & Christi sudario, quam Veronicam vocant, celeberrima. Sita est sub alto colle cincto muris & propugnaculis. Quæ fontes habet amœnos & ferulissimos campos hortis & fructibus abundantissimos.

Nebrissa.

Calpophor⁹
& Abundius
martyres Hispanie.

Vbeda.

Carmona.

Astigi.

Ategua.

Corduba.

Iulia regia.

Gabienses.

Villa.

Baecia.

Palma.

Castulo.

Helce uxor

Hannibalis.

Pax augusta.

Mentefa.

DE LVSITANIA PROVINCIA.

Lusitania, quam Plinius à Lusu Liberi patris & Lysa Panisq; præfectis eius nomen accepit scribit, ab Occidentali freto Orientem versus apud Iberum amnem & Hispaniæ fere medio Tarraconensi prouincie coniungitur. Alii vero Lusitaniā dictam volunt à Luso, qui fuit vnus de primis Hispaniæ regibus, vt postea demōstrabimus. Est autem Lusitania ea pars Hispaniæ, quæ tribus fluminibus, Tago, Durio & Ana continetur. In cuius fere medio sita est Toletana ciuitas in vmbilico totius Hispaniæ. Magna quippe est Lusitaniæ prouincia.

Lusitaniæ
et rōe

L. Marinei Siculi. Lib. ij.

que à Bethica flumie Ana, & à Gallecia Durio diuisa i lōgitudinē ad passuū mīlia circit̄ quin-
 gēta, & latitudinē. ccc. & l. ptendit. In qua mlti sunt & nobilissimi ppli. De qb⁹ aliquos insi-
 gnes & nobiliores Hispano sermone magis q̄ Latino, qm̄ fieri aliter nō pōt, nominabim⁹.
 Et quā Lusitanie puincia Portugalie regnū caput est, inde scribere incipiem⁹. Vbi ciuitas
 est insignis & memorabilis. Quam quidam regiam nominarunt, & ab aliis Vlixbona dicta
 tur. Quam etiam Strabo vocauit Vlixeam. Quæ quidem vnā cum Mineruæ templo Vlixis
 indicabat errores, & illuc exercitum delatum. Est autem Vlixbona ciuitas maxima & opulens-
 tissima, atq; vna ex vrbibus tot⁹ Hispaniæ primariis, & portu maris & Tagi fluminis ostio
 diues. Sita est in ædito loco, & tres habet colles. Quæ, teste Plinio, Salacia quoq; fuit appellata
 & Iulia scelicitas Romanorumq; colonia. In ostio autem Durii, qui vt supra diximus, inter Lu-
 sitantiam fluit & Galleciam, ciuitas est celebris nomine Portus. Quæ, si non fallor, à Gallis in
 Hispaniam nauigantibus hoc nomen assumpsit, & Gallorum portus appellatur. Sunt & Ebo-
 ra, & Gohimbrica ciuitates, quæ nomen antiquum retinent. Sunt & aliæ duæ ciuitates Braga
 scilicet & Lamegus. In maris autem littoribus sunt Matufinenses Valētia cognomine Mintā
 Villa comitis, Auerones, Cezimbrant. A quibus remoti sunt Pons Lunæ, Guimaranenses,
 Lamarantini, Trancofones, Chauenses, oppidum magnum nomine Sanctarena, Braganciani
 Villa regalis, Valdxant, Frexo cognomine Spadacincta, Tomarenenses, Eboramontani, Tela-
 benses, Almedani, Mōfortenses, Pimelenses, Muxagatani, Penedones, Tcutugalenses, Turris
 vetus, Abrantenses, Cetubalenses, Tauleses, Oppidū Pharum, Castrum marinum, Ossono-
 ba qui nunc Siluēsis dicitur. Quam non longe abesse arbitror à Sacro promontorio, quod
 nunc Sanctum Vincentium vocant, Oppidum Visoncium, quod nunc Viseum dicitur. Sil-
 uensis diocesis populus est nobilis nomine Portus marinus. In quo Ioannes summus Pōtē-
 fex consensu Portugalie regis ordinem nouum equitibus, qui Christo militarēt, instituit ad-
 uersus Mauros per vltiorem Hispaniam discurrentes, Cuius militiæ p̄fectus maior est Ab-
 bas Alcohaliani monasterii Cisterciensis ordinis Vlixbonensis diocesis. Qui & conscribens
 di & exautorandi militem facultatem habet. Sunt præterea Portugalie regni populi memora-
 biles Arrotoleses, Portillini, oppidum Stremuctū, Borba, Villa Deliciosa, Mons Arius, & Iu-
 ris moenia, quod oppidum vulgus hodie Geromeña vocat. Campus maior, oppidum nomi-
 ne Mons Fortis & Oretondum. Sunt & alia oppida Portugalie regni, quorum nomina mē-
 hi non occurrunt, ideoq; transim⁹ ad alia. Relicto itaq; Portugalie regno, quod vt supra dixi-
 mus, est prouincię Lusitanie principiu, Alcantara est in ripa Tagi oppidū Pōte conspicuo
 nominatū. Ad dexterā est Emerita Augusta vetustissima ac nobilissima quondā in margine
 Anę, que fuit, vt alio loco diximus, Romanorū colonia, & p̄ter alios honores & res in ea me-
 morabiles arcu lapideo & ponte longissimo celebris, & antiquis ædificiis memorabilis. Hinc
 ad mīlia passuum fere triginta distat oppidū nobile Tagū versus, quod hætenus Castrū Cæ-
 saris appellandū censui, vulgare sequutus opinionē. Nunc aut̄ Casam Gereris dicendum arbi-
 tror. Propterea q̄ in eo Gereris imago nuper inuenta est spicarum manipulum manu tenens.
 Est autem oppidum magnum & cuiusdam fontis, de quo ante scripsimus, vbertate conspicu-
 um. A quo non longe distat aliud oppidum, quod Trosilum vocant, & ego Turrem Iuliam
 dicerem. In hac regione Montangi Castellum cernitur excelsum. Quod oppidum magnū
 fuit olim, & magna Calabria dicebatur, Metellinum aliq; multa habuit municipia. Paulo au-
 tem superius oppidum est nomine Guadalupus, quod luporum flumen à nonnullis interpre-
 tatur, in quo est venerabile templum Dei genitrici dicatum, & multis magnisq; miraculis no-
 minatum. De quibus alio loco dicemus. Est & oppidum nomine Deletosum, cum Bilbitanis
 & Almarensibus. Inter Tagi vero accolæ, quos supra memorauimus, sunt Boracenses, Arro-
 totani, q̄ Porcitanī cognominant̄. Sūt & Labrocēses albo vino diuites. Inferius Valētini sunt
 de Alcātara vulgo cognominati. Quib⁹ ppinqui sunt Alburq̄rquitani & p̄s ab Archiep̄o
 cognominat⁹. Itē Oropefani, Talabrici, q̄ Elborēses q̄q; dicunt̄, & oppidum Sancta Olalia,

Vlixbona ciuitas.

Portus ciuitas.

Eborā Cobi-
bricaciuitates
Braga Lame-
gus ciuitates

Alcantara.
Emerita Aug-
usta.

Casa Cereris

Turris Iulia
Montangi.

Guadalupus

Oropefa.
Talabrica.

Handwritten notes: 3005 PP.

Maquetant, Scalonenfes atq; alii populi plures Orientem verſus, de quibꝰ poſtea ſcribemus. Nũc em̃ ad alias huius puinctæ vrbes & oppida memorabilia, q̃ ſunt inter Tagũ & Anã, veniemꝰ. Eſt itaq; in Lagonii fluminis rīpa Caura ciuitas, Quæ ex vno latere Ciuitatenſes, & ex altero Galiftēſes habet. Quibus Placētia pulcherrima ciuitas, magno eſt ornamento. Cuius ciuitas cæteriꝰ arborũ fructus, panisq; candidiſſimus ſemp̃ abundat. Habet autem Placencia oppida amœniſſima. In quibus eſt Xarahicium nemoribꝰ & arborum fructibus placidiſſimũ. Item Paſaronem in conualle ſacens velut altare in teſtudine templi, ficubꝰ, citriis & aliis arborum fructibus abundantiſſimum. Eſt & oppidum Capera Romanorũ ædificũ, & balneis, de quibus ſupra ſcripſimus, valde notum. A quo non multum diſtat Mõs maior in rīpa fluminis, quod Corpus hominis appellatur. De cuius fructibus & aliis rebus alio loco ſcripſimus. Huic propinquum eſt oppidum Beiara, quod olim Culmenarium dicebatur, eſt autem multarum rerum fertilitate foeliciffimum. Sunt & in hac regione populi multi nõ ignobiles. In quibus p̃õs Cõguſtus, Ceſpetoſant, qbꝰ proximi ſunt Bonillēſes, qui Serrani cognominantur. Item oppidum Petraſicta & vici duo nobiles. Quorum alter Villa Liberalis, & alter Villa Torus appellatur. A quibus intercapedine prope paſſuum viginti milium diſtat Abila ciuitas memorabilis turribus & propugnaculis tuta, diuicꝰ Vincentii martyrio foelix, & multarum rerum copia ſemper abundans. Thormis habet oppoſitos Barcenſes, Saluaterranos, Aluanos Thormitanos cognominatos. Quorum caput eſt & domina Salmantica clariffima ciuitas omnium virtutum diſciplinarumq; genitrix, equitibus & literatis alumnis illuſtris. In qua eſt omniũ rerum ſumma fertilitas. Hinc omnes ferẽ Hiſpaniæ vrbes & populi tanq̃ a domina leges, inſtitutiones & iura petunt. Hinc ad curiam regiam conſiliarii, iurecõſulti, theologũ, medici, & cuiuſcunq; ſcientiæ doctores & magiſtri proficiſcuntur, ex collegio p̃fertim, quod Iacobus Añatus Hiſpalenſis Archiepiſcopꝰ cõdidit & cenſu magno dotauit. Et nõ minus poſt hac ciuitas hæc illuſtrabitur alio collegio, quod nũc Alphonſus Fonſecus archiepiſcopus Tolitanus edificat. Pro quo excolendo magna & cura & diligentia q̃ri iubet homines in omni genere literarum doctiſſimos. Ad hoc præterea literarum gymnaſium & omnium virtutum emporium quamplurimi non Hiſpani ſolum, ſed aliarum quoq; nationum literis operam daturi conueniunt. Qui ciuitatem per ſe nobilem atq; diuitem, multo clariorem & opulentiorẽ faciunt. In qua quidem noſtris temporibus eorum qui literis operam dabant, milia ſeptẽ recenſita fuere. Multa præterea de rebus huius nobiliſſimæ ciuitatis mihi ſeſe offerebant, quæ prætermitto, quoniam ſunt a me in alio opere memorata. Cui finitimi ſunt Ledefmani balneis noti, & Villorant cãpis fertilibus & aquis abũdantes. Poſthæc ſunt Arcualenſes, Olimetani raphanis & aliis rebus horteniſibꝰ nominati. Fons Tiberii: & Matrigalēſes albo vino diuites, aliſq; populi non ignobiles. In quibus eſt Methymna cognomento Campus. Hæc etſi ſæpius incendium paſſa eſt, ſoli tamen vbertate nundinis & mercatorum cõmerciis ditiffima ſemper eſt, & honorificis priuilegiis a tributis & vectigalibus immunis. In qua neq; rex hæbet officium, neq; pontifex ſacerdotium. Quæ quidem res mali potius q̃ boni cauſa eſt. Propterea q̃ in cõferendis ſacerdotiis & magiſtratibus incolæ plærũq; crudeliſſime digladiant. Quare meo quidem iudicio Methymnæ cultores ſapientiſſime ſanctiſſimeq; ſibi ſuiſq; poſteris conſulerent, ſi ſuis regibus officiorum conferendorum, & Romanis Pontificibus beneficiorum ſuum ius & facultatem renunciarent hac conditione, vt officia & beneficia ſuæ patriæ non niſi propriis Methymnæ naturalibus & magis idoneis ac p̃merentibus conferri poſſent. Sic enim & equites militiæ munus libentius atq; diligentius exercerent laboresq; tolerarēt, & ſacerdotes honeſtius viuentes vigilantius literis & diuinis officiis incumberēt. Atq; etiã vtriq; Deo optimo Maximo, ſuiſq; principiſus ſeruicētes multorum malorũ cauſas euitarent. Quod quidem ſi vel noſtro, vel ſuo proprio conſilio fecerint, eos proſecto non poenitebit. Immunitates autem Methymnæ & honores, quos in expugnatione Rondæ promeruit, in eius honorificentiffimis priuilegiis continentur. Cuius panis & vinum inter meliora totius Hiſpaniæ ele

Caura ciuitas.

Placencia ciuitas.

Capera.

Mons maior

Beiara.

Abila ciuitas

Alua Thorminitana.

Salmantica ciuitas.

Iacobus Agnatus.

Alphonſus Fonſecus.

Arcualo.

Olimetum.

Methymna

Campi.

Picaora
hita

S. Ymmer

Salmantica
Jcho

L. Marinei Siculi. Lib. ij.

menta non immerito cōmendamus. Hinc Orientē versus sunt Collares pinctis & fontib⁹
 abundantes. Sunt & Pontidonia, Tutela Durio cincta penè tota. Supra sunt Oltuarense albo
 vino & lapide speculari crocoib⁹ diuites ab amne Durio passibus circiter mille remoti. Quib⁹
 Peña fidelis. proximi sunt Portillani, & oppidum Traspinetum. Supra quos oppidum est nomine Peña fi
 delis arce alta pulchraq⁹ conspicuū. Item Curellani suo q⁹q⁹ castello defensi. Sunt apud amnem
 Arada Durij Durium Aranditani ab eodem Durio cognominati Roani nō ignobiles, & oppidum nomi
 ne Sancti Stephani cognomento Gormaçium in alto loco positum, & inferius Osomensis ci
 Osomensis uitas cū suo Burgo. Quam Plinius, ni fallor, Vxumam vocat, & vir quidam doctissimus, ut a
 ciuitas. discipulis eius accepimus, Os outum nominauit. A Durio quoq⁹ non longe distant Sortani,
 Soria. quos quidam Numantinos esse opinantur. Quæ magnos habet ac fertilissimos campos, vbi
 Sepulveda. multas esse sacras ædes accepimus. In hac quoq⁹ regione Sepulveda sita est fide nobilis a Ca
 tholicis principibus honorifico priuilegio & immunitate donata. Sita est autem in excelso lo
 co rupibus asperis & fluminibus circumdata. Hic est & pagus maximus nomine Spinarius,
 Spinarius. omnium pagorum totius Hispaniæ nobilissim⁹. Et cū eo alii duo velut eius suburbani, quos
 Petracia Serram alter Villa Castina, & alter Reacia nomē habet. Ab alio autē latere Petracia est, quæ Serra
 na cognominatur, & ut quidam volunt, Traiani Cæsaris patria. Hinc ad passuum milia septē
 situm est Toroganum, Camera Segouiensis episcopi cum arce munitum, & nemore multæ
 venationis amœnum. Quod oppidū fuit olim multo mai⁹, habet enim propè se ædificia mul
 ta diruta & solo æquata. Quapropter existimatur expugnatum fuisse. Versus autem Orientē
 sunt Aguillonenses fertilitate diuites, & Tese⁹ populus in ædito loco positus, non minus abū
 Segonia ciui dans, & castello fortissimo defensus. Horum autem & aliorū populorū Segonia mater est nos
 tatis. bilissima ciuitas, Hispanorum regum simulachris illustris & ædificiis pontēq⁹ summa arte con
 structo memorabilis. In qua quidem ciuitate plures sunt equites, nobiles, mercatores, diuites,
 & venerabiles sacerdotes. Est præterea ciuitas lanificio diues. Sunt in ea multæ sanctorū ædes,
 & deuotissima monasteria. Sita est ciuitas in alto loco, & vndiq⁹ turribus & validissimis ædifi
 ciis munita. Abundat multis rebus ad vsum vitæ necessariis, quæ de multis partibus in eā des
 feruntur. Neq⁹ minus abundat aquis per pontem & aquæ ductus aduectis, & in quamlibet do
 mum profusis. In cuius regione oppidū est nomine Sancta Maria nūis. Item Iscar & Cocca
 populi diuites & optimo pane ceterisq⁹ rebus notissimi. Isdem bonis abundat oppidū, quod
 vulgo Martín Muñoz hospicioꝝ dicit, & Molatum. Hic est & oppidū Guadarrama sub
 monte positū, quod Tabulatam vocant, quæ casis paruulis abundat. Nunc autem descendere
 oportet ad oppida, quæ sunt in regione Toletana memoratu dignissima. Quæ sunt hæc scilicet
 ut ab inferioribus incipiamus. Ciuitas Regalis vbertate soli scelix, Almagrum, quod magnæ
 vr̄bis similitudinem refert Malagontum, Hieuanes, Orgacium, Atofrinum, raphantis & her
 bis hortensibus abundans, Gueruini naps memorati. A quib⁹ parum distant Galuini, Illesca
 ni, & Castellum Aquile in altissimo loco positum, Gretaceo agro ditissimum. Qui populi cū
 aliis q⁹ plurimis Toletanæ ciuitati parent, & res omnes necessarias subministrant. Quib⁹ am
 plissima ciuitas opulentissima est. De qua nunc scripturi sumus longiori narratione. Sunt etiā
 Toletum. in hac ciuitate multa memorabilia. Quapropter ut alio loco diximus, sita est Toletana ciuitas
 in medio Lusitanæ prouinciæ, & in umbilico ferè totius Hispaniæ in alto atq⁹ aspero loco am
 bulatuq⁹ difficili propter ascensus atq⁹ descensus. Cuius maiorem partem Tagus amnis circu
 it, & belli tempore ab incursionibus hostium defendit. Reliqua vero pars, quæ ad Arcticū po
 Turrium ni lum spectat, muris validissimis, & centum quinquaginta turribus tuta est valdeq⁹ munita. Cæ
 tervis. terum quoniam de rebus Toletanæ ciuitatis memorabilibus multi multa scripserūt, ego pau
 ca breuiter attingam. Est itaq⁹ Toletum multorū iudicio hui⁹ prouinciæ, q̄ cæteras Hispaniæ
 regiones vbertate soli coeliq⁹ serenitate præstat, caput & reliquis Hispaniæ vr̄bib⁹ primariis
 decori & ornamento maximo. In ea siquidem magnus est equitum numerus, & illustrium vir
 rorum splendor maximus, ciuiumq⁹ frequens & maxima multitudo. Est ciuitas hæc non equi
 tibus

uibus modo nobilibus & uiris primariis illustris, verum etiam sacerdotibus venerabilis & discipulis liberalibus exculta artibusque mechanicis & officiis adornata, mercatorumque commercii ad modum diues, & praesertim lanificio & serico. Quibus duobus officiis lanæ scilicet & Serici viuunt in hac vrbe hominum milia fere decem. Est præterea Toletana ciuitas ad modum diues multis & magnis mercatorum commercii. Quæ hinc ad omnes fere populos Hispaniæ deferuntur. Quæ res causa est ut hæc ciuitas rebus omnibus abundet, quas afferunt multi, qui veniunt, ut res alias venales ad alios populos deferant. Hac itaque rerum commutatione continuoque commercio res Toletani sæpe vilis venduntur quæ in locis vnde vehuntur. Est autem ciuitas diuisa in regiones tres & viginti. Quas nobilitat & illustrat amplissimum & pulcherrimum templum. Quod meo iudicio sacras omnes ædes & forma conspicua & magnificis ædificiis sacerdotumque ministeriis & ditissimis ornamentis antecedit. In quo templo fenestræ speculares complures & imagines pulcherrime variis coloribus admirabiles & antiquas historias referentes conspiciuntur. Vbi per lucida specula septingenta quinquaginta numerauimus. Est præterea templum non solum magnū, pulchrum, splendidum, sed etiā opulentū. In cuius facellis, quæ capellæ vocatur, & sunt numero plures, altaria sunt ornatissima. Est opere perfectū & res admirabilis videre singulis diebus & præcipue festis huius ecclesie sacerdotes supplicantes, nunc aureis, nunc argenteis, modo sericis, aliquando purpureis, & nonnumquam gemmatis ornamentis & preciosissimis indutos, re diuinā celebrantes, & horas canonicas concinentes. Huius ecclesie antistes in Hispania secundus est à rege, non dignitate solum & autoritate, verum etiam populis, vectigalibus & potentia. Sub cuius imperio, præter alios minores populos, oppida nobilissima ac memorabilia septedecim gubernantur, quæ nominatim recensuimus. Ex quibus magnus ecclesie Toletanæ redditus exigitur. Cuius summa est, ut accepimus, anno quolibet ducatorum milium ducatorum. Sunt in hoc Sanctissimo templo portæ numero sex, tres ad occidentem, duæ ad meridiem, & vna ad septentrionem. Quæ sunt omnes grandes & pulchræ laminis æreis adornatæ, multisque sanctorum simulachris & imaginibus, & antiquis historiis conspicuæ. Sunt & pulpita duo pulcherrima atque ditissima. Est & altare, in quo diuus Illephonus celebravit acceptis ornamentis ad sacrificandū necessarius, à Virgine Dei genitrice. Sed quid præterea dicam de Sacratio & de magnis diuitiis & sanctorum reliquiis, quæ in eo sunt admirabiles? Quid de facellis & altaribus huius templi, quæ capellæ vocantur, adornatissimis? De ea præsertim, quam Cabildū vocant, aureo tecto & omnium pontificum, qui hactenus huius ecclesie fuerunt, imaginibus ornatissima. Distribuitur in hac ecclesia multæ pauperibus elemosinæ singulis diebus, & octo minæ cocti panis hominibus probis & inopia laborantibus. qui mendicare erubescunt. Antistes præterea triginta pauperibus quotidie largitur elementa. Qui magnas etiam confert elemosinas viduatis pauperibus, & orphanis virginibus maritandis cæterisque multis hominibus necessitate coactis. Sunt in hac ciuitate monasteria multa monachorum, montaliū, & beatarum intra muros & extra, omnia ordinis obseruantia. Numerauimus in hac vrbe fora venalia septedecim. In quibus omnium rerum copia semper abundat. Sunt & hospitalia duo, quorum alterum redditus habet ducatorum milia quatuordecim, quibus infirmi curantur, & infantes expositi aluntur, quorum quidem semper magnus est numerus. Alterum vero cuius redditus est prope duo milia ducatorum, in quo curantur homines qui pustulis & Gallico morbo laborant. Est & aliud memorabile, vbi degunt & aluntur homines sensu carentes. In quo præterea duodecim senes & vita probi, qui labores ferre & victum quaerere nequeunt, aluntur. Atque alia quæ causa breuitatis omittimus. Vitecos autem propter domorum frequentiam desitatemque plures habet angustos. Qui propter ascensum ac descensum sunt ambulatu difficiles. Cæterum domus magnæ sunt & intus pulcherrime ac commodiores, quam foris & extra videtur. Quatum milia fere quatuor quadratis impleuius utuntur & plerumque puteis. Sed venio nunc ad alia, quæ sunt extra urbem & memeras tu digna. Facit enim Toletum felix & opulentum Tagus amnis diues & amœnus. Qui Toletanis pisces optimos propinat, hortos irrigat, materiā multā è nemoribus longe distantibus

Toleti templū magnū, pulchrum & opulentum. Speculorum numerus.

Toletanæ secundus antistes secundus à rege. Ecclesie Toletanæ redditus.

Ecclesie portæ.

Diuus Illephonus.

Elemosinæque distribuuntur in ecclesia Toletana.

Fora venalia. Domus hospitales.

Multe Toletanæ domus impleuius utuntur puteis.

Tagus amnis diues & amœnus.

Tempus longi Toletanæ

Toletanæ Antistes

Diuus Illephonus Toletanus

Elemosinæ & minæ 10 coronatorum

L. Marinei Siculi. Lib. ij.

euehit. Cuius aqua, q̄ per aureas arenas defert̄, est valde salubris, & Toletanos hortos irrigans causa est, vt fructibus & herbis hortensibus tota ciuitas abundet. Vtraq; siquidem rīpa fluminis Orientē versus hortis & arboribus ad passuū milia ferē quinq; fertilissima est, & ad Occidentem tantūdē. Ad meridiē vero & Septētrionē p̄ter vineas multas, sunt etiā amygdalorū & aliarum arborū quasi nemora iucūdissima. Seruūt Toletanae ciuitati tanq̄ dominę multis & variis rebus oppida multa, pagorūq; maximus numerus. Qui quidē ciuitatē diuitē faciūt & rebus omnibus abundantē. Alia p̄terea multa de rebus Toletanae ciuitatis memoratu digna mihi veniebant in mentem, quae causa breuitatis omitto. Caeterum de conditore Toleti affirmare certi nihil possum. Tametsi non desunt, qui ab Hercule conditum fuisse fabulant̄. Quorū sententia, quoniam sine teste loquuntur, mihi certe non satisfaciūt. Cum praesertim librum legērim antiquissimum, sed sine principio & sine nomine eius qui scripserat, i quo mihi multa vera esse videbantur, vbi Toletum à Ptolomeo & Bruto cōditum fuisse scriptum erat, Sed à quo Ptolomeo & à quo Bruto non declarauit. Est aut̄ Toletū aedificū antiquum. De quo Plinius & alii scriptores meminerunt. Vbi fuit olim magnum theatrum extra muros ad partem Septētrionalem. Quod etiam nunc etsi dirutum & quasi complanatum est, eius tamen vestigia formaq; cernuntur. Quod opus Romani magis q̄ aliae gentes vllae facere consueuerunt. Post Toletum autem Orientem versus oppida sunt & populū memorabiles. Hiepes albo vino diues, Ocania chirotectis memorata. Sunt & Lilienses, Laurētii Balbi ingenio & eruditione memorabiles. Inter Illescanos & Cōplutenses duos nobilissimos populos velut in triangulo positum est oppidum magnum & relatione dignum. Quod alii Madritum, alii Maioritum, alii Mantuam Carpentanam vocant, & Madrid vulgus appellat. Est autem in optimo loco & sub claro caelo situm, & non modo populosum et cultoribus plenum, sed etiam multis equitibus nobile, Regumq; domicilium frequens: propterea q̄ multis & magnis rebus abundat, et edibus magnę familiae capacibus. Hic est et saluberrimus aer, vbi Carolus Imperator diebus paucis commoratus morbo quartanę, quo diutius laborauerat, liberatus est. Habet hoc oppidū terminos amplissimos, et fertilissimos cāpos, quos Matricios lambos appellant. Qui quidem sunt frugibus et vino ceterisq; rebus abundantissimi. Sunt et silicum lapidicinæ, qui veluti in gentia saxa cernuntur in edificiis. Quapropter hoc oppidū Hispanus poeta Ioannes Mena vir doctus et ingeniosus igne cinctum esse suis elegātissimis carminibus cecinit. Quod et si ciuitas non est, ciuitatis tamen instar habet. In quo sacrae sunt aedes numero viginti, praeter alias quae sunt extra muros. In cuius circuitu turres numerauimus octo et viginti supra centū. Est praeterea foelicissimum Sancti Damasi Summi Pontificis meritis. Qui Maioritānū fuisse perhibetur à multis. Habet etiā nūc alumnū virū sanctissimū nomine Isidorū, qui fuit agricola vir sanctissimus, pro cuius meritis et operibus Deus multa miracula i vita eius, et post mortem bonis hominibus ostendit, quae nos in magno volumine legimus. In huius oppidi confinibus vndiq; populū sunt optimi vini et aliarū rerum copia ditissimi. Sunt enim Morani gladiis et forcipibus nominati. Qui nuper incendiū miserabile passi fuerūt. In quo duo milia fere hominū in ecclesia, quo confugerant, cōbusti fuere. A quibus Oreta non multū distat aedificium vetustissimū. Almonazilium, Mascaracēses, Boroxenses copia salis abundantes, Valde morani, Pintū, Xetafum. Itē oppidū nomine Sancti Martini cognomēto Vega, & Turrigū cognomēto Velascū, quod ego Turrē Iuliā vocare soleo. Vidimus hic & Pugnō Rostrū arcetum, Chinchonenses, Baraienses, & Sanctoarquaciū, quae quidem oppida sunt vini copia & suauitate foelicia, sed Sanctoarquaciū meo gustu reliquis vino rubeo multo foelicus. A Maiorito aut̄ ad passuū milia circiter viginti Cōplutū est in loco plano positū apud amnē, quē Hena rem vocāt, oppidū rebus omnīū qbus humanus vsus indiget, copia fertilissimū. Quod nuper Frāncisc⁹ Ximēni⁹ Hispaniae Cardinalis magnis operibus & lfarum gymnasiis nobilitauit. Et nūc à disciplinā p̄fessorib⁹ doctissimis studiosq; iuuentutis ingenis & cōcionib⁹ indies magis excolit̄. Ideoq; in huius oppidi laudatione sum breuior. Illud tamē vnū nō omittā, quod

Ptolomeus
& Brutus
Toleti conditores.

Maioritum.

Aedes sacrae
viginti.

Turrium numerus.

Sanctus Damascus.

S. Isidorus.

Incendiū Morae miserabile

Cōplutum.

Damasus PP.

S. Isidorus

Ingenium
vita morane

Franciscus Ximenes Carris

multi referunt, & ipse cognoui. Quod hic populus adeo suis prouentibus & omnibus rebus abundat, ut nullis aliunde bonis indigeat. Est autem supra Cōplutum Guadalaiara ciuitas. Cuius nomen multi lapidū flumen significare dicūt. Quæ ciuitas multis rebus abundat, & est cum magnificis ædibus illustris, & Mendoçiæ domus frequentissima sedes. Habet autē Cōplutū à latere Septētrionali Thalamācam, quæ mensæ formā refert, & est muris undiq; cincta, crebrisq; turribus. A qua nō lōge distat Turris Lacuna inter plures vineas & fertiles campos exposita. Cui ppinquū est Vzeda, & paulo superius oppidū Buitragū syluis & dēsis nemorib⁹, in quibus Hispaniæ principes venari solēt, memoratū. Sunt etiā in regione Cōplutēsi oppida multa nō ignobilia. In quibus Pastrana colit insigni fonte nominata. Enzina p̄ris regis & grādiorsibus diues. Itē Briuega i alto loco posita, castello fortis, aquis abundans & omnibus rebus amantissima. Oppidū Ficta idē bonis & cōmodis gaudens, & Zuritanū castellū, quod Tag⁹ abluit, & à canibus, p̄ quibus magnū vectigal exigit, cognominatur. Hic est Almoguera nobilitum domus. Quæ nō agricolas admittit, neq; pastores. Oppidum Bermingi malis Sidonis abundans. Sunt & Tindillanti, Mōdegicq; ppinqui ē nūdinis & feris diuites. Itē Plicēses, & alia multa oppida, quæ lōga nomēclatura defatigatus p̄termitto. Lusitania nāq; puincia, ut supra diximus, magna est, & Orientē versus vsq; ad Tagi, Durii, & Anæ fontes p̄tenditur. In qua est Seguncia nobilissima ciuitas venerabili tēplo, castello & duobus collegiis memorabilis, & multis rebus abundans. Quā nōnulli Sagunthū esse falso putauerūt. Nā quæ sit Sagunthus profeta docebimus. Hinc apparet Methymna Cœli i loco, unde nomē accepit, eminentissimo. Ita Tres in hac regione populi mihi nūc in mentē venere, qui p̄termittendi nō sunt. Almacianus in ripa Durii fluminis positus, Mōs Acutus cāpis fertilibus abundans, & Cocullutus insigni domo memorabilis. Sunt & Moronēses, Gomaranti, Stronēses, Agreditanti, Aquilarēses, & Ceraueria balneis salutiferis memorata, quo causa valetudinis ex Cornago, Alpharo, Prexano, Iangua nō lōge distantibus populis homines cōplures lauatū sæpe proficiscunt. His autē Lusitaniæ puincia populis cōmemoratis, ad Galleciā transibimus, vbi multas ciuitates & oppida & res memorabiles visuri sumus atq; scripturi, quanta breuitate poterimus. In cuius prouinciæ descriptione nonnihil erit, quod ut opinor, lectores iuuare poterit.

Guadalaia

Briuega.

Almoguera.

Seguncia.

Methymna

Cœli.

LIBER TERTIVS

DE CALLEGIA PROVINCIA ET EIVS VRBIBVS ET OPPIDIS.

CALLEGIA, quā alii Galleciā, & alii Gallaciā vocant, puincia est ingens, & à Græcis, si Iustino credimus, fuit habitata. Propterea q̄ post Troiani belli finē Teucrū morte Atacis fratris inuisum patri Telamonto, cū nō reciperet i regnū, Cyprū cōcessisse, atq; ibi urbē nomine antique patriæ Salamīnā cōdidisse. Inde vero accepta opinione paternæ mortis, patriā repetisse. Sed cū ab Eurifaco Atacis filio accessu phiberet, Hispaniæ littoribus appulsum, loca, vbi nūc est Carthago noua, occupasse, atq; inde in Callegiam transisse, positiq; gentibus & prouinciæ nomē dedisse, ibiq; duas vrbes cōdidisse. Quarū alterā eam esse arbitror, quā nūc Callegi Noīā vocāt, & antiquissimā esse dicūt. Alterā vero Noelā. De quibus urbibus Plinius etiam meminit. Sed redeo ad puincia descriptionē. Quæ habet à Meridie Lusitanā, cuius terminus est. A qua, ut ante demonstrauimus, Durio flumine diuidit, & ab Occidente ad Septētrionem & Oceanū p̄tinet, ad Orientē q̄q; solē p̄ Astures, Cātabros, & Vascones Gallic Aquitanā coniungit. Est autē prouincia cū æris & plumbi copia diues, tū vero Minio, quod etiam vicino flumini nomen dedit, auroq; ditissima, adeo ut aratro frequenter glebas aureas exci-

Iustinus.

multi referunt, & ipse cognoui. Quod hic populus adeo suis prouentibus & omnibus rebus abundat, ut nullis aliunde bonis indigeat. Est autem supra Cōplutum Guadalaiara ciuitas. Cuius nomen multi lapidū flumen significare dicūt. Quæ ciuitas multis rebus abundat, & est cum magnificis ædibus illustris, & Mendoçæ domus frequentissima sedes. Habet autē Cōplutū à latere Septētrionali Thalamācam, quæ mensæ formā refert, & est muris undiq; cincta, crebrisq; turribus. A qua nō lōge distat Turris Lacuna inter plures vineas & fertiles campos exposita. Cui ppinquū est Vzeda, & paulo superius oppidū Buitragū syluis & dēsis nemorib⁹, in quibus Hispaniæ principes venari solēt, memoratū. Sunt etiā in regione Cōplutēsi oppida multa nō ignobilia. In quibus Pastrana colit insigni fonte nominata. Enzina p̄ris regis & grādiorsibus diues. Itē Briuega i alto loco posita, castello fortis, aquis abundans & omnibus rebus amoenissima. Oppidū Ficta idē bonis & cōmodis gaudens, & Zuritanū castellū, quod Tag⁹ abluit, & à canibus, p̄ quibus magnū vectigal exigit, cognominatur. Hic est Almoguera nobilitum domus. Quæ nō agricolas admittit, neq; pastores. Oppidum Bermingi malis Sidonis abundans. Sunt & Tindillanti, Mōdegicq; ppinqui ē nūdinis & feris diuites. Itē Plicēses, & alia multa oppida, quæ lōga nomēclatura defatigatus p̄termitto. Lusitania nāq; puincia, ut supra diximus, magna est, & Orientē versus vsq; ad Tagi, Durii, & Anæ fontes p̄tenditur. In qua est Seguncia nobilissima ciuitas venerabili tēplo, castello & duobus collegiis memorabilis, & multis rebus abundans. Quā nōnulli Sagunthū esse falso putauerūt. Nā quæ sit Sagunthus profeta docebimus. Hinc apparet Methymna Cœli i loco, unde nomē accepit, eminentissimo tita. Tres in hac regione populi mihi nūc in mentē venere, qui p̄termittendi nō sunt. Almacianus in ripa Durii fluminis positus, Mōs Acutus cāpis fertilibus abundans, & Cocullutus insigni domo memorabilis. Sunt & Moronēses, Gomarani, Stronēses, Agreditani, Aquilarēses, & Ceraueria balneis salutiferis memorata, quo causa valetudinis ex Cornago, Alpharo, Prexano, Iangua nō lōge distantibus populis homines cōplures lauatū sæpe proficiscunt. His autē Lusitaniæ puincia populis cōmemoratis, ad Callegiā transibimus, vbi multas ciuitates & oppida & res memorabiles visuri sumus atq; scripturi, quanta breuitate poterimus. In cuius prouinciæ descriptione nonnihil erit, quod ut opinor, lectores iuuare poterit.

Guadalaia

Briuega.

Almoguera.

Seguncia.

Methymna

Cœli.

LIBER TERTIVS

DE CALLEGIA PROVINCIA ET EIVS VRBIBVS ET OPPIDIS.

CALLEGIA, quā alii Galleciā, & alii Gallaciā vocant, puincia est ingens, & à Græcis, si Iustino credimus, fuit habitata. Propterea q̄ post Troiani belli finē Teucrū morte Atacis fratris inuisum patri Telamonto, cū nō reciperet i regnū, Cyprū cōcessisse, atq; ibi urbē nomine antique patriæ Salaminā cōdidisse. Inde vero accepta opinione paternæ mortis, patriā repetisse. Sed cū ab Eurifaco Atacis filio accessu phibere, Hispaniæ littoribus appulsum, loca, vbi nūc est Carthago noua, occupasse, atq; inde in Callegiam transisse, positiq; gentibus & prouinciæ nomē dedisse, ibiq; duas vrbes cōdidisse. Quarū alterā eam esse arbitror, quā nūc Callegi Noiā vocāt, & antiquissimā esse dicūt. Alterā vero Noelā. De quibus urbibus Plinius etiam meminit. Sed redeo ad puincia descriptionē. Quæ habet à Meridie Lusitanā, cuius termina est. A qua, ut ante demonstrauimus, Durio flumine diuidit, & ab Occidente ad Septētrionem & Oceanū p̄tinet, ad Orientē q̄q; solē p̄ Astures, Cātabros, & Vascones Gallic Aquitanæ coniungit. Est autē prouincia cū æris & plumbi copia diues, tū vero Minio, quod etiam vicino flumini nomen dedit, auroq; ditissima, adeo ut aratro frequenter glebas aureas exci-

Iustinus.

L. Marinei Siculi. Lib. iij.

dant, Cæterum quoniam prouincia hæc præter alias regiones multos etiam Legionis & Castellæ regni populos continet, de singulis harum regionum partibus sigillatim conscribemus. Et primum regionis ipsius, quam nunc Galleciam dicimus, ciuitates & oppida nominatim recensebimus. Incipit itaque prouincia, quæ Gallecia dicitur, ab occidentali freto & Durii fluminis ostio. Et iuxta Nerium promontorium Iria flauia est, quæ nunc Sancta Maria finis terræ dicitur. Sunt & in maris littoribus Corunia portu celebris, Patronium pregrinantibus notissimum. Ferrolani, Betancium, Muxia, Ares, Corcouionium, Villanoua darocia. Item Cambados, Redodeia, Bigones, Ribadeani, Nautani, Luarchani, Pons vetus, Ceani, à quibus, Muriani remoti sunt. Nolani, Riatores, Ocarricenses, Ogouenses, Caniani, Batonenses. Sunt & ciuitates, quarum Metropolis est Compostella, quæ nunc à Sancto Iacobo nominatur, eiusdem Sancti misteris & omnium Christianorum votis frequentata. Ad quam se conferunt magni principes atque reges totius Christianitatis magna munera ferentes, Sed de huius Sancti miraculis & rebus ciuitatis memorabilibus alio loco scribemus. Huius prouinciæ est Orensis ciuitas nobilis, & nota balneis salutiferis. Et Oluca vetus cognominata ciuitas antiquissima, quæ fuit olim maxima, & murorum amplitudine memorabilis. Item Villamaior, & Tuitana ciuitas & altera Mondanetana nomine nobilis utraq; & memorabilis. Sunt & Ribadaneses optimo vino albo ditites, Cherogani, Mons fortis à Lemo cognominati, Chantadani, Pons Belsarius, quo transitur Minius. Caldelani, Mons regius in alto loco positus, Villanoua, quæ dicitur infantium, Allaricenses, Sarriani, Portus Marinus, quæ Minius duas in partes diuidit. Millitum, Arzuani, Oterones regii, Castrum regium, Castrum viride, Castellum altæmiræ, Villa franca campis frugiferis & aquis amœna. Cacanelones, Poferratani, Mons Sacer, in quo castellum est altissimum, & iuxta Minii ortum pagus est magnus, quem Gallecti Fomianam vocant. Continet autem Gallecia prouincia, ut supra diximus, alias regiones, Asturias scilicet & alias, quas encartaciones vocant. Itæ Vizcaiam & Guipuzcuam. Quæ quidem & si sub vno fere nomine Vasconum continentur, tamen separatim de singulis & vna quaque conscribemus. Asturiarum itaque primum ciuitates & oppida, quæ memoratu digna sunt, nominabimus. At qui scire necesse est Asturias esse duas. Quarum altera dicitur Ouetenensis, & ad Callicos pertinet, altera uero ad Cantabros & Sanctillanenses, à quibus nomen accepit. Verum enim vero de populis harum regionum describendis ero breuior. Vereor enim in his explicandis abundare nominibus, ne propter nomen inconsonantiam inuocanda vel potius molesta reddatur ipsa descriptio. Apud Astures itaque Brigentium beca est nobilissima ciuitas, quæ nunc Ouetenensis appellatur. In qua mauris olim per Hispaniam discurrentibus multa Christianorum bona templorumque ornamenta & sacre res ad seruatae fuere. Quibus & cruce, de qua scripsimus alio loco, merito gloriatur. Sed de rebus huius ciuitatis memorabilibus & religionis miraculis scribemus alias. Huius autem regionis populos, Plinius, Strabo, Polibius, alique scriptores alios Vaceos, alios Carpentanos, alios Vectones, alios alii nominibus appellarunt, in quibus sunt Auilenses, Ripasillani, Gigtonenses, Villa deliciosa, Planenses, Tangedani, Rupes Europæ, Prauiani, Gradetani, aliaque multa memoratu haud facilia. Ideoque transimus ad alia, quæ sunt Vasconicæ regionis, quam nunc Vizcaiam vocant. In quibus sunt Bilbaonenses portu maris illustres. Sunt & alia oppida maritima Bermeum, Portugaletum, Lequetium, Durangum, Vrdunia ciuitas nobilis sub altissimo monte posita. Helorrium, Arratia, Zondarocia. Supra est prouincia maior Aquitanicæ Gallicæ prouinciæ contigua, quam Lepuzcuam vocant. In qua sunt Vergarenenses, apud quos Ondarcia domus est primaria. Mondragones, Ognates, oppidum Segura, Villa franca, Tolosani, Hernanum. In maris littoribus Sant Sebastiani, Guetarienses, Cumasani, Motricones, Detiani, Pasageses, Fons Rabia, Gallis obstaculum & pernicies, Sanctanderiani, Lauretani, qui populi sunt omnes bellicosissime gentis & omnium rerum copia precipueque piscibus abundantes. A maris autem littoribus remota est Victoria ciuitas nobilis & totius Alabæ prouinciæ caput. Apud quam sunt oppida multa quorum est vnum Lada patria Ochoce catholicorum regum thesaurarii, Vbi Itæ

Iria Flauia.

Jacoby apud Compostella.

Orensis.

Oluca.

Tuitana ciuitas.

Mondanetana.

Asturie due.

Ouetenensis.

Mauri in Hispania.

Bilbao.

Vrdunia.

Victoria.

Ondarriani, Elgoiuarenfes, Platea Vergaria, Delgueta Vergaria, Azcottiani, Azpeltiani, Heluarenfes, Salinae Legnicis, Villa regia, Cestonates, Zarauzani, Villa bona. Reuertemur nunc ad alios Callectiae prouinciae populos. Qui etsi sunt eiusdem prouinciae, non tamen Callecti, sed Castellani dicuntur. Incolunt itaque Durium amnem, praeter alios populos, qui sunt ad occidentum Portugalliam versus, Sisapona ciuitas nobilis & antiquissima. Quae nunc Zamorensis appellatur. Quae frugiferis campis & amne Durio fertilissima est, & sanctorum reliquias foelx. In eadem ripa Durii Taurus est ciuitas in alto loco planoque sita. Quam nonnulli a Gothis conditam fuisse fabulantur, & Capum Gothorum vocant. Quos ego quoniam sine teste loquuntur, non secus falli puto, quam eos qui Zamoram Numantiam esse dixerunt. Nam quae fuerit & ubi Numantia, paulo post ostendemus. Est autem Taurus ciuitas, ut ad eam redeamus, rubeo uino uonimata, frugibus & arborum fructibus abundans. Cuius mulieres staturam corporum Romanarum mulierum vultumque referunt. Habet praeter alios Durio appositos Tordefillanos. Quorum patriam, quae memorabilis est, ego Turrem Syllanam nominarem. Sunt autem Tordefillani campis frugiferis diuites, & regia domo magnifica. Villalarenfes, qui finitimis soli fertilitatem non inuident. A quibus non multum distant Septimacini, fortes in armis & fide nobiles, alioque uino caeterisque rebus necessariis abundantes. Quibus propinquum est oppidum omnium quae sunt in Hispania maximum ac nobilissimum, quod Hispani Valladolid appellant, & multi uiri non indocti Pinciam nominant. Huic oppido quas urbes & ciuitates antepponam non inuenio. Est enim in optimo loco situm in Pisuergae fluminis amoenissima ripa, liberalibus disciplinis & mechanicis artibus excultum. Aedificiis, sacris aedibus, cenobis, & duobus collegiis ornatissimum. Mercatorum commercio & omnium rerum copia ditissimum. Vicis, plateis, muris, portis illustre, Campis, fluminibus, hortis, fontibus amoenissimum. In quo praeter alias res memorabiles, forum est venale amplissimum & pulcherrimum. In cuius ambitu, qui passus septingentos amplectitur, tricenas & triginta ianuas, & fenestrarum tria milia numerauimus, & omnia uidimus officina. Huic foro coniunctus est vicus conspicuus, qui ab argentariis opificibus Argentarius dicitur. Quapropter etsi ciuitas non est hoc oppidum, multis tamen ciuitatibus etiam primariis non immerito praefertur. A regibus Hispaniae praesertim, qui hoc oppidum quasi domicilium placidissimum frequentant. In quo omnes ferè Hispaniae magnates aedificant & libentissime commorantur. Hinc Orientem versus Cabeçoniana sublimis arx aspicitur supra fluminis eiusdem ripam. Vnde non longe distat oppidum Donia, soli fertilitate diues, & Catholicorum Regum coniugio memorata. Item Palentia nobilissima ciuitas in amnis Carrionis margine sita, ubi quondam literarum gymnasium fuisse memorant, quod postea Salmanticam translatum fuit. Sunt autem in Palentina dioecesi sacerdotia gentilicia, quae Iurispatronatus appellant, quadringenta. Hanc ego ciuitatem eam esse coniecto, quam Plinius, Pomponius, & Strabo Pallantiam uocant, & a rege Palatoo conditam fuisse plures opinantur. Est autem ciuitas campis frugiferis & omnium rerum copia ditissima. In eadem regione Turrem Cremata colitur & Palenciola, Turrem Mormogia, Turrem altera cognomine Lobatonia. Quae quidem omnes frugibus caeterisque rebus abundat. Sunt in eadem regione Villalonenses ferri diuites & Goca, Villalpandii, Matoricani, Valderenses, Sagaunii, Bezerrilenses, Mansillani, Barcalenses & Oppidum nobilissimum Benauentum omnium rerum copia ditissimum, aquis abundans, & pulcherrimis aedibus, quas Rhodoricus Pimētellus comes magnanimus aedificauit, illustre. Sunt et Castrum Mucii, Frumestani et Carrionenses, qui comites cognominantur, Amuscani, Villa uiridis & Asturica ciuitas nobilis, quae nunc Astorga dicitur. Sunt Herrerenses, Aquilareses, quibus cognomine est Capus, Melgarenses, qui Ferramentales denominantur. Balmasedani, Paretani Nauensis dicitur, Aquilareses alii, Methymna Roseca cognominata, quae omnium rerum copia semper uberrima, nudinarumque commercio & feris admodum diues. Cui propinquum sunt Valdenebritani, quorum patria fuit olim multo maior, & omnium rerum copia foelx. A quibus non multum distant Villabraxima, Turrem fumii, & Petracia cognomine capus, Petri a Platea uiri docti meorum discipuli patria foelicissima. Item Villa Gar

Sisapona.

Taurus.

Turrem Syllana.

Pincia.

In platea ianuarum numerus & fenestrarum.

Donia.

Palentia.

Benauentum

Asturica.

Methymna

Roseca.

L. Marinei Siculi. Lib. iij.

Legio Ger-
manica.

Auca ciuitas.

cię Vronia olim diutius à Mauris obsessa & acriter oppugnata, non expugnata tamē, sed inui-
sta pmanfit. Est & oppidū Villa Iacobi nominatū. Quib⁹ qdem magno est ornamento legio
Germanica eius puincia regni caput. Quæ nūc Legionensis ciuitas appellat. Est autē nobiliss-
sima ciuitas & tēplo pulcherrimo memorabilis, & multis vrbib⁹ ecclesiæ suæ mirabili ædifi-
cio merito pferenda. Nā & si tēplū, quod ætate nostra ciuitas Hispalensis ædificat, alta omnia
magnitudinē pstat, si Toletanū cunctis aliis diuitiis ornamentis & specularibus fenestris est illu-
strius, si deniq; Cōpostellanum fortioribus ædificiis & Sancti Iacobi miraculis, & rebus aliis
memorabilius est, Legionēse tamē artificio mirabili meo qdem iudicio omnib⁹ est anteponē-
dum. In cuius claustrō facellū est in quo iacet reges septē & triginta, & vnus Hispaniæ Impera-
tor. Est pterea Legionensis ciuitas cū aliis rebus, qbus abundat, tū vero multorū sanctorū reli-
quīs & meritis admodū foelix. Quantū autē bellicosi fuerint Legionēses & fidei catholice cul-
tores, in ea narrat historia, quæ festū cōtinet de duodecim virginib⁹ Beatę Mariæ virgini sin-
gulis annis offerendis. Cuius rei memoria die Augusti quindecimo solēniter in Legione cele-
bratur. Eiusdem prouinciæ sunt Castrēsē a Cæsare cognominati, & Villafandini, atq; alia op-
pida, quorū nomina me latēt. In quibus ciuitas est insignis & antiquissima. Quā Burgensem
nūc vocant, & Masburgi dictā fuisse quondā legimus. Quæ dicebatur & Auca, quod nomē
mhi vero similis esse videt. Propterea q etiā mōtes apud eandē urbē nūc Ocani dicunt, &
Aucani melius dicerentur. Tametsi Plinius non Aucam, sed Ceucā nominauit. Est autem Bur-
gensis ciuitas, vt diximus, antiquissima, multisq; rebus insignis & inter primarias vrbes totius
Hispaniæ merito referenda. Cuius incolæ non ociosi, non circūforanei sunt, sed omnes nō mo-
do viri, sed etiā foemine labore manū suarum victū quærunt, & honestissime viuūt, & alii me-
chanicas artes, alii disciplinas liberales exercent. Mercatores, qui ciuitatē opulentā faciūt, fide-
les sunt & liberales. Sacerdotes diuini cult⁹ & rerum sacrarum studiosi diuinis officiis & litera-
rum studiis diligenter incumbunt. Magistratus & reipublicę gubernatores cōmunibus com-
modis rectissime prudentissimeq; prospiciunt. Sic itaq; cunctis ciuitatis ordinibus officium
suū libere recte q; faciētib⁹ tota ciuitas indies auget, indies magis illustrat. Equites, q plures i
ea sūt & potētes, immunitates, leges, & priuilegia, qb⁹ ciuitas gaudet, cōseruare ac tueri dilige-
tissime student. Est pterea ciuitas magnis & pulchris nec min⁹ cōmodis ædificiis adornata.
Foris venalibus, plateis, vicis, pontibus, tēplis, cœnobis, annibus exulta. Cuius ecclesia ma-
ior intus & extra opere est & ædificio mirabilis. In qua res diuina sæpenumero celebratur can-
toribus & organis in quinq; facellis inter se distantibus, nec aliis altos perturbātibus. Ex facel-
lis vero & sacrariis, quæ multa sunt, illud vnum Castellæ Comestabilis conspicuum atq; ditif-
simum non ecclesiæ solum Burgenfis, sed etiam cunctis ciuib⁹ magno est ornamento. Sunt
& extra urbem domus hospitales, quæ regiæ dicunt, insignes & memorabiles et maximi cen-
sus. Quarum institutiones et ordines viuendi, qui sancti sunt & maxime laudabiles, causa bre-
uitatis omitto. Dicam tamen breuiter de monasterio montalium et sanctissima domo, quoniā
res est insignis & memorabilis. Quam domum Huelgas vocant Hispani. Cuius maxima
sacerdos sub imperio suo diligentiq; custodia centum quinquaginta montalibus imperat &
sanctissime consulit. Quæ quidem montales sunt omnes equitum nobiliumq; principum fi-
liæ & familiæ generosę. Præest etiam hæc sacerdos, quam Abadesam vocant, aliis septendecim
monasteriis & oppidis quatuordecim nō ignobilibus atq; aliis minorib⁹ quinquaginta. Con-
fert pterea sacerdotia multa sacerdotib⁹ & census cōmendatarios viris. xlii. cōtribuit, & alia be-
neficia & officia & suis populis magistratus & gubernatores elegit. Est autē nunc sacerdos ma-
ior huius domus generosa mulier Elionora Sarmēto Iacobi Sarmētī Salinarū Comitī filia.
Quę quidem, excepta Regina, cæteras omnes Hispaniæ foeminas primarias antecedit. Hęc
sacerdos primā suscepit alūnam Mariā Oltuanā Ioannis Garcia Secretarij Cæsaris filia. Aedif-
ficauit autem hanc domum & opus ingēs Rex Sanctus, qui ppter opera, quę fecit mirabilia
cognomen Amati promeruit. Est itaq; multis magnisq; rebus memorabilis. Cuius homines

sunt humanissimi & aduenas maxime diligunt. Sūt & fidelissimi suis principibus, & hospites patientissime tolerant & honorificentissime tractant. Post autē Burgensem urbem populi multissimi sunt, & nonnullae ciuitates memorabiles. Vidimus enim Beloratēses in amoenissimo cōualle iacentes. Et oppidum Frias, oppidum Ezcarai, Cauientes, Ceresanos, Brivescanos, quos Brivescanos Ptolomæus appellat, & Plinius Viridastanos. Est autē oppidum forma quadratum, quod quatuor clauditur portis. Ad cuius similitudinem Catholicī principes apud Granatam oppidum nomine Sanctam Fidem condiderunt. Habet ciuitas Burgenſis ad meridiem oppidum Lerma, & aliud quod Sancta Maria cāpi dicitur, vterq; populus frugibus & vinetis admodum diues. Et in Sancta Maria campū templum vidimus magnum & venerabile. Quod quidem quācumq; ciuitatem quantumlibet nobilem decoraret. Habet præterea Burgenſis ciuitas ad Orientem & Septentrionem populos memorabiles, scilicet Oñatenſes & Quintanillēses capis frugiferis diuites. Item Pnacorūni, Sagiant, Methymna Pomaria, & Frias aliud, Villa maior Sarmentorum domus, & Mendocia apud Cātabros nobilissima domus, ex qua plures Hispaniæ magnates cognominantur. Ad Orientem vero & apud anem Iberum ciuitas est nomine Sancti Dominici Calciatensis gallo & gallina candidis, de quibus alio loco scripturi sumus, memorabilis. Sunt & Nafarenſes, oppidū Pharum, Britonenſes, Nauarretani, & Logronium oppidū magnum & memorabile omniumq; rerum fertilitate plenum, Cuius homines fide bellicaq; virtute nobiles immunitate nuper & honorifico priuilegio ab Imperatore Carolo donati fuere. Est autem Logronium cāpis frugiferis, vinetis, arborum fructibus, venationibusq; fertilissimū. Quibus propinqui sunt Calagurritani, quorum virtutes & fidem Cæsar Augustus expertus eorum salutis suæ causa custodiam elegit. Est autem Calagurriū antiqua ciuitas, vnde vt quidam volunt, Quintilianus originem duxit. Nunc autem & si magna Nauarrę pars prouinciæ Tarraconensis est, hic tamen eius populos, qui proximi sunt Cantabris exponemus. Cæterum quoniam Nauarrę fertilitas & omnium rerū copia nota est, & de vnaquaq; re scribere lōgum esset, eorum populorum nomina, qui nobis relatu digniores videbuntur, memorabimus. Est itaq; regni Nauarrę caput et primaria ciuitas Pompilon, à Pōpeio Magno cōdita, teste Strabone. Quæ nūc Pampilona dicitur, et Pōpeopolis pulchrius appellaretur. Est autē ciuitas magna, nobilis, et opulenta. Stella quoq; nobilis est, et titulo ciuitatis decorata. Itē Tutela apud Iberū anem terræ fertilitate diues. Sunt Bīcastillonēses, Lerinates, Pons Regina, Mēdigorriani, Raguenſes, Bañolēses, Artaxona, Nirāditanī, Falcēses, oppidū Peralta, Vianēses, Mendautani, Arcus, Sefmani, Andosillani, Sāctadrianēses, Azagrani, Marsellani, Villa Frāca, Cadrcitani, Balterrani, Arguetani, Corelani, Cintrueningones, Cascātini, Gortēses, Phatallani, Oltani, Caparosum, Sanctacarēses, Mellidani, Carcastillones, Casedani, oppidū Gallipensū, Aynarēses, oppidū Sanguesa, et Lumberritani, quæ duo nomina retinent antiqua. Aoyzones, Vrozones, Isauenſes, Ochangautani, Roncesualles iuxta mōtē Pyreneum, vbi Roldanus pugnans sitū extinctus phibeat. Est et Sancta Maria Rōcilionis religione diuī Augustini celebris. In cuius templo multa sunt memorabilia de duodecim Gallorū partibus, q̄ causa breuitatis omittimus. Est et oppidū nomine Sancti Ioannis pedis portus cognominatū in altissimis montis iugis positū, Cuius mōtis ascensus est passū milia circiter duodecim et vndiq; fontibus vberissimus et multis rebus fertilissimus, in quo ferrū plurimū effoditur. In iugo præterea montis planities est et cāpus amoenus et omni tēpore viridis, est et tēplū venerabile cognomine Cateta. Itē oppidū nomine Sancti Pelagii cū duobus palatiis ingētibus et cōspicuis. Quorū alterū Olgramontū, et alterū Lusa nomen habet. Sunt et Garenſes, Licondones, Lafacani Nauarrę populi non ignobiles et alius nomine Sancti Stephani.

DE PROVINCIA TARRACONENSI.

Tarraconēsis prouincia, cui Tarraco ciuitas clarissima nomē dedit, regiones duas amplissimas cōtinet. Celtiberiā. sc̄. q̄ nūc à duobus annibus p̄ eā fluētibus, q̄ nominantur Aragonēs Aragonia dicitur, et Laletaniā, quā vulgares Cataloniā dicunt. De quibus separatim sigillatimq;

Sanctus Dominicus Calciatensis.
Logroniū.

Calagurriū.

Pompilon.
Stella ciuitas
Tutela.

Cesar Augusta.

conscribemus. Et primū ciuitates Aragoniæ, quę sunt numero decem, & oppida cōplura nominabimus. Et in primis Augustam Cæsaream, quę metropolis est, & Aragonię regni caput cuius conditorem fuisse legitur Iubam, à quo Saldyba fuit appellata, hoc est Iubę domus. Postea vero tempore Cæsaris Augusti, qui sua virtute & munificentia, vt Suetonius scribit, omnium regum & ciuitatum gratiam promeruit, Saldyba repudiato priori nomine Cæsaris Augusti nomē assumpsit. Sita est autem Cæsar Augusta in ripa fluminis Iberi in loco plano, Ex quo Iberus amnis insigni ponte lapideo longo latoq; traicitur. Urbis autem situs solcæ calcei formam refert. Portas habet quatuor ad totidem partes mundi spectātes. Est & validissimis muris cincta crebrisq; turribusq; tuta. Ceterum ciuitas nunc multo maioris est incolatus. Sunt enim extra muros priores q̄ plurimę domus, & quasi altera ciuitas, quas Cæsar Augusti populationes, appellant. Sunt præterea & fora venalia, templa intra muros urbis & extra cōspicua. Tota ciuitas est ædificiis, plateis, vicis adornata. Rerum omnium copia fertilis, equitibus nobilis, bonarum artium disciplinis exculta, mercatorū cōmerciis diues, mechanicis officiis decorata, campis, hortis, & arborum fructibus abūditissima. Magno Sanctorū martyrumq; numero, de quibus alio loco scribemus, felicissima. Quę deniq; nostris temporibus, vt in sacris literis legitur, inter nobilissimas totius Hispanię vrbes notissima, tãto inter ceteras Christiana religione præfulget, quanto præ ceteris celebrior habetur ex nomine. Sunt in hac vrbe res quę memoratu dignissime, domus scilicet hospitalis inter alias Christianitates insignes merito reponenda. Et altera prope urbem in campo amœnissimo satis gradis & insignis, quę dicitur Alapharia, de qua scripsimus alio loco. Hinc Orientem versus Isca ciuitas est, quę nunc Osca dicitur, literarum gymnasio & disciplinis nobilissima. Tiriassona ciuitas apud montē Gaci, quam à Tiris & Ausonitis conditam fuisse nonnulli opinantur. Est autē ciuitas antiquissima & campis vberissimis diues & rebus omnibus abundans. Item Iacca quę iacet in conuallibus, vnde nomen accepit. Inferius autem ciuitas est Calataiutana celebris, & vbertate solis frugiferisq; campis & omnibus rebus fertilissima. Quam nonnulli Bilbilim esse dicunt Martialis poetę celeberrimi patriam. Quod ego nec affirmo, nec reprobo. Est & Teruela ciuitas nobilis, & Daroca sacris corporalibus memoratissima. Item Boria ciuitas non ignobilis, & ciuitas alta nomine Sancta Maria Albarrazinesis multis & magnis reb; abūdans. Est & ciuitas Barbastrensis arcibus ferreis, quos balestas appellant, nobilis & aliis rebus abundans. Ex oppidis autem, quę multa sunt, Erganicium, quod nunc Alcanicium vocat, primum nobis occurrit, oppidum quidem pluribus rebus amœnissimum, & Ioannis Sobrarij Ludouiciq; Ituerri præclaris iugenis optime celebratum. Post hoc Exea ab equitibus cognominata. Itē Ixar & Monsonium rerum fertilitate ditissimū, & Aragonię regum conuentibus maxime celebratum. Sunt & alij populi, qui pagorum cōmunitates appellantur. Quorum capita sunt Calataiutana ciuitas, Turuela, Daroca, & Albarracina, quas supra memorauim;. Hic est oppidū Fraga supra Gingham flumē positum in aspero loco & ambulatu difficili, sed Ginguę fluminis ripis & hortis amœnissimum. Sunt & Atufani, Saranieuani, & Tamaritani populi non ignobiles. Item Alagoni, Sadauanenses, Magallonenses, Alquecarenses, & oppidū Sossum Ferdinandi Regis natale solum. De quo plura scripsimus alio loco. Oppidum nomine Sancti Stephani Littera cognominatum. Sunt & Almudeuarēses, Mosquexulani, Boleani. Item oppidum nomine Campi Franqui, Loharrenses, & aliud oppidum Vnumcastellum nominatū. Sunt præterea eiusdem prouincię populi non ignobiles. Qui & si nō magni sunt incolatus, sunt tamē memorabiles. Ideoq; nonnullos, qui nobis occurrunt, nominabimus. Est itaq; inter Castellę & Aragonię regnum oppidum nomine arcus. A quo non multum distat Mons regalis primus Aragonię populus hortis & campis amœnus. A quo nō longe abest oppidum Haricia, & Citina vterq; populus, rebus necessariis abundantes, & amœnitate locorū delectabiles & hilares. Apud amnem autem Solonem posita est Alhama sub altis rupibus & balneis feruētibus memorata. Est in eadem ripa Voberca lateus in conuallibus amœnissimis hortis, fructibus, &

Osca.

Tiriassona.

Iacca ciuitas.

Calataiutana

Teruela.

Daroca.

Albarracina

Barbastro.

Erganicium.

Monsonium

amie Salone diues, & venatione varii generis animalium. Hinc Cęsar Augustā versus Atecani sunt, & Terrerenses in itinere viatoribus liberalissime seruientes. Post autem Calatautum Fresinum est Ferdinandi regis conceptu memoratum. De quo scripsimus alio loco. Post Fresinum Cęsar Augustam nobis euntibus Almunia populus aliquanto maior cęteris prænominatis occurrit, & Mola minor optimo melle nominata. In aliis quoque partibus huius regionis alii sunt populi, quorum notiores, qui nobis occurrunt, memorabimus. Ab Osca ciuitate distat oppidum Alerue passuum milibus quindecim, in loco fertili positum cum arce munitū. Sunt & alii populi minores eiusdem dittonis, quorum nomina causa breuitatis omittimus. In alia vero regione sunt etiā populi memorabiles, Xarquitani, à quibus Aranda cognominat, Mesonēses arce tuti, Epulani in rīpa Solonis, Neguellani, Arandicani, Mocradani & Pinates in amnis Iberi rīpa, & Riglani. In alia regione sunt Guesani, Muniesanēses, Segurani, Alacones.

DE POPVLIS LALETANIAE PROVINCIAE.

Huius prouincię, quam principatum vocant & comitatum ciuitates sunt numero decē. Quarum Tarraco caput est. Propterea quę cęteras dignitate præcedit, & prouincię nomen dedit. Fuit hæc ciuitas à Scipionibus condita, & vt alio loco diximus. Romanorum colonia. Vbi præter alias antiquitates multa nūc etiā Romanorū principū numismata reperiuntur in agris & vineis. Vnde conicimus olim fuisse Tarraconem multo maiorē. Celebratur à scriptoribus multis rebus & præcipue vino, quod optimū illic legebat, & hodie legitur. Cuius ecclesia cōspicua est ædificiis & sacerdotibus exulta, & titulo archiepiscopatū illustris. Sita est hæc ciuitas in littore maris mediterranei, & cāpos habet amēnos valdeque fructiferos. Post autem Tarraconē Barcino est supius in eodē littore, oim quas vidimus vrbū pulcherrima. de cuius nomine & cōditore, quā multę varięque sunt opiniones, & nulla certitudo, mihi differēdū nō est. De laudibus autē eius et rebus memorabilibus alio loco scripsimus. Tertiū locū dignitatis Ilerda sibi vendicat. De cuius etiā rebus & honoribus alibi scripsimus. Dertosa quę descripsimus et eius res memorabiles, & Gerundæ fertilissimos campos. Cuius tēplū memorabile & altare totum gemmatū vidimus & opulentissimum. Sunt autē prænominatę vrbes, vt alio loco scripsimus, Romanorū Colonia. In medio autē regionis Ilergetū ciuitas est Campestris, quę Vrgelensis dicitur, in fructifero sito. Est & ciuitas, quę nunc Viche dicitur, & olim vicus Aquaricus vocabatur. Itē Elna, Minoressa ciuitates nobiles, & Belaguaria. Quibus ciuitatibus prægrandis oppidorū numerus seruit, præter pagos innumerabiles. Quorū cōuentus certis diebus vrbes complent, & opulentas faciunt. Legimus enim huius prouincię populos, præter pagos, fuisse numero quadringentos. Quorum paucos & notiores referemus. Apud Galliā itaque Narbonēsem, Ruscinnensis prouincia est, soli fertilitate diues. Cuius caput est oppidum Perpinianum purpura & lanificio nobile. Et apud montē Pyreneum Confluentani metallis, auro, argento, quondam cū effodiebantur, ditissimi. A Perpiniano autē Galliam versus est oppidum nomine Salsas cum arce munitissima Gallis, à quibus sepe fuit acriter oppugnata, obstaculo magno, adeo, vt inde hostes oppugnatione defessi discesserint. Sunt & Empuriani fama celebres. Palaresenses, & inferius Albi montani fide nobiles, Pratenses, Ceruarienteses, Tarracenses, & Cardonates candido sale diuites. Itē Caprarienses, & Sterelquitani in alto loco positi arceque muniti. A quibus non multum distant Blanenses maritimi. Apud Barcinonē oppidum nomine Molendinus regius paruum quidem, sed palmetis, hortis & aliis rebus amēnissimum. In quo etiam domus est cōspicua. Hinc non multum distant Martorellani, & inferius ad meridie Villa Franca cognomento Panades in agro fertilissimo, qui Suesanus, à magnis suis appellatur. Sunt in eadem regione Tuirrens, Paicerdani, Caldenses Mōbiqueni cognominati, Granullēses, Villa maior, Colibrenses maritimi, Villa Franca, Confluentina, Cubellenses, quę Lustrunates quoque dicuntur. Item Arbuçiani, & oppidum Gabra, Corralenses, Pratenses cognomen regii, & oppidum Veria, atque aliud nomine Sancti Petri Oretani. Sunt & Campredones, Torrellani,

Tarraco.

Barcino.

Ilerda.

Dertosa.

Gerunda.

Ilergetum.

Viche.

Elna, Minoressa.

Belaguaria.

Belaguaria.

Belaguaria.

Perpinianū.

Belaguaria.

Multa oppidorum nomina.

L. Marinei Siculi, Lib. iij.

Monerunt cognominati, Besalonenses, Figuerani, Talaronenses. In confinis Aragoniæ Narraeque sunt Arguetani, Balterrani, Villa liberalis, Marcilta, Funenses, Andosillani, & Sancti drant. Inde remoti diuersis in locis alia sunt oppida quorum nomina nobis occurrunt memoranda. Dematū scilicet, Miralcāpum, Castellum asium. Sunt & Rubinates, Monti Catini, Calaphitani, Certalenses, Morellani, Bisbalenses, Poblitani, Redonates, Granolenses, & oppidū Equalatū, de quo scripsimus alio loco. Item Aldiconates, & Ampostani, in amnis Iberi ripa, quos & alibi memorauimus.

DE CIVITATIBVS ET OPPIDIS prouinciæ Carthaginensis.

Carthaginensis prouincia quæ à Carthagine noua, quam Pœni teste Plinio cōdidere, nōmē accepit, regio est ingēs, & nobilitum populorū multarūque rerum copia foelix. Quæ quidem à Granatę regni confinibus Orientē versus ad Dertosanos vsque protenditur. Ipsa vero Carthago ciuitas, à multis autoribus celebratur. Cuius portus qualis sit ex ea Vergilij descriptione colligitur, In qua est inquit in secessu longo locus, insula portum efficit & reliqua. Duo siquidē Hispanię portus fama feruntur insignes, alter Nouę Carthaginis, & apud Callicos alter in oppido Coronēsi. Sunt etiā in huius maris littoribus Helchitani, Alicantina ciuitas nobilitis, cuius etiā portus naues tutas cōtinent. Est & oppidū nobile nomine Dianū, cuius ut urbis præclarę scriptores meminerūt. Quam ego eā esse arbitror, quæ Denia nunc appellatur. Sunt & Oliuēses, & oppidum Gandia, Quorū omnium Valētia caput est nobilissima ciuitas. Quæ, ut Plinius & Strabo tradunt, à mari remota est passuū tribus milibus. Quæ quidem non immerito inter primarias Hispanię vrbes annumeratur. Hęc enim ciuitas sanctum bene viuendi ordinē sibi constituit. Hęc suis & honestissimis moribus & sanctissimis institutis inter ciues pacē concordiaque tuetur. Hęc lites & iurgia semper odit. Equitū præterea splendore nobilitis, mercatorum cōmerciis diues, mechanicis officiis adornata. Vbi lausficiū sit maximū & panni ceteris totius Hispanię meliores, liberalibus disciplinis exulta, præclaris hominum ingenis illustris, cāpis & hortis amœna. Opere precium est videre Valentinos corporis Christi festum celebrantes & aliorum coelitū sacra mysteria recolentes lustrationesque facientes. Qui die festo sancti Mathiæ summa humanitate supplicantes ad locum proficiscuntur, in quo cadauera iacent eorum, quibus crimina mortis cā fuere. Quæ siue suspensa sint, siue iaceāt, suscipiunt, & feretris imposita ad sacrum locū deuehunt, ibique sacrificiis & orationibus honorifice sepeliunt. Multa denique sunt, à Valentię ciuibus memoratu digna, de quibus volumen magnum confici posset. Quare multis prætermissis, quæ ad Valentię laudē pertinebant, illud dumtaxat referam, quod sit Valentina ciuitas felix duobus Sanctis, Laurentio scilicet fortissimo martyre, & confessore Vincentio constantissimo. Quam sit & illustris duobus etiā Pontificibus, Calixto scilicet tertio, cuius auspicio Turcarum magnus exercitus fuit ab Vngaria perfigatus, & festum transfigurationis institutum, & eius nepote Alexandro sexto Pontifice maximo. Illud præterea non omittam, quod Marcus Tullius in Valentię laudē protulit. Qui in actione vltima contra Verrē Valentinorum inquit honestissimorum hominum testimonio. Post autem Valentiam Sagunthus memoranda nobis occurrit & summis quidem laudibus efferenda. Fuit enim populo Romano fidelissima. Nā cum senatus populoque Romano pareret, & ab Hannibale Carthaginensium duce & eius exercitu validissimo nouē mensibus acriter oppugnaretur, deleri penitus maluit, quæ à Romanis deficere. Ceterū, qui Sagunthiorum admirabilem virtutem summamque fidem cognoscere velint, Titum Lium legant, vbi dicit & iam omnia trās Iberum præter Sagunthinos Carthaginensium erāt. Fuit autē Sagunthus, ut alio loco scripsimus, Romanorū Colonia, vbi fuit olim theatrum, cuius adhuc forma vestigiaque cernuntur. Hanc urbem à Sagis Ibericis edificatā fuisse quidā scripserūt & inde nomē accepisse. Distat autem Sagunthus, à mari teste Plinio & Strabone, mille passibus. Quam nunc Mora

Duo portus
insignes.

Valentię lau
des.

Sagunthus.

S. Laurentij.
S. Vincentij.
Calix. 19. 3. pp.
Alex. 6. 5. pp.

metrum vocant, muros veteres significare volentes. Cuius regionis sunt Murciani fistilibus & aliis rebus diuites, & Oriola ciuitas nobilis, & alia ciuitas nomine Xatua, fontibus, arborum fructibus, & precipue malis punicis memorabilis. Hinc remoti sunt Bòdiani, Creullenses, Villenates, Gosentanenses, Segobricenses, oppidum nomine Sancti Matheti, Lucenates, Lirenses, Alpontani, Lucentini, Aspenses, Torrentini, Paternionenses, Alcocerenses, Algezira, Cullerenses, Alponates, Houtenientes, Alcoini, Peñaguillani, Bratenses, Capdetani, Xaxonates, Villa regalis, Castellum Fabitanum, Ademuzini, Castellum planicie, Morellani, Xericenses, Castellonenses, Villa formosa, Almenarenenses, Buniolenses. In medio autem prouincie Carthaginensis oppida memorabilia conspiciuntur. In quibus est Concha ciuitas in vno de tribus iugis exposita. Illic enim tres colles binas valles efficiunt, per quas amnes gemini dilabuntur. Quorum alter Succharius, & alter Occharius appellatur. Qui vbi magnam ciuitatis partem circuit, in Succharium influit. In horum itaque scopulorum altero, qui medius est, inter duos Concha sita est. Quae in altiori loco, id est, in altis rupibus turrim habet altissimam. Vbi olim castellum fuit munificentissimum. Ciuitas autem magnis edificis et loci natura amnisque, quos memorauimus, et aliis rebus memorabilis est. Quippe quae pecoribus et lanis tenuissimis est admodum diues. Habet autem ciuitas haec populos Orientem versus et a lateribus Almodouarenses, Cöpilonenses, Raliones, Cardinetanos, Carborenses, Moianos, Ladetanos, Requenates Villorenses, Cardinetanos alios. Ad meridiem vero sunt Villascusani, Ignestenses, Belmontani, Chinchilani, Rodanopidum nomine sancti Clementis, Villanouani, Motenses, Alcaracenses. Eiusdem regionis est Vtana ciuitas nobilis, et Vcles equitum ordinis Sancti Iacobi conuentibus illustris. Sunt et Taranconenses. Occurrit mihi nunc Ostolgaense castellum fortissimum, ad quod bellorum tempore plures eius prouinciae populi suae salutis causa confugerunt. In ea vero regione, quae Aragoniae Manchia dicitur, et alio nomine Spartaria vocabatur a copia Sparti, populi sunt memorabiles, & pecoribus ac tritici copia diuites. Quorum tellus etsi fluminibus caret & fontibus frumento tamen, vino, caeterisque necessariis rebus abundat. In hac itaque regione quibus arida, populi tamen sunt non ignobiles, Alcazar scilicet cognomento Consuegra, campus Tritana, Socuellamus, Villa Robleta, Prouecta, Villa noua cognomine Cardete, Villa noua Infantium Villa noua cognomento Xara, Alarconenses, Castellum Garciae Muñoci, Albacetenses, Hellini Touarreses, Xorquerani, Alcala cognomente Riuus, Iumillani, Checlani, Almanani, in quibus populis, ut accepimus, neque sunt amnes neque fontes, sed putei duntaxat & salsi. Eiusdem regionis oppidum est antiquissimum & memorabile, quod Molina dicitur. Cuius tellus quatuor in partes, quas Sesmas Molinates appellant, diuiditur. Quarum vna campestris nominatur, quae viginti continet pagos. Altera nomine Serrana septendecim, alia Pedrigalesis decem & octo, quarta Sauinaria viginti. Quarum domus duorum milium & quingentorum numerum conficiunt. Quae quidem sunt omnes pecoribus & lanis admodum diuites. Vbi mollissimae lanae numerantur ouium milia quadringenta. Sunt & alia oppida memorabilia castellis & aliis rebus, Coueta scilicet, Zafra, Castilnouum, Sanctiustum, Enbid, Fontesaxum, Estables, Mochales, Villed. Cuius dominus cudendi monetam facultatem habet dandique campum certaturis. Sed redeo ad Molinam cuius castellum est memorabile & turris separata, quae dicitur Aragoniae. Multa praeterea nobis occurrunt de Molinae rebus memorabilia, quae causa breuitatis omittimus. Nam de piscibus eius, qui turtures vocantur, & sunt optimi, diximus alio loco. Quare Molinates omnium rerum copia diuites nullis aliunde rebus indigent, sed suas potius aliis suggerunt lanas praesertim caeteris omnibus totius Hispaniae meliores. Quas mercatores ad exterarum nationes deferunt, quarum commercio ditissimi fiunt. Abundant etiam Molinates agnitis carnibus & arietinis, quibus magna pars vititur Hispaniae.

Concha ciuis
tas.

ymmo totam prae
suburbium

falsum. nam alterum
est oppidum Roda
alterum S. Clementis
municipatum

Molina.

LIBER QVARTVS

DE ROMANORVM COLONIIS IN HISPANIA.

Voniam de ciuitatibus Hispaniæ loquuti sumus, de Romanorum coloniis & alijs rebus, quæ necessaria nobis videntur, & lectoribus, vt arbitramur, doctis præsertim non ingrata necq; superflua videbunt, alia qua summam dicemus. Illud in primis paucis verbis repetemus, quod supra dictum est, scripsisse nonnullos Hispaniam ab Hispano Herculis nepote seu successore, quem Iustinus Hispalum vocat, dictam fuisse, & vere fortasse. Quod ego nec affirmo, nec reprobo. Plures enim sunt, qui fabulosa quæ de Hercule narrantur, existimant, à quorū sententia non discedimus. Tamen si Herculem in Hispaniam venisse non imus inficias. Quosdam quidem columnas apud Gades Herculis laborum metas & terminos plures affirmant. Cæterum Hercules Hispaniam, quam gregibus & armentis exhaustit, meo iudicio non ædificiis quidem nec alijs rebus vllis excoluit. Quapropter Hispaniæ pontes insignes & res altas memorabiles nos profecto non Herculis, sed Romanorum potius & præcipue Iulii Cæsaris opera esse coniectamus. De cuius magnanimitate mirabilisq; munificentia Suetonius Tranquillus hoc modo scripsit. Nec minore studio reges atq; prouincias per terrarum orbem alliebat, alijs captiuorum milia dono offerens, alijs citra senatus populiq; autoritatem, quo vellent & quoties vellent, auxilia summittens. Similiterq; Italiae Galliarūq; & Hispaniarum, Asiæ quoq; & Græciæ potentissimas vrbes præcipuis operibus exornans. In Alcantaræ præterea ponte carmen hoc legitimus. Pons in rupe Tagi diuis & Cæsare plenus. Verum enimvero huc Alcantaræ portem non Iulii, sed Traiani Cæsaris esse plures autumant. Sed siue Traiani sit siue Iulii nihil refert, quando Romanis vterq; profuit. Iter præterea longum per Hispaniam stratū lapidibus p tempore brumæ, breuesq; per interualla columnas erectas, quæ viatoribus iter hyeme lectum nubibus ostendunt, & quicquid in Hispania memorabile vidimus, Romanorū esse minime dubitamus. Propterea q; potentissimi liberalissimiq; fuerunt, in Hispania præsertim quàm plurimos annos cōmorantes. Quapropter si dixerimus à Romanis nonnullos Hispaniæ nobiles originem habuisse, fortasse non mentemur. Sunt enim in Hispania multæ Romanorum coloniæ patriciorum. Siquidem scribit Plinius in vltiori Hispania quatuor iuridicos fuisse conuentus, Gaditanum, Cordubensem, Astigitanum & Hispalensem, oppidaq; numero centū septuaginta quinque. In quibus erant coloniæ octo, municipia totidem, Latio antiquitus donata nouem & viginti. Et paulo post idē Plinius ait, & à dextera Gorduba colonia Patricia cognominata, & à læua Hispalis colonia cognomine Romulensis. In descriptione autē citerioris Hispaniæ accedūt, inquit Plinius, insule, quarū mentione seposita, præter ciuitates alijs distributas, prouincia ipsa ducenta nonaginta tria cōtinet oppida. In quibus erant coloniæ tredecim. Oppida ciuium Romanorum tredecim. Latinorum veterum decem & octo, fœderatorū vnum. stipendiaria centū triginta tria. Et subinde scribit Carthago noua colonia, & Valentia colonia tria milia passuū à mari remota tantū dē à mari Sagūthus ciuiū Romanorū fide nobilis. Tarraco Scipionum opus sicut Carthago Pœnorū. Colonia Bracine cognomine Fauētia, quæ eam esse arbitror, quæ nunc Barcelona dicitur, & oppida Romanorū ciuium multa. Quibus subiungit populos quadraginta quatuor. Quorum celeberrimi sunt inquit Romanorū ciuiū Dertosanæ, Gerūdenses, Cæsaraugusta colonia ciuitas imunis annē Ibero affusa, vbi oppidū antea Saldyba vocabat, de q; alibi scripsim. Inferius etiā scribit Romanorū ciuiū Ilerdenses in ripa Sicoris, & Oscenses, Tiriassonenses. Latinorū veterū Calscantenses in fine regni Nauaræ, & Erganicenses Aragoniæ. Fœderatorū Tarragenes. Alijs præterea rationibus & argumētis nra

Suetonius.

Carmen.

Plinius.

hec confirmatur opinio. Quibus absque dubio constabit multas Hispanice domus primarias a nobilibus Romanis habuisse pricipium, propterea quod cum Romanorum duces & exercitus in Hispaniam venissent captivitate & castellis equites nobiles profecerunt. A quibus magna pars Hispaniae castella multique populi Castellani nostris etiam temporibus dicuntur. Propterea quod Latini custodes arcium Castellanos appellant. Et quoniam tunc Hispania multis rebus ad vitae usum necessariis indigebat, attulerunt in eam Romani leges, bonos mores, disciplinas, & linguam Latinam, nam tunc Hispani barbaramente loquebantur, & ea lingua qua nunc Vascones utuntur, & Cantabri, quod in alio loco clarius patebit. Caeterum dicam nunc breviter de quibusdam nominibus & claris in Hispania familiis, quas ut supra dictum est, a Romanis originem duxisse non dubito. Quae quidem adhuc antiquos Romanorum mores, nobilitatem, & nomina retinent, nomina dico non de plebeis & communibus, sed de senatoribus, patriciis, & consulibus atque aliis Romanis viris illustribus, qui magnis rebus gestis in Romana republica floruerunt. Fuit itaque olim Romae Pimentariorum domus illustris, quae nunc in Hispania Pimentelorum intelligi potest. Nam qui Latini non sunt, & barbaramente loquuntur, nomina corrumpunt, & literas pro literis proferunt & commutant. Fuit etiam Romae Castrorum generosa domus, ex qua, nisi fallor, in Hispania qui Castrum cognominantur, originem ducunt. Imperantibus Romae Caesaribus, quod duodecim fuerunt, Prosapiam generosam fuisse legimus, quae Fonteia dicebatur, unde Foscorum genus in Hispaniam venisse confectamus. Fuit praeterea Romae Silvia gens illustris, quae nunc in Hispania maxime floret Toleti praesertim, ubi magni sunt nominis & autoritatis. Verum domus haec a Portugaliae regno in Castellam venisse a nonnullis praedicatur, quibus alii non assentiuntur, sed nos ita esse nec affirmare possumus, nec reprobare, itaque aliorum iudicio relinquitur. Propterea quod Portugaliae Silvia domus, & Castellae contendere videtur, utrae earum sit antiquior, & utraque se putat antiquiorem. Ego vero cum utraque sit nobilis & antiqua in antiquitate & generis nobilitate pares esse iudico. Sed in Portugalia quaedam nunc reperitur antiquitas ex Romanorum temporibus. Si quidem illic in antiquissimo monumento, quod nuper repertum est, epitaphium legitur hac sententia. Hic jacet Lucius Silvius Iulii Caesaris centurio. Praeterea non dubitabunt, qui Romanas historias legerint, Romae Placorum familiam fuisse nobilissimam, & ab ea Polancos in Hispania esse oriundos, cum praesertim unius literae mutatione differant. Quod quo tam longo contigisse non mirum est. Fuerunt etiam temporibus Caesaris in Italia magni duces, qui Petilli dicebantur, a quibus in Hispania, nec fortasse fallor, originem ducunt, qui Padille cognominantur. Hoc tamen ego minime dubito genus hoc ab Italia in Hispaniam venisse, quod eorum demonstrant insignia, quae sartaginis, quam Itali peltam vocant, similitudinem habent. Et hoc nemo mirari debet, quando quidem Romani veteres, qui fuerunt illustres & fama celebres, non propter sui generis antiquitatem, sed propter suas virtutes & res magnifice gestas a scriptoribus celebrati fuerunt. Qui quidem ab initio tenues ignobilesque fuerunt, ut Lentuli, Cicerones, Fabii, qui cognominati fuerunt a leguminibus, & suis virtutibus rebusque gestis se fecerunt illustres & immortales. Eodem modo Cincinatus Plancius, quos ante diximus, & alii multi dicti fuerunt, quos recensere longum esset. Quapropter alia praetermittimus, quoniam quae diximus hactenus, opinionem nostram satis confirmant, ideoque transimus ad alia. Sunt qui credunt & minime dubitant in Hispania nobiles equites, qui Meruli dicuntur a Merulorum Romana familia oriundos. Ego vero aliorum sequor opinionem, qui dicunt Merulos non a Merulis, sed a Milonibus Romanis illustribus originem ducere. Quod ego hac ratione confirmo, quod huius generis equites, quos in Hispania cognosco, vulgus indoctum Merulos appellat. Illi vero se non Merulos, sed Melos cognominant, sic enim in eorum literis & chirographis legimus. Hoc autem nomen corruptum est propter. I. literae in. E. mutationem. Scribant igitur posthac non Melos, sed Milos. Sunt in Hispania ceteri nobiles ex antiquis quamvis pauci, quorum cognomina sunt Coroneles. Quos bene sentientes non dubitabunt a Corneliorum praecipua Romanorum prosapia cognomen hoc & genus

Pimentelorum
domus.Castrorum
domus.Fosca domus
Silvia domus.Polancorum
domus.Padillarum
domus.Merulorum
domus.

Cornelia domus.

accepisse. Quod illi sine dubio iudicabunt, qui facta præclara Lucii Cornelli Scipionis, aliorumque huius cognominis legerint. Huius nominis Romæ fuit mulier illustris in omnibus corporis & animi virtutibus. Cuius non dissimilis visa est mulier illa immortalitate & cælo digna Maria Coronel, cuius Hispalensis, quæ quidem Cornelia melius diceretur. Propterea quæ ut prædicitur suam serualet intactam, & sine labe vitæ ageret, illud memorabile facinus ausa est, quod Ioannes Mena non immerito suis carminibus celebrauit. Noui ego Romæ virum nobilitate generis & eruditione præclarum, cui nomen erat Paulus Cortesius. De cuius familia esse, qui nunc in Hispania Cortesii dicuntur cõiectari licet. Ingenio præsertim rebusque gestis Ferdinandi Cortesii Vallensis Marchionis. Qui profecto militari virtute cæterisque corporis & animi dotibus omnes duces, qui fuerunt ab orbe condito usque ad tempora nostra sine dubio longe superauit. Indagator enim rerum nouarum vniuersum orbem circueiuit, & apud antipodas notam inuenit Hispaniam, quæ sua virtute, fortitudine, & industria admirabili effectit, ut Christi nomē ubique terrarum resonaret, & magnitudo Cæsaris, & sua virtus cognosceretur. Quare si Iulius Cæsar, qui ab Aegypto in Britanniam nauigauit, magnum nomen adeptus est, & magnos honores, quibus, honoribus quo nomine Ferdinandum Cortesium, qui totum mare mensus & vtriusque peragravit hæmisperium, dignum iudicabimus? Sed de hoc viro nunquam satis laudato, & de Christiana religione benemerito, multa scribemus aliis. Fuit olim Romæ domus equitum nobilissima, quibus Aquila cognomen erat. Ex hac vnus, qui Pontius Aquila dicebatur, tribunus plebis imperante Iulio Cæsare plurimum potentia & autoritate valebat. Adeo ut in negotiis & priuatis & publicis, quibus Cæsar abutebatur, non paruo fuerit obstaculo. Huius etiam cognominis in Hispania sunt equites, quos nouimus, nobilissimi. Qui, si Latinam pronunciationem consideremus, ab Aquila cognominantur. Quos ab illa nobilissima Romanorum progenie venisse non dubitamus. Legimus præterea Romæ Deciorum familiam vnã fuisse de primariis, ex qua fuerunt duo viri fortissimi duces, pater, et filius, qui fortissime pugnantes cum magna hostium stragem fecissent, occubuerunt. A quibus, ut opinor, in Hispania ducunt originem viri nobiles, qui de Deça cognominantur. Et eodem modo de Taueris iudico, qui Romæ fuerunt olim & nunc in Hispania viri nobiles. Fuit quoque Romæ Nepotum domus illustris. Et sunt in Hispania cognominis huius viri nobiles, quos & Salmanticae, & aliis in locis cognouimus. Nouimus etiam Cæsaraugustæ Cosconios non ignobiles, quos ab illis Romanis in Hispaniam venisse non dubitamus, ad quos Marci Tullii Ciceronis epistolas legimus. Legimus etiam fuisse Romæ Valerios & Cotas, quorum successores in Hispania nouimus mediocri conditione & honesta. Noti Romæ fuerunt equites illustres, qui Cassii cognominabantur, & in Hispania eiusdem cognominis virum nobilem nouimus in domo Almírantis, qui Fernandus Cassius dicebatur. Non desunt in Hispania, qui Galli cognominantur ab antiqua Romanorum familia. Noui namque in Caura ciuitate Canonicum virum generosum, qui Martini Gallus vocabatur. Cuius etiam cognominis in Callectia sunt plures. Fuit in Italia quondam vir potens & prædictus, cui nomē erat Oleanus, qui Mediolanum condidit. Et nunc apud Vascones domus est Olanorum, de qua mihi discipulus fuit Ioannes Olanus, qui nunc est iureconsultus. Fuerunt etiam Romæ Galui cognominati, cuius cognominis in Hispania non desunt. Sed de nobilibus Hispanis, qui aliunde nomen & originem ducunt, hætenus. Volumus enim breuiter aliquid de reliquis & indigenis dicere, quos Hispani naturales appellant. Qui duobus modis cognominantur, hoc est vel à patria sicut à Toledo, à Corduba, & ab Auila. Vel a rebus quas strenue gesserunt, ut Vargue, Ramirez, Machuque, Spínose, Macç, Latrones, Vaccæ, Quixate, cuius familie nunc utitur Gutterius Quixata nobilissimus eques, & omni munere naturæ præstantissimus. Alique domus eiusmodi, quæ ab operibus suis atque virtutibus cognominati fuere. Sunt & alii qui cognominantur ab antiquis domibus, ædificia quorum nunc extant, veluti qui Velasqui, Mendoçæ, Gueuaræ, cæterisque similes, qui permanent in Alaua prouincia. Illi vero qui aliunde venerunt & gentibus externis cum indigenis nullam neque loci neque nominis neque pa-

Cortesii domus.

Domus Aquila.

Decia domus.

Taueris domus.

Nepotum domus.

Cosconia domus.

Valeria domus.

Cassia domus.

Gallorum domus.

Olanorum domus.

Galorum domus.

triae similitudinem habet. Nam Manrici, qui sunt Alemanni, nomen eorū cuius nationis sint manifeste declarat. Quandoquidē notum est quod apud Germanos *Mā* significat socium, & *Enrique* fortē. Guzman autem, qui fere sunt eiusdem nationis, à Gothis se venire contendunt vel à Scythiis, confirmantes, quod ego dicebam, quod Guzman eorum lingua sociū significat, vel hominē Gothum magnum. Qua propter eos nonnulli Gothomanos appellant. Henricorū autem cognomen ab Eluetiis Galliae populis originem duxisse arbitror: propterea quod in Gallia viros primarios huius terminationis cognominatos fuisse legimus, sicuti fuerunt *Orgentorix* *Dūnorix*, inter Eluecios magni principes ceteriq; non dissimiles. Sed alii, quos à Romanis originē duxisse diximus, cū Hispaniis indigenti, ut supra demonstrauimus, neque patriae neque domus neque vernaculae linguae similitudinē habent, quae cum patriciorum nominibus antiquis conueniat. Cuius rei contrarium probare nemo poterit. Nec Hispanorum quibus nobilissimum quēquā fore arbitror, qui se se non foelicissimū putet, qui à Romanis originem duxerit. Cum praesertim olim gens Romana ceteras omnes omni genere virtutis antecesserit. Quod si quis à me scire voluerit, quae causa sit quare Romanorum quidā ex his, quos restulimus, in Hispania nomen obscurius famaque minorem nūc habent, quam alii aduenticii & indigenae, qui nunc plurimum valent, ut sunt Guzman, Manrici qui de Gothis remanēt, & *Velasci*, *Mendocci* *Gueuarii*, qui sunt indigenae, me sibi respondisse putet, quādoquidem hoc mea confirmatur opinio. Propterea quod antiquitas alios oblivioni tradidit, & alios fortuna recens & fauorabilis & inconstans, ut solet, altius extulit. Sic enim rebus omnibus & hominibus, qui sunt in alto rerum fastigio collocati, saepe solet accidere. Quapropter mihi non mirū videtur, si Roma, quae quōdam totius orbis principatum tenuit & imperium, nōis temporibus à multis opprimatur, quibus imperare consuevit, quā tamē imperante Carolo Caesare nostro videmus in pristinū statum restitutam & legitime triumphantē. Sed, ut ad propositū redeamus. Hūc Deus rebus terminū posuit, ut aliae deprimantur & finē habeant, & aliae nascantur & altius surgant. Et denique nulla terminum sibi statutum praetereat: homo praesertim qui cū eius vita sit fragilior atque breuior & multis exposita periculis quā ceterorum animalium, sua vel insatiabili cupiditate vel alienae foelicitatis inuidia, aliorum foelicitatem famamque praeclearā totis viribus & exitissime perdere studet, existimans falsoque putans se malis alienis altius ascensurum,

DE PONTIFICIBVS ET MAGNATIBVS

Hispaniae & officii incuria regum

Rem non ingratiū facturū videor, si magnates atque Pontifices Hispaniae praecipuosque magistratus & ordines breui narratione retulero. Cum praesertim hoc à me multi saepe requirant & efflagitent, non Hispani solum, sed etiam gentes externae & aliarum nationum, quae res Hispaniae scire desiderant. Dicam igitur de Hispaniae Ducibus, Marchionibus, Comitibus, & Pontificibus aliisque dignitatibus, quibus Hispania maxime floret. Sed imprimis concilia, magistratus, & officia memorabilia referam. Est itaque in Hispania domusque Regia concilium secretorum, cuius praesidentes sunt reges.

☞ Est & aliud conciliū iustitiae, quod regale vocat, cuius praesides omne ius & facultatē iustitiae libera (habet.

☞ Est & aliud concilium belli gerendi, cui Rex praesidet.

☞ Concilium ordinum, hoc est equitum militie Sancti Iacobi, Alcantarae, & Calatrae, quorum Praesidentes à regibus eliguntur.

☞ Concilium regii census & omnium bonorum, cuius praesidentem reges eligunt.

☞ Concilium inquisitionis in prauos haereticos, cuius praesides eodem modo eliguntur.

☞ Concilium de rebus Indicis.

☞ Concilium de rebus Aragoniae, in quo est Procancellarius & auditores qui reges vocantur.

☞ Sunt in Hispania conuentus iuridici quatuor, vnus in oppido Pincia, quod Valladoli appellat, alius in vrbe Granatae, tertius apud Callicos, & alius in Nauarra. Ceterum Pincianus

L. Marinei Siculi. Lib. iij.

conuentus & Granatensis sunt maioris autoritatis, & negociantibus frequentiores. Continet autem Pincianus conuētus suę iurisdictionis populos, qui sunt à ripa Tagi Castellam versus, & Granatensis ab eadem ripa Bethicam ferè totam. Sunt aut in vtroq; conuentu præsidetes, & auditores duodecim, & tres iusticię præfecti, quos Alcaldes appellat, q de criminib; iudicant.

¶ In curia autem regia iusticię præfecti sunt quatuor, quos item vocat Alcaldes, qui de criminibus cognoscunt, & facultatem habent in toto regno cognoscendi in secunda & prima instantia de criminalibus causis & civilibus in curia regia & in populis & aliis locis distantibus à curia interuallo passuum viginti milium, quod spacium illi quinque leguas appellant. Quorū superior est præsidens & iudices, quos auditores appellat. Quorū præfectorū duo quolibet die sabba to cū vno de cōsiliariis carcerē visunt, vbi reorū causas delictaq; cognoscūt & iudicant. Præsi dens autem & auditores carcerem quoq; visitant ter quolibet anno, id est tribus paschalibus vigiliis. Nec alios quatuor illi præfecti superiores cognoscunt. Cæterum si quis eorū deliquerit, à præsidente punitur. Est autem præsidens autoritas maxima, in rebus præsertim iusticię, in quibus liberam habet potestatem. Quæ totius regni gubernatores, magistrat; & iudices in stituit. Curia præses insuper potestatem habet comprehendendi quęcunq; omnium magnatū, sine vilo Regis imperio, si causa iusta fuerit, & iusticię necessitas. Est enim dignitas hæc in offi cio iusticię & præminentię summe autoritatis à Rege secunda. Quę non tenetur visere quęcunq; magnatum, quamuis primarium, neq; extrinsecam legatis & oratoribus, nec vilo proficisci, nisi duntaxat cum Rege, aut regio iussu. In sententiis autem ferendis suffragium non habet, sed sui iuris est & voluntatis, vt lites finiantur & causæ, quas voluerit. Est autem hoc cōcilium regale supremum, ad quod tanq; caput recurrunt & appellant litigantes, qui se non iuste con demnatos fuisse conqueruntur. Sunt in hoc concilio regali satellites, quos Alguaziles Hispani vocant, ordinarii duodecim, stipendarii & alii sine stipendio.

¶ Sunt & racionatores seu computatores, quos contadores maiores appellant. Qui regū cen sus exigunt, & de causis regii patrimonii cognoscunt, & cognoscendi & iudicandi potestatem liberam habent, & vterq; substitutū & suam locum tenentem, & alios necessarios officiales & ministros eligunt. Qui præterea curam gerunt soluēdi stipendia regis alumnis & domesticis. In Hispania siquidem nemo regibus seruit sine stipendio & aliis emolumentis, quæ reges bene merentibus vltro largiuntur.

¶ Sunt & alii duo racionatores maiores, quibus omnes, qui regia negocia gesserunt, omnium rerum & expensarum rationem referunt.

¶ Sunt præterea in regia domo officiorum genera multa atq; diuersa, & in vnoquoq;, qui cæ teris præsidet & maior appellatur, vt maior domus, maior cubicularius, maior venator, maior mullo, maior aquarius, maior vexillifer, maior iusticia, maior pincerna, maior dispensator, maior hospitiorū præfectus. Ex quib; officiis aliqua possident Hispanie nonnulli magnates hereditario iure. Pro quibus exercendis à regibus stipendia capiunt. Et sunt capitanei duo regis persone custodes.

¶ Sunt & equites ducenti regis persone custodes, quorū vnusquisq; magno stipendio meret. Sunt & alii qui Continui dicuntur, & stipendium capiunt octoginta ducatorum.

DE PONTIFICIBVS CASTELLAE.

INter Hispanie pontifices, q sunt numero quinque & quinquaginta, Toletanus antistes cæte ros honoribus, redditibus, & dignitate præcedit. Est enim Castellę maximus Cancellari;, q nūc Hispaniarū primatū tenet ratione dignitatis. Cui; redditus est octoginta milia ducatorū.

¶ Archiepiscopus Hispalensis ducatorum milia quatuor & viginti.

¶ Archiepiscopus Compostellanus milia viginti.

¶ Granatensis archiepiscopus cuius redditus est decem milia ducatorum,

¶ Episcopus Burchensis cuius census est ducatorum milia viginti.

Episcopus

legua quot continet
m. s. s. s.

Episcopus Siguntinus ducatorum milium viginti. Conchensis Episcopus ducatorum sedecim milium.
 Palentinus Antistes & Perniæ Comes tredecim milium. Placentinus quindecim milium.
 Montefanus decem milium ducatorum. Segouensis Episcopus milia quatuordecim.
 Auilensis redditus est octo milium ducatorum. Zamorensis duodecim milium.
 Cordubensis cuius redditus est duodecim milium ducatorum. Osomensis decem milium.
 Legionensis octo milium. Calagurritanus redditus habet ducatorum duodecim milium.
 Salmanticensis decem milium. Pacensis sex milium.
 Ouetensis sex milium. Carthaginensis redditus est quinque milium ducatorum.
 Astoricensis quatuor milium. Caurenensis octo milium.
 Ciuitatensis quatuor milium. Malachensis ducatorum decem milium.
 Gaditanus octo milium & quingentorum. Guadixensis milia duo.
 Abderetanus mille & quingentorum. Mondontensis mille & quingentorum.
 Tuidensis duorum milium. Olucensis mille & quingentorum.
 Orensis trium milium. Canarię præsulis redditus est octo milium ducatorum.

¶ De Aragoniæ, Valentia, Laletaniæ,
 Nauarę Pontificatibus.

Cæsar agustanus Archiepiscopus habet redditus viginti milia ducatorum.
 Archiepiscopus Valentinus tredecim milium. Archiepiscopus Tarraconensis octo milium.
 Tiriassonensis Episcopus quinque milium. Episcopus Oscensis tria milium.
 Segobricensis & Albarrazinensis tria milium. Barcinonensis quinque milium.
 Ilerdensis quinque milium. Dertosanus octo milium.
 Gerundensis quatuor milium. Vrgellensis septem milium.
 Vicensis duorum milium & quingentorum. Euenensis mille & quingentorum.
 Pompilonensis episcopus sex milium.

¶ De Portugallia Pontificatibus.

In Portugallia prima pontificalis dignitas est Archiepiscopat9 Vlixbonensis, cuius redditus est ducatorum milium sedecim.
 Archiepiscopus Bragësis duodecim milium. Episcopus Eborësis ducatorum milium viginti.
 Episcopus Visei octo milium. Episcopus Guardianus quinque milium.
 Episcopus Cõmbrensensis ducatorum duodecim milium.
 Episcopus Portus quatuor milium ducatorum. Episcopus Lamegensis sex milium.

¶ De altis Castellæ dignitatibus.

Fuerunt hactenus in regno Castellæ tres ordines militiæ, Sancti Iacobi scilicet, cuius census est sexaginta milium ducatorum, Alcantarę, quadraginta quinque & Calatrauę quadraginta. Quorum principes equitum magistri vocabantur. Cæterum has dignitates Catholici principes ad se transfulerunt, sibiq; substituerunt alios, qui præfecti maiores appellantur, & Hispano sermone Cõmendadores maiores. Est itaq; nunc præfectus maior Castellæ, præfectus maior Legionis, præfectus maior Alcantarę, præfectus maior Calatrauę. Sub quibus præfectis sunt equites multi cõmendatarii magni census. Sunt & Clauigeri duo, alter Alcantarę, & alter Calatrauę. Est & præfectus militię ordinis Sancti Ioannis, cuius census est ducatorum milia quadraginta. Apud Aragones autem, Valentinos & Laletanos, præfectus est & magister equitum militię ordinis Montefani.

¶ Ordines Portugallie.

Magister equitum de Christus cognominatus.

Magister equitum ordinis sancti Iacobi.

Magister equitum cognomento Dauis.

Præfectus maior ordinis de Christus cognominatus.

Præfectus maior ordinis Dauis.

Præfectus maior ordinis Sancti Iacobi.

Præfectus ordinis Sancti Ioannis.

DE TITVLIS ET OFFICIIS CASTELLAE MAGNATVM.

Nouimus in Hispania Castellæ Comestabilē, Regis cubiculariū maiore, de familia Velasco rū. Est em̄ Comestabilis magn⁹ princeps, q regē comitat & in bello p̄sertim gerendo. Nouimus & Almirantē Castellæ, q maris Hispani tus habet in nauigantes & imperiū. Ideoq̄ dux maris & dominus intelligitur. Quē dignitas est Henrricorum domus.

Nouimus & Castellæ præfectum maiorem de domo Manrricorum.

Est præterea præfectus Legionis de Pimentelorum familia.

Et præfectus Andalusie de gente Henrrica.

Item præfectus Gallicie Mendocius.

Præfectus Granatæ de domo Cardina.

Præfectus Caçorlæ, quem creat Archiepiscopus Toletanus.

Præfectus Murciae cognomine Falarus. Verumenimvero, quos præfectos nos appellamus Adelätatos Hispani vocāt. Sunt præterea Castellæ regni magistrat⁹ & officiales sex, quos Mariscales appellant.

DE MAGNATIBVS CASTELLAE,

Legionis, Andalusie, & Callectie.

Restat nunc dicendum nobis de magnatibus Hispaniæ & vnus cuiusq̄ censu, Qui & si non facile colligi potest, nostro tamen & aliorum iudicio, a numero certo & scopo non longe discedemus.

Ex magnatibus itaq̄ Castellæ primus est Comestabilis de Velascorum familia. Qui Castellæ Comestabilis dicitur, & Dux de Frias, & Phari Comes, q regis est cubiculari⁹ maior. Cuius census est ducatorum milia sexaginta.

Almirātus Castellæ & Granatæ, Comes Modicanus, dominus Methymnæ Roscæ & Palëtio læ habet quolibet anno quinquaginta milia ducatorum.

Dux Aluanti Marchio Caurensis & Comes Saluaterranus, a Toletis cognominat⁹, milia quæ

Dux Infantatus Marchio Sanctillanæ Comes Realis de Mançanares & Salda (quaginta, nã a Mēdoça & a Vega nuncupatus, milia quinquaginta.

Dux Methymnæ Sidontē Comes Nebulæ domus Gothomanæ quinquaginta quinque milia.

Dux Betaranus de Stugnica familia Marchio Bañaris Comes Gibraleonis & dominus Bur gillos & Capille Castellæq̄ iusticia maior, milia quadraginta.

Dux Natarenis Comes Triuigni & dñs Hamusci de stirpe Manrricorū & Laræ. xxx. milia.

Dux Methymnæ cœli Comes Portuensis cognomento Gerda regiē stirpis & antiquissimæ milia triginta.

Dux Alburquerquitanus Ledesme Comes Cueva cognominatus, milia viginti quinque.

Dux Arcus Marchenē dominus a Leone cognominatus, milia viginti quinque.

Dux Maquetanus Granatæ præfectus de domo Cardina, milia triginta.

Dux Scalonæ Marchio Villænē & Moix, Comes Sancti Stephani de Pachecorum antiquis sima familia, milia sexaginta.

Dux Sefæ & Terræ Nouæ Comesq̄ Caprensis cognomento Gorduba, milia sexaginta.

¶ De Marchionibus.

Marchio Astoricēsis de Oloria gēte Trastamaræ Comes, & Sanctarū Martarū, milia quinque

Marchio Aquilaris Comes Castañedē de genere Manrrico, milia duodecim, (& viginti.

Marchio Zenetanus de Mendocia familia, milia triginta.

Marchio Villæ Francæ, cui cognomento est Toletum, milia decem.
 Marchio Plicensis domus Aquilaris & Figueræ & Comes Fertanus, milia quadraginta.
 Marchio Atamōtanus, & Comes Benalcaçaris Stunicæ dom⁹ & Sotomatoris milia triginta.
 Marchio Tariphæ Bethicæ & prouincię præfectus generis Henrici, triginta.
 Marchio Mondetaris Comes Tendillanus & Castellanus Capitaneusq; generalis Granatæ Mendociæ familię, quindecim milia.
 Marchio Comarenis Donzelorum custos à Corduba cognominatus, milia duodecim.
 Marchio Velensium Murcię præfectus Fatarorum domus milia triginta.
 Marchio Berlanguæ Touaricæ familiæ, milia sedecim.
 Marchio Villæ Nouæ domus Portu Carreris, milia viginti.
 Marchio Vallensis de domo Cortesia, milia sexaginta.

DE COMITIBVS CASTELLÆ.

Magnus est in Castella Comitum numerus & census, quos in hoc loco summatim referem⁹.

Est itaq; in Castella Comes Beneuentanus, q p antonomasiã comes intelligit. Est p̄terea Villalonensium dominus, & Portillonensium, cui cognomen est Pimentelus. Habet autem censum quolibet anno ducatorum milia sexaginta.

Comes Vrentæ, domin⁹ Peñæ fidelis, cui cognomen est Gironius, ducatorum milia viginti.

Comes Osornus & dominus Galistei de familia Manricorū, milia duodecim.

Eiusdem familiæ comes Paretanus, milia duodecim.

Comes Miranditanus & princeps domus Auellanetæ, gñre Stunic⁹, ducatorū milia viginti.

Comes Castrensis & Astudilli de stirpe Mendociæ, duodecim milia.

Comes Montis Acuti Mendocius, quindecim milia.

Comes Coruñę generis eiusdem, decē milia. Comes Plicensis Mendocius, octo milia.

Comes Alua Listensis & Garrouillensis Henricus, milia viginti.

Comes Alcaudetanus à Corduba & Velasco cognominatus, decem milia.

Comes Orgacii & dominus Sanctæ Olaliæ de familia Gothomana, milia decem.

Comes Cifontan⁹ & regis primipilus, quē Alferez maiorē vocāt, de domo Siluia, milia decē.

Comes Fonsalitanus ab Atala cognominatus, milia quinque.

Comes Salinarum cognomine Sarmentus, milia decem.

Comes Ribadei de familia Villandrādi, qui nunc litigat, milia sex.

Comes Montis Rei Azenedus & Stugnicus cognominatus, milia decem.

Comes Lunę familiæ Quiñonensis, milia quinque.

Comes Lemtanus Osorius & Castrus cognominatus, milia duodecim.

Comes Chinchonensis domus Bobadillæ, octo milia.

Comes Ribadauię & Gallecię præfectus cognomine Mendocius, octo milia.

Comes Aquilaris Arellanus, milia decem.

Comes Siruelæ dominus Roæ Velascus, milia sex. Comes Nieuæ Velascus, milia sex.

Comes Oropesanus à Toleto cognominatus, sedecim milia.

Comes qui dicitur Saluaterranus & dominus Hempudię cognomento Atala, milia quinque.

Comes Ogñatenis de domo Gueuara, milia quatuor.

Comes Bondianus cognomine Acuña, milia quindecim.

Comes Valentia Portugal cognominatus, milia duodecim.

Comes Metellini de domo Villæ fortis, milia sedecim.

Comes Geluensis à Portugallia cognominatus, milia decem.

Comes Puñi Rostri Arias ab Auila cognominatus, octo milia.

Comes Sancti Stephani Portus cognomento Benauides, tria milia ducatorum.

Comes Palmæ Portucarrerius, octo milia.

L. Marinei Siculi, Lib. iij.

Vicecomes Balduerne cognomine Baçanus, octo milia.

Vicecomes Altemiræ cognomine Biuerus, quatuor milia.

DE MAGNATIBVS ARAGONIAE

Valentiae, Laletaniae, & Navarrae.

Comestabilis Navarrae & Comes Lerinensis Viamontanae familiae, octo milia.

Dux Lunæ domus Aragoniae ducatorum milia viginti.

Dux Gardonæ familiae Remonfolchensis, & Comes Galladensis milia triginta.

Dux Segobricensis & Comes Ampuritarum domus Aragoniae, milia septedecim.

Dux Gandianus familiae Borgensis milia duodecim.

¶ De Marchionibus.

Marchio Dentensis cognomine Rojas & Sardonius, milia quatuordecim.

Marchio Elchensis cognomine Cardinas, milia Decem.

Marchio Falcensis de familia Peralta, octo milia.

¶ De Comitibus.

Comes Ribagorciae domus Aragoniae, ducatorum milia septem.

Comes Aranditanus de familia Durrea, milia septem.

Comes Fontanus domus Herediae, milia quatuor.

Comes Sastagensis, milia quatuor.

Comes Belchitanus Ixar cognominatus, milia quatuor.

Comes Oliuensis cognomine Gentellas, milia quinque.

Comes Concentinae de domo Corella, milia quatuor.

Comes Albaidensis cognomine Milan, milia quatuor.

Comes Almenarensis, quatuor milia.

¶ De Vicecomitibus.

Vicecomes Ebolensis Aragoniae domus, tria milia.

Vicecomes Peraltae, duo milia quingenta.

Vicecomes de Bas cognomine Cabrera, duo milia & quingenta.

¶ De Portugalliae magnatibus.

Portugalliae Rex ditissimus.

Sunt in Portugallia praeterea multi magnates illustres & magni census. Ex quibus est dux Berganciae regia stirpe progenitus, cuius census est, quadraginta milium ducatorum.

Dux Barcelorum filius ducis Berganciae.

Dux Cohimbrae & Marchio Turrium Nouarum, quorum census & cognomina me latent.

Marchio Villae Regalis, & Comes Alcoutini, cuius census est quindecim milium ducatorum.

¶ De Comitibus.

Comes Marialuae genere Goutinorum, milia duodecim.

Comes Pentlensis de familia Vasconcelorum, milia quatuor.

Comes Portalegrenus Silueriae domus & Regis conomicus maior, milia quinque.

Comes Vermosanus de Sosa familia, regii patrimonii procurator, milia quinque.

Comes Monsantinus de genere Goutinorum, milia quinque.

Comes Pratenis genere Sosanus, tria milia.

Comes Teutugalis regia stirpe genitus, octo milia.

Comes Bratenis Dalmeida cognominatus, tria milia.

Comes Fetrensis Peretiae domus, tria milia.

Comes Linares Portugalliae Regi coniunctissimus, tria milia.

Comes Rondonensis familiae Goutinorum, milia quinque.

Sunt in Hispania præterea multe domus nobiles & magni census, quos enumerare longū esset. Ceterum totius Hispaniæ census, meo iudicio, in tris dividitur partes ferè æquales, quarum una est Regum, altera Magnatum, tertia Pontificum & sacerdotum.

DE HISPANORVM MORIBVS, INGENIIS ET HABITV.

Hispanorum hominum ingenta, mores & habitus alios fuisse quondam legimus, alios nunc esse cognoscimus. Diuersitas enim gentium, quæ de multis & remotis regionibus in Hispaniam venire, non solum mores, ingenta, cultus & linguam mutauit, sed etiam multarum urbium, oppidorum, fluminum & aliarum rerum nomina deformauit. Quandoquidē consuetudines & commercia mores faciunt. At qui bona sæpe mutantur in peius, raro autem mala vertuntur in bonum. De præteritis igitur, vt ad rem redeamus, Hispanorum moribus & ingenijs ea quæ legimus apud antiquos autores, & de præsentibus, quod sentimus & longa consuetudine cognouimus, non ingrata narratione dicemus. Et primum de veterum Hispanorum virtute bellica magnaq; fortitudine, de qua Græci Latiniq; scriptores meminerunt, aliquid referemus. Fuit itaq; gens Hispana bellicosa semp, & prona militaribus officiis, equis & armis utens, bello magis gaudens q̄ pace, laboris & famis patiens. De cuius militari virtute Lucius Florus hoc scriptū reliquit. In vltionē igitur patris ac patrui missus cū exercitu Scipio, cui tam grande de Africa nomen fata decreuerant, bellatricem illā viris armisq; nobilē Hispaniam, illā seminariā hostilis exercitus, illā Hannibalis eruditricē, incredibile dictu, totā à Pyreneis montibus in Herculis colūnas & Oceanū recupauit. Iustinus, Hispanorū, inquit, hominum corpora ad inedia laborēq; animi, ad mortē parati. Dura oibus & stricta parsimonia, bellū q̄ octū maluit. Si extraneus deest, domi hostē querūt. Sæpe tormētis, p̄ silētio rerū creditarū, immortui: adeo illis fortior taciturnitatis cura est, q̄ vitæ. Celebrat eodē etiā bello Punico famuli illius patiētia, q̄ vltus dominū inter tormēta risu exultauit, serenaq; læticia crudelitātē torquentiū vicit. Velocitas genti p̄nix, inquietus animus plurimis, militares equi & arma sanguine ipsorum chariora. Nullus Hispanis nisi festis diebus epularū apparatus. Nullus in multis sæculis dux magnus præter Viriatū fuit, de quo scripsim⁹ alio loco. Repetenda memoria nobis est & virtus ingēs in plō duorum fratrum, Mendonit scilicet, & Indibilis. Qui vt Titus Lilius meminit, Scipionē illū magnū Romanorū ducē mirū in modum fatigarūt, & p̄ patriæ suæ libertate fortissime pugnares occubuerunt. Quid præterea de Numantinorū fortibus & inuisctis animis cōmemorem? De quibus Lucius Florus admiratus hæc scripsit. Numantia quantū Carthaginis, Capuæ, Corinthi, opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus, summūq; si viros æstimes, Hispaniæ decus. Quippe qui sine muro, sine turribus modice edito in tumulo apud flumē situata, quatuor Cæltiberorū milibus exercitū quadraginta milium p̄ annos quatuordecim sola sustinuit. Nec sustinuit modo, sed aliquanto sæuius perculit, & pudendis funeribus affectit. Nouissime cū inuisctā esse cōstaret, opus quoq; eo fuit, qui Chartaginē deleuerat. De quibus cū Scipio verā vellet & sine exceptione victoriā, eo necessitatū cōpulsis, primū, vt destinata morte in plūm ruerent, cū sese prius epulis quasi inferis impleuissent, carnis semicrudæ & celtæ, sic vocāt indigentæ ex frumēto potionē. Intellectū fuit ab Imperatore cōsiliū. Itaq; non est p̄missa pugna morituris. Cum fossa atq; lorica quatuorq; castris circumdatos, fames p̄meret, ab duce p̄lium orantes, vt tanq̄ viros occideret. Vbi nō impetrabāt, placuit eruptio. Sic itaq; in vltimā rabie furorēq; conuersi castra hostium inuasere. Quo prælio, vt scribit Lilius, à Numantinorum quatuor milibus Romanorum milia triginta cæsa fuere. Si quidem Lilius sic refert. Cum Cæltiberis bellum gestum est à Romanis per viginti annos, quod Cantabricum appellatur, à Cantabris populis. In quo bello Numantia suas ostentauit vires. Nam duces quosdam superauit & triginta milia Romanorum illic cæsa sunt à quatuor milibus hostium. Ceterum quod Diodorus Siculus de bellica Hispanorū virtute scripsit, omittēdū nō est. Iberi quōdam, inquit, Cæltæq; pro agris bello certātes pace demū constituta cōmunicataq; inuisctē pa-

Lucius Flor⁹
Ianus Hispanie.
Iustinus.

Pueri constantia.
Viriat⁹.
Mendonius.
Indibilis.
Titus Lili⁹.

Luci⁹ Florus

Cælia.

Lilius.

Diodorus Siculus.

tria, cū mutua cōnubia pmississent, dicunt harum rerū cōmunitone id nomē sortiti. Duæ igit̃ robustæ nationes in patria fertili coniunctæ effecere, vt magnū esset Cæltiberorū nomē. Non enim equites modo, sed & pedites aptos bello, robore, malorūq; tolerantia ceteris excellentiores habent. Breui vtunt̃ veste ac nigra, lanā habente similē caprarū pilis. Armañ Cæltiberorum qdam scutis leuib⁹, alii rotūdis vmbonibus, magnitudine clypei, Cruribus ocreas ex pilis factas aduoluūt. Galeas ferunt creas cristatas palmis. Gladios insup ex ferro puro ad palmi mensurā, quibus in cōferta vtunt̃ pugna. Ferrum suo more ad cōficiēda arma p̃parant. Nā ferreas laminas i terrā abscondentes ibi tā diu esse sinūt, quoad debiliori parte ferrugine absumpta, validior superlit, ex eo tū enses fortissimos, tū cætera ad belli vsum arma necessaria cōponūt. Hoc pacto fabricata, cædūt omnia, vt nec scutū nec galea nec qd aliud eis obliſtat. Duobus gladiis fultū cū equestri certamine supiores euaserit, ex equis desiliunt, & pedestrē adiunāt pugnā. Mirabilis apud eos viget consuetudo. Nā cū mūdicia semp elegantes existāt, vna in re vident̃ immūdi & spurciæ pleni. Vniuersum siquidem corpus lauant vrina, dentesq; fricāt, hanc optimā corporis curā existimātes. Quod & si vituperat Diodor⁹, ego tamē laudo. Magna siquidem vis inest vrinæ, quæ multis morbis medetur, vt philosophi dicūt & medici. Erga nepharios homines atq; hostes crudeles sunt, cū aduenis aut̃ humani atq; hospitales. Aduenientes externos benigne hospitio recipiunt, adeo vt æmulatione quadā inuicem pro illorum honore certent. Quos aduenē sequūtur, hos laudant, amicosq; deorum esse putant. Nutriuntur affluenter variis carnibus, potū ex melle conficiunt, eius copiam præbente affatim patria. Vinum emptū bibunt mercatorum opera aduectum. Ex propinquis gētibus gratior est eis Vaceorū natio. Hi enim annis singulis sortitos inter se agros colūt, fructusq; cum ceteris cōmunicāt, cuiq; sua portione p̃bita. Quod si qs agricolæ quid abstulerit, enestigio mulctatur morte. Cæltiberorū fortissimi habent̃, q appellañ Lusitani. Peltas in bello paruas ex neruis confectas, quibus tegatur corpus, habēt. His in bello ea agilitate vtuntur, vt & ictus & sagittas euitent. Iaculis ferreis hamatisq; vtūtur, quæ longe iaciunt & summa arte. In acie diutius p̃seuerāt mobili corpore leuib⁹, vt facile & fugiant hostē & insequant̃. In p̃ferendis periculis supantur à Cæltiberis. In pace autē choreas leui saltu exercent quadam crurum agilitate. Bella ad numerū aggrediūtur, Iberi Lusitanisq; etate integra præsertim inopia oppressi, qui robore præstant & audacia, in montibus asperis diuersisq; per Iberiam locis latronum more leui armatura agilib⁹ corpore veloces discurrunt. Populatisq; agris ad mōtes veluti tutā patriā, cum locorū asperitate nullus eò exercit⁹ adire possit, confugiūt. Aduersus eos p̃fecti cum exercitu sepe Romani eorum audaciam represserunt, prædam autem & latrocinia nequaquā tollere potuerunt. Titus etiā Livi⁹ Hispanos hoc modo commendauit, scribens: prima luce, inquit, sub iugo mōtis prælium fuit, quo interclusam à suis leuem armaturam, facile etenim numero aliquantum præstabāt, Romani superassent, nisi Hispanorum cohors ad id ipsum remissa ab Hannibale peruenisset. Ea montibus affictior, & ad concursandum inter saxa rupesq; aptior ac leuor, cum velocitate corporum, tum armorum habitu cæpestrem hostem grauem armis statariūq; pugnæ genere facile elusit. Ita haud quāq; pari certamine digressi Hispani fere oēs incolumes, Romani aliquot suis amissis in castra contenderunt. Idem Livi⁹ in oppugnatione Capuæ scripsit Hannibal locum difficiliorem Hispanis assignauit. Idem scribit, Hispania non quā Italia modo, sed quā vlla pars terrarum bello reparando aptior est locorum hominumq; ingenis. Itaq; ergo prima Romanis in Italia prouinciarum, quæ quidem continētis sint, postrema omnium nostra demum ætate ductu auspicioq; Augusti Cæsaris perdomita est. Strabo quoq; de Gallorum & Hispanorum pugnandi virtute scribens sic primum de Gallis refert. Quam ob rem eorum facillius desolationes euenire contingit, cum gregatim inferantur & totus simul exercitus ex vniuersis excitetur habitaculis, cum ab aliis validioribus eiiciantur. Hos Romani minori negotio, quā Hispanos, subiugarunt. His enim antea bellum inferre incipientes, nouissime finierunt, Illos autem medio in tempore cunctos debellauerunt.

Quomodo fiunt arma fortiora.

Hispanorum veterum cum aduenis humanitas.

Titus Livi⁹.

Strabo.

runt penitus, qui intra Rhenum Pyreneosq; montes facent. Nam qui gregatim totis copiis iruebant, gregatim simul debellabantur. Hispani vero prelia partiti, vires, ut depositum, seruabant. Alii alio tempore aliisque in partibus latrocinandis more belligerantes. Hispanorum porro fuit olim hostem punctim magis adoriri q̄ cesim, ideoq; gladiis breuibus utebantur. Quibus, ut scribit Phylarchus, micrologia propria fuit. Qui res vel minimas plurimi faciebant, & auaricie studio semel tantum die cibum capiunt. Sunt, inquit & hydropotæ, & in tam auido ingenio, vestibus tamen amittuntur vel preciosissimis. Artemidorus autor est, mulieribus Hispanis monilia ferrea gestare consuetum, e quibus in verticem surrectos coruos itidem ferreos decumbere in frontem longius, ut propendens inde velum umbellæ vicem præstet defendendo soli. Mundus hic summe illis pretiosus. Apicem atq; pedali mensu protollunt, comamq; apte circumnectunt, galeatico atrii coloris superiecto. Hæc nos apud Astures & Cantabros sepe vidimus, risum vix comprimentes. Cum autem gererentur in Cantabrica res, filios ne sterent hostilis præda & ludibrium, matres cõtrucidarunt. Quin & puer cum parentes comediti afferuarentur & germani, confodit omnes. Mulieribus & illud proprium opere rustico sumptum suum exercere. Puerperæ viris ipsarum vice decumbentibus administrant. Infantem editum in fluminum abluunt ripis. Cantabros ferunt iuris hostium factos ac patibulo affixos in tanta supplicii diritate nihilo minus perinde ac gestientes Pæana cõcinere. Inspecitis humanis extis futura coniectant. Dextras captiuorum præcisas numinibus obtulisse piæ illis præcipue. Hydropotæ imprimis, id est, aquæ potores, qui montana incolunt, frõte mitris culta pugnam ineunt. Aegrotos producunt, ut a prætereuntibus, quos eiusmodi quippiam infestaret, aliquid salutaris opis afferatur. Huiusmodi moribus quõdam vixisse ferunt, Callicos, Astures, & Cantabros & cæteros vsq; ad Pyrenea iuga morantes. Lusitanos, inquit Strabo, scrutatores, veloces, agiles, versatiles esse fama est. Scutum duum pedum ad latitudinẽ gestant curuũ, ad anteri ora prospectans, loris depedens, cui neq; fibula, neq; ansa vlla est. Gladiolus autem pugio lateri adhæret. Plurimi lineos thoraces habent, perpauci loriceis vtuntur, aut cristatis cassidibus, nonnulli neruatis galeis. Peditibus ocreæ adsunt, vnusquisq; plura fert sacula. Quidam vtuntur & hastilibus, quibus cuspides sunt æreæ. Vnicus illis est cibus, mundus quidem ac simplex, montes præsertim incolentibus. Aquarum potores & humi cubitores, lōgas, ut foeminae, inferius diffundunt comas. Hirco maxime vescuntur, quem & Marti immolant, sicut & captiuos & equos. Gymnica etiã faciunt certamina, armis exercent ludos, & equis & cestibus & cursibus & tumultuaria pugna & instructo per cohortes pliso. Mōtani homines duabus anni partibus querna vescunt glande. Quam cū siccauerint, frangunt, molunt, panes conficiunt, & ad tēpus reponunt. Hordeaceo vtuntur vino. Pro oleo butyrũ vsurpant. Sedētes cœnant, inter potandũ ducto ad tibiã vel tubã choro saltant inflexis exultantes pollicibus.

DE VETERVM HISPANORVM CONSTANTIA ET FIDELITATE.

DE bellica Hispanorũ virtute, moribus & ingenijs loquuti, de fide atq; constantia pauca referem. Quæ quæ duæ virtutes cū in alijs multis Hispanis, tũ vero in Sagũthinorũ animis admirabiles fuere. Qui quæ, ut fidẽ seruaret, crudelissimã subire mortẽ maluerunt, q̄ a Romanis deficere. De qb; Lucius Florus hoc mō gemẽdo cõscripsit. In causa belli Carthaginẽsibus cõtra Romanos Saguntho delata est, Hispaniæ ciuitas & opulenta & fidelis erga Romanos magnũ quidẽ, sed triste monumentũ. Quã Hannibal, causas nouorũ motũ q̄rens, & suis & ipsorũ manibuseuertit, ut Italiã sibi rupto foedere apiret. Sũma foederũ Romanis religio est. Itaq; ad auditiũ sociæ ciuitatis obsidiũ, memores isti cū Pœnis q̄q; foederis, nõ statim ad arma pcurrunt, dum prius more legitimo q̄ri maluit, interim nouẽ iã mēsiß fessi Sagũthinis fame, machinis, ferro, & igne, versa deniq; in rabie fide imane i foro excitat rogũ, tũ desup se suosq; cū opib; suis ferro & igne corumpunt. Quod et Valerius Max. hoc modo meminit. Post duorũ i Hispania Scipionũ, totidẽq; Romanũ sanguinis exercitiũ miserabilẽ stragẽ Sagũthinũ

Phylarchus.

Artemidorus.

Antiquarum mulierũ cultus.

Pueri facinor.

Strabo.

Lucius Florus.

Val. Max.

victoribus Hannibalis armis intra moenia urbis suae compulsi, cum vltimam Punicam vltimus ne-
 quitrent arcere, collatis in forum, quae unicuique erant charissima, atque vnicuique circumdati accen-
 sisque ignis nutrimentis, ne a societate nostra desisterent, publico & communi rogo semetipsi
 supiecere. Silius etiam Italicus Saguntinorum nobilissimas animas comedans hoc modo cecinit.

Silius.

At nos sydere, quas nulla equauerit aetas,
 Ite decus terrarum animae venerabile vulgus
 Helysium, & castas sedes decorate piorum.
 Quis vero non aequa dedit victoria nomen
 Audite o gentes, neu rumpite foedera pacis,
 Nec regnis postferre fidem.

Liuius.

Caeterum, qui Saguntinorum erga Romanos fidem cognoscere velit, Lutium legat ex eo
 loco, vbi sic incipit. Et tam omnia trans Iberum, praeter Saguntinos, Carthaginensium erant.
 Probatur Hispanorum fides & Iulii Caesaris iudicio. Qui cum totum terrarum orbem subegisset,
 Romam reuersus suae salutis causa Hispanorum custodes elegit. Quos cum dimisisset fide Ro-
 manorum fretus paulo post occisus est. Qua de re Suetonius meminit. Augustus etiam Caesar in
 sui custodia Calagurritanos elegit, quod idem Suetonius in Octavianae vita commemorat.

Suetonius.

Calagurrita-
 norum laus.

DE VETERVM HISPANORVM LINGVA.

PRIMIS totius Hispaniae cultoribus & indigenis usque ad aduentum Carthaginensium et Ro-
 manorum, qui tunc omnes latine loquebantur, eam linguam fuisse quidam autumant,
 qua nunc Vascones vtuntur & Cantabri. Qui tot saeculis & temporum varietatibus, neque lin-
 guam, neque mores, neque corporis cultus vnicuique mutauere. Caeterum genus illud sermonis Hispani
 initium habuisse credendum est, non ab Iberis, non a Sagis, nec a Fenicibus, quos in His-
 paniam quondam venisse quidam scripserunt, sed a primis illis Hispaniae cultoribus, quos lin-
 guarum diuersitas a patriae sedibus exulare coegit. Quisquis igitur ille fuerit, qui in Hispaniam
 orbem e turre Babilonica se primum contulit, isdem profecto vnum seculum attulit e septuaginti
 ta duobus idioma, quae in illius nouae ciuitatis erectione Deus Optimus Maximus turrim con-
 struentibus impartiuit. Quod cum in reliquis Hispaniae partibus ob aduenticias gentes im-
 mutatum fuerit, aut corruptum, apud Vascones tamen & Cantabros eadem illius idiomatis
 formam absque mutatione ulla perseuerasse indicio est, regionum illarum veluti solitudo, ac nul-
 la cum exteris nationibus vel consuetudo vel commercium. Quae duo maxime solent, vt supra
 diximus, linguam simul cum moribus immutare. Quatuor siquidem sunt hominum species in
 Hispania, dumtaxat indigenarum, nulliusque gentis externae participantium, Galleci scilicet, Can-
 tabri, Vascones, & Asturiarum montani populi. Quibus cum neque Graeci, neque Iudei, neque Car-
 thaginenses, aut Romani, aliaeque gentes externae commercium habuere. Cuius rei causam inde-
 ni fallor, augurari licebit, quod harum regionum incolae sic semper fuerunt bellacissimi, atque hoc
 tempore, vel quod Imperatores de hisce regionibus victoriam reportantes (si qui tamen fuerunt)
 apud easdem ob locorum asperitatem, gentisque mores indomitae, diutius commorari noluerunt.
 Quod si nostra haec de origine Hispani sermonis opinio quibusdam lectoribus obscura vide-
 bitur & minus probabilis, vna tamen simillima in re fiet quae verissima. Videmus enim Grana-
 tae regni populos barbaricae gentis a Catholicis principibus deuictos, Christianorum consue-
 tudine atque conuictu linguam nostram, quam vulgo Castellanam vocamus, tam omnes didi-
 cisse, sibique propriam, vernaculam, & natiuam oblitos penitus. Qui vero montes asperos &
 accessibiles, quos Alpuxarras appellant, incolunt, suis moribus & lingua vti. Idem igitur & Can-
 tabris & Vasconibus accidisse, qui in Hispaniae praeritis ac tumultibus ad regiones asperitate lo-
 corum haud summe cognitatas recesserunt, minime mirum fuerit. Vnum interim fatebor inge-
 nue antiquam illud Hispanorum idioma, quod integrum usque ad haec saecula tempora mansit, &

sticorruptum, ætate nostra plurimum esse etiam apud Cantabros deformatum ob communem illorum cum exteris nationibus consuetudinem. Est itaque, ut vel summis, quod asunt, laudibus antiquæ illius Hispanæ linguæ gustatunculam attingamus, eiusdem idiomatis proprium in compluribus dictionibus singularem numerum in, A. litteram, pluralem vero in, ac, desinere, ut Lurra singulari pro terra, & Lurrac numero plurali pro terris. Tamen si genus hoc loquendi nonnulli opinantur non aliunde aduectum fuisse, sed indigenarum, hoc est, non à gentibus aduenticiis Hispanos doctos fuisse, sed à natura. Cuius sermonis exempla quædam ponere placuit.

Vocant itaque Vascones Cælum, Ceruía. Terram, Lurra. Solem, Egúzquia. Lunam, Irarguía. Stellam, Içarra. Nubem, Odeya. Panem, Oguía. Vinum, Ardaoa. Carnem, Araguía. Maritum, Senarra. Flumen, Ibaýa. Bibo, Edatedot. Lego, Iracurtendot. Domum, Echea. Villam, Vria. Lectum, Oeca. Interulam, Alcandorea. Senem, çarra. Album, çuria. Nigrum, Belça. Rubrum, Gorria. Piscem, Arraya. Amare, Onereatea. Dormio, Lonaça. Video, Bacust. Hominem, Guçona. Mulierem, Emaztea. Filium, Semea. Filiam, Alauea. Patrem, Aytæa. Matrem, Amea. Fratrem, Anagea. Sororem, Arreuea. Corpus, Gorpuça. Ignem, Sua. Formosum, Ederra. Comedere, Ian. Curro, Laster egultendot.

Habent etiam numerandi modum dicentes. Vnum, Bat. Duo, Bi. Tria, Iru. Quatuor, Lau. Quinq, Bost. Sex, Sey. Septem, çaçpi. Octo, çorci. Nouem, Vedraçi. Decem, Amarr. Viginti, Oguéy. Triginta, Oguéytamar. Quadraginta, Berroguéy. Quingenta, Berroguéytamar. Sexaginta, Yruroguéy. Septuaginta, Iruroguéytamar. Octoginta, Lauroguéy. Nonaginta, Lauroguéytamar. Centum, Eun.

Hispanorū
primæ lin-
guæ voca-
bula.

LIBER QVINTVS

DE LAVDIBVS QVAS HISPANI NOSTRI
temporis in officio militari meruerunt.

Crispissimus hactenus de veterum Hispanorū moribus & ratione viuendi. Reliquum est igitur ut aliquid de presentibus breuiter attingamus. Nam si res in bello gestas ab Hispanis nostri temporis, aliaque præclara facinora stilo prosequi vellemus, nimirum maiora volumina conficerem quæ Lilius atque alii multi vel Latini, vel Græci scriptores de Romanorū rebus gestis conscripserunt. Si quidem neque Crispus alter, neque Valerius Maximus, aut Suetonius, qui paucis verbis multa magnaque perstrinxerunt, Hispanorū nostri sæculi virtutes egregias & res memorabiles, non dico modicis, sed ne maximis quidem voluminibus comprehenderent. Quos enim scriptores non defatigarent, quos poetas non deterrent, cuius ingenium foelix quilibet & facundum non superarent numerus & magnitudo rerum quas Hispani viri admodum fortes ætate nostra domi forisque gesserunt admirabiles? Aut quis Hispaniæ duces magnanimos, quis inuictissimos equites & fortissimos milites, quos in bello Granatensi contra Mauros acerrimos hostes animosissime pugnantem vidimus, enumerauerit, aut meritis laudibus prosequetur? Qui profecto debellatis ferocissimis hostibus magnos triumphos & ingentes laudes famamque gloriosam meruerunt. Quas deinde victorias in Italia magnaque Græcia de pugnacissimis Gallis habuere? Sunt enim semperque fuerunt Hispani natura bellaces, qui vel à teneris annis armis libentius & equis studet, quam cæteris artibus & officiis. Quapropter cum Fraciscus Rex Gallorum per Hispaniam proficisceretur, & adulescentulos impubes ensibus præcinctos aspexisset: O foelix, inquit, Hispania, que viros parit & nutrit armatos. Expertus enim fuerat Hispanorū vires & inuictissimos animos. Quos armorum splendor vsusque delectat, & tubarum sonitus acuit & vehementer accendit. Quare meo quidem & aliorum iudicii omnia omnes Hispani bellica virtute præcedunt.

Hispani natu-
ra bellaces.

Gallorū Re-
gis inuidia.

sticorruptum, ætate nostra plurimum esse etiam apud Cantabros deformatum ob communem illorum cum exteris nationibus consuetudinem. Est itaque, ut vel summis, quod asunt, laudibus antiquæ illius Hispanæ linguæ gustatunculam attingamus, eiusdem idiomatis proprium in compluribus dictionibus singularem numerum in, A. litteram, pluralem vero in, ac, desinere, ut Lurra singulari pro terra, & Lurrac numero plurali pro terris. Tamen si genus hoc loquendi nonnulli opinantur non aliunde aduectum fuisse, sed indigenarum, hoc est, non à gentibus aduenticiis Hispanos doctos fuisse, sed à natura. Cuius sermonis exempla quædam ponere placuit.

Vocant itaque Vascones Cælum, Ceruía. Terram, Lurra. Solem, Egúzquia. Lunam, Irarguía. Stellam, Içarra. Nubem, Odeya. Panem, Oguía. Vinum, Ardaoa. Carnem, Araguía. Maritum, Senarra. Flumen, Ibaýa. Bibo, Edatedot. Lego, Iracurtendot. Domum, Echea. Villam, Vria. Lectum, Oeca. Interulam, Alcandorea. Senem, çarra. Album, çuria. Nigrum, Belça. Rubrum, Gorria. Piscem, Arraya. Amare, Onereatea. Dormio, Lonaça. Video, Bacust. Hominem, Guçona. Mulierem, Emaztea. Filium, Semea. Filiam, Alauea. Patrem, Aytæa. Matrem, Amea. Fratrem, Anagea. Sororem, Arreuea. Corpus, Gorpuça. Ignem, Sua. Formosum, Ederra. Comedere, Ian. Curro, Laster egultendot.

Habent etiam numerandi modum dicentes. Vnum, Bat. Duo, Bi. Tria, Iru. Quatuor, Lau. Quinq, Bost. Sex, Sey. Septem, çaçpi. Octo, çorci. Nouem, Vedraçi. Decem, Amarr. Viginti, Oguéy. Triginta, Oguéytamar. Quadraginta, Berroguéy. Quingenta, Berroguéytamar. Sexaginta, Yruroguéy. Septuaginta, Iruroguéytamar. Octoginta, Lauroguéy. Nonaginta, Lauroguéytamar. Centum, Eun.

Hispanorū
primæ lin-
guæ voca-
bula.

LIBER QVINTVS

DE LAVDIBVS QVAS HISPANI NOSTRI
temporis in officio militari meruerunt.

Crispissimus hactenus de veterum Hispanorū moribus & ratione viuendi. Reliquum est igitur ut aliquid de presentibus breuiter attingamus. Nam si res in bello gestas ab Hispanis nostri temporis, aliaque præclara facinora stilo prosequi vellemus, nimirum maiora volumina conficeremus quàm Lilius atque alii multi vel Latini, vel Græci scriptores de Romanorū rebus gestis conscripserunt. Si quidem neque Crispus alter, neque Valerius Maximus, aut Suetonius, qui paucis verbis multa magnaque perstrinxerunt, Hispanorū nostri sæculi virtutes egregias & res memorabiles, non dico modicis, sed ne maximis quidem voluminibus comprehenderent. Quos enim scriptores non defatigarent, quos poetas non deterrent, cuius ingenium foelix quilibet & facundum non superarent numerus & magnitudo rerum quas Hispani viri admodum fortes ætate nostra domi forisque gesserunt admirabiles? Aut quis Hispaniæ duces magnanimos, quis inuictissimos equites & fortissimos milites, quos in bello Granatensi contra Mauros acerrimos hostes animosissime pugnantem vidimus, enumerauerit, aut meritis laudibus prosequetur? Qui profecto debellatis ferocissimis hostibus magnos triumphos & ingentes laudes famamque gloriosam meruerunt. Quas deinde victorias in Italia magnaque Græcia de pugnacissimis Gallis habuere? Sunt enim semperque fuerunt Hispani natura bellaces, qui vel à teneris annis armis libentius & equis studet, quàm cæteris artibus & officiis. Quapropter cum Fraciscus Rex Gallorum per Hispaniam proficisceretur, & adulescentulos impubes ensibus præcinctos aspexisset: O foelix, inquit, Hispania, que viros parit & nutrit armatos. Expertus enim fuerat Hispanorū vires & inuictissimos animos. Quos armorum splendor vsusque delectat, & tubarum sonitus acuit & vehementer accendit. Quare meo quidem & aliorum iudicii omnia omnes Hispani bellica virtute præcedunt.

Hispani natu-
ra bellaces.

Gallorū Re-
gis inuidia.

Quippe qui non modo viribus corporis & agilitate plurimum valent, sed etiam animi fortitudine laborum, famisque tolerantia, atque prudentissimis consiliis, quibus optimi duces uti solent, maxime pollent.

DE HISPANORVM INGENIIS AD LITERAS CAPESSENDAS.

Sunt Hispani præterea ad literas aliasque res & mechanicas artes capeSSendas idonei promptique. Qui facile mechanicas artes & liberales addiscunt, & magnas ingenii dotes & altas animi virtutes exercent. Quorum tamen plerique vix quodam partem rerum, quas ad imitandum sibi proposuerunt, consequuti, falsam sibi scientiæ persuasionem induunt, & lucri cupiditate capti, alii sibi populis regumque gratiam conciliant, & mortuorum fiunt heredes. Alii calumniose stultorum lites controuersasque differentes magnam pecuniarum summam veniuntur. Alii hominum vitæ necisque sese dominos constituunt, & fiunt non solum bonorum, sed etiam animarum negotiatores. Qui quoniam non, ut scientiam adipiscantur, dant operam literis, sed ut litatis amore flagrantés, esse pecuniarum diuites fiunt, pauperrimi tamen moriuntur. Siquidem statim veniunt in oblivionem, & eorum nomina cum vita simul extinguuntur. Tamen si cupiditas hæc humanarum rerum, & amor cæcus habendi ubique terrarum communis est. Sed ad Hispanos redeo. Quorum qui sese literarum studiis applicant, & non questus, sed scientiæ causa quam coeperunt ire viam pergunt, iudices altius euolantes, cœlum scandunt, & morientes se vixisse laborum suorum monumentis, quæ sunt immortalia, testimonium relinquunt. Nos autem talium virorum quosdam non solum præteritorum, sed etiam nunc viventium, quos vel consuetudine, vel suis operibus famaque cognouimus, in alio loco nominatim recensebimus.

Cupiditas inimica virtutis & scientiæ.
Indocili pauperes moriuntur.

DE HISPANORVM VRBANITATE ET

diligentiâ in educandis liberis.

Probantur Hispanorum mores & urbanitas et in liberis educandis probitas & diligentia, quæ quidem maxima est virtus. Siquidem liberis priusquam nascantur, nutrices prospiciunt, & pædagogos moribus & urbanitate probatos. Quod non tam bene fit apud alias gentes. Quapropter Hispanorum mores & virtutes egregias, optimamque consuetudinem Gallorum Rex expertus, ex Hispania discedens, ubi filios obsides relinquebat, eos tristes & quasi fletus hoc modo consolabatur. Ego filii charissimi vos in Hispaniam venisse non moleste fero, sed magnas Deo gratias ago. Siquidem vos non ut obsides apud hostes barbaros relinquo, sed cum Hispaniæ principibus consanguineis nostris, & nobilissimis equitibus, ut eorum mores addiscatis & urbanitatem. Quibus quidem Hispani sine dubio reliquos omnes longe præstant. Nouimus in multis Hispaniæ viris, & nonnullis etiam mulieribus, meritoque laudandam admirabilem patientiæ virtutem, simulationem quandam ac dissimulationem. Quæ quidem suo loco & tempore summa est prudentia, præsertim si vel necessitatis causa fiat, vel honoris.

Galliæ Regis uerba ad filios.

DE LINGVA QVA NVNC VTUNTVR HISPANI.

Sermo vero, quo nunc utuntur Hispani, Latinus est, quem à Romanis acceperunt, ideoque Romanicum vocant. Qui propter aduentum Barbarorum aliquantulum degenerauit à lingua Latina. Quod si neque Gothi neque Mauri, Barbaræ gentes, in Hispaniam venissent, tamen Latinus esset nunc Hispanorum sermo, quàm fuit Romanorum tempore Marci Tullii. Ceterum lingua hæc, quæ nunc etiam Castellana vocatur, in Bethica prouincia totaque Lusitania, id est, à Gadibus usque ad ciuitatem Burgensem & Cæsaraugustam multo est elegantior, multoque copiosior. Cuius rei causam esse arbitror, vel quod in hac regione, quæ fertiliorem Hispaniæ partem mediumque fere continet, plures Romanorum coloniae fuerunt, quàm in aliis Hispaniæ partibus. Vel quod in ciuitatibus & populis huius regionis Hispaniæ principes, multique nobiles, qui magis ornate loquuntur, quàm cæteri, frequentius comorantur quàm in aliis. Vel ratione climatis, quo

pars illa tegitur Hispaniæ, quã diximus. Sub cuius sydere terra fertilior est & clarior nascuntur ingenta. Hispanorũ autem linguam, quam Romanam esse diximus, Græcæ quoque participem fuisse quibusdã vocabulis, quib⁹ adhuc vtuntur Hispani, facile probabimus. Siquidem loquacẽ hominem, quem Græci pampharrõ vocant, Hispani pampharronem dicunt, & Roma Græci dicunt, & Hispani, pro accipe vel posside, Pason Græci dicunt, & Hispani pason pro siste vel mane. Itẽ cara quẽ Græce caput significat. Camis Græce dicitur, quã Hispani carnã vocant. Tios Græce & Hispani rio. Reo Græce, & Hispani rio. Artos Græce dicitur quod significat panẽ, & inde Artesam dicunt Hispani, in qua panis conficitur. Camarã dicunt Hispani, Græciq; quæ significat fornicẽ. Vtuntur Hispani præterea, en, præpositione Græca p, in, latina. Fungus etiam dicitur à Græcis & latinis quo vocabulo vtuntur Hispani, & tumorẽ significat. Multa præterea nobis occurrunt huiusmodi vocabula, quæ, ne fastidio sint lectoribus, præmittimus. Verũ enim vero vocabula hæc Græca, quibus nunc vtuntur Hispani, non à Græcis, vt opinor, sed à Romanis acceperunt. Qui Græcorum consuetudine linguam quoque Græcam callebant. Qui venientes in Hispaniã & in ea cõmorantes, Hispanos vtrãque linguam docuere Latinam præsertim. Quam postea, vt supra diximus, gentes Barbaræ deprauarunt. Quæ tamen non adeo deformari potuit, vt non sit magis latina & Romano sermoni propinquior quã cæteræ linguæ, quæ sunt à latina corruptæ & elegantior ac facundior omnibus, exceptis Græca & latina. Legimus enim nonnullas epistolas Hispano sermone scriptas esse latinas. In quibus nomina & verba latina sunt omnia. Ideoque Romanum sermonem, qui male pronunciant Romancium vocant.

Quibus uocabulis Hispani utuntur Græcis.

DE HISPANORVM SOBRIETATE ET ALIIS VIRTUTIBVS.

Admirabilis est Hispanorũ ferẽ omnium virtus magnatq; laude digna sobrietas. Quibus cũ quinquaginta ferẽ annos cõmorati, ne vnũ quidẽ vidimus hominem temulentum, sed viros complures hydropotas & pleraq; feminas abstemias cognouimus. Ex quo nostra illa fulcitur opinio, Hispanos à Romanis originem habuisse. Quibus olim lege sanctum erat, ne mulieres vinum sub pœna capitis degustarent. Illud vero præmittendũ nõ est, quod aduertimus, Hispanorũ scilicet plerosq; circa corporis cultũ nimis esse studiosos. Quispequi vestes aliãq; corporis ornãmẽta liberalitus ac profusus emunt, quã victũ vel res alias quibet necessarias. Quã quidem rẽ & si Stoicidẽ nonnulli vituperat, nos tamen laudamus, in diuitibus præsertim, si non abitionis, sed honoris & liberalitatis causa faciunt. Placẽt igitur nobis Hispanorum mores, satisfaciunt ingeniã, & probantur habitus. Quapropter Hispanorũ consuetudinem quærimus & viuendi ordinem sequimur. Qui non minori studio rebus diuinis incumbunt & animarũ suarum saluti prospiciunt, quã diuitis & voluptatibus oblectantur. Enim uero magna nũc est Hispanorum religio, magnus dei timor & cultus, magna sacerdotibus animarũ cura. Qui nõ solũ rem diuinam omniaq; sacrorũ misteria solemniter celebrat, sed etiã populos sibi cõmissos concionibus & exemplis diligenter instruit. Homines præterea non modo nobiles & literati, verum etiã plebei & indocti præceptis ecclesiæ Christi q; mãdatis obedientissime seruiunt. Quorũ quidem alii saltẽ semel in anno, alii bis, nonnulli ter, multi quater, & pleriq; non modo senes, sed etiã iuuenes adulescẽtesq; decies, singulisq; mensibus sese vel suis parochis, vel aliis sacerdotibus detegunt. Quare meo quidẽ iudicio in orbe toto terrarum nulla gens est hodie Hispana, vt ita dicã, Christianior. Cuius quidẽ rei Ferdinãdus & Helisabella catholici principes causa fuere. Qui præteritorum regũ negligentia plerosq; Hispaniæ populos in luxuriã & omne maleficiorum genus lapsos suæ virtutis exẽplo iustitiã ceteraq; virtutes exercentes ad suũ timorem, ad reuerẽtiam legũ, ad dei cognitionem vsurũq; bene viuendi reduxerunt. Quos etiã maleficis assuetos, raptos, superbos, crudeles, sacrilegos, & prophanos, non solum iustitię iugum subire & rationi parere compulerunt, sed etiã probos, continentes, modestos, humiles & religiosos effecerunt. Tantũ quippe valet bonorũ

Laus regum Catholicorũ

L. Marinei Siculi. Lib. v.

principum virtus. Tales enim populi fieri solent, qualis est princeps sub cuius imperio regunt. Eorum namque mores siue bonos siue malos, imitantur. A Catholicis itaque principibus Hispaniae populi sanctis legibus instituti bonisque moribus informati Christianissime viuunt. Quippe qui iusticiam metuunt, ecclesiae praecipis obediunt, diuinis officiis adsunt, conciones audiunt, sacerdotes venerantur, maioribus cedunt, proximos diligunt, amicos colunt, nocent nemini, consolantur afflictos, inopes adiuuant, viam demonstrant errantibus, peccantes admonent, poenitentibus ignoscunt, fidem seruant, studiosos amat, improbos odio habent. Quapropter apud Hispanos ego vitam agere malo, quam apud alios. Tenet enim me secum maximamque delectat Hispanorum mos egregius, urbanitas singularis, & nobilissima consuetudo, non solum equitum, sacerdotum & ciuium, sed etiam paganorum & agricolarum.

DE SANCTIS ET MARTYRIBVS HISPANIAE.

Inuitabunt lectores, religiosos praesertim, deuotosque Christianos, qui contemplatiuam vitam agunt, Sanctorum Martyrumque virtutes, sanctissimi mores exemplaque proficua, & opus nostrum gratius facient & illustrius. Legant igitur Hispaniae Sanctos & Martyres diligentissime sacerdotes, & eorum exempla imitentur & vitam. Doceant etiam praecipitantes suos discipulos sanctissimas lectiones. Studeant & concionatores sanctorum parulis exemplis & in suis pulpitis auditores instruunt.

DE SANCTO VINCENTIO MARTYRE.

Fuit & Vincētius alter Hispanus, vir sanctissimus, inuictissimus, & constantissimus martyr. Sixti Papae discipulus, & diui Laurentii Martyris scientia & virtute praestantissimus. Qui, ut quidam volunt, apud Abilam ciuitatem Lusitanae provinciae martyrium pertulit acerbissimum. Alii autem apud Valentiam patriam simul cum Valerio ipsius urbis Episcopo a Deciano provinciae praeside martyrium passum diuum Vincentium ferunt. Sunt etiam qui patriam non Valentiam, sed Hosca fuisse velint. Cuius denique martyrium omnium fere Martyrum poenas & cruciatus superauit. Summa enim poena carceris, famis inopia, cathenarum stridore, manibus collo ceruicibus ferri pondera sustinens, per omnes corporis artus mortalia supplicia patere. Quod diuus Augustinus summo cum stupore miratus his verbis ostendit. Magnum & admirandum spectaculum noster animus cepit, nec immanissimam & perniciosissimam, sicut solent in theatris quarumcumque nugarum, sed plane utilissimam & fructuosissimam voluptatem oculis interioribus hausimus, cum beati Vincentii passio legeretur. Terret inquit videre inuictam Martyris animam contra insidias antiqui hostis, contra saeuiciam imperii Deciani, contra dolores, mortis carnis accerrima conflictatione certantem, & in exilio diu cuncta superantem. Nam Decianus ipse sanctissimum hominem in eculeo primum leuatum, toto corpore distendi iussit, distentumque diuersis vulneribus cruciari, cruciatum etiam pectinibus lacerari, & carnifices ad crudeliter saeuendum verberibus, fecit urgeri. Eiusdem deinde corpus in craticula positum cum vincinis ferreis aperiri, & ardentes laminas insigi ac sale ignito aspergi, laceratum in teterrimo carcere fecit includi, ibique testas acutissimas cogeri, in lignoque pedes eius affigi & sine humano solacio derelinqui. Eaque supplicia multoque maiora diuum Vincentium praestantissime fortissimeque vincentem diuus Augustinus admiratus alibi sic dicebat. Beatus Vincētius vere Vincētus fuit, quia fortissime omnia mortis pericula vicit. Vicit inquam in verbis, vicit in poenis, vicit in confessione, vicit in tribulatione, vicit exustus, vicit summersus, vicit viuus, vicit & mortuus. Quia eo mortuo, ut eius sacra habet historia, angelos ei dixisse ferunt. Agnosce o Vincētius quia pro cuius nomine viriliter decertasti, ipse tibi coronam praeparatam seruat in caelis, quae te victorem fecit in poenis. Eiusque passionem nobilemque triumphum Petrus Rāsanus Panormita & vates, luculentissimis versibus, quos Romae Panormique legimus, expressit. Diuus Augustinus praeterea huius sanctissimi Martyris praecentum quanto sit honore excipiendum, multis sermonibus demonstrauit. Eius autem celebre festum meritisissime celebramus. Cuius nomen cum apud omnes Christianos, tum vero apud Hispanos praecipue colitur.

DE DIVO LAURENTIO MARTYRE.

Subnectendus est Vincentio Laurentius. Hunc enim cum illo si compares, vter eorū plū
 laudis & gloriæ meruerit facile iudicare non possis. Pari namq; scientia, doctrina, patientia
 fortitudine, martyrio, fide, morte deniq; florere. Laurentius enim Sixti Pontificis archidia-
 conus & adoptionis filius Romę via Tyburtina, p̄sidete Decio, post multa virtutū insignia,
 & plurima tormentorum genera, id est, carceris, verberum & laminarum ardentium exustio-
 nem, ad vltimum quarto Idus Augusti in craticula ferrea crudelissime affatus, martyrium cō-
 stantissime compleuit. Hunc nonnulli cuiusdam Hispaniæ ducis filium fuisse ferunt. Quem
 dæmon infantulum è cunis in nemus asportauerat, sed beatus Sixtus Pontifex cum in eadem
 prouincia prædicaret, sub quadam arbore lauro diuinitus inueniens eum, Laurētium vocauit,
 & diligenti cura nutrirī ac edoceri iussit. Quem adultum secum vnā cum Vincentio Romam
 perduxit. Vbi postea factus Pontifex constituit eum suum archidiaconum. Laurentius itaq; si-
 mul & Vincentius Christi fortissimi duces pro Christiana fide strenuissime militantes & Hi-
 spaniæ laudis plurimum tribuerunt, & in coelis parem sibi gloriam sunt adepti. Fuit autē Lau-
 rentius ab Ipolito Romano patrico clarissimo sepultus. Qui & ipse à Deciano comprehens⁹
 quod Christianus esset, diu atq; acriter ceditur, & cum idolis sacrificare nollet, iterum tam diu
 fustibus cæsus est ad defatigationem cædentium. Sed cum iterum non acquiesceret, Decianus
 iracundia percitus atq; plenus Valeriano Præfecto præcepit, vt exquisita omni eius facultate
 eum crudeli examinatione interficeret. Qui iussa complens Imperatoris primo omnē ipsius
 familiam in conspectu eius morte capitis affectit. Deinde ipsum ligatis pedibus ad caudā indo-
 mitorum equorū per cardetos ac tribulos crudeliter distrahi tādū iussit, donec spiritū emisit.
 quo defuncto nocte illa Iustinus sacerdos frustra eius corporis collecta simul cū seruorū suorū
 corporibus sepeliuit extra portę Tyburtinæ muros idib⁹ Augusti, quo die eorū natale colit.

S. Vincentii pp.

DE DIVO ILLEFONSO.

Et si permultę Hispaniæ vrbes merito Sanctis suis illustrantur, Toletana tamē clarissimā
 ciuitas Illefonsi gloriosissimi meritis innumeris maiorem in modū gloriari potest. Hus-
 ius namq; Sancti parentes Toletani ciues, & generis nobilitate, & morum vitęq; sanctitate ma-
 xime florere. Pater enim nomine Stephanus assidue munera pauperibus erogauit, mater ve-
 ro Lucia nomine, dies continuos ac noctes orationibus ad diuam Mariam Virginem Dei ge-
 nitricem semper impēdit, orauitq; vt sibi tandem proles nasceretur. Cui quiescenti Maria Vir-
 go visibiliter apparuit, dixitq;: Lucia tibi filium prænuncio nasciturum. Qui magnā Hispani-
 nis omnibus lucem afferet. Quæ cum hæc dixisset, summo splendore refulgens ab illius ocu-
 lis euauit. Conceptit itaq; deinde Lucia sanctissima mulier, & filium peperit Illefonsium. Cui⁹
 vitam, quam sanctissime semper egit, enarrare longum esset. Eam itaq; & omnia quę de huius
 Sancti mirabilia dici possent, prætermitto, cum præsertim à multis aliis plene scripta fuerint.
 Ceterum cum adolescentiam disciplinis & rebus sacris impēdisset, postea Eugenio in Toleti
 Archiepiscopatu succedens in eo vitam sanctissime finiuit, qui propter suam erga Virginem
 Dei genitricem contemplationem dicitur, & sine dubio credit⁹, ab ea vestem candidā rem di-
 uinam celebraturus accepisse in ecclesia Toletana, vbi nunc extat altare, in quo celebrauit.

S. Ildefonsi

DE SANGTA LEOCADIA TOLETANA.

Lecadia quoq; virgo celeberrima Toleti orta fuisse perhibetur. Quę propter sanctissi-
 mos eius mores et Christi cultum, cui seruentissime seruiebat, à Deciano Hispaniæ præ-
 fecto tanq; Christiana capitur, & apud vrberem Toletanam carceri mancipatur. Vbi cum gra-
 uissimos beatę Eulalię & reliquorum martyrum cruciatus audisset, positis in oratione genib⁹
 quinto idus Decembris impollutum deo reddidit spiritum. Sunt qui dicūt Leocadiam à cru-

S. Leocadia

L. Marinei Siculi. Lib. v.

delissimis Deciani satellitibus ab altis vrbis Toletanę meensibus fuisse præcipitatã, vsq; ad locum, vbi nunc eius ecclesia colitur extra vrbem. De cuius vita & morte plures etiã scripserũt.

DE SANCTO MARCIELE ET SANCTA NONA.

S. marcel & nona.

Sanctus Marciel & sancta Nona ciues Legionis fuerunt, & genere nobiles. Qui filios habuerũt numero duodecim, Christianę religionis cultores sanctissimos. Quorũ undecim cum patre Marciele vno die martyrium passi fuerunt acerbissimum. Quos cum sancta Nona vidisset extinctos, unicum filium paruulum brachijs complexa flexis genibus, & multis per fusa lachrymis, Deum orauit, vt eam cũ filio a vitę periculis eriperet. Et cũ hoc dixisset repente lacus exortus est, qui statim matrẽ cũ filio diuinitus absorbuĩt. Cuius aquã bibẽtes infirmi sanantur. Vbi Legionensis ciuitas circa lacum templum edificauit, quod sanctę Nonę dicit. De sanctis autem martyribus Marcielis & Nonę filijs, alibi scripsimus.

DE EVLALIA VIRGINE ET MARTYRE.

S. Eulalia virgo.

Eulalia virgo ac martyr sanctissima natione Barchinonęsis in Emerita Augusta ciuitate solim florētissima, pro Christi fide & confessione Deciani prouincię præsidis iussu, primo eculeo suspensa & exungulata, demum cum ardentes ad vtrumq; latus laminę admotę fuissent, igne hausto quarto idus Decembris Deo spiritum reddidit.

DE SANCTA FLORENTINA.

S. Florentina.

Adiciam his diuam Florentinam Isidori Fulgentii & Leandri aliorumq; sanctorũ florentissimam beatissimamq; sororem. Quę non minus Hispaniam atq; parentes ipsa, quam omnes sanctissimi fratres decorarunt. Seuerianum autem Torturamq; Carthaginis nouę duces istorum sanctorũ parentes, qui tales progenuere liberos, si quis quoq; sanctos appellauerit, nunq; quidem mihi non bene dixisse iudicabitur. Huiusmodi enim fructus non nisi ex huiusmodi arbore nasci potuisse quis dubitet? Sed, vt ad rem redeam, hæc sanctissima virgo cum vitam ageret sanctissimam, monasterijs quadraginta præficitur. In quibus mille virgines vitam agebant deuotissime deo famulantes. Demum Iustiniani temporibus a vita discedens, sanctorum numero relata est.

DE SANCTO TURIBIO ASTORIGÆ EPISCOPO.

S. Turibio.

Diuus autem Turibius innumeris claruit miraculis, & Christianã religionem ac fidẽ catholicam q̄ maxime iuuit. Nam quum adolescens in Hierusalem profectus esset, ibi annos ferẽ quinq; vitã egit sanctissimã. Mox autem ab angelo monitus in Hispaniã multis cum reliquis sanctorum atq; Dei Optimi Maximi reuersus, cõplures ob p̄secutionẽ sæuissimã titubãtes ad Christi fidẽ hortatus est. Cuius honor maximus Palentię celebratur.

DE SANCTA CRISTETA ET SANCTA SABINA.

S. Cristeta et Sabina.

Legimus Cristetam & Sabinam Christi martyres & Auilenses fuisse, & vt nonnulli volunt, sancti Vincẽti sorores. Quę vt Christi nomen sequeretur acerbissimũ martyriũ passę fuere. Quarũ memoriã & festũ Auilenses ciues diligentissime concelebrant.

DE DIVO PETRO COGNOMINE BARCHO.

S. Petrus Barcho.

Diuus autem Petrus cognomento Barchus, cũ post multa eius miracula vita functus inuentretur, inter Barchitanos & Auilenses orta contentione, an Barchitanus esset, an Auilensis, eũ effossis oculis equę imposuere. Quę luminibus extinctis onus vehẽs sanctissimũ, Auilã diui Petri natale solum diuinitus peruenit. Vbi eius Sancti memoria celebratur.

DE SANCTO VICTORE MARTYRE.

Diu quoq; Victoris martyriũ mirum in modum gaudet Hispania. Hic enim in Ceresano natus oppido adolescentiã literis & sacris diuinisq; rebus impendit. In antro primo vitam egit asperissimam, quod ipse suis manibus effodit. Deinde vero Mauros patriã suam op

pugnare Angelo nunciante, & Christianos amouere & abducere à Christi cultu protinus occurrit. Et Christianos omnes catholica retinuit in fide, & in hostes vehementer portatus est. Quod cum Mauri animaduertissent, eum poenis acerbissimis sustulerunt. Itaque martyrii corona donatus à Christo in celestium numero aggregatus, sempiterno gaudio perfruitur.

DE ENGRATIA VIRGINE ET MARTYRE.

Engratia virgo & martyr sanctissima pro Christi religione & amore ardentissimo sanctissimis poenis & tormentis affecta, Christo animam reddidit. De cuius operibus & miraculis magna narratur historia, & Cæsar Augustæ solènter celebratur.

S. Engratia

DE DECEM ET OCTO MARTYRIBVS.

Eodem autem tempore, quo Engratia martyrium passa est, duo etiam de viginti iuuenes nobilissimos martyrio coronatos fuisse legimus. Qui simul omnes libentissime pro Christi amore mortem oppetere voluerunt. Decem autem & octo fuerunt, Hisitius, Apodemus, Linxius, Successus, Faustus, Marcianus, Urbanus, Publius, Matutinus, Castianus, Felix, Ianuarius, Primitiuus, Quintilianus, Enotus, Cecilianus, Frontonius & Optatus.

S. 18. Martyres.

DE SANCTO LAVRIANO ARCHI

episcopo Hispalensi

Laurianus Hispalensis Archiepiscopus vir sanctissimus cum Hispali diuino cultui diligentissime seruiret, & Christianos ad augendam fidem catholicam animaret, Rex Hispaniæ temporis illius, nomine Totila, exitium ei parabat. Quà ob rem Laurianus per quietem Angelum ita sibi dicentem audiuit: Surge Lauriane & ab hac vrbe statim discedas, nã ciuitas hæc propter hostium Christianæ religionis tyrannidem, sanctissima longissimaque peste vexabitur, & Hispania tota septem annos nullis irrigabitur pluuiis, & flumina ferè omnia deficient. Quo audito Laurianus surgens Romam statim profectus est. Vbi sanctissimus vir innumeris miraculis cognoscitur. Mox autem ab eodem Angelo motus ut in Hispaniam rediret, quia pro fide Christi martyrium patiem oporteret, reuertens in itinere à Totilæ regis satellitibus capite obtruncatur. Quod quidem caput abscissum manibus suis accepit. Quod cum satellites vidissent metu perterriti ad Christi fidem conuersi & baptisati oleo peruncti caput Laureani flentes Hispalim detulerunt. Et cum regi omnia que viderant retulissent, Rex quoque Christi nomen assumpsit, & huius sancti & aliorum templa edificare præcepit.

S. Laurianus.

DE SANCTO BRAVLIO EPISCOPO
CAESARAUGVSTANO.

Revertor nunc ad sanctorum familiam celeberrimam. Nam Severianus & Tortura coniuges & nouæ Carthaginis duces sex filios duasque filias progenerunt. Qui ut alibi diximus Hispaniam totam & Christianam religionem summis laudibus extulerunt. Nam præter eos, quos in Florètinæ sororis vita memorauimus, tres alii fratres fuere, Hermegildus scilicet martyr, Recaredus, cuius opera plures homines ad fidem catholicam conuersi fuere, & Braulius Cæsaraugustanus Episcopus. Quos tamè alii Leuigildi & Theodosiæ filios fuisse tradiderunt. Sunt etiam qui hos tres tribus aliis fratres patruales fuisse opinantur. Braulius autem, ut ad rem redeam, Episcopus Cæsaraugustæ ciuitatis electus est diuinitus. Nam cum ex multis quem eligerent in plurimorum sapientum concilio hærerent, subito flamma super Brauli caput omnibus visa est. Quæ innoxia cæli conuexa petens Braulum episcopatus dignitate decorandum, cæterisque præferendum significauit. Episcopus igitur electus, religioni Christianæ multum profuit.

S. Braulius.

DE SANCTO FVLGENTIO EPISCOPO
HASTIGITANO

Fulgentius primo Hastigitano episcopatus, deinde Carthaginensi præfuit. Qui quantum in utroque fructus fecerit plures testantur. Cæterum cum Arriana heresis Christianos à Deo

S. Fulgentius.

cultu conaretur abducere, cōvocato multorum Episcoporum & Hispanorum principum cōcilio, apud Toletū Fulgentius, concionibus suis & miris operibus, Arianos omnes fortiter oppressit, & Christianos qui à fide Christi nonnihil erant alienati, summa prudentia & exemplis ad pristinum Dei cultum reduxit. Fuit autem vir eruditissimus, Quippe qui linguam Hebræam, Græcam, Latinam & Arabicam callebat. Demum cum annum ageret sextum & sexagesimum, conuocatis Leandro fratre Hispalēsi Episcopo, & Laureano amicissimo Episcopo Gaditano, quem non secus ac fratrem diligebat, summa cum gloria kalendis Ianuariis è vita migravit. Cuius funus & à plurimis Episcopis & à Recaredo Rege honorificentissime celebratum est. Corpus autem eius ex Carthagine noua Hispalim translatum est, & simul cum sancti Isidori sui fratris corpore sepultum.

DE DIVO REGE FERDINANDO.

DIuus quidem Ferdinandus Hispaniæ Rex nō immerito inter sanctos annumerandus est. Summa enim sanctitate miraculis innumeris & moribus integerrimis admodū claruit. Quippe q̄ Dei effigie, quā semper habebat apud se, deuotissime adorabat, summaq̄ veneratione celebrabat. Ab ea itaq̄, qcquid & necessario & honeste petebat, facile semp̄ assequebat. Hoc igitur dei numine adiuuante, Hispali aliisque pluribus oppidis fugatis Mauris potius est. Sic itaq̄ de religione Christiana bñmeritis, sanctissime mories Hispali sepultus est. Vbi semp̄ & maxima & plurima miracula visa fuere. Quæ si qs forte scire volet plene, eius historiā p̄legat.

DE SANCTO VALERIANO EPISCOPO
CAESARAUGUSTAE.

DIuus etiam Valerianus CæsarAugustanus Episcopus Dioclectiani iussu simul cum diuo Vincentio martyrtū passus est acerbissimum, & cœlesti corona donatus à Christo. De quo etiam longa legitur historia.

DE SANCTO FROYLANO EPISCOPO
LEGIONENSI.

Legimus Froylanum Legionensem Pōtificem virū fuisse sanctissimū: Et Atillanū eius collegam, dignissimū, qui Zamoræ ciuitatis episcopatum promeruit. Cæterū de Froylano multa narrat historia memoratu dignissima. Fuit autem tempore cuiusdā regis Alphōsi, qui cum esset in Ouetana vrbe apud Astures, & Froylani fama sanctitatis totā peragrasset Hispaniam, Froylanum ad se vocauit. Cui facultatem dedit ædificandi monasteria & cœnobita & eligendi monachos vita probos, qui ea colerent, & Christianæ religioni militarēt. Multa præterea de Froylani sanctitate leguntur, quæ causa breuitatis omittimus.

DE CLAVDIO, LVPERTIO, ET VICTORIO
pueris Martyribus fortissimis.

Apud Legionē Hispaniæ vrbe tres pueri martyrium cōstantissime ptulerunt, tres Basiloniæ viros imitantes. Quos cū Romanus p̄ses ad se vocasset, dixit eis. Quid cū multa milia Romanorū p̄ceptis obediunt, vos summa audacia, vt nobis nunciatur, vultis resistere? Pueri autem responderunt, habetur in lege nostra, videntes non videant, & audientes non audiunt. Et ideo tot milia Romanorum vidisti, sed horum omnium mirabiliorē multitudinē videre nō potuisti, à quibus te modo superatum probabis. Dic quid nobis hodie, aut quid tibi per nos putas esse præstandum? Præses dixit, præstandum mihi à vobis nihil quæro, sed solum scire volo cui cōsentire vos dicitis, aut quā habetis cōfidentia. Respōderūt pueri nobis in q̄ sit confidentia si vis scire possumus te instruere. Habemus cōfidentia in P̄rem & Filium & Spiritū sanctū, q̄ i Trinitate vnū sunt, & i hoc cōfidentes Impatores v̄os & vos, q̄ ab eis ordinati estis, in agone cōstituti vincimur. Dixerūt etiā cū ex patre Diabolo sis, fac quicquid tibi persuadet pater tuus. Tunc Præfectus iussit eos interfici, qui laudantes deum tradiderunt spiritū. Sed qui pro

qui pro trinitate pati cupierunt, tres in vno tumulo sepulti sunt in ciuitate Legionēsi, vbi nūc eorum corpora maximo cum honore venerantur.

DE EMETHERIO ET CELEDONIO ET
ALIIS MARTYRIBVS.

EMetherium & Celedonium citerioris Hispaniæ fuisse legitimus Equites nobiles. Qui cum primum in castris sæcularibus strenue militassent, deinde repentino Sancti Spiritus ardore succensi, positis mundi armis ad felicitis palmæ prælium cucurrerunt, & fuerunt in vtroq; victores, & in vtroq; gloriosi. Nam, vt à principio Dominum sequuti sunt, sic à Deo, qui præmia merentibus elargitur, electi fuere. De quibus Diuus Gregorius hoc modo loquitur. Pone hinc procellam persecutionis, inde naufragia tumescencia ad desiderium florentis palmæ perlati sunt. Inter primas itaq; dignitates Regnorum cœlestium ponēdi sunt. Qui ad passionem venerunt non quæsi. Excellentis voti est inter tormenta proflire, vbi non est criminis latuisse. Credo inquit idem Gregorius eos prælium subituros hoc modo inuicem fuisse locutos. Diu est fratres charissimi, quod in his vanis sæculi militamus, vbi amissio tãti octi breuissimo caduci temporis sine conclusa est. Sequamur veri Regis signa victorica. Ecce imminet bellum fidei. Est occasio nobis augere ordinem militandi, veteranus miles mundi tirocinium cœleste suscipiat. Reiectis mortalibus telis sumamus arma diuina. Quæ in conflictibus non pateant, ne infirmis mucronibus infracta dissoluantur, fortius continuo sentiemus nos esse munitos, cum signiferi nominis elata vexilla in hostem, qui nobis vincendus est, inferentur. Firmet pectus intrepidum contexta fidei opera virtutum lorica. Operiant vulnerum loca opposita spei, scuti impenetrabilis protectione fiducia. Attollant galeæ adhærentes inuicem charitatis erecta fastigia. Feriat vtriq; hostem missilibus suis vibrata cōfessio. Hæc sunt munimina sempiterna. Sic itaq; pro Christo fortissime militantes apud urbem Legionēsem martyrium passi fuere. Vbi nunc à Legionensibus non immerito solemniter eorum festum celebratur, & multo longior historia legitur.

DE NVNILONE ET ALODIA
MARTYRIBVS.

ANno Christianæ Salutis octingentesimo quinquagesimo primo, cum Sarracenorum Gentes Hispaniam ferè totam occupassent, præceperunt vt qui Christianus esset, aut Christum Dei filium denegaret, aut gladio sectus occumberet. Quod impium ædictum & ferale præceptum per Hispaniam totam diuulgatum magnum timorem Christianis omnibus incussit. Quapropter Hispanorum complures Christianæ religioni sibiq; prudentissime consulentes, & nefandam Mahometi sectam fugientes, patriamq; suam deferentes, vt alibi latius scripsimus, ad Pyreneos montes & Cantabriæ Galleciæq; montana loca sese contulerunt, Quorum successores post multos annos Hispaniæ fuerunt recuperationis autores. De quibus in libro de Aragoniæ Regibus historiam scripsimus pleniorē. Quare nunc ad Nunilonem & Alodiam Martyres redeo. Erant itaq; sub idem tempus in Oscha citerioris Hispaniæ ciuitate duæ sorores ætatis admodum paruulæ. Quarum altera natu maior Nunilo & altera dicebatur Alodia. Quas pater iniquè dereliquerat, & mater, quæ Christiana erat, ab infantia nutruerat, & in Christi fide diligenter edocuerat. Illæ autem matre defuncta cum ad intellectus ætatem peruenissent, cœperunt in fide CHRISTI proficere ieiuniis, orationibus, & vigiliis incumbere. Quibus & gratia Sancti Spiritus adiutæ, martyrium fortissime pertulerunt acerbissimum. O Beatissimæ Virgines atq; fortissimæ, quæ amore Christianæ religionis accensæ, mundi fallacias, tyrannos, & mortis tormenta vicerunt, vt in cœlum victrices & triumphantes ascenderent.

L. Marinei Siculi. Lib. v.

DE DIVO PETRO PRAESVLE OSOMENSI.

S. petrus ep. osomensis.

INter miracula atq; virtutes, quas Deus ad laudem & honorem vitae viri venerabilis Osomensis Episcopi operari dignatus est, insignia quaedam & inaudita novitatis spectaculum contigisse narratur. Cum enim vir honestus apud villam, quae Fresuelo dicebatur, in territorio videlicet Osomensis esset, & post ecclesiae consecrationem eiusdem loci domorum cogente penuria sub arbore, quae ilex vocatur, iuxta posita cum suo comitatu ad reficiendum resideret, cumq; manuum ablutioni aquam non haberent, quod multis incredibile fortasse videbitur, aqua desuper veniens ex praedicta arbore scaturiens contra naturam descendit. Quae cum magna admiratione omnium qui aderant & manibus abluendis & siti petentium sese obtulit. Quae res admiranda & eorum oculos non latuit, & circumiacentes regiones fama volater implevit. Idem Pontifex cum negotiis emergentibus, multorum precibus adductus, Palentiam venisset, reprehensibile ducens saecularibus rebus & necessitatibus se continua sollicitudine implicari, inter mundanas varietates manentis desiderio civitatis accensus, proposuit in ecclesia Beati Antonini in vigiliis & orationibus pernoctare, & propositum executus est ad effectum. Quapropter ego & Dei magna opera referens, & huius beatissimi viri sanctitatem, ob cuius memoriam, haec atq; alia divina clamentia dignabatur ostendere, quod praedixi miraculum describens non solum praesentium, sed etiam futurae posteritatis memoriae commendare decrevi.

DE SANCTO ZOYLO MARTYRE CORDVBENSI.

Beatissimus Martyr Zoylus parentibus clarissimis Cordubensibus progenitus, ab infanzia Christianus, cum esset adolescens & publice Christum profiteretur, subito a Paganis arreptus ad praetorium cuiusdam iudicis presentatus est, atq; ab ipso, ut ad culturam daemonum rediret, diu est exhortatus. Qui cum multa dierum spatia, tam sermonibus quam muneribus, admonitus esset, in cimiterio praefatae civitatis cum peregrinorum corporibus est sepultus, ne aliquando a Christianis cognosceretur, & digna veneratione coleretur. Sed cum Christo donante pax ecclesiae dedita esset temporibus Regis Sisebuti, quidam vir nobilis de Gothorum propagine clarus, Agapitus nomine, ex laico vitam appetens monachi, sic ad summum sacerdotium electus est. Et quoniam pro amore Christi saeculum dimiserat, non distulit illum fraudare bonis suis. Cum corpus suum ieiunatis maceratum in stramine reclinaret, per quietem noctis ostensum est ei, quo loco corpus praedicti Martyris iaceret, & quo nomine vocaretur, & pro cuius amore capite plexus esset. Qui mane facto congregatis fratribus & vulgi multitudine, quae viderat indicavit. Atq; cum omnibus Christianis ad ostensum sibi locum sine mora perrexit. Ad quem perueniens rastrum manu arripiens effodere cepit quousq; ad corpus beatissimi martyris, sicut a paganis fuerat absconditum, Deo iuvante peruenit. Quo quidem inueto gaudio magno repleti sunt omnes. Praefatus deniq; Episcopus praemoris magnitudine, cum corpus Sancti Zoyli osculis demulceret, atq; indignum se iudicans ut manibus suis tanti viri tangeret reliquias, subito osculando crebrius caruit primorum dentium adiutorio, quos ab oris officio ut minutos esse conspexit in sarcophago, ubi viri corpus humatum fuerat, projecit. Peracto inuentionis obsequio sequenti nocte per visum Sanctus Zoylus ita affatus est ei. Cur me sepius osculando verberasti? iam pro eis quae a me poposceras intercedens a Domino Iesu Christo impetrasti, & nunc certus esto quia dimissa tibi sunt peccata.

DE SANCTA IULITA ET CIRICO EIUS FILIO MARTYRIBVS.

Tempore qd Alexander Impator aduersus Christianos persecutiones exercebat, & innumeros variis cruciatibus, & excogitatis poenarum mortibus afficiebat, Iulita matrona nobi

Aloganius Imp.

lem in lege domini diu noctuq; meditantē, & fama boni operis celebrē, missis officialibus suis iussit præsentari tribunalibus. Erat autem Iulita Deo seruens in timore, casteq; filium paruulum nutrebat. Cui cum lacte carnis disciplinam tradidit diuinæ legis. Inter charos deniq; complexus & maternæ pietatis oscula, vt verum patrem agnosceret, coleret, atq; diligeret, dū lacte dulci ex eius aleretur vberibus, ab ipsius ore pro tempore fidei imbuebatur dogmatib;. Insurgentibus igitur aduersum se persecutionibus pro sua paruulq; salute confessionis p̄ces ad dominum voce clamauit. Et ipse cuius est salus, benedictionem ei dedit suę gratię. Ante cōspectum deniq; præsentata Præsidi, & ab eo requisita, cuius esset puincię vel ciuitatis, & quę ei proprii cognitio nominis, ita respondit. De Hispania quidem prouincia, & de primoribus ciuitatis Yconiorū progenita, ad Sicilia, tuas denitās persecutiones, loca demigraui. Tarsoq; sum commorata. Et cum sim vere Christiana mihi nomen est Iulita. Cui Præs. Hortor, inqt te, tu tibi consule, & Imperatoris iussa persice, atq; debita dñs nostris libamina redde. Cui beata Iulita respondit. Ego immundis non sacrificio dæmonis, q̄ vnus vni & veri Dei vera sum cultrix. At Præs. sacrificia dñs anteq; ad tormenta perducaris. Et illa nec dñs tuis vanis sacrificio, nec tormenta pauesco. Interim dum inter eos hi sermones conferuntur, alma genitrix Cirici filii nō modico anxietate mœrore animi. Quod ipsa posita in procinctu belli pro confessione fidei sui destituta videretur solatio paruuli, martyrium cum filio passa coelum ascendit. Anno domini ducentesimo trigesimo.

DE SANCTO FELICI ET ANASTASIO
ET SANCTA DIGNA MARTYRIBVS.

BEatus Felix monachus ex oppido Complutensi progenitus natione Getulus ex quadam occasione in Asturias deuolutus est. Vbi & fidem catholicam, & religionem monasticam didicit sub professione veræ fidei gladio decusus est. Eadem die quoq; sanctus Anastasius, qui ab ineunte ætate apud Basilicā sancti Aciscii Gordubensis disciplinis & literis eruditus vsq; ad plenam iuuentutem ibidem in diaconatus officio degit. Et post monasticam vitam, quam dudum expleto ministerio oblectat in coenobis egerat, demum sacerdotio est applicatus. Deinde concitato gressu palatium petens astat consulibus, hostemq; iudicis assertionum stimulis ferens gladio confestim abscissus affligitur. Quædam præterea virgo adolescentula eodem die merito & nomine Digna, Deo reuelante & confortante, processit. Paulo siq; dem ante martyrium suum assistere sibi per somnium vidit puellam specie & habitu ornatam angelico, rosas & lilia manu gestātem. Quam cum nomen causamq; sui percunctaretur aduentus, Ego sum, inquit Agatha, olim propter Christum dñs attrita suppliciis, & nunc veni partem tibi purpurei muneris huius conferre. Accipe itaq; rosam donarium & age viriliter in domino. Nam reliquas rosarum & litorum, quas in manibus gesto, datura sum Sancto Felici, & Anastasio tecum hinc martyribus migraturis. Tali deniq; virgo sacratissima visu ac munere illustrata cum dextera colloquētis rosam susciperet, beata Agatha admissa cœlestibus auribus ab oculis intuentis eleuatur. Hæc autem puella cum pro summa humilitate atq; obedientia inter conuergines vltimam se indicaret, essetq; incomparabili habitu obsecundata, nunquam tamen se Dignā patiebatur appellari. Dicebatq; nec sine lachrymis, nolite me Dignam vocare, sed magis indignam, pro cuius merito siue etiam nomine debeo insigniri. Quę paulo post vna cum aliis crudelissime tormentis affecta spiritum Deo reddidit.

DE SANCTO IOANNE PRESBYTERO ET
CONFESSORE CHRISTI.

Sanctam nunc vitam laudescq; Ioannis, cui cognomen fuit Ortega, referemus. Qui dñi Confessor fuit & amicissim; natione Hispan; de regione Burgesi i rure cæpestri Quintana

S. Felix Anastasy et
Digna.

S. Joes Presbyter

forti nomine, parentibus infimis ortus. Qui cum adhuc teneræ esset ætatis, in vtilia declinans exercitia humanæ mortalitatis & quasi se Deo offerens, literarum studiis adhæsit, vt dicere posset, hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri gloriamur. Inde est quod implens dominus petitiones eius, transeunte temporis spacio, sancto instans proposito, iâ iuuenis ad sacros ordines promotus est. Quibus ascriptus intērior solito, corde, voce, opere diuino obtemperauit obsequio. In cuius tempore, magna orta discordia, accidit vt in bellum tota ferè conuerteretur Hispania. Siquidem post mortem Castellæ Regis Alphonsi, qui sine hærede vitilis sexus obierat, Rex Aragonum, qui Castellæ Regis filiam vxorem duxerat, Hispaniam totam sibi submittere volebat, cum non esset qui ei resistere posset in bello. Quod cum animaduertisset Beatus Ioannes pacis amator, propter afflictionem patriæ vehementer indoluit. Et cum dispersionem & exterminium gentis agricolæ, superante malicia, consideraret, sciens in tumultu bellorum bona sua perditum iri, existimans ea quantulacumq; multo melius i operibus misericordiæ distribuere, sic secum dicebat. Væ mihi quare peruersitas superbæ metas offendit innocentia? Verum illud inquit est poetæ dictum. Quicquid delirant Reges, plectuntur Achiui. Sic itaq; pietatis visceribus affluens honorum suorum partem pauperibus erogauit. Quorum possessiones hostilis furor surripuerat. Partem autem sibi retinuit, non ad auariciam, sed potius ad gratiam Omnipotentis impetrandam. Quoniam cum videret nullo modo se posse manere in patria natiuitatis suæ, sumpto consilio diuinæ contemplationis, proficisci statuit Hierusalem. Sumptis itaq; rebus, quas sibi seruauerat, & obnoxias temporali perditioni cernebat, eas in itinere Sanctæ peregrinationis expendens, in scientiæ thesauris, vbi nec rubigo, neq; tinea demolitur, collocauit. Sic itaq; vir Dei insistens fidei pacem querens, bellum fugiens, locum pacis Hierusalem visitauit, vt iuxta Psalmistam adoraret vbi steterunt pedes Domini.

DE FAUSTO, ET IANVARIO, ET MARTIALE MARTYRIBVS.

S. Faustus Ianuarius et Martialis.
Oltim cum Præses Eugenius Cordubam venisset, ei Faustus, Ianuarius, & Martialis occurrerunt dicētes. Quid tibi vis Eugeni, qui Dei seruis manus inuidere q̄ credere? Tūc Eugenius ira percitus dixit, ô infelices homines, quid vos esse vultis? Faustus respondit, nos Christiani Christum fatentes, qui dominus vnus est, per quem omnia, & nos per ipsum facti sumus, Eugenius dixit. Vnde vobis hæc est tam desperata societas? Faustus respondit. Desperatio in nobis non est, nisi in te solo, qui nos Deum negare frustra compellis. Hoc cum dixisset Faustus, magis iratus Præses, imponite dixit Faustum in eculeo, qui tã irreuerenter mihi respondit. Tunc Ianuarius Fausto dixit. O charissime tu pro nobis hoc pateris, qui meritis peccatorum nostrorum te socium esse voluisti. Cui Faustus respondens dixit. Societas nostra Ianuari mansit in terra semper, & imperpetuum manebit in celo. Hoc cum audisset Eugenius admiratus dixit. Quæ est ista nunc allocutio vestra, q̄ tam impie voluistis ambo respondere mihi? Ianuarius dixit. Nobis confessio Christi & nulla est impietas. Tunc Eugenius ad Martialem conuersus dixit. Vides istorum animi dementiam, qua te in societatem suam contraxerunt? Noli maleficis istis & impiis te credere. Cui Martialis dixit. Solus Deus immortalis est, qui celum fecit & terram, ipse pro tuis malis operibus te punitet. Quod audiens Eugeni & hic, inquit, ponatur in eculeo. Quod cū fieri vidisset Martialis, o beata dixit immortalitas gloriæ Christi, qua nos tibi frater Fauste sociasti. Tum dixit Eugenius satellitibus suis, torques te eos donec adorent Deos nostros. Faustus autem dum torqueretur, difficile est, inquit, tibi & patri tuo, qui diabolus est, nos à paternis legibus ad mortalitatem tuam conuertere. Propter quod Eugenius dixit, abscindantur ei nares & auriculæ, supercilia radantur, dentesq; mandibulæ superioris euellantur. Quod cum factum esset, Faustus Deo gratias agens magis hilaris factus est. Eugenius Ianuario dicebat. Vides ne Ianuari quanta tormenta passus fuerit Fau

stus, dum deceptus opinione sua pertinaciter imperio meo parere recusat? Ianuarius autem dixit, impietas ista & pertinacia Faustii in me maneat, & eius vitaculum charitatis. Ad cuius verba dixit Eugenius. Auferantur & huic quæ illi præceptimus. Dūq; torqueretur Ianuarius Eugenius Martialem sic alloquitur. Vides Martialis sociorum tuorum dementiam, & quæ illis mala venerūt? Tu igitur consule tibi, teq; distunge ab illorum mala consuetudine, pravaq; voluntate. Martialis autem dixit. Consolatio mea Deus est, quem ipsi gaudentes magna voce testantur. Ideoq; confitendus & laudandus est Deus Pater & Filius & Spiritus sanctus. Tunc Eugenius maiori furore succensus, iussit eos igne comburi. Cumq; perducti fuissent ad locum suæ passionis, sic vno spiritu plebem Christi alloqui cœperunt dicentes. Vos charissimi mei & Christi fideles nolite credere huic Diabolo inimico, sed agnoscite vos ad Dei similitudinem & imaginem esse factos. Illum igitur adorete, & illum benedicite, qui autor est omnium. Nō ut isti dicunt adoretis opera manuum ipsorum. Quoniam ligna & petra, aurum & argentum sunt opera manuum hominū. Vos itaq; contemnentis huius iniuriam, & confidentes in Iesu Christo soli Deo sine cessatione quotidie referte laudes. Et cum ducerent eos lictores, per quorum manus fuerant cruciati, cœperunt eos igni compellere, simulq; traditi flammis, exultantes tradiderunt Deo spiritum.

DE SPERATO MARTYRE ET SOCIIS EIVS.

A pud nouam Carthaginem adductos Speratum, Natalium, Cirinum, Donatam, Secundam, Bessiam, & alios horum socios, Saturninus Romanus Proconsul talibus verbis alloquitur. Potestis ab Imperatoribus veniam promereri, si Decorum nostrorum ceremonias obseruaaueritis. Cui Sanctus Speratus hoc modo respondit. Nunq̄ male gessisse consci sumus, iniquitati opem & assensum non præbuimus, nulli vnq̄ male dixisse recolimus, sed male tractati ac lapsi Deo gratias semper egimus, orantes etiam pro malefactoribus, & ista norma ab Imperatore nostro tradita nobis est. Hęc cum dixisset Speratus, Sanctus Cirinus dixit. Nō te aliud a nobis oportet audire Proconsul, nisi ea quæ socius noster Speratus confessus est. Cuius verbis Sancta Donata suæ quoq; mentis conceptum adiecit. Honorem Cæsari, quia Deus præcepit, reddimus. Timorem autem & cultum Christo præstamus. Sancta quoq; Bessia sic est locuta. Hoc meditabitur cor meum semper, & labia mea pronuntiabunt, quia Christiana sum. Sancta Secunda subinde dixit. Ego quoq; Christiana sum, & a professione sociorum meorum nunquā recedam. Tunc Saturninus videns eos tam constantes & fortes, sententiam dedit dicens. Speratum, Natalium, Cirinum, Donatam, Secundam, Bessiam, & omnes qui Christi ritum professi sunt, gladio placet interire. Tunc Speratus dixit, Deo gratias. Natalius dixit hodie in coelo martyres sumus Deo gratias. Proconsul vero iussit Sanctos decollari, Sanctum Speratū, Natalium, Cirinum, Beturium, Felicem, Aquilinum, Letarium, Ianuariū, Generosam, Bassiam, Donatā, & Secundā. Qui lætantes ad locū martyrii venientes beatas animas Deo tradiderūt.

DE SANCTO FLORENTIO MARTYRE.

Sanctus Florentius martyr Hispanus & genere nobilis sub Detiano præside passus martyrio coronatus est. Hoc legitur in catalogo sanctorū Romano. Cuius reliquie sanctæ nostris temporibus in ecclesia Hispalensi apud sacrarium cū aliis Sanctorum reliquiis in magno precepto ac veneratione fidelium Christianorum in capsula visuntur. Quæ talibus versiculis in vna simul inclusis designantur. Requiescit in pace Florentius vir sanctus, die septimo kl̄as Martias. Vixit annis quinquaginta tres, & depositus est die tertia Idus Martias. Era quinquagesima tertia. Anno Domini quadringentesimo octogesimo quinto.

DE SANCTO EVGENIO TOLETANAE
sedis Archiepiscopo & martyre.

L. Marinei Siculi. Lib. v.

S. Calixtus
Raymundus olim Toletanæ sedis antistes ad concilium apud Remos Galliæ populos celebrandum temporibus Eugenii Summi Pontificis cum aliis multis Episcopis in Galliam profectus est. Qui cum in vrbe Parisiorum ad ecclesiam Sancti Dionisii orandi gratia diuertisset, in eadem ecclesia quoddam sepulchrum inuenit, quod apud eos magnæ venerationis habebatur. In quo ex eius superscriptione beati Eugenii Toletani Archiepiscopi corp⁹ humatum esse cognouit. De quo diligentius inquirens q^s fuerit, vel qua ratione à propria sede quiesceret, tum ex relatu hominum, tum ex eius vita, quam ibi descriptam inuenit, deprehendit. Scriptura siquidem continebat hunc Eugenium à Beato Dionisio in Galliam proficiscēte ab vrbe Arelatensi in Hispaniam directum Toletanæ sedi præfuisse. Qui postq³ visitauit magistrum suum Dionisium cum iter esset ingressus, à Gentilibus deprehensus & ex fidei confessione quis esset cognitus, gladio aperiente viam, qua magister suus illuc iam præcesserat, cœlū coronatus ingreditur. Cuius corpus post multum temporis diuina reuelatione repertum in ecclesia Beati Dionisii magna fidelium læticia & exultatione cōdit. Vbi propter meritū sanctitatis & gloriā miraculorum, quæ ibi fiebant, ab omnibus q³ deuotissime venerabatur.

DE SANCTO ATTILANO.

S. Attilanus
Operæ precium est Sanctorum virtutes & gesta cognoscere, vel propter eorum memoriā, quæ semp eluceat, vel maxime ppter exēpla quæ sunt nobis salutifera documēta. Quare Beatus Attilanus annū agens quintum & vigesimū, audiēs in Morerola monasterio, quod à Zamora non longe distabat, homines sanctissime vixisse, illuc statim se contulit. Vbi decennium sub Floriani Abbatis disciplina militauit. Cuius honestatem sanctitatem q³ cognoscens Florianus eum in monasterii Priorem constituit. Quorum temporibus Zamorensis atq³ Legionensis Pontifices à mortali vita discesserunt, Attilanus in Episcopatu Zamorensi, & Florianus in Legionensi successerunt. Propterea quod per omnem regionem clarissima eorum fama virtutū peruolabat. Qui die sancti Spiritus illo mysterio fuere roborati. Quapropter Attilanus templa, loca, omnesq³ populos summa cura gubernabat, & annos fere decem magnos & assiduos labores tollerauit. Qui memor exactæ vitæ criminūq³ suorum, q̄ antea cōmiserat, peregrinari statuit. Episcopatus itaq³ reddit⁹ pauperib⁹ mādat cōmunes fieri, quod multis rationibus suos hortat, quoniā necessitate coact⁹ se per aliquod tempus recessurum dicebat. Quod si secus mandatum fecissent, Deus iratus maledictione condemnaret. Hoc audientes q³ vitam eius nouerant clamant omnes, Te sequemur quocunq³ vadis o mortalium omnium clementissime, quare nos in tanta calamitate relinquis? Per Deū vnicum quicquid rogas nos facturos testamur. Ille autem verbis illorū fidem adhibēs, cum eos benedixisset, statim discessit. Cūq³ venisset ad pontem prope templum Sancti Laurentii, anulum, quem digito gestabat, de ponte protexit in flumen, sic dicens. Quando anulum hunc reuidero, tunc ab omnipotentē Deo delictorum meorū veniā promerebor. Inde autem discedens cū vno comite, quē plurimum diligebat, adeo festinauit, vt eum defatigatum reliquerit in itinere. Sol⁹ itaq³ se pannis induit q³ vilissimis, adeo vt à nemine cognosci posset, & duos annos eleemosinis vixit. Quæ tandem vox in somnis audita diuinitus sic admonuit, Attilane iam iam tuum ad pontificatū perge, tuæ enim exauditæ sunt preces. Ipseq³, præcepto audito, se itineri accinxit. Venit itaq³ noctu ad herenum, quæ Sancti Vincentii de Cornu vocabatur, & cōiucina sancto sepulchro. Vbi quædam multercula cum marito suo illum in parua domo receperunt, ei³ cœnam non lautam quidem dederunt. Mane autem maritus & vxor pro piscibus ad Episcopi domum vadunt, vt antea consueuerant. Et Attilanum rogant vt interim domum custodiat. Quibus dantur pisces, immemores vnus, quem domi reliquerant: reuersi pro eo dederunt piscem maioris ponderis. Quos pisces Attilanum rogant vt præparet donec ipsa pro aqua & maritus pro igne vadunt. Quib⁹ Attilan⁹ respondit obsequēter. Cūq³ maiorē piscē accepisset dū ei⁹ viscera volueret, anulū, quē à pōte deiecerat, inuenit. Tūc repēte p⁹ & genib⁹ flexis deo gra

tas egit & cōtinuo spōte cāpanæ sonitū dederūt, & magna totius ciuitatis admiratio orta est. Quappter per omnes domos & hospitia atq; hospitales pquirunt, nihilq; cōperiebant. Cū essent itaq; omnes solliciti, tādē vir quidam procurator rei familiaris Episcopi meminī, de viro quodam, quem multercula sibi dixerat hospitatum apud se, nescius cuius dignitatis esset. Omnes illuc concurrunt sacerdotes & tota ciuitas. Attilanus autē veste nō preciosa neq; nomina, sed vili atq; detrita inuentus est, Deo gratias agens. Quapropter omnes ei gratulantes, & Deo gratias agentes cum magno gaudio reduxerunt in ciuitatem. Qui postea vixit annos circiter octo sanctis semper operibus incumbens. Quem vita functum nomine ciuitatis Urbanus Pontifex Maximus in sanctorum numerum canonizatum aggregauit, Anno millesimo secundo, quo regnabat in Hispania Rex Henricus.

DE SANCTO TORQUATO ET SOCIIS EIVS.

Prouit scribit Calixtus Romanus Pontifex in libro, quem de vita Sancti Iacobi & miraculis ædidiit, in Hispania Diuus Iacobus ē Gallecia prouincia nouem discipulos elegit, quorum septem, duobus aliis in Gallecia prædicandi causa remanentibus, cum eo Hierosolimas perrexerunt. Qui corpus eius post passionem per mare in Galleciam deportarūt. Ex quibus, vt idē Calixtus & beatus Hieronymus scripserunt, nonnulli cum beati Iacobi corpus in Gallecia sepelissent, Romam se contulerunt, & ab apostolis Petro & Paulo coronis episcopalibus ordinati ad prædicandum Dei verbum in Hispaniam adhuc errore Gentilitatis implicatam missi fuere. Qui sua prædicatione innumerabilem Hispanorum multitudinem ad Christi cultum conuerterunt. Torquatus apud Gaditanos, quos tunc Accios vocabant, Ethesiphon ad Abderenses, quos tunc Vergos, & nunc eorum patriam Almeriam dicunt. Secundus ad Abulenses, quorum ciuitas adhuc antiquum retinet nomen, Indaletus ad Vrsios, quorum ciuitas Vnga vel Verga vocabatur. Cæcilius ad Ilberos, id est Granatēses, Heschius ad Carthesos, id est, Ventosanos. Eufrasius ad Liscurgitanos. Qui omnes idibus Maiis in pace quieuerunt. In quorum quidē memoriā ad hoc vsq; tempus miraculum cernitur, & eorum gloriosissimę mortis probatissimum testimonium. Siquidem in eorum vigilia singulis annis ad sepulchrum Sancti Torquati retro ecclesiam diuinitus arbor oliuę florens maturis fructibus onustatur. De quibus oleum statim conficitur, vnde lampades ante eius altare venerandum accenduntur. Quod apud Acitanam urbem fieri quidam scripserunt. Ego vero quæ sit urbs Acitana non bene compertum habeo. Alii vero duo Sancti Iacobi discipuli, scilicet Athanasius & Theodorus, vt in beati Leonis epistola legitur, iuxta apostolicum corpus vnus ad dexteram, & alius ad leuam sepultus est.

DE MAGNA CAESAR AVGVSTANORVM Martyrum multitudine.

AB hinc anno millesimo centesimo trigesimo septimo Martyres innumerabiles Cæsar augustę passi fuere. Tunc enim in Hispania indies Christianorū crescente numero Diocletianus & Maximianus Imperatores metuētes ne Romano & totius orbis priuarent imperio, Dacianum præsidem ad persequendum Christianos in Hispaniam miserunt. Qui Cæsar augustam ingressus cum Christianorum mentes a sancto proposito reuocare non potuisset, aduocatis vrbis satellitibus iussit vt ex vrbe Christianorum multitudo pelleretur. Quam milites eius armati ex locis occultis subito profluentes occiderent. Ipse autē Dacianus interea ciuitatis portas clauserat, vt si quis aciem mucronis fugiens ad urbem rediret, nequaquā ingrederetur cruento gladio periturus. Satellites itaq; percurrunt, præconum voces resonāt per urbē, portęq; referantur. Cæterum gaudens piorum Christianorum vtriusq; sexus ingens multitudo progreditur, Gloria, cantans, in excelsis Deo. Quibus digressis ex officio impietatis obse-

S. Torq.

Dio clon. by Jmf

L. Marinei Siculi. Lib. v.

rantur portæ ciuitatis, & ex occultis repente locis profiliunt armatorum cunei, Prosteruntur non resistentium corpora catholicorum innumerabilium. Præses autē non satiatus crudelitate sua præcepit multitudini paganorum, vt per omnes ciuitatis plateas iacentia corpora cōgesta ignibus traderent. Qui vt nihil crudelitatis intentatum relinqueret, omnes diuersorum criminum reos, qui in ergastulis carcerum tenebantur, amputatis capitibus sociari iussit sanctorum corporibus, & simul ignibus comburi. Congesta sunt igitur Sanctorum corpora corporibus damnatorum & coniuncta. Quæ & si simul cōcremata fuere, virtute tamē cœlesti sunt ab illis separata. Quæ quidem fuerunt omnia facta veluti frumenti candida massa. O felix & nimum beata ciuitas Cæsaraugustana beatorum sanguine circumfusa, quæ tot milium martyrum oblationes domino consecrasti.

DE SANCTO LAMBERTO, ET SANCTO GREGORIO.

S. Lamberti et Gregorius.
Cum in Hispania citeriori apud Iberum annem locustarum multitudo ingens per multos annos fructus omnes deuastaret, eam quæ nec precibus nec votis nec sacrificiis illius regionis incolæ abigere potuissent, tandem multorum consilio, vel potius diuino monitu per nuncios Romanum consulere Pontificem, quomodo suis & aliorum precibus & consiliis tãto possent obutare malo. Quorum lachrymosas preces Pontifex audiens triduanum populo ieiunium indixit, orans vt Deus, cuius dispositioni cuncta subiacent, reuelare dignaretur, quo ordine pestis illa sedari posset. Post autem triduum angelus Romano Pontifici, & cuidam Cardinali visibiliter apparens nunciavit, vt Gregorium, qui propter operum suorum sanctitatē ad Hostiensem pontificatū promotus fuerat, mitteret. Quod Romanus Pontifex adimplens beatū Gregorium statim misit in Hispaniam. Qui cum venisset primum oppidum Calagorritanū vbi locustarum densissima nubes campos obumbrabat, visitauit. Cuius præsentiam pestis illa sustinere non valens, sicut fumus à vento repulsa est. Pergens deinde Lucronium ceterasque visitans circūadiacentes regiones & fructus à locustis & corpora à langoribus, & animas à vitis virtute diuina suaque prædicatione liberauit. Qui etiam quendam opilionem nomine Dominicum monitione diuina ad eum venientē sacerdotem ordinauit, & indiuiduum comitem semper habuit. Qui nunc sanctus Dominicus vulgo dela Calçada dicitur. Beatus vero Gregorius plenus virtutibus prophético spiritu pollens & maximis coruscans miraculis felix migravit ad Dominum. Cum autem Dacianus præses in Hispaniam adueniens multa sanctorum corpora laniaret, & innumerabilium martyrum Cæsaraugustanorum sanguinē seussime profudisset, cupiens Christianitatis nomen funditus delere, sub præconis voce tale promulgauit edictum, vt si quis latenter Christianum liberum aut in ruribus seruum teneret, sub Talionis pena statim proderet aut negare cogeret fidem. Cumque beatus Lambertus sub cuiusdam infidelis dominio in rure laborando degeret, dominus eum alloquens duorum optionem dedit, aut fidem negare, aut gladio succumbere. Quod audiens Lambertus intrepida voce respondit, ante mortem se velle quam domini fidem negare. Quapropter iratus dominus euaginato gladio vno ictu caput eius abscidit. Martyr vero domini proprium caput propriis manibus accipiens vsque ad eum locum, bobus præeuntibus, peruenit, vbi innumerabilium martyrum preciosa corpora iacebant. Qui cantans: Exultabunt sancti in gloria, ceterisque nutu diuino respondentibus, Lætabunt in cubilibus suis, genibus flexis tanquam in cubili amœno inter reliquos martyres se collocauit.

DE AEMILIANO CHRISTI CONFESSORE.

S. Emiliano.
Sanctus Aemilianus in Aragoniæ puincia iuxta montē Cachū pastor ouium fuit pastor hominum futurus. Qui oues ducebat ad vireta montium, & vt pastorum mos est, citharam secum ferebat, ne ad gregis custodiam torpor impediret ociosam mentem nullaque exercitatione suspensam. Cum autem ad dispositum locum peruenisset, eum diuinitus sopor inuasit. Qui citharam

materiam vertit in literarum instrumenta, animamq; opilionis in actum contemplationis. Ex pergefactus celestem meditatur vitam, Relinquens subinde curam ouium statim foelicem Heremitam adiit, qui erat in Castro Libio. Post cuius salutarem doctrinam in heremo habitans annis ferè quadragenis angelorum solummodo collegio fungebatur. Quem Tirtassonensis Episcopus Vrgellensis ecclesiæ, vbi nunc eius corpus habetur, gloriosum presbyterum ordinavit. Qui presbyter ordinatus dæmonium oratione fugavit. Armëtarium monachum à tumore ventris sanavit, Barbaram foeminam a paralisi morbo, aliamq; claudam curavit, & ancille cuiusdam Senatoris cæcæ visus restituit. Ante annum autem suæ migrationis & vitæ ferè centesimum, cum ei reuelatum esset humanos se finituros labores, & omnipotentis percepturum promissiones ad vitam se conuertit asperiores, & qui se vigiliis ieiuniisque ita desiccauerat, denuo veteranus miles militiam aggreditur nouam, vt finis esset præstantior. Eodem igitur anno quadraginta diebus ante reuelatur ei excidium Cantabriæ. Vnde nuncio missio iubet ad diem festum paschæ senatum præsto esse. Qui cum ad statutum diem conuenissent, narrat illis quod viderat. Secreta eorum cædes, furta, incesta, violentias, cæteraq; vitia increpat, poenitentiam vt agant pro his omnibus prædicat. Appropinquante autem mortis tempore accersit Assellum presbyterum sanctissimum contubernalem. In cuius præsentia foelicissima eius anima à corpore soluta, cælo est reddita.

DE EVROSIA VIRGINE ET MARTYRE.

Rhodorici regis temporibus Mauris per insidias Iuliani Comitis Hispaniam deuastantibus, Eurosia Bohemiæ Regis filia Aragoniæ Regi per nuncios despõsata veniens in Hispaniam, cū Maurorum rabiem sequentem contra Christianos audisset, ad montes Pyreneos fugiens, in spelunca apud oppidum, quod Verna vocabatur, latuit cum multis Hispaniæ & Bohemiæ nobilibus, qui cum ea venerant. Ad quam speluncam cū Mauri pertuissent, equites Eurosiæ fortissime contra Mauros pugnantes, omnes demum Maurorum multitudine circumuenti oppressiq; ceciderunt, & Eurosia ab hostibus capta. Quæ cum Regis filia agnosceretur, & esset forma pulcherrima, admonita à Maurorum principe vt Christianam legem desereret, & ei cõiugio copularetur, nolens illius fraudulentibus suasionibus acquiescere, ipsa cum paucis suis qui præsto remanserant, iugulatur. Quæ cum ferientis gladiū patienter expectaret, hæc angelica vox audita est. Veni electa mea sponsa Christi, accipe coronam, quam tibi dominus præparauit, & donum, vt quotiescunq; pro pluuia vel contra quacunq; tempestatem fueris à Christi fidelibus inuocata, erit eorum oratio exaudita. Cum hoc audisset brachijs detruncatis & pedibus spirauit. In loco autem vbi concidit miracula multa postea visa fuere. Corp⁹ vero post aliquot annos cuidam pastori diuinitus demonstratum est. Et inuentum soleniter & maximo gaudio Christianorum ad Iacam ciuitatem delatum est, vbi in arca reconditum in ecclesia cathedrali suavissime redolet.

DE FRUCTVOSO, EVLOGIO, ET
Augurio Martyribus.

Fructuosus Tarraconensis Episcopus cū Augurio & Enlogio Diaconibus suis ab Aemilianis satellitibus in carcerem coniecti fuere. Vbi postero die Fructuosus Rogatianum baptizauit. Post diem autem quintum ad Aemilianum præsidem perducti fuerunt, & Fructuoso dixit Aemilianus, Audisti quid Imperatores iusserunt? Fructuosus dixit, Nescio quid Imperatores vñ iusserunt. Ego vero Christianus sum. Aemilianus dixit, Præceperunt deos coli. Fructuosus respondit, Ego vnum Deum colo, qui fecit cælum & terrā, mare & omnia quæ in eis sunt. Aemilianus dixit, Scis esse Deos? Fructuosus dixit, Nescio. Aemilianus dixit, Scias postea. Fructuosus autem orare cœpit intra se. Aemilian⁹ Augurio dixit, Noli verba Fructuosi auscultare. Qui respondit Augurius, Ego Deum colo omnipotentem. Aemilianus Eulogio, Nunquid

S. Eurosia.

S. Fructuosus, Enlogio et Augurio.

L. Marinei Siculi. Lib. v.

& in Fructuosum colis: Eulogius dixit. Ego ipsum colo, quem & Fructuosus. Aemilianus Fructuoso dixit. Episcopus es: Fructuosus respondit. Sum. Aemilianus dixit, fuisti. Et statim iussit eos vivos comburi. Qui cum duceretur ad incendium populus Fructuoso condolere cepit, quoniam eum diligebant etiam Gentiles. Educti de carcere & flammis insecti manibus instar crucis expansis orantes, ut vincula, quibus astringebantur, urerentur, apertum est coelum super eos, uidentibus etiam Praesidis Aemiliani domesticis. Qui Aemiliani filiae, cui seruebant, ostenderunt, Fructuosum cum diaconibus suis coelum ascendere coronatos, adhuc stupentibus, quibus alligati fuerant, permanentibus. Aemilianus autem ad videndum vocatus, quia non dignus erat, videre tantam gloriam non meruit. O beati martyres igne probati sicut aurum, vestiti lorica fidei, & galea salutis. Qui coronati sunt corona caelesti & immarcescibilibus.

DE SANGTO ELESMO.

S. Elefmo.
AT Elefmsus etsi fuit natione Gallus, & ex claris parentibus ortus, & vir sanctissimus, a Regina tamen Hispaniae & Alphonso Rege per literas & nuncios rogatus, in Hispaniam venit. Vbi commoratus, perspectis eius moribus & vitae sanctitate Hispaniae principes eum apud se habere volentes, ei sacellum, quod Sancti Ioannis Euangelistae nomine iuxta portam civitatis Burgensis in peregrinorum sepulturam condiderant, destinarunt. In quod Elefmsus vir diuini consecratus officii magnis fundis & redditibus a rege donatus se recepit. Vbi super humum nudam dormiturus iacebat. Qui ieiunabat assidue & indefessus orabat, quotidie quoque sacris operabatur. Erat sedulus eleemosinarum largitor, egrotantium & peregrinorum in re & verbo diligens consolator. Cuius multa magnaque miracula, quae Deus per illius virtutes ostendit, quoniam sunt ab aliis scripta latius, praetermitto. Eius autem venerabile corpus in sacello praememorato funeratum est, & simulachrum eius lapideum ante ianuam templi vidimus.

DE SANGTA CENTOLLA, ET HELENA MARTYRIBVS.

S. Centolla.
Centolla virgo Hispana cum multis virtutibus esset insignis, Christianamque religionem accuratissime seruaret ad Regem, qui tunc in Hispania rerum summam tenebat, ducta est. Qui videns eam in Christo, praedicando constantissimam cruciari crudelissime iussit. Et postea Seditio praefecto scutoribus, si non mutaret animum, afflicendam tormentis tradidit. In qua Seditius omnia tormentorum genera exercuit. Ad quae videnda frequens mulierum turba dolentium intronissa est. Quae Centollam solando rogabant ut sententiam mutaret. Quibus illa sereno vultu se maiora pati paratissimam esse respondit. Omniaque saeuissima tormenta ad mortem usque sustinuit. Ad quam ventens Helena mulier nobilis hortata est, ut non deficeret in tormentis. Cui Centolla respondit, tu vide soror mea ne deficias, quae simul mecum pro Christo trucidanda es. Et paulo post praeses utramque decollari iussit. Quarum corpora in Burgensi ecclesia translata fuerunt.

DE SANGTO IULIANO DOCTORE

Archiepiscopo Toletano.

S. Iulianus eps toletanus.
Iulianus cognomento Pomerius ecclesiae Toletanae fuit Archiepiscopus tertius post diuini Illephosum. Fuit in omni genere literarum doctissimus, & praecipue in sacris. Quem magister sententiarum citat in libro quarto, scribens de igne purgatorii & inferni, & autoritate viri huius doctissimi atque sanctissimi confirmat opinionem suam. Scripsit hic libros complures, qui temporum iniquitate & hominum negligentia non apparent. Obiit vir hic sanctissimus octauo die Martii, quo in ecclesia Toletana festum eius celebratur.

DE SANTA CASILLA.

S. Casilla.
Fuit olim Toleti Rex Mauritanicae gentis nomine Cano homo viribus potens & armis strenuus. Qui multis annis aduersus Christianos bellum gessit, multaque damna catholicae fidei cultoribus intulit, atque complurimos Christianos captiuos longo tempore tenuit. Caeterum

huc Christianæ religionis hosti validissimo crudelissimoq; dispensatione diuina, filia fuit vni
 ea nomine Casilla, vel vt alii volunt Casilda, vt tam sæua pgentes & stirps tā nequam florem
 & fructum miri candoris afferret, super quē spiritus domini conquiesceret. Virgo siquidem
 regis generis ita semper ab infantia in virtutum creuerat fastigium, vt cor eius & pietas, quę se
 cundum Apostolū ad omnia plurimū valet, miro modo repleuerat & ipsius præcordia veluti
 gladius bis acutus penetrauerat, vt Dei totam famulam in suum videretur dominium vendit
 casse. Stupendo nāq; modo & admirabili virginem illam spiritus ille deificus per deuotionis
 incendium sursum semper agebat in Deum, per compassionis molliē trāformabat in Chri-
 stum, per pietatem descensionis inclinabat ad proximum. Feruido siquidem & teneris annis
 tenebatur affectu, ita vt afflictis Christianis, licet Sarracenicā nata esset progentē, intentissimę
 compassionis teneritudine condescenderet. Atq; siquid penurię aut defectus in aliquo cerne-
 ret, pii cordis dulcedine regebat in lachrymis. Habebat enim clementiam ingenitam, quam
 super infusa Dei pietas duplicabat. Ipsiū itaq; liquecebat animus ad captiuos pauperes, vt
 quibus manum non poterat, exhibebat affectum. Consuetudinis siquidem ei⁹ erat singulis die-
 bus ineffabiliter, nisi aliquid esset impediēs, pietatis per viscera Christi almi Iesu propter reue-
 rentiam, captiuos Christicolas inopes sua q̄ gratissima præsentia visitare, ipsiq; per largitatis
 impensionē porrigere manus adiutrices, pectoris gerēs in scrutinio aueris literis conscriptam
 Dauidicā sententiam, qua intonuit. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, Mira res
 & insolita, a naturali incisa oleastro, contra naturā sui generis, in bonā transibat oliuam, vt fru-
 ctum bonum posset afferre. Vnde arbor infructuosa ramum producere valuit vberimum.
 Hęc autē Sancta Casilda (ne lectores eius laudes & virtutes ignorent) cum fluxū sanguinis pa-
 teretur, vna cum captiuis Christianis, quos e vinculis, absente patre, liberauit, ad Boccium fon-
 tem, de quo alio loco scripsimus, se contulit. Vbi lota statim conualuit, ibiq; permāsit, & non
 sine multis miraculis, quæ Deus propter illius sanctitatem multis Christianis ostendit, vitam
 finiuit. Qua propter Christiani subinde in cacumine montis, vnde fonticulus oritur, ædem
 sacram condiderunt, quę nūc a Christianis excolitur nomine & appellatione Sanctę Casildę.

DE SANGTO FRVCTO.

FRUCTI autē serui Dei sanctissimam & asperrimam vitā Segouiensis quotannis exultans
 cantat ecclesia. Qui cum diues esset, omnia quę habebat vēdidit, & precū rerum, quas
 produxerat, totum pauperibus erogauit, & pene nudus in heremū se contulit, ibiq; in spelū-
 ca inter montanas feras & sine humano contubernio vitam egit solitariam & inopē. Qui spi-
 ritu Dei plenus, diuinis assuetus præceptis, perfectionis Euangelicę fuit sedulus emulator. Vn-
 de venditis omnibus, & precio distributo egenis, ad heremi squalorem, factus solitari⁹, abiit.
 Et nudus sequutus est infatigabiliter Christū nudum. De cuius eximiiis virtutibus & magnis
 laudibus præter hymnos deuotissimas etiam lectiones in eius historia legētur. Ex quibus vnā
 solenniter cantat ecclesia. Quā hic exponere placuit. Cum patris nostri Fructi gloriosi meri-
 ta singularia & opera mirabilia nobis in mentē veniunt, nostrā nimirū vitā iure reprehendi-
 mus. Quæ qdē, si cū Fructi sanctitate cōparet admodū vilis est & non sine maxima culpa.

DE SERVANDO ET GERMANO MARTYRIBVS.

LEgimus etiam Seruandi & Germani martyrium. Qui cum viri nobiles essent demo-
 nes expellebant, & per impositionem manuum multos langores curabant in Emerita
 ta vrbe Lusitanie provincie. Quod cum præses audisset eos ad se vinctos cathenis adducti iussit.
 Et in Mauritaniam prouinciam profecturus secū ducere decreuit. Illi autem labores itinere
 ris, cathenas & famem, guadētes, animi virtute tolerabant. Tandem cūuentum esset in locum
 qui dicebatur Vistanus, apud Gades iussit præses, vt colla eorum carnifices amputarent. Ducti
 igitur ad collem flexis genibus orantes Deum, gladium sacris ceruicibus exceperunt. Quorū
 Seruādus Hispali cū Iusta & Rufina, Germanus vero in Augusta Emerita sepultus est.

S. Fructi.

S. Seruandi et Germani.

L. Marinei Siculi, Lib. v.

DE FACVNDQ ET PRIMITIVO MARTYRIBVS.

Facundus et Primitius
IN Hispania præses Detianus super ripã fluminis, quod Seya dicebatur, secus stratam, ubi erat Idolium ad immolandũ ei, multitudinem gentiũ congregauit. Erant autẽ nõ longe ab eodem loco duo fratres, Facundus & Primitius Christianissimi. Qui noluerũt Idolo immolare. Et propterea accusati apud iudicem ducti sunt apud eum. Quos cũ multis minis exhortatus fuisset, vt Idolis immolarent, respõderũt, nos quotidie immolamus domino Iesu Christo, & nobis optabile est pro eo pati. Et sic vsq; ad mortem perseuerarunt.

DE SANCTO LEANDRO EPISCOPO HISPALENSI.

Leander epus Hispalem.
INter ceteros autẽ Hispanos homines doctrinis excellentes Leander Hispalensis Episcopus sanctitate, doctrina, atq; eloquẽtia maxime floruit. Cuius cõcionibus & exemplis tota Vespogotarum gens per Recaredum eorum regem ab Arriana, impietate cõuersa est. Quippe qui multa ad catholicæ fidei confirmationẽ & ipsius Arriani hõeresis confutationẽ composuit. Nã eandem pestem Vandali plures in Hispaniam ex Affrica detulerant. Huic autẽ Leandro viro insigni diuus Gregorius Pontifex, adhuc monachus moralium suorum librum scripsit.

DE SANCTO ISIDORO HISPALENSI EPISCOPO.

Isidorus epus Hispalem.
LEandro viro docto sanctoq; frater Isidorus doctissimus ac sanctissimus in Hispalensis episcopatus dignitate successit. Qui vnus inter omnes Hispaniæ tum sanctitate, tũ literis clarus non secus ac sol inter omnia sydera fulsit. Natus enim ex stirpe regia, verus nobilis, verus doctus, verus sanctus & cunctis virtutib; excellens plurimum & patriam Hispaniam & Christianam religionẽ illustrauit. Fuit autem diui Gregorii Papæ discipulus, a quo & doctrinam & sanctitatem doctus ob doctrinam singularem maximasq; virtutes miraculaq; per multa in magnam apud omnes admirationem deuenit. Qui cũ eruditissim; esset plurima ad Christianam fidẽ pertinenti, ac de aliis rebus librorum volumina cõfecit. Quorum hæc præcipua fuerũt. Ethimologiarum libri viginti, de summo bono tres. Allegoriarum tres, Astronomiæ liber vnus, officiorum libri duo, ad Floram sororem libri duo, differentiarũ liber vnus. Scripsit & de viris illustribus & grãmaticæ vocabulis. Item historiam ab Adam vsq; ad sua tempora, & Longobardorum gesta mandauit literis, multorũq; sanctorum vitas. Librum in super de Cosmographia & rerum naturis, multaq; alia ac pene innumerabilia opera composuit. Ex cutus libris hæc salutaria præcepta consiliaq; sapientiæ plena collegimus, quæ sequuntur.

Præcepta salutaria. D. Isidori
Patienter ab vno ferendũ est, quod multis accidit. Difficile est prauã vincere consuetudinem, assidua namq; consuetudo in natura conuertitur. Conor a lapsu resurgere, & non valeo vsui repugnare. Trahor amore boni, retrahor malæ consuetudinis lege. Quãuis cum dolore vsui malo resiste. Corrupti non potest corpus, nisi prius corruptus fuerit animus. Castitas hominẽ celo coniungit & angelorum comitem facit. Saturi libido semper est accesa, ieiunio vero deprimitur. Venis vino plenis in membris luxuria pullulat. Pocula sunt enim luxuriæ instrumenta & igni adiecto fomite magis incendium crescit. Si vis a fornicatione esse tutus, esto corpore & visione, muliere discretus. Circa serpent enim positus diu illegsus nõ eris. Etiusdẽ Sancti sententię memoratu dignę de patientia & humilitate.

Sententię sci tu dignę.
Quantum humilitate cor inclinatur ad infima, tantum proficit in excello. Primus humilitatis gradus est libenter audire veritatẽ, memoriter retinere, voluntarie proficere. Veritas mentem fugit, quã humilẽ non inuenit. Descende vt ascendas, humiliare vt exalteris, ne exaltatus humiliteris. Esto paruus in oculis tuis, vt sis magnus in oculis Dei. Tanto enim eris apud deũ preciosior, quãto fueris ante oculos tuos despectior. Humilitas casum nescit. Aequalis esto in omnibus, mentem neq; gaudio cõmutes neq; moerore. Nullus te casus imparatum inueniat, Nullus sit casus, quẽ non præmeditatio tua præuiderit. Propone tibi nihil esse, quod non possit accidere, nam præcogitatio molestias futuras attenuat, improuisa autẽ mala grauius ferunt. Quod tibi in alio displicet, in te ipso displiceat. Para tibi contra verbum asperum to-

Ierantiæ clypeum, cōtra linguæ gladiū patientiæ scutū. Conuictū non retorqueas, cōtumeliā ne repetas, tene silentiū patientiā, tacēdo facilis vinces. Aperi tranquillo corde dololē iniurię, vulnus quibus graue sit apertū euaporat, valde autē comedit animū vuln⁹ inclusū. Inuidia sibi met primū nocet, primū actorē suū mordet, est em̄ animę tinea, quæ sensum comedit, pectus vrit, mētem afficit, cor quasi pestis depascit. Eiusde sancti p̄cepta de bona & honesta cōuersatione.

Præcepta de
honestâ con-
uersatione.

¶ Professionem tuam habitu & incessu demōstra, sit in gestu grauitas, i incessu honestas, nihil lasciuę, nihil dedecoris, nihil petulantię, nihil insolentię, nihil in incessu tuo leuitatis appareat. Mores hominis lingua pandit, qualis enim sermo talis & animus existimat. Alienā vitā non laceres, de malo alieno os tuum non inquines. Non detrahas peccanti, sed condole. Quod in aliis detrahas in te potius pertimescas. Detrahentes quoq; non audias, pari enim resatu detrahentes & audientes tenentur. Inter fideles non cōputantur, qui quod vouerunt non adimplent, quia fidem promissionis non soluant. In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum, impia est promissio, quæ scelere impletur. Nulla pœna grauior est, quā mala conscientia, mens enim malæ conscientię propriis stimulis agitur. Præuas cogitationes tuas manifesta, vitium enim proditum cito curatur. In bonis dilatio nocet. Sæpe natuta moribus immutatur, consuetudine superatur. Quod cum difficultate coeperis, per vsum cum voluntate perficies. Non solum factor, sed etiam conscius peccati tenetur obnoxius. Hæc itaq; præcepta salutifera de sancti gloriosissimi codicibus hausimus. Cuius dies festus, cum sanctus fuerit egregius, cum apud Christianos omnes, tum vero apud Hispanos deuotissime celebratur.

DE DIVO ANTHONIO SACRARVM

literarum archa cognominato.

Diuus autem Antonius Hispanus & ex Vltixbona ciuitate oriundus atq; ordinis minorum sacerdos admodū quidem & vita sanctus, & multis virtutibus adornatus fuit. Qui apud Patauum innumeris clar⁹ miraculis summa cum gloria Deo animā restituit. Quas ob res a Gregorio summo Pontifice sanctorum confessorum consortio relatus est. Cæterum cū religiosos omnes non solum sui temporis & ætatis, verum etiam priorum seculorū longe literis omnib⁹ p̄staret, sacrarum literarū Archa cognominari meruit. Et cū Tolosæ Bononięq; atq; Patauū theologiā diutius egregie docuisset. Hac de re non paucos ædidisse libros p̄hibet.

S. Antonij

DE DIVO VINCENTIO THEOLOGO CELEBERRIMO.

Diuus etiam Vincentius patria, vt quidam volunt, Valentinus, quantum Hispaniam patriam religionem Christianam illustrauerit, narrare quis posset? Hic enim prædicatorū ordini seruiens declamator ac theologus celeberrim⁹, nō doctrina modo celebri, sed insigni sanctitate singulari, plurimum quidem Christianæ religioni cunctisq; mortalibus p̄desse maxime studuit. Quippe q cū cōcionandi munere facūdissimus & vehemētissimus esset, quoad vixit, religionem Christianam & fidem catholicam prædicando, docendo, & monendo, non verbis modo, sed exemplis augere ac iuuare nō destitit. Qui cum & in morte & post mortem plurimis miraculis claruisset, Calixtus tertius Summus Pontifex eiusdem patriæ, de quo postea scribemus, anno domini. M. CCCC. LV. Eas ob res in sanctorum numero eum aggregauit, & eius festum Nonis Aprilis celebrari iussit. Qui dies et si in Hispania tota diligenter & honorifice colit, multo tñ magis apud Valentiam, vbi natale solū p̄tia diuo Vincētio sui nominis gaudet alūno. De cuius admodū p̄ficuis concionibus & aliis rebus alibi plene scripsimus.

S. Vincentij

DE SANCTO DOMINICO CALAGVRRITANO.

Et si statueram de Hispaniæ sanctis & martyribus separatim scribere, quoniam tñ hi omnes ferē literis floruerunt, & in his diuum Isidorum atq; alios sanctissimos annumerauit

S. Dominij

L. Marinei Siculi. Lib. v.

mus, eorum quidem locum sibi quisque, ut mihi venerit in mentem, sortietur. Præsertim cum id Sanctum nullum moleste laturum certo sciam. Hunc itaque locum dominus Dominicus sibi vœdicat. Qui mirabili sanctitate & doctrina singulari decoratus, & religionis Christianæ quasi matutinum sydus effulgens, in Calagurra Hispaniæ ciuitate natus, ut accepimus, ex regulari canonico vocatus à Deo cum sociis fratribus duodecim prædicatorum ordinem incredibili seruire religionis instituit. Quo instituto diuinitus à gloriosissima Dei genitrice Maria etiam ipsius habitum religionis assumpsit. Cuius religionis cum esset cultor maximus procurante Innocentio tertio Pontifice maximo hæresim apud Tolosam nuper obortam mira celeritate atque virtute compefcuit. Deinde autem ab Honorio sequenti Pontifice ipsius ordinis confirmationem meruit obtinere. Quo quidem confirmato innumerabilia ferme monasteria condidit, ac plurimis signis miraculisque clarissimus vniuersam penè Europam docendo prædicandoque perustravit. De cuius multis miraculis vnum hic duntaxat exponam, quod in Sicilia contigit. In Augusta itaque Siciliæ ciuitate deuotæ cuiusdam matronæ filia vitio lapidis longo tempore laborauit. Nullo autem medicinæ consilio suffragante, solum sibi supererat incisuræ remedium. Cùm igitur dies esset statuta, qua puellam oportebat incidere, mater filiæ periculum timens præcedenti die ad ecclesiam beati Dominici se contulit, & orationi se dedit, suamque filiam Deo & sancto Dominico voto quo potuit commendauit. Sequenti ergo nocte dormienti puellæ beatus Dominicus assistit, & in manum eius lapidem, quo torquebatur, posuit & abscellit. Quem puella euigilans & se liberatam inueniens matri dedit & visionem per ordinem explicauit. Mater vero cum ingenti læticia lapidem ad fratres attulit, rem quoque gestam coram multis exposuit. Quæ fratres in ecclesia ante imaginem beati Dominici, & in futuram memoriam tam stupendi miraculi suspenderunt. Tandem anno nostræ salutis millesimo ducetesimo vigesimo tertio apud Bononiam Italiæ urbem Nonis Augustis migravit ad Dominum. Quem postea Gregorius eius auditis miraculis & vitæ sanctimonia, in sanctorum numerum retulit.

DE SACRIS AEDIBVS ET LOCIS IN HISPANIA religiosis & miraculis celebratis.

Habet Hispania præter sanctos & martyres, quos supra memorauimus, alios etiam complures, & sacras aedes & domos insignes miraculis celebratas. Quas non Hispaniæ solùm populi, sed externæ quoque gentes & principes religionis Christianæ cultores frequentare solent, sua vota promissaque soluentes. Veniunt enim de remotissimis regionibus & ex Europa ferè tota Christiani Reges magnique principes peregrinantes in Hispaniam Compostellamque Callectæ prouinciæ ciuitatem sancti Iacobi miraculis inuitati sua dona magnaque ferentes. Qui summi Pontificis autoritate gratiaque Sancti spiritus omni culpa poenaeque soluti, lætantes domum suam reuertuntur. Operæ precium est anno remissionis peccatorum, quod iubilæum vocant, videre præter Hispanos quæ plurimos, innumeros etiam peregrinos ad hoc sanctissimum templum confluentes. Cæterum de huius apostoli miraculis & vita sanctissima multi scripserunt, & magna circumfertur historia. Quam qui videre voluerint legant apud alios, & præsertim apud Gregorium pontificem maximum. Qui de sancti Iacobi miraculis & meritis plenissime scripsit.

In oppido prouinciæ Lusitaniæ, quod Guadalupum vocant, & ut alio loco scripsimus, luporum flumen interpretatur, domus est ordinis sancti Hieronymi Virgini deiparæ consecrata, fama celebris & miraculorum monumentis illustris. Cui quicumque se commendant vota que promittunt ab omni periculo liberantur. In qua quidem domo plurima miraculorum signa, multa magna que cernunt, quæ numerare longum esset. Ideoque præmittim quæ leguntur apud alios.

In Ouetana vrbe præter crucem, quam diuinitus Angeli fecerunt, alia quæ plurima memoratu digna leguntur. De quibus pauca referre libet, ut ea qui legerint, videre cupiant. Illic enim colitur archa ab apostolis ex incorruptibili materia fabricata, Deique magnis operibus plena. Quam Deus omnium rerum maximus opifex mirabiliter ab vrbe Hierosolimitana in Aphri-

Compostella

Guadalupus

Ouetana.

cam, ex Africa in Carthaginem nouam, ex Carthagine Hispalim, ab Hispali Toletum, & ex Toletum in Asturias ad ecclesiam sancti Saluatoris, & in locum, qui dicebatur Ouetum, transfuit. Quam cum sacerdotes aperuissent, in ea multas archulas inuenerunt, alias aureas, alias argenteas, & alias eburneas. Quibus magno cum Dei timore reclusis scripta quaedam uiderunt affixa. In quibus archana multa continebantur. Quae nunc in Ouetana custodiuntur ecclesia & peregrinis illac transeuntibus demonstrantur. Quorum multa praetermittentes, pauca, quae sunt in ecclesia Ouetana monumenta salutifera breuiter enarrabimus. Continentur itaque in hoc sanctissimo templo res quae sequuntur admirabiles. De ligno crucis domini, de spinis eius coronae, de sepulchro, de sindone & tunica, de pannis in quibus Christus nascens inuolutus iacuit in praesepto, de pane coenae domini. Item de pane quo dominus hominum milia quinque satiasuit. De mana, quod Deus pluit filiis Israel, de terra montis Oliueti, in qua dominus tenuit pedes ascensus in caelum, & in qua pedes tenuit quando Lazarum suscitauit. Et de sepulchro Lazari, De lacte uirginis Dei genitricis. De capillis & uestimentis eius. Unus de triginta denariis, quibus Iudas dominum uendidit. Item pallium & ornamentum, quod Regina caeli dedit Illephonso Archiepiscopo Toletano, & de alio pallio Heli prophetae. Vestimentum beati Tirsi martyris. Manus sancti Stephani protomartyris. Calceum dextri pedis Apostoli sancti Petri. Frons diui Ioannis Baptistae & de eiusdem capillis. De ossibus sanctorum innocetum. De articulis digitorum. De ossibus trium puerorum, Ananiae, Azariae, & Misaelis. De capillis, cum quibus beata Maria Magdalena teruit pedes domini. De lapide, quo signatum fuit domini sepulchrum. De Oliua, quam dominus tenuit in festo Ramis palmarum. De petra montis Sinai supra quam Moyses ieiunauit. De uirga qua Moyses mare rubrum diuisit filiis Israel. Ibi sunt & sportae Petri & Andreae Apostolorum. Et partes piscis assati & faui mellis. Et praeterea multa corpora sanctorum martyrum, & ossa prophetarum, Confessorum ac uirginum. Diuersa ibi sunt pignora recondita, quorum numerum Dei solus est comprehendere. Haec itaque & alia multa in archa praedicta continentur. Sed sunt praeterea in ecclesia Ouetana sanctorum martyrum corpora, Eulogii scilicet, Lucretii, & Eulaliae uirginis, sancti Pelagii martyris, & Vincetii martyris & abbatis, & sancti Iuliani pontificis, & corpus Regis Casti, qui Ouetanam fundauit ecclesiam. Crux ibi quoque conspicitur ab Angelis condita, atque una de sex hydriis, in quibus dominus aquam conuertit in uinum.

¶ Cæsar Augusta felicissima ciuitas Mariae uirginis, quae Pilaria cognominatur, multis decorata miraculis insignis est & quotidie sanctissime colitur. Cuius ecclesia diuus Iacobus inchoauit, & populus Cæsarugustanus absoluit, magnisque redditibus instituit. Quae nunc assidue multis sacrificiis & orationibus deuotissimis frequentatur. De cuius miraculis & altissimo mysterio multa scripta fuerunt, quae nunc in eo templo diligentissime seruantur.

¶ In monte, quem Serratum uocant, apud Barcinonem beatæ Mariae uirginis assidue miracula multa diuinaque mysteria summa cum ueneratione celeberrima cantat ecclesia. Domus est in altissimo monte sita, & in amoenissimo conualle & altissimis rupibus adhaerens, & a multis non solum Hispaniae populis, sed etiam ab externis gentibus & peregrinis frequentata. Quae supra se & in altioribus locis montisque tugis domunculas & aedulas habet, in quibus uiri religiosissimi Deo seruantes solitariam uitam agunt. Qui se aduentibus sermocinant, & sanctissime consulunt. Haec praeterea domus quamuis parua cubicula, tamen habet & hospitia in quibus reges, duces, marchiones, comites & equites separatim recipiunt. Huius autem sanctissimae religionis & deuotissimae domus ordinem diuinaque mysteria multaque miracula, quae magno indigent volumine, causa breuitatis omittimus, quoniam sunt ab aliis autoribus commemorata.

¶ Daroca felicissima ciuitas non immerito suis corporalibus gaudet. In quibus hostiam, quam sacerdos inter sacrificandum consecrauerat, & superuenientibus hostibus inuolutam paniculo candido sub lapide reposuerat, inuenit in carnem conuersam, & paniculo adhaerentem cum uictrix a praefecto reuertisset. Quae quidem res admirabilis & pro magno celebrata miraculo fecit urbem Darocam felicem & memorabilem.

Cæsarugustana.

Lictia Cæsarugustana

Mons Serrat.

Serra mons Serrat.

Daroca.

Serra Daroca

L. Marinei Siculi. Lib. v.

Mentesa.

¶ Mentesa quoque, quam Iacnē vocant, vna de primariis Bethicæ provincie ciuitatibus Christi sudario, quā dicimus alio nomine Veronicam, nō immerito gloriatur. Hoc enim Sāctissimo munere donata ciuitas illa est admodū scēlx, est admodū diues, & visitat̄ a multis & maxime colitur. Cæterum Sudarium hoc quī diligenter intuentur cuius sit coloris discernere minime possunt, tanta inest ei diuinitas & colorum varietas.

ciuitas Burgensis.
Ciuitas Burgensis.

¶ Apud Aucam urbē, quā Burgensem nunc appellant, templū est ordinis sancti Augustini venerabile magnæ deuotionis. In quo Christi saluatoris imaginē crucifixam adorauimus. Quæ à Nichodemio facta peribetur. Hæc imaginem inuenisse mercatorē quendam cōmemorant in archa maris fluctibus agitata. Cuius imaginis inuocato numine multos infirmos conualuisse nobis affirmarunt plures homines fidedigni.

Baluanea.

¶ In oppido nomine Baluanea dom⁹ est ordinis sancti Benedicti, vbi vir sanctus Athanasius habitum religionis accepit. In qua quidem domo, sicut & in Compostella, Iubileum celebratur quolibet septēnio. Quo Christianis cōfessis & pœnitentib⁹ oīa peccata dimittuntur.

Rupes Gallia.

¶ In iugo montis altissimi, quam rupem Gallicā vocant, ædes est sacra deigenitrici dicata. Quæ propter magna dei opera summa ueneratione colitur & a multis Hispaniæ populis & peregrinantibus frequentatur & à pluribus etiam Salmanticæ studentibus.

ciuitas s. Dominici Calciensis.
Sanctus Dominicus Calciensis.

¶ In antiquissima ciuitate, quam Sancti Dominici Calciensis vulgus appellat, gallū vidimus & gallinā. Qui dū vixerunt cuius coloris fuissent ignoramus. Postea vero cum iugulati fuissent & assi candidissimi reuixerunt, magnā Dei potentiam summūq; miraculū referētes. Cuius rei veritas & ratio sic se habet. Vir quidā probus & amic⁹ Dei & vxor eius optima mulier cum filio adolescentulo magnæ probitatis ad sanctū Iacobum Compostellam proficiscentes, in hanc urbem itineris labore defessi ingrediuntur, & quiescendī gratia restiterūt in domo cuiusdā, qui adultam filiā habebat. Quæ cū adolescentē pulchra facie vidisset eius amore capta est. Et cum iuuenis ab ea requisitus atq; vexatus e⁹, voto repugnasset, amorem conuertit in odium, & ei nocere cupiens, tempore quo discedere volebant eius cucullo craterā sui patris clam reposuit. Cūq; peregrini mane discessissent exclamauit puella corā parentib⁹ craterā sibi fuisse subreptam. Quod audiens Prætor satellites confestim misit vt peregrinos reducerent. Qui cū uenissent puella cōscia sui sceleris accessit ad iuuenē & crateram eruit e cucullo. Quapropter comperto delicto, iuuenis in campū productus iniqua sententia & sine culpa laqueo suspensus est, miseriq; parentes cum filium deplorassent, postea discedentes Cōpostellam peruenierunt. Vbi solutis votis & Deo gratias agentes subinde, redeūtes ad locum peruenierunt, vbi filius erat suspensus, & mater multis persuā lachrymis ad filium accessit multū desuadente marito. Cumq; filium suspiceret dixit ei fili⁹, mater mea noli flere super me, ego enim uiuus sum, quoniam virgo Dei genitrix & sanctus Iacobus me sustinent & seruat incolumē. Vade charissima mater ad iudicē, qui me falso condēnauit, & dic ei me vitare propter innocentiam meā, vt me liberari iubeat, tibiq; restituat. Properat sollicita mater, & p̄ nimio gaudio flens vberiq; prætorē conuenit in mensa sedentē, qui Gallum, & gallinā affos scindere volebat. Prætor inquit filius meus uiuit, iube solui obsecro. Quod cum audisset prætor existimans eam quod dicebat propter amorem maternū somniasse, respondit subridens, quid hoc est bona mulier? Ne salaris, sic enim uiuit filius tuus, vt vsuūt, hæc aues. Et vix hoc dixerat, cū gallus & gallina saltauerunt in mensa, statiq; gallus cantauit. Quod cum prætor vidisset attonit⁹ cōtinuo egreditur, vocat sacerdotes, & ciues proficiscuntur ad iuuenē suspēsū, & inuenierunt incolumem valdeq; lætantem, & parentibus restituerunt, domumq; reuersi gallum captum & gallinam, & in ecclesiam transferunt magna sollemnitate. Quæ ibi clausæ, res admirabiles & Dei potentiam testificantes obseruantur. Vbi septennio uiuunt, hūc enim terminum Deus illis instituit, & in fine septennii anteq; moriantur pullum relinquunt & pullā sui coloris & magnitudinis & hoc fit in ea ecclesia quolibet septēnio. Magnæ quoq; admirationis est quod omnes per hanc urbem transeuntes peregrini, qui sunt innumerabiles, galli huius & gallinæ plumam capiunt & munc̄

nunc illis plumæ deficiunt, hoc ego testor propterea quod vidi & interfui, plumasque mecum fero.

¶ Apud oppidum Olitanam, quod est in ripa Sicoris, & distat ab Ilerda passuum milia circiter. XL. domus est Mariæ virginis Castiluedrensis in alto loco posita. Ad quam domum singulis annis in Martio mense diebus Veneris ex insula fluminis tria lumina cærulei coloris ascendunt, & ecclesiam per fenestras ingressa, lampades accendunt, & subinde descendunt ad eundem locum unde venerunt, ubique ab insipientium oculis evanescent. Quæ res admirabilis à populis illius regionis & viris fide dignis affirmatur.

¶ Sunt in Hispania præterea Cartusianorum domus magnæ venerationis, numero tredecim. Quarum antiquissima est Scaladæ apud Tarraconem. Porta cœli Valentinæ diocesis. Paularia diocesis Toletanæ. Beata Maria de Couis apud Hispalim. Mons hylaris, Barcinonensis diocesis. Vallis Christi, Segobricensis. Miraflores, apud urbem Burgensem. Domus Antaga, Palentina diocesis. Domus Xericia diocesis Gaditanæ. Domus beatæ Mariæ de Fõtibus, Osenensis diocesis. Domus apud urbem Granatam, quæ nostris temporibus instituta fuit à principibus catholicis. Et domus Nazarenæ diocesis Majoricensis.

Hæc itaque sunt deuotissimi Christiani, quæ vidimus in Hispania loca religionis memorabilia & domus insignes propter diuina mysteria & opera sanctissima, multaque miracula, quæ Deus in illis ostendit. Quarum principia, causas, & historias, ceterasque res præmittimus propter multitudinem magnitudinemque. Quisquis igitur omnia plene scire voluerit, quærat à sacerdotibus, qui domos, quas memorauimus, diligentissime colunt, & omnia mysteria callent.

LIBER SEXTVS

DE PRIMIS HISPANIAE ET ALIARVM REGIONVM CULTORIBVS.

VINC AVTEM de primis Hispaniæ & aliarum prouinciarum cultoribus scripturus lectores admoneo, ut ea quæ dixero non ex meo capite deprompta fuisse putent, sed ab aliis & non indoctis scriptoribus, apud quos latius diffusa sunt, accepta. Scribunt itaque Iosephus & Berofus, quibus diuus Hieronymus & Eusebius assentuntur, Tubalem quintogenitum Iapeti filii Noë primum Hispaniæ Regem fuisse. Idem Berofus asserit Noam cognomento Ianum, ex Phœnicia in Hispaniam traiecisse. Qui Tubali nepoti suo ex Iapeto filio colonias duas reliquit de suo nomine dictas Noëlas & Noëglas. Quas Plinius Noëgas & Noëlas appellauit. Tubal itaque primus Hispaniæ Rex fuisse phibet. Quod ut clarius fiat, quædam nobis altius repetenda sunt. Quibus non Hispaniæ solùm, sed altarum quoque terrarum primus cultus demonstrabit. Iaphet igitur Noë filius, ut docet Genesis, cui pater Noë benedicens ait, dilatet dominus deus domum filiorum tuorum, in Europam profectus filios septem progeniuit. Quorum est duobus septem quoque nepotes habuit. Filii autem Gomer, Magog, Meder, Iauan, Tubal, Mosochoc, & Thiras fuerunt. Qui regionem, quæ a Tauro & Amanum montibus incipit, & per Asiam usque Tanaim flumen pertendit, coluere. Ex quibus Gomer primus Iani filius in Europa Gomoritas instituit. Quos deinde Græci Galathas appellauerunt. Magog autem in Scythiam veniens de se Magogas formauit, quos Græci dixerunt Scythas. A quibus & Gothia & Scythia regiones dicte fuerunt. Meder vero seu Medes Medorum gentes instituit. E quibus Media regio nomen accepit, quæ inter Persiam & Assyriam sita est. Quæ tamen à quibusdam Medo Medusæ filio nuncupata existimatur. Ianam insuper Ionibus, id est, Græcis nomen dedit, unde Ionium mare dicitur, & Ionia Græcorum tellus. Quam tamen Vitruuius ab Ionio non meum accepisse refert Athenensium duce. Tubal autem condidit Hispanos, ut supra dictum est. Ante cuius aduentum in Hispaniam neminem venisse præter eius auium Noam multi pro certo habent. Ceterum quoniam de primis Hispaniæ cultoribus loquimur, altarum quoque prouinciarum cul-

Ecce hinc

Iosephus.
Berofus.
Hieronymus
Eusebius.

Plinius.
Tubal.
Iaphet.
Iaphet septem
filios habuit.

Gomoritas.
Galathæ.
Gothia.
Scythia.

Vitruuius.

nunc illis plumæ deficiunt, hoc ego testor propterea quod vidi & interfui, plumæque mecum fero.

¶ Apud oppidum Olitanam, quod est in ripa Sicoris, & distat ab Ilerda passuum milia circiter. XL. domus est Mariæ virginis Castiluedrensis in alto loco posita. Ad quam domum singulis annis in Martio mense diebus Veneris ex insula fluminis tria lumina cærulei coloris ascendant, & ecclesiam per fenestras ingressa, lampades accendant, & subinde descendunt ad eundem locum unde venerant, ubique ab insipientium oculis evanescent. Quæ res admirabilis à populis illius regionis & viris fide dignis affirmatur.

¶ Sunt in Hispania præterea Cartusianorum domus magnæ venerationis, numero tredecim. Quarum antiquissima est Scaladæ apud Tarraconem. Porta cœli Valentinæ diocesis. Paularia diocesis Toletanæ. Beata Maria de Couis apud Hispalim. Mons hylaris, Barcinonensis diocesis. Vallis Christi, Segobricensis. Miraflores, apud urbem Burgensem. Domus Antaga, Palentina diocesis. Domus Xerica diocesis Gaditanæ. Domus beatæ Mariæ de Fõtibus, Osenensis diocesis. Domus apud urbem Granatam, quæ nostris temporibus instituta fuit à principibus catholicis. Et domus Nazarenæ diocesis Majoricensis.

Hæc itaque sunt deuotissimi Christiani, quæ vidimus in Hispania loca religionis memorabilia & domus insignes propter diuina mysteria & opera sanctissima, multaque miracula, quæ Deus in illis ostendit. Quarum principia, causas, & historias, ceteraque res prætermittimus propter multitudinem magnitudinemque. Quisquis igitur omnia plene scire voluerit, quærat à sacerdotibus, qui domos, quas memorauimus, diligentissime colunt, & omnia mysteria callent.

LIBER SEXTVS

DE PRIMIS HISPANIAE ET ALIARVM REGIONVM CULTORIBVS.

VINC AVTEM de primis Hispaniæ & aliarum prouinciarum cultoribus scripturus lectores admoneo, ut ea quæ dixero non ex meo capite deprompta fuisse putent, sed ab aliis & non indoctis scriptoribus, apud quos latius diffusa sunt, accepta. Scribunt itaque Iosephus & Berofus, quibus diuus Hieronymus & Eusebius assentuntur, Tubalem quintogenitum Iapeti filii Noë primum Hispaniæ Regem fuisse. Idem Berofus asserit Noam cognomento Ianum, ex Phœnicia in Hispaniam traiecisse. Qui Tubali nepoti suo ex Iapeto filio colonias duas reliquit de suo nomine dictas Noëlas & Noëglas. Quas Plinius Noëgas & Noëlas appellauit. Tubal itaque primus Hispaniæ Rex fuisse phibet. Quod ut clarius fiat, quædam nobis altius repetenda sunt. Quibus non Hispaniæ solùm, sed altarum quoque terrarum primus cultus demonstrabit. Iaphet igitur Noë filius, ut docet Genesis, cui pater Noë benedicens ait, dilatet dominus deus domum filiorum tuorum, in Europam profectus filios septem pro genuit. Quorum est duobus septem quoque nepotes habuit. Filii autem Gomer, Magog, Meder, Iauan, Tubal, Mosochoc, & Thiras fuisse. Qui regionem, quæ a Tauro & Amanum montibus incipit, & per Asiam usque Tanaim flumen pertendit, coluere. Ex quibus Gomer primus Iani filius in Europa Gomoritas instituit. Quos deinde Græci Galathas appellauerunt. Magog autem in Scythiam veniens de se Magogas formauit, quos Græci dixerunt Scythas. A quibus & Gothia & Scythia regiones dicte fuisse. Meder vero seu Medes Medorum gentes instituit. E quibus Media regio nomen accepit, quæ inter Persiam & Assyriam sita est. Quæ tamen à quibusdam Medo Medusæ filio nuncupata existimatur. Ianam insuper Ionibus, id est, Græcis nomen dedit, unde Ionium mare dicitur, & Ionia Græcorum tellus. Quam tamen Vitruuius ab Ionio non meum accepisse refert Athenensium duce. Tubal autem condidit Hispanos, ut supra dictum est. Ante cuius aduentum in Hispaniam neminem venisse præter eius auium Noam multi pro certo habent. Ceterum quoniam de primis Hispaniæ cultoribus loquimur, altarum quoque prouinciarum cul-

Ecce hinc

Iosephus.
Berofus.
Hieronymus
Eusebius.

Plinius.
Tubal.
Iaphet.
Iaphet septem
filios habuit.

Gomoritas.
Galathæ.
Gothia.
Scythia.

Vitruuius.

L. Marinei Siculi. Lib. vi.

tus in ita referre nō ab opere nostro alienū ducim⁹, Mosochoc itaq; Capadocēs instituit. Qui
 Capadocia regionē vocarūt. Quā postea Cēsareā dixere Romani. Deniq; Thyras vltimus Ias-
 ni filius Tyreses condidit. A quibus Thracia nomē accepit. Nūc aut quoniam diximus, quas re-
 giones & gentes septē Iani filii coluerūt, quas etiā nepotes instituerūt, breuiter explicabimus.
 Ascanes enim Gomeris filius & Iani nepos instituit Sarmatas, qui nūc in Scythia Meotidos
 paludis pfundū incolūt. Quae qdem regio, teste Lucio Floro, tenuis est & inutilis ac in foelici-
 bus arboribus & barbarie plena. Adeo vt penē pacē & humanitatis cultū nō intelligant. No-
 stris p̄fertim tēporibus Lutherianā hāresim, sectamq; nefandissimā colētes. Hāc em̄ puincia
 plures mecū Bohemiā esse optant. Raphas aut secundus Gomeris filius Rhipheos, qui Paphla-
 gones appellant, & Troianos condidit. Vnde regio Paphlagonia dicit. Hi aut, vt Cornelius in-
 quit, olim in Italiā transferūt. A quib⁹ Enei, idest, Veneti dicti fuere, & prouincia Venetia no-
 men accepit. Tergoma quoq; siue Tigrā Gomeris filius tert⁹, vt Ioseph⁹ narrat, informauit
 Tygrameos. Quos Graeci Phruges vocarunt. Qui deinde à Dardano Ionis & Electrae filio
 Dardani dicti fuere. Postea vero Troiani à Troe Dardani filio. Fuit praeterea & Elisas Iauae fi-
 lius. Qui Elyseis imperauit. Qui nunc Eolii à Graecis denominantur, & à quibus etiam insula
 in freto Sticulo Eolia dicitur. Fuit & secundus Iauae filius nomine Tarsis. Qui Tarsos popu-
 los in Asia condidit. Qui quondam Cilices dicti fuerunt, vnde regio Cilicia nominatur. Multa
 praeterea commemorare possemus, quae causa breuitatis omittimus, vt ad inceptum rede-
 amus. Ab his autē & eorū successoribus Augustino referente linguae & gētes serē omnes in-
 stitute fuere. Nā à Cethi Iauae filio Cypri cognominati sunt, & à Rhadami eiusdē filio Rhodii.
 Vocauit etiam Assur Assyrios, & Heber Hebraeos, & Mersa Merseos. Qui deinde dicti sunt
 Aegyptii ab Aegypto fratre Danaï, vt testis est Eusebius. Sed ad Tubalē redeo. Cui filius succes-
 sit Iberus. De cui⁹ nomine amnis Iberus, vt quidā volunt, nomē accepit, & Iberia dicitur Hi-
 spania. Post Iberū autem Iubalda Rex tert⁹ Hispaniae suscepit imperiū. A quo Iubalda mōs
 nomen accepit, teste Beroso. Quem Ptolemæus vel eius scriptores pro Iubalda Iubedam scri-
 pserunt, & Mauri barbarae linguae Zibaltar appellāt. Iubaldæ vero Brygum successisse nar-
 rat Berosus. Quem Aramei Castellani significare dicunt, & Brygola Castellū in alto loco
 positum. Quapropter Brygum Regem nonnulli dictum putant, vel q̄ in vexillo castellū gere-
 bat, vt Berosus asserit, vel q̄ in Hispania castella multa fundauerit. Quibus suū nomē indidit,
 q̄ etiā Ptolemæus cōprobare videtur. Hinc itaq; sunt in Hispania nomina quaedā, quae termi-
 nantur i Bryga, vt Laccobryga, Mirobryga, & alia plura, de quibus alto loco scripsim⁹. Quin-
 tum Hispaniae Regē Tagum fuisse memoriae Berosus prodidit. A quo Tagus amnis in Hispan-
 ia dicitur, vt idē Berosus ait, pisculentus & aureis arenis dñes, vt alio loco diximus. Post autē
 Tagū Bethus Hispanis imperauit, vt quidā scribūt. A quo Bethis fluuius & Bethica prouin-
 cia, hoc est patria foelix & beata, vt quidā scripserūt. Quā magnus etiā Homerus Elysius cam-
 pos, vt alio loco scripsimus, appellauit, teste Strabone. Hebraei vero Bethū à Bethu dictū pu-
 tant, quod interpretatur à Hieronymo locus vitæ meae, idest, optatae foelicitatis, quae cuiq; vi-
 tae locus est & cāpus Elysius. Ceterū Beto Geriō i Hispaniae principatu successisse fertur. Qui
 tyrannidē, vt Berosus scripsit, exercuit. Fuit autē Geriō Aphri generis. Cuius nomē aduenā si-
 gnificare dicunt. Hic teste Beroso, ex Mauritania traiecit in Hispaniā, quā sibi parere coegit.
 Cui Graeco cognomento fuit Chryseus, & Latino Aureus. Propterea q̄, vt scribit Berosus
 & Diodorus Siculus, à magnis diuitiis nomē assumpsit. A quo, ni fallor, Gerione dom⁹ in Hi-
 spania antiquissima cognomen accepit, q̄ nunc Gironia dicitur. Mortēs autē Gerion tres reliq;e
 filios, quos Trigeminos Geriones appellarūt. Propterea q̄, vt alio loco scripsimus, vnanimes
 fuerunt, summaq; cōcordia vixerunt. Quos, vt aiunt, Hercules Lybius Osiridis filius contra
 se venientes campestri certamine sustulit. Hercules autē victoria potitus ex Hispania discedens
 Hispalum Hispaniae regno praefecit. De cuius nomine Hispalim et Hispaniā dictā fuisse qui-
 dam volunt. Quibus assentitur Toletanus antistes Rhodoricus insignis historicus. Hunc au-
 Antistes.

tem Hispalum Herculis filium fuisse memorant. Siquidem Hispanus & Iberia eius filia nepotes Herculis à scriptoribus Hispanis referuntur. Hispalo autem mortuo regnum suscepit Hispaniæ nepos Herculis cui nomen erat Hispanus. A quo Hispalum urbem & Hispaniam nominatam fuisse nonnulli volunt. Hercules autem cum in Italia res memorabiles gessisset, & magnis laboribus functus esset, ut Berofus est autor, in Hispaniam rediit, ubi nepos eius Hispanus imperabat. Quo mortuo Hercules ipse, quamvis admodum senex, Hispaniæ regnum suscepit. Ibiq; paulo post à vita discessit apud Gades. Vbi Gaditani templum in eius memoriam condiderunt. Quod Pomponius Mella, Suetonius Tranquillus & Berofus affirmant. Rhodoricus Archiepiscopus Toletanus Herculem scribit in Hispaniam Atlantem secum duxisse. Quæ Berofus non Maurum, sed Italum fuisse narrat. Cui frater erat Hesperus, ut scribit Iginus, quem Lybius Hercules sibi successorem reliquit. Quem postea Atlas eius frater ab Hispania pellens in Italiam fugere compulit, ut scribit Iginus. Quapropter Hispaniam & Italiam Hesperias ab Hespero Rege dictas affirmat. Atlas itaq; Hespero fratre pulso regnare cepit in Hispania. Quem Berofus Atlantem Italum kytim nominavit. Qui cum Sicorum filium Hispaniæ Regem instituisset, in Siciliam primum, deinde in Italiam traiecit, ut Hetrusca refert historia. Itaq; successit Atlanti filius nomine Sicorus, ut Berofus asserit. A quo Sicorum flumen dictum fuisse opinantur. Sicoro vero Sicanus filius successit, ut ait Berofus. A quo Siculis & Italis nomen inditum est clarissimum. Quod à poetis & scriptoribus maxime celebrat. Successit autem Sicanos Siceleus. Qui Siculis, ut Dionysius Halicarnasens meminit, nomen dedit. Defuncto autem Siceleo Lusus eius filius in Hispania regnavit. A quo Lusitania dicta esse nonnulli contendunt, & multas etiam colonias in Hispaniam traductas. Reliquit autem Lusus Hispaniæ Regem Siculum. Cæterum sciendum est Hispanos olim non Reges proprios, sed duces habuisse, ut Trogus scribit. Ideoque Sicorus, Sicanus, Siceleus & Siculus, non Reges, sed Duces dicebantur. Habuit autem Siculus successorem Testam. Qui, ut quidam scribunt, ex Lybia fuit ortus in Tritonide patria Mineræ & urbem Testam condidit in littore maris apud Valentiam. De cuius nomine Ptolemæus populos pinguios Cõtestanos appellavit. Post Testam vero Romus Hispanis, ut quidam volunt, imperavit. Qui Valentiam urbem clarissimam condidit, & de nomine suo Romam vocavit. Quam postea, sicut alio loco diximus, Romani nominis significatione servata, Valentiam dixerunt. Regnavit in Hispania post Romam Palatous, qui Valentis domicilium habuisse fertur. Quam quidem rem populi Valentis propinquus, qui Palatou nominantur, vero simile faciunt, & etiam domus equitum Valentinoꝝ, qui Palatou dicebantur, & nunc Mõpalat dicuntur. Palatou Cacus Cæltiber, ut quidam scribunt, ab Hispania propinquus. Qui victoriam consequutus, ut aiunt, Caco monti nomen dedit. Quæ tamen montem Martialis non Cacu, sed Canu vocat. Quidam vero dicunt Palatou victum à Caco fuisse, propterea quod adolescens nondum militarem disciplinam pceperat. Cæterum Cacus Vulcani filius existimabatur, qui primus in Hispania ferrum inuenit, & arma conficere docuit. Quæ victum ab Hercule fuisse poetæ fabulantur. Sunt etiam qui dicunt Cacu à Palatou, qui ætate firmiori arma resumpserat, profligatum in Italiam fugisse. Quo pulso Palatous Hispaniæ regnum recuperavit. Caco autem sublato successit Erythrus in Hispania, qui nomen ab Erythreis colonis nomen accepit. Qui, teste Plinio, à mari rubro venientes in Hispaniam Erythram insulam coluerunt. Denique post Erythrum in Hispaniæ regno successisse fertur Mellicola. Qui proprio suo nomine Gorgoris dicebatur, & Mellicola cognomen accepit, ut quidam scribunt, quoniam primus Hispanos usum mellis edocuit. Hic nepotem ex filia habuit nomine Habidem. De cuius adversa fortuna ceterisque rebus, quas gessit, Iustinus meminit. Hi sunt itaque quos memoravimus antiquos Hispaniæ Reges. De quibus autores multi plenius conscripserunt. Cæterum post prænominatos Reges usque ad tempora Carthaginensium & Romanorum, qui successerint, alios in Hispania principes non reperio. Verum enimvero Carthaginenses & Romani pro Hispaniæ dominio magna bella gesserunt. In quibus tandem victis & expulsis Carthaginensibus Hispaniam Romani sibi provinciam fecerunt, eamque tenuerunt usque ad Gothorum adventum. De quibus nobis hoc loco scribendum est.

Iberia.

Hispanus
Hercules.

Hesperus.

Atlas.

Sicorus.

Sicanus.

Siceleus.

Lusus.

Siculus.

Trogus.

Testa.

Romus.

Palatous.

Palatou do-
mus.

Cacus.

Erythrus.

Mellicola.

Iustinus.

L. Marinei Siculi. Lib. vi.

DE GOTHORVM ADVENTV IN
HISPANIAM.

HAftenus Hispaniae gentis originem breuiter explicauimus. Nunc autem, ut Gothorum aduentum in Hispaniam referamus, pauca prius repetere necesse est. Quibus historia multo facilius intelligetur. Cum itaque Carthaginenses Gaditanis consanguineis suis cum Hispanis bellum gerentibus auxilio venissent, victis hostibus Hispaniae partem tenuere. Quam postea per Amilcarem & eius generum Asdrubalem, ac postremo per Hannibalem penè totam occuparunt. Deinde vero Carthaginensibus bello Romanorum occupatis, Romani missi in Hispaniam Scipionibus, primo Poenios prouincia expulerunt, & postea cum ipsis Hispanis grauissima bella gesserunt per ducentos annos, hoc est à primis Scipionibus usque ad Augustum Caesarem. Tametsi non continue, ut scribit Florus, sed ut causae lacessuerant. Nec initio cum Hispanis, sed cum Poenis in Hispania. Primi autem Scipiones, ut idem Florus meminit, per Pyreneum iugum Annonem, Asdrubalemque fratrem Hannibalis caecidere. Captaque eo impetu fuisset Hispania, nisi illi occubissent. Quibus Africanus successit, qui statim capta Carthagine Hispaniam stipendiariam Romanis fecit, omnemque ultra citraque Iberum amnem imperio subiecit, primusque Romanorum victor ad Gades & Oceani ora peruenit. Celtiberos primus prelio fregit Marcus Cato Censorinus. Deinde Gracchus pater Gracchorum eos urbium euersione multauit. Denique sepe deficientibus, Numantia ciuitas eorum bellum annos quatuordecim sustinuit, victoque per Megaram fortissimum ducem Romanorum exercitu, Pompeium aggressi foedus maluere cum debellare potuissent. Hostilium deinde Mancinum fregere, cum hoc quoque foedus maluere contenti armorum manubiis, cum ad internitionem seuire potuissent, sed foederis ignominia deditus Hostilius fuit. Postremo Scipio minor urbem euertit, cum sese suaque omnia, Sagunthinorum more, igni tradidissent. Sed de Numantia scribemus alio loco. Bethicam Fabius maximus consularis oppresserat, sed à successore Pompilio violata victoria est. Qui conficiendae rei cupidus fractum ducem per fraudem & insidias & domesticos percussores aggressus est. Tardulos Metellus Macedonicus vicit. Vacceos Lucullus. De quibus Scipio posterior singulari certamine prouocatus, optima retulit spolia. Lusitanos vero & omnis Galliae populos Decius Brutus latus domuit, simul formidatum militibus obliuionis fluium transmisit usque ad vltimum Occidentem. Eos autem Viriatus crexit. Qui annos. XIII., cum Populo Romano varia victoria pugnauit. Cuius ea virtus & abstinentia fuit, ut consularis exercitus cum saepe vicisset tantis rebus gestis, non armorum, non vestis cultum, non denique victum mutauerit, sed, ut scribit Florus, in eo habitu, quo primum bellum ceperat, perseverauerit, ut cuius gregarius miles ipso imperatore opulentior videretur. Turbulantes etiam Hispanos Marcus Iunius Siluius pacauit. Denique omnes occasione belli Sertoriani per Lucium Metellum & Pompeium Magnum in deditioem accepti fuere. Postea autem prorogato Pompeio in quinquennium imperio attriti sunt, & ab Augusto tandem Cantaber omnium vltimus subitigatus est vna cum reliqua Hispania in prouinciae formam reducta, eorum modo per praetores administrata, usque ad Honoris principis tempora. Quibus temporibus primum Vandali & Alani, mox Gothi, postremo Mauri diuersis cladibus Hispaniam diripuerunt. Vandali siquidem Bethicam partem occupauere, quae adhuc ab Hispanis Vandalia, corruptoque vocabulo Vandalusia dicitur. Caeterum Vandali paucis annis in Hispania commorati, post à Gothis expulsi in Africam traiecerunt. Gothi autem & Alani, qui hodie Cathalani dicuntur, in Hispania confederunt. De quibus, & eorum rebus gestis, ac de patria vnde venerint, summatim dicemus. Gothorum varia genera traduntur. Cornelius Tacitus in historia Germanica Gothinos Gothos appellat, & inter Germanos ponit. Cui assentire videtur Ablautus Gothus, qui suum genus ex insula maris Germanici prodire commemorat. Extat & Hollandiae nomen insulae. Spartianus autem in vita Caesarum Gethaseos esse dicit. Quorum. CCC. milia Claudius. II. princeps apud Martiniopolim in Messa prelio deleuit. Procopius vero Graecus an

Amilcar.
Asdrubal.
Hannibal.
II. Scipiones.

Ammon.

Marcus Cato
Censorinus.
Gracchus.
Megara.
Hostilius.
Scipio minor

Fabius Max.
Pompilius.
Metellus.
Lucullus.
Decius Brutus.
Viriatus.

Lucius Florus

Marcus Iunius
Siluius.

L. Metellus.
Pompeius.
Aug. Caesar.
Honorius
princeps.
Vandaluzia
Cathalani.

C. Tacitus.
Ablautus.

Spartianus.
Procopius.

tor, qui sub Iustiano scripsit historiam, dicit Gothos & Visigothos, Vandalos & Alanos vno Sarmatarum nomine appellari, eandemque esse nationem, tantum ducibus, quorum nomina accepere discretos. Homines albos esse, coma flava, magnis oculis, eisdemque pentus legibus, secta Arriana, & lingua Gothica. Idem scribit famam esse primum Gothos ex Cimbris, qui ad Tanaim habitabant, venisse iuvenes quosdam venando ceruamque insequendo fluvium traiecisse. Qui reuersi deinde suis agrum optimum se vidisse renunciarunt. Illi autem armis freti cum exercitu ad Istrum usque vincendo peruenerunt. Qui postea cum Romano Imperatore foedus interunt, demum in Italiam primum, & deinde in Hispaniam penetrarunt. In hanc ille sententiam scripsit. Raphael vero Volaterranus homo nostri saeculi doctissimus Gothos esse Cimbroso existimauit, qui olim a Mario victi fuere, & ex Germanico mari prodeuntes, Visigothosque dictos, id est, Occidentales. Ostrogothos autem Orientales eos esse, quos Florus dicit ex reliquiis Mariane victoriae ad Meotidem confedisse. Ex quo nomen & gens Gothorum inter Tartaros in eadem hodie parte conspicitur. Hi sunt qui duce Theodorico postremo venerunt. Recte autem utriusque Sarmatae dicuntur. A Graecis autem Sauromatae, quod ita Barbaras eas omnes Germanis vicinas nationes vocet antiquitas. Inter quos Cimnerios Homerus ponit, a nobis Cimbroso appellatos. His itaque de causis Gothos Gethas esse, qui longe in Ponto habitant, verisimile non fuerit. Sed res quas Gothi gesserint in Italia, non minus vere quam ornate scriptas a Raphaelo Volaterrano breuiter exponemus, Gothi itaque tempore Valentis principis ad Danubii ripam iuxta Maesiam ea conditione confedere, ut non vitra procederent, & vna omnes Christiani fierent. Valens itaque missis ad eos Arrianis, quorum sectae se ad dixerant, totam gentem eo dogmate pollutam reddidit. Post aliquot vero annos, cum gens Barbara non posset a maleficio contineri, coactus Valens aduersus eos proficisci superatus est, & interfectus. Qua victoria illi elati Constantinopolim cum exercitu confestim petiere, & cum Dominica, quae Valentis fuerat coniux, muliere sapientissima pecunia transfugerunt, ac domum pacati se receperunt. Quos Gratianus, qui tunc Orientis imperio successerat, reprimere cupiens nec esset bello satis idoneus, Theodosium ex Hispania accersiuit. Qui pluribus postea praелиis cum eis commissis, postremo pacem fecit. Qua fretus Atanaricus Rex eorum Constantinopolim vrbis visendae studio profectus, honorificeque a Theodosio exceptus, ibidem paucis post diebus morbo extinctus est. Quapropter Gothi Rege carentes Theodosio tunc militare coeperunt. Sed fraude Stiliconis, ut dicitur, eos Italiam inuadere cupientis exautorati Rege Alarico creato a Baltonum nobili familia Pannonias & Illyricum occupantes incommodis omnibus affecerunt. Anno Salutis. CCCC. VII. Coniunctique cum Radagaso altero Gothorum Rege, de inuadenda Italia cogitarunt. Radagasus itaque primum ingressus ad Appenninum circa Fesulas confedit, vbi locorum angustiis ac montium asperitate fameque oppressus a Stilicone cum toto exercitu superatur & capitur. Alaricus Rex alter subsequutus in agro Rauennate occurrentem cum copiis Stiliconem habuit. Qui cum triennio bellum cum eis duceret potius quam gesseret, iussu Honorii pacem fecit hac conditione, ut in Galliae parte consistere possent. Post aliquot deinde annos Stilico contra foedus Gothos in Gallia per Saulem Hebraeum in die Paschae incautos, & ex religione resistere non audentes, adoritur. Postero vero die Alaricus Saulem cum toto exercitu infectatus sustulit. Deinde Stiliconi ab Honorio auxilium petenti missus est successor. Qui cum ob temeritatem, quam gesserat, obruncauit. Alaricus rebus feliciter successis, in Italiam hostiliter ingressus omnia ferro ignique vastas urbem nemini defensam facile occupat. Anno quadringentesimo duodecimo, vrbis autem condite millesimo ceterimo quarto. Insuperque primum confugientes ad sacras aedes esse saluos, inde magna ciuium facta strage, post diem tertium discessit, ac per Campaniam iter faciens populabundus apud Cosentiam ciuitatem morbo correptus interit. Cui successit Ataulphus, qui & ipse urbem ingressus, si quid erat reliquum, diripuit, rapta insuper Placidia Honorii sorore, cuius nuptias discedens apud forum Corneli celebravit. Cuius consortio dicitur barbari pectus delinitum, ut non ea patraret, quae saeuiter in Ro-

Raphael Volaterranus.

Florus, Theodorico.

Homerus.

Valens princeps.

Dominica Valentis uxor, Gratianus, Atanaricus, Theodosius.

Stilico, Alarico Rex, Radagasus. 407

Saulus Hebraeus, Honorius.

Ataulphus, Placidia.

- manios cogitauerat. In animum enim suum induxerat Romam Gothiā vocare. Itaq; Italia re-
Theodosius. lieta in Galliam se recepit. Quem postea Theodosius iunior bello petens compulit, vt relicta
Segericus. Narbone & omni Gallia in Hispaniam confugeret. Vbi breui deinde tempore à suis interfes-
Vallias. tus est, propterea q; vrbi Romæ pepercisset. Cui Segericus succedēs, & ipse quoq; q; pacem
 cum Imperatore fecisset, à suis necatur. Vallias post hunc, regnum suscipiens, scedus cum eo
 dem inuit, vt ei sedes apud Tolosam in Gallia darentur, Placidiam q; viduatam remisit. Aduer-
 sus insuper & alios Barbaros, qui Hispaniam occupauerant, opes & auxilium pollicitus. His
 itaq; fretus Honorius Constantinum ducem aduersus Alanos & Vandalos misit. Qui totam
 Hispaniam præter Cantabros vastauerāt. Et quāquam fusi, fugatiq; apud Emeritā fuissent,
 paulo post vires redintegrabant. Itaq; vno tempore Gothi, Alani, Vandali, Hispaniam possi-
 debant. Valliq; extincto Rhodoricus successit, qui inito cum Actio scedere Valentiniāni princi-
 pis duce in campis Catalaunicis in Galliam contra Attilam Vnorum Regem c̄ Pānonia Ita-
 liam petentem in prælio occubuit. Cui Turismundus filius successit, qui ab Actio in Hispaniā
 ad regnū paternum remissus, paulo post à Theodorico fratre interficitur. Re postremo Romā
 ad Augustum deducta, Gothi rursus excitati cum tertiam agri partem in Italia peterent, Ores-
 tes Augustuli pater minime consentiens eis ad Ticinum occurrens in prælio occubuit. Odo-
 acer eius miles vir Italicus Gothorū simul & Erullorū auxiliis, vt ait Procopi⁹, fugato Augu-
 stulo & omni nobilitate, Romā inuadit, tenuitq; annos quatuordecim. Donec Theodoricus
 Rex à Gothis appellatus amicitia Zenonis principis fretus, à quo etiā statua honorat⁹ fuerat,
 petiit vrbi Romæ imperium, si Odoacrū expelli ab eo cōtingeret. Quo impetrato in Italiā
 cū maxima manu ingressus eundē ad Aquileiam occurrentē prælio superauit. Ille Romam re-
 uertens ac clausas portas offendens Rauennā petiit, quā breui tēpore per Theodorici obsidio-
 nem relinquere coactus est. Speie deinde cōcordiæ inuitatus ab eodē ad cœnam, contra iusu-
 randum interficitur. Theodoricus post hæc tota potitus Italia Romam pacific⁹ adit, tēplisq;
 ac rebus alijs cum omniū gratia restitutis, Rauennam reuertitur, quam sibi regiam delegerat.
 Eaq; animi magnitudine simul & mansuetudine fuit, vt nemini Barbarus videretur. Quippe
 qui Germanum præfulem Ticinensem virum sanctissimum in Burgundiā cū pecunia ad redi-
 mendos captiuos miserat, alijsq; opera pietatis obituerat. Quo vita functo ei⁹ filia Amalafunta
 cū paruo filio Atalarico regnū administrauit, adhibito Theodoro ppinquo, cui⁹ opera mox
 interfecta est. Ipseq; solus regno potit⁹. Missus interim Bellisarius à Iustiniano in Italiā cum
 exercitu ad vlciscendā Amalafuntā cū filio, ac Romā tyrannide Gothorū liberandam Theodo-
 rum interfectum offendens vrbe capta. Gothi itaq; tanto privati imperio, qui ad eam diē annos.
 XLVIII. regnauerāt, in Italia. XXXVIII. sub Theodorico. VIII. sub Amalafunta
 & filio, duosq; sub Theodoro, Vestigem Regē suffecerunt, nō regio sane genere, sed probata
 militia, q Amalafuntæ filiā Theodorici neptē i matrimoniū duxerat. Hic ad vrbi obsidionē
 cū CC. mill. p̄ficiscit, ac primū molis Hadrianæ ambitū cigit, mox Portuēse castrū. Vnde cō-
 meat⁹ phibeat aquæ duct⁹. XIII. rupit. Quare Bellisari⁹ int⁹ pistrina in Tyberi cōstituit q
 mos adhuc durat. Liberiū Pon. q Gothis fauere videbat, i exiliū misit suffecto Vigilito. Cūq;
 dū resisteret ac multis Vestigē præliis peteret profligatum, ad extremum cum toto exercitu
 cepit, ac Constantinopolim in triumphum duxit. Creatis post eum Ildebaldo, deinde Alari-
 co Regibus, ad postremū Totila regnū accepit, cuius pater Tauriscis regnabat, qui cū Bellisā-
 rio varijs prælijs congregiens, victor tandem vrbe cepit, ac euestigio Pelagium Pontificē
 ad Iustinianum Constantinopolim oratorem de pace mittit, qui rediēs retulit Imperatorem
 nihil aliud respōdisse, q̄ se Italię res semel Bellisario delegasse, cum eo trāsigeret. Et Totila fus-
 riatus tertiam murorum partem vrbi disiecit, Capitolium incēdit, omniaq; diripuit. Ex quo
 Dei flagellum cognominatus est. Hunc Totilam Procopius magnis extollit laudibus, vt libe-
 ralitate alijsq; animi virtutibus præditum. Cum tamen alii crudelem ac singulari arrogātia vir-
 rum taxauerint. Duces plures sub se habuit, inter quos Barbata princeps nominatur. Postq;

Bellisarius ab vrbe discessit, eam recepit moribus ædificiisque refecit, portas restituit earum cla-
 uibus Imperatori missis, Totilam urbem repetentem ac vi magna obsidentem repulit. Verum
 cum apud portum postea in valetudinē incidere, resque paulatim rursus amitteretur, omni stu-
 dio per Antoninam uxorem reditum à Iustiniāno impetrauit, atque item quinq; post annos q̄ Antonina
 venerat, reuersus Diogenem cum tribus milibus Romæ præsidio dimisit, qui Totilæ furo-
 rem non expectans Centumcellas aufugit. Ille rursus urbem ingressus mitis se gessit, multaq;
 à se prius vastata restituit, quod fama est diui Benedicti contigisse beneficio. Qui incognitum
 Totilam iuxta cœnobium eius prætereuntem placauerit. Iuuit etiam Pelagii Pontificis occur-
 rentis cum lago & lachrymis aspectus venerabilis, Ea tēpestate plures Iustiniāni duces per Ita-
 liam diuisi magnis viribus resistebant, vt scribit Procopius, Ioannes circa urbem tutandam,
 Iustinus Florentiam, Constantinus Rauennam, Cyprianus Perusiam, Beilas Spoletum, Mun-
 dus Illyricum tuebatur. Vbi post Salonas receptas multasq; de Gothis victorias ad extremū
 perit. Germanus postremo Iustiniāni patruelis in Italiam missus & ipse breuiter interficitur.
 Deinde Gonō, qui Anconæ præfuit, item Vitalianus Bellisarii fratris filius post annos. IX. Conon
 q̄ Totila urbē secundo ingressus est, cum Narsete, iuuantibusq; Longobardis apud Brixel-
 lum prælio congressus interficitur. Narses interea, qui Bellisario successerat, urbem iterum re-
 ceperat. Deinde Tetam post Totilam regnantem in Apuliam consecutus prælio interfecit.
 Atq; ita demū post annos. XVIII. Gothorū bello finis impositus. Qui ab initio regni The-
 odorici Italiam annos septuaginta duos tenuerunt. Anno Salutis. DLXII. Pax deinde Go-
 this data ac uolentes permitti circa Padum remanere. Qui tamen non contenti sæpe Franco-
 rum auxilia quæsiuere, vt Agathus, qui post Procopium scripsit, testatur, ac omnem eorum
 postquam regno Italię sunt electi prosequitur historiam. Ego vero Raphaelem Volaterranū
 sequutus cum tantum quid in Hispania Gothi gesserint, ab initio scribere proposuerim, mi-
 hi necesse fuit hæc altius explicare, vt eorum in ea res gestæ melius apparerent. Nam Theodo-
 ricus, quem supra diximus in prælio Vnorum cecidisse, tris reliquit filios, Thurismundum
 Theodoricum, & Henricum. Thurismundus vlciscendi patris Vnorumq; bello persequendi cu-
 pidus, Aetio prohibente destitit, & in Hispaniam ad regnū paternū rediit. Qui post annos tris
 à Theodorico fratre interficitur. Henricus vero alius frater regno Hispanię succedens ad annos. XVIII.
 tenuit, leges primis scriptas Gothis tradidit, sedente Simplicio & impante Leone primo, filiumq;
 heredē reliquit Alaricū. II. Qui ex cōcessione & hæreditate patris Theodorici Tolosæ i Gallia
 regnū obtinuit, vbi sedē cōstituit. Inde postea expulsus à Clodoueo Francorū rege p̄lto ingē-
 ti amissis omnibus, quæ in Gallia possidebat, in Hispaniam se recepit, vbi regnavit annos ses-
 decim, interfectus demum à Childeberto Francorum rege, q̄ Clotildem coniugem eius foro-
 rem Arrianę sectę repugnantē male tractaret. Post hūc Tenda annos. XVII. Quo à suis tru-
 cidato Theodegostus annos sedecim. Qui ob libidinem in matronas interficitur. Agla an-
 nos nouem. Hic aduersus Cordubā bellum sumpsit, in quo eius filius fuit interfecit. Nec mul-
 to post ipsemet à suis apud Emeritam. Atanagildus annos viginti duos, & ipse apud Toletū
 interfecit, Lenogildus cum Luiba fratre, & postea solus annos quadraginta sex regni fines
 dilatauit. Cantabria deuicta & Andegam Regem Sueuorum à Callecta expulit. Cuius maiores
 annos. C. LXXVII. in ea parte regnauerant, & filiam Hermogildum, q̄ à secta parētum ab-
 horreret, ac Childeberti Frācorum Regis orthodoxi filiam duxisset in matrimonium, bello
 persequutus & in potestatem redactum supplicio affecit, quem pro martyre colunt, Anno sal.
 DLXXII. circiter ferè tempora Gregorii primi. Recaredus alter filius patri similis vir Chri-
 stianissimus concilium Toleti celebrauit, vbi Arrianam sectam improbauit à Leādro & Ful-
 gentio præsulibus rite ab incunabulis in fide institutus, cum Francis bellum gessit, ex eisq;
 XL. milia in campis Catalaunicis interfecit. Post hūc Luiba à successore Veterico interficitur.
 Gundamidus deinde regnavit annos. XXVIII. Vascones domuit, Romanorum exercitum
 fugauit, decessit Toleti. Sisebatus orthodoxus fuisse dicitur. Præterea Iudeos omnes expulisse,
 Sisebatus.

aduersus Romanos & Affricam feliciter dimicasse. Quo fauore p̄motus Isidorus p̄sul Hi-
 spalensis concilium habuit contra Acephalorum sectam. Recaredus. II. huic successit. Deinde
 Suitilla in bello exercitatus, quo duce vsus est olim Sisebatus rex in propulsando Romanorū
 exercitu. Primusq; vt ait Lucas Tudēsis, Hispaniē monarchiā est affecit. Deinde successit Sis-
 senādus Suitilla. II. Tulgas Bidesuindus & Recensuindus impauit Rex optimus annos. XXIII.
 Cuius tēpora diu? Illesonfus p̄sul Toletanus illustrauit. Bāba Rex omni bonitate p̄ditus ab He-
 ringio successore propinatus memoriam amisit, regniq; deinde administratione prohibitus,
 se cœnobio addixit, in quo vixit annos septem, cum prius octo regnasset. Dum tamen sensus
 vixit, res p̄claras ac indignas tali calamitate gessit. Primum Vascones, deinde Nemanenses
 rebelles, p̄terea Narbonenses perdomuit. Ducem quoq; Bitterēsem in Gallia res Gotho-
 rum infestantem superauit, Saracenorum naues. CC. LX. Hispaniæ littus primum applicans
 magna vi antmi classe ingenti obutam missa, partim cœpit, partim depressit. Postremo To-
 leti concilium celebrauit. Herigius annos tredecim. Egicam generum successorem reliquit.
 Qui annos. XIII. regnauit. Fasillam ducē Tudensem, vt eius vxore potiret, interfecit. Vis-
 itzā filium ei ciuitati p̄fecit. Qui postea regno successit vt admodum facinorosus. Nam
 Theodebertus Recēsuindi Regis filium paruum olim relictum, cui regnū debebatur, oculis
 priuauit. At ille diuina benignitate ac p̄uidencia ducta, nihilominus vxore Rhodoricū genuit,
 q; postea regno successit, auxilioq; Pelagii patris Vitizā vnā cū filiis capti Gordubę relegauit.

LIBER SEPTIMVS

DE ADVENTV MAVRORVM IN HISPANIAM.

ATRIA Gothiciæ gentis & origine rebusq; gestis breuiter enarra-
 tis, Maurorum aduentum in Hispaniam summam quoq; referemus.
 Rhodoricus itaq; vt supra dictum est, Theodeberto successit. Qui cū
 triennio totius Hispaniæ principatū tenuisset, eius subinde pernicios-
 a libido Gothorum non tam generi q̄ nomini regnoq; pacifico fis-
 nem attulit. Nam cum virginem cuiusdam Iuliani filiam, qui tūc tem-
 poris Tingitanae prouincię p̄erat, vitiaisset, dolor ingens & oppor-
 tunitas loci puellę patrem ad vltionem stimularunt. Qui propter filię

sui dedecus & iniuriam sibi illatam Rhodoricum regem perdere cupiens ex Africa nume-
 rosos euocauit exercitus. Qui anno Sal. DCC. XIII. vel, vt alii scripserūt, DC. XVII. duce

Muza missō a Miramamolino tunc eorum Rege per Calpes angustias ingresso triginta men-
 sium spacio Hispaniam penē totam occuparunt, p̄ter quosdā Asturię populos, Vascones,
 & Cantabros locorum natura munitos & nonnullos Aragoniæ nobiles, & CæsarAugustæ ci-
 uitatis equites. Qui suæ salutis causa & Christiani nominis atq; conseruandæ catholicæ fidei
 gratia res sacras & sanctorum reliquias deferentes ad Pyreneos montes confugerunt. De quib;
 & Aragoniæ regibus alio loco scripturi sumus. In p̄æliis autem, quæ biennio per Hispa-
 niam gesta fuerunt, ad DCC. hominum milia vtrinq; cæsa fuisse dicuntur, Rex autem Rhodo-
 ricus, cum Santius eius fratris filius, quem cum parte copiarum hostibus obutam p̄miserat,
 occubisset, ipse quoq; cum reliquis copiis ad oppidum Xericium hostibus occurrens extin-
 ctus est, & eius exercitus profligatus ac penē deletus, Mauri autem tanto breuiter imperio po-
 titi, cum late ferro igniq; omnia vastassent, Hispaniæ regna inter se plura sedesq; sibi constitue-
 re. Primum enim Gordubæ, quod Abenaliberti regnum dixerunt. Alterum apud Hispalim.
 Tertium apud Carthaginē nouam. Quæ vsq; ad Ferdinandi tertii Regis tempora tenuerūt.
 Hic enī anno. M. CCXVI. Toletō, Gordubā, multisq; aliis recuperatis locis Mauros regnis

Abenaliberti
 Ferdinandus
 tertius Rex.

517

1216

aduersus Romanos & Affricam feliciter dimicasse. Quo fauore pmotus Isidorus præsul Hi-
 spalensis concilium habuit contra Acephalorum sectam. Recaredus. II. huic successit. Deinde
 Suitilla in bello exercitatus, quo duce vsus est olim Sisebatus rex in propulsando Romanorū
 exercitu. Primusq; vt ait Lucas Tudēsis, Hispaniæ monarchiā est assecutus. Deinde successit Sis-
 senādus Suitilla. II. Tulgas Bidesuindus & Recensuindus impauit Rex optimus annos. XXIII.
 Cuius tēpora diu Illesonfus p̄sul Toletanus illustrauit. Bāba Rex omni bonitate præditus ab He-
 ringio successore propinatus memoriam amisit, regniq; deinde administratione prohibitus,
 se cœnobio addixit, in quo vixit annos septem, cum prius octo regnasset. Dum tamen sensus
 viguit, res præclaras ac indignas tali calamitate gessit. Primum Vascones, deinde Nemanse-
 ses rebelles, præterea Narbonenses perdomuit. Ducem quoq; Bitteresem in Gallia res Gotho-
 rum infestantem superauit, Saracenorum naues. CC. LX. Hispaniæ littus primum applicans
 magna vi antmi classe ingenti obutam missa, partim cepit, partim depressit, Postremo To-
 leti concilium celebrauit. Herigius annos tredecim. Egicam generum successorem reliquit.
 Qui annos. XIII. regnauit. Fasillam ducē Tudensem, vt eius vxore potiret, interfecit. Vis-
 itziam filium ei ciuitati præfecit. Qui postea regno successit vt admodum facinorosus. Nam
 Theodebertus Recesuindi Regis filium paruum olim relictum, cui regnū debebatur, oculis
 priuauit. At ille diuina benignitate ac pudentia ducta, nihilominus vxore Rhodoricū genuit,
 q postea regno successit, auxilioq; Pelagii patris Vitizā vnā cū filiis capti Gordubę relegauit.

LIBER SEPTIMVS

DE ADVENTV MAVRORVM IN HISPANIAM.

ATRIA Gothicæ gentis & origine rebusq; gestis breuiter enarra-
 tis, Maurorum aduentum in Hispaniam summam quoq; referemus.
 Rhodoricus itaq; vt supra dictum est, Theodeberto successit. Qui cū
 triennio totius Hispaniæ principatū tenuisset, eius subinde pernicios-
 a libido Gothorum non tam generi q̄ nomini regnoq; pacifico fis-
 nem attulit. Nam cum virginem cuiusdam Iuliani filiam, qui tūc tem-
 poris Tingitanæ prouincię præerat, vitiaisset, dolor ingens & oppor-
 tunitas loci puellę patrem ad vltionem stimularunt. Qui propter filię

suæ dedecus & iniuriam sibi illatam Rhodoricum regem perdere cupiens ex Africā nume-
 rosos euocauit exercitus. Qui anno Sal. DCC. XIII. vel, vt alii scripserūt, DC. XVII. duce

Muza missō a Miramamolino tunc eorum Rege per Calpes angustias ingresso triginta men-
 sium spacio Hispaniam penē totam occuparunt, præter quosdā Asturię populos, Vascones,
 & Cantabros locorum natura munitos & nonnullos Aragoniæ nobiles, & CæsarAugustæ ci-
 uitatis equites. Qui suæ salutis causa & Christiani nominis atq; conseruandæ catholicæ fidei

gratia res sacras & sanctorum reliquias deferentes ad Pyreneos montes confugerunt. De quib-
 us & Aragoniæ regibus alio loco scripturi sumus. In præliis autem, quæ biennio per Hispa-

niam gesta fuerunt, ad DCC. hominum milia vtrinq; cæsa fuisse dicuntur, Rex autem Rhodo-
 ricus, cum Santius eius fratris filius, quem cum parte copiarum hostibus obutam præmiserat,
 occubisset, ipse quoq; cum reliquis copiis ad oppidum Xercium hostibus occurrens extin-

ctus est, & eius exercitus profligatus ac penē deletus, Mauri autem tanto breuiter imperio po-
 titi, cum late ferro igniq; omnia vastassent, Hispaniæ regna inter se plura sedesq; sibi constitue-

re. Primum enim Gordubæ, quod Abenaliberti regnum dixerunt. Alterum apud Hispalim.
 Tertium apud Carthaginē nouam. Quæ vsq; ad Ferdinandi tertii Regis tempora tenuerūt.
 Hic enī anno. M. CCXVI. Toletō, Gordubā, multisq; aliis recuperatis locis Mauros regnis

517

Muza.
Miramamo-
linus.

Cesarij mi-
merus.

Abenaliberti
Ferdinandus
tertius Rex.

1216

ex magna parte delectos expulsi. Qui Granatam ac Malacham ciuitates, quæ prius sub Cordubæ regno fuerant, sese receperunt, & vsq; ad ætatem nostram tenuere. Vnde tandem Dei benigntate ac Ferdinandi regis & Hisabellæ reginæ virtute nuper expulsi fuere. Sed de hoc Granatensi bello aliàs. Nunc ad Regū successores redeo. Pelagus itaq; Rhodorico fratris filio successit. Is ab initio vbi Theodebertum patrem oculis multatum vidit, furorem Vittizæ fugiens in Cantabriam se contulit, ibiq; latuit. Vbi magno fuit adiumento rebus collapsis. Nam post cladem illam Hispanis à Mauris illatam cum his qui supererant exercitus profugati, in Asturiam se recepit. Astures enim & Vaccei & Callecti motibus & natura loci muniti tantum incolumes, vt supra diximus, remanserant, legioneq; imprimis capta annos ibi triginta, quib; regnavit, bellum gerens, & indies oppida plura recuperans paulatim effecit, vt afflictæ gens aliquantulum respirare videretur. Hanc sedem posterî Castellam Veterem vocauerunt ad differentiam nouæ, quæ circa Toletum fuerat, & Lusitanæ prouinciæ. Sic enim Hispani regiam & munitum locum appellant, dicti q; deinde non Gothorum, sed Hispaniæ siue Castellæ reges, qui magna virtute res patrias quottidie recuperare studebāt. Phaula Pelagio patri succedens cum annis duobus imperasset, inter venandum morsus ab vrsō perit. Hic quontam virili prole carebat, Alphonsum Petri Cantabriæ ducis filium regem instituit de genere Gothorum, qui Pelagi filiam in matrimonium duxerat. Qui nō immerito Catholici cognomen accepit, propterea q; Arriana secta relicta, qua Gothi omnes infecti erant, celebrato concilio, catholicam fidem Christianamq; religionem sequebatur, & oppida multa tēplaq; Christianis restituerat & magnis donis ornauerat. Regnavit autē annos vnde viginti, Froilamq; filium reliquit. Qui Mauris aduersus Callectos bellum gerentibus occurrit, & eorū milia. L. cecidit, & Vascones tumultuantes in officio continuit. Hic cum annos duodecim regno p̄fuisset, ab Aurelio fratre occisus est. Aurelius autem post necem fratris regnum sibi occupauit. Qui non vltra sextum annum superuixit. A quo nihil memoratu dignum gestum fuisse legimus, præter seruorū in dominos conspirationem repressam. Aurelio deinde mortuo Silon gener Alphonfi Catholici regnum suscepit, quod annos octo gubernauit, pacemq; cū Mauris ignominiosam fecit, quib; tamen fœdus rumpentibus bello fortissime restitit, Callæcosq; rebellâtes compescuit. Post autem Silonis obitum Magaretus Alphonfi Catholici filius nothus, quem alii Mauregatū vocant, auxilio Maurorum regnum vsurpat. Quapropter degenerans Mauris ex fœdere magnū virginum numerum quotannis pro tributo mittebat. Hic demum vitā agens haud satis honestā paucis annis apud Astures inoritur. Cui Veremundus Alphonsi Catholici nepos ex Bilmarao filio successit, cum diaconus & sacris initiatus esset. Qui facti postea poenitens vxore, quā duxerat, religionem ingressa, ipse quoq; se religioni destinauit, & regnum Alphonso consobriño gubernandum reliquit, superstitionibus Ramiro & Garzia filiis admodum paruulis. Alphonfus autē cognomento Castus Alphonfi Catholici ex Froila filio nepos cognominis causam est affectus. Propterea q; vir fuerit religiosissimus, & vxorem, quam duxit, nunq; attigerit. Fuit etiam Rex multis victoriis gloriosissimus, & Ouetensis, Asturicensisq; ciuitatum basilicas construxit, & simul donis locupletauit. Cæterum cum à Carolo magno per legatos auxilia peteret, Hispanorum procerum indignationem excitauit. Qui passim dicebant Hispanos morti melius esse, q̄ Gallis subiecti, aut per eos incolumes esse. Itaq; coactus est rem frustra per eosdem legatos detractare. Quandoquidem ille cum Rolando cæterisq; ducib; & magnis copiis Pyreneum montem iam superasset. Ex quo magnas in Hispania strages hostiū magnaq; facinora fecit, vt in Gallorum historia & Caroli vita continetur. Verum enimvero Rhodoricus Toletanus Antistes negat hæc omnino vera esse, sed dūtaxat Gallos in primam Vasconū regionem ingressos, & inde in Galliam confestim redire coactos. Hoc Alphonso regnante in Ouetensi templo fama est crucem auream sine humano artifice factam, repente comparuisse. Quam Rex, qui eam primus aspexit, sacerdotibus ostēdit, & religiosissime seruari iussit. Quo e vita migrante, regnum Ramiro Veremundi filio natu maiori restitutum est. Quod ille pari

Ferdinandus
Rex & Hisa
bella regina,
Pelagus.

Phaula.

Alphonfus
primus.

Froila.

Aurelius.

Silo.

Mauregatus

Veremundus.

Alphonsus Ca
stus Secundus.

Cruce appa
ruit in urbe
Ouetana.

Alphonfus

Veremundus

Alphonfus

Ramiro

L. Marinei Siculi. Lib. vij.

Garfias. potestate cum Garfia fratre, quem ipse vltro ob eius virtutes illustres ad regnū vocauerat, summa concordia administravit. Cui aduersus Mauros bellum gerenti diuus Iacobus non dubitanter apparuit. Illo enim p̄lio & multa hostiū milia perierunt, & plures Ramirus suo regno ciuitates addidit. Normandorum præterea classem ingentem Galleciæ littorib⁹ appulsam, nauibus. LXX. succensis, reppulit. Mauros insuper apud Calagurritum vicit oppido ipso in suâ potestatem redacto. In quo p̄lio apparuisse ei dicitur Sanctum Iacobum in albo equo pugnantem. Mortens autem filium Ordonium regem instituit, Qui Vascones iterum tumultuantes compescuit. Vnde reuertens in Lusitaniam prouinciam Mauros late cuncta vastates offendit. Quos p̄lio commissio cum Muza eorum duce confregit, & Muzæ filium apud Toletum in dedittonem cum oppido recepit. Regnavit annos. X. Qui mortens quinque filios reliquit. Alphonsum, Veremundam, Nuñum, Ordonium, & Froilam. Ex quibus Alphonfus tertius cognomento Magnus patri successit Anno. DCCC. LXXXIII. Qui de Mauris sæpe gloriose triumphauit, & Cohimbram, Viseumq; Lusitanicę p̄uincię ciuitates recuperauit. Vascones præterea Nauarrosq; qui tunc à Mauris acriter oppugnabantur, ab obsidione liberauit. Hunc etiam Alphonsum, vt scribit Archiepiscopus Toletanus, templum sancti Iacobi primum excitasse legitur, & Ouetense metropoliticum constituisse. Ad quem Ioannes octauus Pontifex scripsisse dicitur hoc modo. Ioannes seruus seruorum Dei Alphonso Hispaniæ regi Christianissimo salutem & benedictionem. Excus scripti autoritate Hispanicę regem i primis orthodoxum existimant. Sub hoc autem Rege militasse dicitur Bernard⁹ cognomēto Carpius. Huic Alphonso successit Garfias. Qui patrias virtutes imitatus aduersus Mauros sæpenumero strenuissime pugnavit. De quibus inclytam victoriam consequutus Ayolam Maurorum Regem captum reduxit. Cuius spolia Ouetensis ecclesię Tholo suspendit, vbi nunc & ipse iacet sepultus. Huic frater successit Ordonius Secundus, Quem pater Alphonfus antea Galleciæ prouincię præfecerat. Hic etiam sapienti consilio & multa rei militaris scientia maxime pollens à Bethica & Lusitania prouincia Mauros omnes fugauit, Qui etiam templū Legionis magnis ædificiis ac multis donis ornauit. Tametsi postremo cōtra Mauros infeliciter dimicauit, captis in p̄lio multis Christianis & nonnullis Episcopis. Inter quos Asturicensis etiam martyrium passus est iussu Abderæ Maurorum Regis. Quapropter posthac Ordonius quatuor Castellæ comites, qui bellū illud detrectauerant, iustos ad se venire & incolumes fore pollicitus, necari iussit. Quam ob rem atq; perfidiam Castellani, qui tunc erāt in Legionē tumultuantes constitutis inter se magistratibus ac iudicibus rem suam ipsi administrabant. Regnavit hic annos septem. Qui Froila Secundus alter Ordonii frater & Alphonfi Magni fili⁹ vltimus successit. Qui cum multos Hispaniæ nobiles sustulisset, nota crudelitatis est accusat⁹. De quo nihil aliud memorabile scriptum fuisse legitur. Qui lepræ correptus morbo mortē obiit acerbam. Reliquit autem filios quatuor, Alphōsum, Ramirum, Ordonium, & Froilam. Ex quibus ei successit Alphonfus quartus. Qui religionem ingrediens Ramiro fratri regnū demandauit. Postea vero facti pœnitens & religionem aspernatus, cum regnum à Ramiro fratre repeteret, & sibi habere conaretur, ab ipso fratre Ramiro luminibus extinctus est. Quā ille subinde crudelitatem, cuius eum pœnitebat, pietate constructi à se templi pensauit, vbi eum honorifice tumulauit. Postea autem aduersus Areffam Maurorum Regem, quo cum Fernandus Hyuariensis & Iacobus Nuñius comites conspirauerant, fortissime dimicauit. Quo expugnato, comites cepit. Quos amicis petentibus condonauit. Successit Ramiro Santi⁹ cognomēto Grassus. Qui portentosa obesitate fuisse dicitur, & valetudini contraria. Quapropter pace facta cum Abderamo Maurorum Rege medicinæ perito, vt ab eo curaretur, Gordubam profectus est. Interea vero domi per eius absentiam, Ordonius cognomento Malus, filius illius Alphonfi, cui lumina adempta fuisse diximus, auxilio procerum regnum inuadit. Quod Sancti⁹ iam amissum auxilio Abderami Maurorū Regis recuperauit. Qui præterea Fernadum Castellæ comitem eiusq; successores à iurisdictione Regis Legionensis imperpetuū immunes esse vo-

Ordonius

883.

Ioannes Pontifex

Garfias

Ordonius

Asturicensis

Ramirus

Iussit, decessit autē āno salutis circiter, mille. C. XXII. Vel vt alii scripsere. DCCGG. XXVIII. & regni sui vndecimo. Cui successit Ramirus admodum puer. Quo tempore Normandi ad littus Gallicum cum classe valida applicuere. Quibus comes Fernandus Gonsalus fortissime resistit. Mauri quoque rupta pace, quā cum Ramiro puero fecerant, omnia populabātur. Quā propter Callecti contempta regis aetate, Veremundum regis Ordonti filium apud Compostellam regē sibi declararunt. Contra quem Ramirus praelio cōmissō, vtrinque sine victoria discesserunt. Almanzor etiam Maurorum Rex cum exercitu numerofo aduersus Hispanos acriter pugnans, à Fernando Gonsalo Comite magna virtute repulsus est. Veremūdus secundus Ordonti filius auxilio Garfiae Fernandi Castellę Comitiss, aduersus Almanzorē proficiscitur, praelioque primo victor discessit. Mox autem Maurus redintegratis viribus & magna collecta manu Veremundū ad Asturum montes cum sanctorum reliquis effugere cōpulsit. Qui dein de Legionē oppugnauit & murorum partē diruit, & cum expugnare nō potuisset, in Lusitaniam discessit, vbi multa loca vastauit. Vnde profectus in Galleciā prouinciam Cōpostellanā Basilicam euerit. Tametsi diu Jacobi sacellum attingere nō est ausus, territ⁹, vt ferunt, quodā fulgore diuinitus apparente. Cui bello dysentericē morbo correptus finem dedit. Post hac autem Veremundus & Garfias coniunctis copiis magnam Almanzori cladē intulere. Quapropter ille animi dolore consternatus paulo post ē vita decessit. Veremundus autē hac victoria elatus cum domum reuerteretur, superbe nimis ac crudeliter erga omnes se habuit. Et Cōpostellanum Ouetensemque præsules in carcerem coniecit. Cæterum Ouetensem paulopost viso portento quodam admonitus liberauit, facinusque suum detestatus aliis compensauit officiis. Quippe qui sancti Jacobi loca sacra, quæ ab hostibus diruta fuerant, restituit. Quo mortuo Alfonso quintus eius filius adolescens regno successit, tenuitque annos, XXXVII. Qui sororem Tyrestiam Abdalę Mauro Toleti regi collocauit, vt ei contra Cordubę regem præstaret auxilium. Verū enim vero Tyrestia virgo sancta infidelis viri nuptias congressumque detestauit. Quæ quāque sepe precibus, sepe minis vexata fuisset, mox tamen eo extincto liberata se se deo in cœnobio perpetuo dicauit. Alfonso autem interea dū Viseum Lusitanicę oppidum, quod Maurorum tunc erat, obsidet, sagitta percussus interiit. Veremundus tertius Alfonsi filius deinde sine liberis anno regni quarto decessit. Ideoque ad Fernandum eius sororiū regnū deductum est. Is Sancti maioris Castellę Comitiss filius fuit. Qui Sanctiā filiam Alfonsi Legionis sororem Veremūdi supra dicti in matrimonium duxerat. Ex quo Legionis regnum iure vxoris hæreditario affectus, primus omnium vtrumque tenuit regnum. Qui rex Castellę fuit appellatus anno. M. XVII. Nam vsque ad hunc diē Castella per Comites regebat. Mortuo autem Garfia, qui contra Mauros fortiter pugnas occubuit, Veremūdus Nauarę regnū & Lusitanicę prouincię partem recuperauit. Regnauit annos. XL. Cui⁹ tempore Rhodoric⁹ Vitiarius cognomento Cidus dux exercitus inuictissimus in Hispania maxime claruit. Cuius res inclyte gestæ maxime celebrantur, De quibus magna circunfertur historia, & nos alio loco scripsimus. Qui sicut & Mendosicę domus equites à Castellę Comitibus genus & originem duxit. Fernandus igitur, vt ad rem redeamus, cum quadraginta annos regnasset, à vita discedens Sanctium & Alfonso filios reliquit. Alfonso autem à fratre Sanctio pulsus Toletum ad regem Maurorum se recepit. Vbi tam diu permansit, donec eo mortuo a populis ad regni successionem reuocatus est. Qui non prius à Mauro dimissus est, quam iureiurando affirmauerit se perpetuo in eius amicitia permanurum. Quod ille minime seruauit. Sed inito regno statim Toletum, Mauro rege fugato, recepit. Mezclita, sic enim Mauri templum vocāt, ei tantum concessa. Quam postea Bernardus Episcopus & regina aduētes ea loca ingressi, Mauris expulsis, diuę genitrici consecrarunt. Quam obrem Mauri legatos questū, iniurias ad Alfonso Regem miserunt. Qui vehemēter iratus iurauit se sine villa venia in suos animaduersurū, nec precibus vllius assensurum. Illi vero præsentientes, astu pœnam vitare, filia regis obuiā missa, quam rex plurimum diligebat, vt ea deprecatrice veniam impetrarent. Tametsi eos à

Ramir⁹. 3. Ramir⁹

Veremund⁹.
Almanzor.
Ferdinandus
Gonsalus.
Veremund⁹
SecundusAlfonso
quintus. Alfonso 5
S. Tyrestia.Veremūd⁹. 3.
Fernandus pri
mus rex Cas
telle.Rhodoric⁹
Cidus.Sanctius secū
dus. Sanctus
Alfonso. 6.

morte non tam sua q̄ puellæ prudentia liberavit. Quæ à Rege, qui iurauerat se non facturum quod à filia supplicaretur, non vitam quidem Regine & aliorum, sed mortem à patre petiuit. Rex itaq; delusus à filia & iururando solutus, omnibus pepercit. Hoc autem tempore Mauri cum magnis copiis è Carthagine per Hispaniam discurrentes omnia vastabāt. Quibus obuiam missus infans cum septem comitibus apud oppidum, quod Alcaçar de Consuegra vulgo dicitur, omnes ad vnum interfecti fuere. A quibus occisis adhuc locus ille septem comitū nūcupatur. Quam ob causam Rex hoc animis mollitie nimia corruptis accidisse cognoscēs, Toleti balnea & omnes illecebras, quas Mauri voluptatis causa constituerant, sustulit, & populos ad pristinam virtutem saueritatemq; reducere conatus est. Qui præterea post hæc Toletanam, Burgensemq; basilicam multis donis ornauit. Et Vrracam filiam Raimūdo Barchinonensi comiti collocauit. Ex qua ille Alphonsum. VII. progeniuit, qui ei successit in regnū. Cuius mater post Raimundi mortem nupsit Alphonso Aragoniæ Regi. Qui quontiam vir fuit sacrilegus & iniustus, in ærumnis & sine liberis obiit mortem. Alphonsus autem, de quo nunc loquimur, cum regnasset annos. XLIII. sine virili prole decessit. Huic autem successit Alphonsus. VII. è filia nepos q̄ iterū regna diuisit, Castellam Sancto, & Legionem Fernando filio tribuens, Beatricemq; filiam Ludouico. VII. Francorum Regi collocauit. Qui diui Jacobi tēplum salutatum veniens à socero magnificentissime apud Burgensem ciuitatem fuit exceptus, Toletiq; eius gratia conuentus est habitus. Vbi legitimum genus Beatricis vxoris, quæ prius notha putabatur, declaratum est. Hic autem Alphonsus potentissimus omnium Regum, qui ante se fuerant, habitus est. Quapropter Imperator Hispaniarum fuit appellatus, Qui Cordubam, Abderam, quæ nunc Almeria dicitur, & Balonam recepit. Quæ loca cum adiret in itinere sub arbore quadam subito excessit. Cui successit Sanctus tertius eius filius, cognomento

Alfonso 7. **Alphonsus Septimus.** **Sanctus. III.** **Desideratus.** **Desideratus.** **Fernandus Secundus.** *Alfonso 8.* **Alphonsus octauus.** **Henricus. I.** *Ferdinandus 3.* **Fernandus tertius eiusdem Henrici.**

Desideratus. Propterea q̄ intempesta nocte & immatura morte decedens propter eius egregios mores & in omnes iustitiam desideratus à populis omnibus fuerit. Qui Ferdinandum fratrem Regem Legionis ab eo dissidentem ceperat, atq; rursus in regnum restituerat. Vxorē duxerat Blancam Garisæ Nauarræ Regis filiam. Ex qua Alphonsum Octauum genuit. Fernandus autem Secundus apud Legionem regnauit. Qui Alphonsum sui fratris filium puerulum suo iuri regnoq; subdicere sacramento fidei conatus est. Quod animaduertens Nuntius vnus è tutoribus infantulum in arce præsidioq; collocatum ab iniuria & iniusticia patris defendit. Fernandus vero cum regnasset annos. XXXI. è vita migravit. Alphonsus autem cognomento Bonus ex Helionora Ricardi Regis Angliæ filia prolem magnam progeniuit, Henricum scilicet, qui post eum regnauit, Blancam, quæ Gallorum Regi nupsit, ex qua diuus Ludouicus fuit genitus, Berengariam, quæ Alphonso Regi Legionis, ex qua Fernandus Tertius Hieracam, quæ Portugalliæ, & Helionoram, quæ Aragoniæ Reginæ fuere. Alphonsus autem cum semel aduerso Marte contra Mauros pugnasset, subinde tamen instaurato prælio iterum congressus hostes magnis cladibus affectit, cæsis ferè. CC. milibus. Vbi crux ei è coelo apparuisse dicitur. Quo tempore Rhodoricum præfulem Toletanum Romam misit ad impetrandas in expeditionem contra Mauros collationes. Regnauit hic princeps annos quadraginta quatuor. Qui decessit anno. M. CLX. Cui successit Alphonsus Nonus Fernandi Regis Legionis filius. Qui regnū gubernauit annos. XXVIII. Successit huic Henricus Alphonsi octauus Regis Castellæ filius admodum puer. Qui impulsore Aluaro comite tutore suo consobrinam eius Portugalliæ Regis filiam sine consensu Pontificis in matrimonium duxit. Quod ab Innocentio tertio postea dissolutum est. Cui propter eius ætatem admodum puerilem regnū Berengaria soror administrabat. Ipse autē puer cū in vrbe Palantia inter ludendū cū pueris tegulæ itum capite excepisset, extinctus est anno secundo q̄ regnare ceperat. Cui successit Ferdinādu Tertius Berengariæ sororis filius, oim Hispaniæ regū foelicissimus atq; potētissimus. Quippe q̄ post multas clades Mauris illatas Hispaniā ferè totā restituit, Hispali, Corduba, Vadalā, & Bethica ex magna parte recuperatis. Qui & Mauros omnes, q̄ supererat, in angulū

quædã Bethicæ puincie, quæ Granatę regnũ nũc appellat, conclusit. De cuius reb⁹ fortissime gestis multi copiose scripserunt, & Rhodoricus Archiepiscopus Toletanus magnã confecit historiam. Huius etiam Regis auxilia, vt Cosentinus refert, Iacobus Rex Aragoniæ Baleares insulas, fugatis hostib⁹, recepit. Fuerunt huic ex Beatrice Germanorum Imperatoris, vel vt alii dicunt, Brabantię ductis filia, filii numero sex, scilicet Alphonsus, Federicus, Emanuelus, Philippus, Sanctius, & Henricus. Ex Ioanna præterea vxore secunda Ludouicum & Helionorã progeniuit, Ferdinando autem anno. M. CC. LXII. successit Alphonsus Decimus, vel, vt alii scripserunt, Nonus. Qui Violantam Iacobi Aragoniæ Regis filiam duxit vxorem. Quapropter sterilitatem dimissa, liberorum desiderio per legatos Dacię Regis filiam nomine Christianam formãq; præstantem in matrimonium petiit. Quod Dacię Rex cum Regis Alphõsi legatos audisset, conditionem non renuit, sed filiam suam Christianam Alphonso Hispaniæ Regi destinauit. Quam, mediantibus legatis, celebrato coniugio multis comitatam viris illustribus in Hispaniam ad Alphonsum misit. Quæ cum venisset, interim Violanta ex Alphõso Rege pepererat. Quæ res Alphonso Regi fuit maximo pudori. Quod cum Philippus eius frater animaduertisset, qui tunc erat Abbas Vallisoleti, & de caueis rubeis, simul & Archiepiscopus Hispalensis relicto sacerdotio Christianam Dacię Regis filiam duxit vxorem, quibus Alphonsus Rex immensa inuera tribuit. Tametsi rē hanc alii aliter scripserint, & Violantã, quæ filium pepererat, habuit multo chariorem. Quæ postea multos alios peperit filios. Fernandũ, qui Blancham dñi Lodouici filiam duxit vxorem, cuiq; pater fuit superstes. Sanctium, q postea regnauit, Ioannem, Iacobum, Petrum, Berengarium, & Helionoram. Et ex concubina Beatricem, quæ nupsit Alphonso Portugallię Regi, & Dionisium peperit. Ex his autem filiis Ioannes multa contra Mauros bella fortissime gessit. Qui Margaritam marchionis Montis Ferrati filiam duxit vxorem. Sed ad Alphonsum redeo. Cui⁹ domi forisq; multa præclare gesta memorantur. Qui leges à maioribus in Hispania conditas immensum opus in septem digessit volumina, quæ Partidas appellant, edidit, aliorum tamen ingenio, historiam orbis, quã generalem Hispani vocant. Canones item in Astrologia, quos tabulas nominant Alphonsinas, vnde Astrologi magni cognomen est adeptus. Prædicat præter hæc liberalitas publicaq; eius munificentia. Quippe qui in Fernandi & Blanchæ nuptiis congiarũ populo dedit, pauperes omnes vestibus viritum donauit. Imperatorem præterea Constantinopolitanum à Soldano captum ingenti ære collato redemit. Tametsi foris non æqua felicitate res gessit. Siquis dem Maurus Granatę Rex rupto cum eo fœdere, Murciæ loca quædam, & Xericũ oppidũ post longam obsidionem cepit, In quo bello pulcherrimum facin⁹ Garsie Gometti Carilli, qui arci præerat, memoratur. Hic enim extremam expectans ruinam, ac solus interfectis cæteris resistens, in hostes ruit, stragem q; circa se fecit, aliquandiu irruptionem impetum q; moratus. Tandem viuus captus, ob fortitudinem venta donatus est, & ad Alphõsum remissus incolumis. O facinus memorabile & magnis laudibus excolendum, quod quidem meminisse debent omnes & imitari, qui officium rei militaris exercent. Quãdoquidẽ viri, qui sunt in prælio fortes, ab hostibus etiam diliguntur. Habuit præterea Rex Alphonsus regni sui proceres rebellantes, ac cum Granatę Rege conspirantes. Cuius discordiæ causa fuit diminuta regni iurisdicctio, propterea q; Dionisium ex filia nepotem Portugalliæ Regem, qui antea Castellæ Regi suberat, à tributo & vectigali immunem fecerat, illis in consilio reclamantibus. Dum autẽ de Federici Secundi abrogatione ageretur, delectus ipse imperator à magna electorum parte in Germaniam profectus est. Verum spe frustratus, paulo post rediit nihilo meliora domi offendens, morte filii Ferdinandi dela Cerda comperta. Reges quoq; Granatę p ipsius absentię occasione magna Bethicę puincie incommoda intulere. Qui Sanctium Aragoniæ Infantem præfulem Toletanum, Nuntium q; de Lara interfecerant, Sanctius etiam eius filius secundo loco genitus occupato regno patrem venientem exclusit. Quapropter Hispali subsistens ex animi dolore decessit. Sanctius itaq; quartus Alphõsi filius regnauit annos vndecim. Qui con-

de hanc Aragoniæ
Regem.

Alphonsus
Decimus.

de hanc
Aragoniæ

de hanc
Aragoniæ

Facinus egré
giũ Garsie
Gomety Car
illi.

de hanc
Aragoniæ

de hanc
Aragoniæ

de hanc
Aragoniæ

de hanc
Aragoniæ

Sanctius
quartus.

Sanctius q.

tra Mauros feliciter dimicauit. Quibus Tarifam, quondam Carteam vocatam, ademit. Regē de Phez Machometum appellatum, ac Benerizaph ex Africa contra Hispaniam maxima classe soluentes per Benedictum Zachariæ Hispaniæ maris præfectum bello nauali superauit. Sequitur natura fuisse tradit, in disciplina præsertim militari minima de causa milites plectebat. Qui apud Pacem Iuliam quatuor hominum milia trucidari iussit, propterea quod in tumultu quorundam exorto, Alfonso fratris filium regem appellauissent. Ferdinandus. IIII. Sarti filius anno M. CCXCV. extincto patre puer in genitricis tutela remansit. Cuius prudentia multa euasit pericula. Nam cum Alfonso dela Cerda, qui se Castellæ Regē dicebat, ac Regibus Nauarræ, Portugalliæ, & Aragoniæ graua bella per legatos gessit. Sed & huius mulieris non minor religio narratur. Quæ quidem, diuendita lautiore supellestile, ut egentibus subueniret, ipsa fistilibus frugibus victu & abstinentia singulari semper utebatur. Cœnobita septē egregia cœstruxit. Ferdinandus igitur dum per ætatē licuit, ex Constantia Portugalliæ Regis filia Alfonso genuit Undecimū. Qui Castellæ regno successit, & Heltonorā, quam Alfonso Aragoniæ Regi locauit, Zeltam oppidum ex Mauris recepit. Delatoribus aures faciles præbuisse dicitur. Quare duos nobiles viros e familia Caruttal, vel ut ego arbitror, Caruatal necari sola suspitione iussit. Regnavit annos. XV. cuius filius Alfonso anno. M. CCCX. aduersus Mauros, Almohacē Machometū & Hynzephreges Bellamarini & Granatæ feliciter dimicauit, recuperatis oppidis Alcala de Bencayre, quam nunc regalem appellant. Gonsaluum Martinū Calatrauæ magistrum virum maximum & de Hispania benemeritum leuibus de causis interfici iussit. Ipse vero cum oppida Sarant & Zibatar obsidere cœpisset, pestilentia castra passim inuadente excessit, superstitē filio Petro. In ea obsidione res mira, & Scæuolæ Romani exempli æmula cōtigisse narratur. Siquidem Maurus quidam patriam cede regis liberatus ex oppido egressus gladio clam sub veste abdito per inimicorum castra ad Hispaniæ Regem contendit. Quē captum ubi res detecta & gladius manifestatus, Rex hominis virtutem & audaciam admiratus remisit incolumem. Qui ut domum peruenit sui regis iram vitare nō potuit, quoniam clam eo rem fuit aggressus, ideoque statim necatus est. Regnavit Alfonso hic annos. XL. cum res multas præclare gessisset. Potius enim aduersus Mauros victoria triumphali, omnia Maurorum tēpla & malefactorum domos religioni Christianæ consecrauit. Quo mortuo filius eius Petrus regno successit. Qui nota crudelitatis æculat a multis. Cuius res gestas & quicquid fecerit dum regno præfuit si quis legere cupiat, quærat ab aliis, a quibus latius scripta sunt. Quandoquidem de eius vita & moribus magna circumfertur Historia. Eum tandem frater eius Henricus occidit. Ad quem post Petri necem plures Hispaniæ viri nobiles, quibus Petrus magno timori fuerat, cōgratulatū cōuenerunt, eumque Regem salutauere. Quos Henricus iam rex appellatus humanitate ac liberalitate singulari sibi deuinxit. Qui ex Ioanna coniuge Ioannem filium progeniuit, & Helionoram filiam, quæ fuit Nauarræ Regina. Cæterum cum regnasset Henricus annos octo, diem suum clausit vltimū. Qui iacet sepultus in oppido sancti Dominici Calcatensis. Cui successit Ioannes filius, qui ex Heltonora Petri Aragoniæ regis filia suscepit Enricum Tertium regni sui successorem, & Ferdinandum, qui postea fuit rex Aragoniæ. Henricus autem et si minus prospera corporis valitudine fuit, animi tamen sapientia cæterisque virtutibus satis pollens & illustris fuisse memoratur. Qui Catherinā Angliam Clocestriensis Ducis filiam uxorem duxit. Ex qua post Mariam & Catherinam filias, illi tandem natus est Ioannes cognomento Secundus. De cuius rebus gestis & vita satis longa circumfertur historia, & nos quoque breui narratione, quæ necessaria erant alio loco scripsimus. Hic rex Mariam patruis sui filiam in matrimonium duxit. Quæ cum ex eo filias duas, quæ teneris annis e vita migrarunt, & Henricum peperisset, aliquanto post e vita discessit. Hac itaque defuncta, Ioannes uxorem duxit Helisabellam Ioannis Portugalliæ Regis ex Ioanne filio neptem. Ex hac autem uxore secunda progeniuit Alfonso, qui adolescens obiit (de cuius morte alibi scripsimus) et Helisabellam Reginam catholicam. De cuius rebus gestis cum Ferdinando simul rege catholico magnum volu-

Ferdinandus
quartus.

Mauri cuius
dā temeritas.

Petrus Pri
mus.

Henricus Ses
cundus.

Ioannes
Henricus ter
tius succesor.

Ioannes Secū
dus.

men impleuimus. Ioannes denique cum Castellæ regno annos prope quinquaginta præfuisse, moriens Henricum filium Regem instituit. De cuius vita rebusque gestis historia legitur, & nos alio loco mentionem fecimus. Quo tandem sine liberis moriente Castellæ regnum ad Hisabellam sororem eius iure deuenit. Quæ nupsit Ferdinando Siciliæ Regi & Aragoniæ principi, qui paulo post in Aragoniæ regno patri successit. Qui diuina prouidentia matrimonio contracti, res gesserunt admirabiles & opera sanctissima. De quibus historiam magnam cōfecimus. Quæ breuē summā huius operi adiciemus, ubi de Regibus Portugallie, Aragoniæ, & Nauarræ res, quæ nobis memoratu dignæ videntur, more nostro perstrixerimus. Ceterum Reges Nauarræ cum regibus Aragoniæ comprehenduntur, quoniam sub vnius Regis impetio fuerunt, & postea diuisi. Quomodo autem diuisi fuere, scribemus alio loco.

Henricus. III
Hisabella.

DE REGIBVS PORTVGALLIAE.

Portugallie regnum circiter annum. M. C. X. hoc modo cepit, Henricus quidam Lothoringiæ comes vir in bello fortissimus à Gallia ueniens, magnas aduersas Mauros res gessit. Pro quibus Alphonfus sextus Castellæ Rex permotus filiam suam notham nomine Teresiam ei matrimonio collocauit. Et Calleciæ partem, quæ in regno Portugallie continetur, nomine dotis assignauit. Ex eo postea matrimonio natus est Alphosus, qui primus Portugallie Rex fuit appellatus. Primus qui Vlixbonam à Mauris recepit. Quorū quinque simul Regibus vno prælio superatis, quinque scutorum insigne facti monumentum posteris reliquit. Tametsi decus hoc in matrem crudelitate foedauit. Quam propterea quæ post viri mortem nupsit, in vincula coniecit, nec ut eam dimitteret per legatum à Pontifice missum cōpelli vilo modo nec interdicto potuit. Quapropter materna in eum maledictio atque imprecatio, causa fuit, ut ab hostibus caperetur. De quo nihil ultra legimus, neque quis fuerit finis eius compertum habemus. Huic continenter ex ordine successores usque ad ætatem nostram fuerunt, qui sequuntur. Siquidem post Alphonsum Sanctius, Alphonfus. II. Sanctius. II. cognomento Capella, Alphonfus. III. Dionisius qui fuit eius filius nepos Alphonfi decimi Regis Castellæ, à quo impetravit ab omni vectigali immunitatem, quoniam prius Portugallie Reges Castellæ Regibus subiecebantur. Alphonfus. IIII. Petrus Fernandus, Ioannes Nothus ex ordine ac religione militari, vocatus ad regnum vir magnanimus ciuitatem Septesem Mauris in prælio victis recepit. Foelix præterea pulchra prole sex filiorum. Inter quos Eduardus, Fernandus, Ioannes, Petrus Henricus, & Eduardus alter fuere. Fernandū vitæ abstinentia pariter & religione inter beatos retulerunt. Quippe qui à Mauris in prælio captus ea patientia in custodia mansit apud eos, ut molæ, ea enim viuere cogebatur, cum famulo quoque per se sufficere, suas partes obiret. Ioanni filiae duæ tantum fuere, quarum altera Alphonso, altera Fernando ex fratre Eduardo filiis locatae fuerunt. Petrus alterum Petrum Aragonum Regem progenuit, qui sine successore decessit, & Ioannem Regem item Cypri. Tertium vero Iacobum, qui sanctis moribus famam virtutum conspicua tempore Pii, II. Pontificis Florentiæ decessit, ubi sepultus iacet, Henricus Infans in Atlantico mari primus nouas reperit insulas. Eduardus autem Rex natus maior Fernandus genuit, & Alphonsum quintum, qui post patrem regnauit. Qui Zeliam, Tingem, & Alcaçar Affricæ ciuitates armis expugnatas Portugallie regno adiecit. Ex sororibus autem alteram Ioanni Castellæ Regi, & alteram Helionoram Federico tertio Impatori collocauit. Qui post contractas nuptias in Germania, subinde Romam venerunt. Vbi à Nicolao summo Pontifice magnis honoribus excepti & imperii corona donati fuere. Hinc quoque Neapolim diuertentes ab Alphonso Rege magnanimo, quem Helionora arctissimo cōsanguinitatis gradu cōtingebat, summis honoribus, magnis ludis variisque spectaculis celebrati fuerunt. Similiter & à Venetis excepti fuere. Ex Helionora autem Maximilianus Cæsar genitus est Imperator foris domibus præclarus, literis & omni genere virtutis excellens, & ingeniorum fautor & cultor maximus. Ioannes Alphonso patri successit, Cuius filius Alphonfus, qui Hisabellam Castellæ Re-

Henricus. III O.

Alphosus
Rex. I.
Insignia Regum Portugallie.

Sanctius. I.
Alphosus II.
Sanctius. II.
Alphosus. III.
Dionisius. I.
Alphonfus quartus.
Petrus Fernandus primus.
Ioannes Nothus.
Eduardus.

Alphosus. V. *Alphonso*

Ioannes. II.
Alphonfus Sextus.

L. Marinei Siculi. Lib. vij.

Emanuel. I.

gum Catholicorum filiam vxorē duxerat, lapsu currentis equi infeliciter extinctus est. Quæ propter Ioannes pater eius sine liberis decessit. Cui successit Emanuel ex prole regia gentis, & eidem Regi Ioanni cognationis arctissimo vinculo coniunctus. Qui vxorem duxit Hissabellam Regum Catholicorum filiam viduatam. Quæ cum Cæsaraugustæ Michaelē filium peperisset, subinde magno dolore partus obiit mortem. Cuius item filius Michael obiit Grænatæ, cum nondum annos duos compleuisset. Cæterum Catholici Principes ad retinendum Emanuelis Portugallæ Regis affinitatem, ei Mariam filiam missis legatis in matrimonium dederunt. Quæ Ioannem peperit, qui nunc est Portugallæ Rex. Peperit & Ludouicū, Ferdinandum, Alphonsū, qui nunc est Portugallæ Cardinalis, Henricū, Eduardū peperit & Hissabellam quæ Carolo nupsit Imperatori & Hispaniæ Regi. Ex qua Carolo mox filius natus est nomine Philippus in oppido Pincia, quod Valisoletū vocāt, anno. M. D. XXVI. die Martis decimo kalendas Iunias cum ingenti læticia totius Hispaniæ. Eo siquidem nato nō Pincia solum, vbi natus est, sed etiam in omnibus Hispaniæ populis, magni ludī variaq; spectacula celebrata fuere. Peperit etiam filiam nomine Beatricem. Quam dux Sabotanus duxit vxorem. Sed reuertor ad Emanuele, qui post obitum Mariæ Hessonoræ duxit vxorem Philippi Regis filiam. Quæ filiam peperit, & post Emanuelis obitum, Francisco nupsit Gallorum Regi. Ioannes autem Rex Portugallæ Catherinā Philippi Regis filiam duxit vxorem.

Ioannes. III.

IO ANNIS OBRARII ALCAGNICENSIS CAR- MEN IN OPVS L. M. SICVLI DE RE- GIBVS ARAGONIAE.

In lucem redeunt omnes labentibus umbris
Cæliberi Reges, digni quos secula nulla
Occultos habeant, sit quamuis inuida dextra
Temporis exhausti, quod cuncta absumere tentat.
Sed decorata nimis pullulat, semperq; resurgit
Post mortem uirtus, quæ sancta & clara sepulchris
Erigit heroes æterna ad secula, nunquam
Ignauo perpeffa duces squalore tencri,
Fortia qui inuictō gesserunt pectore bella,
Viceruntq; feros hostes terraq; mariq;
Hos fida & solers oculo modo cura uirorum,
Quis regni commissus honor, nunc ordine longo
Extulit, & scriptis iussit celebrare Latinis.
Elysios quæcumq; habitant, & amœna uireta
Illustres animæ, post hac remeare sub auras
Optabunt, tales liceat Dynastas habere,
Atq; uirum, cui cura extet mandata, Latino
Ornare eloquio, Siculus quod munus obicit,
Historia præstans Crispus, uel Linius alter,
Aut lingua princeps, & censu Tullius oris.

Liber

LIBER OCTAVVS

DE REGIBVS ARAGONIAE.

AMIRVS ex Gothica stirpe genit⁹, vt quidā scripserunt, primus Aragonie regni titulis insignitus perhibetur. De quo priusq³ scribā, quaedam summam dicere mihi necessarium videtur. Quae lectoribus, vt arbitror, neq³ superflua, neq³ ingrata videbuntur. Anno itaq³ Christianae Salutis, vt alio loco scripsimus, Septingentesimo, decimo quarto, Mauris Hispaniam vastantibus, cum nonnulli regni Castellae nobiles ad Asturiae & Cantabriae montes se contulissent, Aragoniae quoq³ plures equites ad Pyreneos montes aufugerunt. Vbi vir probus nomine Ioannes in quadam spelunca cōiuncta rupi, quae pessima dicebatur, aediculam sibi velut heremum construxerat, & sancto Ioanni Baptistae dedicauerat, ibiq³ solus vixit, & vitam finiuit. Ad hanc autem aediculam in montibus abditam Caesar augustanus eques vita probus, cui Votus erat nomen, quum venationibus operam daret, ceruumq³ insequeretur, deuenit. In quam sentibus & arbutis ense percussis ingressus est. Vbi corpus Heremitae, quod insepultum apud altare iacebat, aspexit. Quo viso vehementer admirat⁹ diu cogitabundus propius accessit, & literas in altari ferreo stilo sculptas legit in hanc sententiam. Ego Ioannes huius aediculae conditor & primus habitator velut in heremo Deo seruire cupiens, hanc ecclesiolam paruumq³ sacellum erexit, sanctoq³ Ioanni Baptistae consecraui. In qua vixi diutius, & nunc mortuus in Domino requiesco. Haec itaq³ cum legisset Votus vit Christianissimus multis perfusus lachrymis saepe Deo gratias agens, Heremitae corpus humo cooperuit, & Caesaraugustam reuersus bona sua vendidit omnia. Quorum pretium Christianis pauperibus erogauit. Quod cum frater eius, qui Felix dicebatur, animaduertisset, idē fecit, & uterq³ letantes ad aediculam sese contulerunt. Vbi continue Deo seruientes sanctissime vixerunt. Quorum sapientissimis consiliis Christiani, qui ad eos propter famam sanctitatis conueniebant, animati, anno Christianae salutis Septingentesimo trigesimo Garsia Ximentū de genere Gothorum virum strenuum sibi ducem & Capitaneum generalem cōtra Mauros elegerunt. Cuius res gestas per breui narratione referemus.

DE GARSIA XIMENIO DVCE PRIMO

Christianorum contra Mauros.

Garsias igitur Ximentus Christianorum dux electus licet paucorum viribus, erant enim numero circiter sexcenti, Christianae tamē religionis amore vehementer accēsus, Mauros a montis Pyrenaei confinibus, & aliis locis propinquis armis expulit, & loca multa breui tempore recuperavit. Qui deinde multis ad eum propter victoriae famam, conuenientibus, magnam quoq³ Navarrae provinciae partem, fugatis Mauris Christianis restituit. Postremo vero mortuus Voto & Felice fratribus viris admodū sanctis & solēniter cōsepultis, in honorē sancti Ioannis ecclesiam paruulā, quā supra demonstrauim⁹, ampliavit. Ibiq³ vita funct⁹ anno dñi DCCLXXVIII. sepelitus, filio Garcia Ennico supstite. Gerebat autē Garsias Ximentus in vexillis & armis arborem viridē, & sup eam crucem rubrā in croceo campo.

DE GARSIA ENNICO DVCE SECVNDO.

Garsias Ennicus post mortem patris non minus Christianae religionis cultor, quā Gacer & strenuus in armis, Mauros Christiani nominis hostes infestissimos persequens, Pompilonem primariam Navarrae ciuitatem, multaq³ oppida breui spacio temporis ab hostium sauitia liberauit, & ad CHRISTI cultum reduxit. Sub idem tempus vir qui

E

714

Votus.

Felix.

730

Insignia Ducis Garsiae Ximentij.

780

Asnar Ara-
gonie Com-
mes primus.
Iacca ciuitas
Flumen Ara-
gonium.

dam res mirabiles expertus, & in armorū certaminibus fortis, cui Asnar erat nomen, cū Chri-
stianis quibusdam viris præclaris, & tuendæ Christianæ fidei percupidis, Aragonum flumē
transiciens castella & oppida multa, Iaccamq; ciuitatem, quæ à loci situ nomen accepit, propte-
rea q̄ in montium conuallibus iacet, ad Christianā fidem reuocauit. His rebus gestis, quoniam
primus Aragonum flumen transferat, Aragonie prouinciæ Comes appellatus est. Cuius titu-
lis insignitus dieb; paucis e vita discessit. Reliquit autem filium nomine Galindum. Item dein-
de mortuus est Garsias Ennicus superstitute filio Fortunio.

DE FORTVNIO GARSIAE FILIO
DVCE TERTIO.

Fortunius autem mortuo patre Galindi Comit̄s Aragonie filiam duxit uxorem, & ra-
tione coniugii comitatus Aragonie titulos accepit, & ex uxore filium Sanctū Garsiam
progeniuit. Quem successorem & hæredem sibi reliquit mortens. Anno. D. CCCXV.

DE SANCTIO GARSIA DVCE QVARTO.

Suprarbrii.
Ribagorcia.

Diodecim
Gallie duces
quos Pares
appellant.

Sanctius Garsias, Fortunio patri defuncto succedens exercitu comparato Mauros acriter
inuasit. Quos à Suprarbrii & Ribagorcie, sic enim loca quædam vocantur Hispanie, res-
gionibus depulit, & sibi totam ferè Navarra prouinciā subiecit. Vbi cum Mauris prælium
committens hostium multitudine circūuentus, altoquin fortissime pugnans, occiditur. Quo
mortuo sine prole, Mauri Nauarram rursus occuparunt, eamq; tenuerunt vsq; ad Caroli Ma-
gni Imperatoris aduentum. Qui fuit anno à Christi natali. DCCCC. Nam Carolus Impera-
tor cum duodecim ducibus, quos Pares appellant, in Hispaniam per montes Pyreneos ingres-
sus aduersus Mauros bella gessit asperrima. Quos à Navarra & Aragonia ferè tota profliga-
uit. Quibus rebus gestis Carolus Hispaniam quasi tutam relinquens, in Galliam reuersus est,
& Aragonem Ennicum, cui Arista cognomen erat, ex Gothica gente, vel vt alii volūt, ex comi-
tatu Bigorriæ, sibi ducem delegerunt.

DE ENNICO COGNOMENTO ARISTA
DVCE QVINTO.

Aragonie
Iusticia.

Cruce appa-
ruit.

Anno igitur. D. CCCC. XII. Carolo in Gallia reuerso, Ennicus Arista Dux electus vir
& manu promptus, & in armorū certaminibus ardens, vnde cognomē accepit. Quis-
pe qui non aliter visis hostibus ardebat, q̄ in igne vritur arista, ex montibus Pyrenæis cū ex-
ercitu descendens Maurorum magnas copias deleuit, & victor in Nauarram peruenit, vbi prin-
ceps à Navarris & Aragonibus eligitur, propositis tamen nonnullis conditionibus, vt in eos
quis legibus vteretur. A quibus etiam iudex qui medius inter eos esset, petebatur, & Arago-
nie Iusticia vocaretur. His concessis conditionibus, cogitās quibus signis & armis vteretur,
ei diuinitus reuelatum est, vt vbi in aere crucē videret, illic consisteret. Quod vbiq; diligenter
obseruans, cum esset in planicie quadam, quæ iacet inter Suprarbros & Pyreneos montes, in
aere crucem candidam suspexit. Cuius figura signot; in vexillis & signibus vti perseuerauit.
Tandem mortens Garsiam Ennicum filium reliquit.

DE GARSIA ENNICO DVCE SEXTO.

Ennico Arista vita defuncto successit Garsias Ennicus vir non minus armis strenuus, q̄
vita & moribus integer. Qui uxorem duxit Vrracam femina virtutibus & genere no-
bilissimā. Cum qua grauida & partui iam vicina p̄ Navarra montes & aspera loca parum cau-
tus exercitum ducens, hostibus occurrit, & commisso prælio, quod vitare nō potuit, occisus
est, & cū eo simul vxor in vtero læca grauiter vulnerata inter fugiendū quasi mortua cōcidit
in valle montis cuiusdam, qui dicitur Aiuar. Ad quem locum Mauris abeuntibus & iam lon-

ge digressis, homo quidam nobilis, cui Gutuara cognomē erat, peruenit. Et Vrracam cognoscens, quæ tūc egerat animā, dū eam p̄fusis lachrymis intueretur, infans manū p̄ vulnus extulit. Proh quantū natura potest, conabatur eū infantul⁹ ex vtero matris morietis exire. Quod cū animaduertisset Gutuara statim caeso ventre mulieris eduxit infantē, & pannis inuolutū domum suā p̄pere detulit. Quē patris & testibus adhibitis, vt probare posset in posterū, baptismatis lauacro more Christiane religionis Sanctū Garcesum nominauit, & vxori suæ tradidit, vt clā & diligēter aleret. Qui iā puer factus & adultus, ne forte cognosceretur alūni prudentia, crassioribus pannis indutus etiā peronibus pro calceis utebatur, q̄ calciamēti genus ex corio crudo auarcas Hispani vocant. Cæterū post aliquot annos cū Aragones ad eligendū principē Iaccā cōuenissent, illuc adolescēs annos natus circiter quindecim cū equite, qui eū clā nutruerat veluti pastoris filius vilissimis tectis indumētis, & peronatus adducitur. Qui probationibus & argumētis euidentibus admittis recognitus est, & princeps electus. Et à peronibus, quos, vt supra diximus, Hispani auarcas appellant, Auarca cognomē accepit, Eques autē, à quā clā fuerat educatus, Latio cognominatus est. Quod nomē & hominū genus in Hispania nostris quoq̄ temporibus extat non ignobile.

Magna natus
reuis.

Vnde dicta
est Latronē,
domus.

DE SANCTIO GARGESIO COGNOMENTO Auarca, Duce septimo,

Cæterum Sanctius Garcesius Auarca, titulo principatus accepto, vxorē duxit præstantissimā nomine Todā. Ex qua filiū suscepit Garsiam Sanctū, qui etiā Tremul⁹ dicebatur, de quo dicemus inferius. Progeniuit præterea filios quatuor. Vrracā, quæ nupsit Alphonso Regi Legionis, Sanctiā, quæ Ramiro Castellæ, Mariam, quæ Ordonio Legionis, Blasquitam, quæ Nugno Comiti Catabrię. Res autē gessit armatus admirabiles, siquidē Mauris victis ac depulsis à Cantabris, & Pyreneorū motū finibus ad Najarā vsq̄ peruenit. Per multis itaq̄ rebus p̄clare sancte q̄ gestis, morietis filiū Garsiam Sanctū reliquit heredē. Vixit autē annis sex & quinquaginta. Cuius corpus iacet in ecclesia sancti Ioannis à Pegna cognominata.

970.

Najera.

DE GARSIA SANCTIO, DVCE OCTAVO qui Tremulus cognominatus est,

Garsias autem Sanctius Tremulus cognomē habuit, p̄pterea q̄ cū bella futura sentiebat, tremore quodā afficiebatur, tæcti in prælio fortis erat & intrepidus. Ille siquidē tremor & prudentiæ signū erat, & fortitudinis. Ideoq̄ cū esset & fortis & cautus, hostes sæptus debellauit. Annos enim octo & viginti (tot nāq̄ tenuit principatū) magnā sibi deuictis Mauris gloriam comparauit. Qui nunc iacet sepultus in ecclesia prædicta. Cui successit filius nomine Sanctius Maior, Hispaniæ totius Imperator.

DE SANCTIO COGNOMENTO MAIORE qui fuit totius Hispaniæ Imperator.

Hic Sanctius Maior nō immerito fuit Imperator Hispaniæ totius appellatus. Nā totam ferē deuictis hostibus Hispaniā Christiano nomini restituit. Siquidem Mauros omnes à Nauarræ, Aragoniæ, Castellę, Legionis, Portugallię, Cantabrię, & Vasconū finibus exterminauit. Fuit præterea nō minus iusticia clar⁹, q̄ bello fortis. Vxorē duxit Eluirā sceminā nobilissimā, cuius erat castrū Auaris. Ex qua filium p̄geniuit nomine Ramirū, q̄ vt ante dixim⁹, & paulopost clarius declarabimus, fuit Rex Aragoniæ primus. Cæterum Eluirā defuncta Sanctius aliā duxit vxorem Castellę Comitis filiam, quæ Maior dicebatur. De qua tres illi filii nati fuere, Garsias, Ferdinandus, & Sanctius, e quibus Garsias maior natu matrem apud Imperatorem adulterii crimine falso detulit. Propterea q̄ cum illi mater ex Imperatoris monitu & equorum præfecti consilio equum quendam Imperatori charissimum accommodare nolisset, vt est hominum improbitas, cōstinxit iniquus fili⁹ in fontē matrē cum eo, q̄ equorū curā gerebat, se coniunxisse. Nec destitit irē facibus accensus, ob equi sibi vsum denegatum, matrem su-

1000.

L. Marinei Siculi. Lib. viij.

am in summum discrimen adducere. Nam cum hoc Imperator audisset, vehementer dolens uxorem statim captam diligenter custodiri iussit, & omnium nobilium atq; doctorum conuocato concilio, in eam statuit, vt igni cremaretur, nisi quis eam aduersus accusatores filios vel armis vel legibus defenderet. Cæterum cum neq; legibus quisq;, neq; armorum certamine contendere contra filios Imperatoris auderet, solus tandem Ramirus Imperatricis priuignus vitro duellum fratribus obtulit. Verum enimvero dum parantur arma, dum causæ disputantur, vir quidam Christi sacerdos, & moribus admodum sanctus, Garciam & fratres eius Imperatoris filios adiuit, eosq; sanctissime comonuit, vt summum periculum, quod eis imminerebat, euitarent. Siquidem neq; foeliciter, neq; diutius filios victuros esse dicebat, qui matris innocentiam tanta immanitate perdere, summoq; dedecore nomē Imperatricis deformare studuissent. Qui præterea patri, pro cuius vita sanguinem profundere debebāt, tantū doloris attulissent: qui demum totius Hispaniæ principatū, qui vix nuper expulsis hostibus quieuerat, rursus perturbassent. His rationibus & multis exemplis filiorū, qui parētibus inobediētes ante diē miserandā vitam finiuerant, adductis, eos adeo commouit, vt confestim se falso matrem criminis accusasse dixerint, nec ob aliam causam, nisi qd eis mater equū denegauerat. Pœnitētia igitur ducti tantū sceleris errorem descentes ad Imperatorem venerunt veniam deprecantes. Quibus Imperator ignoscere noluit, nisi prius à matre remissionem impetrarent, atq; si mater suum ius exequi vellet, sese idem supplicium de filiis sumpturū esse respondit, quod uxori iubente lege statuerat. Mater autem cum multorū nobilium virorum supplicationibus, tum vero precibus illius religiosi, qui principes monuerat, & ad pœnitentiam adduxerat, & amore materno iam comota, suis filiis penē matricidis hac conditione veniam & vitā concessit, vt ei Ramirus priuignus, cuius admirabilem virtutem perspexerat, in Aragoniæ regno succederet. Quē præterea cunctis assentientibus, & etiam filiis cum sæpe benedixisset, sibi filiū & hæredē legitimum adoptauit. Tum demū omniū consensu ab Imperatore cum uxore statutum est, vt Garcias in Nauarre, Ferdinandus Castellæ, Sanctius, quē nonnulli Gonsalū nominarunt, in Vasconiæ, & Ramirus in Aragoniæ regno succederet. His rebus ita gestis & institutis, Impator paucis annis à vita discessit, anno M. XVIII. qui fuit Hispaniæ ferē totius Impator annos. LIII. Cuius corpus sepultum iacet apud Astures in ecclesia sancti Saluatoris Ouetanę ciuitatis. Imperatrix itē paulo post diem suum clausit, & in ecclesia sancti Ioannis à Pegna eius extat sepulchrum.

Regnorum
partitio.

DE RAMIRO ARAGONIAE REGE PRIMO.

Hispaniæ Regnorum partitionem supra demonstrauius, quemadmodum scilicet Garcię Nauarra, Ferdinando Castilla, Sanctio Vasconia, quā Suprarbrū alii vocant, & Ramiro Aragonia contigit. A quibus ad hoc vsq; tempus cuiusq; prouincię Reges ordine descendunt. Cæterum nunc Castellæ & aliarum Hispaniæ prouinciarum successiones, quas alio loco scripsimus, relinquentes Aragonū duntaxat Regū seriem prosequemur. Ramirus igitur mortuo patre Regis Aragoniæ nomen, qd eo viuente recusauerat, accepit. Uxorēq; duxit Hermisandam, quę alio nomine Gilbiga dicebatur, Armeniacis & Bigorriæ Comitissæ filiā. De qua filios duos habuit, Sanctium & Gonsaluum. Habuit & filias totidē, quarum altera nomine Teresa nupsit Comiti Prouinciæ, Altera, cui Sanctia nomē erat, Comiti Tolosano. Cæterum Ramiri tempore Sanctius frater eius Suprarbrorū Rex occisus est à quodā Vascone nomine Tomanerio, quo mortuo sine liberis, omnis populi Suprarbrorum principatus Ramiro Regi sese dederunt, qui bellorum inter fratres causa fuerunt. In quibus Ramirus à Ferdinando Sanctii sui fratris filio, qui mortuo patre in Castellę regno successerat, occisus est. Qui reliquit hæredem filium Sanctium. Nā Gonsalvus alius eius filius minor natus Iaccensis erat Episcopus. Reliquit præterea filium spurium nomine Sanctium, cui Auarium & alia oppida cum suis confinibus & Comitissæ titulum dederat. Vixit autem Rex Ramirus post assumptū Aragoniæ regnū annos. XLVI. Obiit anno. M. LXIII. Qui iacet cū uxore sua in ecclesia prædicta sancti Ioannis.

DE SANGTIO ARAGONIAE REGE SECVNDO.

SUCCESSIT autē Ramiro mortuo Sanctius filius admodū adolescens, erat enim annorū. xviii. Qui Felicitiam duxit uxorem, ex qua tres filios progenuit, Petrum, Alphōsum, & Ramirum, qui fuit a patre religioni sancti Petri, quæ Tomaris cognominat, destinatus. Sanctius autē regno suscepto, multis magnisque corporis & animi virtutibus feruens, armis accinctus aduersus Mauros magna prælia gessit. De quibus multas cōsequutus victorias, oppida multa recuperavit, multa quoque condidit, Stellam scilicet, Lunam, Ayerue, & alia præmulta. Fugatis etiam Mauritans hostibus ex Almeria sancti Indaleti corpus ad ecclesiā sancti Ioannis a Pegna trāstulit. Qui sanctus Indaletus discipulus fuerat, & vnus de primis, quos in Hispania sanctus Iacobus ad Christi cultū & fidē cōuerterat, fuerat etiā Episcopus diocēsis ciuitatis Almeriæ. Mauros præterea cū aliis in locis, tū vero apud Cæsaraugustā & Tutelā magnis affectu cladibus. Profligauit in prælio etiam semel Rhodorocū Vitarium Cidū, qui Cid Ruidiez vulgo dicebatur, virū altoqui sui temporis fortissimū omnium ducum. Quē Rex Sanctius acriter armis persequabatur, propterea quod cum Ferdinando Castellæ Rege contra Ramirū patrem suum bellum gesserat, quo bello Ramirus occubuit. Cuius demū virtus admirabilis apparuit, cū Alphonso fratri patrueli Castellæ Regi, cuius antea patrem Ferdinandū prælio vicerat, obsessio Toleti a Mauris ob amorē, quem maximum erga fidem Christianam habebat, iniuriā de morte patris oblitus, subuenire nō distulit. Deinde bellū quoque gessit cum Garzia patruo Rege Navarra, quē vicit & occidit, & a Navarra totius populis Rex appellatus est iuratusque Oscā ciuitatem, quā Mauri, tributū quānnis pendentes, possidebant, obsidione cinxit. In cuius oppugnatione sagitta percussus paucis diebus occidit. Obiit anno sui principatus. xlv. Cuius corpus primū iacuit in ecclesia Castrimontis Aragonū, & deinde in monasteriū sancti Ioannis a Pegna trāstulū fuit.

DE PETRO SANGTII FILIO ARAGONIAE REGE TERTIO.

Petrus Sanctii filius patre adhuc viuente Ribagortie & Montisonie Regis nomen accepit. Mortuo vero patre Rex Aragonū confestim fuit appellatus. Qui post mortē patris ducibus cū exercitu præmissis, Oscā ciuitatē proficiscitur, & prope ciuitatis muros castra posuit. Ad quem venit ex montibus Pyreneis Fortunus Licana, qui fuerat a Sanctio Rege foris hostis iudicatus, mortisque destinatus. Hic Fortunus Petri Regis gratiā demereri cupiens, quē sciebat bellū Mauris Oscitanis illaturū, secum trecentos pedites Vasconie gentis clavis ferreis armatos adduxit. A quibus acerrime pugnantibus Mauri armorū nouitate, & virorum aspectu deterriti, victi statim ceciderunt. Quorum multis interfectis, Petrus Rex victor ciuitatem ingressus Fortunū Vasconum Ducē a clavis, quibus armatos Vascones adduxerat, quæ vulgo macæ dicuntur, a Maca cognominauit, nā antea, vt supra dictum est, Fortunus Licana dicebatur. Quidam vero scripserūt hoc prælium acie ducis ancepisse, & victoria in neutram partem declinante, magnam quendam ac mirabilem equitem apparuisse repente, protectū cæcidis armis, & in medio pectore flammeā crucē gerentem. Quo viso strenueque pro Christianis pugnantibus, Mauri victi terga verterunt. Quorum multis occisis, & reliquis fugientibus, dū Christiani prædas & spolia colligunt, Maurorum quatuor abscissa capita, multis & preciosis ornata geminis & præcipuis armis inuenerunt exulta. Quapropter victor Petrus Christianorum Rex Mauros illos aut primarios viros, aut Reges fuisse ratus, insignibus & armis suis adiunxit rubram & flammeā crucē in albo clypeo cum Maurorum capitibus quatuor, & in memoriā visi equitis, & in signum victoriæ suæ. Ceterum Oscā ciuitate a Christianis capta, Maurorum Rex Almo çabē ex Cæsaraugusta cū maximis copiis veniens, in loco Osce ciuitatis propinquo, quod Alcarraz vulgo dicitur, castra posuit. Quod Rex Petrus prospiciens suas copias in acie adduxit, et instructis ordinibus, Mauris si cōstingere vellēt, signū dedit. Mauri autē nihil signo responderūt, & paulopost Christianis ad eos accedētib⁹, relictis castris, se fugę mādārūt. Ex quibus fugētibus Christiani multos occiderūt, multosque captos adduxere. Captus etiā fuit Garzias frater Regis Cas

1063.

Stelle, Lune,
& Ayerue
conditor.Navarra Ara
gonie coniu
gitur.

1109.

Qua ratione
Mace cogno
minati fuereRatio crucis
& armorū
cum quatuor
capitibus.

L. Marinei Siculi. Lib. viij.

stellæ cum multis alijs Christianis, qui contra Regem Petrum Mauris auxilio venerant. Quorum multis interfectis, Garsiam seruauit incolumem, & captum secum perduxit. Habuit autem Petrus uxorem Agnetem, quæ Petrum peperit unicum filium, & alteram filiam nomine Hisabelam, quæ simul cum fratre teneris annis, & ante patris mortem vitam finit. Nam Petrus Rex post obitum liberorum vixit annos octo, qui discessit a vita tertio Kalendas Octobris Anno dñi M.C. VIII. & ætatis suæ. XXXV. Hic Rex impetrauit ab Urbano secundo Romano summo Pontifice primitias, decimas, & omnia beneficia iuris patronatus, quæ quidem sacerdotia gentilitia latine vocantur. Omnium ecclesiarum & ciuitatum, a quibus infideles hostes elegerat, ut ipse ac sui successores in perpetuum sacerdotia, quibus vellent, conferre possent, exceptis episcopopatibus. Pro quibus beneficijs Urbanus Pontifex illi sequentem bullam concessit.

Apostolica
bulla.

VRbanus Episcopus seruus seruorum Dei, Petro charissimo in Christo filio Hispaniarum Regi excellentissimo eiusque successoribus rite substituendis in perpetuum. Tuæ dilectissimæ filii deuotionis affectum per venerabilem fratrem nostrum Aymericum Pinateum, monasterii abbatem acceptis litteris circa sacrosanctam Romanam ecclesiam agnatum, læticia haud modica meus exhilaratus est animus, sed ut verum fatear, eisdem perlectis, trepidationisque nimie commotionis inuitatus, nec immerito. Ex earum namque initio dilectionis & reuerentiæ, quam erga sanctam Romanam ecclesiam semper habuisti & habes, magnitudinem cognoui, quantumque in ea confidas, quam deuote & fideliter anime tuæ saluationem eius orationibus committas, aduertit. Ex sine vero earundem tantam rerum coniecti abusione, quæ menti meæ longe a statu suo distantia maiore, quam credi possit, immitteret stuporem. Te scilicet pro bonorum numerositate, malorum multiplicitate pretere, & perturbata prosperitate tribulationum in innocentiam tuam cateruas, unde auxilia & consilia precipue pretere debere, irruere. Si quidem cum inter modernos regnorum rectores, quorum plerisque animarum suarum negligentes, vel penitus oblitos, utpote ab omni æquitatis itinere deutos plana via ad mortem inducentis si qui ingemiscimus, te ferè solum diuino afflatu spiritu angustias ad vitam ducentis elegisse videamus cum iusticie rigore constanter insistere ecclesiarum tranquillitati, & paci studiose inuigilare. Pupillorum & orphanorum defensionem ingentem operam dare. Paganæ genti depressioni & coarctationi, Christianæ vero exaltationi & amplificationi cum summa incessanter strenuitate insudare. Et ut breuiter concludam, cum totius mali propulsioni, totiusque boni exercitijs efficaciter incumbere gaudeamus. Ipsi tamen qui ex tam preciosorum fructuum gustu vicinam agnoscentes arborem, officiosius venerari ac excolere deberent, tui scilicet regni antistites, quibus pro assidua experientia tantorumque meritorum tuæ specialis uenerationi, tuisque obsequiis esset insistendum, in te, ut pretere literarum paderes, insurgunt. Et quia humili Christo conformatum patientiæ clypeum velle abdicere videntur, tanquam erectis contra te calcaneis tui deprimere & contudere mansuetudinem non erubescunt. Veruntamen, &c.

DE ALPHONSO, QUI PETRO FRATRI SVCESSIT, Aragoniæ Rege quarto.

1509
Unio regni
Castelle &
Aragonie.
Secundus Imperator.
Ædificauit
oppida multa.

Quoniam Petrus, ut supra demonstrauimus, nullos reliquit filios, ei successit frater eius Alphonfus. Cui nupsit Vrraca Alphonfi Castellæ Regis filia. Cuius nuptiis & coniugio Castellæ quoque regnum tenuit. Et principatibus regniisque coniunctis Imperatoris nomen accepit. Qui copiis auctis & magnis exercitijs comparatis, Mauros a Casar Augusta, a Tutela, a Daroca, a Bilbili, quam nunc Galatud Hispani vocant, a Tiriaffona, a Boria, & multis alijs oppidis & ciuitatibus elecit. Ædificauit etiam plura, & imprimis Burgum Põpilonis, Soriam, quam de uictis Numantinis Scipio deleuerat, nomenque mutauit, nam prius Numantia dicebatur. Condidit & Alमाणum, Berlangam, & Bilforatum. Erat enim Rex magnanimus & bellicosus. Tametsi fuit in rebus diuinis, & cultu Christianæ religionis negligentior. Utpote qui sæpius equos in sacris locis & ecclesijs, velut in stabulis habebat. Ideoque quum Fragam oppugnaret, ut multorum fertur opinio, Dei iudicio repente concidit. Vbi, sicut asserunt quidam, neque mortuus

us neq̄ vitus apparuit. Tametsi non desunt qui dicant eum repertum, & in monasterio Mō-
 tis Aragonum sepultum fuisse. Qui tunc Castellę regnum comiti Tolosano suo primigino res
 stituerat. Vtrāq̄ siquidem Tolosę Comiti antea nupserat, de quo filium habebat, cum Alphō
 so Regi se contunxit. Perit autem sine liberis, Anno. M. C. XXVI.

Castella ab
 Aragonia di-
 uiditur.

DE RAMIRO MONACHO ARAGONIAE
 REGE QUINTO.

OMnes Aragoniæ Nauarrę q̄ nobiles, Petro Rege sine liberis & propriis heredib⁹ mor-
 tuo, de creando Rege conuocato cōcilio, singuli sententias dicere cōeperunt. Et cum alii
 alia, prout erat animi cuiusq̄ desiderium, protulissent, in hanc demum sententiā venerūt. Vt
 Petrum quendam, cui Ateres cognomen erat, dominum Borrię ciuitatis Regem haberent, Ad
 quē magis Aragoniæ regnum spectare videbatur. Ad hunc autem legati missi nomine totius
 tam Nauarrę, q̄ Aragoniæ regni cum venissent, eius mores & arrogantia admirati, qui venie-
 tibus legatis, quibus obuia exire de more debuisset, domus ianuas clauserat, magis indignan-
 tes ad concilium reuersi, verba hæc dixerunt. Nō expedit nobis proceres eum habere Regem,
 qui cum Rex non esset, inflatus ambitione nos temere contempsit. Et qui nō modo nobis ob-
 nius non occurrit, sed ne nos admittit quidem, propterea q̄ esset magnis occupat⁹ negociis vt
 iamtores eius aiebant, qui nos cōdes iam ingressos, ac si hostes essem⁹, inhumanissime repulerūt.
 Quidam tamen dicunt eum legatis accedentibus non negociis occupatum, sed cum tonsore
 fuisse. Hac igitur iniuria proceres & illius superbia cōmoti, Ramirum Regis Petri fratrem Re-
 gem deligere statuerunt. Qui iam diu in Gallia religioni sancti Benedicti seruebat in monaste-
 rio, quod dicitur sancti Pontii de Tomeris. ¶ Impetrata igitur a summo Pontifice facultate
 Ramiro, quem ex Gallia nuper adduxerant, Aragoniæ regnum detulerunt. Qui vbi regni cu-
 ram suscepit, Pompilonem profectus a Garfia Ramiro regnum Nauarrę, quod iniuste possi-
 debat, repetiuit. Nec illo restituyente, contra Nauarros, Aragones bello contendere cōeperunt.
 Erat autem Garfias Ramirus filius Garfię Regis Nauarrę, quē Ferdinandus Rex Castellę fra-
 ter eius occiderat. Qui post necem patris, metuens ne & ipse occideretur a patruo Ferdinādo,
 Valentia se receperat, vbi tutius esse posset. Quem Nauarrę nobiles hinc per legatos accitum
 Regem elegerunt. Propterea q̄ Aragones sine Nauarrorum consilio & autoritate sibi Ramir-
 um Monachum delegerant. Ceterum bellis acris accēsis inter Nauarros & Aragones, cum
 Mauris belligerandi contra Christianos optata daretur occasio, Nauarrę nobiles & Arago-
 nię, quo malis maiorib⁹ occurrerēt, egerunt cum vtroq̄ Rege, vt eorum controuersia totaq̄
 causa regni Nauarrę sex optimis viris & prudentissimis cōmitteretur. Fuerunt itaq̄ iudices ele-
 et ex Aragonibus, Petrus Caxalis, Ferrerius Hoscetanus, & Petr⁹ Ateres. Pro Nauarris vero
 quidam nomine Latronius, Guilielmus Asnar Oretanus, & Ximentus Asnar cognomento
 Cortes, vel vt alii dicunt, Torres. Qui simul rem & causam tanti ponderis diu pensitantes, hu-
 iusmodi tandem sententiā protulerunt. Vt Ramirus Rex Aragonum Nauarrę populis om-
 nibus imperaret, & Garfias magister equitum diceretur, & ius in nobiles haberet. Cui Ramir-
 us eorundem sex virorum precibus adductus, quorundam oppidorum vsu dominiumq̄
 concessit. Quæ tamen oppida post Garfię mortem Ramiro Regi, vel eius successoribus resti-
 tuerentur. Quæ vero fuerint ea oppida postea declarabimus. Erat autem Ramirus moribus &
 vita sanctissimus. Qui posteaq̄ religionem fuerat ingressus, sibi plures episcopatus & amplissi-
 mas dignitates oblatas recusauerat. Neq̄ regni quidem curam sponte suscepit, sed efflagitantibus
 populis, & hortatione summi Pontificis, ne si ipse regnum negligeret, super eius possessio-
 nem noua & intestina bella consurgerent. Quapropter Ramirus & regnum suscepit, & Comi-
 ti Peitei filiam duxit vxorem. Ex qua filiam progeniuit nomine Petronillam, quā Raimundo,
 Berengario Barcinonensi Comiti matrimonio contunxit, & Aragoniæ regnum dotauit. Cu-
 ius rei hoc extat instrumentum, de quo nihil mutans ad verbum ponere satius duxi.

Quam perni-
 tiosa clatio.

Nauarra se-
 cessit ab Ara-
 gonia.

Iudices in Re-
 gis electione.

L. Marinei Siculi. Lib. viij.

Ego Ramir⁹ Sancti Regis filius, Rex Aragonensium dono tibi Raimundo Comiti Barcinonensi cum filia mea meum regnum Aragonis ab integro totum, sicut diuisit ipsum Sanctus Rex maior, auus patris mei, & sicut diuisi ego cum Rege Nauarrorū Garzia Ramirez in Pampilona. Excepto illas tenēctas, quas dedit Sanctus supradictus Regi Ramiro auo meo in Nauarra. Ex parte de Castilla, dono tibi de Hariza vsq; Ferrera, de Ferrera vsq; Tarraçona, de Tarraçona vsq; Tutelam villas & castella. Tutelam vero acquisiuit & coepit frater me⁹ Rex Alphōsus. Et dedit eam comiti de Perges, pro honore ipse autem dedit eam Garzia Ramirez cum filia sua, de hoc sicut melius poteris facere facias, vel cum eo cōuentas. Cæsaraugustam vero dedi Imperatori de Castilla cum suis appendiciis i vita sua tātū, & fecit mihi homenage de ea vt reddatur mihi vel successori meo post obitum suum. Quicquid enim mihi debebat facere, volo & mado vt tibi faciat hoc ex parte de Castilla. Ex parte vero de Nauarra dono tibi de sancta Gratia de Portu, quam pater meus Sanctus bonæ memoriæ dedit sancto Saluatori suo monasterio vsq; Brozal, cū toto Ronchal, qui est honor de Rosca de Brozal, sicut vadit aqua de Sarafazo, & cadit in Ida, inde vero ad pontem sancti Martini. Et de ponte sancti Martini sicut currit Ida, & diuidit Nauarram & Aragoniam vsq; cadit in fluuium Aragonis, & inde p medium pontem ad vadum longum. Et de vado longo ad Gallippienço, sicut currit aqua. De Gallippienço autem, sicut currit fluuius Aragonis, & iungit se cum Arga, & cadit in Ibero fluuine magno. Inde vero sicut currit Iber vsq; iam dictam Tutelam. De Ronchal nāq; & Alafues, & Quadreyta, & Valterra, sic dico tibi, quia dedi eas Regi Nauarrorum Garzia Ramirez tantum in vita sua. Et fecit mihi homenage quod post obitum suum reddatur mihi, vel successori meo. Quicquid enim mihi debebat facere, volo & mando vt tibi faciat. Hoc dono tibi & concedo filiis filiorum tuorum, qui fuerint de generatione de mea filia in secula sæculorum. Tu vero conuenis mihi in verbo veritatis, & mittis manus tuas inter manus meas, vt non alienes, neq; facias alienare regnum istud, quod ego dono tibi a generatione filiorum filie nostre. Nec post obitum Regis Garzia Ramirez dimittas filio suo Ronchal, & Alafues, & Quadreyta, & Valterra. Et vt in tota vita mea teneas me sicut patrem & dominum. Tamen retineo mihi regale dominium super omnes ecclesias regni mei, Super monasterium scilicet sancti Saluatoris Ligerensis, cui dono illam meam medietatem de illo oluare de Arascuas, propter ensen quem ibi acceperam, qui fuit de Lopis Ioan. Et super monasteriū sancti Ioannis de Pintia. Et super monasterium sancti Victoriani. Et super omnes ecclesias parrochiales & proprie ppriam super sanctum Petrum de Geresa cum suis appendiciis seu pertinētis, & Pertusa, & sancti Urbiz, & sancta Cecilia. Licet regnum tibi tradā, tamen dignitatē meam non amitto. &cet.

Cæterum cum esset Ramirus, vt supra diximus, vita sanctus & religioni maxime dedit⁹, continue sancti Benedicti ordinis habitum sub tunicis gerebat, ecclesias frequentabat, monasteria & sanctorum edes multas ædificabat. Quam ob rem a cunctis ferè nobilibus tanq; nō idoneus ad regni gubernationem negligebatur. Quod cum animaduertisset, & diutius ferre non posset, virum quendam, cui plurimum confidebat, ad abbatem sancti Pontii de Tomeris clam misit, vt illius abbatis consilio, qui satis prudens & sanct⁹ erat, Aragoniæ regni nobilibus, a quibus contemnebatur, timori esse posset. Abbas autem Regis perlectis literis, ei⁹ nūcium in hortum, qui aderat, adduxit, & cum eo simul ingressus gladiolum gerēs, Tarquini Regis imitat⁹ exēplū, altiores hortuli flores & herbarū caules gladio decutiebat, & minorib⁹ ad æquabat. Hoc cū fecisset, nunctū dimisit. Qui ad Regē reuersus, ea q̄ fecerat abbas in horto retulit. Rex aut callidū prudētis abbatis cōsiliū intelligens, in Oscā ciuitatē se cōtulit. Hic Tintinnabulū magnū se facturū diulgauit, quod ex omnibus tot⁹ regni sui locis audiret. Ad quā rē faciendā omnes Aragoniæ pceres cōuocauit. Qui Regis ineptias & deliramēta deridētes, & tā magni tintinnabuli formā vidēdi pcupidi, libētissime cōuenerūt. Quos Rex in partem domus interiorē ab hominū frequētia semotā singulos admittēs, quasi dephēsos cōfestim iugulauit. Ac occisos patres filiis accitis ostēdit. Quib⁹ idē se prsus factur⁹ dixit, si mores parētū suo-

Imperator
Castelle.

Ensis Lopis
Ioannis.

Prudens &
occultum cōsiliū.
Tintinnabulum Regis
Ramiri.

rū, q̄ suo regi min⁹ obsecuti fuerant, imitarent. Necant aut viros ex potētiorib⁹ numero quā
decim, quorum nomina sunt hæc, quæ sequuntur. Lupum Ferrerium Lunam, Petrum Ber
gam, Rhodoricum Ximenium Lunam, Egidium Atrosilum, Petrum Cornelium, Ferdinan
dum Gometium Lunam, Garliam Bidauram, Gonfalum Pegnam, Raymundum Fozium, Pe
trum Martinum Lunam, Petrum Luæliam, Michaellem Dafforem, Sanctium Fontanam, &
Ferritium Liçanam. Hac re gesta Tintinabulum non modo per totū Aragoniæ regnum, sed
etiā per vniuersum orbem terrarum fuit auditum. Ex quo tēpore Ramirus Rex omnibus
Aragoniæ nobilibus fuit maximo timori, regnumq̄ trāquillissime gubernauit vsq̄ ad diez
vitæ suæ vltimum, & in Oſca ciuitate magnā edificauit ecclesiam, quæ sancti Petri veteris di
citur, vbi monachos sancti Benedicti ordinis cum redditibus instituit. In qua nunc ecclesia se
pultus iacet. Qui migravit a vita anno. M. cccc. xviii. Regnauit autem annos decē & nouem.
Quem dicunt quidam tempore quo fuit à religione reuocatus ad Aragoniæ regnū sacris or
dinibus iniciatum, sed non ad rem diutnam celebrandam promotum fuisse. Alii vero aliter af
ferunt, propterea q̄ sacerdotia & ecclesiæ redditus habebat, & multarum dignitatum titulos,
quibus, qui sacerdotem fuisse negant, dispensatione Summi Pōtificis vsum fuisse volunt, & di
gnitates per suos vicarios & onera sustinuisse. Vbi vero regnum Petronillæ filia generoq̄
Raymundo Barcinonæ Comiti renunciauit, in ecclesia, quā supra diximus, cōtinue permālit.

Occisorū nu
merus.

LIBER NONVS

DE BARCINONAE COMITIBUS

VS, ET EORVM ORI

GINE.

RAYMUNDVS Berengarius, Comes Barcinonensis, quē ad mo
dum supra scripsimus, ratione matrimonii, propterea q̄ Petronillam
Ramiri Regis Aragonum filiam duxit vxorem, Ramiro Regi suo se ce
ro in Aragoniæ regno successit. Verumtamen non regis ipse, sed prin
cipis Aragoniæ nomē assumpsit. Sic enim Ramirus eius socer institue
rat, vt Raymundus ipse Berengarius Aragoniæ princeps, & Barcino
næ Comes appellaretur. Successores vero, Reges Aragonum, & Barci
nonæ Comites dicerentur. Cuius institutū semper fuit obseruantum,
& nostris quoq̄ tēporib⁹, Rex Ferdināduſ Catholic⁹ princeps, & ei⁹

nepos GAROLVS Impator & legitimus successor, q̄ proavos imitat, in suis omnib⁹ pri
uilegiis & diplomatis diligenter obseruat. ¶ At qui me loc⁹ hic monet, & ordo rerum po
stulat, vt qui Raymūdus hic Berengarius, de quo loquor, & qua ratione Barcinonæ Comes
fuerit, exponam. Quæ quidem res & si mihi longius repetenda est, eam tamen multo pau
tiori bus verbis ac dilucidius ostendam, quam fuerit à multis aliis enarrata. Anno Christianæ salu
tis. DCCXIII. Mauris Hispaniam misere vastantibus, homo quidam natione Germa
nicus genere nobilis & animo fortis, cui nomen erat Otogerius Golantes, quem Pipinus
Galliæ rex Guianæ prouinciæ suæ præfecerat, vbi à Castro nomine Cathalo, quod frequenta
re solebat, cognomē accepit. Nouē viros Germanicæ gentis ad se vocat sanguine claros & vir
tute probatos, quibus erant nomina hæc. Napiffer Mōcata, Guillelmus Ceruera, Calcerand⁹
Pinus, Guillelmus Raymundus Ceruello, Vgo Mataplana, Petrus Alemanus, Raymūd⁹ An
glesola, Gispertus Ribelles, Berengarius Rogeri⁹ Aerillus. Qui cū audissent Hispaniam Mau
ris crudeliter oppressam, & Christianum nomen iam deficere cœpisse, Christianæ religionis a
more flagrantes, & laudis auidi, conuocatis aliis equitibus cum exercitu paruo, sed tamen for

Otogerius
Golantes.

Nouē ducū
Germanicæ
nomina.

rū, q̄ suo regi min⁹ obsecuti fuerant, imitarent. Necant aut viros ex potētiorib⁹ numero quā
decim, quorum nomina sunt hæc, quæ sequuntur. Lupum Ferrerium Lunam, Petrum Ber
gam, Rhodoricum Ximenium Lunam, Egidium Atrosilum, Petrum Cornelium, Ferdinan
dum Gometium Lunam, Garliam Bidauram, Gonfalum Pegnam, Raymundum Fozium, Pe
trum Martinum Lunam, Petrum Luæliam, Michaellem Dafforem, Sanctium Fontanam, &
Ferritium Liçanam. Hac re gesta Tintinabulum non modo per totū Aragoniæ regnum, sed
etiā per vniuersum orbem terrarum fuit auditum. Ex quo tēpore Ramirus Rex omnibus
Aragoniæ nobilibus fuit maximo timori, regnumq̄ trāquillissime gubernauit vsq̄ ad diez
vitæ suæ vltimum, & in Oſca ciuitate magnā edificauit ecclesiam, quæ sancti Petri veteris di
citur, vbi monachos sancti Benedicti ordinis cum redditibus instituit. In qua nunc ecclesia se
pultus iacet. Qui migravit a vita anno. M. cccc. xviii. Regnauit autem annos decē & nouem.
Quem dicunt quidam tempore quo fuit à religione reuocatus ad Aragoniæ regnū sacris or
dinibus iniciatum, sed non ad rem diutnam celebrandam promotum fuisse. Alii vero aliter af
ferunt, propterea q̄ sacerdotia & ecclesiæ redditus habebat, & multarum dignitatum titulos,
quibus, qui sacerdotem fuisse negant, dispensatione Summi Pōtificis vsum fuisse volunt, & di
gnitates per suos vicarios & onera sustinuisse. Vbi vero regnum Petronillæ filie generoq̄
Raymundo Barcinonæ Comiti renunciauit, in ecclesia, quā supra diximus, cōtinue permālit.

Occisorū nu
merus.

LIBER NONVS

DE BARCINONAE COMITIBUS

VS, ET EORVM ORI

GINE.

RAYMUNDVS Berengarius, Comes Barcinonensis, quē ad mo
dum supra scripsimus, ratione matrimonii, propterea q̄ Petronillam
Ramiri Regis Aragonum filiam duxit vxorem, Ramiro Regi suo se ce
ro in Aragoniæ regno successit. Verumtamen non regis ipse, sed prin
cipis Aragoniæ nomē assumpsit. Sic enim Ramirus eius socer institue
rat, vt Raymundus ipse Berengarius Aragoniæ princeps, & Barcino
næ Comes appellaretur. Successores vero, Reges Aragonum, & Barci
nonæ Comites dicerentur. Cuius institutū semper fuit obseruantum,
& nostris quoq̄ tēporib⁹, Rex Ferdinādus Catholic⁹ princeps, & ei⁹

nepos GAROLVS Impator & legitimus successor, q̄ proavos imitat, in suis omnib⁹ pri
uilegiis & diplomatis diligenter obseruat. ¶ At qui me loc⁹ hic monet, & ordo rerum po
stulat, vt qui Raymūdus hic Berengarius, de quo loquor, & qua ratione Barcinonæ Comes
fuerit, exponam. Quæ quidem res & si mihi longius repetenda est, eam tamen multo pau
tiori bus verbis ac dilucidius ostendam, quam fuerit à multis aliis enarrata. Anno Christianæ salu
tis. DCCXIII. Mauris Hispaniam misere vastantibus, homo quidam natione Germa
nicus genere nobilis & animo fortis, cui nomen erat Otogerius Golantes, quem Pipinus
Galliæ rex Guianæ prouinciæ suæ præfecerat, vbi à Castro nomine Cathalo, quod frequenta
re solebat, cognomē accepit. Nouē viros Germanicę gentis ad se vocat sanguine claros & vir
tute probatos, quibus erant nomina hæc. Napiffer Mōcata, Guillermus Ceruera, Calcerand⁹
Pinus, Guillermus Raymundus Ceruello, Vgo Mataplana, Petrus Alemanus, Raymūd⁹ An
glesola, Gispertus Ribelles, Berengarius Rogeri⁹ Aerillus. Qui cū audissent Hispaniam Mau
ris crudeliter oppressam, & Christianum nomen iam deficere cœpisse, Christianę religionis a
more flagrantes, & laudis auidi, conuocatis aliis equitibus cum exercitu paruo, sed tamen for

Otogerius
Golantes.

Nouē ducū
Germanicę
nomina.

ti, celeriter in Hispaniam venerunt. Ad quos per saltus Pyreneos venientes Christiani omnes qui supererant & in fide permanerant, statim sese contulerunt. His ad societatem admissis Ogoterius Dux electus ab omnibus, exercitiis instructis contra Mauros proficiscens, brevi tempore magnam Tarraconensis provinciae partem pulsis & occisis hostibus adeptus est, & captis multis oppidis, Ampuriarum civitatem, quam Mauri possidebant, obsidione premens, adversa valetudine correptus e vita discessit. Qui tamen cum primum morbo decubuit convocatis novem comilitonibus, quos secum duxerat, instituit, ut sibi Napifer Monticatinus unus ex novem, quos ante nominavimus, in ducis locum succederet. Quod cunctis assentientibus factum est. Caeterum Napifer Ogoterio mortuo de Maurorum adventu, qui copias innumerabiles ducebant, comonitus, ex Ampuriarum obsidione discedens, cum suis copiis exiguis ad Ceritaniae loca tuta & Pyreneos montes se recepit, ubi pueros, uxores & impedimenta reliquerat. Hic pro temporis conditione suas copias diutius continuit. Interim vero Carolus Magnus Imperator, & summus Romanae sedis Antistes cum maxima hominum multitudine Narbonam civitatem, quam Mauri longa oppugnatione ceperant, venerunt. Ex qua, ut facilius hostes elicerent, in Hispaniam contra Mauros magnos miserunt exercitus. In quibus erant equitum milia viginti. Quibus Duces praefecerant Roldanum, Oliverium, Gabuinum, Ogoterium Pelum, Ogoterium Normandinum, Gastonem, Angelem, Arnaldum Montaluanum, & Gerardum Rosellum. His praecipit Carolus Imperator, ut quacumque faceret iter, omnia igne ferroque vastarent, & Mauros omnes delerent. Hi duces cum validissimis equitibus Pyreneos montes ingressi, Napiferi copias occurrunt. Quibus recognitis vitro citroque duces & equites omnes valde gausi fuerunt. Et copias contactis e montibus descendentes, acriter hostes inuadunt. Quorum plurimis interfectis, & aliis prostratis ad Vergelli campos magna potiti victoria pervenerunt. Ubi commisso praelio campestri tres Maurorum reges occiderunt, Feregā Toleti, Superim Frage, & Alfach Segobricensem. Quo praelio perit ex Christianis ducibus Ogoterius Normandinus. Hinc ceteri victores ad Carolum Rosillonem reversi, magnis fuerunt honoribus excepti. Tunc Carolus Imperator & summus pontifex intellecta causa de novem viris, quos ante nominavimus, & cognita virtute mirabili, magna leticia gausi fuerunt. Adeo ut in montibus, ubi tunc erant ecclesiam statim edificauerunt sub honore nominis sancti Andreae, & in ea corpus Ogoteris Normandini, quem supra campestri praelio sublatum fuisse diximus, celebratis solenniter exequiis, honorifice sepelirunt. Hanc ecclesiam Carolus, ne quandoque posset ab hostibus expugnari, maximis operibus undique munivit. Qua re perfecta Narbonam cum exercitu rediit. Quam devictis & expugnatibus hostibus, & Magtano Narbonae rege, simul & Almanzore Cordubae potentissimo fugientibus, recuperavit, & ab hostibus liberatam cuidam viro nobili, qui dicebatur Henricus, cum Vicecomitis titulo tradidit. Cuius Romanus pontifex sibi ius ecclesiae vendicavit, quod hactenus Narbonensis habet Archiepiscopus. Hinc rursus in Hispaniam reversus a primo duce novem virorum, qui Ogoterius Cathalo dicebatur, & ut quidam volunt, provinciam Tarraconensem Cathaloniam nominavit. Tametsi huius nominis ratio nobis est aliter alio loco notata. Egitque cum summo Pontifice, ut a numero novem virorum, qui primum venerant in Hispaniam, eamque contra Mauros tueri ceperant, in honorem novem ordinum angelorum, in hac provincia Tarraconensi novem cathedrales ecclesias institueret. Cui summus Pontifex iusta petenti liberaliter omnia concessit, & sequentes ordinavit ecclesias.

DE PROVINCIA ET TARRACONENSIS ECCLESIIIS

cathedralibus una metropolitana, & suffraganeis octo.

Archiepiscopus civitatis Tarraconis.

Episcopus Dertosanae civitatis.

Episcopus civitatis Barcinonensis.

Episcopus civitatis Elnensis.

Episcopus civitatis Vicensis.

Episcopus civitatis Rothensis.

Episcopus Gerundae civitatis.

Qui translatus fuit in Ilerdam.

Episcopus civitatis Vergelli.

Episcopus civitatis Minorensis.

Napifer Monticatinus.

Mauri Narbonam expugnauerunt.

Duces Gallorum Regis & summi Pontificis.

Tres Maurorum Reges occisi.

Ogoterius occiditur.

Primus Vicecomes Narbonae.

Caroly mag: imp.

Verum enimvero non contentus institutis ecclesiis Imperator Carolus, qui ut magnus nomine dicebatur, sic erat & animo splendidus, potens & liberalis, instituit etiam a nouem viris in eadem provincia nouem comites, qui potestates vocarentur, & vicecomites totidem, nouem nobiles, quibus adiunxit alios nouem, qui vulgo *Varuassores* appellantur. Quorum tituli nominaque ponuntur inferius.

Comes Barcinonæ.	Comes Vrgelli.	Comes Empuritarum.
Vicecomes Cardonæ.	Vicecomes Agerensis.	Vicecomes de Rupebertino.
Nobilis de Monclus.	Nobilis de terminis.	Nobilis de Geruiano.
Valuassor de Boxadors.	Valuassor de Gutmerano.	Valuassor de Faxano.
Comes Pallariensis.	Comes de Ossana.	Comes Bisulduni.
Vicecomes Villanuri.	Vicecomes Caprarie.	Vicecomes de Bas.
Nobilis de Bellera.	Nobilis de Scintillis.	Nobilis de porqras q dicit de san
Valuassor de Toralla.	Valuassor de Vilademay.	Valuassor de Besora. (sta pau.
Comes Gerdanæ.	Comes Rositionis.	Comes Tarraconæ.
Vicecomes de Querforadat.	Vicecomes de Castellon.	Vicecomes de Scornalbon.
Nobilis Durç.	Nobilis de Caneto.	Nobilis de Castellet.
Valuassor Danueig.	Valuassor de Mûscot, q dicit nûc Dolms.	Valuassor de Mediona.

Illis præterea nouem viris, qui primum cû Otogero venerant in Hispaniam, singulis dominia singula distribuit. Qui nûc illi sunt, quos vulgo *Varones* appellamus, & dominia *Varonias*. Quos etiam viros principes appellari iussit, sicut & comites Potestates. Quibus peractis rebus, Imperator Carolus, quemadmodum supra demonstrauius, Mauris a Nauarra & Aragonia ferè tota depulsis, in Galliam reuersus in humanis esse desit. Qui tamè priusq̃ discessisset a vita, Ludouico filio, qui ei successurus erat in regnis, testamento verboq̃ præcepit, ut quoad fieri posset, Christianæ religionis fidei non deesset, & omnia quæ statuerat de nouè virorum dominis, & reliquis dignitatibus in provincia Tarraconensi ceptis conficeret, & in perpetuum confirmaret. Quam rem Ludouicus Gallie Rex patre mortuo velut & patri filio obsequens, & Christianæ religionis admodum studiosus, & libenter suscepit, & plenius adimpleuit. Nam cum post Imperatoris Caroli Magni discessum, Mauri qui victi in Bethicâ prouincia & vltiorem Hispaniam se receperant, indignantes propter amissam citeriorem Hispaniam, quam armis ceperant, ad noua bella contra Christianos insurrexissent, totamq̃ ferè prouinciâ Tarraconensem quadriennio rursus occupassent, Ludouicus paterni cõsiliî memor cum magnis copiis & equitibus electis in Hispaniam venit anno. D. CCCC. XVII. Et ingressus per mōtes Pyreneos, Christianos quos Maurorum Reges sibi tributarios fecerāt, commouit se cum magnis exercitibus adesse, eos ut a iugo seruitutis & immanitate Maurorum liberaret, in Hispaniam venisse dicens, quos hortabatur, ut simul in Mauros Christianæ religionis hostes armis acceptis consurgerent. Cuius consilio Christiani, qui Maurorum seuitiam nouerant, magno metu impediti obsequi nō potuerunt. Ludouicus nihilomin⁹ suis equitibus & diuino fretus auxilio, cohortibus instructis, a montibus Pyreneis ad planitiem descendit. Maurorum autem Reges interim Ludouici Regis aduētus non ignari magnos exercitus coegerant, & Christianis obuiam veniebant. Qui loco, vbi Ludouic⁹ castra posuerat, propi⁹ accedentes prælio contendere ceperunt. Acriter vtrinq̃ & æquo Marte pugnatum est, diuq̃ pugna fuit anceps. Plures tamen Maurorum q̃ Christianorum cadebant. Erat Maurorum pedum maxima multitudo, & quæ numero Christianos pedites excedebat, Christianorum vero maior erat equitatus. Quare Maurorum primum profligatis equitibus, eorum etiam pedites deficere ceperunt. Demum iam victi Mauri terga verterunt. Quorum fugientium magnus numerus concidit. Nam cum ad siluas & aspera loca confugissent, in Christianos, qui in auxili

Institutiones principatus quos Varonias appellat.

Ludouici Imperatoris aduentus in Hispaniam.

Magnū prælium.

Magna Maurorum strages.

917

Tributa qui
busdam Chri
stianis impo
sita.
Ludovicus Im
perator.
Barcinonæ
Comes.
Barcinonis in
signia.

um Ludouici Regis ventebant, incidderunt. Et eorum præter occisos plures quoque capti fuere. Ludouicus, hoc prælio gesto, in quo præcipuos Mauros occidit, & aliorum vires perfregit, magna potitus victoria, breui spacio temporis ex tota puincia Tarracnensi Mauros expulit, & patris omnia iussa perfecit. Christianis autem, qui moniti ut aduersus hostes insurgerent, et propter metum obsequi noluerunt, idem stipendii nomen imposuit, quod Maurorum principibus antea perdere consueuerant. Quod tributum hoc etiam tempore quisque suo domino quotannis persoluit. Qui populi vestigalibus obnoxii sunt, quos modo vulgus Remensanos appellat. Ceterum Rex Ludouicus comitatibus, dominis, & reliquis dignitatibus & titulis, ut pater ei preceperat, institutis, Barcinonæ sibi comitatum retinuit. Atque se vnum fecit ex noue Comitibus, quæ cæteris in honore & principatu præesset. Et Barcinonæ comitatus suo nomine virum quendam præfecit, genere nobilem, & in re militari præclarum, nomine Griffæum, vel ut alii volunt, Goffredum. Qui natus fuerat in castro cognomento Arria, puincie confluentis Ceritanie coniunctæ. Cui præcepit, & etiam cæteris, quæ Barcinonæ gubernationi præfuturi essent, ut armis & insignibus Otogerii Golatis vterentur, quæ sunt in aureo capite purpurei baculi quatuor, mediis & extremi crocei vel aurei.

DE GRIFFEO BARCINONENSIS COMITATVS

Præfecto nomine Ludouici Gallie Regis.

Post Ludouici Regis discessum, Griffæus Barcinonæ principatum non minori iusticia, quam fide gubernauit. Verum inuero virtus eius & honor quo maior erat, eo minus inuidia caruit. Nam vir quidam nomine Salamon, vnus ex Gallie magnatibus gubernationem Barcinonæ principatus affectans, eum falsis delationibus & insidiis in Ludouici Regis odium adduxit. Ad quem Ludouicus Rex Salamons indignis sermonibus persuasus, legatos misit. Quibus cum ad se venire iubebat in Galliam. Legatis autem precepit, ut Narbonam cum venissent, suas ad eum literas mitterent. Nam Rex ad eum scribebat, ut suis literis acceptis ad legatos Narbonam statim ventret. Quapropter legati Narbonam profecti Regis literas & nuncios ad eum miserunt. Quas ubi Griffæus accepit, & Regis voluntatem cognouit, ad legatos Narbonam se contulit. Quo etiam secum filium quem habebat pulcherrimum, sed admodum paruulum, duxit. Hic ubi cum legatis multa contulit eques quidam ex his, qui cum legatis venerant, orta verborum contentione, sicut fieri solet, Griffæus barbam manibus inuasit, quem stricto pugione statim Griffæus occidit. Quapropter legati Griffæum captum cum filio simul ad Regem ducere statuerunt. Qui per Galliam proficiscentes, cum Poadio, ubi tunc erat rex Ludouicus, appropinquassent, legatorum comites de Griffæo colloquentes primum certare verbis, & deinde manibus & armis coeperunt. Quo certamine sine ictu, siue vero, solus fuit Griffæus occisus. Quem cum sepelissent legati cum filio eius capto ad Regem venerunt, cui rem ordine narrauerunt. Rex autem Griffæi mortem molestissime tulit, & eius filium dedit alendum Comiti Flandriarum, Cui diligenter & honorifice commendauit. Qui Comes, quod Griffæi fuerat amicissimus, puerum quidem & libenter suscepit, & diligenter educauit. De quo puero dicemus inferius.

DE GRIFFEO COGNOMENTO PILO CUI REX

Ludouicus Barcinonæ principatus liberam possessionem & omnia proprietatis iura renūciauit. Comite primo.

Nunc, ut paulo superius pollicitus sum, de Griffæo dicam. Quem Flandriarum Comes, ut antea dictum est, Ludouici Regis commendatione nutriendum susceperat. Hic in ædibus Comitum educatus & adultus, eius filie mutuo captus amore, cum diutius, ne principes, a quibus tanquam filius nutritus fuerat, offenderet, virginti & placido amori repugnasset, cum puella tandem Veneris consuetudine telis, concubuit. Quæ res omnes diu latuit, donec mater puellam grauidam esse cognouit. Cui filia cum crimine iam manifestum negare non potuisset, occultos amores patefecit. Quibus virtutis causa, ne pariter doloribus afficeret, diu restiterat, se demum amori magno conuictam succubuisse. Nec Griffæum magis in culpa esse dicebat, qui multo fortius amori repugnauerat.

His verbis comota nif filie peperit, & accitū Griffeū pte monet & rogat, ne Flādrīarū Comiti causa doloris esse velit, hortatur vt ab eo defloratā puellā & grauidā, vxorē ducat. Griffeus vero placidam & optatam puellam pulchram & generosam non recusat, sed continuo dat fidē vxorem sibi fore puellam Flandriarum comitis filiam. Hac re sic acta deinde Flandriarum comitis vxor Griffei iam socrus magnæ prudentiæ mulier, Griffeum mēdici peregrinantis habitus induit, & cum eo duas mulierculas admodum vetulas, & simul in Hispaniam & Barcinonam ciuitatem misit, vbi Griffei mater, & cognati complures erant. Griffeus itaq; cū vetulis in Hispaniam profectus Barcinonam peruenit, Quo tum nescio quo fato Salamō ex Ceritania, vbi fuerat diutius comoratus, venerat. Ingressus ciuitatē Griffeus clam noctu matrē adit. Quē vbi filium recognouit affecta magno gaudio cognatos omnes ad se vocauit. Quibus filium ostendit, & quid facturus venerit filius declarauit. Qui consiliū probantes Griffeum magis hortantur, vt mortem patris vlciscatur. Postero die per urbem Salamon equitabat incautus. De quo Griffeus admonitus ascendit equū, & occulto gladio succinctus ei obuius exit. Quem conspectum perstricto gladio grauitē percussit ex equo detecit, & occidit. Qui cū se Griffei Barcinonæ principatus præfecti filium esse dixisset, ab omnibus collaudatus est, & Barcinonæ princeps appellatus, ac summis honoribus affectus. Qui spōsæ & datę fidei nō inmemor, ad Flandriarum Comitem & eius vxorem legatos misit, vt ei filiam mitterent. Quam parentes non inuitam & multis comitatam nobilibus miserunt, & Griffeus honorificentissime recepit. Cum qua primum Christianorum more solemniter nuptias confecit, & deinde magnos ludos & spectacula variū generis celebravit. Flandriarū verō comes interea Griffei socer vbi de filię suæ magnis honoribus intellexit, ad Ludouicum Regem se contulit. Cui de filię matrimonio cum Griffeo, & quęcūq; Griffeo egerat omnia narrauit. Eumq; depræcatur, vt si Griffeus comitem Salamonicū occiderat, non magnopere irascatur, propterea q̄ Salamō patrē eius occiderat. Rex autem Ludouicus Griffei virtute perspecta, & Salamōnis necis cognita causa, Griffeo, supplicante socero, nō modo pepercit, sed etiā Barcinonæ principatus gubernationem detulit, & ad vitam confirmauit. Hac de re Griffeus certior factus a socero ad Ludouicum regem venit in Galliam, ei gratias acturus. Cuius aduentus animusq; regi certe gratissimus fuit. Cæterum Griffeo diutius apud Regem in Gallia commorante, Mauri rursus ad occupandum Tarraconensem prouinciā consurgunt. Quod vbi Griffeus intellexit, a Rege Ludouico iustum petiuit auxilium. Quo aduersus Mauros prouinciā tueri posset. Cui Ludouicus respondit, sibi molestissimum esse, quod Mauri, quos a principatu suo procul fugauerat, iterum bella mouerent. Propterea q̄ ei tunc subuenire & opem ferre minus posset. Atq; Griffeum vehementer hortatus, est, vt in Hispaniam rediret, & quoad posset prouinciā defenderet. Griffeo autem cū Regem Ludouicum Barcinonæ principatum iam parui facere cognouisset, soceri sequutus consiliū, regi supplicauit, vt quoniā solus & propriis viribus aduersus Mauros prouinciā defensurus esset, & onus supra vires susciperet, ei Barcinonæ principatus possessionem proprietatis & omnia iura renunciaret. Cui rex liberaliter omnia concessit, & quicquid ipse rex in Barcinone, Ruffinonis, quā Ruffinonem prouinciā nunc appellant, & Ceritanæ principatu iuris habebat, Griffeo totū & integrum dedit, & liberalissima donatione renunciauit, & privilegio patentissimo confirmauit, anno, DCCCCLXXV. Griffeus hic igitur primus hac donatione Comes Barcinonæ principatus, anno prædicto cum suis & eius soceri copiis & equitibus ex Gallia Barcinonam venit. Hic omnibus totius principatus conuocatis vndiq; nobilibus cū magnis exercitibus Mauris occurrit. Quos cum sepe prælio vicisset, omnes denaum paucis annis ab omnibus suæ prouinciæ finibus expulit. Atq; victor insignis & legitime triumphans Barcinonem reuersus in honorē Virginis Dei genitricis, & suę victorię memoriam Rumpulli monasterium cum magnis redditibus edificauit. In quo sibi sepulturā fecit. Qui ex vxore Flandriarum Comitis filia, de qua supra scripsimus, filios habuit quatuor, Rolfeum, quē mater ante nuptiis in domo parentū peperit.

Proditor quā
uis sero pœ-
nas persoluit

Ludouic⁹ ius
Barcinonis re-
renunciavit.

975

L. Marinei Siculi. Lib. viij.

Sed hic Rumpulli monasterii religionē ingressus, sibi vitam peregit. Post hūc Griffēū genuit, qui non sine veneni suspitione peremptus est, & fuit in prædicto monasterio sepultus. Tertio loco Mirō natus est, qui in Barcinonæ, Ruffinonis & Ceritanæ principatib⁹ legitimis hæredibus vacuis, Griffēo patri successit. Postremo natus est Sueri⁹, qui fuit Vrgelli comes. Nam Hermengando comite mortuo sine filiis, Vrgelli principat⁹ ad Griffēū iure deuenerat. Obiit autem Griffēus anno. DCC C C X C II. et in monasterio Rūpulli tacet in sepulchro, quod, ut supra dictum est, ipse sibi præfecerat.

DE MIRONI GRIFFEI FILIO. COMITE SECVNDO.

992
1000.
Griffēo Miron filius successit. Qui cessantib⁹ bellis annos decem & nouē principatum tranquillū quietūq; continua pace gubernauit. Qui filios tres suscepit Xiffreū, quē sibi successorem reliquit, Oltuanum, qui fuit comes Bisulduni & Ceritanę. Tertium reliquit filium Mironē, qui fuit Gerundæ ciuitatis Comes & Episcopus. Cæterum Miron hic moriēs quaten⁹ filios admodum paruulos relinquebat, eorum tutorem Suerium fratrem & principatus gubernatorem instituit.

DE XIFFREO MIRONIS FILIO. COMITE TERTIO.

1000.
Oltuan⁹ Capella comitatus titulo priuatur.

Hermegad⁹ sanctus.

Xiffreus igitur post Mironis patris obitū sub patruo Suerio tutore permansit annos circiter viginti. Sic enim pater eius Miron testamēto scriptum reliquerat. Annos vero pupillares egressus à Suerio patruo restitutam principat⁹ administrationem suscepit. In qua vixit annos decē & nouem. Moriēns autem sine liberis principatum reliquit hereditario iure Borrello Suerii filio, suo fratri patruelli. Proterea quod Oltuanus frater eius ad gubernandū minus erat idoneus, linguę balbutiētis impedimento, non eam vocem poterat emittere, nisi prius terram manibus effodisset, vnde Capella fuit appellatus, quod hoc capræ facere solēt. Habuit autē Suerius filios duos, Borrellum maiorem natu, qui patri successit in Vrgelli comitatu, & Hermengandum, qui fuit Vrgelli præsul, vbi semper adeo sancte & religiose vixit, vt non immerito in sanctorum numerum relatus fuerit.

DE BORELLO QUI XIFFREO FRATRI PATRUELLI SUCCESSIT. COMITE QUARTO.

1000
Optimū cōsiliū.

Huius Borelli temporibus vndiq; Mauri magnis exercitibus cōparatis Barcinonę principatus Christianos populos acriter inualerunt. Quibus cum paruis copiis extempore coactis Borellus occurrit, & in campo, qui est apud castellum Monticatinum & Mastabonem vulgo dicitur, prælio victus & equitibus quingentis amissis, fugiens Barcinonem reuersus est. Quam, Mauri Borellum comitem sub sequuti, acriter oppugnare ceperūt. Et omnia equitum capita, quos in prælio trucidauerant, balistis imposita proiecerunt in urbem, vt magis eos, qui muros ciuitatis & portas defendebant, deterrerent. Quæ quidem capita ple collecta, Comes Borellus honorifice sepeliuit in cimiterio martyre, quod est in ecclesia sancti Iustii. Cæterum Mauris acriter oppugnantibus, Borellus cum se defendere non potuisset, ciuitate relicta discedere coactus est, & cum paucis equitibus in montes apud Minoreffam ciuitatem se recepit. Huc Comes, Vicecomes, nobiles & equites omnes accitos, quid agendum foret amissa ciuitate consuluit. Hi primum legatos ad regem Gallorum & ad Summum Pōtificem statim mittendos esse dixerunt imploratuos auxilium. Deinde legatis iam Romam & in Galliam missis, vt Borellus Comes publicis præconiis denunciaret ac polliceretur militarē dignitatem & ordinis equestris titulos & honores omnibus, qui cum armis & equis ad eum venirent aduersus Mauros Christiani nominis hostes Barcinonæ principatum defensuri. Quod confestim Comes effecit, & quod præconio pollicebatur, cuiq; cum armis & equo ad se veniēti priuilegium militaris & dignitatis & omnes immunitates cōcessit. Hoc præconio diuulgato

perpaucis diebus, præter nobiles & equites, qui iam militaribus privilegiis & honoribus gaudebant, alii quoque numero circiter mille conuenerunt, equis & armis præferoces. Quos Borellus honorifice suscepit, & quoniam paratos se ad bellum gerendum contra Mauros venisse dixerunt, promissis honoribus insigniuit, & Paratos cognominauit. Quorum gen⁹ adhuc & domus de Parata, quæ nunc Peralta dicitur, nomē habet. Cū his igitur Borellus Comes & alii equitibus Mauros omnes à Barcinona totaque puincia Tarraconensi breui tēpore submouit. Vbi reliquū vitæ suæ tēp⁹ tranquillissime vixit, & finē Maurorū bellis iposuit. Ex vxore filios duos pgeniuit, Raimundū Borellū, quē sibi successorē reliquit, & Hermengandū Vrgelli Comitem.

Domus de
Parata.

DE RAIMVNDO BORELLO COMITE QVINTO.

Raimundus Borellus principatus imperio suscepto, vocatus ab Alphōso Castellæ Rege contra Mauros in vltiorem Hispaniam, quam, vt alibi demonstrauius, à Romanis olim castellorum prefectis, Castellam vocant, libenter profectus est, vtpote qui Maurorū vires frangere nomenque delere vehementer optabat. Quem Castellā versus ad Alphonsum Regem cum exercitu proficiscentē, præter omnes ferē Tarraconensis prouinciæ proceres & equites, Hermengandus etiā Comes Vrgelli & frater eius Vgo Comes Ampuritarum, Gastonius Monticatinus, Dalmatius Vicecomes Rocabertinus, Bernard⁹ Comes Bisuldunū, Higuetus Vicecomes Basensis, & præules Ansoniæ, Vicensis, Gerundæ, & Barcinonensis cū magnis copiis comitati fuere. Qui iuxta Cordubam cum Alphonso Rege, qui magnos etiam ductabat exercitus, sese coniunxerunt. Vbi cum Mauris prælio cōmisso strenue pugnaverunt. Et victis hostibus post aliquot dies Comes Raimundus Barcinonē rediit cum omnibus equitibus suis, præter Hermengandū Comitem Vrgelli, qui prælium primus ingressus à Mauris multis cōfossus vulneribus cecidit. Quo mortuo successores eius à Corduba cognominati fuere, propterea quod perit prælio, quod gestum fuit apud Cordubam. Raimundus vero victor Maurorū Barcinonem reuersus, vixit annos septemdecim. Qui discessit à vita anno millesimo septimo superstitē successore filio Berengario.

Vnde Castellæ
la dicitur.

Vnde cognomen habuerunt quod dicitur à Corduba.

DE BERENGARIO COMITE SEXTO.

Berengarius Raimundi filius post mortē patris Barcinonæ principatus administratione suscepta, militarem dignitatem cæterasque virtutes, quæ principibus sunt maxime necessariæ, minus exercuit. Siquidem corporis seruitiis & ignauitæ deditus, animi munera bonaque contempsit. Ideoque Maurorum vires & insidias temere despiciens, & in gubernatione sui principatus incautus, partem magnam prouinciæ Tarraconensis amisit. Hanc tamen, vt paulo post demonstrabimus, eius filius Raimundus Berengarius cognomēto Vetus per arma recuperauit. Habuit autem præter Raimundum Vetus filios duos, Guillelmum Berengarium Minorellæ Comitem, & Sanctum, qui etiam fuit Minorellæ Comes post obitum fratris, & Prior monasterii sancti Benedicti Bagenensis.

DE RAIMVNDO BERENGARIO COGNOMENTO VETUS. Comite septimo.

Multa celo sunt & syderibus adscribenda, multa quoque moribus educatum pueros. Nam si bonus pater filium gignit improbū, vel si patre improbo bonus oritur filius, id quidem mihi videtur, vel fati nonnunquam, vel nutricibus imputandum. Hoc mihi nūc in mentem venit, ex Berengario, de quo supra locutus sum. Qui natus optimo patre degenerauit, & idē Raimundum Berengariū filium genuit excellentē, qui, vt supra memorauit, militari virtute præclarus non solum patrem Barcinonæ principatus à Mauris propter ignauiam patris occupatā recuperauit, sed etiā Maurorum Reges duodecim cæpestri prælio victos sibi tributarios fecit. Qui demum multas & magnas de Mauris victorias consequutus, multis equitibus, quorum viribus & auxiliis vsus fuerat, magna munera multaque oppida, dum viuerent, assignauit.

Duodecim
Maurorū
reges tributarios.

1050.

L. Marinei Siculi. Lib. ix.

Vxores habuit duas, ex altera genuit duos filios, Petrum Raimundū, & Berengarium Raimundū, ex altera Raimundum Berengarium. Quorum Petrus Raimundus natu maior veneno perit, vt aiūt, à nouerca dato. Raimundus vero Berengarius eius fuit heres. Obiit Barcinonę vbi tacet in sede ciuitatis, cuius quidem sedis & ecclesię cathedralis autor ipse fuerat, & sibi sepulchrum condidit prope tantiam sacrarū.

Raro prius
gno à nouer
ca diligitur.

DE RAIMVNDO BERENGARIO BARCINONAE

Comite octauo, qui Caput stupę fuit appellatus.

FVit hic Raimundus Berengarius multis & corporis & animi muneribus excellens, & primis in militaribus rebus bellicę gerendo fortitudine strenuus, moribus & humanitate cunctis benignus, in Dei cultu & Christiana religione seruens & pius, liberalitate largę munificetia magnanimus, vita in omni genere probę & cōsuetudine facilis. Statura præterea corporis magnus, facie pulcher, aspectu iocundus. Cui erat flaua densa cęsaries, vnde Caput stupę nomē habuit. Cuius magnis & innumeris virtutibus inuidens frater eius Berengarius & principatus cupiditate cōmotus occultas molitus insidias, cū Gerundā versus ex Barcinona incaute proficiscentē crudeliter occidit. Cuius mortē totius principatus populi maxime iugētes & nobiles oēs vicisci cupientes in fratricidā, q̄ principatū occupare conabatur, arma coeperunt. Quod animaduertens Berengarius fraterno sanguine pollutus, magno metu perterritus mutus est illico factus, ac solus fugiens & tanti criminis ptesus errorē, & iā pœnitentia ductus in pœnā peccati, spōte Hierosolymā pfectus est, vnde corpore animoq̄ defesso reuertēs in itinere defecit. Cæterū Raimundus Comes anteq̄ occideretur, assumpto principatu duxerat vxorē Roberti Guiscardi Messanę & Apulię ducis filiam. Ex qua filium pgenuerat Raimundū Berengarium. Qui post necē patris in comitatu Barcinonę successit anno. M. LXXXII. Cuius mater orbata marito monasteria duo cōdidit, alterū ordinis sancti Bernardi in valle Martię, q̄ locus est in Caprarię vicecomitatu, & alterū ordinis sancti Benedicti iuxta ciuitatem Gerundā, quod sancti Danielis appellatur. In quo diutius per sancte vixit vitāq̄ finit. Huius Comititis tempore fuit Vrgelli Comes Hermegandus vulgo Gerbus cognominatus, homo strenuus in armis, qui res præclaras gessit, & Belagurum multaq̄ oppida deuictis Mauris recuperauit.

Caput Stupe

Comes Vrgelli uir strenuus.

DE RAIMVNDO BERENGARIO NONO

Barcinonę Comite.

Raimundus vero Berengarius patri non in principatu regnoq̄ solum, verumetiam in magnis & multis virtutibus legitime successit. Fuit enim virtutum omnium splendore præclarus, & præcipue in armorum certaminibus. Quippe qui monitus de Imperatricis Alemannię periculo, quam à duobus Alemannię uiris potentissimis atq̄ fortissimis adulteris accusatā Imperator morti destinauerat, nisi quis eam intra annum duello liberaret, vno viro sui principatus nomine Rochabuma Domicello comitat⁹, ad Imperatoris curiā clam profect⁹ est. Hic omnibus ignotus sancti Francisci habitus indutus ad Imperatricē, à multis in quadam turri diligenter custoditā, quasi patrinus & confessionem eius auditurus accessit. Cuius confessione prudenter audita, cū eam sine crimine falsoq̄ accusatā fuisse cognouisset, illi quis esset aperuit, & quo consilio venisset ostendit, vt eā scilicet indignę delatam apud Imperatorem, Deo iuante, liberaret. A qua prius impetrauit, vt eum per triduum post certamen & duellum confectum nemini detegeret. Quod Imperatrix illi libenter promisit & iureiurando confirmauit, & ingētes gratias egit. Cæterum Comes Raimundus die certaminis Rochabumam Domicellū socium, quem secū duxerat, cum altero de duobus Imperatricis accusatoribus certaturum, non inuenit. Ideoq̄ campum ad pugnā constitutum solus ingressus Imperatori supplicauit, vt cū altero primum confingeret, & deinde si victor esset, cū altero congredetur. Hac re impetrata ab Imperatore, certamen ingressus cum altero, qui fortior habebatur, eum multis ictibus percussit.

Raimundi
Comitis faci
nus memora
bile.

1070

1082

cussim fortiter occidit. Alter autem cum hoc vidisset metu deterritus experiri cum victore fortune casus in armis non audens, sine pugna iam victus manus dedit. Tum læticia plenus Imperator Raimundum Comitem iam victorem e campo deduxit, & ad hospitium eius, quod erat in ingressu ciuitatis, comitatus & amplissimis collaudatum verbis honorifice reliquit. Comes autem qui cognosci volebat, prima nocte discedens magnis & continuis itineribus Barcinonam paucis diebus reuersus est. Imperator vero postero die victorem Comitem cognoscere cupiens, & plenus comendatum magnis muneribus persequi, regalibus paratis conuiuiis cum simul & Imperatricem ad se vocari honorifice iussit, multis missis nobilibus. Qui cum ad hospitium Comitum venissent, & eum discessisse nunciatum esset, ad Imperatorem redeuntes ab hospitio noctis hora ferè secunda discessisse, victorem retulerunt. Imperatrix autem cum venisset, ab Imperatore, quisnam fuisset eius defensor & vbi reperiri posset, interrogata, vbi esset sese nescire respondit, verum qui fuisset cognouisse, sed nisi post biduum propter fidem & iusiurandum, quod illi præstiterat, non posse dicere. Biduo igitur assumpto suæ salutis & honoris Imperatrix auctorè coram multis magnatibus Imperatori declarauit. Quod cum Imperator audisset, ingentem hominis virtutem vehementer admiratus, eum per totam ciuitatem, perque omnes vias & exitus missis quæ plurimis equitibus perquiri iussit. Quo peruestigato diligenter & nusquam reperto, magis Imperator eum videndi desiderio commotus, Imperatrix inquit vxor charissima, nulla nos vnquam mensa, nullus nos vnquam thorus contunget, nisi prius Raimundum Berengarium Barcinonæ Comitem videro. Tuum est igitur eum diligenter quærere & ad nos inuentum adducere, qui te non sine magnis laboribus & vitæ periculis aduenit, & ab ignominiosa morte liberauit. Non enim quiescere potero, nisi tale virum cognoscā, & quoad potero eius virtuti, quæ mirabilis est, satisfaciam.

DE ADVENTU IMPERATRIGIS IN HISPANIAM.

QUAPROPTER Imperatrix huic Imperatoris voluntati, quæ ratione virtuteque mouebatur, obsequi cupiens, quatuor Cardinalibus cum suis omnibus Episcopis & familiaribus & trecentis equitibus comitata, Raimundum Berengarium Barcinonæ Comitem quærere statuit. Rebusque necessariis ad profectioem comparatis ab Imperatore discedens, quadraginta diebus in Hispaniam peruenit. Quæ cum saltus Pyreneos pertransisset, & eius aduentus Barcinonæ Comiti Raimundo nunciaretur, statim nobiles omnes totius principatus Comes Raimundus conuocauit. Ac cibariis & rebus ad præsentem usum necessariis omnium generum conquisitis & comportatis, ex Barcinonæ ciuitatis portis usque ad Moncatæ castellum, quo ventura erat Imperatrix cum maxima hominum multitudine, mensas instruxit & variis rebus impleuit per passuum milia circiter duodecim. Mensis compositis & omnibus epularum generibus refertis & oneratis, Comes cum præcipuis totius principatus mulieribus & equitibus trecentis Imperatrici apud Gerundam ciuitatem peroptatus occurrit. Cui iam appropinquanti duos Cardinales Imperatrix honoris & beniuolentiæ gratia multosque nobiles obuiam misit. Comes autem Raimundus ad Imperatricem cum peruenisset medius inter duos Cardinales, & ex equo descendere conaretur, à multis equitibus & à Cardinalibus ipsis, quos Imperatrix præmonuerat, in equo retentus est. Equitatem igitur Imperatrix excepit, & multis verbis honorifice collaudatum summis honoribus affecit. Quo cum itinere toto colloquendo, Cardinalibus & reliquis equitibus mensas & variorum cibariorum copias, & aliarum rerum apparatus admirantibus, Barcinonam peruenit. Hic per dies quindecim ludii magnifici, variisque spectacula, & armorum ficta certamina in laudes Imperatrici & honores magnis sumptibus & apparatu mirabili, celebrata fuerunt. Quibus spectaculis & ludis confectis rebusque necessariis comparatis, ad Imperatorem Raimundus Barcinonæ Comes cum Imperatrice simul profectus est. Cui munificentissimus Imperator & summis honoribus excepto multas & ingentes gratias egit, & præter plurima munera donaque preciosissima, Prouinciæ quoque comitatum cum omnibus emolumentis, commodis, iuribus, & titulis largitus est.

1082

Semp habet
sua premia
virtus.

DE COMITIS RAIMVNDI EXPEDITIONE
 contra Mauros in insulam Balearem.

CVius Comitatus accepta possessione Raimundus Comes permultis & magnis muneribus ornatus Barcinonam reuersus, omnibus Tarraconensis prouincię conuocatis equitibus, magnos exercitus Ianuensium & Pisanorum nauibus impositos in maiorem Baleariū insulam, quam Maioricam vocant, traiecit. Hanc enim tunc insulam Mauri possidebant, quibus deuictis & expulsis, insulanos omnes ad Christi cultum fidemq; reduxit. Verū enim uero dum hic Comes diutius commoratus est, interea Mauri Barcinonā magnis copiis oppugnare cœperunt. Hinc igitur in Hispaniam reuersus Barcinonensibus auxiliū implorantibus, insulam & ciuitatem Balearium, quam cœperat, Pisanis & Ianuensibus commendauit. Quos ad securitatem certo fœdere & iureiurando sibi socios adiunxit, & armorum suorū parte decorauit, ut scilicet sancti Georgii signis & armis, quę Barcinonę comitatus erant, uterentur. Ianuenses autem post Comitis discessum cęca pecunię cupiditate conuicti, Mauris auri magnum pondus offerentibus, ciuitatem & insulam restituerunt. Quod indignum facinus ubi Comes Raimundus intellexit, vehementer indignatus omnibus sui principatus populis & equitibus præcepit, ut ne cum Ianuensibus vnq; pacem haberent, sed odia semper & inimicitias perpetuas exercerent. Barcinonam tamen cum venisset contractis auxiliis Mauros ab obsidione fugauit. Quorum fugientium plurimos occidit. Et induciarū fœdus, quod cum Regibus, Ilerdæ, Dertosæ & Valentis sibi tributariis iniuerat, dissoluit. Eosq; bello victos à ciuitatibus & principatu deiecit. Multa præterea gessit memoratu dignissima, quibus & fortissimi viri nomen & Christianissimi gloriam sibi comparauit.

DE EIVS VXORE ET LIBERIS.

VXorem duxit Dulciam Gilberti Prouincię Mediolaniq; Comitiss filia. Quę duos peperit filios, Raimundum Berengarium, qui mortuo patri successit, & Berengarium, qui fuit Prouincię Comes. Filiam vero genuit vnica, quę nupsit Alphonso Regi Castellę. Cæterum Raimundus Barcinonę Comes post multas & magnas res magnifice sanctęq; gestas, Barcinonę iam senio retardatus diu, velut à laboribus emeritus, conqueuit. Vbi etate postrema moriens, anno millesimo centesimo tricesimo primo, Hospitalis Hierosolimitani ordinis in domo pauperū sibi habitū induit. Quib; eius corp; inuolutū iacet in monasterio Rupull.

LIBER DECIMVS

DE RAIMVNDO BERENGARIO BARCINONAE
 Comite decimo, qui cum Petronilla Ramiri Regis filia fuit
 Aragonię princeps, & vtriusq; principatus vnione.

DR AIMVNDVM iam nunc Berengarium redeo. De quo cū supra scribere cœpissim, me maiores & antecessores eius ab incepto diuertere fecerunt. De quibus quoniam quę necessaria erant, omnia dixisse videor, reuertor vnde digressus sum. Raimundus itaq; Berengarius, ut ante diximus, Petronillam Ramiri Monachi Regis Aragonum filiam duxit vxorem. Ex qua filios duos procreauit, Alphonsum, cui regnum Aragonum & Barcinonę Comitatum reliquit, & Sanctium, qui fuit Ruffinonis & Caritanis Comes. Filias habuit totidem, Dulciam, quę nupsit Regi Portugallię, & alteram, quę fuit vxor Hermengandi Comitiss Virgelli. Fuit hic Raimundus

Secesserunt à principatu Letanie Ruffinon & Caritania.

1082

Maiorca capiatur.

Inter Gotholanos & Ianuenses odiū perpetuum.

1131

DE COMITIS RAIMVNDI EXPEDITIONE
 contra Mauros in insulam Balearem.

CVius Comitatus accepta possessione Raimundus Comes permultis & magnis muneribus ornatus Barcinonam reuersus, omnibus Tarraconensis prouincię conuocatis equitibus, magnos exercitus Ianuensium & Pisanorum nauibus impositos in maiorem Baleariũ insulam, quam Maioricam vocant, traiecit. Hanc enim tunc insulam Mauri possidebant, quibus deuictis & expulsis, insulanos omnes ad Christi cultum fidemq; reduxit. Verũ enim uero dum hic Comes diutius commoratus est, interea Mauri Barcinonã magnis copiis oppugnare cœperunt. Hinc igitur in Hispaniam reuersus Barcinonensibus auxiliũ implorantibus, insulam & ciuitatem Balearium, quam cœperat, Pisanis & Ianuensibus commendauit. Quos ad securitatem certo fœdere & iurejurando sibi socios adiunxit, & armorum suorũ parte decorauit, ut scilicet sancti Georgii signis & armis, quę Barcinonę comitatus erant, uterentur. Ianuenses autem post Comitiss discessum cęca pecunię cupiditate conuicti, Mauris auri magnum pondus offerentibus, ciuitatem & insulam restituerunt. Quod indignum facinus ubi Comes Raimundus intellexit, vehementer indignatus omnibus sui principatus populis & equitibus præcepit, ut ne cum Ianuensibus vnq; pacem haberent, sed odia semper & inimicitias perpetuas exercerent. Barcinonam tamen cum venisset contractis auxiliis Mauros ab obsidione fugauit. Quorum fugientium plurimos occidit. Et induciarũ fœdus, quod cum Regibus, Ilerdæ, Dertosæ & Valentis sibi tributariis iniuerat, dissoluit. Eosq; bello victos à ciuitatibus & principatu deiecit. Multa præterea gessit memoratu dignissima, quibus & fortissimi uiri nomen & Christianissimi gloriam sibi comparauit.

DE EIVS VXORE ET LIBERIS.

VXorem duxit Dulciam Gilberti Prouincię Mediolaniq; Comitiss filiã. Quę duos peperit filios, Raimundum Berengarium, qui mortuo patri successit, & Berengarium, qui fuit Prouincię Comes. Filiam uero genuit unicam, quę nupsit Alphonso Regi Castellę. Cæterum Raimundus Barcinonę Comes post multas & magnas res magnifice sanctęq; gestas, Barcinonę iam senio retardatus diu, uelut à laboribus emeritus, conqueuit. Vbi etate postrema moriens, anno millesimo centesimo tricesimo primo, Hospitalis Hierosolimitani ordinis in domo pauperũ sibi habitũ induit. Quib; eius corp; inuolutũ iacet in monasterio Rupullũ.

LIBER DECIMVS

DE RAIMVNDO BERENGARIO BARCINONAE
 Comite decimo, qui cum Petronilla Ramiri Regis filia fuit
 Aragonię princeps, & utriusq; principatus unione.

DR AIMVNDVM iam nunc Berengarium redeo. De quo cũ supra scribere cœpissẽ, me maiores & antecessores eius ab incepto diuertere fecerunt. De quibus quoniam quę necessaria erant, omnia dixissẽ uideo, reuertor unde digressus sum. Raimundus itaq; Berengarius, ut ante diximus, Petronillam Ramiri Monachi Regis Aragonum filiam duxit uxorem. Ex qua filios duos procreauit, Alphonsum, cui regnum Aragonum & Barcinonę Comitatum reliquit, & Sanctium, qui fuit Ruffinonis & Caritanis Comes. Filias habuit totidem, Dulciam, quę nupsit Regi Portugallię, & alteram, quę fuit uxor Hermengandi Comitiss Virgelli. Fuit hic Raimundus

Secesserunt à principatu Letanie Ruffinon & Caritania.

Maiorca capiatur.

Inter Gotholanos & Ianuenses odium perpetuum.

1082

1131

mundus Barcinonę Comes & Aragonię princeps multis & magnis virtutibus excellentissimus. Siquidem prudentia singulari, fortitudine, munificētia, modestia, humanitate, iusticia, ceterisque præstantissimis animi virtutibus, omnes sui temporis principes excelluit. Fuit etiã corporis dotibus admodum sceltus, forma pulcherrimus, & omnium mēbrorum singulari præstantia iuuante natura mirifice compositus. In bello vero gerēdo fortis & cautus & laboris patientissimus. Nam ad Alphonsum Castellę Regem sororium suum contra Mauros cum exercitu profectus, post multa prelia, quę fortissime gessit, & hostes acriter oppressit, demum Almeriam ciuitatem obsedit, & continuis oppugnationibus captam prudenter euertit. Propterea q̄ Mauris ex Africa in Hispaniam traicientibus hospitium præbebat.

Abdera capta est.

DE REDITV EIVS AD BARCINONAM.

Hinc cum exercitu victore Barcinonam reuersus Anno. M. CXLVIII. non diutius cōsqueuit. Siquidem anno sequenti nobilibus Barcinonę principatus adiuuantibus Dertosam ciuitatem, quam Mauri rursus occupauerant, obsedit, & paucis diebus expugnatã cepit, multis hostibus occisis & aliis captis. Hac victoria valde lætatus Barcinonę ciuibus aurei torquis vsu & alia corporis ornamenta concessit, & Guillermo Raimundo Monticatio, Petroq̄ cognomento Samenato, qui duo primi contra Maurorū propugnationē accerrimam castellū ciuitatis, quod erat armis & aliis reb⁹ præmunitū, ingressi fuere, duas capti castelli partes diuisit, tertiamq̄ partem sibi retinuit. Post autē captā Dertosam cum victoribus copitis Ilerdam profectus est, in cuius obsidione Guillermū Raimundum Monticatinū & alios legatos à Rege Ramiro de Petronillę matrimonio missos, comiter ac lætanter excepit. Nā quanq̄ viso Guillermo Raimundo Monticatio, qui Tarraconis Archiepiscopum nup̄ occiderat, & à principatus Barcinonę finibus exulabat, magna animi perturbatione repente commotus est, ubi tamen eius aduentus causam cognouit, eū libenter audiuit. Cui non solum de morte Præsulis impunitatem facile concessit, sed etiã à Romano Pontifice veniã & absolutionem procurauit. Et mox Mequinentiã, & alia dedit oppida cum iure proprietatis & in perpetuū. Et Ilerdam ciuitate capta cum legatis expetitū matrimoniū confecit. Quod quidã non apud Ilerdam sed Barcinonę confectum fuisse scripsere, sed hoc nihil refert. Hęc igitur Barcinonę principatus & Aragonię regni coniunctiōne factã nostris tēporib⁹ aliis aucta regnis additis, Dei benignitate & virtute Ferdinandi Regis & Caroli nepotis eius, ampliorē scilicet fore speramus.

1148

Dertosa capta.

Præilegium torquis aurei

Ilerdam recepit.

Vnio Laletanie cū Aragonia.

DE CONDITIONIBVS AB EO CVM LEGATIS

Regis Ramiri cōstitutis, & insignib⁹ armorū.

Vbi vero conuentum de coniugio fuit, legati conditiones, quas à Ramiro Rege præmitti fuerant, petuere. Primū vt Raimundus, quemadmodū supra visum est, nō Rex Aragonię, sed princeps diceretur. Deinde vt Aragonię nomen Barcinonę nomini præponeret, hoc modo & ordine sequenti. Raimundus Dei gratia princeps Aragonię, & Comes Barcinonę. Tertia conditio fuit, vt in preliis gerendis eius vexillifer & primipilus ex Aragonibus esset. Quę omnia Comes Raimundus facile concessit, & iureiurando ac instrumento confirmauit, & à successoribus vsq̄ ad hoc tempus obseruatur. Item statuerunt, vt in prelio semper diui Georgii nomen inuocaretur, & quibus armorum signis ipsi Raimundo & successoribus esset vtendum declararunt, vt scilicet galea & arma capitis essent Aragonię, quę sunt, vt ante diximus, lutei coloris cum cruce candida, cruci sancti Ioannis Hierosolimitani persimili. Vestis vero, clypeus, & equi phalerę rubri coloris & croci, quę sunt arma Barcinonę comitatus. Mox etiam sua signa Raimundus Aragonię Magnatibus & populis petentibus dedit, & arma sancti Georgii, quę Barcinonę principatus erant, & Maurorum Regum capita quatuor, et Crucem rubram in medio positam, cuius virtute Mauros vicerat, & eorum Reges occiderat. Vbi enim Petronillam duxit vxorem Dertosam, Fragam, Mequinentiam, & Miras

1148

Inuocatio, S. Georgij.

L. Marinei Siculi. Lib. I.

betum cepit, eorum Regibus occisis, quorū capita cum signo crucis in suis armis gestare cōsuevit, vt & crucis gloriam virtutemq; & Maurorū confusionem denotaret.

DE MAVRIS AB EO VICTIS ET PVLSIS ET multis ædificatis ecclesijs.

1148. **C**Aeterum Raimundus confectis nuptiis cum Petronilla Ramiri Regis filia regnisq; con-
iunctis maiores vires & potentiā nactus, Mauros Barcinonæ principatus & Aragoniæ re-
gni finibus exterminavit, & trecentas ædificavit ecclesias. Fuit enim princeps Christianissim⁹
& in rebus, quæ diuinum cultum fidemq; catholicam videbantur augere, tam liberalis, q̄ fer-
uens & pius. Ecclesias siquidem non ædificauit solum, sed etiam magnis redditibus excoluit,
& sacerdotibus moribus & vita probatis commisit. Cæsaraugustanæ vero ecclesiæ, præter ali-
os redditus, Albalatum quoq; oppidum celebre dotauit.

Treccntas ædi-
ficauit eccles-
ias.

DE VLTIONE MORTIS FRATRIS EIVS ET tempore atq; loco suæ mortis.

DEinde cum Berēgariū fratrem suū Prouinciæ Comitem crudeliter à suis populis oc-
cisum cognouisset, in Prouinciā cum exercitu profectus in necis eius vltionem Arles-
tum ciuitatem & alia cōplura oppida castellaq; deleuit. Hinc in Hispaniam reuersus Aragoniæ
regnū & Barcinonæ comitatū non minori prudētia q̄ fortitudine gubernauit. Obiit, vt qui-
dam scripserūt, apud ciuitatē Iannā, in Burgo, qui dicitur Sandāna. Idib⁹ Augusti Anno. M.
GLXII. Cuius corpus in monasterium Rupullū delatum, fuit honorifice sepultum.

DE ALPHONSO REGE ARAGONVM SEXTO ET BARCINONAE COMITE.

1162. **A**Lphonfus hic vnitis Aragoniæ, & Barcinonæ principatibus primus Aragonum Rex
& Barcinonæ Comes fuit appellatus. Aedidit opera multa præclara non solum viri for-
tis, sed etiam liberalis & Christi cultus amantissimi. Condidit ciuitatem Turolium & Russino-
nis, quam nunc, vt supra diximus, Russilonem vocant, & Pallaris comitatus vniuit. Cum Re-
ge Castellæ diuturna bella magna q; gessit. In quibus victoriam consequutus ad suos reuersus
principatus, Populeti monasterium ædificauit, in quo sibi sepulturam elegit, & ecclesiæ mas-
gnos redditus instituit in perpetuum. Aedificauit & alias sanctorum ædes & monasteria mul-
ta, & alijs in locis & etiam Barcinonæ.

Turolium
condidit.

DE EIVS VXORE ET LIBERIS.

1180. **V**Xorem habuit Sāctam Alphonsi Castellæ Imperatoris filiā. Ex qua illi filii tres nati fu-
erunt, & filie quoq; tres. Quorū primus nomine Petrus in Aragonum regnū et Barci-
nonæ comitatū mortuo patri successit. Secundus Alphōsus, qui fuit Prouinciæ Comes. Tertio
vero Ferdinādus primū Populeti Monach⁹, deinde fuit abbas Mōtis Aragonū. Filia; prima
nomine Cōstantia, fuit vxor Regis Vngarię. Quo mortuo Federico nupsit Romano; Im-
peratori. Secūda Leonora, fuit vxor Comitis Tolosani. Tertia vero nomine Sanctia, nupsit
filio Comitis Tolosę. Mortuus est Alphonfus Rex Aragonum in oppido Perptignano anno
M.C.XCVI. Septimo Kalendas Masas, Qui fuit sepultus in monasterio Populeti.

DE PETRO ALPHONSI FILIO ARAGONVM Rege septimo, & Barcinonę Comite.

1196. **A**Nnum agens Petrus Alphonsi filius Rex Aragonum vigesimum, regni gubernatione
suscepta, Mariā Guillelmi Montis Pefulani filiā, & Imperatoris Cōstantinopolitani ne-
ptem duxit vxorem. De qua Iacobi filius factus est pater. Fuit aut rex in bello gerendo fortissim⁹

1196.

mus, Qui cum Regi Castellanorum contra Mauros auxilium tulisset, in vltioreni Hispaniã & in Bethicam prouinciã apud Idubedam ciuitatẽ, quę nũc Vbeda dicitur, densis Mauris, quorum maximus erat exercitus, insignem victoriã reportauit.

DE EIVS PROFECTIONE ROMAM AD SVMMVM

Pontificem, & eiusdem coronatione.

Hinc Romam profectus ab Innocentio tertio summo Põtifice coronatus est corona panis azymi, hoc est sine fermẽto, in ecclia sancti Pãcrati, quin etiã impetrauit à Põtifice, vt quãuis ipse Romę coronatus fuerit, eius tñ successores in ppetuum Cæsaraugustę coronarent à Tarraconis Antistite, quẽadmodũ priuilegio & diplomate, quod Innocẽtius illi cõcesse sit, cõtinet. Cuius exẽplũ i monasterio sancti Ioannis à Pegna custoditur, hoc exordio. Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei charissimo in Chřo filio illustri Petro Regi Aragonũ. &c.

Innocentius 3
Corona panis azymi.

DE ALIIS REBUS EIVS, QVAS ROMAE GESSIT.

Romę dum commoratus est, cum vxore diuortium facere conatus est. Sed Innocentio summo Pontifice non cõsentiente cũ ea vixit. Quę tamen Romę post finitã litẽ Regis consequuta coniugiũ, paucis diebus à vita discessit, quę sepulta iacet in ecclesia sancti Petri in sacello sanctę Petronille. Renunciãuit Romę Rex etiam iura patronatus, quę sacerdotia & beneficia, vt ante diximus, gentilicia latine dicuntur, omnĩu ecclesiarũ sui principatus. Cuius rei causa summus Pontifex Innocentius ei cõcessit, vt ipse & successores eius in põtificatu vexillũ ecclesię ferrent cũ armis Aragonię, quę sunt crocei rubricę coloris. Cõcessit etiam vt omnes bullę, quę à Romana curia mitterent, essent munite cordula p̄dictorum colorum. Verum enimvero nobiles Aragonũ Barcinonę q̄ principatus omnes de renũciatione iuris patronatus quod eis & omnibus populis principatus noctura videbat, vno ore reclamãrũt, se q̄ voluntati & renũciationi Regis de iure patronatus nõ assentiri publicis instructionib9 testati fuere.

Innocentius 3

Renunciãuit sacerdotia gentilicia.

DE EIVS EXPEDITIONE CONTRA SIMONEM

Comitem Montisfortis & morte eiusdem.

Sub idem tẽpus cum Tolosanus Comes cũ Simone Montisfortis bellum gereret, Rex Petrus Roma discedens cũ exercitu contra Simonem venit. Quẽ p̄elio vicit, & Gallos omnes Simonis exercitus in fugam vertit. Cæterũ fugientes Gallos infecutus, & à suis, qui eius cursum adæquare nõ poterãt, remot9 lõge q̄ digressus, à fugiẽtibus hostib9, q̄ eũ inter se quasi solũ viderũt, cõuersis circũuentus occisus est. Quo mortuo Simõ filiũ quoq̄ eius Iacobum quẽ cõmendatione p̄ris educauerat, secũ retinuit. Quẽ saepe repetitũ ab Aragonię populis & magnatib9 liberare noluit, propterea q̄ Iacobus ipse Simõ Mõtisfortis mortẽ sui p̄ris impune remittere iureiurãdo nolebat. Quapropter Aragonię Barcinonę q̄ principatus nobiles & omnes eqtes ex cõmuni cõsilio legatos Eximĩũ Cornelĩũ, Guillelmũ Ceruarũũ, Petrũ Haonũũ, & tẽplũ magistrũ Romã ad summũ Pontificem miserũt. Supplicãtes, vt eorũ honorĩ & Regis Iacobi capti salutĩ Põtifex Maximus cõsuleret. Quo iubente Simõ Aragonię & Barcinonę principatus populis Regem suum, quem indigne post necem patris captum tenebat, liberaret, suisq̄ restitueret. Quod si forte Simon à Pontifice iussus facere nollet, vnus ex Aragonum legatis apud Pontificem Simoni tanq̄ proditori & Pontificalis læsę Sanctitatis reo p̄duellionis diem diceret. Simon autem commonitus à duobus Cardinalibus, quos ad eũ Romanus Antistes miserat, se nullo modo liberaturũ respondit Iacobum Aragonũ principẽ, nisi prius Iacobus ei mortẽ sui patris iureiurando remitteret. Hoc cũ legatis nũciatum esset, vn9 eorum nomine Petrus Haonius ad Simonem literas misit. Quib9 eum proditorem appellãs ad duellum prouocabat. His literis acceptis Simon, & à Cardinalibus cõmonit9 Iacobũ tam liberum & incolumẽ Cardinalibus restituit. Quem illi Romam ad Pontificẽ & Aragonię le-

L. Marinei Siculi. Lib. I.

gatos adduxerunt. Ille autem cum Summo Pontifici gratias egisset, Romę paucos dies comoratus cum legatis Barcinonam se contulit. Habuit præter hunc Iacobum Rex Petrus filiam quandam spuriam, nomine Constantiam, quæ nupsit Guillelmo Raimundo Monticattino, cui dedit nomine dotis Aitonam & alia oppida. Anno. M. CCXII.

DE IACOBO PETRI FILIO ARAGONVM REGE octavo & Comite Barcinonæ.

Iacobus autem Petri Regis filius ob res magnifice sanctę gestas, Iacobus Rex fortunat9 & felicitis memorię fuit appellatus. Qui, vt nonnulli volunt, genitus fuit quasi diuinit9. Nā cū pater eius multarū mulierū captus amore teneretur, a Reginae Marię suę conjugis, quā minus adamabat, lecto concubituq; p̄tinacius abstinebat. Maria vero Regina, quæ fuit morib9 & vita præstantissima femina, prolis admodum cupida, ne moriēs principatus & regna sine successoribus & legitimis heredibus relinqueret, egit cum Regis cubiculario, vt clā pro puella, quam Rex concupiuerat, ad eum adduceretur velut puella honesta satis & verecunda, quam Rex nec agnosceret, nec alloqueretur. Cum ea igitur hac conditione supposita Rex vna nocte concubuit, quā iam grauidam factam cum mane Rex & ante diē, ne forte cognosceretur, dimitteret, non a te, inquit illa, discedam charissime coniux, nisi nos prius in lecto coniunctos aliqui viderint, quibus in posterū si, quod vehementer opto, pepererim, tecū simul in lecto cubuisse probare possim. Tū Rex quamuis delusus, letus tñ, Reginae suę cōiugis industriā plurimū cōmendauit, & duob9 accitis nobilib9 actus illi9 noctis publice notari seruariq; iussit.

DE LOCO ET TEMPORE NATIVITATIS EIVS & qua ratione nominatus fuit Iacobus.

Conceptit igitur Regina illa nocte, quæ post nonum mensem Iacobū peperit, in Montepesulano, kalendis Februariis. Anno. M. CXCVI. Quæ partura cum primum dolores sensit & se cōmisit obstetrici, multis orantibus religiosis & equitibus pro salute parturiens filium edidit. Quo nato summa læticia Regis, & omnium nobilium, p̄ omnes Aragoniæ & Barcinonę principatus populos supplicationes & vbicq; res diuine celebratę fuerunt. Infantem natum Regina statim ad ecclesiam misit, ad imaginē Marię Virginitis. Cū puero multis ecclesiam ingredientibus, sacerdotes, qui matutinas horas recitabant de infantis aduentu ignari, tunc psalmū canere cōeperunt, Te Deū laudamus. Hinc ad aliam ecclesiā cum infante venerunt iidem qui eum deferebant, vbi sacerdotes etiā ipsis ingressis canere cōeperunt, Benedictus dominus deus Israel. Tum vero in aulam reuersi cū infante Reginae rem narrauerūt, quæ summa læticia affecta, cum Rex Infanti nomen eligeret, duodecim cęreos albos eiusdem longitudinis ponderis & crassitudinis accendi iussit apud altare sacelli in laudem & honorem Marię Virginitis, & duodecim Apostolorum. Quorū singula nomina singulis cęreis scripserat voueratq; vt illius Apostoli nomen imponeret, cuius cęreus reliquis extinctis & consumptis solus diutius perdurasset. Hac igitur ratione natus infans, Iacobus fuit appellatus, propterea q̄ cęreus in quo diui Iacobi nomen scriptum fuerat, reliquos virtute superauit.

DE EDUCATIONE ET DISCRIMINIBUS bus & periculis in ea.

Hoc igitur modo nominatus infans cum in ædibus paternis educaretur, magnum discrimen euasit. Eum quidem cognati, qui regnum eius affectabant, de medio tollere conati sunt. Puerο nanq; in cunis dormienti supra cubiculum eius foramē instruxerunt, in quo lapidem grandiosem posuerunt, mox in caput eius casurum. Sed cadentem lapidem Deus innocentium custos, & puerorum tutor a cunis infantis avertit. Hac re comperta Rex & Regina de educando custodiēdoq; filio diligentiore curā adhibuerunt. Quē post multas electiones demum Simoni Comiti Montisfortis, cui plurimum confidebant, alendum tradiderunt.

1195.
1212

Pulchrū stragema.

Leon. Mexiam
sua Sylua lib. 3.
A. Cap. 150.

1196.

Qua ratione
fuit appella-
tus Iacobus.

Cupiditas ex
ecrabilis.

DE EXPEDITIONE EIVS IN INSULAS

Balears & gestis in ea.

Qui post necē patris, de qua supra late scripsimus, à Simone Comite Montisfortis Aragoniæ legatis iussu Summi Pontificis restitutus Barcinonam venit, ubi diu commoratus post susceptū regnum cum multa præclare gessisset, demum cū magna classe magnoq; numero nobilium totius Aragoniæ regni Barcinonæq; principatus in insulas Balears traiecit. Vbi multis præliis fortissime gestis, Maioricarū tandem ciuitatē, defessis Mauris, qui propugnabant, & penitus deuictis cōtinuis oppugnationib⁹, murisq; perfractis ingressus est, pridie Kalendas Februarias. Anno. M. CCXXIX. Capta autem ciuitate ex tota insula Mauris expulsis eorum bona mobilia militibus impartit⁹, cum exercitu victore in Hispaniam rediit. Et Valentiam breui tempore cepit fugatis Mauris. Hinc adeptus est & Murciae prouinciā vsq; ad Carthaginem nouam. Quæ bella confecit anno. M. CCXLI.

1229.
Capit urbē
MaioricarūCapit Valen
tiam.

DE EIVS VXORIBVS ET LIBERIS.

Adolefcens adhuc puellam quandā adamauit nomine Tiresiam, Ioannis Bidauræ filiā. Quam cum neq; blanditijs vllis neq; muneribus allicere potuisset, nocte quadā in domum patris ipsius puellæ se contulit, ibiq; latuit. Post autem mediā noctē cunctis iam dormientibus puellæ cubiculū ingressus ad eā tandem peruenit. Quæ eum in sui amorē flagrantem cognoscens dixit, se nullo modo cum illo rem habiturā, nisi fide & iureiurando cōiugium promitteret. Ille autem cū primū de coniugio recusasset, & puellæ cuncta præter nuptias pollicit⁹ esset, eamq; flectere non potuisset, amoris iam stimulis agit⁹, viro quodam adhibito, qui eū obseruabat, Tiresiam puellā Ioannis Bidauræ filiā sibi vxorē fore iuratus est. Optatis igitur potitus amoribus, ex Tiresia duos filios progeniit, Petrū cui dedit castrum Ayerbæ, & Iacobum, quem fecit dominū castri Xericæ & multorum locorū iuxta Valentiam. A quibus locis cognominati fuerunt, & regia sumpserunt insignia, quæ maternis armis circūdauerūt. Quos etiam Rex in testamento legitimos filios nominauit in clausula quadā legati eius testamenti, q̄ sic incipit. Item filios meos Iacobū & Petrum, quos legitime suscepimus ex domina Tiresia Aegidii de Bidaura, instituimus nostros heredes in castris & villis, quæ & quas dedimus eisde cū carta, prout in ipsis plenius continetur. Cæterū Tiresia post hæc à Rege, vt nuptiæ & matrimonium solemniter celebrarentur, efflagitante, de Regis ipsi⁹ matrimonio cū Leonora Alphonsi Castellæ Regis filia legatis vltro citroq; missis, agi coeptū est. Et à multis Rex Iacobus persuasus, vt Alphonsi Castellæ Regis filiam potius habere vellet vxorē, q̄ Tiresiam Ioannis Bidauræ, legatos in Castellam misit ad matrimonium conficiendum. Quod cum intellexisset Tiresia statim procuratores in Castellā misit, qui die quo spōsalia fierent, matrimonium, quod Rex Iacobus Tiresiæ fide iureiurando testibusq; cōfirmauerat, publice denunciarent. Quā rem cū procuratores ex conditō iussuq; Tiresiæ diligentissime fecissent, Rex Iacobus indignat⁹ Tiresiam capere conatus est, eā, vt nonnulli opinantur, vt occideret. Illa vero sibi periculū metuēs à Rege, paruo suorum consanguineorū comitatu clā fugiens Romā se contulit. Hinc Regi literas citatorias misit, quibus eum prouocabat ad causam pacti patrimonii corā summo Pōtifice disputandam. Pontifex autem partib⁹ auditis cū Tiresia sine testibus, nam miles vnus, q̄ iure iurando Regis interfuerat, à vita discesserat, matrimonium sola probare nō potuisset, Iacobo Regi permisit, vt cum Leonora Castellæ Regis filia matrimonium contrahere possēt. Quam Rex autoritate Pontificis vxorem duxit. Ex qua filium progeniit Alphonsum.

Dom⁹ Ayer
bæ.Domus Xer
rica.Regi dies dī
citur apud
Pontificem.

DE EIVS ACCVSATIONE APVD

Summum Pontificem.

Cæterum Rex Iacobus & eius vxor Leonora post confectas nuptias, & Alphonso filio clā adulto apud Pontificem Romæ nec opinantes delati fuere. Propterea q̄ consanguinis

L. Marinei Siculi, Lib. r.

Gregori⁹ Pō
tifex.

Diuortiu⁹ Pō
tifex indixit.

tatis gradu confunctissimi matrimonium contrahere sine consensu Summi Pontificis non poterant. Quam ob rem legatos Rex ad Pontificem misit oratum, ut consumatum iam conubium confirmaret. Gregorius autem Summus Pontifex, quoniam Rex Iacobus & Tiresiā primam conjugem deceperat, & Leonoram sibi cognatione valde proximam dolis subrepticis uxorem duxerat, illorum matrimonium non solum confirmare noluit, sed etiam dissoluit & in perpetuum diuortium nunciavit, Alphonso tamen filio legitimo remanente. Literasque concessit, quibus eum legitimum fecit. Quae quidem literae sunt in forma propria sigillo plumbeo Gregorii Summi Pontificis munitae. Quas si quis legere voluerit, inueniet in archiuario regni in domo deputationis.

DE DISCORDIA EIVS CVM ALPHONSO FILIO.

Verum enimvero facto diuortio cum Leonora coniuge iussu Pontificis, Alphonso eius filius matris iniuriam & separationem moleste ferens, Iacobo patri, qui eam sibi consanguinitate coniunctam uxorem duxerat, bellum intulit, totamque fatigauit Hispaniam. Donec res inter patrem & filium, quaeque mirabilis arbitrio regni commissa prudenterque discussa sine bellis iposuit.

DE VLTIMA EIVS VXORE ET LIBERIS.

Deinde Rex Iacobus Alphonso filio vita defuncto, quoniam iuuenis adhuc erat, uxorem duxit Hiolsiam, quae alio nomine dicebatur Ardeura, filiam Regis Vngariae. Quae primum filium peperit nomine Petrum, qui patri fuit haeres in Aragoniae regno & Valentiae Barcinonae principatu. Post Petrum genuit Iacobum, qui successit in regno Balearium, id est, Majoricarum, & comitatu Ruffinonis & Ceritaniae, ac in monte Pefulano. Tertio partu adidit Sanctum, qui fuit Toletanus Antistes, & praelium contra Mauros ingressus occubuit. Peperit etiam filias quinque, Hysabellam, quae nupsit Regi Gallorum, Violantam, quae fuit Regina Castellae, Constantiam, quae fuit uxor Emanuelis fratris Regis Castellae, Mariam, quae teneris annis obiit in Daroca ciuitate, & sepulta iacet Caesarangustae in templo sancti Saluatoris. Vltimam genuit Leonoram, quae item paruula discessit a vita, iacetque in monasterio Bonaeuallis in principatu Barcinonensi. Suscepit praeterea Rex Iacobus ex aliis foeminis filios duos, Petrum Ferdinandum scilicet, & Ferdinandum Sanctum. Et Petro quidem dedit Ixar oppidum, a quo oppido Petrus titulum & cognomen accepit, & Regis Navarrae filiam duxit uxorem. Cuius filii & reliqui successores armis & insignibus Aragonum, & Navarrae cathenis & baculis usi sunt. Ferdinando vero Sancto dedit oppidum nomine Castrum, huius etiam successores a Castro cognominantur, & armis utuntur, etiam baculis cum duabus stellis.

Regis Aragoniae filius
Toletanus antistes.

Dom⁹ Ixara

Dom⁹ a Castro cognominata.

DE EIVS EXPEDITIONE CONTRA

Mauros Granatenfes.

Non obmittam quod nunc mihi venit in mentem, Regis Iacobi magnum factus & memorabile. Quippe qui requisitus a Rege Castellae genero suo, ut simul cum eo bellum Mauris Granatensibus inferret, velut inuitatus ad nuptias, expeditionem libentissime suscepit. Et bipartitis exercitibus Castellae Rex cum terrestribus copiis Granatam profectus, eam multis tormentis & telis oppugnare cepit. Iacobus vero Rex Aragonum post aliquot dies cum magno pugnatorum numero ex littore Barcinonae classem soluens Almeriae, quam Mauri reaedificauerant, applicuit, & equitibus expositis in littore primum campos omnes & hortos igne ferroque vastati iussit. Deinde ciuitatem machinis & telis terra marique acriter oppugnat. Tormentis offensus Mauri propugnantes muros ciuitatis deserunt. Christiani summotis hostibus propius accedunt. Paucis diebus muri machinis concussi lapsum ruinamque tam significare videbantur. Quod animaduertentes Mauri cum se tueri non possent, impetratis inducitis ad colloquium venerunt, Regique Christianorum si discedere vellet ab obsidione, magnum vestigal soluendum quotannis obtulerunt. Quibus Rex Iacobus respondit, Hispanorum moris esse a ciuitate tam expugnata & victis hostibus primum ciuitatis portas, & deinde vestigal accipere. Itaque si prius ei por

1212

tas ciuitatis attulerint, postea tributum, quod offerant vitro, libenter accipiet. His verbis Regis hostes magis perterriti illi ciuitatis omnes portas à valuis conuulsas attulerunt. Portis igitur allatis de tributo conuenerunt. Ceterum cū Castellæ Regis equites hoc audiissent, inuidia commoti, propterea quod Rex Iacobus quindecim dierum spacio, nec amplius, tam magnū facinorū egerat, & Rex Castellæ quatuor iam mensibus nihil oppugnando fecisset, suo Regi persuaserunt victoriam & honorem Regis Aragonum Castellans omnibus & eorū Regi magno de decori futurum. Quorum vocibus indignis prauisq; consiliis Castellæ Rex impulsus pacem cum Mauris Granatensibus & amicitiam confirmauit, & ab obsidione ciuitatis cum exercitu discessit. Quibus abeuntibus Mauri Granatenses obsidione soluti magnū Almeriæ subsidiū confestim miserūt. Quo superueniente Rex Iacobus inde discedere coactus est, ne Maurorū ingenti multitudine circumuentus opprimeretur. Verumensimacro sui generis causa de pace & amicitia, quam cū Mauris confirmauerat, intellecta vehementer indignatus, Carthaginensem prouinciam, quæ Castellæ Regis erat, cum exercitu percurrēs pene totam vastauit, & Castellæ regnum hostiliter ingressurus generoq; bellum acrius quā Mauris illaturus erat, nisi cum liberis ad eum filia eius Castellæ Regina venisset. Quæ patrem filis ad pedes eius flentibus expositis mitigare vix potuit. Siquidem Rex multis filia precibus & nepotū lachrimis aut nihil aut parum commotus, Dionisii Portugallie Regis filii supplicationib; & Petri Cæsaraugustani presulis & aliorū nobilium consiliis persuasus, iræ, quam maximā cōceperat, tandē cessit, conditionibus propositis, vt idem præsul & Dionisius cæteriq; nobiles tanq; iudices vtriusq; Regis causam cognoscerent, & totam litem cōponerent, pacemq; confirmarent. Quorum virorum sententia fuit hæc, vt Rex Aragonum de Murisæ regno, quod armis victis Mauris acquisuerat, ab oppido quod Castrū Gualdalkanar appellatur, possideret vsq; ad Oriolam ciuitatem, partem vero reliquam Rex Castellæ. Qui tamen Aragonū Regi socero suo pecunias, quas in acquisitione illius prouinciæ consumpserat persolvere teneretur. Huiusmodi sententia in aula Valentia ciuitatis reperitur in registris eius ad verbum perscripta.

Abdera portus dedit & tributum soluit

DE IACCENSI MONETA AB EO CONFIRMATA,
ta, & insigni laude ciuitatis Ilerdæ.

Multis Aragonie nobilibus atq; populis supplicatibus Iaccensem monetam, id est in Iacca ciuitate percussam iureiurando confirmauit, vt neq; aliis signis imprimi posset. Quæ quidem moneta Iaccæ percussa fuit Anno. M. CCXXXVI. Pro cuius monetæ cōfirmatione & stabilitate ipsi Regi datus est aureus nummus quolibet septēnio soluendus ab his quorum res familiaris valeret nūmos aureos decem. Propterea quod illis temporibus septem solidos nūmus aureus valebat. Quod hæc ratione factum est, quia ante quā huiusmodi monetæ confirmatio fieret, Reges omnes monetam facere consueuerant, quorum vnus quisq; suo signo monetam percutiebat. Quapropter moneta nunc illa Iaccensis diuersis temporibus excussa multiplex & formata variis impressionib; inuenit. Ideoq; Rex Iacobus in Aragonia, Barcinonæ, & Valentia monetas excudi iussit figuris & titulis differentes. Quas in aureis, argenteis & cretis nūmis cernere licet. Cæterum Valentia suæ monetæ signum tanq; munus accepit ab Ilerda ciuitate. Nam cū Rex Iacobus Valentia Mauris plenam propugnatoribus obsideret, conuocatis ducibus & cuiusq; ciuitatis præfectis, constituit cunctis assentientibus, vt quæ ciuitas primum Valentia muros oppugnando prorumperet, & ciuitatem ingrederetur, ea in suæ virtutis & honoris memoriam Valentia colonias mitteret, & pondera, mensuras, & monetæ signum conferret. Cum igitur Ilerdæ ciues acriter oppugnantes primum Valentia muros diruissent expugnatam ciuitatem, Mauris fugatis & occisis ingressi summa læticia gestientes ei, prout Rex imperauerat, cultores adolescentes numero mille totidemq; puellas virgines tradiderunt, & cum mensuris & ponderibus florem liliū vnum, quo monetam insignirent. Nam prius Ilerda quatuor in suis armis & insignibus liliū floribus utebatur, nunc vero trib;

Laus Ilerdæ.

L. Marinei Siculi. Lib. xi.

*Ilerda Valē-
tie mater.* duntaxat. Quamobrem Valentia gratissima ciuitas in literis, quas ad Ilerdam scribit, eam matrem semper appellat, & in magnis rebus non secus ac parentem charissimam consultit, & Ilerda Valentiam filiam vocat. Cuius commodis & honoribus diligenter incumbit.

DE LIBERALITATE EIUS ERGA MILITES.

ANimi magnitudine munificentiae splendore cunctos sui temporis principes superauit. Quippe quae Maioricarum ciuitate capta, Maurorum bona & praedas omnes militibus diuisit. Inde in Hispaniam reuersus cum Valentiam ciuitatem & eius prouinciam armis cepisset, praeter praedas & magna dona, quae praecipuis equitibus distribuit, trecentis etiam militibus census equestres & magnos fundos dedit in perpetuum. Et Regi Castellae genero suo magna Carthaginensis prouinciae partem, a qua Mauros fugauerat, sponte reliquit.

DE LOCO ET TEMPORE MORTIS EIUS.

1212
Cum esset Rex Iacobus Xatiuae multis defatigatus laboribus, & senio tam confectus profluuiio ventris & febre vexatus in lecto decubuit. Sed egrotans in Algeziram e Xatiua lectica delatus est, ut hinc ad Petrum filium, quem apud Xatiuam cum exercitu reliquerat, clauaria & res alias ad belli usum necessarias mitteret. Caeterum hic vehementiori febre morboque grauatus se moriturum penitus cognouit. Ideoque vir CHRISTIANISSIMVS, omnibus negociis & humanis rebus omissis, animae statim prudentissime consuluit. Accito enim patri no sacerdoti magna contritione confessus omnia ecclesiae sacramenta deuotissime recepit. Postero autem die non minori diligentia testamentum condidit. In quo Petrum filium natum maiorem in regno Aragonum, Valentiae, & Comitatu Barcinonae reliquit haeredem. Et Iacobum filium minorem instituit in regno Maioricarum, Russinonis, Ceritaniae, & Motis Pefulani. Hoc modo testamento celebrato Petrum filium ab exercitu vocari & ad se venire iussit, cui coram multis nobilibus cum ea, quae testamento scripta fuerant, recitasset, primum dei cultum & res omnes diuinas, & deinde fratrem Iacobum, & omnes equites, domesticos familiares, & populos diligentissime commendauit. Petrus autem genibus flexis patris manus & pedes osculatus, et omnia iussa libentissime se facturum respondit. His rebus confectis, Rex, ut qui rebus humanis omnino renunciat, sibi Cisterciensis ordinis habitum induit, & de Rege se monachum & religiosum fecit. Atque Deo seruire maxime cupiens Populetum proficisci statuit, ibique permanere. Caeterum cum ex Algezira Valentiam delatus esset, ibi grauius egrotans vitam finiuit, Anno millesimo ducentesimo septuagesimo sexto. Octauo Idus Augusti, & aetatis suae Anno septuagesimo secundo. Qui nunc iacet in monasterio Populeti.

LIBER VNDECIMVS

DE PETRO IACOBI FILIO ARAGONVM REGE

nono, & Barcinonae Comite, qui post Manfredum
focerum Siciliae regno successit.

PETRVS Iacobi Regis filius adhuc uiuente nec non inuito patre, Constantiam Manfredi Regis utriusque Siciliae filiam duxit uxorem. Quae quidem Manfredum Carolus regis Gallorum frater Siciliae regni, quod impendendam a summo Pontifice obtinuerat, cupiditate captus, de medio tollere cum sepius cogitasset, eum tandem occultas molitus insidias aggredi statuit. Nam cum primum regni Neapolis omnes fere nobiles magnis muneribus & multis largitionibus maioraque dona polliceretur, ut a Rege suo Manfredo deficerent, subornasset, deinde cum magnis copiis in Italiam venit Neapolim versus profecturus. Cui Manfredus equitum suorum pro-

L. Marinei Siculi. Lib. xi.

*Ilerda Valē-
tie mater.* duntaxat. Quamobrem Valentia gratissima ciuitas in literis, quas ad Ilerdam scribit, eam matrem semper appellat, & in magnis rebus non secus ac parentem charissimam consultit, & Ilerda Valentiam filiam vocat. Cuius commodis & honoribus diligenter incumbit.

DE LIBERALITATE EIUS ERGA MILITES.

ANimi magnitudine munificentiae splendore cunctos sui temporis principes superauit. Quippe quae Maioricarum ciuitate capta, Maurorum bona & praedas omnes militibus diuisit. Inde in Hispaniam reuersus cum Valentiam ciuitatem & eius prouinciam armis cepisset, praeter praedas & magna dona, quae praecipuis equitibus distribuit, trecentis etiam militibus census equestres & magnos fundos dedit in perpetuum. Et Regi Castellae genero suo magna Carthaginensis prouinciae partem, a qua Mauros fugauerat, sponte reliquit.

DE LOCO ET TEMPORE MORTIS EIUS.

1212
Cum esset Rex Iacobus Xatuae multis defatigatus laboribus, & senio tam confectus profluuium ventris & febre vexatus in lecto decubuit. Sed egrotans in Algeziram e Xatua Iectica delatus est, ut hinc ad Petrum filium, quem apud Xatuaam cum exercitu reliquerat, clibaria & res alias ad belli usum necessarias mitteret. Caeterum hic vehementiori febre morboque grauatus se moriturum penitus cognouit. Ideoque vir CHRISTIANISSIMVS, omnibus negociis & humanis rebus omissis, animam statim prudentissime consuluit. Accito enim patri no sacerdoti magna contritione confessus omnia ecclesiae sacramenta deuotissime recepit. Postero autem die non minori diligentia testamentum condidit. In quo Petrum filium natum maiorem in regno Aragonum, Valentiae, & Comitatu Barcinonae reliquit haeredem. Et Iacobum filium minorem instituit in regno Maioricarum, Russinonis, Ceritaniae, & Motis Pefulani. Hoc modo testamento celebrato Petrum filium ab exercitu vocari & ad se venire iussit, cui coram multis nobilibus cum ea, quae testamento scripta fuerant, recitasset, primum dei cultum & res omnes diuinas, & deinde fratrem Iacobum, & omnes equites, domesticos familiares, & populos diligentissime commendauit. Petrus autem genibus flexis patris manus & pedes osculatus, et omnia iussa libentissime se facturum respondit. His rebus confectis, Rex, ut qui rebus humanis omnino renunciat, sibi Cisterciensis ordinis habitum induit, & de Rege se monachum & religiosum fecit. Atque Deo seruire maxime cupiens Populetum proficisci statuit, ibique permanere. Caeterum cum ex Algezira Valentiam delatus esset, ibi grauius egrotans vitam finiuit, Anno millesimo ducentesimo septuagesimo sexto. Octauo Idus Augusti, & aetatis suae Anno septuagesimo secundo. Qui nunc iacet in monasterio Populeti.

LIBER VNDECIMVS

DE PETRO IACOBI FILIO ARAGONVM REGE

nono, & Barcinonae Comite, qui post Manfredum
focerum Siciliae regno successit.

PETRVS Iacobi Regis filius adhuc uiuente nec non inuito patre, Constantiam Manfredi Regis utriusque Siciliae filiam duxit uxorem. Quae quidem Manfredum Carolus regis Gallorum frater Siciliae regni, quod impendendam a summo Pontifice obtinuerat, cupiditate captus, de medio tollere cum sepius cogitasset, eum tandem occultas molitus insidias aggredi statuit. Nam cum primum regni Neapolis omnes fere nobiles magnis muneribus & multis largitionibus maioraque dona polliceretur, ut a Rege suo Manfredo deficerent, subornasset, deinde cum magnis copiis in Italiam venit Neapolim versus profecturus. Cui Manfredus equitum suorum pro-

ditionis ignarus obuiam ire non dubitauit. Comitatus igitur hostibus domesticis & familiaribus aduersus Carolum proficiscitur. Sed erat ei præterea aliud non minus incommodum, propterea quod ubique per Italiam ferè totam timebatur, & præcipue Romanis & Florentinis formis dolosus erat. Quibus magna damna & multas iniurias intulerat. Nam cum Carolus magnis copiis Romam peruenisset, Florentini, ut in historia Florentiæ scribit Leonardus Aretinus, & alii plures scriptores meminerunt, hæc ab initio prospicientes per aduersas factiones domo eiecerunt, magnam in spem venerant in sua redeundi. Itaque studio & diligentia præueniendum rati per legatos ad Clementem quartum summum Romanæ sedis Antistitem missos, & operam suam contra Manfredum polliciti sunt & ut eos nouo Regi commendatos faceret, postulauerunt. Per cunctanti Clementi de eorum viribus & statu, hæc ferè referuntur. Viros esse militares grãdi numero, armis, equis affatim structos, hos clientum magnam item sequi manum. Seniorum præterea ac eorum, qui in bello gerendo minus apti viderentur, magnum numerum superesse. Hanc totam multitudinem urbibus Etruriæ à Manfredi suisque, quod aduersa sectaretur, expulsam in exilio ipso nomen & gloriam sibi per arma uirtutem quod peperisse. Iam vero in Gallia horum opera non stetisse solum Romanæ sedis fautores, verum etiam depulsis aduersariis superiores esse. Pontifex excellentiam virorum admiratus, magnumque eius belli momentum in eorum fiducia reponens, oblationem grato se recipere animo, & sibi commendationem curæ fore respondit. Cohortatus deinde ad persecutionem uirtutis, ut eos sibi partibusque suis magis contingeret, insigne sue gentis proprium illis ferendum perpetuo donauit. Ea est imago rubentis Aquilæ ceruleum draconem unguibus prementis. Id tunc insigne de Pontifice susceptum exules habuerunt. Tunc igitur & sua ipsi sponte, & Pontificis hortatu egregie se præparantes, Guidonem, cui cognomento Guerra fuit, virum consilio manuque præstantem, sibi ducem præfecerunt. At ubi primum Regis copias appropinquare cognitum est, obuiam illi in agro Mantuano profecti, Gallos in admiratione sui decoris conuerterunt. Ornati siquidem armis equisque & cæteris, quibus militares insignuntur viri, etiã inter Gallos valde conspicui erant. Suscepti ergo benigne à præfectis Regis, & unã iter facere rogati, quod Etruria validis aduersariorum præsidis tenebatur, & simul quod in ea implicari bello haudquaquam Galli volebant, per Flamminiam atque Umbriam Romam petere. Gratissimus fuit Carolo Etruscorum aduentus, utpote qui primi ex Italianis sese illi coniunxerant. Et accedebat Pontificis commendatio gravis, & ducum, qui cum illis iter fecerant, fidei simul uirtutisque testimonium. Itaque benigne eos allocutus Rex amplissimis uerbis gratias egit, quod suos per ignota loca & impacatas regiones iter facientes egregia uirtute industriaque adiuuarint. Enimvero magna à se premia expectare eos debere, modo si felicitas adesset, quam pietas & iusticia & profecto suæ uires & amicorum certissimam pollicetur. Sed domino animatum uenisse, ut nomine duntaxat regio contentus esse uelit. Ceterum ac uictoriæ premia his, qui secum militauerint, partiturum. His itaque huiusmodi uerbis cum tandem finem Rex fecisset, Guido, quem sibi præfuisse Etruscos diximus, in hunc modum locutus est.

Leonardus
Aretinus.

Insignia que
Pontifex exulibus
dedit.

ORATIO GUIDONIS AD CAROLVM

pro Florentinis.

ET si nostrum erat o Rex inclyte tibi potius gratias agere, quam te nobis, tuam tamen & humanitatem libenter agnouimus, & eam cum fortitudine ceterarumque uirtutum tuarum cumulo adiunctam esse magnopere gaudemus. Nos quidem sæuitia Manfredi patris pulsi sedibus, non quantus ardor est exhibere modum possumus. Et hæc ipsa quæ restant corpora & lacertos præstare magis cum tempus poscet, quam nunc intempestiue ostentare iurabat. Tibi autem gratias agere & habere nos conuenit, quod uagis errantibusque tanquam salutare sydus coelitus nobis effulgens, uiam ac spem remeandi domum, quam primo non cernebamus, apparuisti. Tua enim summa uirtus stragem hostium, ac per eorum ruinam, reditum nobis in patriam certissimum pollicetur. Pro te igitur ne dum quod paucorum dierum iter duces tuos profecti quales

L. Marinei Siculi, Lib. xi.

unquam operas impendimus, sed ne cum in vulnera quidem ac ferrum ruerimus, satisfecisse tibi ac tuis in nos meritis existimabimus. At qui duæ, uti nos putamus, res ad fidem belli plurimum valent, commune hostis odium, & expetita victoria præmia, utrinque accommoda. Hæc duo Florentinis cæterisque Tuscis, qui tua signa in hoc bello secuturi sunt, convenire videmus. Nec enim fuit, nec esse debuit aduersus vllum vnquam malus & ardentis odium, quam nobis est in Manfredum. Quippe qui non solum has recentes, quas nuper ab eo perpeffi sumus clades, sed dænata inuisamque stirpem & patris & aui & proauis iniurias in filio prosequemur. Hæc enim scelestis ne phandaque familia ab extrema Germanorum barbarie exurgens, fortunatos tranquillosque per idem tempus Etruriæ populos ad vulnera ac sanguinem & urbium vastitatem propulit, nec vllas iam multos annos calamitates vidimus, quarum hic non fuerit semen & causa. Verum hæc communia mala & ab vtraque factione, si modo penitus non desipiatur, pariter deploranda. Illud proprium nostrarum partium, quod nunquam Pontifices Romanos hæc familia persecuta est, quin nobis quoque, quæ eadem sectabamur, fuerint ab eisdem persecutoribus clades infligere. Federicus huius pauper, quæ Sueuorum nomen Romanis principis falso indutus est, quam nepharia molitus sit non ignorare te credimus. Sensit Italia non Romanum Imperatorem, quem ille falso se mentiebatur, sed novum Hannibalem aduentasse, qui cum Mediolanum urbem inclytam, ac maximum Romanis imperii ornamentum hostis & barbarus evertisset, exarsit per Etruriam venenata malorum semina, cum civili dissidio per singulas vrbes facto malos foueret, bonos persecueretur. Secutus est huius acerbitate Henricus filius eius, quæ ad scelus paternum summam ipse ingrattitudinem addidit, post regni munus liberalissimum persecutor acerrimus factus. Successit in hereditate scelerum alter Federicus huius Manfredi pater. Is quid aduersus Pontifices molitus sit, memorare quid attinet? Narrant enim & narrabunt quoad memoria hominum fuerit, concilia aduersus illius vesantiam Lugduni celebrata, cum Pontifex Italia profugus vix ultra flumen Rodani tutum ad dænandum huius perfidiam locum inuenerit. Hæc tibi nota sunt Rex, & cum tuæ domus laude coniuncta. Sed quod aduersus nostrarum partium homines putas illam fauentiam per hæc ipsa tempora ædidisse? Cum quanto magis irritaretur, tanto aduersus Pontificis fautores illi rabies atrocius insaniret. Pulsi tunc urbibus nostri exularunt, Castellis & arcibus, quibus se receperant, obsessi sunt. Qui vel fortuna aliqua belli, vel longa obsidione in eius manu peruenerunt, barbaram illius crudelitatem experti, per varia & inaudita supplicia vitam amiserunt. Sunt multi in hoc cetero, quem vides, quorum ille parentes aut fratres aut agnatos necavit, qui nunc arma tecum ferentes eadem illa supplicia in filio deposcunt. Affulserat tandem post huius mortem parumper fortuna, nobis restitutis patriam Manfredus iterum dissipauit. Itaque illud satis certum exploratumque est, nos nunquam quietem habituros, nisi hæc familia funditus deleatur. Quare & veteri odio & presentis spe quietis ita nos ardere in Manfredum puta, ut omnis acceleratio ad eius perniciem segnis ac tarda nobis videatur. Solet vero nonnunquam mentes hominum sollicitas reddere præmiorum suspicio, quotiens is, qui plus potest, sine graui iactura exoluere promissa non valet. Absunt hæc a desiderio præmiorum nostrorum. Nos enim ea sequimur præmia, quæ nihil comoditatis, nihil potentie tue detractura sunt, sed vim ac robur allatura. Non enim agrum, neque vrbes hostium bello capte, sed reditus in patriam nobis premium sit. Sic autem statuimus, & tua in regno potentia nos in Etruria seruabit, & ipse velut murum habebis ad vim, si qua vnquam regno tuo imminet, ab ea parte propulsandam. Summa igitur erga te fide hos fore homines persuade, quos et commune hostis odium, et communis utilitas tibi coniungit. Illud vero tamquam summum addidisse volumus, ut tanti finito bello nos feceris, quantum in ipso bello promereri conspexeris, deuotos certe & addictos tibi utrumque habebis.

DE PRAELIO GESTO INTER CAROLVM ET Manfredum apud Beneuentum.

HAc oratione magis Florentinorum voluntate perspecta, Carolus multo maiori fiducia cum Gallicis & Etruscorum copiis Neapoli versus contendit. At Manfredus contractis vnicuique con-

plis apud Samnium statuit hostibus occurrere. Quod ubi Carolus intellexit, ipse quoque Samnium petit, ac demum iuxta Beneuentum uterque constitit. Hic primus instructas copias in aciem Carolus eduxit. Nec detrectavit pugnam Manfredus. Sed eductis in aciem copiis fortunæ se offerens signum prælio tuba dari iussit. Concursum est acriter utrinque, pugnaque diu fuit anceps, Germanis pro Manfredo, Gallis & Tuscis, pro Carolo entæ dimicantibus. Nec milites solum, sed & Reges ipsi cominus pugnantes plurimam ea die discrimina pro victoria subiecit. Post longum certamen Caroli fortuna felicitior. Siquidem profligatis Germanis Manfredus acerrime pugnans occiditur. Quo prælio præter magnam utriusque factionis cædem, multique quoque nobiles & ignobiles capti in manus victoris deueniunt.

Rex Manfredus
occiditur.

DE CONRADINI IMPERATORIS ADVENTU IN ITALIAM CONTRA CAROLUM.

ANNO vero sequenti cum Carolus in Etruria ciuitates quæ Federicum & Manfredum secute fuerant, præter Senenses & Pisanos ad se traduxisset & domitare conaretur, Conradinus in Italiam Tridentumque iam peruenisse nunciatur, & in vrbe Roma ac Sicilia magni motus afferuntur. Quarum rerum causa fuit hæc. Hispani viri duo regni generis erant. Henricus & Federicus. Hi aduersus fratrem regnum in Hispania gubernantem insensim tandem patria extorres exularunt. Collectisque virorum manu, quando se contra fratrem nil proficere posse existimabant, in Africam transgressi Tunete apud Regem longo tempore mernerunt. Ibi præda simul & stipendiis ditati, cum de communibus tandem fortunis cõsultaret, placuit ut Henricus, qui maior natu erat, cum omni pecunia & cætera gaza Italiam traiceret, Sardinia regnum à Pontifice Maximo petiturus. Delatus igitur è Carthaginis portu, cum ex consilio Italia Pontificemque adisset, fautore utitur Carolo qui nuper victo Manfredo magna apud Pontificem gratia præualebat. Et erant sanè Henricus & fratres eius arctissimo cõsanguinitatis gradu materna stirpe Carolo coniuncti. Quamobrem & necessitudinis iure, & procurationis beneficio inductus petenti Carolo magnam pecuniæ vim Henricus mutuat. Sed dum Pontifex de regno deliberat, & Caroli gratia concedere parat, ortis in vrbe Roma seditioibus, ciuitibusque ad arma ruentibus, ad sedandas eas tempestates à Romanis Henricus exposcitur, ac ex Viterbio, ubi tunc Pontifex erat, Romam vocatur. Senatusque potestas volente populo illi tribuitur. Pacata itaque vrbe, cum veluti dominatum iure partem nullo Pontificis respectu exerceret, ac maiora quedam moliri videretur, Pontifici simul & Carolo in suspicionem venit. Ob id intermissum Sardinie negocium est à Pontifice, & Carolus repetenti mox pecunias, ne maiores ad nocendam facultates illi adessent, bono consilio haudquaquam reddebat. Cœperat Henricus iam inde ab initio contrariam Pontifici Caroloque factionem magis fouere, utramque tamen intra urbem æquitatis simulatione continebat. Ut vero suspicionem Pontificis aduertit, alieno subito factus, Pisanos ac Senenses cæterosque huius factionis homines occulte sollicitare cœpit. Ad Conradinum item mittere fauorem suum fratrisque, ac Romanam urbem, si aduenerit, polliceri. Itaque ad Federicum Conradus Capitius Neapolitanus tunc exul regni cum vna Pisano rum nauis missus est, literas ferens ab Henrico fratre, ut cunctis posthabitis, ex Africa in Siciliam ad res innouandas traiceret. A Conradino etiam frequentes ad Siciliae populos & paternos amicos literas Regio nomine scriptas detulit. Maturata igitur re Federicus, & Capitius in Siciliam transeunt, ducentos milites Hispani generis, totidem Germanos, Tuscos vero quadringentos secum traduxere. Vbi spargendis Conradini literis & maioribus quam attulerant profitendis breui admodum tempore Siciliam fere totam, præter Siracusas, Messanã, & Panormum ad defectionem cõpulerunt. Et simul Romæ dum de Siciliae motu auditum est Henricus non ultra cunctandum ratus, viros amplissimos principes ciuitatis, qui Guelfarum partium erant, ad se in Capitolium euocatos armatorum corona circumdat. Ex his Neapolionem & Mattheum Ursinos homines gratia summaque nobilitate confestim ne quis motus in vrbe suscite

Henricus &
Federicus fra-
tres Hispani.

L. Marinei Siculi. Lib. xi.

Malum com
mune

tur, extra urbem captiuos delegat. Ioannem vero & Lucā Sabellos in capitolii carcere assereuat. Diuersae autem factionis hominibus ventam impunitatemque promittit. Ita repente mutatis rebus eodem pene tempore de Conradini aduentu, ac de Romanae urbis motu, Siciliaeque defectu, Carolus certior factus ancipiti que perculsus malo Senensium Pisanorumque curam omittere, ac velut ad domesticum extinguendum incendiū properare coactus est. Relicta igitur parte equitatus in Etruria, ne Conradino ventente ciuitates, quae in fide eius erant, praesidio vacuae forent, reliquae omnes copiae a Carolo contrahunt, & per Brutios & Lucanos itemque per Siciliam ad inhibendas defectiones praesidia summittuntur. Per idem fere tempus Pisani quatuor & viginti naues longas ad populandam maritimam oram sollicitadasque ciuitates aduersus Carolum dimiserunt. Edictumque erat, ut cum littus Italiae satis lustrassent, exulesque, magna illorum vis ea in classe vehebatur, suis locis exposuissent, in Sicilia ad Federicum & Capitiū peruaderent auxilio partium, si quid expediret futurae. Conradinum in Italiam venientem supra decem Germanorum milia usque Tridentum profecuta sunt. Inde seu pecuniarum inopia, seu quod satis virium sibi afferre in Italiam propter studia partium existimabat, ad tria milia delectorum equitum retentis, caeteram multitudinem domū remisit. Ipse Tridento profectus secus Athesim flumem Veronam peruenit. Inde ad dexteram flexens in Ligures duxit. Nam recto quidem itinere haud quaquam petere Etruriam tam exiguis copiis ausus est, Bononiensibus, Reginis, Mutinensibus & aliis quibusdam ciuitatibus cum Pontifice Caroloque sentientibus, populisque Etruriae Appennini iuga obsidere paratis & transitu Germanos arcere. Quare Ligures petes cum ad littus inferi maris descendisset, ipse quidem cum paucis mari delatus, copiae vero per Lunensem agrum pedestri itinere Pisas venire, paucis hic diebus ad quietem assumptis, cum Pisanis ac caeteris suae factionis, qui ad eum ex omni Etruria quantum ad neminem unquam gratulabundi gratia conuenerant, Lucensium in greditur fines. Erant Lucae Caroli equites, quos in Etruria hoc ipsum supra ostendimus, a Carolo dimissos. Et praeterca Florentinorum caeterarumque ciuitatum ingentes equitum pedumque copiae.

DE PRAELIO GESTO AB EQVITIBVS

Conradini aduersus exercitus Caroli.

HI omnes obuiam hostibus egressi ad duo fere passuum milia quasi pugnaturo constituerunt. At Germani & caeteri qui cum Conradino erant, aduersam aciem intuentes, se ad pugnam compararunt. Flumen est proxima fluens palude acies dirimebat. Haec dum utriusque ut alteri prius transeant expectant, spacio diei frustra consumpto, cum nihil aliud quam sese inuicem conspexissent, irrita mora demum abscessere. Conradinus haudmulto post Pisas mouens per Florentinum agrum Boniciū peruenit, paucisque diebus circa ea loca moratus, cum omnibus copiis Senas contendit. At equitibus Caroli, quos praesidii causa relictos in Etruria diximus, hoc propositum erat, ut aequis fere itineribus cum hoste per amica vadentes oppida suis facerent animos, & hostes a populationibus cohiberent. Itaque, ut Senas peruenisse Conradinum intellexere, ex Florentino agro Aretiam, nam ea tunc ciuitas in Caroli partibus fidissima erat, transire pergunt. Cumque Varicum peruenissent, Florentinorum equitatu comitante, praefectus Caroli quasi in se satis virium esset dimissis Florentinis equitibus & offerentium ultra persequi repudiata opera, cum suis Aretiū versus ire perrexit. At hostes id futurum suspicati ductibus Florentinis exulibus decem fere passuum milibus ab Aretio insidias locant. Iter est per aragustum inter sinistros montes & Arni ripas, varioque conexu vallium, aptissima insidias loca. Eo cum Caroli equites neque explorato neque satis composito agmine descendissent, Conradini equites repente signo dato a fronte & a tergo simul inuadunt. Occupatur pons a Germanis, & quod facile erat transitu arcentur, alii simul terga premunt, alii desuper tela conuoluunt, ita in medio circumuenti cum nusquam prorumpere valerent, nec vilis ad ostentandum virtutem locus adesset, breui opprimuntur. Toto ex equitatu Caroli parua admodum pars, quae ante detectas in

fidias pontem transferat, euasit. Reliqui omnes aut in eo loco cæsi sunt, aut captiui Senas adducti. Hanc victoriam Conradinus magnificentius extollendo cū id late fama literisq; vulgasset, multos mortales quasi quodam futuri euentus præfagio à Caroli fauore ad se deflexit. Cæterum neq; imminens Conradini terror, nec oppressio copiarum Caroli aliquas Etruriæ ciuitates à fide eius auertit, quando etiam Aretini ipsi, quorum in oculis penè facta est cædes & profligatio, in partibus Caroli constantissime perseuerarunt. Inter hæc Pisanorum naues quatuor & viginti, quas dimissas supra demonstrauius, omnia circa Galetam & aliquam maritimam oram populatae, cum multis in locis exules, vt commodum erat, exposuissent, multaq; ad rebellionem concitassent, tandem in Siciliam nauigarunt.

DE CONRADINI IMPERATORIS ADVENTU IN VRBEM.

PAUCOS dies Conradinus Senis cōmoratus, inde mouēs exercitū p̄ Viterbiensem agrum, vbi tūc erat Pōtifex, Romā puenit. Ad quē præmiserat Pōtifex eū monēs graui cēsurā, ne Siciliæ regnū, quod ad Romanā spectaret sedē, ne ve Carolū ab eadem sede Regē appellatū impeteret, Satis superq; esse, quod Romani Pontifices pro sua beneficentiā nup̄ à maioribus eius ingratiſſime perpeſſi eſſent. In ipsum tandē Pontificis mādata spernentē latæ erant censure. Quas adolescens sublimi animo vsq; adeo cōtempſit, vt ante Pontificis oculos exercitum ducere, & hostilia cuncta ostētare nō dubitauit. Et cū multi trepidarent tenentiū partē ecclesię propter magnā multitudinem eū sequentiū, ipse Pōtifex vir sanctus orationib; & ieiuniis deditus cōstans & intrepidus ait. Nō oportet timere, q̄a omnis conatus eius vt fumus euanescet. Romæ appropinquantē popul; Romanus armatus obuiā pgressus, omniū ordinū gratulatione, imperatoria transuectū pōpa in Capitoliū perduxit. Ibi cū non modo princeps, verum etiam omnes cuiusq; generis studiis partiū incensi ex Etruria, Umbria, & reliqua Italia cōuenissent, paratis omnib;, q̄ ad bellū necessaria erāt, quod p̄ Cassinū aditus i regnū Caroli præsidio teneri nūciabatur, p̄ Tiburtinū Albanūq; agrū regni fines ingressus est. Quo cū ueniebat Henricus Hispanus cum haud contēnenda manu, magnoq; militū numero mercede cōductorū. Carolus vero & apud Messanā, q̄ p̄ id tēpus mari terraq; oppugnabatur, & per maritimā regni orā multis locis copias necessario disperſerat. In Etruriaq; partē miserat equitatus. Magna tamē animi fiducia his, quas habebat, copiis ad hostē ductus, nō penl ab eo castrametatus est. Ibi cum multitudinē ac robur hostiū viresq; examinaret suas, artis & ingenti op; fore statuit. Nā aperto qdem certamine nō supare, sed nec hosti qdē se resistere posse confidebat. Consilio ad eā rē vsus dicitur Nardi cuiusdā senis, cuius hortatu Carolus ex omī suorum exercitu octingentos eqtes delectos, insc̄tis hostibus, pximo sub colle continuit, reliquā vero multitudinē i plantiā dimisit, præfecto quodā ex suis regio ornatu, sic vt Rex ille crederetur, ipse non longe ab his, quos post collē reseruauerat, paulo sup̄iori de loco pugnā spectaturus cōstitit. Conradini duces cum acies instruerētur, Ligures, Tuscos & Hispanos in fronte collocarūt, Germanos circa signa in subsidiis posuerunt. Vt ergo pugna cœptum est, Tusci, Hispani, & Ligures ingētī ardore Caroli turmas aggressi magnā stragē ædiderunt. Nec lōgo tēpore impetus eor; sustineri potuit. Sed postq̄ antesignanis relictis vētum est ad intima Caroli agmina & p̄fectus Regis ornatus insignibus ad terrā prostratus est, clamātib; cunctis Carolum esse captum. Germani quoq; & hi, qui in subsidio erant, ne expertes victoriæ forent, sese pugnae admiscuerunt. Ita profligatis hostibus victor quoq; insequendo propellēdoq; dissipatur. Nullum tā in cāpis agmē, nullum in subsidiis robur māferat. Vagus miles & prædæ intētus quasi victor certissimus exultabat. Maxima pars fugiētis insecuta sese longe à conspectu abstulerat. Tunc repēte Carolus circumducta delectorum acie in campum descēdit. Stricto ipse ac denso agmine sparſos inuadit, multis subita vi oppressis, aut in fugā versis in ipsa signa Conradini fertur, ac vno momēto dissipat. Conradinus ceu miraculo attonit;, cum ē victore vict; inopi;

L. Marinei Siculi. Lib. xi.

nato factus esset, cum paucis inde comitibus fugit. Carolus suos ab insequendo continuit, sed densum cōglobatumq; tenēs agmē, redeūtes ab insectatione suorū hostes integer fessos & in cōpositos structus excipiebat. Per hūc modū oppressis hostibus victoria potius est Carol⁹.

DE CONRADINI FUGA ET EIVSDEM CAEDE.

Conradinus
Imperator
occiditur.

Conradinus Romam peruenit, & à Guidone Feretrano, quem proficiscens ad bellū Romæ in præsidio reliquerat, exceptus est. Populus quoq; Romanus eum recepit nō inuit⁹ inscia adhuc plebe cladium receptarū. Sed mox aduentantib⁹ Romanis ciuibus, qui ab Henrico nuper pulsī cū Carolo in pugna fuerant, ducibus Ursinis & Sabellis ciuibus cōfestim fuerunt in armis. Quā ob rem metuens Conradinus vrbe relicta Haustauram incognitus petiit, vt inde Pisas nauigaret. Sed circū ea captus loca Carolo dedit. Nec multo post Neapolim duç⁹, securi percussus est. Quo etiā genere mortis simul cū eo perierūt Dux Ascurte, & Gerard⁹ Pisanus. Henricus vero Hispanus in agro Reatino, quo fugerat, captus & Carolo traditus iure q̄dam cōsanguinitatis & passionē eius qui tradiderat vitā redemit, perpetua tamen captiuitate damnata. Post hæc in Sicilia cæteri⁹ regnī locis omnia in Caroli potestatem rediere.

DE SIGVLORVM DEFECTIONE ADVERSUS Gallos, & alijs rebus.

Imperiū sine
ratione dura
bile non est.

Svb cuius imperio durissimo Sicilię populū multa mala damnāq; sustulerūt, sed breui tēpore. Nā post Manfredi & Conradini cædē, vt scribit Leonardus Aretinus, cū Sicilię ciuitates, quæ rebellauerant, in Caroli potestatem redissent, p̄fecti ad eas gubernādas viri Gallici ferocesq; natura ac superbi, innumeras Siculis clades inferebāt. Tantaq; erat gubernatorū petulantia, tāta barbaricę gentis inmanitas, vt non iā liberorū hominū, sed mancipiorū loco Siculi omnes haberent. Pro leuissimis rebus ac sæpe pro verbo libertus emissio, supplicia aderant crudelissima. Delatorū plenæ erāt vrbes, laquei & secures in leuissimis habebātur poenis. Ad hæc rapacitas & auaricia Gallorum inexhausta & auri cupido insatiabilis nocētes pariter et innocentes pernebant. Nec vllus rapinarum erat modus. Diuitiæ pro crimine læsæ Maiestatis habebantur, vt quisquis amplissimo erat patrimonio, ita in periculū acerrime vocabatur. Id hominum genus rebellionis autor fuisse, id maledixisse Regi, id Manfredi, vel Conradini imaginē domi habuisse accusabatur. Fortunarū iacturæ iam in cōsuetudinē venerant, optabiles quidē, modo supplicia & excarnificationes cessarent. His accedebant libidines non maiore modo, verū etiam ministrorū in vxores & filias Siculorum sine vllō respectu & verecūdia, vt cuiq; placitum fuerat. Hanc durissimā seruitutem et inmanitatē aliquot annos perpeçse ciuitates, tandē superante patientiam magnitudine iniuriarū in furorem vertuntur. Inittū autem rerum nouarum à Panormitanis est factū. Hi enim extra urbē festū agentes, ad locū pp̄inquū, qui Mons regalis dicitur, & à Panormo distat passuū milia ferē tria, in festis Paschalib⁹ resurrectionis ibāt plurimi utriusq; sex⁹ & cuiuscūq; cōditionis, tā Panormi ciues, q̄ Galli, q̄ ciuitatis gubernationē & magistrat⁹ exercebāt. Cū ergo à Gallis eō p̄fectis arma explorarent Siculorū, & eo p̄textu mulierū sinus & māmillas obtrectarēt, cōcitata ob eā feritatem seditione, Gallos lapidibus primo, mox armis p̄secuti omnes interfecerūt. Qui in urbem reuersi in reliquos Gallos impetu magno irruētes ad vnum occiderūt. Rumor deinde Panormo in alias ciuitates delatus, eodem exemplo ad arma & cedes populos excitauit. Ita per totam Siciliam trucidati, cum ardor eorum petulantia proprio sanguine extinctus esset, non solum diuitias male coaceruatas, sed corpora insuper Siculis reliquere.

Magnum de
decus.

Gallorū strages
in Sicilia.

DE CAROLI PROFECTIONE IN SICILIAM ET ALIIS REBUS.

Hoc tempore Carolus erat in Etruria, qui Siculorum audita defectione, cum Florentinos & alias ciuitates rogasset, vt ei auxilia submitterent, suis comitatus copiis in regnū magnis itis

gnis itineribus contendit. Regiumque profectus, qua per breuis est in Siciliam tractus, constitit. Hic dum copie, quae expectant ibi, conuenirent, quae necessariae erant ad transitum parat. At qui per difficilis erat in Siciliam transitus, propterea quod omnes fere naues eius in Siciliae portibus & nauibus asseruabantur, quae tunc Siculi cuncta tenebant. Itaque contractis prius ex omni Italiae ora maritima nauibus, Messanam, quae proxima erat, traductis copiis obsidere coepit. Vehemens huius urbis oppugnatio fuit, nec remissior sane eorum, qui obsidebantur, in resistendo audacia. Nam & Carolus in hac una urbe, quam primo circumsteterat, iudicium de se fieri apud alios Siciliae populos haud falso existimabat, ut res in ea successisset, ita ab aliis quibus aut formidari se aut contemni, Mamertini autem contra victoris iram pertimescebant. Gallorum enim superbia crudelitasque ante oculos versabatur. Cui foeditati honestam profecto mortem celebant praefendam. Carolo circa Messanam habente castra, bellicumque terrorem Siculis ostentante, ciuitates crebris legationibus ad Petrum Aragonum Regem missis, sibi ut subueniret, precabantur, quoniam uxor eius Constantia Manfredi quondam Siciliae Regis filia esset, ad quam, consumpta uirili prole, haud dubie pertineret successio regni. Possessionem uero ciuitatis unanimitur & cupientissime offerre. Iam uero Manfredi mortem uicisci, ad quem magis, quam ad generum nepotesque spectaret, praesertim cum idem sit interfector, idem occupator regni idem ciuitatum vexator, quae pati ut ludibrio habeantur contra decus sit regis nominis.

DE PETRI REGIS ARAGONVM IN SICILIAM
profectione & gestis in ea.

His oratorum uerbis Petrus Aragonum Rex permotus, & omnium iam Siculorum desiderio & uoluntate perspecta, regni tam foelicis occasionem negligenter omittere non putauit. Cum igitur Siciliam capescere statuisset, legatis gratias agens, omnium Siculorum salutem & honorem sibi magnae cure fore respondit, ac se rebus ad profectionem necessariis comparatis, in Siciliam nauigaturum, non tam regni cupiditate commotum, quam Manfredi soceri sui mortem uindicaturum. Expeditione igitur suscepta, & legatis honorifice dimissis ac admonitis quid interim facere Siculos oporteat, in Siciliam transitum properauit. Adiuuabat eius celeritatem quod ipse paulo ante magna parata classe in Africam traiecerat, afflictisque magna strage Barbaris & oppido in littore expugnato, non longe a Sicilia uictorem exercitum & classem habebat. Ex littoribus igitur Africae quadraginta triremes & alias naues onerarias soluens, prospera uisus nauigatione per paucos dies in Siciliam delatus Panormi littoribus applicuit. Hic elatis Aragonie signis, ut a Siculis ex composito cum legatis agnosceretur, portum subiit, & cum multis equitibus expositus a quamplurimis, qui aderant, Siciliae nobilibus ciuibusque Panormitanis Rex appellatus, apparatu regali pompaque mirabili foelicem urbem & ingenti laetitia plenam exultanti plebe puerisque saltentibus ingressus, per omnes urbis uicos & parietes aureis purpureis, sericis & aureis pannis exultos ac stratos in regias edes, unde ciues paulo ante Gallos detecerant, maxima Siculorum & Hispanorum nobilitum multitudinem comitante, perductus est. Hinc multis nauibus instructis Messanam, quam Carolus, ut supra diximus, oppugnabat, ire contendit. Quod ubi Carolus intellexit eum expectare periculosum fore ratus aduersante tota Sicilia in ea includi & penuria comeatus urgeri, dissoluendam obsidionem & in Italiam remeandum statuit. Hoc Caroli consilium ubi per castra delatum fuit, tantus repente concursus ad mare factus est properantibus cunctis, ne in postremis traicerent, ut non multum a fuga & desperatione res illa differri uideretur, tentoriaque machinas & apparatus omnem in castris reliquerunt. Vix dum traducto exercitu, Siculorum & Hispanorum classis aduenit. Carolus autem in Apuliam transgressus, quia non decertandum tunc existimabat, copias dissoluit, & amicorum auxilia domum remisit. Ex hoc itaque tempore Sicilia fuit Aragoniae domini coniuncta, tempore quo Martinus quartus erat Pontifex. Cuius Pontificatus coepit anno domini millesimo ducentesimo octogesimo primo. Et durauit annos quatuor & duos menses.

Quadraginta
triremes &
aliae naues
maiores.

Sicilia cum
Aragonia con
iungitur.

L. Marinei Siculi. Lib. xi.

DE REBUS A PETRO REGE IN SICILIA STATVTIS.

Petrus autem Rex Aragonum, Carolo de Messanę littoribus expulso, & Sicilię populis tandem quiescentibus & regni totius rebus compositis, ciuitatibus & oppidis cunctisque nobilibus regni magnos honores, libertates, & omne genus immunitatis cum diplomatibus & amplissimis priuilegijs contulit. Quibus rebus iā peractis, Constantia Regina eius vxor ab eo accersita cum filiis & multis comitata nobilibus ad eum in Siciliam venit.

DE CAROLI ADVENTV IN HISPANIAM ET

duello cum Petro Rege.

Carolus autē de Sicilię regno iā desperans, & multas perpeffus iniurias & incōmoda, filio Cetus Salerni principe à Petro Rege Aragonū capto, ad Pōtificem Roman se cōtulit. Ad quem valde quęstus, illū ad duellum puocauit. Quod ex vtriusq; consensu atq; Pontificis ad certā diē constitutū est, vt apud Anglię Regem in ciuitate Bordegali ageretur. Quo cū Petrus Aragonum Rex maturius & ante diē peruenisset, de insidijs, quę sibi parabantur à Gallis, vt eum de medio tollerent, admonitus, diē pugnæ cōstituta armatus circiter meridiē campum ingressus, eos qui cāpum obseruabant, vtrū Carolus adesset interrogauit. His vero nō adesse Carolum respondentibus, ter campū percurrit armatus. In cuius rei probationem testibus & instrumentis acceptis propere discessit. Cū vero Carolus deinde sole iam inclināte ad certamen venisset, de Regis Aragonū re gesta ac discessu perdoctus ingemuit, magnaq; percitus ira Romanam reuersus, à Pontifice contra Petrū Regem Aragonū excōmunicationem & grauissimā censuram obtinuit, ac vt Rex Petrus non modo Sicilię, sed etiā Aragonię regno priuarctur. Hac impetrata re cum maximis copijs Hispaniam ingressus ad Gerundam vsq; ciuitatem peruenit. Quā obsessam cum multis machinis & tormentis oppugnare cepisset, eius exercitus grauissima pestis inuasit. Quā multis extinctis ex cadauerum putore corruptus aer seuitorem morbū faciebat. Erat præterea in ciuitate Gerūda tēplum diui Philippī, in quo sancti Narcissi corpus multis celebratum miraculis obseruabatur. Hinc ob neglectam religionē, propterea qd equos in altaribus velut in presepibus alebant, grandium muscarū variiq; coloris agmē Gallos impetens aculeis non secus ac gladijs occidebāt. Qui multis malis oppressi de victoria desperantes à ciuitate iam capta discesserunt, & in itinere passim cateruatimq; concidebāt. In quibus & ipse Carolus langore confectus lectica delatus apud Ampurias defecit.

Periculosus
est religionis
contemptus.

Carolus moritur.

DE LOCO ET TEMPORE MORTIS EIVS ET LIBERIS.

Obit in villa Franca tertio Idus Nouembris, anno millesimo ducentesimo octogesimo sexto. Et ætatis suę quinquagesimo quinto. Reliquit autem filios quatuor, & duas filias, Alphonsum, qui ei successit in regno Aragonum. Et Iacobum, qui primo fuit Sicilię Rex, & mox mortuo Alphonso Rex fuit Aragonum. Post hūc Federicum genuit, qui fuit etiam Rex Sicilię. Postremo natus est Petrus, qui sine vilo principatu cum fratribus vitam degit. Mater vero eius filia nomine Hisabella fuit Regina Portugallię. Et altera Constantia nomine, vel vt alii volunt, Violanta nupsit Roberto Regi Neapolis. Iacet autem Rex Petrus in sanctarum crucum monasterio. Cuius mors cum ab omnibus Hispanię populis, tum vero à Siculis fuit multis & veris lachrymis deplorata.

DE ALPHONSO PETRI FILIO REGE ARAGONUM DECIMO, & Comite Barcinonę.

EX Petri Regis filiis Alphonsum natu maior, vt supra diximus, in Aragonię regno successit, homo plurimis maximisque virtutibus & animi & corporis excellentissimus, & præcipue fortitudine & liberalitate præstantissimus, statura corporis & forma pulcherrimus. Quibus naturę dotibus omnium hominum in se animos oculosq; conuertit. Qui tem

porè quo pater eius à vita discessit, erat in ciuitate Maioricarū. Vbi de patris morte nuncios accipiens magno luctu totius ciuitatis & suę curię, funus eius celebrauit. Hic paucis diebus commoratus, dū prouincię Balearis statū gubernationemq; cōposuit, multis comitatibus nobilibus in Hispaniam traiciens, Cæsaraugustam puenit. Hic à ciuibus & multis alijs regni totius equitibus honorifice receptus, & obseruandi priuilegiorū formas & regni cōstitutiones iuratus, solenni more rituq; regni seruato coronatus est, q̄ plurimis & regni nobilibus, & Cæsaraugustę ciuitatis assistentibus. Fuit autē, vt paulo ante diximus, Rex cū cæteris animi dotibus, tum uero liberalitatis & munificentię uirtute præstantissimus. Tunc enim præcipue gaudebat, tunc ingentem læticiam vultu præ se ferebat, cum preciosa munera, cum dona insignia largiebatur, adeo vt non immerito fuerit à naturę suę munificentia & immensa liberalitate Rex Alphonsus Largus cognominatus. Qui cū olim ad colloquiū cū Anglię Rege conuenisset illius intercessionem Carolū Silerii principē, quē Rex Petrus longo tēpore captū tenuerat, à carcere & custodia liberauit, duobus tamē eius filiis obsidibus acceptis, & septē nobilibus regni Neapolis.

DE EIVS STUDIO ET AMORE ERGABONOS ET

odio contra malos & alijs rebus gestis.

Cæterum vt viros bonos & fideles honore, sic & improbos odio persequēbatur. Quippe qui multos, quorum uirtutem fidemq; perspexerat, misericorditer dilexit, & honorifice cōmodèq; tractauit. In prauos autē & sediciosos fuit castigator acerrimus. Et Iacobū patrum, qui Gallorum partibus adheferat aduersus patrem Petrū Regem Aragonū, Maioricarū regno priuauit. Quo regno potitus expulso Iacobo, alterā Balearium insulā, quę minor appellatur, de uictis Mauris suę ditioni subegit. Fuit præterea Rex Alphonsus uita cælibe, nullā enim duxit uxore, ideoq; Castus fuit cognominatus. Qui cū graueret egrotaret sancti Francisci habitum accepit, q̄ indutus obiit Barcinonę, anno. M. CCXCII. & ætatis suę. XXVII. Iacetq; Barcinonę sepultus in ecclesiā fratrum Minorum in tumulo matris. Atqui moriens hæredem instituerat Iacobum fratrem Sicilię Regem. Sic enim pater eius in testamento statutum reliquerat, vt & Iacobus etiam cū Rex esset Aragonię, Sicilię regnū Federico fratri minori renūciaret.

Insule Balearum
Aragonie in gætur

DE IACOBO ALPHONSI FRATRE SICILIAE REGE

qui post fratris obitū, relicto Sicilię regno Federico fratri minori, fuit Rex Aragonū undecimus, & Barcinonę Comes.

Aragonię regni Barcinonęq; principatus, & Valentię nobiles, Alphonso Rege mortuo sine liberis, Ampuriarum Comitem cum testamenti Alphonsi Regis exemplo ad Iacobum Sicilię Regē legatum in Siciliam miserunt, vt ad Aragonię, Barcinonę, & Valentię principatus captendam possessionē statim ueniret. Qui cum primū legationē accepit, de morte Regis Alphonsi peractis exequiis, & Sicilię regno, prout pater in testamento statuerat, Federico fratri, qui tunc erat in Sicilia, renunciato libereq; relicto, multis Sicilię nobilibus comitatibus cū triremibus octo Cæsaraugustam in Hispaniam uenit. Vbi vt mos & consuetudo est Aragonum, sanctiones & priuilegia ciuitatis regniq; iuratus, honorifice regni coronam accepit.

DE EIVS VXORIBVS ET LIBERIS.

Vxorem duxit Mariam Castellę Regis filiā sororem suam patrualem, cū qua nondum deflorata diuortium fecit iussu Romani Pōtificis, propter consanguinitatis gradum cōiunctissimū. Hac igitur dimissa, Blanchā duxit uxore Caroli Neapolitanorū Regis filiā. Cuius peracto matrimonio, Ludouicū & Robertū fratres uxoris, quos vt supra demonstrauimus, obsides pro Caroli liberatione diutius tenuerat, à custodia liberauit. Qui custodia soluti & liberationem nacti, ad Carolum patrem Neapolim statim se contulerunt. Et Ludouicus, qui ma-

Pontifex matrimonium
dissoluit.

130

L. Marinei Siculi. Lib. xi.

Ludovicus religionem ingreditur.

Monasteriū, quod Petras Albas appellant.

for erat, ad quem Neapolis regni successio, spectabat, viso patre, regniq; successione renūciata sancti Francisci ordinis religionem ingressus est, Qui postea propter integerrimos mores & vite sanctitatem ad Tolosæ pontificatum fuit assumptus, ac post mortem in sanctorum numerum relatus. Huius frater Robertus in Neapolis regno, Carolo mortuo successit. Et Violantam sororem Regis Iacobi duxit uxorem, qua vita defuncta Sanctiam duxit Maioricarū Regis sororem. Quæ Neapoli condidit ecclesiam sanctæ Claræ, & sanctæ Crucis ordinis Minorum sancti Francisci observationis. In quo nunc sepulta iacet. Duxit præterea Rex Iacobus post Blanchæ mortem Elisendam Monticatinam. Quæ monasterium condidit iuxta Barcinonam, quod Petras albas Appellant, ibiq; iacet.

DE PRIVILEGIORVM TOTIVS REGNI confirmatione eius & alijs rebus.

1300.

Toletanus archiepiscopus filius Aragonie Regis.

Postulantibus multis Aragoniæ populis suorum privilegiorum confirmationem omnibus assensus est, & liberaliter omnia complevit. Qui ex uxore Blācha Caroli Neapolitanorum Regis filia filios quinque procreavit. Iacobum, qui cum Leonoram Castellæ Regis filiā duxisset uxorem sine tactu pudoris illius, sancti Iohannis Hierosolimitani ordinis religionem fuit ingressus, & inde Montefani ordinis Magister electus. Post autem Iacobum natus est Alfonsus, cui nupsit Tiresia neptis Comitissæ Vrgelli. Quo matrimonio hæreditario iure comitatum nactus Vrgelli, Sardos qui rebellauerant, ad officium & obsequium redire coegit. Petrus tertio loco natus est, Qui primo fuit Comes Montium Pratenſium, & deinde Comes Ampuriarum. Quartus numero genitus est Raimundus Berengarius Pratarum Comes & Ribagorciæ. Postremo Iohannes fuit æditus, qui fuit Archiepiscopus Toletanus, & postea Tarraconensis & Alexandriæ Patriarcha. Filias progeniuit totidem, Constantiam, quæ fuit vxor Emanuells filia Regis Castellæ, Mariam etiam Petri Infantis Castellæ, Blancham, quæ montalibus Xixenæ monasterii præfuit. Violantam, quæ nupsit principi Tarentino. Et Hisabellam, quæ fuit vxor Ducis Austriae. Habuit præterea filiam quædam nothum, et alteram filiam, quæ puella obiit. Filius autem nomine Iacobus Ioannam Lupi Lunæ filiam duxit in matrimonium, cum qua Comitatus Lunæ titulos accepit.

DE PACE INITA INTER IACOBVM REGEM Aragonum & Carolum socerum eius.

Bonifacius Pontifex.

Inito cum Blancha Caroli filia matrimonio, Romanus Pontifex Bonifacius egit cum eo, ut Carolo socero Siciliæ Regnum restitueret, eiq; summus Pontifex & antecessoribus eius omnes iniurias, quas ecclesiæ multas & graues intulerant, remitteret. Ad hanc rem cum Iacobo Rege conficiendam, quidam Cardinalis à Roma missus, in Hispaniā cum venisset, nondū perfecta re discessit à vita. De cuius morte Pontifex à Carolo Rege certior factus, duos Archiepiscopos, quibus eandem causam delegauit, in Hispaniam misit. Qui pacem inter ipsos Reges confirmarent & publicis præconis denunciarēt. Et Iacobum Regem Aragonum & omnes eius principatus populos & antecessores eius ab omnibus interdictis, censuris, & excommunicationibus absoluerent, & ecclesiæ reconciliarent. Quæ res fuit solenniter celebrata publicis præconis, Gallis qui aderant exultantibus.

DE ORATORVM SICILIAE QVERELIS apud Iacobum Regem.

Verba cuiusdam Siculi ad Regem

Cum autē Rex Iacobus Siculorum legatos, qui nuper ad eum venerant, accitos monisset, ut ecclesiæ Caroli parerent, & iam flentes consolari conaret, illi diu lachrymabundi respondere vix poterant. Tandē post magnos fletus, eorum quidam viro non indoctus, Iacobe Rex inquit per multos populos à suis principibus defecisse multis in locis legitimus, &

oculi nisi sæpe viderunt, sed a suo Rege populos fuisse desertos nec vidimus quæ vnquam, nec audivimus. Quapropter erit quidem nostra magis quam aliorum miseranda conditio, magisque deploranda calamitas. Tua siquidem spe patricioque destituti quod omnes Siciliae populi facere debeant te non ignorare credimus. Qui quodcumque mortis genus & omnes cruciatus proferret potius, quam Gallis servire queant. Et cuiuscumque vel barbari quidem principis imperium libentius patient, quam insolentissimos Gallorum mores, & indignissimum iugum servitutis vno die tollerare velint. O decus Aragonie domus, & magnum pietatis exemplum, cur pateris inclytam tuam & maiorum tuorum famam hoc vno duntaxat dedecore deformari! Cum presertim qua nos tibi lege sumus astricti, eadem tu quoque nobis honeste deesse non possis. Quod si regia tua maiestate in omnibus favore Siculos, qui volentes Aragonie domui se subiecerunt, indignos esse iudicas, & Siciliae regnum, quod plurimi maximi principes concupiscunt, aspernaris, nobis saltem consilium non deneges, sed quem debeamus optare Regem nobis consulas. Tunc Rex his legatorum verbis, & aliorum fletu commotus, ac dolore confectus ingemens, & obortis lachrymis ite, inquit, boni viri ad domus vestras, ubi Federicus frater meus vobis & Siculis omnibus liberius quam ego consulere poterit. Hoc responso accepto legati purpureas & sericas vestes, quibus exculti erant, a pectore scindentes a Rege discesserunt. Et in signum magni doloris malis futuris nigras sibi vestes & perlongas induerunt. Atque tremulum malos, antennis & vela, quae candida erant, in atrium colorem verterunt omnia. Cum his mestice signis in Sicilia delatus, totius regni convocatis nobilibus, Federico, quem frater eius Rex Aragonum de Siciliae regno cum Carolo pactus fuerat, retulerunt.

DE PRAELIO NAVALI QUOD GESSIT ADVERSUS

Federicum fratrem Regem Siciliae.

Federicus autem legatis auditis, preceres, quae aderant, & omnes eques oculis circumspiciens magna inquit liberalitate Rex Aragonum frater meus usus est proceres, & summo quidem principe digna, sed inani tamen & prorsus inutili. Nam qui rem promittit alienam, aut certe delirat, aut locat & dandi voluntatem non habet. Is vero qui huiusmodi promissa munera se sperat habiturum, stultus & fatuus haberi debet. Ita scitis equites veteris Siciliae & patriae regnum nobis ab Alphonso prope testamento fuisse relictum, sicut & illud Aragonum fratri meo Iacobo. Non dedit ergo Rex Aragonum Carolo Siciliae regnum, quod dare non poterat. Ille igitur si munificus esse velit Aragonum regnum suum cui velit renunciet. Nos vero nostrum tutemur. Haec cum dixisset, Siculos hortatus ad regni defensionem cunctis exultantibus ab Episcopo Cephalensi statim coronatus, viros cogere & arma parare coepit. Ac imprimis maritimas omnes civitates & totius insulae portus munitionibus, tormentis, & aliis rebus ad belli usum necessariis prudentissime complevit. Et in Messanae portu sexaginta triremes & alias naves armis & electis militibus oneravit. Iacobus vero interea Rex Aragonum ex Hispania simul cum Carolo socero & uxore sua Romana venerat. Vbi rogatus a Bonifacio Pontifice, ut Carolum in Siciliae regni possessionem, sicut promiserat, collocaret, cum ingenti classe & idem Carolus cum eo caeterisque duces ex portu Neapolis in Sicilia soluerunt. Quibus appropinquante bus Federicus in mari, quod est Sicilia versus, Nonis Quintilibus occurres, primum commisit. Vtrinque diutius & acerrime pugnatum est, plurimis hinc inde cadentibus, & paucis sine vulnerebus, Rege etiam Aragonum graviter in pede sagitta percussio. Demum post longum certamen Siculi magnitudine navium hostilium ac multitudine perstrigati, Messanam rediere. Nonnullis triribus amissis & magno militum numero desiderato. Rex autem Aragonum cum triginta triribus suis in Hispaniam remigravit. Carolus vero cum reliquis ducibus primum Neapolim, & deinde Romam se contulit. Et Federicus Gallis gementibus & inuitis Siciliam retinuit.

Federici Regis verba.

Fraternum praelium.

DE LOCO ET TEMPORE MORTIS EIVS.

Post navalem pugnam in Hispaniam reuersus, ut supra demonstravimus, cum Valentiae & Aragoniae conventus egisset, Barcinonam demum se recepit. Vbi aliquandiu commoratus, a vista discessit pridie Kalendas Nouembrii, anno millesimo tricentesimo vicesimo septimo, etatis ves-

L. Marinei Siculi. Lib. xi.

Maiorem fili-
um abdicauit.

ro suæ anno sexagesimo sexto. Qui fuit sepultus in sanctarum crucum monasterio. Hæredem autem & successorẽ sibi filium reliquit Alphonsum, abdicato Iacobo maiore natu & primogenito, qui contra Sardos rebellantes & ad Pisanos deficientes in Sardiniam missus à patre expeditionem Sardinia: simul & regnorum successionem recusauit.

DE ALPHONSO IACOBI FILIO COGNOMENTO

Benigno Aragonum Rege duodecimo & Barcinonæ Comite.

Aragonie
Sardinia con-
iungitur.

Alphonsus igitur magno cum exercitu Aragonum, multisque Cathalanis & Valentinis in Sardiniam profectus, breui tempore Sardos omnes patris imperio subegit. Multis tamen habitis præliis, in quibus animi fortitudinem mirabilem, & rei militaris industriam & officium magni Ducis ostentauit, & præcipue in Callaris ciuitatis expugnatione. Quam non minori constantia patientiaque laboris, quam viribus cepit post multas oppugnationes, ciuibus & Pisanorum multis equitibus, qui pertinaciter propugnabant, occisis. Itaque magna cum victoria totius insule imperio, Sardis perdomitis & Pisanorum magnis copiis prælio fuis, potitus, ad patrem triumphanti persimilis in Hispaniam remeauit. Quem pater ingenti læticia plenus summis honoribus excepit. Et Iacobus frater eius honoribus inuidens, Leonora sponsa relicta, quam ut inuita patris Iacobi memorauimus, non uictauerat, sancti Ioannis Hierosolimitani ordinis religioni se dicit, Alphonsus igitur hæreditario iure paternoque testamento mortuo patre Cæsaraugustæ regni coronam accepit, anno. M. CCCXXVII.

DE VXORIBUS EIVS ET LIBERIS ET

tempore mortis.

Vxorem, ut supra scripsimus, adhuc adolescens Tiresiam Dantensam duxit Guillelmi Dantensis filiam, & Vrgelli Comitis neptem. Cuius confugio fuit Comes Vrgelli, & Vicecomes Agerensis. De qua quidem vxore filios duos progeniuit, Petrum, qui ei successit in regno. Nam propter expeditionem patris contra Sardos, auo patreque viuentibus, hæres, ut primogenitus fuit institutus. Progeniuit etiam Iacobum, cui dedit Vrgelli comitatum. Item Federicum & Alphonsum & duos alios ac unicam filiam Tiresia peperit. Qui primis ætatis annis à vita migrarunt, & omnes Cæsaraugustæ iacent in ecclesia sancti Francisci ordinis Minorum apud altare manus iuxta tumulum matris. Obiit autem Tiresia quinto Kalendas Nouembris, anno millesimo tricentesimo vicesimo septimo. Qua mortua nupsit Alphonso Regi Leonora Castellæ Regis filia. Quæ prius Iacobo desponsata fuerat, quæ peperit Ferdinandum Dertosæ Marchionem. Qui, ut nonnulli volunt, iussu Petri Regis fratris eius fuit occisus in oppido Castellione apud Valentiam. Peperit etiam Ioannem, qui apud auum in Castella obiit. Et filiam Constantiam quæ fuit vxor Iacobi Maioricarum Regis ultimi. Rex autem Alphonsus obiit Barcinonæ, anno millesimo tricentesimo tricesimo sexto. Qui iacet Ierde in monasterio sancti Francisci ordinis Minoritarum, sic enim viuens testamento mandauerat. Sub idem tempus mortuus est etiam Federicus Rex Siciliæ, tribus superstitibus filiis, Petro qui successit in Siciliæ regno, Ioanne qui fuit Dux Athenarum, & alio qui iuuenis obiit sine titulo dignitatis.

DE PETRO COGNOMENTO CERIMONIOSO

Rege Aragonum XIII. & Comite Barcinonæ.

Iniqua nouer-
ca.

Petrus Alphonsi Regis filius adolescens & annos natus fere septedecim, Leonoræ nouercae veritus insidias, quæ priuignam, ut quidam scripserunt, de medio tollere studebat, ut Ferdinandus eius filius post Alphonsi Regis obitum in regno succederet, à patris domo curiaque recedens, ad montes Pyreneos se contulit, ubi magnis honoribus à Ceritanis et Ruffinonensibus populis receptus caute vixit multos annos, usque ad tempus mortis patris Alphonsi. Mortuo autem patre regni gubernationem suscepit, et Ferdinandum fratrem, qui multos Aragonensibus populos ad rebellionem concitauerat, occidit. As-

nōnullos Aragoniæ nobiles, qui Ferdinandi factionē secuti fuerant, Cæsaraugustæ capite punxit. Ibiq; priuilegium vnionis de regni voluntate coram plurimis nobilibus gladio suo tanta percussus irā celeritateq; profecuit, vt sibi leuam manum percussisset.

DE BELLO QVOD GESSIT CONTRA

Petrum Castellanorum Regem.

QVI cum Henrico Trastamaræ Comiti Castellæ Regis fratri inuito Castellæ Rege faueret, cōmotus Petrus Castellancrū Rex pacis fœdus, quod antea confirmauerat, dissoluit. Et cum magnis copiis Aragoniæ fines ingressus multa dāna populis intulit. Atq; Bortā, Bilbilim, quā Calataiutū vocant, Darocā, & Turolitū expugnauit, Valentiaq; prouinciam ingressus Sagunthū cepit, quam Valentini Murū veterem dicūt. Et Valentiam obsidione cinctam, multis tormentis oppugnare cœperat. Ad quem Petr⁹ Rex Aragonū cum magno equitum peditumq; numero profectus, ab obsidione fugauit, regniq; sui finibus expulit. Et Castellam ingressus Henricum iuuare non destitit. Cuius auxilio Henricus Petrum fratrem Castellæ Regem occidit. Qui fratre perempto Rex ab omnibus Castellanorum populis appellatus est. Ceterum Petrus Rex Aragonum Henrici virtute perspecta, filiam suam Leonorā Ioanni eius filio, qui patri in Castellæ regno successurus erat, in matrimonium dedit.

Petr⁹ Castellæ Rex.

DE PROFECTIONE EIVS IN SARDINIAM

& aliis rebus ab eo gestis.

REbus Aragoniæ regni iam cōpositis, in Sardinia transit rebellantē. Cuius puinciae populis post multa prælia ad obsequiū adductis, Ianuēses, ad quos Sardi defecerāt, multis cladibus affectis. Hinc in Hispaniā reuersus, Darocā, Turolitū, Bilbilim, quæ prius oppida fuerant, ciuitatis titulis & insignibus ornauit. Iacobū autē Balearū Regē suæ sororis maritū, propterea qd ei denegauit obsequiū, Maioricarū, Russinonis, & Cæritantiæ principatibus, quos nomine suo tenebat i pheudo, spoliavit. Quas puincias Aragoniæ regno cōiunxit. Iacobus autē Balearū Rex dū Maioricarū regnū armis defendere conaret, à Ducibus Petri Regis occidit. Cuius corpus iidem Duces Valentiam detulerunt. Vbi iacet in ecclesia maiori.

Oppressit Cerdaniā rebellantem.

Maiorica, Russino, & Cerdania Aragoniæ iunguntur.

DE VXORIBVS EIVS ET LIBERIS.

VXores plures accepit, Mariam Nauarræ Regis filiā. Quæ filiā peperit Ioannam. Quæ fuit vxor Ampuriarū Comitis. Et duas alias, quarum altera nupsit Federico Siculorū Regi Petri filio. Et altera, quæ paruula migravit a vita. Peperit & filiū Petrū, qui natus paucis diebus obiit. Ioanna autem defuncta, Leonoram duxit Portugalliæ Regis filiam. Quæ post cōfectas nuptias pbreui spacio tēporis obiit. Qua mortua, Leonorā duxit filiā Regis Siculorum, ex qua suscepit Ioannē & Martinū filios. Quorū alter ei successit in regnis, & alter fuit Dux Mōtis albi. Genuit & filiā Leonorā, quæ, vt supra narrauim⁹, nupsit Ioanni Castellæ Regis filio. Leonora quoq; defuncta Rex iā senio cōfectus amore cuiusdā mulieris viduæ depdit⁹ hominis admodū pauperis filiæ, quæ Sibilia Forciāna vocabat⁹, propterea qd in oppido nomine Forciā in Ampuriarum ppincia nata fuerat, eam demū duxit vxorē. Quæ filiā peperit vnicam nomine Hisabellam, quæ fuit vxor Iacobi Comitis Vrgelli & Vicecomitis Agerensis.

Senex viduæ mulieris amore capt⁹.

DE EIVS INDVLGENTIA ET OBSEQVIO

erga Sibillam Reginam.

CAeterum Petrus Aragonum Rex hac vxore suadente, cui omnibus in rebus nimis obsequabat⁹, & omnia indulgebat, à se multos ob res male gestas altenauit, multaq; fecit graua & censura digna populari. Siquidem, vt Sibiliæ Regine morem gereret, Ioannē filiū primo genitū abdicare conat⁹ est. Quod qdē & sine vlla causa fecisset omnino, nisi regni nobiles po-

Res periculo sacst ff̄ ridi cula senē puellam vxorē ducere.

L. Barinei Siculi. Lib. xi.

puliq; reclamassent. Et Ampuritarum Comitem generum suum, quē oderat Regina, indignissime tractavit, multisq; bonis & honoribus privavit, ac Ioannā filiam pro Comite marito suo intercedentē Barcinonæ corā plurimis nobilibus aperta manu percussit in facie. Quæ nimia verecundia summoq; dolore percussa cum domum suā se contulisset paucis diebus obiit.

DE MOROSITATE EIVSET ALIIS REBUS.

*Barcinonem
vasis aureis
& argenteis
exhausit.*
IN domus autem suæ familiæq; componendis ordinibus & viuendi nouis peruestigatis exemplis & domesticis officiis fuit adeo diligens ac morosus, vt non immerito Cerimoniosus & supersticiosus fuerit appellatus. Qui tempore belli, quo d aduersus Regem Castellanorū gefuit, Barcinonam vasis omnibus aureis & argenteis aliisque pretiosis rebus euacuavit, & argentea quidem vasa cuncta conflavit in regales argēteos signo ciuitatis impressos. Ex aureis vero florenos percussit cum signo lili floris, & imagine sancti Ioannis, vt sunt aurei Florentinorum. Quod monetæ genus primum Barcinonæ ceptum, postea Valentie, Maiorictis, & Peripignani fieri iussit. Valentie præterea sua arma concessit, quæ sunt in clypeo baculi croci rubriq; & corona desuper imposita.

DE TEMPORE MORTIS EIVSET AETATE.

PRæfuit autem regnis annos vnum & quinquaginta. Qui discessit à vita Barcinonæ, anno Millesimo, tricentesimo, octogesimo septimo, Natus anno septuagesimo secundo. Et primum iacuit Barcinonæ in ecclesia maiori, quam Sedem Barcinonenses vocant, & deinde fuit delatus in monasterium Populeti.

DE IOANNE PETRI FILIO ET SVCCESORE ARAGONUM Rege decimo quarto, & Comite Barcinonæ.

IOannes in regnis mortuo patri succedēs, vxorem duxit Matheam filiam Comitis Armeniæ. Ex qua filiam genuit nomine Ioannam, quæ nupsit Mathæo Foxæ Comiti. Ceterum Mathea cum hanc filiam peperisset, breui tempore mortem obiit. Et Ioannes Rex duxit vxorem Violantam filiam ductis Ebaris. Quæ peperit filium, qui CæsarAugustæ paruulus obiit, & Gerunde Delfinus dicebatur. Peperit etiam Violantam filiam, quæ nupsit Ludouico Regi Neapolis, & Andagauenfium Duci.

DE MORVM EIVS VARIETATE ET INDVLGENTIA erga secundam vxorem.

FVit autē Rex Ioannes Mathea prima eius vxore viuente munificus, benignus, multisq; virtutibus excellens, & omnibus regnorum suorum populis & nobilibus admodum charus, pacis studiosus, & Musicæ cultor insignis. Vbi vero Violantam duxit, eius voluntati nimis obsecutus & omnia indulgens, à se cunctorum ferè nobilium & multorum populorum mentes & cultus auertit. Quod cum animaduertisset vxor Violanta, vt Aragonie nobiles & Barcinonæ principatus equites opprimeret, omniaq; sola disponderet, & ad arbitrium suū administraret, Armentacensem Comitem multosq; Gallie proceres cum magna hominum multitudine, Rege consentiente, ad se, vt conuenirent, in Hispaniam vocauit. Quibus appropinquantibus, & iam ultra Gerundam ciuitatem transgressis, Martinus Ioannis Regis frater cum multis equitibus Aragonum, Cathalanis, & Valentinis occurrit. Ac illorum multis occisis, reliquos ab Hispanie finibus expulit. Quo prælio Valentinorum multi, qui suam illic virtutem militarem & inuitos erga Regiam dignitatem animos viriliter ostentarunt, à Rege nobilitatis titulos & equestris ordinis dignitates acceperunt. Ex quibus fuerunt inter alios, quorum nomina mihi minus nota sunt, equites qui nunc à Villa nona cognominantur, & Scribarum domus, Corellarum genus, & familia Montagnis.

DE REBUS QUAE TEMPORE EIUS IN
suis principatibus acciderunt.

Hoc Ioane regnate, & i Augustacesarea comorati, nonis Augustis anno, M. CCC. XCI. Populi Barcinonae principatus, Aragones, Balcares, Valertini tumultuantes aduersus Iudeos insurrexerunt omnes, exceptis Cesaraugustae ciuib⁹, quos Regis praesentia compescuit. Qua persecutione in Iudaorum pernicie violenter exacta, Rex nonnullos, qui praecipua motus & seditionis causa fuerant, capite percutit, & alios magna parte honorum multauit. His exactis poenis, ad Baleares cum Regina profectus, Maioricarum ciues, vt ducenta milia florenorum persoluerent, coegit.

1395
Tumult⁹ cō
tra Iudaeos

DE REDITU EIUS IN HISPANIAM ET
morte repentina.

Hinc in Tarraconensem prouinciam remeans cum ventis reluctantibus Barcinonae litus tenere non potuisset, in loco, qui dicitur Caput Crucis apud Ampurias expositus, in oppidum Castellonē se recepit. Vbi per aliquot dies commoratus, in saltus & montes propinquos cum multis equitibus venatum profectus, cum lapum venatores occidissent, dum si lupus an lupa esset à venatoribus quaereret, repente mortuus è mula, qua vehabatur, decidit. Cuius corpus Barcinonae sepultum iacuit in ecclesia cathedrali, quod deinde iussu Martini fratris Populetū delatum fuit. Obiit autē quartodecimo Kalendas Iunias, Anno. M. CCC. XCVI.

Repente mor
ritur

DE DVOBVS MARTINIS REGIBVS PATRE ET
filio, altero Aragoniae quintodecimo, & Barcinonae
Comite, & altero Siciliae.

Imperante in Aragonia Rege Ioanne, de quo proxime locuti sumus, Martinus eius frater dux Mōtis albi Marī Lunae Comitatus filia vxorem duxerat. Ad quam mortuo patre sine filio successore Lunae Comitatus iure deuenit. at. Ex hac vxore filium suscepit nomine Martinum, qui Federici Siciliae Regis filia duxit vxorem. Et Federico socero sine virili prole defuncto ratione matrimonii Siciliae regni titulos & coronam accepit. Cuius pater Martinus cum de Ioannis Aragoniae Regis sui fratris erga se voluntate dubitaret, quonia eum à quibusdam de sua & Martini filii morte paranda sollicitari nonnullis confectionibus animaduerterat, cum filio & nuru paruisq; copiis Cathalanorum, Aragonum, & Valentinarum in Sicilia traiecit. Oblata vel honesta tunc occasione, propterea q̄ in Sicilia principibus, vt fieri solet, absentibus, magni tumultus & multae seditiones erant. Vbi seditionibus compositis, sedatisq; tumultibus, nur⁹ & filii nomine Siciliae regno tantisper praefuit, donec legatos Aragonū de Regis Ioanis morte nuncios accepit. Ad quem mortuo Rege Ioanne suo fratre sine filio, sic enim Petrus eorum pater in testamento reliquerat, Aragoniae regni successio spectabat.

DE ADVENTU EIUS IN HISPANIAM ET ALIIS REBUS.

Celebratis igitur in Sicilia tota Ioannis Regis exequiis, cum septem trirēibus & aliis nauibus, multis Hispanis & Siculis comitatus equitibus, Ad Marsiliae portū delatus est. Hic dies quinq; comoratus, Auinionem petiit, vbi tūc erat sedes Benedicti Lunae summi Pōtificis, à quo fuit exceptus honorificentissime. Hinc autem profectus in Hispaniam, primum Barcinonam, & deinde Cesaraugustam peruenit. Vbi Rex salutatus ab omnibus, cum magna ciuiū laetitia coronat⁹ est in ecclesia sancti Saluatoris, Idib⁹ Maiis, anno. M. CCC. XCVIII.

DE MORTE MARIAE VXORIS EIUS ET
conugio Margaritae.

A coronatione eius anno ferè nono Maria Regina multis corporis fatigata laboribus, & animi curis confecta migravit ab humanis in Villa Regali regni Valentiae. Qua mor-

tua Martinus Rex habēdorum liberorum cupidus, vxorem duxit Margaritam Pratarum Comitiss filiam, Benedicto Luna summo Pontifice dispensante, propterea q̄ ei valde proxim⁹ cū illa cognationis gradus intercedebat. Cæterū natura minus ei⁹ desiderio satisfecit. Ex ea enim prolem nullam profus habuit.

DE MORTE EIVSET MARTINI FILII SICILIAE REGIS.

Sub idem tempus obiit etiā Martinus Rex Siciliae filius ei⁹ in ciuitate Callari, Sardis, qui rebellauerāt, subactis & in obsequiū Martini p̄ris eius adductis. Discessit autē a vita quinto Kalendas Sextilis, Anno. M. CCCXCIX. Et iacet i ecclesia ciuitatis Callaris apud aram maiorem. Post mortem vero Martini Siciliae Regis superuixit Martinus pater ei⁹ Rex Aragonum menses fermè decem. Qui discessit ab humanis prope Barcinonā in monasterio monisium ordinis Cisterciensis, cui Vallis dōzellae nomē est, pridie kalendas Iunias, Anno. M. CCCCX. Hinc autē Barcinonam delatus in ecclesia Pontificali, quā Sedem Barcinonenses vocant, sepultus honorifice iacuit ad latus arę maioris vsq; ad tempus Regis Alfonsi Ferdinandi sui successoris filii. A quo simul cum Violanta Regina fuit in Populeti monasterium collat⁹. Vbi iacet cum reliquis Aragonię regibus. Regnavit autē Martin⁹ Rex aragonum annos. XIII. Qui moriens sine liberis Aragoniæ regnum ad patriæ & honorum regnicolarum iudicium reliquit, vt scilicet propinquitorem ac meliorem virum, & cui iustius regnum deberi videretur, ac tutius committi posset, eligerent.

DE FERDINANDO IOANNIS CASTELLAE

Regis filio, qui post Martini mortem Aragoniæ successit,
Rege sextodecimo, & Barcinonæ Comite.

1400.
Cæterum vt Ferdinandi ad Aragoniæ Regnum successio referatur, pauca repetēda sunt prius, quibus non Ferdinandi solum successio, sed filiorum quoq; eius paternum ac maternum genus agnosceretur. Ab Ioanne itaq; Castellæ Rege, qui fuit Hysabellæ Reginae nostri tēporis Ferdinandi Regis vxoris paternus proauus, dicere in animo est. Ioānes Castellæ Rex, vt paulo ante mentionem fecimus, Leonoram Petri Aragonum Regis filiam in matrimoniū duxit. Quæ duos peperit filios, Henricum, qui ob infirmam corporis valitudinem Valitudinartus fuit appellatus, & Ferdinandum de quo loquitur. Ex quibus Ioannes pater, Henricum maiorem natu Regem instituit, & Ferdinando, quem propter eximiam eius corporis animiq; præstantiam plurimum diligebat, motiēs magnam bonorum mobilium partē testamento reliquit. Henricus autem mortuo patre quāuis minus prospera corporis valitudine, singulari tamen animi sapientia cæterisq; virtutibus, quę ad bonum principem spectant, regnū sanctissime gubernauit, et Ferdinandum fratrem, cuius erga se fidem cæterasq; virtutes egregias in multis & magnis rebus perspexerat, summo semp amore dilexit. Cui præter multam pecuniam magnaq; munera, multorum quoq; oppidorum possessionem & cum omnibus turibus proprietatem donauit, propterea q̄ eius animi gratitudinem prius in exiguo munere cognouerat. Quare non immemor fraternæ beniuolentię regiæq; liberalitatis Ferdinandus, cum post fratris Henrici Regis mortem omnes ferè Castellæ Magnates Toletum Castellæ primariam ciuitatem conuenissent, vt quem essent habituri Regem cognoscerent, ipsumq; Ferdinandum sese vehementer optare significarent, nulla quidem cunctatione nullaq; domnandi cupiditate captus Ioannē statim fratris Henrici filium admodum paruulum suo humero inpositum cunctis astantibus ostendens, Rex inquit, Procures hic est Ioannes fratris mei filius nobis omnibus legitime colendus. Ego autem tantisper eius nomine Castellæ regni gubernandi curam suscipiam, donec meus hic Ioannes ex fratre nepos adolescat. Huic igitur, vt nos ratio regniq; iura monent, obsequium præstemus, solēniq; sacramēto rituq; nostro seruato, nos Regem hunc habituros astringamus. O vocem diuinā, & summis laudibus extollendā, quę

quidem naturam superavit humanam, quæ profus imbecilla est ad potentiam contemnendam. Hic igitur Ferdinandus cum maximis plurimisque virtutibus magnopere polleret, ab omnibus quidem totius Hispanie populis mirum in modum colebatur. Quapropter Martino Aragonum Rege auunculo suo mortuo, cum hæreditario iure (erat enim Leonore Martini sororis filius) tum eximio suarum virtutum splendore, ab Aragonie Magnatibus ac populis ab Antiquera, quod est Bethicæ prouinciæ oppidum, per legatos accitus est, ut Aragonie Regis titulum, possessionem & coronam acciperet. Commonitis tamen & citatis prius omnibus eius competitoribus, scilicet Federico Comite Lunæ Siciliæ Rege Martini Regis Aragonum nepote, Ludouico Rege Neapolis & Andagauenſium Duce, Mathæo Comite Foxano, Alphonſo Gandiæ Duce & Ribagorciæ Comite, & Iacobo cognomento Pratenſi. Quorum partim venerunt, partim procuratores miserunt. Cæterum cum super hoc diffensiones inter Aragonos, Valentinios, & Cathalanos orirentur, in quibus præter alios, etiam Garſias Cæſarauguſtanus Archiepiſcopus cum Antonio Luna libertus contendens occiſus eſt, quoniam alii Ferdinandum, alii Iacobum Aragonum Virgelli Comitem, alii Ludouicum Gandiæ Ducem Regem optabant. Ut igitur maioribus malis occurrerent, & populorum accenſos animos extinguerent & furores compeſceret, nouem viris virtute vitæque probatiſſimis commiſſa res eſt, quorum iudicio ac ſententia Rex Aragonum futurus eligeretur. Fuerunt itaque huius rei iudices electi ex Aragonibus, Dominicus Oſcetanus Epicoſopus, qui poſtea fuit Cardinalis, Berengarius Bardaxinus iureconſultus egregius, & Franciſcus Aranditanus eques. Valentinorum nomine fuerunt, Vincentius Ferrarienſis ordinis prædicatorum, qui poſt mortem non ſine multis magnisque miraculis ſanctorum catalogo fuit aſcriptus, Ludouicus Cartuxanus prædicti Vincenſis frater, & Petrus Beltranus ſucceſſor Generii Rabaci, qui eo tempore in infantiam incidit, quam, ut nonnulli volunt, ne ſententiam ſuam diceret, ſimulauit. Tameñ mente captum fuiſſe certifiſſimum conſtat. Pro Cathalans vero Sagariga Tarraconenſis Archiepiſcopus, Guillelmus Valseca, & Bernardus Gualbes ſententiam laturi erant. Qui ſimul omnes hanc ob cauſam in Caſpam Aragonie prouinciæ oppidum omnium conſenſu ſeſe contulerunt. Vbi complures dies comorantes, & ut veri prudentes omnia quæ in poſterum potuiſſent accidere cogitantes, tandem ſeruatis competitorum iuribus, & eorum perſpectis moribus & rebus geſtis, Ferdinandum cæteris prætulerunt. Quem quidem non immerito coronandum iure declararunt. Quorum iudicium, quoniam eorum ſapientiam & vitæ ſanctitatem ſatis perſpexerant, omnes quidem partes diſſentiente nullo tanquam Dei oraculum acceperunt, & cum ingenti omnium læticia Ferdinandum conſeſſim Regem appellauerunt. Qui cum in Caſtellæ regno, ut ſupra dictum eſt, magnum oppidorum numerum magnumque patrimonium ab Henrico fratre relictum habuiſſet, Vrracam, quæ mox Leonora nomen accepit, Alburquerqui Comitem admodum diuitem vxorem duxerat. Cuius erant oppida quinque & Caſtellæ principatus qui Hiſpane dicitur Infantatus, Ex qua Ferdinando foeliſſima proles orta eſt. Quinque enim filii nati ſunt omni naturæ munere præſtantes. Alphonſus qui patri omnibus ſucceſſit in regnis, ſuaque virtute proprioque labore Neapolitanorum regnum adeptus eſt. Rex quidem vnus maximum ſui temporis omnium virtutum ac præcipue liberalitatis exemplum. Fuit enim munificentiffimus princeps. Quo factum eſt, ut omnium hominum gratiam facile promeruerit. Sed de hoc alius. Secundo autem loco natus eſt Ioannes, qui cum ex dote Blachæ Regiæ Navarra, Regis Navarrae nomen & coronam aſſumpſiſſet, deinde Alphonſo fratre ſine legitimis liberis & ſucceſſoribus moriente Siculis & Aragonibus imperauit. De quo ſam plenam confeſimus hiftoriam. Poſt Ioannem natus eſt Henricus, qui ſancti Iacobi ordinis magiſter equitum fuit. Deinde Sanctius, qui Alcantaræ & Calatrauæ ordinis militiæ præfeſturam geſſit. Poſtremo vero natus eſt Petrus, qui Neapolitano bello periit. Filia quoque dux, Maria, quæ nupſit Ioanni Regi Caſtellanorum, & Leonora, quæ fuit vxor Regis Portugalliæ. Sed ad Ferdinandum redeo.

Ad Aragonie regnum competitores.

Cæſarauguſtanus Archiepiſcopus occiſus eſt.

Iudices ad eligendū Regē S. Vincentius

L. Marinei Siculi. Lib. xi.

DE EIVS ADVENTV IN ARAGONIAM ET CORONATIONE.

IN Caspæ igitur oppido publice lata p Ferdinando sententia coram Benedicto Luna summo Pontifice, regni proceres oratores ad eum statim miserunt. Quibus accitus ad accipiendam Aragoniæ regni successionem cum liberis & vxore multis Castellæ nobilibus comitat⁹, Casaraugustam venit. Vbi in maximo populorum & equitum totius regni cõuentu celebratis conditionibus & statutis ac obseruandorum priuilegiorum facta confirmatione, fuit honorifice coronatus in ecclesia sancti Saluatoris, tertio Nonas Septēbris. Anno, M. CCCXXII. Qui priusq̃ vocatus esset ad Aragoniæ regnum, acerbè bellū Mauris Granatensibus intulerat. Quos Antiquaria & alijs expugnatis oppidis, magnis cladibus affecerat.

DE REBUS EIVS GESTIS POST ACCEPTVM

Aragoniæ regnum.

Comes Vrgelli capitur.

Vbi vero Aragoniæ suscepit imperium, noui principat⁹ rebus iam cõpositis, multa p̃clare gessit. Et Iacobū Comitē Vrgelli, qui contra eū rebellauerat, captū & bonis omnibus multatū custodibus adhibitis in Castellam misit. Vnde mox in Xatiuæ castellū detrusit p̃petuo carcere dānatū. In quo Comes angustiæ carceris impatiēs breui tēpore vitā finiuit.

DE ADVENTV SIGISMVNDI IMPERATORIS

ad eum in Hispaniam.

ERat hoc tēpore Romæ letiferū scisma, & ecclesiæ multorū annorū p̃nitiosa diuisio, tres enim Pontifices erant. Quorū vnus Benedictus Hispani generis, qui ante pontificatū Petrus Luna dicebatur, diuersarū factionū veritus insidias in Hispaniā venerat. Qui, vt supra scripsim⁹, coronationi Ferdinandi Regis præfuerat, Cuius causa Rex Ferdinandus & Christi anæ religionis amore cõmotus legatos ad Imperatorem Sigismūdū misit, rogatū vt Nisam, quæ ciuitas est Galliæ maritima nō longe ab Hispaniæ sinibus, cõuenirēt, vt scisma ita diuturnum tollerent, & vniuersæ Christianitati & Dei ecclesiæ cõsulerent. Sigismundus autē Christianissimus Imperator accepta legatione sanctoꝝ Ferdinandi Regis cognito desiderio simul cum legatis eius iter ingressus Nisam venit. Interim vero Ferdinandus & si Valentia, vnde legatos ad Imperatorem miserat, grauissimo morbo decubuerat, trirēm tamē ingressus ē Valētia ad Colibritanū portū magno dolore fatigatus peruenit. Hinc lectica Russinonē oppidum, quod Perpignanū vocant, delatus indies crescente morbo vltra p̃gredi non valuit. Quapropter de valetudine eius certior factus Imperator ad eū Russinonē venit. Cui Ferdināndus in Hispaniā ita ingressus Alphonsū cū reliquis filiis magnoq̃ numero nobilitū obuiā misit. Et interea sancti Francisci monasteriū, propterea q̃ erat capacissima domus, hospitium parare iusserat. Ille autē cū venisset vbi paululū cõquieuit Regē in lecto iacentē adit, & honorificentissime receptus est longoq̃ sermone vtro citroq̃ habito demū familiaribus amotis duo soli multa cõtulerunt. Hinc digressus Imperator ad Pōtificē Benedictū in oppidi arcē se cõtulit. A quo magnis honoribus exceptus et eius pedes osculatus Ferdinādi Regis & omnium Christianorū principum suoq̃ nomine multa verba fecit. Cui suā & aliorū voluntatē aptissime declarauit. Nā cæteri Reges ad Impatorē sua vota detulerāt, & prudētissime supplicauit, vt quēadmodū Pontifices alij p̃ cōmuni Christianorū salute & Dei cultu & honore facere parati erāt, ipse q̃q̃ Pontificatus onus & dignitatē deponeret. Benedictus autē quo magis ab Impatore rogabat, eo p̃tinacius i sua cõtumacia p̃manebat, affirmās vnū se dūtaxat atq̃ uerū esse Pōtificem. Tūc Impator ad Ferdinādū Regē reuersus ei Benedicti p̃positū retulit. Rex igit et Impator illi obsequiū denegarūt, & ne qs eū Pōtificē diceret iusserūt. Quod vbi Benedict⁹ intellexit, metuēs ne ṽ cap⁹ pōtificatū dimittere cogere^t, vel aliq̃d periculū subiret, noctu clā egressus ex oppido Colibri se cõtulit, ac prima luce trirēm, quā ibi paratā cū alijs habebat, ascendit. de cui⁹ discessu rex Ferdināndus certior fact⁹ eqtes ad eū statim misit, supplicatū ne discedere vellet, p̃pterea q̃ apud se

Pontificis Benedicti pertinacia.

tutius esse posset, quàm apud alium quenquam. Cui Benedictus per equites ad se missos hoc modo respondit. Men qui te feci in desertum misisti. Alludit enim ad Regis coronationem. Cui Benedictus Pontifex, ut supra diximus, præfuerat, perinde ac si dixisset, ego te Regem feci, & tu vis me privare Pontificatu. Hoc responso dato remos impellens in Peninsulam, hoc est in insulam parvulam, quæ Paniscula dicitur, apud Valentiã se recepit. Et Sigismundus Imperator ex Hispania discedens ad impertum reuersus est. Rex vero Ferdinandus adhuc infirmus aduersa valitudine Barcinonam venit. Hinc in Aragoniam proficiscens itineris labore defessus in Equalato oppido recidit in grauiorem valitudinem. Qua victus decessit quarto Nonas Aprilis, anno M. GGGCXVI. Aetatis vero suæ. XLIII. Aragoniæ autem regno præfuit annos quatuor & menses nouem. Qui sepultus est in monasterio Populeti. Cuius vxor Regina Leonora peractis exequiis in Castellam rediit. Quæ in oppido Methymna cognomento Cæpo, sororum quæ Sanctimontales dicuntur, monasteriũ condidit nomine Sancti Ioannis Dominarũ. Ibi ipsa vixit annos. XIX. & diem suũ clausit Nonis Ianuariis. Anno. M. CCCCXXXV.

Obijt i oppi
do Equalato

DE ALPHONSO REGE FERDINANDI FILIO COGNOMENTO Magnanimo, qui fuit Rex Aragonum. XVII. & vtriusque Siciliæ, & Comes Barcinonæ.

Ad magnam Ferdinandi Regis felicitatem, & inclytam Aragoniæ Siciliæque regni gloriam filius eius Alphonsus ingens omnium virtutum cumulus accessit. Cuius res magnifice strenueque gestas, quæ plurimæ sunt & immortalitate dignissimæ, ego cõsulto transeo. Eas enim Laurentius Vallensis, & Bartholomæus Faccius, duo præstantissimi viri fideque dignissimi carthis nunquam perituris facundissime scriptas reliquerunt. Si quis igitur Alphonsi Regis virtutes & res fortissime gestas summis laudibus exultas cognoscere velit, & Laurentium legat & Faccium, qui de rebus gestis & virtutibus eius magnam & veram confecerunt historiam. Ceterum Laurættianum de Regis Alphonsi rebus gestis opus, quod à multis asserit ab eo æditum fuisse, ego nondum vidi. Bartholomæi vero Faccii magnum volumen, & in decem libros diuisum Neapoli perlegi nuper apud quendam Antonium siue Bernardinum, cui cognomento est Bononia, qui eos Venetorum legatis ad Ferdinandum Regem transcribendos commouerat. Quibus certe libris & recenti fama commotus Alphonsi Regis multas & ingentes virtutes admiratus, illam demum Stoicorum comprobauit sententiam, quæ mihi per difficultis hætenus videbatur, ut omnes illi virtutes inesse crederemus, in quo saltem earum vna esse videtur. Atque adeo quidem Stoicorum nunc à me vetus confirmatur opinio, ut nullam prorsus litteram deinceps illis intendam. Fuerunt enim in Alphonso Rege virtutes tam cumulatae & perfectæ, quàm multæ. Quæ non modo magnis historiis ac fama circūferuntur, verum etiam multis adhuc viuentibus & Hispanis equitibus & Siculis, qui rebus ab eo gestis interfuere, memorantur. Ipse quoque memini post captam Neapolim quod Siculos maximis honoribus illustrauit, quibus amplissima munera tribuit, quorum domus & genus præclaris nobilitatis titulis ornauit, quos equestris ordinis dignitate censuque donauit.

L. Valla.
Bartholomeus Faccius.

DE EIVS ELOQVENTIA ET ERVDITIONE

Cuius ego virtutes & res gestas mecum cogitans, illud vnum quod rarissime contigit, nostris præsertim temporibus, per sæpe mirari soleo, quod summus Princeps & quinquagenarius & maximis plurimisque curis districtus ad Latinas literas respexit, earumque desiderio commotus & amore iam captus à primis græmaticæ rudimentis veluti puer omni cura solutus discere cepit. In quibus Laurentio Valla & Antonio Panormita præceptoribus vsus breui quidem tempore plurimum profecit. Hinc poetas & oratores omnes totius Italiæ atque Siciliæ, quorum consuetudine mirum in modum delectabatur, mirifice iuuit & quàm maxime coluit. Qui vbi scientiæ fructum gustare cepit, amplissimam & pulcherrimam sibi suisque literatis hominibus bi

Quinquagenarius Latinis operâ dedit.

Omniū li-
brorū biblio-
thecā instituit.

bibliothecam comparavit, libris quibus plurimus conquisitis & emptis immenso pretio. Quos nam-
tem venales invenire non poterat a publicis & privatis bibliothecis comodato dum transfer-
berentur accepti. Atque multa Græcorum volumina cuiuscumque scientiæ per viros eruditos &
eloquentes in latinum sermonem traducere diligentissime curavit. Cuius auspiciis & amplissi-
ma liberalitate nimirum latinæ litteræ, quæ iam pridem miserandam iacturam fecerant & pen-
tus ad interitum peruenerant, fuerunt ad pristinum statum & meliorem cultum restitutæ, in ma-
gnoque pretio ac veneratione habitæ. Floruerunt sub tanto principe quidem non solum bello-
rum duces & in re militari fortissimi equites, sed etiam vates & rhetores omnes, in omni ge-
nere literarum indulgentia summi Regis excitati. Qui quanta & ipse claruit eloquentia scripta
quidem eius & orationes quædam facile declarant. Quarum, quoniam de rebus eius gestis mentio-
nem nullam sum facturus, aliquid hic apponere placuit, ut cæteri principes aut invidia palleat,
aut idem facere studeant diligenter.

DE EIVS SERMONE CONSOLATORIO

ad Gabrielem Surrentinum familiarem.

VT vales mi Gabriel! Medici quidem te extra mortis periculum esse affirmant, si modo il-
los obedienter audias. Quod ut facias te hortor atque etiam rogo, ne secus faciendo ipse
tuæ mortis causa fuisse infamers. Et in medicis quidem haud parvum præsidium vitæ est, verum
in Deo multo maius ac certius. Is enim non vitæ modo, sed mortis etiã sanitas & salus est. Illum ergo
in primis ante oculos habeas, illi tota cogitatione adhaereas, quæ te fecit quæ te a morte moriens rede-
mit, quæ te iudicaturus est. Illum si quando offendisti, nunc contritione, oratione, confessione, & sacris mis-
steriis tibi places ac propitiū reddas. Hæc cum feceris, & facies scito, & quidem deuotissime si be-
ne pietatem ac constantiam tuam noui, hæc inquit cum feceris, illius postea voluntati ac miseris
cordiæ læto & forti animo te permittas. Solus enim, quid nobis profuturum, quid contra no-
citurum sit, prænoscit. Nec te timor aut potius opinio mortis offendat. Mors quippe bene pu-
reque morientibus vita est. Hinc & dissolui cupiunt qui bene vixerunt & esse cum Christo, ut be-
ne actæ vitæ præmium consequantur, lumen æternum. Et profecto mors vitæ principium est,
atque eius vitæ, quæ neque doloribus, neque metui, neque inuidiæ, neque ærumnis ullis subiecta est,
neque ipsi quoque morti quicquam obnoxia. Et si altius aliqua nō repetam, inueniemus, mortem
nihil aliud esse quam peccandi finem. Nam cum Adā contra mādātum Dei in flagitium lapsus es-
set, ne viuendo culpa reuulseret, & in peccato persisteret, eius corpus è terra factum, terræ De-
us reddidit. Non ut creature, quam fecerat, sed ut peccato quod creatura ipsa commiserat finem
imponeret. Deus igitur & principium & finis, cum is vult, nascimur, cum vult etiã morimur. Et
sunt hæc prorsus quidem diuinitatis suæ nihil ad nos pertinentia. Illud vero tantummodo nō
reliquit arbitrio, ut bene recteque viuendo bonum nascisceremur finem. Hoc itaque, quod vnum
nostrum est, id est ut in Christo domino moriamur summa ope adniti debemus. Quod qui
faciunt non plane moriuntur, sed transeunt a corruptione ad incorruptionem, a mortalitate ad
immortalitatem, a perturbationibus ad tranquillitatem. Non absurde fortassis quidam existi-
marunt mortem non modo malum non esse, sed bonorum omnium maximum. Verū enim
vero quoniam euocationis diem neque horam nobis scire datum est, per quod salubre fuerit nos præ-
paratos esse cum deo sentientes & mandatis eius obsequentes nec diē differre tutum esse, sed insi-
pienter factum potius existimandum. Plerosque enim vidimus summa corporis incolumitate res-
pente interceptos. Contra nonnullos usque ad medicorum desperationem redactos conualuisse.
Ego quidem in presentia, ut vides sanus integer & validus sum, adde & tot tantorumque Rex
regnorum, opibus, potentia, existimatione fortassis non in postremis. Sed nunquid profu-
tura hæc mihi quicquam intelligam ad horam mortis dignoscendam? aut si intelligam, putem me vel
temporis momento illi resistere, aut repugnare posse? minime. Cum hæc igitur omnia in Dei
tantum potestate sint, nihil nobis reliquum videtur nisi cum Deo bene sentientes eius præceptis

Dictum sap-
ienter.

vt diximus cum in omni vita, tum in vitæ termino maxime obediamus. Sed quoniam te ver-
bis meis alacriorem aliquanto factum intueor, pergam te monere, & iis quidem monitis, quibus
hæc brevis hora non modo sine metu, sed cum gaudio quoque transigenda videatur. Crea-
dimus firme omnes, quod Deus hominem fecerit ad imaginem & similitudinem sui. Nec cum fe-
cerit, credimus corpus fecisse sui simile, sed inflasse illi spiritum, id est, animam ad similitudinem
sui. Id cum ita sit, quid nobis feliciter potest accidere, quam dimittere luteum corpus, victorum
sarcinam, & ad eum euolantes redire, qui nos non dedignatus est ad similitudinem sui facere?
quo spiritus noster diuino ipsius spiritu repletus diuinitatis particeps & felicitatis eius agat
æuū, perpetuo inter angelos & sanctorum choros? Et quoniam nos similes sui natura creauit,
& simile appetat simile, oportebit nos legi naturæ parere, hoc est, ipsi Deo, vt nemo vnquam sapi-
ens repugnauit. Natura ergo rapimur ad fruitionem Dei, ad quam ne id refugias, nisi morte
migrandum est nemini. O ineffabilem Dei benignitatem, dedit iis qui credunt in nomine eius
vel Dei filios fieri posse. Et adhuc veremur mori? atque id statim facere, quod velimus nolimus
quandoque facturi sumus. Sane nisi Deus id expresse vetuisset, non expectanda sed conciscenda
nobis mors esset, quo citius anima nostra pueniret ad patrem rerum omnium & factorem &
dominum, quo simplicitatem, puritatem, æternitatem, atque vt ita dixerim, Deitatem recognos-
ceret & recuperaret suam in contemplatione rerum celestium & cõsortione sanctorum. Quid
nos ita non dicam amplius mors sed agitatio mortis deterreat? a qua momento temporis ab-
soluimur? Et in qua, aut nullus est sensus, aut certe breuis quidam efflatus, & is quidem æqua-
nimitate lenior ac facilior. Adeo ne molles aut insolentes erimus, vt quod omnibus prorsus sub-
eundum est iter, nobis vnus haud esse subeundum arbitremur? Adeo ne stulti atque dementes,
vt nobis naturam, non naturæ nos parere debere cogitemus? Atqui viridior est vita ex eo in
flore ætatis. Quid refert obsecro quam cito quis exeat si semel exeundum? Nunquam ne animadu-
eristi, quod quo magis crescimus, eo magis decrescit vita? Quamquam per immortalem Deum quid in
hac vita potest esse diu, cum ipsa etiam hominum longissima vita per breuis sit, & puncti instar
iudicanda, si cum æternitate eam conferas? vt non temere fortassis credendum videatur, non
ex interuallo aliquo, sed vna eademque hora homines mori & nasci omnes. Cæterum is mihi
demum viuere videtur, & in ætate adhuc imperfecta vitam perfectam ducere, qui vsque ad sa-
pientiam, id est, vsque ad cognitionem Dei vixit, qui conscientia sua fretus mortis fiduciam præ-
ferens læto atque hilari animo obeat aut abeat potius. Et si vis etiam dinumerentur anni & ser-
uetur ordo, vt libet, quod tibi paucorum annorum accessio boni potuisset afferre? aut quid non
mali potius? Tibi summa nunc tui principis gratia, tibi fratres & parentes incolumes, tibi pa-
triæ ipsius tuæ & haud paruus propterea dominatus, tibi facultates & copiarum non mediocres,
sed horum plerumque fortunæ temeritate reguntur. Quæ certe nobis pro gratia inuidiâ & malitio-
sentiam subegerit, pro sanitate morbos & ægritudines, pro dominatu seruitutem & exilium,
pro fluentia & diuitiis paupertatem & inopiam, pro bona ætate tædium atque odium. Hi nimirum
hi fructus sunt, quos præsens vita acerbissimos exornare consuevit, quos euitare & mor-
te præcidere sapiens vir, si liceat, debet. Et tunc secum bene feliciter quam actum esse existimare, si cum
hęc fucata & fallacia bona sibi arriserint, ea deserat. Nec vero te vlla de parentibus aut fratribus,
quos relicturus fortassis es, subeat sollicitudo. Eos quidem mihi cordi iam iam esse & fore scias, non
minus sanè, ne quod ardētius dicam, quam te ipsum, in cuius recordationem Martinum fratrem & ipsum præcla-
ræ spera adolescentulum in tuos honores, in tuas fortunas & fortunarum spem perptinus assumo. Tu vale
æternū, & si mandatis meis impigre semper obtēperasti, nunc si a Deo Opt. Max. ac regum Rege
tibi vitæ exitus denunciari videatur, lætus agensque gratias pare & obtempera. ¶ Hac oratione
confirmatus & erectus adolescens paulo post hilariter & cum Dei mira cognitione migravit.
Rex illi inferias magnifice persoluit, & sepulchro huiusmodi distichon exculpi mandauit.

¶ Qui fuit Alphonsi quondam pars maxima Regis
Gabriel hac modica nunc tumulatur humo.

Ingeniosa lo-
cutio.

Quando dici-
tur homo fœ-
lix.

L. Marinei Siculi. Lib. xi.

ORATIO EIVS AD FERDINANDVM FILIVM

contra Florentinos proficiscentem.

Bonus prius
ceps.

Compulsus tandem Florentinorum iniurijs, quas nobis ac Venetis socijs & amicis nostris quotidie inferre pergunt, constitui animo te, quo nihil habeo in vita charius, aduersus eos cum hoc exercitu mittere. Sperās Dei ope, qui iusticię fauet, & tua atq; horum militum virtute fore, vt acceptas iniurias vlciscamur. Simul vt cognoscāt iniuste se fecisse, qui cum hostibus nostris foedus atq; amicitiam iūxerint, se q̄ in eo errasse, neq; satis recte eorum respubli-
cę consuluisse. Et quo id alacriore animo suscipias agasq;, hosce veteranos commilitones meos mihi charissimos, quos tibi magnę glorię, si itis vt sciueris, futuros teor, trado tuę q̄ fidei mādo, quorum virtus ac fides, multis meis magnis laboribus ac periculis superioribus bellis mihi nota & spectata est. Quorum opera omneis ad hunc diem victorias & Neapolitanū hoc regnum triumphumq; adeptus sum. Quibus deniq; adiutorib; ac bellicis magnam Italię partem maiorum nostrorum imperio & glorię adiecimus. Hos velim in primis ames charosq; habeas, putasq; nihil ne vitam quidem ipsam a me tibi commendari posse diligentius. Quod cum feceris, meam a te gloriam amari expetis tunc deniq; existimabo. Hos vide ne temere in discrimen mittas. Nec vero multum a te cohortandi aut oratione incitandi erunt, si quid periculi subeundum fuerit, magis a te reprimendus moderandusq;, q̄ verbis accendendus eorum animus erit. Tales tibi viros ad necessarios casus reserues facito, in quibus scilicet de dignitate tua agatur aut fama. Nec vero apud me dubium relinquitur quin eos ita habiturus sis, vt Imperatorem eundem habere se sentiant. Id autem te ante omnia monitum velim, ne tantum tuę aut horum militum fortitudini fidas, vt arbitreris absq; diuina ope a te hostes superandos. Victoria enim non ex hominum consilijs, sed ex summi Dei voluntate ac potestate proficiscitur. Tum deniq; tibi militares artes profuturas scito, cum Deum tibi pietate ac iustis factis propitium reddideris. Eum igitur si vincere expetis, pura mente colito, spemq; omnem victorię in eo reponito. Et si quando, quod solet in bello contingere, tibi quidquā aduersi acciderit, quo existimare possis ipsum Deū tibi subtratum esse, vide ne ab eo per impatiētiam aut animi perturbationem discedas, sed potius satisfaciendo ei reconciliari stude. Solet enim Deus quos diligit interdum malis afficere, & quos constantes in aduersis videt, rursus in meliorem fortunā restituere. Existimationis diligentissima tibi ratio habenda erit, putandumq; nihil ea re in humanis rebus pluri esse aut fieri debere. Quippe cum victoria nonnunq; magis existimatione & fama, q̄ militum robore ac virtute comparetur. Et victoria quidem sæpe cladibus mutat, at fama si cum probitate & fide coniuncta fuerit, & permanet & cum omni quo perdurat. Honestati itaq; a te incumbēdum erit, qua detracta, nec principi illi Deo placere, neq; apud mortales autoritatem vllam stabilem aut gloriam consequi possumus. Venerorum vero amicorum ac sociorum nostrorum rempublicam nostram esse existimato, eamq; non minore studio ac diligentia, q̄ statum nostrum defendito. Pro qua quidem conseruanda & amplificanda, nec sumptui nec militum labori parcas iubeo. Cum itis eo animo societatem iunxi, vt quādiu nobis vita contigerit, omnia eorum prospera & aduersa mihi communia habiturus sim. Nec te ab hoc proposito deterreat, aut pecunię, aut alius cuiuspiam rei indigentia. Namq; omnia quę bello vsui fuerint, tibi a nobis abunde suppeditabuntur. Et vt vno verbo agam, non magis tibi quam mihi ipse defuturus sum, vt scias si modo tibi ipse nō deseris nihil tibi per nos defore. Illud postremo obseruato ac mandato memorię, in quo tua laus & gloria clucescet. Si qui ex hostibus antequā oppugnentur in deditiōem ventant, eos benigne in fidem tuam recipias. Ac si qui fortasse obstinatioibus animis diuturnam obsidionem pertulerint, cum in potestatem tuam venerint, clementiam potius, quam illorum pertinaciam respicias. Magisque quid te ac gente nostra, quę semper crudelitatem odio habuit, quā quid illis dignum fuerit cogites. Quę si obseruaueris & nobis leticiam & tibi gloriam paries.

Oratio

ORATIO DOMINICI FIRMANI CARDINALIS

ad eum pro Italiae pace concilianda.

Rem sane' facilem & tibi vitro expetendam (vt pro omnibus his legatis verba facta) a te Rex oratum venimus, pacē scilicet ac societatem tuā, quorum vtrumq; & dare & accipere tuæ bonitatis est, præsertim hoc miserrimo tempore, quo vniuerso Christiano generi ac religioni nostræ sanctissimæ periculum ab exteris nationibus impendet. Quæ causa imprimis hosce populos ac principes mouit, vti armis positis cōmuni quieti consulerent. Nec vero putes ab hisce in agenda pace contēptui esse aut neglectui habitum, q; eam te incōsulto fecerint, ita enim fieri necesse fuit, quo facilius conficeretur. Quæ fortasse aliquanto plus difficultatis alioquin fuisset habitura. In ea enim hand præterita est honesta de tua dignitate mētio. Sed & tibi relictus & cōcessus eius ineundæ locus. Nec tu id in status tui detrimentū aut dedecus vllum factū arbitrare. Quod si te non alia ratio moueret, q̄ Italice quietis, q̄ puincia diutissime exagitata atq; intestinis bellis vexata est, ita vt qui vicis similior victo videatur, esse tamen & æquitatis & humanitatis tuæ cōmunem hanc pacem & societate amplecti, vt tandē aliquādo, quantum in te esset, quiesceret. Atq; vt hanc ex ea pacata laudem gloriamq; tuarum laudū cumulo adificeres. At cum in præsentiarum non de ea pacāda, sed potius de tutāda & conseruāda agatur, multo magis debes communi huic foederi & consentienti ceterorū populorū ac principum volūtati acquiescere. Imminet enim nobis bellū & graue & periculosum, quale multis iam sæculis in Italia non audirū. Agitur salus Italiae, agitur salus totius Christianæ Reip. agitur salus sanctissime religionis nostræ. Mahometus atrocissimus Christiani nominis hostis non cōtentus capta Constantinopoli, quæ vrbs à Constantino potissimū aduersus Theucrorum impetus condita est. In cuius expugnatione, quas cædes, quæ incendia, quas rapinas, quos incestus, quas templorū violationes, quas sacrorum corporū prophanationes, quæ Christi Dei nostri, quæ virginis sanctissimæ ludibria commiserint nō es nescius, Nō contentus in q̄ Græcia oppressa, quæ aut iam omnis paret, aut metu eius cōtremiscit. Non contentus deniq; finiti marum gentiū obsequio, emergere iā e' Græciæ claustris, atq; in Italiā erūpere, Romamq; caput ac sedem sacrosanctæ religionis nostræ petere velle minitā. Nec solū nullā accepit pro tantis sceleribus suis poenā, sed tertiu iā annum Thraciæ Græciæq; domina. Omni interim post captā Cōstantinopolim tēpore ad cōparandos exercitus cōtrahendasq; vires ex quibuscunq; gentibus collato. Persuasit sibi hostis callidissimus, si dissentientē Italiā inuenerit, ea se facile potiri posse. Hac aut subacta, ceteros Christianos populos ac principes imperata facturos. Properat hostis acerbissimus, quo nos bello contendentes improviso opprimat, nullū tempus pesteris consiliis eius exequendis aptius existimans. Nec fallent eū profecto cogitationes suæ, si ociosi illius conatus expectabimus. Si non occurrerimus eius furori. Tāta est eius potētia, tāta auri atq; argenti vis, tanta classium molendarū opportunitas, tāta deniq; eius hominū in bellum multitudo. Clausum est iam mare Aegēū nauibus nostris, nec ampli⁹ nisi plures simul onerariæ, eeq; magnæ Aegēi maris insulas & oriētales oras, qb⁹ in locis Chřianis negociatorib⁹ vberim⁹ q̄stus solebat esse, adire iā nō possunt. Clausum est nobis mare Pōticū, & ipsum generi nō fructuosum, castellis transitū impediētibus i ipso Bosphoro Thracio ab vtroq; littore excitat. Habet p̄terea in bellū cōsentientes Scythas genus hominū, & multitudine & corpore robore, & bellādī artibus formidabile, qui Christianorū oppida, q̄ in Pōto sunt, aut breui opprimēt, aut certe quæta esse nō sinēt. Diuisit iā in omnes partes Barbarorū & infidelitū nationū oratores ad eos maxime, q̄s mari viciniore expeditioni suæ p̄desse posse intelligat, vt illorū auxiliis atq; opib⁹ suffult⁹ incorruptissimā fidē nostrā fūdit⁹ euertere, ac sacrilegi ill⁹ Mahometi, qd De⁹ auertat, nefandis legib⁹ subiciat. Nec dubiū est qn & Syros & Afros & Mauros reges & ceteros etiā a mari remotiores aduersus Chřianos in belli societate trahat. Mira est enī vis religionis, q̄ etiā si mala ac detestabilis sit, tamen animis semel insita ac penitus impressa, in flāmare homines & concitare ad sui timorē solet. Omnes enim quā spū colūt religionē potio

Magna est legis vis & religionis.

L. Marinei Siculi. Lib. xi.

rem ac sanctiorē aliena putant. Hæc mala Italię atq; pericula sola pax atq; cōsensus vel tollere, vel subleuare potest. Tantū enim est Italię in armis nomen, vt vel solo rumore cōfectæ pacis ac publici fœderis possit insolentissimū hostem à perniciosis conatibus suis absterrere. Sed nec hoc quoq; satis est. Duce enim & autore opus est, præsertim bello maritimo, in quo maxime victoria reposita videatur. Qui enim pl⁹ classe potuerit, facilem profecto terrestris belli victoriam cæteris reliquerit. Nam quādiu mare illi tutum ac liberum fuerit, nec cōmeatu nec milite propter vicinitatem terræ Asiæ ac paterni regni phiberi poterit, quo cōmercio atq; opportunitate sublata, aut fame aut ferro vincatur necesse est. Te autē vno neminem aptiorem ad tantū imperium gerendum arbitrantur, omnes ad te summo consensu hanc præfecturam deferunt. Vident in te omnia abunde esse quibus eiusmodi Imperatorem prædictum esse oportet. Summam scilicet belli sciētiam, egregiam virtutem, amplissimā autoritatem, maximā felicitatem. Quarum omnium rerum mirifica exēpla tuis quæ gessisti bellis demonstrasti, Neapolitano, Marsiliensi, Hispaniensi, Africano. Vident etiam id quod maxime in huiusmodi bello requirit, te maritimis copiis ac nauib⁹ plurimū posse. Tātūq; Maiestati tuę tribui, vt nulla Italiæ ciuitas, nulla classis futura sit, quæ tua signa nō libens sequatur, quæq; mādatis tuis parendū nō existimet. Quæ res maxime in hac expeditione necessaria existimatur, cæteris enim æqualitas ipsa inuidiam excitat, nec alios aliis præesse patit, tibi omnes prōptissime absq; inuidia obtēperaturi sunt. Nec vero etsi antehac magna & præclara facinora gessisti, superiora bella tua cū hoc bello gloria cōparāda sunt. Illa enim superiora habent fortasse aliquid quod nō omnes pbēt, quoniā nō sine Christianorū sanguine cōfecta sint. Hoc autē verā & solidā & constantē omnium opinione gloriā in se habet, q̄ cōtra Barbaras gentes, cōtra religionis persecutores atrocissimos suscipitur ac geritur. In quo qui interficit, magnum pietatis locum sibi apud Deum immortalē vendicat. Hoc tuū factū omnes vno ore laudabūt, & cōsentiētī fauore psequent. Nec erit vllus tā iniquus rerū æstimator, qui nō illud omnibus rebus hac ætate nostra ab omnib⁹ Regibus gestis merito antepōnendū iudicet. Hæc igitur prouinciā quo possis suscipere, cōmunem hanc Italiæ pacē ac fœdus in eas oportet. Nā absq; hoc nec Italiæ vires componi, nec magnū aliquid mari geri potest, præsertim cōtra hostem potentissimum. Qui postq; Constanti nopoli potitus est, nihil omnino prætermisit tēporis ad ædificandas classes, cuius rei magnā ei cōmoditatem præbet, & loci situs, & materię copia, quæ in ea regione permagna est. Hoc vt agas à te petit vehementer Nicolaus Pontifex Maximus, à quo ego legatus ad te venio. Qui imminentibus periculis fidel ac resp. Christianæ obuiā iri quāprimū expetit. Hoc te orāt hi legati clarissimi viri, hoc te omnis Italia, hoc te vniuersum Christianū genus, vt te duce maritimi belli in cōmuni bus periculis vtī queat. Noli obsecro Italiæ deesse, Rēp. Christianā sanctissimā religionē nostrā, quantū in te est, tuere ac serua. Noli pati fidē nostrā ruere, in qua animarum nostrarū salus cōsistit. Occurre impendētī malo. Noli expectare dū immanissimę gentes Christiano nomini inimicissimę ad tantū bellū coeāt, quod sustinere tota Europa non valeat. Nā quota pars orbis terrarū Europa est, cuius etiā magnā partē Scythæ tenent. Tātos possunt hæ gētes exercit⁹ cōficere, vt illorū tātummodo aspectū Christiani ferre vix possint. At si maturabimus, omnia nobis secunda erūt. Recepta enim maris possessionē cū in Græciā, Thraciā exercit⁹ nři trāsmiserint, Mahometi furor cohibebit, & cæteræ gētes rei euētū tacite expectabūt. Cane Rex p̄termittas hanc sempiternæ ac veræ glæ occasione, q̄ tibi à Deo immortalī p̄missa & parata est. Cogita quāta sit eorū principū glia, q̄ p̄ Chřtiano noie vel amplificādo vel cōseruādo aduersus hostes religionis nřę bella gesserūt. Carol⁹ ille Frācorū Rex, q̄ Agtaniā et Galliā Togatā & Thraciā, & alias quasdā gētes e manu barbarorū ereptas ad fidē nostrā redegit, & Magni appellationē meruit, & q̄diu orbis terrarū stabit ab omnibus mortalib⁹ pleno ore laudabit. Godfredi nomē, q̄ Hierosolimas et Chři Dei nři sacratissimū monumētū cietis Syris aliquādo recepit, qui postea locus rursus in eorū potestate nostra negligētia recidit, in omnib⁹ gētibus per q̄ illustre est. Sigisimūdi Impatoris gloriā, q̄ cōtra hosce Theucros sapit

Nicolaus Pontifex.

Laus Caroli Magni.

prosperè pugnauit, nulla vnq̄ ætas conticescet. Ioannis Vatuodæ, qui toties sua virtute atq̄ consilio huius Mahometi patrem prælio fudit ac vicit multis Theucrorum milibus cæsis, quãta sit fama apud omnes vides. Sed nil te magis commouere debet, q̄ religionis nostræ sanctissimæ discrimen, in qua animarum nostrarum felicitas sempiterna continetur. Pro hac decertandum, pro hac fundendæ vires, pro hac deniq̄ vita ipsa exponenda est. Si tu pacem hanc & foedus Italicū aspernabere, reliqua Italia obtorpescet, aut de bello intestino sollicita erit. Qua cessante aut de maritimis apparatibus nihil cogitante ceteri Christiani principes ac populi, q̄ sibi remotiores ab hoc incendio videntur, & ipsi quoq̄ commissis belli curis domi se continebunt. Quapropter amplectere obsecro hanc communem pacem ac societatem, quæ communis non solū Italię salutis, sed & totius Christiani generis atq̄ ordinis causa instituta est. Teq̄ ad bene merendū de toto genere Christiano de Italia præsertim, quę te tanq̄ Ducē & Imperatorē suū respicit, natū esse ostendet. Pro qua quidē re cōponēda in his, quæ æqua & honesta postulaueris, hosce legatos & eorū ciuitates ac principes eā ob rē ad te p̄fectos faciles reperies.

RESPONSIO EIVS AD LEGATOS.

NVnq̄ mihi adeo secundæ res aut domi aut belli fuere, quin si cū bello pacem cōmutare licuerit, bello pacem prætulerim. Nec vero nisi aut lacessitus aut pro socijs ad hunc diem arma suscepi ac gessi. Nec me tā ratio vlla mouit imperij aut regni augendi, quod Dei munere satis esse amplū atq̄ opulētum scio, q̄ meæ ac populariū meorū quietis ac tranquillitatis. Isq̄ semper finis cōsultorum meorum fuit, vt absq̄ iniuria in pace viuerem. In bello pacem, nō in pace bellū quærere soleo. Et si quando à nobis hostis pacē petiit, nūq̄ cum aspernatus sum, nunquā reieci, sed honestis cōditionib⁹ petitis pacē dedi, proq̄ amico postea habitum passus regnorū meorum cōmercio perfrui. Hoc posterius bellū Florentinū, tam neminē nescire arbitror, Venetorū sociorū & amicorum causa nō vlla cupiditate mea à me susceptū esse. Quos cūq̄ vrgeri premi q̄ ab hostibus cernerē, nō fuit æquitatis meæ in tanto status discrimine destituere. Ita si à me esset petita pax, vt à Venetis, nō fuissē p̄fecto durior in ea cōcedenda, q̄ ipsi Veneti, quorū gratia bellū suscepērā. Nec debuit certe, vt Venetorū pace loquar, res tanta p̄sertim q̄ mea tātopere referret, me incōsulto agi. Sed q̄ acta sunt redargui magis, q̄ emēdari queūt. Ego p̄ me stare nolim, quin hæc pax atq̄ societas cōmunis fiat. Nolo consentienti Italię deesse, potissimū cū hanc ipsam societate ac pacē quemadmodū ipsi differuistis ad totius Christiani generis salutē & cōseruationē p̄tinere agnoscā. Video enim quorsum tendat Mahometi huius insolentissimi conatus, video qd̄ struat ac moliat tantarū classū atq̄ exercitū apparatibus, video quo spectet illius audacia, quoue sit p̄tinacia & cupiditas eius euasura. Si fuissē bello vacuus, omnes p̄fecto iā vires in eis p̄nicie cōuertissē, nec essē passus quantum in me fuisset, eius furorē euagari latius. Sed bellū cōsilia mea conturbauit. Quo nunc liberatus Deo volēte p̄positū meū p̄sequi potero. Ego enim labētī resp. Christianę deesse, nec volo nec possum, & vel Dux vel Comes huius gloriosissimæ expeditionis ire nō recuso. Tanrūq̄ abest vt eā deserere in animo habeā, vt omnes copias ac facultates meas in eā rē collaturū sim, ne vitæ qdē parsurus. Statui enim p̄ illius religione defendēda vitā exponere, q̄ p̄ humano genere cōseruādo vitam exponere non dubitauit. Sic maiores mei, sic ego ab adolescentia institutus sum, vt diuinam religionem omnibus rebus antepōnam. Sed si honesta concedentur atq̄ postulabuntur, nec Pontificis Maximi, cuius autoritatem plurimū facio, nec horum populorum ac principū voluntati refragabor, atq̄ huic necessarię expeditioni seruiam.

EIVS ORATIO AD CARDINALES ET ITALIAE

principes in expeditione contra Theucros.

SCioplerosq̄ vestrū demerari patres venerabiles & inclyti proceres, q̄ cum toties de expeditione in Theucros verba fecerimus, eamq̄ misro cōsensu omnes capeffendā cēserim⁹, cur illa hæten⁹ à me dilata ac penè derelicta videatur. Quod equidem nolim arbitramini, aut

Mosegregi⁹

Verum addigium:

L. Barinei Siculi. Lib. vi.

negligentia mea, aut pusillanimitate fortassis accidisse. Nam & bellum hoc nobis necessarium visum est, & utcumq; tandem omnino suscipiendum. Verum dū alios Europæ principes respicio, ad quos huiuscemodi belli cura vel autoritate vel potētia aut rerum peritia magis pertinere videbatur, in hunc vsq; diem rem distulimus, certe ne insolentiæ aut arrogantia argui possemus. In præsentia vero cum illorum neminem ad hanc rem animum intendere animaduertā, ac propterea hostium animos idies magis crescere atq; insolescere, statuo si id quoq; vobis visum fuerit, bellum i Christi domini ac Christianorum hostes vterius non differe, non quod ad tantam belli molem per me ipse satis omnino esse confidam, sed q̄ in Christo, cuius res maxime agitur, q̄ plurimum sperem. Hic enim & vires nobis & opes & industriam & deniq; victoriam suggeret. Nam si nunq̄ sperantes in seipsum dereliquit, cur nos, qui nō in nostra potētia, quæ nulla est, sed in eius brachio & benignitate confidimus, destituat? præsertim eius ipsius iniurias viciscentes? Bellum quidem contra eos suscepturi sumus, qui Christi summi & singularis Dei templum fœdauerunt, Mariæ matris effigiem sagitta per ludibrium transfixerunt, sanctorum martyrum reliquias partim igni, partim canibus edendas abiecerunt. Quo quidē in bello si vicerimus orbis terrarū præmium erit, si victi fuerimus cœlum. Vtcumq; igitur res eedat magna nobis & immortalis gloria paratur. Verū ego beneficia omnipotētis Dei nonnunq̄ mecum reputans, tria illa vel præcipue cōmendare ac præferre soleo. Primum q̄ me non beluā, sed hominem, hoc est animal ratione præditum fecerit, alterum q̄ Christianū, tertium q̄ tot tātorūq; regnorum Regē & dominum. Sileo p̄ter hæc plura. Sed his tribus tantū Deo optimo ac benignissimo me obligatū & obnoxium sentio, quibus mihi nisi mortalium ingratissimus esse & haberi velim, haud amplius oscitandū aut torpescendū sit, neq; expectandū an quid alii moliantur aut parent, sed r̄penda potius mora classiq; habentia immittendæ. Nā per immortalē Iesum, qd est quod verear quo minus bellū hoc honestissimū ac piissimū amplectar? an ne corpusculum hoc: an ne regna & reliqua bona: an ne deniq; animā ipsam amittā? Verū hæc omnia, ut a Deo mihi cōcessa, ita ipsi Deo tandem restituenda sunt. Ut plane profitear quicquid huic bello destinandū sit meum nō esse, atq; ei, cuius id est, iure ac merito reddi debere. Bellū itaq; nobis proponitur, in quo nihil quod nostrum sit perdere possumus, sed in quo etiā perdendo vincamus perpetuamq; felicitatem adipiscamur. Sat mundo seruiimus, sat voluptatibus concessimus, reliquū ætatis Deo dandū & consecrandū est. Victoriā olim de seculari regno dimittentes consecuti sumus, quid speramus fore si de Christo ac pro Christo pugnam omnium pulcherrimam subierimus? Perpudeat iam Christianos & Christianorū principes tot populorū a Mahometanis debellatores, tot Regū Procerūq; interemptores, tot hominū in seruitutē addactorū aut in Mahometanā p̄ditissimā heresim redactorū, virginū suprararum, Dei veri ac sanctorū imaginū subuersarum, atq; huiuscemodi prope innumerabilium cōtumeliarū. Et iā cogitemus capta Cōstantinopoli, hoc est claustris Asię diffractis, nisi hostium conatibus statim obstiterimus, de nobis deq; Christiana religione protinus actū esse. His atq; aliis rationibus adducor, si vos itē annueritis bellū pro fide catholica contra Theucrum, quod nobis atq; omni Ch̄ianæ reip. faustum felix & fortunatum sit cōfestim suscipere. Auctote

DE EIUS VXORE ET LIBERIS ET LOCO ET TEMPORE MORTIS.

VXorem duxit Alphonſus Mariā Henrici Castellę Regis patris sui filiam. Ex qua prolem nullā suscepit. Ex aliis tamē mulieribus Ferdinandū genuit filiū, quē primū Calabrię Ducē, & deinde mortens Regem Neapolis instituit. Habuit p̄terea filias duas, Mariā quę fuit vxor Marchionis Ferrarię, & Leonorā, q̄ nupsit filio Ducis Suesſant, cui dedit Rossanū principatū. Argonū vero & Sicilia regnū cæterosq; principatus reliquit Ioanni fr̄i Regi Navarra, sic em̄ Ferdinandus p̄ ei⁹ testamento mādauerat. Deceſſit autē Rex Alphonſus in Caſtro nouo ciuitatis Neapolis quarto Kalēdas Iulii, anno, M. CCCC. LVIII. & ætatis suę. LXV.

LIBER. xij.

DE IOANNE ARAGONIAE REGE
DECIMO OCTAVO.

MOANNES SECVNDVS FERDINANDI RE-
gis filius Alphonso fratri, qui sine legitima prole decessit, in Arago-
niae & Siciliae regno successit. De cuius vita rebusq; gestis, quae mul-
te magnaeq; fuerunt, quae praecipua sunt, ut nobis moris est, breui
volumine perstringemus.

DE LOCO ET TEMPORE NATI-
VITAE EIVS.

FVit itaq; Ioannes Aragoniae & Siciliae Rex natus Methymnae, quae Campus cognomi-
natur, in aedibus paternis venali foro coniunctis, tertio Kalendas Iulias insigni die, quo
Petri & Pauli Apostolorum Christi laudes & merita celebrantur, anno vero a partu Virginis
Millesimo trecentesimo nonagesimo septimo. Est autem Methymna oppidum nobile Lusita-
niae prouinciae, & quinq; principum natale solum scilicet, & a scriptoribus memoratum. De q
nos etiam scripsimus alio loco. Vbi Ioannes Rex, de quo loquimur, non solum natus est, sed etiam
cum reliquis fratribus Alphonso scilicet, Henrico, Sanctio, & Petro diligenter educatus, & ab
eisdem morum & literarum magistris institutus. Quam quidem patriam charissimam semper ha-
buit, & eius habitatores suosq; conterraneos mirifice dilexit.

DE VXORIBVS EIVS ET LIBERIS.

ANnum agens ferè vigesimum Blancham Navarrae Reginam Caroli Regis filiam duxit
vxorè. Ex qua filium pro genuit Carolum, qui fuit Vianae princeps appellatus. De quo alio
loco latius referemus. Pro genuit & filias duas, quarum altera Henrico Castellae Regi nupsit,
cum quo diuortium fecit, propter eius, ut ferunt, impotentiam defectumq; naturae. Altera nu-
psit Gastonio Foxano Comiti. Quae filios peperit, de quibus alio loco scribemus. Caeterum
Blancha Regina defuncta, Ioannam duxit vxorè Federici Admirantis Castellae filiam. Quae pe-
perit Ferdinandum Regem Catholicum, & Ioannam, quae fuit vxor Ferdinandi Neapolitanorum
Regis. Peperit & aliam filiam nomine Marinam, quae teneris annis obiit.

DE STATURA ET FORMA CORPORIS EIVS.

STatura fuit mediocri, & omnibus membris a capite usq; ad pedes tota aequalis & congrua.
Forma conspicua, aspectu graui, ore pulchro, colore candido, capillo plano & sufflano, su-
perciliis diunctis, oculis subnigris, dentibus raris exiguis & candidis, mento venerabili, vo-
ce virili plenaq; sed aliquanto retenta pressa q; propter nares angustas. Cui praeterea formosiss-
simae mulieres candidissimas manus inuidebant.

DE VALETVDINE ET CVLTV CORPORIS EIVS.

Per omnem vitam valetudine prospera vsus fuisse perhibetur. Sed extremo tempore, & iam
octogenarius podagre morbo laborauit, & oculorum luminibus per temporis interual-
la caruisse fertur. Eius autem per tot annos prosperae valetudinis adiuuante natura causae tres
praecipue fuere, mundities scilicet, cuius studiosissimus erat, & abstinentia potus & cibi, a quorum satie-
tate semp abhorruit, & laboris, cuius patientissimus erat, vsus assiduus. Moderata siquidem corpo-
ris exercitatio valetudini plurimum confert. Arborum fructibus libentius vesceretur, qm carnibus
& aliis ciborum generibus. Ficus virides & recetes appetebat, & eas maxime, quas Aragoes Bu-
riafotas appellat, & Latini Duricortas. In corporis autem cultu non minoris munditiae fuit, & mo-
do sericis, interdum aureis, nonnunquam purpureis vestibus induebat. Collo plerumq; torquem duntaxat

Ficus Duris
coria.

L. Marinei Siculi. Lib. xij.

erat ex auro, nonnunquam margaritis & aliis gemmis preciosissimis contextum gestare consuevit. Cultus denique corporis adeo fuit studiosus, ut omnes etiam domesticos utriusque sexus & cuiuscunque aetatis non secus ac seipsum saepius induerit.

DE LVDIS ET VENATIONIBVS EIVS.

Erat gatum multis negociis animum magnisque laboribus, interdum spectaculis & voluptatibus honestis reficiebat. Quippe victis armorum certaminibus & equitum ludis, paribus hastis hinc inde concurrentium, quod certamen cannarum ludum vocant Hispani, delectabatur. Virorum praeterea mulierumque choreis libenter interfuit. Erat quoque venationibus deditus, & ferarum magis quam volatilium.

DE DILECTIONE EIVS ERGA SVOS ET eorum fide & obseruantia in eum.

Equites militesque suos tantopere dilexit, ut nulla in re alia sequitia notatus unquam fuerit, nisi suorum vlciscendis iniuriis. Necem duorum ducum, quos Galliae Rex in auxilium eius cum exercitu contra Gothalanos miserat, plurimorum iugulo, qui caedis illorum autores fuerant, vltus est. Et in oppidulo nomine Momalone, quod est apud Barcinonam, ob unum interfectum equitem a Momalonis, qui venienti sibi portas clauerant, septendecim Momalonensium viros prope se strangulari iussit, spectauitque morientes. Plurimis delinquentibus vltimoque supplicio destinatis, quoniam eorum ope in defendenda sua dignitate usus fuerat, facile pepercit. Quosdam etiam Baleares duarum factionum, qui regiae Maestatis laesae crimen commiserant, eorum virtutis bellicae memor, qui multos annos eum bellum gerentem secuti fuerant, admonitos, ut sibi cauerent in posterum, neue iterum delinquerent, impune dimisit. Multos denique in bello peremptos, magno coactus dolore, collachrymatus est. Hac humanitate cunctos quidem sibi fideles ac deuotos faciebat. Ab eo enim Gothalanis deficientibus, praeter omnes Aragones, Siculos, & Valentinos equites, multi quoque Gothalanorum nobiles ad eum cum exercitibus & pecunia caeterisque rebus, quae ad bellum gerendum vsui erant, sponte venerunt, nec domum, nisi confectis bellis, redierunt.

DE VIRTUTE BELLICA PER EVM CVLTA

& eiusdem militari eloquentia.

Virtutis bellicae studiosissimus & amantissimus fuit. Milites enim, quos in praelio fortes animososque cognouerat, a pugna statim redeuntes amplissimis & honorificentissimis verbis collaudatos equestris ordinis titulis & honoribus ornabat, ac plerumque secum discumbentes modo socios, modo fratres appellabat. In eloquentia militari magis formae suae dignitate verborumque grauitate, quam dicendi arte cultusque sermonis milites ad sua vota perduxit. Apud Ampostam oppidum, de quo alio loco dicemus, omnes fere milites, equites ducesque nonnullos longo labore defessos & hyeme saeuente a castris omnino discedere volentes magna vi orationis retinuit. Et apud Rubinatum longiori sermone milites hortatus, cum paruis copiis ingentem hostium multitudinem deleuit.

DE EIVS CLEMENTIA ETHVMANITATE.

Natura lenissimus fuit, magnumque clementiae nomen exhibuit. Per multos enim contra eum insurgentes, in praelio victos & manu captos, ac de vita desperantes, humanitate misericordiaeque commotus, seruauit incolumes. Cervariae civibus, qui se la fame coacti sese dederunt, quod quid cibarium tunc habebat in castris impartit. Ilerdensium quoque legatis, nomine ciuitatis veniam & impunitatem petentibus, inuito ac vociferantis exercitu, qui praedam & spoliolum ciuitatis affectabat, omnia concessit. Barcinonae praeterea civibus duntaxat pro vita

supplicatibus, non vitam solum & libertatem donavit, sed etiam bonorum omnium possessiones, quas amiserant, restituit.

DE LIBERALITATE EIVS ET AUDIENTIA.

Cupiditatis & avariciae per omnem vitam non modo nullum experimentum, sed ne coniecturam quidem unquam praebeuit. Immo si liberalitas eius ex animi potius magnitudine, quam ex fortunis & opibus existimetur, non immerito quidem inter munificentissimos principes annumerabitur. In multos enim viros, qui liberaliter ei seruerant, ingentia munera & amplissima beneficia contulit. De quibus multis omissis, per pauca quasi necessaria eius munificentiae testimonia, referam. Rodorico siquidem Rebolleto, cuius militarem virtutem, & erga se fidem cognoverat, die nuptiarum eius aureorum, quos florenos Aragoes vocant, mille sexaginta tribuit. Ioanni Villamarino classis eius praefecto, qui terra marique multos annos ei magnosque labores impenderat, Bosam in Sardinia civitatem liberaliter imperpetuum dedit. Bellum gerens cum pecuniarum nihil penitus haberet, cuidam equiti pro vxore & liberis, quos fames urgebat, pecuniam petenti, sex argenti vasa, quae sibi sola ad mensae usum relicta erant, impartiuit. Vestem praeterea nullam unquam sibi induit, quam non eodem die petenti sub hac conditione concesserit, cum deposuero, cubicularioque iubebat, ut ei quam aliam indueret, traderet. Denique nemo unquam ab eo pecuniam petiuit, cui si plures non haberet, saltem centum nummos argenteos non dedit. qui denique si pares animo facultates habuisset, omnes principes munificentia superasset. Splicantes autem & cum in omni genere negotiationis adentes benigne semper & patienter audiuit.

DE BENIVOLENTIA ET CULTU EIVS ERGA VXORES ET LIBEROS.

Vtramque conjugem non solum in trifice dilexit, sed quoque studiosissime coluit. Quibus & se facilem semper praebuit, & omnibus in rebus morem gessit, & iniuris nihil unquam fecit. Erat enim cum vxoribus caeterisque foeminis natura benignus, ingenio facilis, consuetudine dulcis & placidus, atque moribus elegans. Eodem modo liberos etiam semper amavit. Tametsi Carolum principem Vianae, posteaquam nonnullorum pravis consiliis deceptus paternam gratiam contempsit, non amore solito diligere videbatur, odisse tamen non poterat. Erga domesticos insuper & familiares omnes lenis ac benivolus semper extitit.

DE CULTU EIVS CIRCA PARENTES ET AMORE erga fratres quandiu vixerunt.

Parentes quoadiu vixerunt summa veneratione coluit. Quorum animos non dicam re, sed ne leui quidem verbo unquam offendisse prohibetur. Et fratres, quibus ipse charissimus erat, pariter omnes amabat, ac non modo Alphonso, qui eum praecedebat etate, sed reliquis quoque minoribus operam, labores, & quod signum maioris humanitatis erat, obsequium praestabat. Cunctos denique, tam parentes, quam fratres atque sorores, & viuos summo cultu semper amavit, & vita functos magnis honoribus, sacrificiis & orationibus prosequutus est. Ipse namque defunctis omnibus superuixit.

DE MORTE PARENTVM, FRATRVM, ET SORORVM EIVS.

Siquidem post utriusque parentis & duarum sororum obitum, primum Sanctium fratrem & Petrum, qui in obsidione Neapolis ictu bombardae percussus interiit. Deinde Hericium, qui & ipse quoque apud Olinetum Castellae oppidum, de quo postea dicemus, ab hoste percuto gladio in sinistra manu vulneratus infra paucos dies nimio dolore periit. Postremo & Alphonsum Regem, qui Neapoli vitam cum morte commutauit, amittit.

L. Marinei Siculi, Lib. xij.

DE EIVS IN PVLCHRAS MVLIERES INCLINATIONE.

IN Venerem natura prouum, & pulchrarum mulierum amatorem fuisse quibusdam argu-
mentis & rationibus constat. Nam & præter liberos, quos vt supra diximus, ex vxoribus
habuit, alios etiam plures ex concubitis atque in nobilissimis sceminis p̄genuit. Habuit enim
Ioannem Archiepiscopum Cæsaraugustanum, & Alphonsum ducem Ville formosæ. Quo-
rum matres Castellanae & generosæ fuerunt. In Nauarra quoque ex scemina genere nobilissima
de Anfarum familia suscepit Ferdinandum & Mariam, qui puerilibus annis e vita migrarunt, &
Leonoram Lirini Comitem. Et Barcinonæ tempore iam extremo & annorum ferè octoginta
puellam forma præstantem, nomine Francinam Rosam, adamauit. Verum cum hac, osculis dum
taxat contentus, amoris opus non perfecit. Nam postea quum puella nupsisset sponso, à quo
die nuptiarum virginittatis munera poscebat, se quidem non violatam esse multarum mulie-
rum testimonio probauit.

DE HABITATIONIBVS EIVS.

A Etate prima, sicut supra diximus, Methymnae natali solo mirum in modum delectatus
est. Hinc digressus in Aragoniam Cæsaraugustam & Barcinonam libenter incoluit,
& nonnunquam Valentiam. Quarum etiam desiderio deinde ex Neapoli, Alphōso fratre relicto
cum Henrico altero fratre reuersus est in Hispaniam.

DE CLEMENTIA ET SEVERITATE EIVS ERGA REOS.

REorum pro criminis qualitate alios condemnabat, alios absoluebat. Erat enim in iudic-
cando & administranda iusticia non minus clemēs & facilis, quā seuerus & grauis. Quip-
pe qui Carolum filium, qui ei patri bellum sæptus intulit, ter in prælio vicit, & ter etiam captū
liberauit. Gothalanorum præterea quæ ab eo defecerat multos ad eum reuertentes & veniam supplices de-
precantes impune quidem benigneque recepit. Iacobum autem Aragonem & Ioannem Mō-
ticatinū, nec non & complures alios in defectione pertinaces belloque victos ultimo supplicio,
sed lata prius sententia tamen, affectit. Plærisque reis etiam captis, accusatione tamen cessante, non
solum vitam concessit, sed etiam multam poenamque fiscalem remisit.

DE FORTITVDINE EIVS CONTRA HOSTES.

ADuersus hostes animum fortem & inuictum & in omnibus periculis admirabilem for-
titudinem semper exhibuit. In expeditione enim Neapolitana fratrem Alphonsum se-
cutus, quum in Ligustico mari fratres eius & reliqui totius classis duces ab hostibus, ob eorum
navium magnitudinem multitudinemque caperentur: solus ipse hostes acerrime præstantes, à
suae nauis ingressu milites suos hortatus & fortissime pugnans prohibuit. Nec eius nauim ca-
pere hostes, nisi ei & suis omnibus oblata libertate, potuerunt. Cæsaraugustæ quum & Henrici
Castellæ Regis legati ei bellum indixissent, si Stellam & alia Nauarræ oppida, quorum cæsus
Rex Henricus pro pecuniis quas Carolo Vianæ principi mutuauerat, sibi deberi dicebat, re-
stituere nollet, se nihil Henrico debere legatis eius respondit. Eodem tempore Ludouici quoque
Regis Gallorum legati vententes ab eo similia & eadem conditione petierunt, quibus & ipse
eodem modo respondit. Quum autem eius equites ei qua fiducia duos potentissimos princeps
pes contra se venturos expectaret dixissent, multo minus, inquit, equites hostes præsentis, quā
absentes timendi sunt.

DE CVLTV CHRISTIANAE RELIGIONIS

& celebratione festorum & solennium dierum.

Christianæ religionis & catholice fidei festorumque dierum cultor semper diligentissimus
existit. Quotidie namque rebus diuinis & sacris officiis interfuit. Omnium sanctorum dies

festos quū pridē deuote casteq; ieiunasset, summa ueneratione celebrauit. Die uero, quo Christi natalis recolitur, humanæ salutis gratia, magnaq; læticia affectu quotannis post nocturnas ceremonias & solēnes celebrationes, omnes domesticos & complures etiā familiares cōiuari consueuit. Sed Virginis Dei genitricis, cui deuotissim⁹ erat, omnia festa præcipue uigilanti⁹q; colebat. Deniq; quadragesimas, omniūq; sanctorum uigilias ab adolescentia & uigesimo suæ ætatis anno usq; ad septuagesimum ieiunio & abstinentia carnis obseruauit.

DE STUDIO ET DILIGENTIA EIVS CIRCA CVLTVM DIVINVM.

Circa cultum diuinum diligentiorē & Christiani nominis studiosiorē fuisse per multis constat argumentis. Quippe qui multorum sanctorum festa, quæ negligent⁹ colebatur, uenerari multo solennius, diligentius & obseruari, indictis præconio pœnis cotrarium facientibus, iussit. Mauros, qui suæ dittonis erāt, Mahometanum nomen inuocare uetuit, indignissimum factus & maximum dedecus existimans i terris Christianorum a perditissimis Mauris Mahometæ hominis improbissim⁹ nomen tanq; Dei numen inuocari. Hac igitur inuocatione dimissa, statuit, ut quum Mauri cōuocandi essent, uel tuba, uel tympano, uel buccina, uocarentur. Item statuit ut die corporis Christi dum corp⁹ Domini per uicos, ut fieri solet, deferretur, si quis uel Iudeus uel Maurus conspiceretur, qui non statim detecto capite genua in terram deflecteret, in carcerem confectus ab ecclesiastico censore mulctaretur. Festū quoc; de Mariæ uirginis cōceptione, sicut & alia ei⁹ festa, celebrari summa cum ueneratione præcepit. Et nequis uirginem in peccato originali fuisse conceptā neq; publice neq; priuatim dicere auderet. Instituit, etiam ut sancti Georgii festū uigilanter magnaq; ueneratione coleretur, eiusq; dies non secus ac dominicus obseruaretur.

DE CVRA ET ORDINATIONE EIVS IN LITIBVS ABREVIANDIS.

Rebus diuinis & humanis quoq; negociis consulere cupiēs, ne litigantib⁹, ut plerūq; fieri solet, uires & res temporis interuallis & iudicium negligentia deficerent, totum anni tempus in agendis causis & expediendis negociis omnibus liberum esse statuit. Conuocatis enim consiliariis & iureconsultis, quibus iura populis administranda commiserat, omnes inquit principes, qui populorum suorum cōmodis & honoribus consulūt, cunctisq; iusticiā sine dispendio temporis administrāt, magnum quidē Deo Optimo Maximo sacrificium offerunt. Statuimus igitur, ut quocumq; tēpore causas agere, litigantes audire, ius dicere, & sententiam ferre nostrorum regnorum iudices possint. Exceptis tamen diebus, quos in honorē Dei & uirginis ei⁹ genitricis omniūq; sanctorum reuerenter coli sacrosancta præcepit ecclesia. Hos enim nos & uenerari diligenter uolumus & omnis operis & forensis actionis uacuos esse iubem⁹. Et eadē p̄terea solennitate ut sancti Thomæ, Iuliani, Martini, Laurēti, Sebastiani, Christophori, Brauli, Antonii, Blasii, itē sanctę Annæ, Catherinæ, Lucię, Apolloniæ, Engratię, & Sanctę Crucis & cuiuscumq; nostræ ciuitatis & oppidi cōceptiua festa sacraq; quotannis celebrentur.

DE LEGIBVS ET INSTITVTIS PER EVM EDITIS

Leges & sanctiones uel quum gubernator esset Aragoniæ, uel quum postea rex, multas & quidem perutiles ædidi. Cæterum hæc & si lectoribus ualde profutura cognosco, quoniam tamen in Aragonū libris, quos Aragoes suos Foros appellāt, plene omnia descripta sunt a me tanquam non necessaria huic operi nostro prætermittenda putauim⁹. Ad eorū tamen lectiōnē omnes homines hortamur, eos præsertim, qui principatus & regnorum curam gerunt. Inuenient enim multa, quæ uel ad rectam sanctamq; gubernationem, uel ad be-

L. Barinei Siculi. Lib. vij.

ne beateq; viuendum poterunt imitari. Bon⁹ quippe rex & humanarum diuinarūq; rerum studiosus non solum bona cūcta & honesta præcepit, verumetiam mala omnia & illicita prohibuit. Homines enim Christianos, qui cum aliquo scenore pecuniam mutuaissent, & omnes lenocinium facientes, amissis bonis infames esse iussit, & tanquam latrones & nepharios homicidas exterminauit. Illud etiā non honestum minus, q̄ utile constituit, vt nequis lugubres vestes à tergo longiores per terram traheret, sed æquales & ad talos vsq; dūtaxat. Qui vero longiores indueret, & vestes amitteret, & solidos sexaginta pauperibus erogādos persolueret. Totidemq; sartores, qui contra statutum vestes longiores fecissent, damnauit.

DE MILITIA EIVS ET BELLIS PER EVM GESTIS

Rex Nauarræ tirunculus adhuc & admodum iuuenis militiæ munus cum Alfonso fratre in expeditione Neapolis exercere cœpit. In cuius vrbs oppugnatione longaq; obsidione terra mariq; fortissimi Ducis experimentum præbuit, & laborum tolerantiam admirabilem. Ad quam expeditionem cum ingenti classe magnoq; hominum numero electorum nō Hispaniæ solum, sed etiam Siciliæ & Italię ex littore Barcinonis anno à natali Christiano M, CCCC XXX V. Kalendis Augusti profecti fuere. Cæterum de hoc bello, quod in obsidione Neapolitana per annos viginti gestū est Alfonso Regis imperio, mihi scribendū non est. Nam & si belli huius gloria magnæq; victoriæ laudes non minus ad Ioannem Regem Nauarræ & reliquos fratres, qui fortissime dimicarunt, q̄ ad Alfonso pertinere nō ignoram⁹, quia tamen Alfonso Dux & autor huius expeditionis fuit, scriptores totius belli victoriæ gloriamq; tribuerunt. De rebus enim gestis Alfonso regis, de dictis & factis memorabilibus Laurentius Vallensis & Bartholomæus Faccius elegantī stilo copioseq; scripserunt. Hoc igitur bellum non nostri operis esse existimantes, trāsumus ad alia, quæ Rex Ioannes per se gessit.

DE REDITV EIVS IN HISPANIAM ET DE REBUS GESTIS IN EA.

Qui post expugnatam captamq; Neapolim cum Henrico fratre reuersus est in Hispaniam. Vbi & Nauarræ suo regno, & Aragoniæ rogatu Regis Alfonso præfuit. Hinc autem multis equitibus Aragoniæ comitatus & Henrico fratre in Castellam ad Ioannem fratrem suum patruelē Castellæ Regem eum visendi & salutandi gratia profectus est. Cuius aduentus cum Alvaro Lunæ molestus esset, Alvarus idem causa fuit, vt inter vtrumq; Regem graues inimicitæ, magnæ discordiæ, mortale odium, & intestina bella orirentur. Quib⁹ vtrinq; non solum damna malaq; , sed etiam cædes & mortes crudelissimæ consequutæ fuere. Sed hæc, quoniam scripta fuerunt ab alijs magnis voluminibus, ego, sicut alia consueui, breuiter attingam. Aluar⁹ itaq; , qui Ioanni Castellæ Regi charissimus erat, & omnium rerum Regiæq; dom⁹ curam gerebat, timens ne sibi Rex Castellæ fratres suos patruelos Aragoniæ principes anteponeret, homo pollens ingenio & oratione facundus omnibus modis & artibus nitebatur, ne favore sui Regis, & autoritate, qua plurimum valebat, priuaretur, vtrūq; Regem commisit. Sic est enim humana conditio, sic sunt hominū mores, vt non modo superiores, sed ne pares quidem ferre possint. Quapropter Alvarus Luna suis cōsilijs Aragonem in Castellæ Regis inuidiam adduxit, & persuasionibus effecit, vt Rex Castellæ Regem Nauarræ & reliquos Aragonem apud se commorari nullo modo pateretur. Proptereaq; honori suo Regiæq; dignitati non solum nō honestum, sed etiam periculosissimum esse dicebat. A quo Rex iam multis persuasus argumentis & rationibus, & si eos sine causa dimittere non audebat, se tamen aduentus vultu minus familiari, q̄ cōsueuerat, excipiebat. Quod quū Ioannes Rex Nauarræ eiusq; frater Henricus & Almiratus Castellæ Federicus, q̄ tūc honore & bellica virtute omnes Hispaniæ primates antebat, animaduertissent, nulloq; modo tolerandum existimantes sibi præter suos affines & propinquos, qui plurimum poterant, alios etiam cōplures Castellæ magna-

tes, quibus Alvarus frivus erat, adiunxerunt. Qui cū omnes vnum in locum convenissent, statuerunt, vt Alvarum Lunā vel Regis Castellæ consuetudine colloquioq; priuarent, vel si id facere non possent, quocunq; modo de medio tollerent. Itaq; Regem Castellæ simul aduenientes, vt eum dimitteret, à suaq; regia sum moueret efflagitarunt. Quod si faceret in modum omnium tam Castellanorum, q̄ Aragonum nobilitum, quibus ille detrahebat, animos ad quocunq; vellet excitaret, semperq; paratissimos haberet. Sin autem facere nollet, & illum apud se tot nobilibus inuitis habere vellet, se quidem honorem & dignitatē suam non neglecturos esse dixerunt. Quibus Rex Castellæ, qui Alvarum plurimum diligebat, ad hunc modum respondit. Bonorum principum moris esse, vt familiares & amicos, qui bene fideliterq; seruiissent, non inhoneste dimitterent, sed honorifice retinerent, non officiis & dignitate priuarent, sed cōmodis & honoribus augerent. Idq; omnes Castellæ Reges facere consueuisse. Quod igitur iniuste petebant dixit se minime facturum. Proptereaq; Alvarum Lunā, qui ei liberaliter & studiosè plurimum annorū labores impenderat, honeste & sine causa turpiter eicere non posset. Se præterea non ad aliorum præscriptū, sed ad suam voluntatem dixit esse victurum. Ac siquid in Alvarum Lunam molirentur, illius quidem salutem & honorē sibi magnæ curæ fore significauit. Quib; verbis illorum indignantes animos à se multo quidem magis alienauit, & præcipue Ioannis Nauarræ Regis & eius fratris Henrici, qui quum Regis Castellæ fratres patruales essent, Alvarum præpositū sibi ferre nullo modo poterant. Tunc itaq; Rex Nauarræ iam discessurus, indignatione dissimulata, ac pene subridens ad fratrem Henricum & alios, qui cū eo venerant, conuersus optime inquit equites Rex Castellæ frater meus patruelis locutus est. Nam quod ipse pro nostra dignitate non fecerit, nos quidem ipsi, qui nobis deesse non possumus, multo melius faciemus. Cum suo igitur Alvaro permaneat, eiusq; voluntati, vt solet, morem gerat. Hæc cum dixisset statim discessit. Quem frater Henricus & Ioscer Federicus cæteriq; proceres, qui cū eo venerant, Castellanorum Rege pene solo relicto, cōsecuti fuere. Cæterum post hoc colloquium, quo Regis vtriusq; voluntas patefacta est, Alvar; Luna sibi valde timere coepit, & diligenter cauere. Qui nusquam, nisi vel simul cum Castellæ Rege, vel armatorum manu septus vsquam progrediebatur, singulisq; noctibus apud se custodes & vigiles armatos habebat. Quæ quidem res multo magis animos Aragonum irritauit multorumq; malorū initium fuit. Nam & si Alvarus tuendi se potius, q̄ alios offendendi causa, secum milites ducebat armatos, eum tamen plures, inimicis, quos metuebat, minari existimabant. Hinc igitur inter Castellanos & Aragonos & vtriusq; Regis equites & familiares contentiones coeptæ fuerunt. Hinc vt supra diximus, magni totius Hispaniæ tumult; & inter Hispanos Reges intestina bella orta sunt. Nā qui primum certare verbis & aduersarios laceffere coeperāt, quum deinde ab illis in se dici, quod nolebant audiissent, irascentes ad manus & arma deuenerūt. Hi quum sui Regis causam & honorem defenderent, ipsos etiam Reges ad bellum gerendum concitarunt. Qui perturbatis animis & iam fraterni nominis & propinquitatis oblitī, diutius hostiliter dimicarunt. Cōmemorare possem quot & quibus in locis sæuissima prælia gessere. Quæ quidem eo crudeliora fuerunt, quod inter duos Reges fratres patruales & inter equites affines, cognatos & propinquos gesta sunt. Et in quibus apud Methymnā Ioannes Castellanorum Rex, Alvaro Luna fugiente, à Rege Nauarræ captus est. Aliis deinde p̄liis multorum nobilium Regis vtriusq; non solum captiuitates, verum etiā crudelissimæ cedes & indignissimæ mortes consecutæ fuere. Cuius belli permultos variosq; casus, & omnia, quæ vtriusq; Regi grauitè acciderunt, ego consulto trāscō, tanq̄ ministræ necessaria, proptereaq; ab aliis scriptoribus, qui Ioannis Regis Castellæ vitam memorie prodiderūt, lōga quidem historiarum serie tam pridem edita perlegi. Multis igitur omissis certaminibus, quibus Ioannes Castellanorum Rex mirū in modum fuit oppressus, vltimo demum magnocq; prælio, quod apud Olimetū oppidum gestum est, Aragonos à Castellanorum multitudine profligati fuerunt. Quo prælio præter alios Aragonos vulneratos & interfectos, etiam Henric; Nauarræ Rex

Responsum
Castellæ Re-
gis ad Ara-
gonos.

Præliū quod
apud Olive-
tū gestū est.

L. Marinei Siculi. Lib. xiiij.

Henrici
mors & cōs
mendatio.

gis frater, vt superius diximus, in leua manu letale vulnus accepit. Qui & si nimio dolore vulneris conficiebatur, militibus tamen, qui superati diffugerant, ad sua signa reuocatis, praelium redintegrare volebat, nisi eum Rex eius frater, qui numerosam hostium multitudinem conspexerat, retinisset, & in tutiorem locum cum omnibus copiis adduxisset. Postero autē die quū vix Henricus dolori vulneris resisteret, & vitæ suæ anceps esset, Regem fratrem suum deprecatus est, vt in Aragoniam cum exercitu proficiscerentur. Quontam si sibi moriendum esset, multo quidem maiorem dolorem spiritus eius sentiret, si fratrem, quem vehementer amabat, apud hostes & in alieno regno relinqueret. Cuius desiderio Rex morem gerere cupiens, Aragoniam versus eodem die cum omnibus instructis copiis discessisset, & paucis diebus in oppidū Bilbilim, quod Calataiutum vocant Aragoes, peruenerunt. Vbi Henricus vulneris dolore confectus à vita discessit. Cuius obitus & Regis & omnium Aragonum mentes mirum in modum consternauit. Fuerat enim Henricus multis magnisque cū corporis, tum etiam animi virtutibus insignis, nec humanitate & clementia minus, quā generositate & excellentia clarus, in militaribus officiis æque consilio ac fortitudine pollens, moribus elegans, consuetudine facilis, ingenio perspicax, liberalitate splendidus, pietate benignus, diuinarum rerum & Christianæ religionis diligentissimus cultor. Et in quo denique vno magno & spectato viro nimirum paternas omnes virtutes agnoscere facile poterat. Pudet igitur me tantum virum tanta virtute præditum, tantoque naturæ munere præstantem tam breui sermone referre. De cuius profecto virtutibus eximis & rebus præclare magnificeque gestis non parua cōfici posset historia. Nā si quæ vel in Hispania, vel in Italia fortissime gessit, et quam laudem vel gloriam bello gerendo fuerit affectus, delibare velim, longe quidem ab instituto meo digressus videri poterō. Quapropter quæ de rebus eius gestis & meritis laudibus dicenda iure fuerant, silentio trāsibo, si prius cum dixerō serè cunctis tam Hispanis quā Italis quæ charissimum fuisse. Ideo quoque funus eius ab omnibus Aragoniæ & Siciliae populis, atque Castellanos plurimis summo mœrore multisque lachrymis celebratum est. Sed ab illis præcipue nobilibus, à quibus non minori fletu, quā pompa funerabatur. Ioannes vero Rex multis, qui eum diligenter consolari conabantur, flendū esse respondit, se namque non fratrem, sed vitæ suæ lumen, ac se ipsum potius perdidisse dicebat. Ille autem et si dolore vulneris intolerabili torquebatur, patientia tamen admirabili summaque cōstantia gemitum suppresserat, ne Regem, qui prope eum lachrymabundus recumbebat, grauiter afficeret. Defuncti corpus peractis exequiis in Populeti templum delatum est.

LIBER. xiiij.

DE BELLO QUOD CUM CAROLO FILIO GES-
SIT, ET CUM POPVLIS BARGINO-
NAE PRINCIPATVS.

EVERSVS IN ARAGONIAM, vt supra demonstrauimus, & Henrici celebratis exequiis, cum in ciuitate Calataiuti conuentus ageret, populisque iura petentibus redderet, accepit, quod sibi præter opinionē accidit, in Nauarra magnos tumultus & factiones esse duas. Alteram scilicet Agramōtanorum, qui Ioannam Reginam, & Lusitanorum, alteram, qui Carolum Vianæ principem sequebantur. Carolus enim cum Reginam, quæ Nauarræ regno voluntate Regis præerat, quod regnum materno iure hæreditarium sibi deberi cōsultus & persuasus à multis crediderat, non æquis oculis intueret, nā sibi magnū certamen parat, quisquis inducit filio nqueram, & more cupiditatis humanæ regni Nauarræ im-

L. Marinei Siculi. Lib. xiiij.

Henrici
mors & cō-
mendatio.

gis frater, vt superius diximus, in leua manu letale vulnus accepit. Qui & si nimio dolore vulneris conficiebatur, militibus tamen, qui superati diffugerant, ad sua signa reuocatis, praelium redintegrare volebat, nisi eum Rex eius frater, qui numerosam hostium multitudinem conspexerat, retinisset, & in tutiorem locum cum omnibus copiis adduxisset. Postero autē die quū vix Henricus dolori vulneris resisteret, & vitæ suæ anceps esset, Regem fratrem suum deprecatus est, vt in Aragoniam cum exercitu proficiscerentur. Quontam si sibi moriendum esset, multo quidem maiorem dolorem spiritus eius sentiret, si fratrem, quem vehementer amabat, apud hostes & in alieno regno relinqueret. Cuius desiderio Rex morem gerere cupiens, Aragoniam versus eodem die cum omnibus instructis copiis discessisset, & paucis diebus in oppidū Bilbilim, quod Calataiutum vocant Aragoes, peruenerunt. Vbi Henricus vulneris dolore confectus à vita discessit. Cuius obitus & Regis & omnium Aragonum mentes mirum in modum consternauit. Fuerat enim Henricus multis magnisq; cū corporis, tum etiam animi virtutibus insignis, nec humanitate & clementia minus, q̄ generositate & excellētia clarus, in militaribus officiis æque consilio ac fortitudine pollens, moribus elegans, consuetudine facilis, ingenio perspicax, liberalitate splendidus, pietate benignus, diuinarum rerum & Christianæ religionis diligentissimus cultor. Et in quo deniq; vno magno & spectato viro nimirum paternas omnes virtutes agnoscere facile poterat. Pudet igitur me tantum virum tanta virtute præditum, tantoq; naturæ munere præstantem tam breui sermone referre. De cuius profecto virtutibus eximis & rebus præclare magnificeq; gestis nō parua cōfici posset historia. Nā si q̄ vel in Hispania, vel in Italia fortissime gessit, et quam laudem vel gloriam bello gerendo fuerit affectus, delibare velim, longe quidem ab instituto meo digressus videri potero. Quapropter q̄ de rebus eius gestis & meritis laudibus dicenda iure fuerant, silentio trāsibo, si prius cum dixerō serē cunctis tam Hispanis q̄ Italis q̄ charissimum fuisse. Ideoq; funus eius ab oib; Aragoniæ & Siciliae populis, atq; Castellānorum plurimis summo mœrore multiq; lachrymis celebratum est. Sed ab illis præcipue nobilibus, à quibus non minori fletu, q̄ pompa funerabatur. Ioannes vero Rex multis, qui eum diligenter consolari conabantur, flendū esse respondit, se nanq; non fratrem, sed vitæ suæ lumen, ac se ipsum potius perdidisse dicebat. Ille autem et si dolore vulneris intolerabili torquebatur, patientia tamen admirabili summaq; cōstantia gemitum suppresserat, ne Regem, qui prope eum lachrymabundus recumbebat, grauus afficeret. Defuncti corpus peractis exequiis in Populeti templum delatum est.

LIBER. xiiij.

DE BELLO QVOD CVM CAROLO FILIO GES-
SIT, ET CVM POPVLIS BARGINO-
NAE PRINCIPATVS.

EVERSVS IN ARAGONIAM, vt supra demonstrauimus, & Henrici celebratis exequiis, cum in ciuitate Calataiuti conuentus ageret, populisq; iura petētib; redderet, accepit, quod sibi præter opinionē accidit, in Nauarra magnos tumultus & factiones esse duas. Alteram scilicet Agramōtanorum, qui Ioannam Reginam, & Lusitanorum, alteram, qui Carolum Vianæ principem sequebantur. Carolus enim cum Reginam, quæ Nauarræ regno voluntate Regis præerat, quod regnum materno iure hæreditarium sibi deberi cōsultus & persuasus à multis crediderat, non æquis oculis intueret, nā sibi magnū certamen parat, quisquis inducit filio nqueram, & more cupiditatis humanæ regni Nauarræ im-

perio captus omnium Lusitanorū, quibus charissimus erat, coniurationem fecit, vt expulsa Regina Regem quoq; a Nauarræ finibus inhiherent. Cæterum de hoc bello, quod ego iussu Ferdinandi Regis scripturus sum, prius Hispano sermone scripserant equites duo. Gonsalus scilicet ab Auila cognominatus, & Ioannes Rochabertinus, qui Castellanus Ampostæ dicebatur. Qui Regis castra sequebantur, & omnibus præliis cæterisque rebus interfuere. Quorum scripta vulgaria quasi commentaria mihi tradi iussit Rex Ferdinandus, Quæ partim ad verbum, partim ad sensum latinitate donabo. Huius vero belli præcipuam causam, primumq; motum alii aliter ortum fuisse referunt. Ego autem, quod cæteri senserint aliorum iudicio reliquens tantorum malorū causam fuisse arbitror inconstantiam varietatemq; fortunæ. Quæ cum Barcinonæ ciuibus & cunctis eius prouinciæ populis maximos honores & opes amplissimas institisset, primum quosdam Nauarræ populos, & deinde Barcinonæ principatus fere omnes in suum armauit exitium, filiumq; cõtra patrem stimulauit. Quod, vt vnde digressus sum reuertar, cum Agramontani, qui Regem vel absentem maxime colebant, sensissent, subito sese contra Lusitanos armauerunt, & Reginā, quæ tum Stellæ cõmorabatur, entissime defenderunt, Regemq; per literas & nuncios hac de re certiores statim fecere. Qui cõmonitus de Regiæ næ periculo confestim, qui aderant, conuocatis equitibus, illo profectus est. Multosq; Nauarræ populos inuenit in armis esse. Cæterum monere nos hic locus & ratio videtur, vt qui Lusitanii sint & Agramontani propter absentes dicamus. Omnes igitur fere Nauarræ nobiles diuisi sunt in partes duas. Quarum alii Lusain, alii Agramontem oppidum possident. Hi propter & oppidorum propinquitatem, spacio enim trium milium inter se distant & quæ inter alia oppida duo sita sunt, alterum nomine sancti Ioānis Pedis portus, & alterum sancti Pelagii, & propter vetus odium maiorum suorum inter se fere semper armis & bellis præliisque contendunt. Ab Agramonte itaq; Agramontani, & a Lusā Lusitani dicuntur. Hæc autem & ad rem cognoscendam, & ad tollendam ambiguitatem scribenda per necessarium fuisse duxim. Ne quis hoc loco Lusitanos a Lusitania prouincia dictos forte putaret. Rex autem, vt ad inceptum redeam, in Nauarram ingressus cum Agramontanis apud Stellam, quæ distat a Põpilone ciuitate Nauarræ primaria viginti milia passuum, se coniunxit, & ad Carolum legatos misit. Qui cum monerent, vt ab incepto tam turpi falsoq; desisteret, neq; stultis Lusitanorum cõsiliis suam salutem & honorem crederet. Quibus commotus tam vile nephas tam execrabile scelus commisisset. Nam monstri quidem persimile ducitur, si filius patrem, non dicam offenderit, sed offendere cogitauerit. Quod facinus indignissimum a se principe Christianissimo commissum eo scedius omnibus grauiusq; videretur, quod ne Barbaris quidem vnquam & infidelibus accidisset, Quare ne cõmitteret, vt tam impium tamq; immane sibi nomē obitici iure possit. Ne Gallorum atq; Aragonum Regum Christianissimorum genus huiusmodi turpitudine tantoq; dedecore pollueret. Patrem ad filium legatos misisse, non quidem quod ab eo aliquod sibi periculum metueret, sed vt filius magnam infamiam fugeret. Quod si suum pertesus errorem faceret, statim paternam gratiam & amorem in perpetuum facile recuperaret. Sin autem in eo, quod cõpisset perseueraret, & inimicorum potius q̃ paterna cõsilia sequeretur, satis certo sciret se, vel patri, vel deo graues pœnas esse daturū. Quod si sibi sua culpa praussq; cõsiliis acciderit, multo quidem grauius laturus esset. Quod etiam effugere facile poterat, si patri, si rationi parere voluisset. Propterea quod sibi vt consulere a patre pie sancteq; monitus fuerit atq; rogatus. Ne igitur & sibi & patri causa doloris esse velit. Et nãq; si mali quid accideret, maiorem Regi propter amorem paternum dolorem fore, quam sibi dixerunt. Hæc cum audisset Carolus, & si ratione & oratione commotus errorem suum cognouit, eūq; conatus & cepti statim pœnituit, a Lusitanis tamen, quibuscum coniurauerat, qua coniuratione sibi periculum a Rege metuebant, ne desisteret ab incepto iam persuasus, se patris gratiam & auctoritatem plurimi facere respondit, eiusq; voluntati morem gerere paratissimum esse iussaq; & imperata omnia libentissime facturū, si tamen ab eo Nauarræ Regni, quod post suæ matris

Vnde Agramontani & Lusitanidicatur.

Legati Regis ad Carolū.

Responsum Caroli ad legatos.

L. Marinei Siculi. Lib. xiiij.

obitum ad se iure pertinebat, sibi possessio relinquatur. Nō decere patrem, filium, quem amat, suo iure priuare, Neq; filium patri, a quo suo regno spoliatur, obsequium præstare. Neq; vel indignum vel iniquum cuiq; videri debere, si quis sua regna vel alia bona defendat, vel ab iniuste possidentibus reposcat. Quem æquū est credere deum hominesq; iuuare. Quod si filiū quod suum est a patre petere turpe videtur, patrem quidem rem filii contra ius phasq; possidere neq; honestum neq; laudabile esse. Si autem patri filii sui rebus vti licet, & filius patrem suarum rerum vsu priuare non debet, vtatur regni nostri Nauarræ populis pater si velit, sed tāq; meis non autem pro suis. Quod si me populisq; meis inuitis alienum regnū possidere & vsurpare voluerit, ei refferre & affirmare poteritis nos, regnum nostrum vel armis habituros, vel cum eo vitam simul amissuros. His cum responsis legatis ad Regem reuertentibus, Carolus omnes Nauarræ populos & equites nobiliores, quorum erga se fidem & beneuolentiam multis in rebus cognouerat, ad se statim vndiq; cōuocauit & in armis esse iussit. His de rebus atq; discordiis Henricus Castellæ Rex certior factus, & iniuriarum, quas ab Aragonum Rege superioribus diebus acceperat non oblitus, in auxilium Caroli cum equitum septē milibus venit. Quibus Rex priusq; se cum Caroli copiis coniungerent cum multis Aragonū equitibus occurrit. Quibus cum apud Vianam, quod est vltimū Nauarræ oppidū Castellam versus, prælio committens, omnes infugam conuertit. Quo tamen prælio plures vtriusq; partis equites periere. Rex autem, Castellanos copias suis & prostratis, Vianæ si forte redirent hostes firmissimum præsidium relinquens, hac enim iter est in Nauarrā, reuersus ad Carolum multa post prælia, quæ apud Stellam, Pompilonē, Olitum, & Ilumberriū gesta fuere, cum tandem apud Ayuarum montem, qui locus distat a Stella decem & octo milia passuum, prælio vicit, & manu captum & incolumem in Monroi castello custodiendum reliquit. Quem tamen paucos post dies amore paterno & clementia cōmotus a carceris custodia liberauit. Cæterum, ne contra eum filius aliquid in posterum auderet, Ludouicum Beaumontium eiusq; quatuor filios in septentium obsides accepit. Erat autem Ludouicus Lusitanæ factionis fere princeps, & Nauarræ Comestabilis, atq; Carolo ex genere materno sanguine coniunctus. A Regibus enim Galorum genus & originem ducebat, habuitq; filios omni virtutum genere præclaros Carolū, Tiuautum, Henricum, Philippum, & Ioannem, qui nunc Nauarræ Comestabilis est, & Leonoram Ioannis Regis Aragonum filiam habet uxorem, nostraq; tempestate cum liberalitate cæterisq; multis virtutibus, tum vero animi fortitudine & militari excellentia prælicq; gerendo q; maxime pollet, & a Ferdinando Rege nostro Christianissimo & propter affinitatem, eius enim sororem Ioannis Aragonum Regis filiam, vt Paulo superius ostendimus, in matrimonium accepit, & etiam propter suas excellentes multasq; virtutes maxime diligitur. Hi autem quāuis pro Caroli liberatione manerent apud Regem, Carolus tamen, cuius animū regnandi cupiditate semel incensus quiescere non poterat, nulla eorum ratione habita patri rursus bellum intulit. Ac post multas pugnas demum apud Stellam suorum aliis occisis pluribus captis pene solus aufugit, ac plane deterritus & patris iram non iniustam & animaduersionē timēs, Neapolim ad Alphonsum patrum Neapolitanorum Regem discessit. Quem rex Alphonsus & si magnifice primum ac honorifice suscepit, mox tamen sui aduentus cognita causa grauius ter incusauit. Quod patre viuente regnum affectasset, quod ei, a quo genitus fuerat, inferre bellum ausus fuisset, Cumq; eum patri reconciliare, paceq; coniungere conaretur, non dum perfecta re, nec sine multorum iactura omniumq; Christianorū lachrymis a vita discessit. Quo mortuo Carolus Neapolis regnum ob omnibus fere populis oblatum sibi non sine magno virtutis exemplo recusauit. Pauloq; post propter ingētes Italiæ tumultus multasq; seditiones, quæ post Alphonsi Regis obitum mouebātur, in Siciliam traiecit. Vbi summa veneratione & ingenti omnium Siculorū læticia atq; apparatu pene Regali receptus est. Pro cuius aduentu patrisq; regnorum acceptione, ad quem Alphonso fratre mortuo Aragoniæ Siciliæq; regnū iure deuenerat, per omnes fere Siciliæ populos multis diebus ludii magnifici & spectaculi

la varii generis ædita & celebrata fuere. Deinde autem Carolus aliquandiu cōmoratus in Sicilia se quidem Siculis omnibus indies multo chariorem faciebat. Tanta enim erat huius principis modestia, tanta morum elegantia & vitæ integritas, tanta liberalitas, tanta denique humanitas, ut nihil quidem quod ad recte sancteque viuendum & ad verum perfectumque principem pertineret, in eo desiderari potuerit. Adeo ut non modo summæ probitatis & omnis virtutis nomen sibi vendicauerit, sed magnæ quoque sanctitatis exemplum haberetur. Quâ ob rem non immerito quidem à Siculis omnibus & Italiae populis, Neapolitanis præsertim, apud quos fuerat aliquot dies, non ut princeps solum, sed etiam tanquam numen, ingenti veneratione colebatur. Qui legatis à Sicilia missis ad Regem, ut ei reconciliaretur, tandem cum per eos se in gratiam patris rediisse cognouit, multis Siciliae magnatibus comitatus in Hispaniam reuersus est. Et Regis manus & pedes osculatus, Lusitanos omnesque Nauarræ populos, qui ad eum defecerant, in patris obsequium redire coegit. Quare non parua lætitia Rex affectus ob reditum filii, quæ plurimum diligebat, Barcinonæ, vbi tunc erant, magnos ac diuersos ludos ingenti pœpa & apparatu magnisque sumptibus ædificauit. Vrbe iam plena tum ciuibus & his, qui Regem sequebantur, tum etiam totius prouinciæ maxima hominum multitudine, qui vel principis aduentu, vel fama quoque ludorum undique conuenerant. Verum enim uero fortuna semper inconstans, cuius officium est gaudiis humanis & foelicitatibus inuidere, & alta deprimerè, & Regis ocio & honoribus & Barcinonæ opulentissimæ ciuitatis opibus inuidens, sicut olim Romanorum potentiam immensam dominamque terrarum per socerum ac generum ciuilibus bellis atque intestinis & armis illicitis attriuit, sic etiam, ut Barcinonæ vires & opes ingentes frangeret, filium contra patrem sæpius incitauit. Carolus namque peractis iam & celebratis spectaculis cum & omnium ciuium atque aliorum populorum animos erga se prouos sibi que maxime deditos cognouisset, & superiorem pati durum & indignum secum existimauisset, paterni amoris & honoris penitus oblitus, tantum enim dominandi cupiditas potest, tertio iam contra eum experiri fortunam decreuit. Clam igitur omnes, quibus plurimum confidebat, cum se adirent, sui consilii indignique perpetrandi facinoris participes fecit. Nonnulli etiam, quibus bellum pace gratius erat, gladioque magis, quam honesto labore gaudebant victumque querebant, eum magis quotidie sollicitare. Ad eum præterea accedebant omnes qui scelerum suorum conscientia vexabantur. Plures denique eo animo principem cum Rege armis contendere cupiebant, ut extincto Rege principem quoque de medio tollerent, omnique dominatu liberi essent. Laborabat enim fortuna Barcinonæ omnino delere foelicitatem, superbiamque deprimere. Cuius opes & res admodum secundæ per orbem terrarum mirabiles atque inuidiosæ nimium ferebantur. Erat enim ciuitas illustrissima principibus, equitibus nobilissima, omnibus rebus, quæ ad viuendi usum pertinent, ditissima, omnium ferè ciuitatum terra marique potentissima, multis magnisque rebus domi forisque gestis clarissima, adeo ut eius nomen atque potentia non inumerito Hispaniæ, Galliæ, Africæ, ceterarumque nationum principibus timori vel maximo fuerit. Florebat enim non solum maximis opibus ac diuitiis, sed etiam plurimorum virorum prudentia singulari, optimis moribus & institutis. Ciues omnes in administranda republica atque ad augenda quasi veterum Romanorum ordinem moreque sequebantur. Qui nihil unquam nimis, sed omnia tam publica, quam priuata pro modo rationeque faciebant. Non igitur illorum diuitias resque familiares velle discordiæ, non lites, non iudicia, non iurgia, non seditiones, ut in plerisque fit, minuebant. Quippe qui ratione potius naturaque, quam legibus vivere malebant. Nobiles armis & equis officisque militaribus studebant, hisque sese exercebant, & aduersus hostes feroces erant. Mercatores honestissime cōmercia tractabant. In quibus exercendis non tam quæstus auidi, quam veri, fideles, ac liberales erant. Sacerdotes, & omnes qui rerum sacrarum curam gerebant, pie sancteque semper vivebant, summaque veneratione atque timore diuino cultui sacrisque rebus incubere. Reliqui ciues cuiusque ætatis aut liberalibus, aut mechanicis artibus, quibus erat cultissima ciuitas, operam dare. In qua nemo circūforaneus, id est desidiosus & inanis erat, sed honesta alii alia negotia

Caroli virtutes.

Barcinonæ laudes.

exercere. Itaque nemo malus, nemoque pauper, sed optimus quisque erat, atque ditissimus. Hac fama ciuitatis non ex Hispania tota solum, sed ex aliis quoque multis nationibus homines huc undique quotidie conueniebant, ciuitatemque libenter incolentes indies maiorem ditioresque faciebant. Hinc praeterea multae ciuitates ordinem morumque viuendi sanctissimum, hinc exempla Reip. gubernandae pulcherrima, hinc ceteras bonas artes imitabantur. De conditore tamen eius affirmare nihil ausim, siquidem omnium qui de ea scripserunt, de autore incerta opinio est. Na quod nonnulli de Barcanona pueriliter fabulantur, ego quidem non minus falsum, quam ridiculum existimo. Ceterum fuit olim situ ciuitas admodum parua, & a litore maris vno fere stadio remota. Pulchra tamen aedificiis, & altis tota moenibus clausa, fuerunt & ciuitatis portae numero quatuor, in totidem mundi partes vergentes, aequo fere omnes inter se spacio distantes, quae adhuc extant, & in ipsius penes ciuitatis umbilico visuntur. Postea vero crescente hominum multitudine bis undique magnificis aedibus & conspicuis sanctorum templis aucta, bis etiam praevallidis muris superbisque turribus cincta est. Quae quidem etsi magnitudine nonnullis urbibus cedit, aedificiorum tamen elegantia, littoris amenitate, viarum munditie, vicorum rectitudine, aequalitate domorum, amenissimis hortis, quos variis arboribus & nonnullis palmis quoque domus cultissimos habet, forma denique rerum omnium & excellenti pulchritudine meo quidem iudicio, cui, absit invidia, cunctis profecto ciuitatibus est anteponcenda. Plura praeterea de hac ciuitate memoratu digna narrare possemus, quae ne longius ab incepto discedamus, omitimus. Redeo igitur ad Carolum. Qui Barcinonensem consiliis & opibus fretus, tertio, sicuti supra demonstraui, aduersus Regem, cui charissimus erat, fortunam voluit experiri. Cuius consilii Rex penitus ignarus, & a filio sibi cauendum nihil existimans, ex Barcinona Aragoniam versus descendere statuit. Hinc itaque proficiscens ad delectus habendos, Aragonem apud Fragam, quod oppidum est Aragoniae primae, situm apud Singam flumini, & Gothalanos Ilerdam, quae ciuitas est in ripa Sicoris amnis, ad diem certum conuenire iussit, & Ilerdam die tertio peruenit. Postero die quoque in ciuitatem Carolus non bonis auspiciis ingressus est. Nam dum hic Rex commoratur, donec, ut imperauerat, Gothalanorum equites & omnes nobiles ad delectum conuenirent, quidam de eo suspensiones, quidam prauas cogitationes, nonnulli conatus etiam impios ad Regem detulere. Quae cum Rex ab aliis diligenter quaerens, vera esse reperisset, non sine magno dolore & animi motu filium in semotam aediu partem accersitum huiusmodi verbis alloquitur. Inter omnes patres immo omnes mortales neminem infeliciorē vniquam fuisse credo, filiorum causa Carole filii mei, quam ego sum. Propterea quod te talem filium genui, quem me genuisse poeniteat, & de quo vel inuitus ultimum sumere supplicium non humano solum, sed diuino quoque iure compellat. Tua enim superbia, tua crudelitate, nostra clementia, nostra pietas, nostra patientia victa est. Sola iusticia nobis utendum. Nam dum mea lenitas, dum amor paternus tuis peccatis & erroribus veniam tribuit, & indigno tibi vitam concessit, cum tam impie sapienter deliquisses, me quidem iniusticiae nomen subire coegit, tibi quoque ad peccandum multo maiorem praebuit audaciam. Et dum timui vulgi sermones, dum odium multitudinis vitare conatus sum, si de te supplicium vel iustissime sumpsissem, te longe deteriore ego feci. Ideoque dum tuae salutis rationem habere volui, tu me tanquam inimicum acerrimum omnibus modis perdere tentasti. Quam ob rem quid me nunc in te statuere oporteat, qua poena tua crimina plecti debeant, quod te subire supplicium pro tuis ausis equum sit, diuina quidem & humana nos exempla commovent. Scimus enim angelum, qui superbia tumescens, in Aquilone sibi statuere sedem, & suo creatori similem se facere cogitauerat, Dei iusticia de caelo fuisse deiectum. Multos praeterea mortales fuisse legitimus viros etiam sanctissimos, qui iubente lege de propriis filiis cum deliquissent, ultimum sumpserunt supplicium. Quod si Deus omnipotens, in quem passio cadere nulla potest, ut iusticiae suae quoque voluntatis nobis praebere exemplum, ingratitude & superbiae crimen impunitum esse noluit, superbos quoque de sede deposuit: Si multi quoque parentes humanae virtutis amore iusticiae quoque commoti, pro causis alienis in filios suos animaduertunt, quod ego te dignum supplicium

Verba Regis
ad Carolum

Caroli

ad Regem

placitum inueniam? Si me, qui in te educando & boni patris piæ quoque matris officio functus sum, tua immanitate non modo de regno meo expellere, verum etiam vita spoliare saepe conatus es? Tantum ne apud te regnandi cupidus? tantum inimicorum nostrorum sceleratissima consilia potuere? ut patris animam gladio perdere nullo Dei timore, nullo hominum iudicio, nulla impeditus verecundia tantopere laboraueris? O infelicem illum semper & infaustum diem, quo te genuit. Alii enim principes alique patres omnes ad suam custodiam, ad suæ vitæ securitatem, ad suam gloriam filios progenere, quorum virtute, quorum laudibus, quorum rebus honeste magnificeque gestis magnopere perpetuoque gauderent. Me vero solum in orbe terrarum nescio quo fato, filius meus insidiis, odio, coniurationibus, armis præliisque continuo persequitur. Quod si vel ego tuis oculis tam inuisus fui, si te dominandi cupiditas tantopere vexabat, nonne tempus vel breuissimum expectare potuisti? Non ne patris ætas iam præcipitata, qui annum quintum & sexagesimum agebat, monere te debebat, ne paucorum annorum impatientia tantum nephas, tantum scelus, tantum dedecus admitteres? Ego namque quæcumque mihi Deus nostrique maiores habenda & gubernanda tradiderunt, eodem Deo & natura iubente cum vita ipsa relicturus sum. Moriens enim mecum ferre non possum. Nec quenquam habebam, præter te, ad quæ nostra bona omnia hereditario iure pertinerent. Tu autem siue tuis siue aliorum consiliis deceptus, non solum regna paterna & maiorum nostrorum principatus, sed nostram quoque gratiam imperpetuum amisisti, teque omni supplicio iudicio omnium dignum fecisti. Quapropter si quid in te gratia à nobis statutum fuerit, nemo quidem sine iustissima causa, nemo sine ratione factum cognoscat. Hæc locutus Rex, qui Carolum custodirent, & illius domus, ubi tunc erat, exitu prohiberent, vocauit, adhibitisque custodibus eum respondere volentem relinquit. Ac inde paulo digressus lachrymas & gemitus continere non potuit, tantum paterna pietate mouebatur. Carolus autem patris sententiam & indignationem timens, quæ sibi mortem minabatur, multis profusus lachrymis & oppressus, maxima verecundia oculos attollens & sursum aspiciens, quasi Dei clementiam imploraturus, vix inquit mihi misero, si neque clementiæ neque misericordiæ spes vlla relicta est. Quæ res ubi innotescere cepit non paruo quidem dolore atque tristitia omnes affectit. Omnes enim tum regni domus equites, tum ciues tota nocte non sine gemitu casus huiusmodi magnum malum summumque dolorem allaturos querebantur. Præterea magnus erat in tota ciuitate tumultus. Omnes enim Ilerdæ ciues desiderabant Carolum e carcere custodia liberari. Captus fuit etiam cum eo Ioannes Beaumontius Ludouici, quem supra memorauimus, frater. Hunc enim Carolus propter propinquitatem & assiduum ferè consuetudinem plurimum diligebat, & eius consilium & auctoritatem omnibus in rebus præcipue sequebatur. Hinc Rex cum Carolum Mirauetum sub custodibus mittere statuisset, multorum nobilium Aragonie precibus commotus, ad Iaffartam, quæ domus est apud Cesaraugustam ciuitatem, missum custodire diligentissime iussit. Qua de re Gothalani certiores facti, qui res nouas & prauas belligerandi cogitationes animo conceperant, quo sibi libertatem vendicarent, ex totius prouinciæ nobilioribus legatos ad Regem quindecim, qui scirent quæ ob causam captus Carolus & in carcerem confectus fuisset, statim miserunt. Hi cum Ilerdam ad Regem venissent, eorum quidam Petrus Virreus Tarraconensis Archiepiscopus, qui vel eloquentia vel dignitate cæteros antecedebat, apud Regem orationem hanc habuisse fertur.

¶ Si leges & iusticia te cogunt, inuisissime Princeps, ut in Carolum filium tuum, ac potius in te ipsum grauius animaduertas, cum tu illum progenueris semperque plurimum dilexeris, nos tibi pro illius salute & incolumitate supplicare non necessarium ducimus. Nam etsi misericordia pietate & humanitate que maxime mouemur, nos tamen ipsa ratio tuæque voluntas multo quidem magis conuincit. Præterea quis est tantum à ratione alienus, ut putet patrem pro filii vita, quæ nihil illi charius esse potest, aliorum precibus indigere? Quod tamen cum ita sit, summo quidem compulsi dolore causam scire desideramus, quæ res te de proprio tuo sanguine supplicium sumere coegit. Omnes enim non tui solum populi, verum etiam aliæ gentes, quæ tuam cle-

Oratio Præ
sulis Tarra-
conensis ad
Regem.

L. Marinei Siculi. Lib. xiiij.

Verba Regis
ad Legatos.

Abbatis Agerensis oratio
ad Regem.

mentiam & humanitatem non ignorant, non sine magno stupore admirantur, si nunc aliquid grauius in filium tuū statuendum cēseas. Cum cæteris delinquentibus ac inimicis, si nemo quæ ratur, facillime parcere consueueris. Ea namque homines præcipue in magnam admirationem adducunt, quæ valde præter naturam fieri existimantur. Huc accedit, excellentissime Rex, quod sicuti quæquæ sibi ipsi nocere difficile est, ita & post admissam culpam facile est suis erroribus ignoscere. Nos quem finem res hæc sit habitura, non possumus non magnopere timere. Mentes enim nostræ non nisi magnum dolorem affuturum nobis prædicant. Nec hætenus, quæ res nos maxime cruciat, scire nobis licet, quæ nostræ huius infelicitatis causa sit. Vna siquidem omnium voce clamatur Carolum Vianæ principem ab omni culpa liberum esse. Præteritos enim errores omnes sciunt te filio tuo iam sponte remisisse. Quæ igitur nunc te causa mouerit intelligere non possumus. Ad te itaque oratum venimus, clementissime Rex, ut & eius rei nos participes fieri velis, ut populis, qui nos ad tuam Mæstatem miserunt respondere & rationem reddere possimus, & Carolam ex te fuisse genitum memineris, & principatus tuos quos tibi maiores tui in pace tranquillissima reliquerunt, cōcordia prudentiaque conserues. Hæc cum dixisset Præsul, orationi suæ finem fecit. Ceterique legati flentes idem Regem deprecati silentium fecere. Quibus Rex pauca hæc verba respondit. Nulla ira, nulla rerum præteritarum recordatione mouemur. Sed nuper quod in honorem nostrum atque salutem Carolus vester conatus est, nisi iusta animaduersione plectendum censeatur, me profecto non plium neque clementem, sed stultum potius ac dementem iudicare omnes merito deberent. Illum enim scimus rebus nouis studuisse, in patris perniciem plurimum vigilasse, falsa & iniqua regnandi dominandi que cupiditate comotum nostras me viuente principatus affectasse. Nihil magis quam vitam patris odisse, cui nuper indignas tendebat insidias. Nulla enim re maiori dolore concutitur, quam propter patris foelicitatem. Menamque, ut opprimere deque medio tollere posset, ab Henrico Castellæ Rege exercitus & auxilia petisse quis ignorat? Nihil denique non ausus est, nullo sceleris genere deterritus, ut nostram perderet senectutem. Ex quo & cogitare & intelligere possumus, aut illum diem foelicem non fuisse, quo ex me conceptus est, aut bonum eius ingenium præter naturæ suæ bonitatem prauis aliorum consiliis fuisse conuictum. Quæ res multo quidem maiorem mihi affert, quam cuiquam mortaliū, dolorem. Cogor enim iustas de filio vel inuitus exigere poenas. Cuius quidem supplicium nostram magis animam percutiet. Quod si pietas & amor paternus ignoscere filio velit, mihi tamē non licet. Illis enim ventam dari æquum est, qui & imprudenter, & semel & in re non magna deliquere, non autem eis, qui sciētes, qui pluries impia maximaque crimina committunt. Nam si quis, quod ei non liceat, semel commiserit inscitia, si quis etiā bis, excusari imprudentia potest, si quis vero tertio rediit ad crimē, aut demens est aut obstinatus. Hinc igitur si ventam dare, & impune peccare liceret, quæcumque mala committeret in posterum non illi quidem, sed eis ascribenda viderentur, qui cum vel punire vel prohibere poterant. Carolus itaque ea animaduersione poenarum plectetur, ut cuiquam deinceps nocere non possit. Qua in re me iustissime statuisse viros bonos existimatuos non dubito. Huic sententiæ legatis respondere non audentibus, Rex Fragam versus discessit, pauloque hic moratus Ilerdā reuersus est, Barcinonenses autem interim, qui nouis rebus studentes magnos exercitus coegerat, & suæ ciuitatis imperio se potiri posse sibi falso persuaserant, sexaginta legatos cum aliis quindecim, quos paulo ante memorauimus, ex potentissimis ciuitatis electos ad Regem miserunt. Ex quibus quendam virum Abbatem Ageræ hoc modo Regem allocutum ferunt. Illi principes diuino & humano consensu principatu populorumque suorum cultu & obsequio digni sunt, excellentissime Rex, qui & communes utilitates priuatis anteponunt, et in eo semper manent, quod cum sui principatus populis fide & iureturando statuere. Ille autem qui omnia ad sua commoda, ad suam voluntatem metitur, & iururandum fidei violat, hic quidem & diuinam & humanam legem contemneans, sese & principatu & suorum obedientia manifeste facit indignum. Quod si ita est, quid nos facere debemus? Si tus nostræ libertatis iusticiam clamat. Si Vianæ principatus & omnes tuorum regnorum populi non immerito Caroli nostri prin

ipsis liberationem desiderant! Eadem fides & obseruantia, quam tibi debemus, nos etiam illi
 defendere compellit. Quod ut faciamus, & ratio & fortuna ipsa nos vehementer hortant. Quae
 non pedibus nos, sed alis perpetuo fouet, maximisque viribus excitat. Ideoque populorum mo-
 tus & excitatos animos cōpescere etsi vellemus, nobis tamē nullo modo liceret. Omnium mens-
 tes harū rerū infaelices eventus praesagire vident. Quid enim boni ex tāto malo sperare licet?
 Fidem enim & obseruantiam, quam tibi haecenus seruauimus & in perpetuum seruare iureius-
 rando statuimus, si tua culpa semel amiseris non facile quidem ad tuum reuocabis obsequium.
 Populi namque qui iustam ob causam a suis principibus deficiunt, aut sero quidem ad eos, aut
 nunquam redire solent. In bellis opulentus & numero magnus exercitus, de paucis & omnium res-
 rum penuria laborantibus facile victoriam cōsequitur. Duces nobis ac milites praeter nostros
 auxiliares & stipendiaris non deerunt. Pecunias enim, quas bellorum neruos appellant, ceterisque
 rebus ad bellum gerendum necessariis abundamus. Vires iam & animos nostros atque in re mi-
 litari scientias cum alii multi, tum vero Gallorum principes populique, qui ferocissimi bellicosissi-
 simique semper fuere, sunt experti. Qui olim cum magnos in Hispaniam duxissent exercitus,
 & Gerundam usque peruenissent, quae ciuitas prope centum & quinquaginta passuum milia a
 Galliae finibus distat, amisso Rege cum exercitu, perpauci quidem domum fugientes redierunt.
 Praeterea nullae gentes externae ne Hispanicae quidem nobis absque sua pernitie bellum intulere.
 Terra marique nostra plurimum valet ac timetur auctoritas. Scimus enim nomen nostrum om-
 nes formidare pyratas. Ob rerum gestarum memoriam multasque nostras & insignes victorias
 Africae quidem & Europae atque Asiae non paruo timori sumus. Hac etiam causa totius Hispaniae
 principes gratiam & amicitiam nostram appetunt, colunt & plurimi faciunt. Nostri maiores,
 qui fortissimi iustissimisque fuere, non tam multum numero ac multitudine, quam virtute atque labo-
 re posteris imperium & rempublicam auctam reliquere. Omnes homines natura ad res magnas & am-
 plissimos principatus aspirant, attamen illi tantum sua vota consequuntur, & diutius parta tueri &
 cōseruare solent, quos non temeritas, non praua regnandi cupiditas, non odiosa crudelitas, sed ratio,
 sed iuris ac virtutis amor, sed ipsa denique semper amabilis humanitas comitatur. Quod si ita est, quae
 nam tibi tuorum regnorum spes habenda est? Quam ob rem noster erga te amor, fides, pietas & ob-
 seruantia, quae tibi iure debentur a nobis, huiusmodi tempore nos Maestatem tuam deprecas-
 tum prope venire coegerunt, ut & saluti filii tui, & nostrae tuaeque quieti atque honori mature
 consulas. Tum Rex conuersus ad proximos venerabilis ac vere Regia grauitate sic respondit.
 Quod ratio & iusticia monent hoc facere statuimus. Nunquam enim siue in nostris, siue in aliorum
 causis ac periculis sententiam laturi simus, ab officio & ratione discedemus. Principes autem, qui
 iusticiam exercent, & supplicis improbos afficiunt, & de bonis optime merentur, & hominum
 societatem cōseruant, & Deum sibi tanquam maximis sacrificiis conciliant in perpetuum, propi-
 ciumque faciunt. Gloria autem & quidquid cum ea turpiter acquiritur durabile non est. Nos au-
 tem quod bonis clientibus ac populis in officio permanentibus praestare debemus, hoc quis-
 dem speramus a nobis neminem unquam iuste desideraturum. Quod nisi de fontibus etiam poe-
 nas debitas exigerem facere non possem. Praeterea non est Ducis famam & victoriam quare-
 ntis, priusquam videantur pericula timere, & illorum motus & defectionem sine causa sperare, qui
 sibi semper fidelissimi fuerunt. Qui tamen si temere tentare aliquid auderent, sibi pro sua de-
 mentia poenas esse duros. Haec dum agebantur in aula, Rege veteri Gothalanorum fidei & amo-
 ri plurimum confidente, illorum & magistratus & duces clam populis persuaserunt, ut Rege cap-
 to, eius omnes consiliarios interficerent. Quod consilium & tam numerosae multitudinis conspi-
 rationem, qui vel praemisi spe, vel metu poenae, ad Regem referret, nemo repertus est. Tantum
 enim rerum nouarum studium & belligerandi cupiditas omnium mentes inuasit, tantusque furor sensus
 oppresserat, ut non a Rege solum, quem ardentissimo semper amore, & tanquam numquam aliquod summa ve-
 neratione persecuti fuerant, verum etiam a se ipsis alieni fuisse videri potuissent. Caeterum illis arma iam
 capientibus, Rex per indicia rem cognoscens, suos clam consilium convocatos monuit, ut quod agendum

Respondet
Rex legatis.

Petri Durrei
consilium.

Regis consi-
lium.

Ludouici Re-
gis fides
erga Regem

foret ex tempore consulere. Tum itaq; Petrus Durreus hæc statim respondit. Vetus Gothalanorum fides & virtus atq; amor erga suos principes, inquit, magnanime Rex salutis & incolumitatis tuæ nobis spem certissimam pollicetur. Nos autem pro nostra pugnantibus omne periculum propellemus. Ideoq; fortunæ cedendum non arbitror, ne forte hostibus mali futuri maiorem & optatâ prebeamus occasionem. Hæc domus opportuna satis & inexpugnabilis loci natura & ædificiorum munitione, certam nostræ salutis ostendit securitatem. Milites & multos & fortes habemus. Arma nobis non desunt. Bonorū omnium subsidia aduentura in auxilium nostrum dubitandum non est. Quidquid ergo hostes, si iâ repugnare velint, facere decreuerint expectandum censeo. Discedentes enim belli iam cepti manifesta signa daremus. Abiitio præterea nostra fugæ persimilis omnibus videretur. Quæ res & Regiam tuam auctoritatem famamq; minuere, & inimicorum audacem plurimum augere posset insaniâ. Illi deniq; viri de suis hostibus victoriam consequuntur, qui se laboribus & periculis exponunt. Huic sententiæ cum ceteris assentientibus, Rex solus non acquieuit. Qui diuino spiritu comonitus honorē, inquit, & salutē vestrâ viri fortissimi ego non secus ac vitâ meam charâ habeo. Ex duobus periculis quod magis obesse potest, hoc præcauere & effugere diligenter debemus. Scimus iâ Gothalanos in armis esse. Qui si contra me belligerantes violata iâ fide semel nos aggredi prælo ceperint, nisi penitus omni ratione careant, vitæ suæ spem omnem in nostra morte positâ esse putabunt. Hoc igitur euitare periculum prudētis ego, non autem timētis existimo. Facilius est enim apud populos honori consulere, quæ fidem illorum per scelus amissam & voluntatē recōciliare. Quod si huiusmodi belli casus inuitabilis est, malo quidem hostibus in liberis occurrere capis, in quibus fortissimus quisq; non sine spe suæ salutis pugnare & suis uti viribus possit, quæ parietibus angustis inclusus cum paucis inermibus impetum armatæ multitudinis expectare. Vbi nobis captiuorum more vel agnorum potius in cohorte clausorū pereundum esset, aliis aliorum mortem spectantibus. Hæc cum dixisset, de secunda vigilia equum ascendens, Bernardum Rocabertum, cui plurimum confidebat, cum paucis armatis clam ciuitatis custodibus præmissum ad portam, quæ prædicatorum dicitur, paruo comitatu subsecutus egressus est. Ac nulla parte noctis itinere intermisso, postero die Fragam, quæ distat ab Ilerda passuum fere milia viginti, peruenit. Nonnulli tamen eum cuniculis sub mœnibus actis egressum ferunt. De tertia autem vigilia & noctem paulo post mediam Franciscus Espla, Ioannes Agullō & Graus Ceruillon præcipui coniurationis autores, & qui manus impias in Regio scedere sanguine destinauerant, in Regis aulam venerunt. Vbi cum Regem non inuenissent, summa tristitia & dolore affecti, domum suam reuersi nouitate & magnitudine sceleris agitati noctem totam insomnes transiere, magno tota ciuitate tumultu fluctuante. Quæ res summo dolore metuq; legatos afficiebat. Perspiciebant enim viri prudentes nepharium hoc tanti sceleris initium, non nisi perniciosum & infelicem finem habiturum. Timebantq; ne quod insolentes homines ausi fuerant, Rex illorum consilio factum forte putaret. Die sequenti cum omnes coniurati magno cum exercitu Fragam proficisci statuissent, quorundam vni consiliis hoc iter distulere. Omnes tamen totius principatus populos in armis esse iusserunt. Qui paucos post dies cum magnis copiis Ilerdâ conuenerunt. Hic cum Regem Cæsaraugustam profectum accepissent, Fragam magnis itineribus contendunt, eamq; ciuibus & magistratu consentientibus ingrediuntur. Sub idem tempus Regi nuntiatum est, Castellæ Regem Henricum, pacis & amicitie foedere neglecto, in Aragonum fines cum magnis exercitibus aduentasse, magnūq; equitum & peditum numerum ad oppugnandum Boriam misisse, quod oppidum distat a Cæsaraugusta passuum milia circiter triginta. Eodem tempore Valentini quoq; Gothalanorum tumultu promoti, alii secreto, alii publice arma, equos, atq; alia omnia, quæ ad bellum gerendum necessaria videbantur, parare. Siculi præterea Sardi, Baleares, & aliarum insularum populi omnes ancipites, & in neutram partem declinantes, quid ceteri facerent expectabant. Interim etiâ Ludouicus Requisentius, qui Regi fidelissimus erat, Barcinonæ captus est, propterea quod Gothalanis, quibus præerat, contra Regem conspirantibus assentiri noluerat. Et Lusitanis in Nauarra iterum bellum Agramontanis inferentibus, Hispania fere

tota maximis perturbationibus vexabatur. Hic autem Rex prudentia singulari, ut & fortunæ conatibus occurreret, & populorum furores extingueret, Carolum statim e carcere liberauit. Quem Regina Barcinonâ proficiscens vsq; ad Villâ Francam secum adduxit, Vbi Barcinonæ legati Reginam ab itinere prohibuere, leges quasdam & cōditiones petētes, quas non tam necessarias neq; tā iustas, q̄ ad culpam suam ptegendam et excusandū errorem, quem non leuem cōmiserant, excogitasse videbantur. Regina autē re non concessa, erat enim iniqua, Barcinonē itinere dimisso Cæsaraugustam ad Regē reuersa est. Carol⁹ autem Barcinonam profect⁹ a ciuibus cæterisq; prouinciæ populis, ut patri bellum inferret, assidue incitabatur. Quod cū audisset quidā Carolus Artheca cognominat⁹ Ilumberrū oppidū, cui regio iussu diutius præ fuerat, pro Carolo principe gubernare ac defendere cepit. Ad quem oppugnandum Alph⁹ sus Aragonens cum exercitu profectus prope muros oppidi castra posuit. Cui Rex, ut pro tēpore opportunum mittere subsidium posset, cū Aragonum copiis Sāgosam venit, quod oppidum abest ab eo passuum milibus octo. Cæterum cum hic Alphonsus Aragonens propter eius in re militari præstantem & excellentem fortitudinem & rerum gestarum gloriam sit sæpius memorandus, qui fuerit hoc loco dicere pernecessarium ducimus. Alioquin non dubito omnes qui eius virtutes in rebus bellicis & præliis ab illo fortissime gestis legerint, illius gen⁹ & antecessores qui fuerunt scire desideraturos. Fuit itaq; Regis Ioannis, de quo scribimus, fili⁹ non tamen ex legitimo matrimonio, & Villæ Formosæ Dux. Qui paternam & omnium maiorum suorum in re militari prælioq; gerendo virtutem nō solum est imitatus & æquauit, sed lōge quidem superauit. Quod & Rex ipse & Duces nō Hispani solum, sed Galli quoq; omnes vno ore p̄dicabant. Ego autē præter ea, q̄ ab eo gesta sunt his cōmentariis scripturus sum, multa quoq; alia cōmemorare possem, & quibus locis cum paucis equitibus magnas hostiū copias fuderit, quot & quantas victorias præter omnium opinionem consecutus fuerit. A puericia enim & teneris annis tanq̄ natus ad Martis opus se semper in armis exercuit. Nam & bellis, q̄ pater aduersus Reges Castellæ & cōtra Gallos & Nauarræ populos atq; Gothalanos reluctantes fortissime gessit, omnibus non interfuit solū, sed præfuit, & summam sibi laudem & gloriam comparauit, verum etiā deinde Ferdinandum Regem fratrem secutus aduersus Alphonsum Portugalæ Regem & Mauros Granatenses famā Ducis & gloriam immortalē adeptus est. Vir fuit corpore magnus, sed animo multo maior. Qui post multas & insignes victorias, deniq; i oppido Castellæ, quod Linares appellāt, vitā finiuit. Reliquitq; filiū Alph⁹sum, q̄ sibi i ducatum Villæ Formosæ successit, reliquit & alios nothos multis virtutibus præclaros. Hoc igit Alphonso filio & Ioanne Cæsaraugustæ Archiepiscopo altero filio, se non minus felicē Rex existimabat, q̄ reliquis, quos ex legitimis nuptiis suscepit. Nam Ioannes q̄uis religione magis q̄ re militari semp fuit occupatus, non paruam tamen laudem sibi gerendo prælio comparauit. Sed de his hæc pauca sufficiant. Nunc ad rem redeo. Carolus itaq; Artheca cū se oppidum diutius defendere non posse animaduertisset, ad Regem Castellæ legatū misit rogatum auxilium. Quod nisi mature sibi succurrerit, se cum oppido in Regis Aragonū potestatem veturum dicebat. Ad quem Henricus, Aragonum Regi nocere desiderans, equites numero mille subsidio misit. Quos Gonsaluum Satauetrā Alcātare ordinis militiæ Præfectum cum aliis copiis & Rhodoricum Marchenā subsequi iussit. Quod Rex cum animaduertisset Duces & cōsiliarios omnes ad concilium conuocatos quid agere deberet statim consuluit. Tum Rhodoricus Rebolletus primus sententiam suam dixit. Et si tuus exercitus virtute magnus est fortissime Rex, numero tamen satis exiguus, adeo ut nisi diuino inueter auxilio, tantę hostiū multitudinis impetū sustinere nullo modo possit. Quare tuā salutē i tantū cōferre discrimē ego nō fortitudinis esse, sed extreme dementiæ iudicārē. Scim⁹ enī Rex Castellæ quot armatorū milia cōficere possit, Aragonū plures a te alienatos esse nō ignoram⁹, Gothalanos in te refractarios ad tuā p̄nitē Principē Carolū incitasse nobis certissime cōstat. Hi si cū Castellanoꝝ & alioꝝ copiis se forte cōiunxerint, nobis qdē neq; victoriæ, neq; salutis nræ vlla spes est. Nam quid pau

Alphonsus
Aragonens
qui fuerit.

Rhodoricū
Rebolleti sen
tentia.

L. Marinei Siculi, Lib. xiiij.

eis quibus fortibus contra tot hostium milia sperare licet? Quod si viris fortibus & magnanimitas per virtute atque iusticia tuenda, pro honore vitam profundere gloriosum videtur, nos tamen non nostra quidem, sed Regine, sed Ferdinandi filii tui causa, tuæ salutis habere rationem debemus. Nam si tibi, quod Deus auertat, grauius aliquid accideret, nobis iam victis non dubium est, quin venirent in hostium potestatem. Qua re nec infeliciter euenire nobis quidem posset, nec contumeliosum. Hoc igitur tantum malum summumque dedecus ne nobis contingat, summo studio atque diligentia prospiciendum cauendumque est. Mea igitur sententia est, ut nos prelium committere & cum hostibus congregari & experiri fortunam permittas, teque tuto in loco contineas. Omnis enim & Regine & Ferdinandi filii tui omniumque tuorum salus in tua ipsius salute posita est. Tu itaque dum fueris incolumis ubicumque fueris, etsi nos peiores fortunæ casus sequantur, nunquam tamen de nostra salute desperabimus. Huius opinioni Martinus Lanucius non assentiens, hoc modo locutus est. Ego Regis gloriam Ducibus attribuendam non censeo. Cum præsertim sæpenumero Regis vel nomen vel aspectus in publico causa victoria fuerint, cuius fama sua regna tutat, augetque atque conseruat. Te igitur in agmine viso fortissime Rex, tuosque inter pugnandum hortate, et hostium frangentem animi, & tuorum, alii virtute, alii pudore coacti mortis omnia pericula contemnentis acrius certe pugnabunt. Quod in tua presentia pugnantes tuos equites militesque sæpe fecisse, vocem tuam audientes experti sumus. Ideoque paruo cum exercitu plerumque ingentes hostium copias perstrigasti. De quibus præter tuam atque aliorum opinionem insperatam victoriam habuisti. Te igitur, inuisibilis me Rex, publicis imminetibus interesse oportere arbitror, tuosque milites hortari & voce manuque iuuare. Non autem quid alii fecerint expectare, ut si quid acceperint detrimenti, non absentiam tuam, sed vel fortunam vel suam ipsorum culpam accusare iure possint. His consiliis nemine respondente, Rex quoque cunctatus parumper ac si vtriusque iudicium preponderet, tandem quasi Lanucii sententiam comprobasset. Haftenus inquit non meminisse vos arbitror preceres, Castellæ Regem unquam cum maioribus copiis aduersum me sine magna sua calamitate pugnasse. De quibus multas & insignes victorias me consecutum fuisse vobis commemorare, nisi scire vos & earum rerum memores esse, & participes honorifice fuisse. Quas res ego non fortunæ, non nostris viribus, ut multi faciunt, attribuo, sed Deo optimo maximo, qui semper per iusticia virtuteque pugnantibus aspirat. Quare dum rectum sequar, & iustam causam habuero, neque preliis unquam abstinero, neque de salute ac victoria desperabo. Hoc modo locutus, & consilio dimisso quieti se parumper dedit. Erat enim tempus noctem iam post mediam. De quarta autem vigilia conuocatos undique milites armari, & potum transire, & in vltiora rem fluminis ripam conuenire iussit. Prima luce subsecutus cohortes, Alphosum Aragonicum, cuius supra mentionem fecimus, ab Ilumberris obsidione reuocatum cum exercitu secum coniunxit. Et cum omnibus copiis Motem Regalem versus, qui locus abest a Sangosa passuum milia circiter viginti, signis militaribus erectis, & ingenti tubarum & tympanorum concentu proficiscitur. Huc cum exercitu bene instructo contendens in itinere locum castris elegit motis natura satis commodum, & ubi pauci contra multos pugnare tuto poterant. Hoc ideo fecit ne eius exercitus, qui numero erat inferior, ab hostibus in loco facili circumueniri posset. Erat autem hæc loci natura, ut per pauci regii milites in summo iugo montis, hostes a tergo venientes repellere facile possent. Nam a latere nullus hostibus aditus patebat, tanta enim loci ex utraque parte difficultas & asperitas erat. Vbi vero castra posita erant, hic locus & ad planitiem, quæ prope aderat, descensum & ad castra regressum facilem præbebat. Hic itaque Rex & loci opportunitate & militum virtute nimium fretus, hostes expectare constituit. Quibus Ilumberrum iturus hac commodus iter & expeditus erat. Ceterum cum hoc Regis consilium Castellanos Duces intellexissent, periculum metuentes recto itinere omisso, per aliud oblicum Ilumberrum cum exercitu perueniunt. Qua re cognita Rex Sangosam prope rediit. Hic aliquandiu commoratus cum hostes committere prelium recusassent, seque in oppido contineret, Pompilonis, Lerinatibus, cæterisque Navarrae populis Ioannem & Alphosum Aragonicos Duces cum exercitu presidio relinquens, Bilibisim, quod est oppidum Aragoniæ nobile magnamque, & Calataiutum vulgo appellat, ut delectus

Martini Lanucij sententia

Sententia Regis.

haberet, profectus est. Hinc Regina ad Villā Fracā reuerfa, partē legum & conditionū, quas petterant, Gothalanis cōcessit. Vt in eos iura omnia & impitū Carolus haberet. Rex vero toto eorum principatu interdīctus, Regis tantū nomē retineret. Hac impetrata & cōfecta re Ludouicus Requistent⁹, & Ioannes Beamontius, quos dephenfos fuisse demōstrauimus, e custodia statim liberati fuere. Cæterū paulopost Barcinonēses cū alijs puñciæ populis, omnia q̄ cōcupuerāt adepti, cū iā à Regis impio ac iure liberi viderent, p̄ sua libidine omnia facere, iustum atq; iniustū sibi velle, ac pro virtute & æquo, scelus & arrogātiā exercere, nemini, ne principis p̄i qdē suo Carolo propter eius mansuetudinē & facilitatē parere. Quin etiā Carol⁹ quotidie sollicitabatur ab illis, vt armis patrē p̄sequerēt, vt cōcubinā legitimis sibi nuptiis vxorē confirmaret, q̄ filius in regno paterno sibi succedere posset. Illorū igit̄ Carolus insolentiā & immanitatē indignāter grauit̄q; ferēs, ex nimio dolore in grauissimā febrē incidit. Pro cuius salute Barcinonenses assidue pecunias ingētes profundere, vota multa cōcipere, bona omnia promittere, Deo reliquisq; cœlitib⁹ sacrificia p̄stare. Ille aut̄, vt erat princeps Christianissim⁹, vbi suę anime, more nr̄æ Christianæ religionis, cōsuluit, patris clementiā statim & misericordiam inuocauit. Inimicis omnibus pepercit, suos ad bene viuendū & pro se orandū hortatus, paucis diebus Barcinonæ discessit à vita. Cuius funus nō sine maximo mærore & acerbissimo luctu ab Hispaniæ populis, & à Siculis omnibus celebratum est. Erat enim omnium virtutum splendore præclarus, moribus integerrimus: & iusticia, modestia, liberalitate, clemētia, humanitate, cæterisq; rebus quæ, vt ante diximus, ad optimum perfectumq; principem pertinent, omnes quidem principes anteceffit.

De morte Caroli & eius de virtutib⁹.

LIBER. xiiij.

DE BELLO CONTRA GOTHALANOS.

VB IDEM tempus Vianæ ciues ad Castellę Regem defecerant. Et Alphonsus Aragonens, quē Rex, vt supra diximus, Põpilonis & alijs Nauarrę populis p̄sidio reliquerat, cū Castellā Ducibus & copijs ad Barçuciam oppidū, quod à Viana non longe distat, prælitū cōmiserat, eosq; profugauerat. Quo pl̄to ex Castellāns p̄ter occisos ac vulneratos equites, etiā quadringenti cū equis & armis capti fuere. Tū itaq; ne maiora sequerentur incōmoda Alphõsus Carillus Toletanę sedis Antistes, & Henricus Hispaniæ maris Præses, quē Admirantē vocant Hispani, inter vtrūq; Regē pacis autores fuere. Ad cuius pacis & amicitie securitatē & cōfirmationē, alter Nauarrę oppida quatuor, quæ Raga, Gardia, Arcus, & aliud nomine sancti Vincētii vocant: Alter vero duo, Lorca, quod oppidū est puñciæ Carthaginēsis, & Cornagū Cantabrię p̄pe Numaniam obsidū nomine tradiderunt. Cæterū Gothalani post Caroli obitū ad Regem cateruatim veniunt, Ferdinandūq; Regis ex Ioanna vxore secunda filium, qui tū annū ferē decimū agebat, in principē à Rege petiuere. Quē suū esse ac fore principē iure iurando ritu moreq; patrio cōfirmarūt, & simul cū Regina Barcinonā proficiscentē comitant. Verū enimvero cum hic Barcinonēses Reginā Principēq; cernerent, & Regis aduentū maxime timerēt, omnes, q̄ antea deliquissent, cōiurationisq; cōscii & participes fuissent, suorū errorū memoria & scelerū cōscientia vexabant. Timebāt enim ne quādoq; à Rege supplicis, quibus se dignos putabāt, afficerent. Ideoq; prius q̄ Rex aduenisset, tumultus ingentes inter eos nouęq; seditiones ortę fuere. Simularūt enim, tātum metus improbos coegit, animā Caroli Principis defuncti de patre deq; nonerca noctu p̄ vicos ciuitatis miserabiliter q̄stā, multaq; miracula fecisse. Peride ac si nō morbo naturaliq; morte Carolus, sed aliq̄ re intercept⁹ & sublatus fuisset. Sic itaq; cū se animaduersione dignos agnoscerent, & poenæ metu quiescere nō possent, hui⁹ fictionis velamēto zura

haberet, profectus est. Hinc Regina ad Villā Fracā reuerfa, partē legum & conditionū, quas petterant, Gothalanis cōcessit. Vt in eos iura omnia & impitū Carolus haberet. Rex vero toto eorum principatu interdīctus, Regis tantū nomē retineret. Hac impetrata & cōfecta re Ludouicus Requistent⁹, & Ioannes Beamontius, quos dephensos fuisse demōstrauimus, e custodia statim liberati fuere. Cæterū paulopost Barcinonēses cū alijs puñciæ populis, omnia q̄ cōcupuerāt adepti, cū iā à Regis impio ac iure liberi viderent, p̄ sua libidine omnia facere, iustum atq; iniustū sibi velle, ac pro virtute & æquo, scelus & arrogātiā exercere, nemini, ne principis p̄i qdē suo Carolo propter eius mansuetudinē & facilitatē parere. Quin etiā Carol⁹ quotidie sollicitabatur ab illis, vt armis patrē p̄sequerēt, vt cōcubinā legitimis sibi nuptiis vxorē confirmaret, q̄ filius in regno paterno sibi succedere posset. Illorū igit̄ Carolus insolentiā & immanitatē indignāter grauit̄q; ferēs, ex nimio dolore in grauissimā febrē incidit. Pro cuius salute Barcinonenses assidue pecunias ingētes profundere, vota multa cōcipere, bona omnia promittere, Deo reliquisq; cœlitib⁹ sacrificia p̄stare. Ille aut̄, vt erat princeps Christianissim⁹, vbi suę anime, more nr̄æ Christianæ religionis, cōsuluit, patris clementiā statim & misericordiam inuocauit. Inimicis omnibus pepercit, suos ad bene viuendū & pro se orandū hortatus, paucis diebus Barcinonæ discessit à vita. Cuius funus nō sine maximo mærore & acerbissimo luctu ab Hispaniæ populis, & à Siculis omnibus celebratum est. Erat enim omnium virtutum splendore præclarus, moribus integerrimus; & iusticia, modestia, liberalitate, clemētia, humanitate, cæterisq; rebus quæ, vt ante diximus, ad optimum perfectumq; principem pertinent, omnes quidem principes antecessit.

De morte Caroli & eius de virtutib⁹.

LIBER. xiiij.

DE BELLO CONTRA GOTHALANOS.

VB IDEM tempus Vianæ ciues ad Castellę Regem defecerant. Et Alphonsus Aragonens, quē Rex, vt supra diximus, Põpilonis & alijs Nauarrę populis p̄sidio reliquerat, cū Castellā Ducibus & copiis ad Barçuciam oppidū, quod à Viana non longe distat, prælitū cōmiserat, eosq; profugauerat. Quo pl̄to ex Castellāns p̄ter occisos ac vulneratos equites, etiā quadringenti cū equis & armis capti fuere. Tū itaq; ne maiora sequerentur incōmoda Alphõsus Carillus Toletanę sedis Antistes, & Henricus Hispaniæ maris Præses, quē Admirantē vocant Hispani, inter vtrūq; Regē pacis autores fuere. Ad cuius pacis & amicitie securitatē & cōfirmationē, alter Nauarrę oppida quatuor, quæ Raga, Gardia, Arcus, & aliud nomine sancti Vincētii vocant: Alter vero duo, Lorca, quod oppidū est puñciæ Carthaginēsis, & Cornagū Cantabrię p̄pe Numaniam obsidū nomine tradiderunt. Cæterū Gothalani post Caroli obitū ad Regem cateruatim veniunt, Ferdinandūq; Regis ex Ioanna vxore secunda filium, qui tū annū ferē decimū agebat, in principē à Rege petiuere. Quē suū esse ac fore principē iureiurando ritu moreq; patrio cōfirmarūt, & simul cū Regina Barcinonā proficiscentē comitantē. Verū enimvero cum hic Barcinonēses Reginā Principēq; cernerent, & Regis aduentū maxime timerēt, omnes, q̄ antea deliquissent, cōiurationisq; cōscii & participes fuissent, suorū errorū memoria & scelerū cōscientia vexabant. Timebāt enim ne quādoq; à Rege supplicis, quibus se dignos putabāt, afficerent. Ideoq; prius q̄ Rex aduenisset, tumultus ingentes inter eos nouęq; seditiones ortę fuere. Simularūt enim, tātum metus improbos coegit, animā Caroli Principis defuncti de patre deq; nonerca noctu p̄ vicos ciuitatis miserabiliter q̄stā, multaq; miracula fecisse. Peride ac si nō morbo naturaliq; morte Carolus, sed aliq̄ re intercept⁹ & sublatus fuisset. Sic itaq; cū se animaduersione dignos agnoscerent, & poenæ metu quiescere nō possent, hui⁹ fictionis velamēto zura

L. Marinei Siculi. Lib. xiiij.

sus omnes in Regem conspirant. Et quæ sumpserant, Caroli divulgatis miraculis, totius provin-
 ciæ populos in fanaticos impulere furores. Hac igitur conturbatione ac tumultu omnia, quæ post
 longos magnosque labores quiescere vix coeperant, statim atque præter omnium bonorum opi-
 nionem vehementer perturbarunt, & in maximam sollicitudinem adduxerunt. Omnes enim
 Remensæ, Ruffinonis, & Ampurdantiæ provinciæ populi, sic enim vulgo nominantur, feroces
 homines, & qui montana loca incolunt, quos Pageffes vulgo per Paganis appellat, summa des-
 mentia furætes ad Pallariensium Comitæ conuenerant, eumque Ducem & totius exercitus Prin-
 cipem eligunt. Qui cum obstinatum rusticorum furorem cõpescere debuisset, dominandi cus-
 piditate commotus & spe falsa deceptus, in maiorem potius insantiam compulsi. Dum autem tam
 malæ mentis homines & rationis expertes, vndique conueniunt, coniurant, arma parant, homi-
 nes & exercitus cogunt, & Gerundam versus ire contendunt. Regina ex Barcinone cum Ferdin-
 ando filio discedens, paucis comitantibus Gerundam venit Gerundensium precibus addu-
 cta, qui eius contra resistentes auxilium implorauerant. Cuius discessus Barcinonæ ciuibus mo-
 lestissimus fuit. Nam quum iam penitus nulli regio imperio parere statuissent, quo sibi facilius as-
 sererent libertatē, Reginam cum filio de medio tollere cogitauerant. Ea itaque digressa, ut quæ
 mente praua conceperant, liberius citiusque perficere possent, è magistratibus alios in carcerem
 coniecerunt, alios expulerunt à ciuitate, in exiliumque miserunt. Plures etiã occiderunt, tantum
 enim apud eos non libertatis amor, sed supplicii poenæque metus inualuit. Regina autem paucis
 Gerundæ comorata diebus, quo Gerundensium precibus adducta venerat, ut supra scripsimus,
 qui ad eam, uti sibi contra Remensanorum aliorumque repugnantium impetum ferret auxilium, legatos
 miserat, eos indicis percepit etiã ad tumultuantes secreto defecisse. Cum igitur Comitæ Pallarien-
 sem cum magnis hostium copiis Gerundam oppugnatum venire animaduertisset, ad ciuitatis ma-
 gistratus, qui tunc in concilium conuenerant, filium Ferdinandum admodum puerum sua manu
 ducens, pedibus suis venit. Quibus primum labores, quos tolerauerat dum illos Regi reconcilia-
 set, & concordia paceque continxisset, commemorant. Deinde quantum libertatis, quantum gratiæ
 impetrassent à Rege ea deprecatrice, Carolum principem bis è carcere liberatum fuisse, seque ad
 eos venisse eorum precibus adductam, ut illis contra Remensanos aliosque perfidos inimicos auxilio esset,
 in memoriam adduxit. Nullo etiam modo se credere potuisse dicebat, eos crudelitatis autores
 futuros, quibus opem ferens tanto vel studio vel amore venire curasset. Itaque ostendebat quod iustum
 & honestum viris claris & fortibus esset in huiusmodi fortuna gloriosam potius oppetere mor-
 tem, quam vitam viuere non honestam. Quod semper omnes Hispani non solum pro suis Regibus
 patriæque suæ principibus, sed etiam per externis, quos nunquam vidissent, facere consueuerant. Quam
 laudem & maiorum gloriam, qui Regibus fidelissimi semper fuerunt, imitari conseruareque deberent,
 ne si quis ab officio discederet, nunc Hispania primum nouum dedecus & insignem ignomi-
 niam subiret. Postremo retulit quod fortes, quod fideles, quod boni viri iudicarent, quantumque de se vel
 famam vel gloriam sibi facturi essent. Item quæ munera, quæ gratiam sperarent à Rege, si absen-
 te eo principem unicum filium ab extremis periculis liberarent, & incolumem patri restituerent.
 Illis denique piissimis precibus nec sine lachrymis de manu Ferdinandum filium principem tra-
 didit, vestri principis dicens, optimi viri non meam vobis commendo salutem & vestre fidei com-
 mitto. Qui si virtute fideque vestra summum, quod imminet ei periculum, euaserit, non dubitare
 debetis, quin parentes eius dignum vobis vestra virtute premium persoluant. Quibus etiam
 Deus omnipotens multo quidem maiora melioraque dona retribuet. Qui malis poenas graues
 & æternas, bonis autem perpetuam largitur felicitatem. Hac oratio prudentissima mirum in
 modum omnium animos commouit, adeo ut non illi solum qui rectam virtutemque sequebantur,
 sed alii quoque qui contra Regiam Maiestatem coniurauerant & clam ad hostes defecerant, sese aut
 Reginam & Principem defensuros, aut mortem pro eorum salute subituros, iureiurando confirmas-
 uerint. Reginaque obsecrare statim coeperunt, ut & lachrymis parceret, & rogandi hortandique si-
 nem faceret, ac suæ ipsius & principis salutis spem vel certissimam haberet. Hac cum omnes vna

Verba Regi-
 ne ad Geru-
 densium ma-
 gistratus.

voce dixissent, cōfestim, quoniam Comitibus adventus cum magnis inimicorum copiis appropinquare ferebatur, homines cogere, arma quærere, ciuitatē munire, omniaq; ad propugnandum necessaria parare coeperunt. Dum hæc in ciuitate parabantur, hostes cum exercitu ingenti propius accessisse nunciatum est. A quibus cōfestim ciues occurrentes portarum ingressus male viris & armis premunitos defendere vix potuerunt. Hostes tãdem repulsi prope ciuitatem castra posuere, tormētisq; muros oppugnare coeperunt. Regina autem interim non sine maximo labore atq; periculo in arcem templi, quod ibi fortissimum atq; munitissimum erat, se recepit. Vbi tãcti subita magnaq; ciuitatis trepidatione, suorum equitū non occulto timore, matronarū virginumq; miserandis fletib; anxia principis cura & salutis desperatione satis agebatur, maximum tamen & vere regium animum supraq; foemine sex⁹ naturā fortissimum ostendit. Non enim cessit timori, non eius virtus in tanto periculo defecit, non virorum suffal-
ta cohortationibus stetit, sed ipsa omnes equites militesq;, qui etsi fortes erant, suis tamen singulos nominibus appellans hortansq; multos quidem fortiores effecit. Apud quos in vnum conuocatos hæc verba dixisse fertur. Illi viri perpetuo viuunt fortissimi ac fidelissimi pceres & celesti gloria perfruuntur, qui propter virtutem magnos adire labores seq; periculis exponere, & quæuis charam, profundere vitam non recusarunt. Qui vero contra rationē causam aliam quam turpem sequentes, spretis nostræ religionis legibus indignū factus ac scelus admittunt, illi quidem & suum posteris nomen inuidiosum relinquunt, & perpetuos mœrores & horrendas inferorum tenebras patiuntur. Quam ob rem etsi de fide fortitudineq; vestra minime dubitabam, vos tamen hoc tēpore liberius admonere hortariq; pernecessarium esse duxi, ne pl⁹ apud vos timor valeat, q̄ v̄sa solita virtus, neue mortalem & breuē infamemq; vitā celestiac perpetuæ felicitati p̄ponendam putetis. Quā varia, q̄ mutabilis, q̄ inconstās, & in illis, q̄ minimum possunt, & in his etiam qui rerū potiū fortuna sit, his quidē casibus, q̄ nobis nup acciderunt, perspicere facillime possumus. Hoc enim à nobis non alienis, sed nostris exēplis p̄bari potest. Quod cū grauissimū sit, sine summo quidē dolore, p̄pter memoriā p̄teritæ felicitatis, cognoscere & sentire non possumus, Deo tamen immortales gratias agimus, propterea q̄ vos viros fortes atq; fideles in tantis periculis & laboribus mihi socios habere contigit, quorum fortitudine freta, etsi Rex abest, de victoria tamen contra refragantes desperare nō debeo. Capescite igitur arma viri fortissimi & Ferdinandū principem vestrum liberos & vxores vestras à perfidis inimicis sæuisq; latronibus enixissime defendite. Quorū furor ac dementia, vt subitus est & sine causa & ratione susceptus, ita breuis esse & extingui facile solet. Ignobiles enim multitudinis & popularium motus riuulis comparantur, qui cum pluuie confluentibus aquis maxime tumescunt, tum eorum impetus cessante pluuia statim deficiunt. Omnipotētis igitur auxilium inuocate, & qui sitis semperq; fueritis hodie sceleratissimis hoibus ostendite. Ego autem interea precibus & lachrymis apud Virgīnem Dei genitricem pro victoria vestra omniumq; nostrorum salute vigilabo. Hæc oratio fortes omnes multo fortiores & animosos animosiores fecit, adeo vt perpauci cū ingentibus hostium copiis pugnare non modo non recusauerint, sed etiam congregati vehementer optauerint. Incenderant enim mirum in modum cum sermo Regine, tum principis amor fidelium ac nobilium animos, & equitum veteranorum fortissima pectora contra resistentes ignobiles, qui cæci magno furore & insania commoti, aduersum Regem suum arma temere assumpserant. Omnes itaq; ex communi consilio & auctoritate consensuq; Regine Pulccium, qui tum Montese ordinis equitū magister erat, & rei militaris peritissimus, Ducem delegerunt. Hic tamen Dux electus cum propter hostium incursionem & repentinum aduentum Reginam pluribus verbis alloqui non potuisset, eius tamen dexterā osculatus, arce statim cōmuniti, q̄ Regina se receperat, & armari milites & omnes equites imperauit. Quos & armatos & in hostes, qui iam per portarum ingressus cum ciuib; acriter pugnabant, exire cupientes, tunc in arce retinuit. Prospexerat enim vir prudēs Comitē hostiū Ducē, qui iā ciuitatē iruperat, arcem oppugnatū statim venturū, & Reginam & prin-

Regine uerba ad milites

L. Marinei Siculi. Lib. xiiij.

De Gerundæ
oppugnatione.

De Gerundæ
oppugnatione.

Tres equites
occisi.

cipem Ferdinandum aut caperent, aut occiderent. Quem nec sua quidem opinio fefellit, hostes enim Reginam in arcem se contulisse rati, proptereaque ibi tutior esse poterat, eo subito cum magnis copiis contenderunt. Aliis autem permultis apud domini Domini eodem, quam Prædicatorum vocant, relictis, & per omnes portarum exitus, ne effugere Regina posset, dispositis custodibus, prope arcem implorum dux & in ædificato loco atque eminenti ligneam turrim erigi iussit, arcem templi, ubi Regina erat, equantem. Hac ædificata, machinis & omnibus tormentorum generibus eades Regine oppugnare hostes coeperunt, Regi milites interea contra hostium machinas & oppugnationes munimenta multa novisque defensiones ac propugnacula parauerant, quibus oppugnationibus hostium facile resistebant. Hostes primum protecti vineis in arcem, si muros ascendere possent, contenderunt. Qui cum scalis appositis ascendere coepissent & propugnantium saxa magni ponderis sustinere non potuissent, scalis relictis in munitionem suam sese receperunt. Deinde multis continuisque diebus arcem machinis & tormentis, quæ Bombardæ vulgo dicuntur, aliisque variis armorum generibus oppugnare non destiterunt. Et ut quidam, ex his qui arcem defenderunt nobis retulerunt, orbicularium lapidum milia quinque vno die hostium tormentis excussa, in area domus Regine collecta fuere. Cæterum post multas & magnas oppugnationes cum hostes Regine domus turres expugnare non potuissent, novum & occultum ingrediendi iter excogitarunt. Cuniculis enim sub terram actis, in eam ædium partem plures hostium penetrarunt, a qua Regina cum omnibus matronis & puellis suis non procul aberat. Quæ propterea hostium manus effugerunt, quoniam hostes ingressi temperare & continere se non potuere, sed magnis vocibus exultantes, veluti iam victores Comitum, Pallariensis & Barcinonæ nomen extollere statim coeperunt. Nam ad eorum exauditos clamores à Regine militibus multis ex partibus subito concursus est. Qui bipartiti alii ingredienti armis & ignibus regredi per cuniculos coegerunt, alii cum ingressis acerrime pugnantes eorum plures occiderunt, & nonnullos captos vinculis & cathenis astrinxere. Multi tamen à Regis militibus, ita uti eis à Puicco duce præceptum fuerat, turres & loca sibi commissa non deseruere, sed oppugnantibus resistebant. Verumenimvero dum ita pugnabatur, Regina & horrendis pugnantium vocibus & flentium ac plangentium mulierum virginumque miserandis fletibus exterrita de filii salute iam desperans quasi exanimis in terram concidit, à matronisque suscepta filium perquirens atque huc illuc errans omnia pericula negligebat. Principe tandem ad templi ostium reperto, & re bene gesta, victis iam hostibus equites eam consolati confirmare. Quippe qui hostes iam victos esse dicebant. Proptereaque eorum qui magis audaces & fortiores fuerant, partim occiderant, & partim captos habebant, seque minime dubitare, quin hac accepta clade, Comes Pallariensis cum reliquis copiis ab obsidione discederet. Idem ciues quoque dixerunt. Qui aduersarii, qui civitatem fuerant ingressi, multis occisis & captis, à civitate reliquos expulerant. Tum Regina cum honorificis verbis gratias omnibus egisset, templum ingressa deo sacrificia multa vota que concepta persolvit. Hinc domum reversa hostes occisos humari, & captos custodire iussit. Cæterum hanc victoriam Ioannes Pollas, Petrus Zapatta, & alius Petrus, cui Sena cognomen erat, tres & armis & aliis virtutibus nobiles equites, minorem fecere. Qui per civitatis incenia contra oppugnantes acerrime propugnantes, multis hostium tormentis percussis ceciderunt. Quorum interitus summo quidem moerore non Regine solum, sed omnium equitum mentes affectit. Ex repugnantibus quoque, præter interfectos & alios captos, etiam Sarriterenses in Regine potestatem venerunt. Qui cum eam & eius filium Ferdinandum, quibus possent infideliis & proditiionibus perdere conarentur, à civitatis magistratibus, qui, ut eos caperet ex consilio Regine se hostes esse simulauerant, decepti fuerunt. Ab his enim in civitatem clam nocturne recepti in sancti Philippi templum sese receperunt. Vbi à Regis equitibus, qui armati in templi sacrario se occultauerant, fratim deprehensi fuere. Quibus captis & in carcerem ductis Regina custodes certos adhibuit. Quæ res & si nocturno tempore magnoque silentio peracta fuerat & paucis nota, prima tamen luce palam per omnes civitatis vicus, insidiatores insidias & pro

ditores proditiōibus elusos fuisse, sermones ferebantur. Horum & Pallariensis Comitibus cum aliis aduersariorum Ducibus consilium fuerat, ut ciuitatis magistratus omnesq; Gerundæ ciues contra Regem multis cōmodis conditionibusq; propositis concitarent. Et captam Regnam, eius pudicitia multis prostrata, vel seruis more custodirent, vel cum Ferdinando filio simul occiderent, sibiq; libertatem vendicarent. Cæterum malorum vindex & bonorum Deus protector prauū in auctores consilium vertit. Nam eodē die rumore de captis & compeditis Sarraenis in hostium castra perlato, magna quidem tristitia subitusq; metus & Pallariensis Comitibus & omnium resistentium animos mirum in modum perturbauit. Quibus præterea timorem auxit intra paucos dies inopinatus nuncius de aduentu Gallorum exercitus in Hispaniam. Quos à Ludouico Gallie Rege, propter Gothalanorum defectionem, in auxilium Regis Aragonum missos, iam Pyreneos montes transisse constabat. Cuius exercitus erant equites nobiliores & electi numero septingenti, quorum unusquisq; secum tres alios equites habebat & armigerum puerū, qui domini hastam gerit & è duobus equis alterū ducit, hic est enim mos equitum Gallorum. Horum omnium Gastonus Foxanus Comes Regis Aragonū genere præfectus erat. Qui simul ac ingressus est in Hispaniam cum exercitu, certior ilico factus est Ioannam Regnam Regis Aragonum conjugem cum Ferdinando filio Gerundæ à Gothalanis recalcitrantibus iam diu & acriter oppugnari, & ob Regis absentiam magno in periculo esse. Hoc nuncio Foxanus Comes vehementer commotus, ut maturius Reginae subueniret, nihil cōmoratus ordinibus instructis & propter hostilium insidiarū suspicionem præmissis exploratoribus, Gerundam versus proficiscitur. Cuius aduentum Gothalani perfidi, quos metus iam coeperat, formidantes, nocte motis castris & obsidione relicta, magno silentio discesserunt & continuis itineribus in Ampurdanorum prouinciam, quem locum tutum fore putabant, sese receperunt. Regina autem post illorum discessum triduo Gerundæ cōmorata, cū quæ prouidenda erant cōfecit, die quarto cum suis coptis & multis Gerundæ ciuibus egressa cū exercitu Gallorum, qui superuenerant, prope ciuitatem se coniunxit. Et cum primum Gastono illorum Duci, deinde reliquis equitibus magnas gratias egisset, simul omnes magno cū exercitu Barcinonam versus proficiscuntur. Atq; in itinere multa oppida, quæ defecerant, ad officium & Regis obsequiū redire cōpulerunt. Tandem Moncatā oppidum, quod à Barcinona circiter octo milia passuum remotū est, peruenerunt. Hic autē quid facturi essent, consiliū Regis expectare Regina decreuit. Rex autē cum esset in Cæltiberia de aduersariorū coniurationibus & Reginae laboribus ac periculis tandem certior factus, cōfessim Alphōsum Aragonem cū exercitu Laletaniam versus, hoc est in prouinciam quam vulgus Cataloniam vocat, præmisit, quē ipse non multo post subsequitur, & Thamaritū ingressus, quod est oppidum extremū Aragonum, hinc Belagueram petens, quæ ciuitas in ripa Sicoris posita, distat ab Ilerda passuum milia circiter duodecim, ciuitatis magistratus obuiam sibi venientes audit. Hos cum Rege hoc modo locutos accepimus. Tui ciues Bellaguerenses excellentissime Rex, nobis tuo nomine iubentibus, ut apparatu regali solitoq; more maiestati tuæ obuiam prodirent, parere noluerūt. Immo tuum aduentum tanq̄ hostis admirantes, non sine magno tumultu nobis inhiuentibus arma temere sumpserunt. Quapropter cū nihil tua dignitate, nihil tua salute charius habeamus, tuæ maiestati supplicatum venimus, ut ingressum tuum in ciuitatem hanc paulū differri velis. Nos enim in ciuitatem reuersi rationibus, ut speramus, indignantium popularium motus compescemus, & sedato populi furore compressoq; tumultu ad te quāprimum reuertemur. Prudens atq; fidele consilium Rex libenter secutus Thamaritum rediit. Postero die legati ciuitatis et magistratus reuertentes ei reclusas ciuitatis portas esse, sed nondum animos ciuium mitigari potuisse dixerunt. Tum secreto consultis à Rege Ducibus & Consiliariis quid facto opus esset, & aliis alia sentientibus, Bernardus quidam cognomine Rocabertus, huiusmodi sententiam protulit. In Gothalanos imperium si tibi retinere tuisq; posteris conseruare velis, inuictissime Rex, hoc quod modo nobis fortuna periculum obicit, si cum aliis infortunis, quæ per-

Bellaguerensium uerba ad Regem.

Bernardi Rocaberti consilium.

L. Marinei Siculi. Lib. viii.

tulimus quæque nobis subeunda supersunt cōpares, neque magnum quidem, neque graue nimis tibi videri debet. Præsertim si hostes priusquam sibi socios alios asciscant & vires maiores colligant inuaserimus. Illis enim mora subsidii, nobis vero multum detrimenti afferet. Quam ob rem huius fortunæ casus ego quam primum experiendos esse puto, tametsi fieri sine periculo non posse prospicio. Stultus est enim non solum imprudens quisquis cum hoste prælio contēdit, si velut exploratam sibi victoriam pollicetur. Nam dum se fore victorem falso putat, & negligentius sibi consultit, & ab hoste deceptus multo facilius opprimitur. Nos tamen non tam certa victoriæ spes, non hostibus cedere, quam honoris & dignitatis nostræ ratio monere ac vehemēter hortari deberet, & te ipsum præsertim Rex inuictissime, qui & munere naturæ & ingenti præstantia reliquos omnes principes antecedis, & cuius nomen fortitudinis & rerum gestarum fama mirabilis omnibus prædicatur in terris. Huic consilio cunctis assentientibus, Rex quoque multo libentius acquieuit. Idemque sensisse Rocabertum respondit, quod ipse secum facere decreuerat. Omnibus igitur monitis & in ordinem instructis equitibus & magno tubarum et tympanorum sonitu Bellagueram proficiscuntur. Quibus appropinquantibus quidam nomine Toralla Regi fidelissimus, ciuitatis portas, quæ clausæ fuerant, subito patefecit. Omnium primus Rex ingreditur. Cuius aspectum grauitatemque ciues intuentes, alii metu, alii fide & obsequio conuicti statim arma deposuere. Rex autem in arcem profectus inimicorum dolos & insidias non defuturas prudenter cogitans, vbique custodes & armatorum vigilias disposuit. Die autem sequenti compresso iam & extincto populū tumultu ex Tarraca legati clā ad Regem venerunt. Qui in fide & obsequio, quo semper fuerant, se permanere dixerunt, atque si Rex proficisci Tarracam velit, se illum Regio solitoque apparatu suscepturos, & quæcumque imperaret facturos esse polliciti fuere. Rex autem nunquam se de illorum fide vel amore dubitasse & pgratum esse sibi quod pollicebantur, & se Tarracam iturum propediem respondit. Dimissis itaque legatis, & Ioanne Aragono cum paucis equitibus Belagueræ relicto, Tarracam profectus est. Hic, ut dignitas Regia postulabat, honorificētissime susceptus. Eodem die populū motus secretosque sermones, qui sibi summum periculum portendebant, intellexit. Tantus enim Tarracenses omnes perdēdi Regem furor inuaserat, ut dissimulare quæ facere constituerant nullo modo potuerint. Sed alii verbis, alii vultu, alii incessu, quod in animo scelus haberent, significare. Noctē igitur, quæ secuta est, Rex militibus armatis & circumpositis custodibus ferē totam egit insomnem, atque prima luce antequam subsidia aliique tumultuantes, quos Tarracenses expectabant, conuenissent, cum suis ex oppido diligenter egressus, Belagueram reuersus est. Sed eo iam digresso inimici indignantes animo disrampebantur, quod neque ingredientem Regem adorti fuissent, neque ad statutū tempus, quod facturi erant, celare poterant. Dum ita fremunt & alii alios increpant, magnus tū finitimorum, tum aliorum, quos ad scelus peragendum non sine magno stipendio sibi socios ascuerant superuenit exercitus. Hi erant numero ferē mille, quos Ioannes Agillon cum multis equitibus pedibusque subsequēbatur. Tum vero Tarracenses cum omnibus ferē finitimis populis sese contra Regem extulisse manifesta signa dedere. Sub idem tēpus Barcinonenses quoque minus quidem crimen atque scelus admiserunt. Summa enim insolentia & immanitate furentes Regem publicis præconum vocibus hostem iudicauerunt. Quod cum Pratenfis Comes & Tarracensis Archiepiscopus audiissent, ad Regem statim cum suis omnibus copiis & facultatibus venerunt, Mattheus quoque & Petrus Montecatini, Guillelmus Arnaus Cerbellon, Antonius Cardona & alii complures nobiles, quos virtus, fides, & amor erga Regem sollicitabat, idē fecere. Hi omnes summa veneratione flexisque genibus Regis dexteram osculati verba hæc pauca dixerunt. Etsi quæ immanes atque intractabiles Gothalani in te facere ausi sunt, excellentissime Princeps, nobis dolorem vel maximū attulerunt, nos tamē in summa molestia consolari quidem multa videntur. Primum quod in huiusmodi temporibus & rebus, quæ tibi indignissime acciderunt, nostram & bonorum omnium erga te fidem & amorem experiri facillime poteris, deinde quod speramus fore, ut improbi populi, qui dementia & insana furentes ab officio & ob

Nobiles qui
ad Regē sub
sidio uenerūt

Nobiliū uer-
ba ad Regē.

sequio discesserunt, tua prudentia & fortitudine singulari atq; tuorum equitum viribus, quos tibi non defuturos certo scimus, oppressi, debitas tibi suorum scelerum poenas persoluant. Nos præterea pro salute tua vel honore contra hostes impios & immanes iuste legitimeq; pugnantes, si forte ceciderimus, tam honesta quidem morte pro Rege nostro perisse iuuabit. Hoc enim ad te animo venimus, ut non faciamus solum fortia, sed etiam si necesse fuerit, patiamur. Tibi itaq; præter bona nostra omnia, id est oppida, castella, pecunias, ipsam quoq; animam pollicemur. Eorum voluntati ac virtuti Rex se satisfacturum respondens, in Gothalanos, quoniam iam ratione contineri & ad sanitatem redire non posse videbat, milites cogere, arma parare, & bellum meditari quæprimum cepit. Auxiliisq; contractis & rebus quæ ad bellum gerendum necessarierant, comparatis, itineribus duobus & exercitu bipartito ad Ilerdā contendit. Hinc ex utraq; parte depopulatis agris & Ilerdæ civibus multis occisis multisq; captis magnam prædam milites asportarunt. Hac re audita totius ferè provincie populi, nec tamen sine maximo timore, magis in Regem sæuire ceperunt. Atq; omnes, quibus Regis salutem charā esse existimabāt, inimiciter persequebantur. Itaq; dum multis locis præliis certabant, præter damna multa multaq; plurimæ quoq; mortes secutæ fuere. Rex iterum cum Tarracenses Ilerdæ subsidium missuros accepisset, ut eos impediret priusq; venissent, & se cum aliis immorigeris coniungerent, Ioannem Aragonem cum exercitu Tarracā statim misit, ut Tarracenses non modo ab itinere prohiberet, sed etiam oppugnaret. Et eorum agros igni ferroq; vastaret. Is igitur illuc profectus, prope oppidum castra posuit. Et Ignicum Berberanam cum multis equitibus omnes agros possessionesq; Tarracensium depopulari iussit. Dum vastantur agri, interim equites ex oppido trecenti & quinquaginta totidemq; pedites egrediuntur. Cum his Ioannes Aragonem suis equitibus ab agrorum vastatione reuocatis, & tuba signo dato prælium commisit. Quo prælio ex hostibus centum capti, occisi septuaginta fuere, reliquis salutis fuit imber magnus subito exortus. Hoc prælio gesto & depopulatis agris cum captivis Ioannes Aragonem ad Regem triumphanti similis rediit. Rex interea rursus ad Ilerdam venerat, apud eamq; locum castris elegerat, & suos ad vastandum agros & quidquid in illis esset miserat. Tum magnus equitum numerus cum pedibus plurimis e civitate profluens cum pontem transisset constitit. Hi ut ulterius progredirentur regii milites expectabant, quo facilius liberiori loco atq; commodiori cum eis pugnare possent. Verum enimvero cum Rex eos iam non prodire longius audere cognovisset, suis ut in eos impetum facerent tuba signum dari iussit. Quod cum audissent equites levis armaturæ celeriter concurrentes illorum magnam partem occiderunt, multosq; captos adduxerunt. Nonnulli per hortos & sibi notiora loca fugientes evasere. Eodem temporis spacio tota ferè Gothalanorum provincia castellorum & oppidorum oppugnationibus, rapinis, prædis, direptionibus, incendiis atq; caedibus quæmaxime laborabat. Adeo ut plures qui sua innocentia tranquillaq; vita lætissimi vixisse videbantur, eorum qui ad huiusmodi tempora non pervenissent per beatam vitam mortemq; gloriosam fuisse dicerent. Suam vero qui hanc sævitiam vidissent infelicem esse gementes querebantur. Cæterum dum hæc apud Ilerdam gerebantur, ex Barcelona hominum milia ferè decem, quibus præerat quidam nomine Marimon, Ilerdam versus magnis itineribus contendebant, ut Regem ubicunq; esset obsiderent. Rex vero illorum adventum parafaciens ab Ilerdæ obsidione minime discessit. Sed potius cum audisset Ioannem Agullonem cum alio exercitu advenire, & inimicis auxilio venire, civitati propius accessit, & quasi prope incenia castra posuit, locaq; omnia atq; itinera recta transversaq; occupari & suos omnes in armis esse iussit. Hic paulo post certior factus Vgonem Cardonā villam, quæ vulgo Miralcampum vocant, obsidisse statim castra movens eo cum subsidio proficiscens, accepit in itinere Vgonem solis æstus impatientem ab obsidione discessisse. Dimisso igitur hoc itinere in Alphanarellā oppidum, quod prope aderat, ingressus est. Ioannes autem Agullon interea cum magno hostium numero in oppidum, quod castellum asinorum dicunt, se receperat. Quem Alphonseus Aragonem cum paucis equitibus obsidione cinctum detinebat. Et veniente subsidio, quod ab Rege missum ex-

Verba Regis
ad milites.

peftabat, oppugnare quæ primum decreuerat. Hoc dum meditatur, Rex inſperato aduenit. Conuocatoſque Duces & omnes equites huiusmodi verbis alloquitur. Perutile nobis eſſe cogitant, idemque vobis rectum videri non dubito Proceres, ſi quæ primum hoſtes oppugnare ceperim. Illis enim ſpatium vires, nobis vero labores auget. Ne ſinamus igitur vt alios, quos expectant recipiant. Neue propugnaculis atque altis munitioibus, quas affidue parant, ſe defendere tutarique queant. Sed eos, dum ſunt imparati dumque trepidant, aggrediamur. Facile enim erit vobis vna cum Rege veſtro pro libertate, pro iuſticia, pro virtute, pro fide denique (nam qui contra Regem pugnant Deum etiam abnegant) ſceleratos & imanes vincere aduerſarios. Qui cum mali ſint & degeneres, bonorum ac nobilium viribus reſiſtere vultumque ferre nullo modo poterunt. Illos ſiquidem ſui ſceleris conſcientia atque perfidie recordatio timidos, vos autem virtutis & fidelitatis memoria multo faciet fortiores. Virtutis igitur hodie veſtræ & honoris mementote, & ne vxores liberique veſtri in prophanorum & immanium hoſtium poteſtatem deuantant, fortiffime diligentiffimeque cauebitis. Quod per facile vobis fore certo ſcio, ſi vos nobiles, vos fortes, vos armorum pugnantique peritos contra ruſticos, contra ignauos & rei militaris expertes, ſi vos denique fideles contra renitentes pugnare memineritis. Illud præterea vos hortari magno pere debet, quod ſi rem hodie bene fortiterque geſſeritis, laboribus omnino veſtris optatum ſinem reperietis. Nam ſi, vt ſpero, de peruerſis iſtis ſupplicium ſumpſerimus, non dubium eſt quin ceteri omnes confederati iſtorum exemplo perterriti quæ primum in deditioem veniant. Ego autem ſi res nobis ex ſententia ſucceſſerit, quod ita fore conſido, & hoſtibus nepharii ſceleris ſui meritas poenas & vobis egregie veſtre virtutis ac fidelitatis præmia debita perſoluiam. Hac oratione habita omnes regiam voluntatem, prudentiffimum conſilium, atque fortitudinem cõprobanes, ſumma alacritate cupiditateque pugnantique ſeſe conſectim armis & oppugnationibus accingunt, pugnamque depoſcunt. Tum Rex ſuos omnes ad pugnam contra ſceleratos paratiſſimos eſſe videns nihil moratus, poſitis & cõmunitis ante oppidum caſtris, equisque diſmiſſis acies inſtruxit. Et Alphonſo Aragoneo primas oppugnationis partes aſſignauit. Hunc Comitẽ Foxanum generum ſubſequi, & Bernardum Rocabertum cum ſuis copiis monticulum, qui oppido impendebat, aſcendere iuſſit. Vt multis partibus vno tempore ſigno dato, celeriter concurrerent. Ipſe autem Rex ſubſidia feſſis quocumque loco & tempore opus eſſet ſummitteret. Omnes itaque ordinatim diſpoſiti, ſic vt à Rege præceptum erat, ſumma pugnantique cupiditate ſignum dari ſibi cupiebant. Hoſtes ad pugnantique muros aſcenderant, paratique telis & ſaxis expectabant. Tum Rex primum ex tormentis ſaci lapides plurimos in muros portasque iuſſit. Deinde nudatis ac deſertis à deſenſoribus moenibus & conſractis ſaxorum ieiibus portis, ſuis vt celeriter concurrerent ſignum dedit. Qui nihil ad celeritatem relinquentes repente oppidum ingreſſi & per vicos cum hoſtibus acriter pugnantes, eorum multos occiderunt, pluresque captos adduxerunt in caſtra. Quorum prolata ſententia, alii gladio, alii laqueo extincti fuerunt. Ioannes Agullon in arcem conſugit. Quem quidem ſecuti Regis milites oppugnare ſtrenue ceperunt, ſed eos Rex ab ea oppugnatione reuocauit in caſtra, & ampliffimis verbis colaudatos quieteſcere, quique vulnera accepiffent curari quæ diligentiffime iuſſit. Deinde prope ſolis occaſum per totum ſere oppidum flammæ & ignes coniecerunt. Hoſtium magna pars in arcem ſe recepit, quæ egerrime ea nocte ab incendiis & incurſionibus militum regionum tutari potuere. De quarta autem vigilia poſt Luciferi ortum ad Regem de deditioe legatos miſere. Si Ioanni Agulloni ceterisque inimicorum ducibus parceret. Rex vero ne huiusmodi conditione gloria & autoritatem ſuam offenderet, & quia iuſticiae clemencieque ſuæ præbere volebat exemplum, hæc ſibi non placere neque iuſtam videri conditionem reſpondit. Cum hoc reſponſo legati reuertentibus, omnes hoſtes qui erant in arce & cum his etiam Ioannes Agullon cum nullam penitus ſpem ſuæ ſalutis haberet, omnibus deditiois omiffis conditionibus, in Regis poteſtate venire. Tum Caſtello Ioanni Lodonio viro nobili atque ſtrenuo Regique admodum fidei commiſſo, & hoſtibus in catenas coniectis cuſtodibus adhibitis, Ioannes Agullon magna ſupatus mul-

titudine Regem adit, eiusq; pedes humiliter osculatus huiuscemodi oratione habuit. Non quia
 me vel clementia vel vita dignum putauerim, ad te venio fortissime Rex, tanta est enim mei cri-
 minis magnitudo, ut mortem quidem multo sustulis, quam vitam precari queam. Sed quia poenitentia ductus
 veneradam Maiestatem tuam, quam summa semper pietate antea coluissem, videre prius quam a vita dis-
 cederem vehementer optabam, ad te veni. Quod illis accidere solet, qui cum hoste antiquo suas
 deum abnegassent, deinde legibus & iudiciis morti iam destinati, tum demum summo ani-
 mi dolore suos errores intelligunt, atque Deum, quem contempserant, recognoscunt, & lachry-
 mis perfusi & amare flentes cum complexi moriuntur. Ipsamque mortem, qua se dignos cognos-
 scunt, minime recusantes. Ego itaque si supplicis omnibus, si quovis genere mortis me dignum
 cognosco, non veniam quidem, sed poenam sinemque vitae deprecor. Ea namque me commisisse confi-
 teor excellentissime Rex, ob quam nulla mihi vivendi spes habenda sit. Adductus enim regni cu-
 piditate non te solum inclite Rex, qui de me quam optime meritis semper fuisti, sed Deum quoque,
 qui me de nihilo fecerat, imprudenter offendi. Quapropter nullam esse causam video, quae pos-
 sit tuam in me iusticiam & animadversionem retardare, nisi forte tua singulari prudentia videas
 me solum laboribus tuis atque periculis, quibus es undique circumventus, sinem daturum. Plu-
 res enim principes, qui se suamque prudentia & ratione conservare voluerunt, illis causa suae salutis
 plerumque vitam concedunt, & magnas offensiones iniuriasque remittunt, quos leges & iura mor-
 ti iam destinaverant. Quia in re non illorum quidem, sed suae vitae rationem habuere. Potes tu
 igitur, prudentissime Rex, aliquandiu mortem nostram differre, & vitam protrahere, si vitus
 ego tibi magis prodesse, quam mortuus satisfacere possim. Cupio itaque, quod me tibi praestare fa-
 cile posse confido, te in tranquillum statum restituere. Coniuratores enim mihi secreta omnia no-
 tissima sunt, qui ut me autore contra Maiestatem tuam insurrexissent, sic etiam per me ab ince-
 ptis omnes facile desisterent. Oro te igitur magnanime Princeps, ut non meae, sed tuae salutis,
 ocio, quieti, vitae, qua dignissimus es, tua sapientia consulas. Plura dicere conantem aliosque ho-
 stes, qui cum eo venerant, Rex amoveri iussit, motisque castris Bellagueram profectus est. Hic le-
 gibus inspectis & pro iure sententia publice prolata nonnulli hostium Duces ac praecipue con-
 iurationis autores necati fuere. Aliorum autem, qui sub illis adversum regiam maiestatem stip-
 pendio meruerant, & si mortis poena plerumque ventebant, Rex tamen, paucis confectis in car-
 cerem, aliis omnibus & clementia & iusticia usus, armis traditis, vitam libertatemque concessit.
 Dum haec gerebantur, interea Ioannes Sarabius Regis legatus cum paucis equitibus Cerua-
 riae oppidi, quod ab Ilerda distat spacio fere viginti milium, depopulatus agros, inde magna
 cum praeda & pecorum numero Rubinatum oppidum, quod non longius aberat, se recepit.
 Hic cum postero die hostium milia quatuor, quibus Vgo Cardona & Gofredus a Castro co-
 gnominatus, & Rogerius Arillus praerant, ad se oppugnandum venire intellexisset, ad Regem
 confestim nuncium cum litteris misit, quibus ostendebat quanto in periculo esset. Quod nisi sub-
 sidium ad tempus submitteretur effugere non posset. Dimisso nuncio & appropinquantibus
 hostibus, cum omnibus militibus, quos secum habebat, in castellum, quod ibi loci natura mu-
 nitissimum est, se recepit. Hic etsi propter hostium numerosam multitudinem non parvo mor-
 tis metu premebatur, natura tamen arcis & edificio validissimo atque spe certa subsidii, se suosque
 confirmare, totaque nocte propugnandi rationem & se tuendi modum cogitare, quaeque ad pro-
 pugnandum usui erant praeparare, arcemque totam propugnaculis & armis munire. Die sequenti
 cum per turrens defensiones & saxa disponent, quibus hostibus ascensum prohiberent, ho-
 ram post meridiem fere tertiam longius hostium agmen & magnum equitum numerum atque
 pedum adventare prospiciunt. Horum qui primi aduenerant novissimos expectabant. Nam
 cum primum ad oppidum agmen appropinquasset, ultimum quatuor milium spacio longius
 aberat. Cum autem omnes convenissent, dum castra ponunt, dumque oppugnationis formam conside-
 rant, sol occidit. Nocte locis opportunis & electis, machinas & tormeta disponunt, quaeque ad
 oppugnandum necessaria erant comparant. Prima luce castellum multis tormetis oppugnant. Qui

Ioannis Agul-
 lonis verba
 ad Regem.

L. Marinei Siculi. Lib. xiiij.

bus vbi nihil obesse vident, & ex his, qui arce cōtinebantur, neminem conspiciunt, tormentis omissis castello propius accedunt, & parietibus multis partibus appositis scalis protecti vineas ac scutis ascendere conantur. Tum vero regii milites in eos ascendentes ex turribus repente tela saxaq; magni ponderis deiciunt. Quibus cum hostes resistere non possent, in castra statim reuersi tormenta rursus exercere coeperunt. Ceterum cum nullam castelli partem promoueri, ac se frustra niti animaduertissent, vineas plures turresq;, quibus tutius muros ascenderent, facere coeperunt. Quæ priusq; conficerentur, postero die Rex cum subsidio celeriq; cursu veniens impediuit. Hostes namq; Regem cum exercitu appropinquare cernentes pugnandi consiliam & rationē mutauere. Et arcis oppugnatione dimissa, tametsi magno propter Regis aduentū timore premebant, prælium tamen & pugnam expectare statuere. Eorū Ducibus copiarum numero, qui maximus erat, confisis, & aliis omnibus certam victoriam pollicentibus. Quingentis igitur hominibus relictis atq; locis certis dispositis, ne regii milites, qui castello clausi tenebantur egredi possent, alii omnes iuga montis, qui satis asper & ascensu difficilis aderat, occuparunt, locaq; omnia, quæ adeundi summa erat difficultas, compleverunt. Hic positis castris, alii tormenta disponunt, alii ea loca, quæ facilem præbere aditum hostibus videbantur, saxis, lignis, & quasi muris impediunt. Deniq; munitionibus pactis & instructis ordinibus pugnam expectantes huiusmodi verbis alii alios cohortabantur. *Hic est hic dies nobis semper optatus fortissimi viri, hic dies quotannis à nobis posterisq; nostris tanq; felicitissimus & nostrum omnium dies natalis celebrabitur. Hoc enim die renascemur omnes. Hoc die nostra erit redempta libertas. Hodie nostri principatus populi omnes nostra virtute atq; fortitudine liberi dominatu tandem peroptato ocio & tranquillitate fruuntur. In nostris namq; manibus est victoria, quin etiam pauci, qui Regem suum sequuntur, metu perterriti cum copiis nostris prælio contendere non audebunt. At si vel dementia vel aliquo scelere caeci congregari voluerint, cum perpauci sint & contra libertatem seruitutem sequantur ac defendant, non dubitare quidem debemus, eos ad unum perituros. Illis itaq; vel metu & cum ignominia fugientibus, vel prælio victis & occisis nos oppido potestemur, & obsessi, qui arce clausi tenentur, omnes in nostram venient potestatem. Tum quibus honoribus, quibus digni præmiis quantaq; cum gloria nostra ad uxores & amicos reuertemur? Nos hodie seruitute, nos tyrannide patriam nostram liberabimus. Nos deniq; tam iniquis & iniustis bellis, nos tributis & indignis exactionibus, quibus vexamur assidue, finem reperiemus. Absit igitur à nobis omnis timor, & animo forti magnoq; pugnam ac potius victoriam expectemus. Non minus enim fortes qui expectant prælium, quam qui committunt esse debent. Honestius quidem est atq; laudabilis viris fortibus pro libertate mortem subire, quam vitam viuere non honestam. Nos ratione, nos causa iustissima mouemur, nihil enim præter libertatem postulamus. Pro qua fortissimus & optimus quisq; mori maluit, quam priuari. Hanc igitur hodie, pro qua pericula omnia negligenda sunt, aut nobis vendicemus, aut pro ea gloriose omnes moriamur. In victoria vitæ nostræ omnis spes est. Nam victis neq; clementiam neq; misericordiam quidem nobis sperare licet. Cum autem animaduertisset Rex loci naturam vbi hostes constiterant, qui, ut supra demonstrauimus, altus erat & asper, ac si qua minus difficilis aditus hostibus patere videbatur, huc ne possent equites Regis pertransire, lapides plurimos magnasq; trabes cōiecerant. Ab illorum castris circiter mille & quingentos passus castra locauit. Hic primum pueros omnesq; sarcinas & impedimenta unum in locum, vbi tuti esse possent, adduci & conferri singulari prudentia usus imperauit. Hunc locum etiam milites qui defenderent, si opus esset, cum præsidio disposuit. Deinde instructas acies biduo continuuit, atq; metum simulans fugæ signa præteritumq; dedit. Quod hac ratione faciebat, ut hostes id conspicati forte spe & opinione falsa decepti prælium, quod expectabant, ipsi committerent, & a loco, vbi victi non facile poterant, partem Regis copias continentes, ad planitiem, quæ proxima erat, descenderent. Quod si fecissent, multo facilius superari potuissent. Ceterum die post tertium hostes ex loco tuto suisq; castris excedere non audentes, Rex suis obsessis subuenire & opem ferre percipiens, tandem vel in alieno ac difficili loco ag-*

Inter se uerba coniuratorum.

gredi

gredi prelio statuit. Conuocatosq; suos omnes talibus verbis hortatus est. Virtus fidesq; vtra fortissimi vtri, quas ego multis periculis & rebus difficillimis sæpe sum expertus, me quidem magna spe atq; fiducia vehemēter hortant, vt sine vlla dubitatione hostes armis aggrediamur de quibus certā nobis victoriam pollicentur. Nam si quos in Hispania, quos in Italia, quos in aliis terris principes magnosq; Duces atq; exercitus à vobis in prælio pugnando fuisse superatos memoria repetere volueritis, nemo profecto vestrū dubitare debet, quin de hostib; ac rusticis hominibus victoriā facilem consequamur. Nos enim nō fortitudo solū & rei militaris vsus scientiaq; iuuabit, sed causa quoq;, quam iustissimam & honestissimā sequimur. Nos ratio, quæ iuste pugnantibus animos & vires auget, sed nos ipse deniq; bonorū protector Deus, qui iustos & innocentes in necessitatibus & periculis respicit, impiorum hostium manib; perire non sinet. Qui non Regis modo sui nomen, sed Christi quoq; cultū maiestatemq; cōternere ac violare ausi, per scelus, velut olim Gigantes aduersum Iouem, ut aiunt, insana summa furentes ad regnum aspirant. Cuius incensi cupiditate Reginā & principē vestrum Ferdinandum armis & insidiis stultissime perdere conati sunt, vitāq; iā indignissime spoliassent, nisi eorū innocentia Deus respexisset omnipotens, & bonorum fideliumq; maxima virtus nobis absentibus defendisset. Hostiū autem omnium qui sit finis futurus ex hoc quidem nobis præcognoscere licet, q; temere sine causa, sine ratione contra nos arma sumpserunt. Quod insano falsoq; consilio decepti nō os principatus bonos ac fideles omnes suamq; patriā, cuius quietem querere debebāt, laboribus continuis, maximis incōmodis, & cladib; indignissimis afficiūt. Quod nos, quibus amorē & obsequiū p̄stare iustius potuere, quiescere nō sinunt. Quos ego nō vt subditos princeps malus vnq; tractant, sed vt filios bon; p̄ summo semp amore dilexi. Quos nō illicitis vnq; tributis, nō exactis iniuste vestigalibus vexant, nō vllis iniuriis affecti, sed bonis meis impartiu, munerib; & honorib; auxi. Nos eos liberalitate, beneficiis, amore illi vero nos insidiis, pditionibus, oditi, armis deniq; p̄sequunt. Quapropter hostes, q; se crudelitati, supbiē, ingratitude, cōiurationib; atq; aliis p̄ multis criminib; obnoxios fecerūt, q; dubitat & humanæ & diuinæ iusticiæ poenas esse duros? Nō em̄ me solū Regē, vt supra memorauit, sed Deū q; summa demētia furētes abnegarūt. Nō p̄ nō igit̄ honore solū, sed pro Ch̄i q; cultu ac fide cōtra p̄sidos hostes bellū gerim;. Quos eo timidiore in p̄lio fore certo scio, q; sine causa leuissime stultissimeq; defecerunt. Semp em̄ mali trepidāt nihilq; boni facere queūt, q; suorū cōscientia scelerū vexant. Regē em̄ vel Impatorem, cuius vel autoritate vel ductu excitent, quē deniq; sequatur non habēt. Omni deniq; gratia & auxilio diuino destituti sunt, à quo se iā alienos imple fecerūt, quū Regi, quū suæ patriæ bellū inferre statuerūt. Non ergo diutius hāc pugnam differre decreuimus. Vos itaq; moneo milites hortorq;, vt quisq; suæ virtutis & rerū gestarum hodie meminerit. Hic enim dies victis hostib; & oppressis laboribus nostris finem faciet. In n̄is siquidem manibus victoria est. Quæ sumpto quidem de inimicis supplicio, pacē nobis & ocium p̄stabit. Ego autē & Regis & militis officio fungar. Semp enim & animo & corpore vobis adero. Quippe q; regnum conseruare statumq; desidero. Quo pro meritis & laborib; v̄ris & vobis ipsis & liberis vestris satisfacere possim. Orationi finē faciens omniumq; animos ad pugrandū paratissimos esse vidēs, statim multos e militibus ad equestrē ordinem vocauit. Quos titulis & honoribus ornauit, & multis muneribus auxit. Mox cū acies instruere cepisset, à Ioanne Luna, cui seruebat oppidū nomine Felix, vtro clarissimo & rei militaris peritissimo remoratus est. Hic em̄ hoc Regi cōsiliū dedit, vt in crastinū d̄e p̄liū differret. Ita fore, vt hostes vincti multo facili; possent, si eos primo die à parte solis inuaderēt. Nō spreuit cōsiliū Rex, nouit em̄ fuisse prudētis. Pugna igit̄ in sequentē lucē cōmissa tota ferē nocte q; ordine acies ad hostes accessuræ erāt p̄litumq; cōmittere deberent, considerauit. Ordinatumq; disposuit, vt à fronte cum parte equitatus Alphōsus Aragonicus primus hostes inuaderet, & Comes Pratenis à latere dextro, Bernardus Rocabertus à sinistro iā pugnantem aggredere, His laboratib; Hēricus Regis ex fratre nepos, q; etiā Infans fortuna dicit̄,

Oratio Regis ad milites.

Ioannis Lunæ consiliū.

Rex aciem instruit.

L. Marinei Siculi. Lib. xv.

Præliū apud Rubinatū.
Interfectōrū numerus.

& Ioannes Aragonus ad tempus cum equitibus leuis armaturæ succurreret. Quos ipse quoque Rex statim recenti subsidio subsequeretur. Quem Carcoxana Regiæ cohortis primipilus, Petrus Virea, Matthæus, & Petrus Montecatini, Ioannes Luna, quem supra memorauimus, Philippus Castrensis, Gomecius Suares Ficeroa, Ioannes Dembus, Andreas Pinera, alique nobiles plures sequerentur atque protegerent. Omnibus itaque commonitis, ut statutum ordinem seruariant, Rex de quarta vigilia magno silentio cum omnibus copiis versus hostes pedetentim proficiscitur, & ante lucem propius accessit. Ac priusquam eius aduentus hostibus cognitus esset, Duces longiori circuitu iuga montis supra hostes ascendere iussit. Prima luce nondum exorto sole & quasi matutino crepusculo hostes copias Regis prope sua castra cernentes, clamorem magnum tollere coeperunt, metumque dissimulantes & armis intenti pugnam deposcebant. Regi milites autem omnes eo ordine quo Rex imperauerat dispositi, cupidique pugnae signum, quod tuba dandum erat, expectabant. Quod cum exorto iam sole Rex dari iussisset, celeriter omnes in hostes impetum uno tempore maximum fecerunt, quem fortissime hostes exceperunt. Diu acriter utrinque pugnatum est, & æquo fere Marte. Horam autem diei circiter tertiam cum hostes solis radios & intuitum ac contrariorum armorum fulgorem oculis ferre non potuissent, cumque Rege superueniente cum magno subsidio magis premerenter, iam vulneribus defessi pedem referre tergæque vertere coeperunt. Quos fugientes Regis equites insecuti die toto magni eorum numerum occiderunt. Centum enim & triginta supra mille interfecti, totidemque capti fuere. Reliquis etsi locorum asperitas profuit, nemo tamen eorum euadere potuisset, si quibusdam victoribus Regis non præda magis, quam honor cordi fuisset. Hi enim dum legendis spoliis seruandisque prædis commorantur, fugientibus victis spactum dabant. De Regis autem militibus multi vulneribus affecti, desiderati vero pauci fuere. Iacturam tamen equorum magnam fecerunt, quorum præter multos vulneratos mortui quoque plures ceciderunt. Hostium enim nonnulli diffugientibus alitis siue pudore, siue victoriæ spe, siue quod eis fuisset erepta fugiendi facultas, ad suam internitionem in prælio pertinaces fuere. Hi cum viros armatos telis sagittisque offendere non possent, omne telorum genus in equos conscire nitentur. Illi autem, qui castello fuerant oppositi, cum sociorum alios interfectos, alios captos, alios profligatos animaduertissent, ad Regem in deditioem venerunt. Idem & oppidani fecerunt. Sub vesperum Rex suos omnes in castra reduxit, omnibus etiam, qui fugientes insecuti longius discesserant, reuocatis, ad sepelienda suorum cadauera sanandaque vulnera diligentem curam adhibuit.

LIBER. XV.

DE EODEM BELLO.

DIE SEQUENTI cum in nonnullos captiuorum conuatos animaduertisset, Tarracā versus, quæ villa inter Ilerdam & Cernariā posita est, ubi Tarraconensis Archiepiscopus à hostibus & Ilerdæ ciuibus obsidione premebatur, celeriter contendit. De cuius aduentu moniti hostes alii Ceruariatam, quod oppidum distat à Tarraca passuum milia quinque, alii Ilerdam statim obsidione relicta se receperunt, omnesque Tarracam destituere. Quæ timens ne sibi idem quod Rubinatibus accideret, supplex ad Regis obsequium propere rediit. Interim Alphonsus Aragonus Villæ, quæ Sancta Coloma dicitur, depopulatus agros, cum Ludonico quodam Gothalanorum Duce, qui Villæ subsidium ferens repente superuenerat, & cum oppidanis prælium committens illorum centum interfecit, totidemque captos ad Regem misit. Cuius Ioannes Aragonus cum ducentis equitibus ueniens, sequi cum Alphonso fratre coniunxisset, & oppidum rursus oppugnare statuisset, hostibus pacem & Regis clementiam implorantibus

L. Marinei Siculi. Lib. xv.

Præliū apud Rubinatū.
Interfectōrū numerus.

& Ioannes Aragonus ad tempus cum equitibus leuis armaturæ succurreret. Quos ipse quoque Rex statim recenti subsidio subsequeretur. Quem Carcoxana Regiæ cohortis primipilus, Petrus Virea, Matthæus, & Petrus Monticatus, Ioannes Luna, quem supra memorauimus, Philippus Castrensis, Gomecius Suares Ficeroa, Ioannes Dembus, Andreas Pinera, alique nobles plures sequerentur atque protegerent. Omnibus itaque commonitis, ut statutum ordinem seruariant, Rex de quarta vigilia magno silentio cum omnibus copiis versus hostes pedetentim proficiscitur, & ante lucem propius accessit. Ac priusquam eius aduentus hostibus cognitus esset, Duces longiori circuitu iuga montis supra hostes ascendere iussit. Prima luce nondum exorto sole & quasi matutino crepusculo hostes copias Regis prope sua castra cernentes, clamorem magnum tollere coeperunt, metumque dissimulantes & armis intenti pugnam deposcebant. Regi milites autem omnes eo ordine quo Rex imperauerat dispositi, cupidique pugnae signum, quod tuba dandum erat, expectabant. Quod cum exorto iam sole Rex dari iussisset, celeriter omnes in hostes impetum uno tempore maximum fecerunt, quem fortissime hostes exceperunt. Diu acriter utrinque pugnatum est, & æquo fere Marte. Horam autem diei circiter tertiam cum hostes solis radios & intuitum ac contrariorum armorum fulgorem oculis ferre non potuissent, cumque Rege superueniente cum magno subsidio magis premerenter, iam vulneribus defessi pedem referre tergæque vertere coeperunt. Quos fugientes Regis equites insecuti die toto magni eorum numerum occiderunt. Centum enim & triginta supra mille interfecti, totidemque capti fuere. Reliquis etsi locorum asperitas profuit, nemo tamen eorum euadere potuisset, si quibusdam victoribus Regis non præda magis, quam honor cordi fuisset. Hi enim dum legendis spoliis seruandisque prædis commorantur, fugientibus victis spactum dabant. De Regis autem militibus multi vulneribus affecti, desiderati vero pauci fuere. Iacturam tamen equorum magnam fecerunt, quorum præter multos vulneratos mortui quoque plures ceciderunt. Hostium enim nonnulli diffugientibus alitis siue pudore, siue victoriæ spe, siue quod eis fuisset erepta fugiendi facultas, ad suam internitionem in prælio pertinaces fuere. Hi cum viros armatos telis sagittisque offendere non possent, omne telorum genus in equos conicere nitentur. Illi autem, qui castello fuerant oppositi, cum sociorum alios interfectos, alios captos, alios profligatos animaduertissent, ad Regem in deditioem venerunt. Idem & oppidani fecerunt. Sub vesperum Rex suos omnes in castra reduxit, omnibus etiam, qui fugientes insecuti longius discesserant, reuocatis, ad sepelienda suorum cadauera sanandaque vulnera diligentem curam adhibuit.

LIBER. XV.

DE EODEM BELLO.

DIE SEQUENTI cum in nonnullos captiuorum conuatos animaduertisset, Tarracā versus, quæ villa inter Ilerdam & Cernariā posita est, ubi Tarraconensis Archiepiscopus à hostibus & Ilerdæ ciuibus obsidione premebatur, celeriter contendit. De cuius aduentu moniti hostes alii Ceruariatam, quod oppidum distat à Tarraca passuum milia quinque, alii Ilerdam statim obsidione relicta se receperunt, omnesque Tarracam destituere. Quæ timens ne sibi idem quod Rubinatibus accideret, supplex ad Regis obsequium propere rediit. Interim Alphonsus Aragonus Villæ, quæ Sancta Coloma dicitur, depopulatus agros, cum Ludonico quodam Gothalanorum Duce, qui Villæ subsidium ferens repente superuenerat, & cum oppidanis prælium committens illorum centum interfecit, totidemque captos ad Regem misit. Cuius Ioannes Aragonus cum ducentis equitibus ueniens, sequi cum Alphonso fratre coniunxisset, & oppidum rursus oppugnare statuisset, hostibus pacem & Regis clementiam implorantibus

facile pepercerunt, Eorum tamen ad Regem magistratus miserunt. Hinc cum oppidum nomine Cereale, quod prope erat, multis partibus acriter oppugnare cepissent, omnes oppidanos ad deditonem venire breui coegerunt. Hac fama magno cum timore populi plures commoti ad Regem sponte venire, eiusque dexteram non sine lachrymis osculati veniam vitamque deprecabantur. Hic Rex ad securitatem posteritatis singulis oppidis singulos praefectos, quibus plurimum confidebat, cum parte copiarum suarum relinquens, ad Reginam atque principem filium Ferdinandum, quorum maximo desiderio tenebatur, cum paucis equitibus Moncatam versus, quod oppidum distat a Barcelona passuum milia circiter octo, magnis itineribus contendit. Id oppidum Rex cum venisset Regina cum equitibus Gallie septingentis, quos Gallorum Rex ad eam Gerundam subsidio miserat, armis iam expugnauerat. Gallis autem equitibus Foxanus Comes praerat. Qui, uti superiori libro scripsimus, apud Gerundam cum exercitu Reginae se coniunxerat, & uterque coniunctus exercitus multos coniuratos oppresserat, multosque populos aut armis subegerat, aut ad Regis obsequium adduxerat. Victisque Monticatinis de oppugnanda Barcelona etiam consilium habebant. Quod consilium Rex etsi minime sequendum esse iam secum cogitauerat, nam prius membra hostium, quam caput, hoc est oppida principatus, quam civitates frangere oportere censebat, ne tamen Reginae & Foxani Comitis Gallorum equitum Ducis consiliis repugnare aut contradicere videretur, eorum voluntatibus de oppugnandis Barcinonensibus assensus est. Verum enim vero nihil magis huic expeditioni quam tempus esse contrarium videbatur. Hyems enim maxime sentiens impeditabat. Haec enim Nonis Decembribus profectio contra Barcinonam decreta est. Caeterum Rex, ut supra diximus, Reginae potius consiliis & Gallorum studiis assentiri maluit, quam vel seruire temporis vel suum, quamvis multo melius, consilium sequi. Eo igitur assentiente confestim duo Gallorum Duces cum multis equitibus ad portam usque civitatis, quae noua dicitur, accesserunt. Item alta ex parte Foxanus Comes per Iuncherae iter ad aedem sanctae Mariae nomine Iesu cum Ducibus aliis & magno equitum numero peruenit. Civitas autem portis perclusis, & armatorum milibus quinque per muros dispositis magno clamore Castellae Regis vexilla simul & nomen extulere. Erat autem in civitate pugnatorum maxima multitudo. Regis vero vix erant hominum milia decem, & nihilominus intra moenia ciues se continebant. Civitas autem & loci natura & aedificiorum arte valde munitur. A meridie namque pelagus admittit, & ab occidente monte Iouis, seu ut alii volunt, Iudaeorum propinquo plurimum iuuatur. Per reliquas vero partes etsi campos habet patentes, murorum tamen aedificiis crebrisque turribus & circumductis fossis & aggeribus fere se inexpugnabilem praebet. Propter huiusmodi munitiones & defensorum ingentem multitudinem Rex oppugnationem minime profuturam esse videns, instructa acie & communis castris, hostes, si foras exirent, expectabat. Lapidibus tamen interdum tormentis excussis muri feriebantur. Ciues autem muros non excedere, tormentis uti, quibus perit Iacobus Gothomanus, cuius mors magno quidem dolore Regem & omnes equites affecit. Erat enim nobilitate generis, ingenio, moribus, & militari virtute perclarus. Dum utrinque machinis & tormentis contendunt, tandem post aliquot dies ex urbe magnus equitum numerus egressus a porta, quae mari propinqua est, cum paucis Regis equitibus, qui propinquiores erant, praelium committunt. Quorum impetum equites Regis etsi numero valde pauciores erant, dum tamen Gallorum subsidium venisset, fortissime sustinere. Ciues tamen, venientibus Gallis, terga vertentes, in civitatem se recipere coeperunt. Multi tamen ingredientes vulnerati fuere, nonnullique ceciderunt. Alphonsus Aragonicus interea cum magna parte equitatus multisque pedibus omnes agros & hortos ad Iuncheram usque vastauerat, motumque civitati propinquum, quem supra memorauimus, depopulatus, magnam inde praedam reportavit in castra. Est enim hic locus multis rebus admodum dives, & hortis amenissimis felix, quem Barcinonenses vocabulo corrupto & depravata nominis dictione Moiny nominant. Huic moti capto praesidium reliquit. His rebus gestis Vitalagus quidam, qui Regis classi praerat, cum octo triremibus in Regis auxilium veniens, civitati propius accessit. Sed ventis aduersantibus & natura littoris, ubi nulla unquam tuta navigia fuere,

Oppidum Cereale oppugnatur.

Oppidum Moncata. Rex ad Reginam Moncatam venit.

Barcelona oppugnatur. Iacobus Gothomanus occiditur.

Praelium equestre.

L. Marinei Siculi. Lib. xv.

Villa franca.
Quadringē-
tos oppida-
nos iussu Re-
gis occisos.

Tarraconis
oppugnatio.

Præliū apud
Tarraconē.

Morella op-
pidum.

Hostes in tur-
ri combusti.

atq; superueniente Frācisco Pyno, qui numerosę Gothalanorum classis præfectus erat, discede-
re quidem coactus est. Hic Rex viginti ferè dierum spacio commoratus, cum & expugnandę
urbis difficultatem, & magnos imbres infestę pluuias exercitus ferre nullo modo posse
vidisset, cum Regina Comitę Foxiensi Gallorum Duce de relinquenda ciuitatis obsidio-
ne cōmunicato iam consilio, statim castra mouit. Ac ne forte inimicis aliquod spaciū daret,
cum omnibus copiis magna celeritate proficiscens, oppidum, cui Villa Franca nomen est &
abest ab vrbe passuum milia prope viginti, de improviso ingressus est. Hic Rex oppido iam
capto quadringentos oppidanos interfici iussit. Quoniam Ducem quēdam Gallorum equi-
tū virum nobilissimum occiderant. Hac re gesta, & aliis finitimis oppidis ob timorem in Re-
gis potestatem redactis, Tarraconem proficiscuntur. Quę ciuitas in littore maris inter Derto-
sam & Barcinonam posita est. Ciuitas est nobilis à scriptoribus celebrata, & à Romanis Scipio-
ne Duce condita. Quam Rex, ciuib; egredi nō audentib; , ex duabus partibus machinis &
tormentis bipartitis aliis apud ædem sancti Francisci, aliis iuxta templum diui Dominici dis-
positis, oppugnare statuit. Apud eos autem, qui tormentis præerant, in altera parte Comitē
Foxanum & Poncium Riberā, in altera duos Gallorum Duces cum firmissimis præidiis relis-
quit. Ipse cum Ducibus reliquis & magno equitū numero loca omnia mari cōtermina, quib;
hostibus facilis patebat egressus, occupauit. Alphonsus Aragonens interin vineas & ar-
bos omnes igni ferroq; vastabat. Dies quinq; incensia tormentis concussa iam casum & rui-
nam minari videbantur. Nec propugnatores aderant. Tum itaq; cessantibus iam tormentis
in muros omnes concurrunt, & scalis appositis & protecti scutis ascendebant. Tum repente
magna ciuium multitudo è turrib; altis saxa magni ponderis & tela conicientes eos statim
reppulerunt. Rex autem suos frustra nitentes reuocauit in castra, & rursus exercere tormenta
violenti; & incessanter imperauit. Tum quidem omnium & præsertim Gallorum irritatis ani-
mis, intensus multo machinis & tormentis omnes incumbere. Ciues idē fecere. Sed hi noctu
cessare, Regi vero nūquā. Dū hoc genere belli biduo cōtendūt, die tertio magna Gothalanorū
classis subsidio ciuib; aduenit. Quę cum propter regiā classē portū ingredi nō potuis-
set, apud eadem Sanctę Clarę littoribus appulit, ibiq; magnus hominū numerus expositus
est. Hos ciues secū contūgere & in urbē recipere volentes ciuitatis portas aperunt, magnoq;
equitatu celeriter ad eos cōtendūt. Rex autē instructis ordinib; & exercitu bipartito priusquā
hostes iūgerent, in vtrosq; magnū impetū fieri iussit. Primo prælio pfligatos inimicos alios
in naues, alios in urbē reuerti cōpulerūt. Pluresq; & in maris & in ciuitatis ingressu præter vul-
neratos occiderunt. In quo quidem prælio Regis Duces & plures equites magnum nomen
fortitudinis & clarā famam consecuti fuerunt, & præcipue Ioannes Gabrerijs Regis alum-
nus, & eques generosus. Qui pene solus ab hostibus vndiq; circūuentus, fortissime strenueq;
pugnās & hostes feriēs illęsus euasit. Hoc prælio magistratus & omnes ciues perterriti, cū etiā
tormentis quatī muros & laborare iā turres vidissent, timentes, ne victi & armis expugnati, ma-
iores perferrent cruciatus, clementiam Regis implorantes & veniam deprecati, sese Regiæ vir-
tuti tradiderunt. Hac deditioe facta finitimi ferè omnes ad Regem pacem petentes venerunt.
His impune receptis, & Rodorico Reboleto ciuitatis gubernatore relicto, Rex & Foxan; Co-
mes cum aliquo equitū numero Bellaguerā proficiscūtur. Gallorum autē reliqui Duces cū
aliis copiis & exercitu Morellā versus ire iussit. Quod oppidum distat à Valētia nobilissima
ciuitate spacio milium quadraginta. Dum Rex Bellagueræ commoratur, Comes Pallariensis &
dominus Cruyllæ cū magnis hostium copiis Gerundā oppugnabant. Sed Petrus Rocaber-
tus, qui Gerundæ præfectus erat, cum aliis Ducibus & exercitu ciuitatis, eos primum ab obs-
idione discedere coegit, deinde campestri prælio vicit, & fugientes præter captos multos etiā
interfecit. Atq; Ducē quendā aduersariorū, nomine Derlōdē cū multis aliis seditiosis in turri,
ad quam salutē quærentes cōfugerāt, igne cremauit. Alii autē Duces quos, vt paulo ante dixi-
mus, Rex cum exercitu Gallorum in Virgellī fines Morellam miserat, oppida multa castellaq;

armis expugnaverant, multosq; populos in Regis obedientiam venire compulerant. Eodem temporis spacio multa bella diuersis locis gerebantur. Et p̄terea Rex Castellę rursus pacis fœdere, quod cum Aragonum Rege iureiurando confirmauerat, neglecto, magnum in Aragoniæ fines exercitū in Gothalanorum auxilium misit. His dum Rex cum Gallorum equitibus occurrit, multi Gothalanorū populi, qui vel armis victi vel timore perterriti depositis armis iam quiescere ceperant, iterum defecerunt. Quę res magnū quidem Regi laborem attulit. Cęterum cum Rex aggredi p̄l̄io Castellanos statuisset apud Ixaram, quod est oppidum Aragoniæ, Gallorum Duces aduersus Castellanos Regem pugnare recusantes, Regem Aragonū deprecati sunt, vt p̄l̄ium quod aduersum Castellanos parauerat, differret. Nolebant enim fœdus amicitię violare, quod inter Gallorum & Castellę principes statutum longo tempore seruauerant. Dicebant itaq; se cōtra Gothalanos oīa libenter pericula subituros, & aduersus eos a Rege Gallorū missos fuisse. A quo etiā mandatum habebāt, vt si quid inter Aragonum & Castellę principes accideret discordiæ, eos reconciliare & pace coniungere diligentissime studerent, neq; armis contēdere paterent. Ideoq; petierūt a Rege, vt si Ludouici Gallorum Regis vel amicitia vel honore sibi charus esset, nō Gallos equites aduersum Castellę Regē bellū gere iuberet. Se Castellę Regē adituros dixere rogatuosq; vt Castellanos copias ab Aragoniæ finibus statim discedere iuberet. Ita fore vt et sibi Gallorū animos tanq̄ magnis officiis i perpetuū faceret obnoxios, & Gothalanos multo facilius opprimeret. Quod si Castellanos Rex honorifice rogat̄ eorū precibus abnueret, & Gallorū Regis amicitia negligeret, sese multo libentius in eū q̄ in fœdis fragos pugnatos esse dixerūt, Rex aut̄ etsi Castellanos armis & p̄l̄iis vincere mallebat, q̄ p̄cibus, cognita tamē Gallorū voluntate, q̄ tū quasi iusta petere videbant̄, illorū studiis assentiendū existimauit. Annuēs igit̄ eos vehemēter hortatus est, vt quid quid essent facturi q̄ primū expedirēt. Quoniā sibi morā plurimū detrimētū allaturā videbat. Duo igit̄ Gallorū Duces Castellanos Regē statim adierūt. Qui oīa q̄ cum Aragonū Rege nup̄ egissent ei retulere. Rogāt vt qd̄ i animo habeat, quidq; facturū esset sine mora respōderet. Hęc cū audisset Castellanos, Rex se quod petissent libēter facturū respōdit, constituitq; cū legatis, vt interpositis induciis cū Aragonū Rege vnū in locū ipse cū Rege Gallorū ad colloquium couenirēt. Vbi suas & Gothalanorū res cū Aragonum Rege pace cōponerent. Quod auctore Rege Gallorū fieri facillime posset, atq; tota diu iā armis & bellis vexata nimis pacaretur Hispania. Hoc responso accepto legati ad Regem Aragonum reuersi cū ei omnia retulissent, eū supplices deprecati sunt, vt eā conditionē pacis & cōponendarū rerū rationē, quam Henricus Castellanos Rex cōstituerat, nō renueret. Rex aut̄ & si Gothalanos ac Castellanos hostes armis potius opprimere, q̄ pace sibi recōciliare volebat, quia tamen id sine Gallorū auxilio facere non poterat, quos sibi defuturos minime dubitabat, si Castellanos bello persequi vellet, q̄ plura mala maioraq; discrimina vitaret, cū Castellanis & obstinatis pactis inducias, cū Gallorum Ducibus de colloquio cū Ludouico Gallię Rege cōstituit, vt & ipse illorū colloquio interesset. Mox Castellanis in Castellam, & Gallis in Nauarrā p̄ficientibus, Cæsaraugustā se cōtulit. Hic paucis cōmoratus diebus dū & equites quos expectabat cōuenirent, & Gallia versū vt cum Ludouico Rege colloqueretur, profectioem pararet, Castellanos Rex & Gallici maris princeps, qui Admirantes vulgo dicitur, secretos conferebant sermones, & remotis vtriusq; familiaribus, quasi res magnas nouasq; molirentur, clam soli nonnunq; colloquebant̄. Quorum occulta consilia multis male cogitandi causam dedere. Qui sermones illorum clam omnibus nouo insolitoq; more collatos neq; ad commodum neq; ad honorem Gallorum & Aragonum Regum pertinere suspicabantur. Hanc suspicionem crebri rumores affirmabant, qui eos i vtriusq; Regis dedecus neq; sine fraude locutos fuisse vulgo ferebant̄. Quę res multorū quidē malorū materiā p̄buit. Nā & ab vtroq; Rege de colloquio consilium destitutum est, & bella quę tunc interpositis induciis iā quiescere ceperant, redintegrata, multo magis accēsa fuerunt. Siquidē violatis fœderis & induciarū iurib; Mōtesani conuentus equites, q̄rū Ascorna Re

L. Marinei Siculi. Lib. xv.

*Præliū apud
Dertosam.*

*Ascorna dux
Regis &
Montefano-
rum equitū
præfectus oc-
ciditur.*

*Pugna apud
Azeniam.*

*Ilerde descri-
ptio.*

gis Aragonum legatus præfectus erat, Dertosæ agros vndiq; vastare ceperunt. Et cum Dertosanis equitibus e ciuitate progressis prælium committentes, illorum multis occisis, alios omnes ferè vulneribus confectos intra muros ciuitatis compulerunt. Hinc magna cum præda & nonnullis captiuis reuertentes, oppidum Smerum, quod Castellani paucis ante diebus vi ceperat, magnoq; præsidio tenebant, oppugnatū venerunt. In cuius expugnatione Dux Ascorna multis hostium telis grauitè vulneratus occidit. Reliqui vero, Castellani expulsis, oppidanos in fide Regis, vt ante fuerant, retinere. Eodem tempore multis in locis totius principatus bella gerebantur. Nam quidam vir in armis insignis, & valde strenuus Gardonæ Comitibus filius, cui & genus & nomen erat Spurius, cum oppidum, cui nomen erat Gratia, quod a Rege defecerat, obsideret: Dertosanos, quos ciuitas cum Castellanis quibusdā subsidio Gratianis mittebat, equestri prælio deuicit, omnesq; populos Pratarum prouinciæ, qui iam nutare ac deficere ceperant, diligenter in amore Regis & obsequio continuit. Tum etiam Fernandus Angulus, & Ioannes a Toletis, qui iussu Regis Belagueræ præerant, Beltranum Almédarem cum exercitu sibi apud oppidum Lignolam occurrentem diuq; pugnantem magno certamine profestigarunt. Quo prælio plures equites peditesq; vtriusq; partis conciderunt. Biures quoq; ordinis sancti Ioannis militiæ præfectus, cum exercitu paruum oppidum Azeniam, quod defecerat, obsidione premebat. Sed Azeniensibus a Dertosanis, qui non longius aberant, auxilium petentibus, a ciuitate subsidio missus exercitus Regis equites oppidum oppugnantes acriter inuasit. Hic diutius vtrinq; strenue & æquo Marte pugnatum est. Cæterum plurimis equitibus e ciuitate in auxilium hostium superuenientibus, Regis equites opprimebant. E quibus acri longoque prælio tam defessis, præter vulneratos interfecti ducenti totidemq; capti fuere, reliqui fuga magnoq; labore, castris tamen amissis, euaserunt. Item Comes Treuignis, Bursanenses, & Tyrosenios, Alcalam Aragoniæ oppidū oppugnantes, cum magnis copiis aggressus a tergo, eorum quadringentos occidit. Et Ferradus, cui Camara cognomen erat, Cypranā & Caspē oppida, nonnullis interfectis oppidanis, expugnauit. Aluarus Mendosus Castellæ Regis Legatus Borridæ castellū, deceptis fraude custodibus, cepit, multaq; dāna populis propinquioribus intulit. Multa præterea tū plura, quæ comprehendere nequunt, & aliis in locis principatus gesta fuere. Tota namq; prouincia Tarraconensis oppugnationibus, plis, & sauis populationibus arsit. Tātus quippe furor Gothalanos omnes inuasit, tanta dementia vexabat, tanta mentis caligine ducebatur, vt nullis admonitionibus, nullis minis, nullis deniq; cladibus ad pristina sanitatem vniq; redire potuerint. Sed eorum viribus exhaustis, opibus, quas multis annis magnisq; laboribus terramariq; parauerant, omnibus amissis, & propriæ salutis & honoris obliti vsq; ad mortem pertinaces erant. His igitur omissis, quoniam quæ nullo ordine gesta fuerunt, in ordinem redigere literisq; mandare non facile est, ad Aragonum Regem reuertor. Qui cum multis Aragoniæ nobilibus Cæsaraugusta proficiscens, in principatum perueniens apud Ilerdam ciuitatem cum Pratarū Comite, quem illic cum exercitu reliquerat, se coniunxit. Et omnes equites, qui diuersis locis aduersus hostes renitentes bella gerebant, ad se vndiq; conuocauit. Interim Tarraconensis Antistes, multiq; magnates ad eum cum sua quisq; familia sponte venerunt. Idem fecerunt & multi Siciliæ nobiles, qui Regi suppetias tulerunt cum pecuniis & equis. Itaq; coniunctis omnibus copiis in hostes omnia signa conferri iubet, submotisq; Castellanis & Aragoniæ prouinciæ finibus expulsis, Gothalanos sediciosos magnis cladibus affecti. Breui tempore multa oppida, depopulatis agris, expugnauit. Multos populos metu perterritos ad obsequium redegit. Et collectis omnibus copiis Kalendis Maiis Ilerdam, quæ iterum defecerat, profectus, in hortis ciuitatis citra flumē Sicorim castra posuit. Instructaq; acie milites oēs in armis esse iussit. Erat enim in ciuitate magnus militum numerus, quos Petrus Decius ciuitatis præfectus de Regis aduentu non ignarus, ex multis partibus euocauerat. Qui Regis appropinquantibus copiis equites & ciues omnes armis capere & locis ciuitatis opportunis tormēta, quibus in oppugnantes vterentur, disponere iussit. Est autem Ilerda Hispaniæ ciuitas nobilis, inter Barcinonam

& Cæſaraugſtam, quæ ab vtraq; pari ferme diſtat interuallo, memorata Romanorum bel-
 lis ciuilibus. Hic enim Iulius Cæſar Magni Pompei copias, quibus Marcus Varro, Lucius
 Affranus, & Marcus Petreius præerant, ſuperauit. In ripa Sicoris poſita ciuitas in altiore col-
 lem conſurgit, Templis & alijs ædificijs, fructifero ſolo, & antiquiſſimo literarum gymnaſio
 celebris. Annis præterea, qui ſaxeo ponte tranſitur, & aquis & aureis arenis inſignis. Ciuitatis
 etiã fines Vrgelli fertiliſſimos agros attingunt. Vna re tantum minus foelix minusq; ſalubris,
 q; hyeme nubiloſo plerūq; tegitur cœlo. Sed hætenus de ciuitate. Poſtero die Gothalanorum
 Duces cum magno equitum peditumq; numero flumen traſecerunt, & cum Regis exercitu,
 qui ad pugnam paratus erat, prælium commiſerunt. Acriter vtrinq; primo congreſſu & vi-
 ribus equis pugnatū eſt. Deinde vero durante pugna, hoſtes, qui minus labores & arma ferre
 conſueuerant, longo iam deſeſſi certamine pedes referentes in ciuitatem ſeſe receperunt. Ex qu-
 bus interfecti pauci fuere. De Regis autem equitibus numero plures ceciderunt. Nam qui ſu-
 gientes hoſtes ad muros vſq; ciuitatis perſecuti fuerant, eorum multos ad ſua caſtra redeuntes
 tormenta, quæ ciues Ilerdæ iaciebant, interemerunt. Cum quibus & Ioannes Luna vir nobi-
 lis & forma corporis & animi magnitudinis præſtantiſſimus occubuit. Cuius mortem magn-
 quidem Regis & totius exercitus mœror ſecutus eſt. Hoc tamen prælio Regi milites & proſi-
 gatis hoſtibus in ciuitatemq; compulſis, & capto diui Auguſtini templo victores fuere. Mul-
 tos dies deinde ac propè duos menſes, modo equeſtri prælio, modo pedestri certamine, nec ſi-
 ne vtriuſq; partis cede fuſoq; ſanguine pugnatum eſt. Cæterum poſt multa variaq; prælia lon-
 go iam labore deſeſſi hoſtes ſuburbium ciuitatis & omnes domos atq; ſanctorum ædes, quæ
 extra muros ciuitatis erant, amiſerunt. Eſt autem ſuburbium iuxta pontem, quo tranſitur ad
 ciuitatem. Hoc ſuburbio capto, Regis militibus magna quidem ſpes expugnandæ ciuitatis
 acceſſit, & Ilerdenſes non paruus timor inuaſit. Itaq; Rex nocte, quæ ſecuta eſt, in ſuburbium
 caſtra tranſferri ac foſſa valloq; muniri, & tormenta locis ad oppugnandum tutis & oportu-
 nis locari iuſſit. Interea ciues eo loco, qui medius inter pōtem & muros ciuitatis erat, multo ro-
 bore magniſq; confixis trabibus præualidam ſibi munitionem confecerant. Et ab altera parte,
 quæ ad pōtem & Regis caſtra ſpectabat, vſq; ad vtramq; ripam fluminis aggeres foſſamq;
 perduxerant. Hoc materiæ munimentum & lignorum molem Rex prima luce multis tormē-
 tis oppugnare iubet. Vbi complures tacti lapides propugnantes hoſtes ſum mouere, Regi mi-
 lites, capto pōte, certatim & foſſam lapidibus terraq; complere, & confixos fudes trabiumq;
 munimen euellere nitentur. Huc Ilerdæ ciues periculum ſibi pertinentes vndiq; repente
 concurrunt, & in eos qui lignorum machinam eruere conabantur, tela conſicientes acerrime
 pugnant. Regis autem equites eſi numero pauciores erant, propter anguſtam loci, qui plu-
 res capere non poterat, hoſtium tamen numeroſam multitudinem propellebant. Quorum Si-
 culus quidam, cui Ioannes Cileſtrus erat nomen, ſaxo magni ponderis concuſſus armatus in
 foſſam, quam tranſerat, in caput decidit, diuq; capite ſolo affixo ſtetit & pedibus erectis, do-
 nec à ſocijs, qui aderant, adiutus ad pugnam rediit. Tum & Ferdinandus Rebolletus, qui pri-
 mus hoſtium phalanges perſregerat, cum miſſilibus telis, armis quibus indutus erat perfora-
 tis, vulneratus in pectore concidiſſet, à ſuis armigeris è ſolo ſtatim ſublatus, & commonit⁹, vt
 in caſtra ſe reciperet, vulnuſq; medico curandum pberet, prius inquit vulnus vlcifcamur, po-
 ſtea curabimus. Hæc locutus in hoſtes conuerſus violentius dimicauit. Acriter hic ab omni-
 diuq; pugnatum eſt. Nam deſeſſis Regiis militibus alij recentiores ſuccedebant. Deniq; com-
 pulſis intra muros ciuitatis hoſtibus, omnes Regis eqtes in ſua caſtra victores redierunt. Quo-
 rum eſi multi vulnerati, nulli tamen deſiderati fuere. Ex alijs vero pter vulneratos complures,
 nonnulli quoq; ceciderunt. Cæterum dum hæc apud Ilerdā prælia gerebantur, Regina & Fer-
 dinandus filius ex Cæſaraugſta cum duabus quingentarijs cohortibus in auxilium Regis
 venientes apud diui Franciſci templum caſtra poſuere. Nam vt in hunc locum copias adduce-
 ret, in itinere literis Regis & nuncijs præmoniti fuerant, vt media ciuitas inter duos exercitus

Præliū apud
Ilerdam.Ioannes Lu-
na occiditur.Ioannes Cile-
ſtrus SiculusFerdinandus
Rebolletus.

Ilerdæ dedi-
tio.

Iurati unde
dicti.

Reginæ pie-
tas.

Lusitanus.

Lusitania.

Celtiberia.

aut facilius expugnaretur, aut citius in deditioem veniret. Quod quidem consilium Regem minime sefellit. Civēs enim & longa fame languentes, qui tam diu ex lini semine panē comederant, multiq; inedia perierant, & omni subsidii spe destituti, post multa prælia, quibus magnum vulnus acceperant, & quia præter vastatos agros omniaq; bona consumpta se ipsos perditum tri cernebant, ne sua pertinacia interirent, ab Rege colloquium petierunt. Quorū legati cum supplices ad Regem venissent, nihil ab eo præter vitam deprecabantur. Quibus Rex nō vitā solum & libertatem, sed omnia quoq; bona concessit. Idq; fecit nonnullis equitibus suis, quos iam prædæ cupiditas coeperat, inuitis. Demum clavis acceptis, præcauēs ne subsidium, quod Barcinonæ parabatur, veniret, præmissis cum legatis multis armatis equitibus, ciuitatē maturius ingressus est, & cum eo Regina simul & Ferdinandus filius. Qui cum ciuitatis magistratibus, quos à iureiurando, quod pro conseruanda republica præstant, Iuratos appellant, et cū aliis ciuitatis equitibus per vicos equitantes, miserabiles esurientium puerorum fletus & querulas voces hauriebant. Quorū matres passis crinibus misereq; flentes ad Regem & Reginā cum venissent, dum eorum pedes osculabantur, multis etiā lachrymis irrigabant. Quarū præterea nonnullæ longo ieiunio deficientes in terram nimio langore cadebant. Virorum autem complures & promissa barba terribiles, & exanguī macie pallentes, vt qui iam vultus humanos exuerant, vel montanas trucesq; feras, vel mortuorum hominū effigies referebāt. Quos miserata Regina, & præcipue pueros, ad sua castra confestim misit, & qui omnibus cibaria distribueret, imperauit. Hic dies octo Rex cōmoratus, dum & ciuitati quæ necessaria erant protulit, & milites qui ex acceptis vulneribus ægotauerāt, conualescerent. Tādē Nonis Quintilibus Alphonsum & Ioannem Aragonēos, Comitem Pratensem, & alios Duces cum septē cohortibus Ceruariam versus præmisit. Quos ipse ciuitatis arce Ioanni Lescano cōmissa, postero die cum reliquis copiis subsequutus est. Quod quū Barcinonenses animaduertissent, auxilio Castellānorum omnīq; spe iam destituti, ad Petrū Portugalliæ Comitis Vrgelli nepotem legatos miserant. Quibus omnem facultatē dederunt, vt ei nomine Gothalanorū omnīū Barcinonā ciuitatem totumq; principatum offerrent. Quod ille munus regnandi cupiditate captus minime recusauit. Sed sua vndiq; cōuocata familia multis equitibus comitatus simul cū legatis Barcinonem profectus, apparatu penē Regali magnoq; gaudio totius ciuitatis excipitur. Et vltro citroq; iuratis ex compacto conditionibus & priuilegiis ingenti ciuū clamore Rex appellatus est. Hunc deinceps non Petrum Portugalliæ neq; Regem, sed duntaxat Lusitanū denominabimus, à Lusitania vltioris Hispaniæ prouincia, vnde à Barcinonensium legatis accitus venerat. Est autē Lusitania inter Galatiam & Bethicam, quæ tribus vberissimis fluminibus, Durio, Tago & Ana cōtinetur. Cuius prouinciæ pars vltima, quæ vergit in solis occasum, ab incolis & recētioribus historicis Portugallia nūcupatur. Huius autē nominis etiā certam reddere rationem non possumus, nobis tamen opinari licet ex Gallia olim homines in huius regionis maritimā ciuitatem, quæ Portus appellatur, ingressi, suæq; patriæ nomen Gallia ciuitatis nomini, quod nōnunq; fieri solet, addidisse. Sicut & Celtiberia, quæ ab Ibero amne ceterioris Hispaniæ & Celtis Galloꝝ populis nomē accepit. Sed ad Lusitanū redeo, qui etiā Rex electus in titulos illustres & magnos principatus honores assumptus fuerat, eius tamē animus non minorem quidem curam & sollicitudinem, quā læticiam sentiebat. Propterea q; & alienum regnum ingressus erat, & Gothalanorum neq; mores neq; linguā satis intelligebat, & Aragonum Rex, qui tum Ilerdam ciuitatem armis coeperat, cum exercitu victore propinquus erat, Ilerdensibus enim captis & ciuitatis castello Ioanni Lescano, cui plurimum Rex confidebat, vt supra memorauimus, commissio, Duces quos cum copiis Ceruariam versus præmiserat, magno cum equitum numero subsequēbatur. Ex Gothalanis interim perfidis, quos aduētante Lusitano, Comes Pallariensis & alii conturationis autores acciuerant, multitudo magna conuenerant. Erant præterea in ciuitate nonnulli Castellani milites, quos à Regis equitibus prius ante gestis profligatos & in vltiorem proficiscentes Hispaniā Barcinonæ ciues apud se ma-

gnis precibus multaque pecunia retinuerant. Ex Lusitania quoque qui venerant & aliarum nationum milites Gothalanorum copias augebant. Præfectis igitur electis & ordinibus instructis & Ceruariensium legatis auxiliâ petentibus, Lusitanus cum omni exercitu cõiunctisque copiis à Barcinonæ proficiscens Equalatum peruenit. Quod oppidum Ceruariam versus distat à Barcinona passuum milia circiter quadraginta. Huc speculatores, quos à Barcinona Lusitanus exploratum res Aragonum miserat, redeuntes, multos principatus populos, qui defecerant, post Ilerdâ captam in Aragonum Regis obsequium & gratiam rediisse, & Tarraconenses cû Ceruariensibus metu perturbatis de deditiõne placandoque Regis animo consilium inisse dixerunt. Quorum delatis vulgatisque sermonibus, non parvus quidem timor hostes omnes inuasit. Et Lusitanus, qui Ceruariensibus auxiliâ implorantibus opem ferre statuerat, consilium & cogitationes impedit. Nam & si Ceruariensibus subuenire decreuerat, multis tamen, quos metus coeperat, hortantibus, ut Barcinonem potius redire, quàm Ceruariâ proficisci vellet, ne muris illic & obsidione clausus exitusque prohibitus, vel longa fame, vel expugnato oppido, in hostium potestatem venire cogeretur, diu cogitabundus, & ad deliberandum quid esset facturus anceps, nam & Barcinonam reuertî pudore, & Ceruariam ire metu prohibebatur, demum neque Barcinonam rediit, neque Ceruariam profectus est. Sed itinere, quod Ceruariam ducebat, omisso, cum omnibus copiis transuersum iter ingressus ad dexteram Montem Serratum relinquens, in Pratenfis Comitum terram peruenit. Quæ regio pars est prouinciæ Tarraconensis & Cathalonie principatus, versus septentrionem distatque à Barcinona passuum milia sexaginta. Hic oppida multa, quæ defensoribus carebant, expugnauit, quorum agros igne ferroque vastabat. Hoc eo animo Lusitanus faciebat, ut Pratarum Comes, qui Regis Aragonum copiis præerat suis populis auxiliâ laturus, ab obsidione Tarracæ, quam acriter oppugnabat, discederet. Et cû exercitu Pratas versus proficisceretur, cum eo Pratis egressus in itinere prælio decertaret, quo victo & militibus eius fuis, deinde Regis copias, quas cum Comitum exercitu coniunctas plurimum posse cernebat, tutius inuaderet. Ideoque quo maturius Comes venire, & suis auxiliâ implorantibus opem ferre cogeretur, violentius omnia vastare, crudelius in captiuos animaduertere. His præterea qui se mel moniti iussa morarentur & seruis portas patefacere horrendam & per multa tormentorum genera mortem minari. Quod ubi Rex qui Tarraconem tunc erat à multis, qui inde relictis omnibus rebus ad eum confugerant, accepit, tantâ sæuitia commotus Pratarum Comitem ab obsidione Tarracæ reuocatum cû aliis ducibus, quos Ceruarienses oppugnatum miserat, cû exercitu contra Lusitanum celeriter ire iussit. Cui mox & Ferdinandum filium, quem multis nobilibus præfecerat, subsidio misit. Qui tam & si puer ætate magis, quàm adolescens erat, annum enim quartum decimum agebat, magnopere tamē armis & equo gaudebat. Laudis igitur & belligerendi cupidus magna celeritate proficiscens die quarto Comitum suos fines ingressum consequutus est. Cuius aduentus incredibili læticia milites omnes affecit. Postero die cum omnibus coniunctis & instructis cohortibus in oppidum Comitum, quod Calafum vulgus appellat, & à Pratis, quæ inde cernuntur, milia passuum ferè quinque remotum est, Ferdinandus Princeps & Duces omnes ingrediuntur. Totaque nocte, propter propinquos hostes, paratas & armis instructas acies habuere. Complures equites armati postis extempore tentoriis, extra muros oppidi pernoctarunt. Vbi dies illuxit exploratores nonnullique Pratenfes ad Ferdinandum principem venerunt, & Lusitanum Pratis egressum Calafum versus cum maximis copiis & ordinibus instructis venire dixerunt, & iam signa eius & sublatus equorum pedibus puluis conspiciebantur. Tum Ferdinandus omnes ex oppido copias eduxit, & ad exponendas cohortes locum cõsiderauit. Oppidi situs & loci natura erat huiusmodi, in plano ferè loco incipiebat, & in collem leuiter accliuem confurgens, in editiore planiciem desinebat. Huc Ferdinandus copias adduxit, & milites omnes paratos & armis intentos esse iubens, vententes & iam appropinquantes hostes expectabat. Tum in aere ciconiarum repente densissimum agmen apparuit. Quod nouum genus augurii non paruum quidem multorum

Oppidum Calafum.

Calasi oppidi descriptio.

Ciconiarum multitudo.

L. Marinei Siculi. Lib. IV.

Lusitani uerba ad Gothalanos.

Ferdinandus acie instruit.

Verba Ferdinandi principis ad milites

mentes perturbauit. Aues enim etsi neque prodigiosae sunt, neque humanis carnibus vescuntur; inter utrumque tamen gregatim volantes exercitum, multorum quod futura caedem significare vis debantur. Interim Lusitanus quibus eodem non nihil turbatus angurio, metu tamen dissimulato milites, quos propter inspectum prodigium non paruus timor inuaserat, hortatus, oppido propius accessit, et apud diui Jacobi templum, quod a Calaso circiter mille passus aberat, castris continuit. Medium inter utrumque exercitum spatium maior erat planities, & opportunus ad pugnandum locus. Lusitanus instructa acie & exercitu tripartito Gothalanis equitibus, qui sibi primum praedium poposcerant, Petrum Decum praefecit. His omnes Burgundiae milites quorum magnum numerum habebat, subuentre iubet. Secundam aciem Nauarris & Castellanis compleuit, quibus Beltranum & Ioannem Almendaretem praeposuit. Tertiam, cuius ipse praefectus erat, ex Lusitanis & nonnullis Gothalanorum primariis equitibus instituit. Eius primipilus erat Laurentius Monticatinus. Custodes autem Comes Pallariensis, Redae Vicecomes, Graus Gerbellon, & Grullae dominus erant. Cohortibus hoc modo dispositis, longo sermone Gothalanos hortatus est. Quibus primum maiorum suorum virtutes illustres & res terrena marisque magnifice gestas commemorauit. Deinde omnes iniurias illis illatas a Rege Ioanne crudelissimas caedes, bonorum amissiones & agros igne ferroque depopulatos repetens, quot oppida, quot ciuitates, quot castella tormentis concussa corruissent, quot viri fortes apud Rubinatum ceciderant in memoriam adduxit. Barcinonae principatum vel liberum esse debere, vel ad Vergelli Comitum haeredes pertinere Barcinonensibus affirmabat. Qui si pristinae solitaque virtutis in praedio gerendo eo die memores esse uellent, facile quidem & amissas omnium bonorum possessiones recuperarent, & ignominias, quas indignissime perferabant, uiscerent. Non esse dicebat de victoria dubitandum. Propterea quod & virtute militum praestantiores erant, & numero plures. Quod etiam si numero plures essent, illa tamen ratio nobis perfacilem victoriam pollicetur, quoniam cum hominibus, qui pueri iudicium in re militari sequuntur, congregandum esset. Postremo ut pro honore, pro uita pugnaret, admonuit. A Gothalanis ad Nauarras accedens, illis cum multa uerba dixisset, quibus illorum animos accendere facile poterat, demum Caroli uianae principis mortem memorauit. Castellanis bella, quae Ioannes Rex Aragonum tot annos aduersus Ioannem & Henricum Castellanorum Reges indigne gesserat, retulit. Denique Burgundiae militibus atque reliquis, qui stipendio & praedae spe militabant, honores, & commoda, quae uictis hostibus uictores consequi possent, & quam plena diuitiis & hostium spoliis manus, quae bene pugnasset, in castra rediret: ostendit. Dum Lusitanus oratione conuincitur hortabatur, interea Ferdinandus etsi corporis robore minus firmus, ut supra diximus, propter aetatem, animi tamen uiribus fortis, ex colle ubi constiterat, exercitum ad planitiem deduxit, ibique ad hunc modum aciem instruxit, ut Pratarum Comes cum parte magna equitatus cum hostibus a fronte conficeret, primaque praedia committeret, statimque Bernardus Rocabertinus a dextera, & Matheus Monticatinus a sinistra pugnantem hostes a lateribus opprimerent, Henricus principis frater patruelis laborantibus, & quos hostium multitudo magis urgeret, cum suis equitibus subsidium ferret. Bernardum uero Gastonem cum pedibus montem, qui aderat, ascendere iussit, ut inde signo dato celeriter in hostes impetum facerent. Tarraconensis Archiepiscopus, Comes Modicensis, Ioannes Pratus cum equitibus suis pedibusque oppidum castraque tuerentur. Ipse autem cum primipilo Caraxona magna parte nobilium, quos salutis suae causa custodes habebat, Pratensem Comitem & qui cum eo prima praedia commississent, subsequeretur. Hoc modo ordinibus instructis, aduocatos Duces & omnes equites his uerbis alloquitur. Omnes homines, quibus aetas & rerum experientia de sunt, fortissimi uiri, non dare quidem, sed accipere doctrinam & consilium decet. Ego itaque quod sum & aetate puer, & in re militari tyroculus, & minus expertus, uos omnes rogo obsecroque, ut si uobis ordines, quos in instruenda acie considerauimus, minime forte probantur, & apte & statim mihi consilium uestrum & sententiam ostendatis, totamque aciem & pugnandi rationem uobis mutua

re, vestroque iudicio liberius instruere liceat. Volo enim si quid vestrae virtuti & rebus inclyte gestis fortunadetraxerit, ut non me ducem, sed ipsam possitis accusare fortunam. Nam quo statu simus, quo in loco sita sit nostra salus, omnes quidem mecum intelligere potestis. Rex noster abest, cuius nomen & praesentia nos hodie plurimum iuvare posset. Caeterum vestra virtus & rei militaris scientia, magnanimi proceres, me quidem patris aspectum desiderare non sinit. Mihi enim in huiusmodi fortunae conditione praelioque gerendo, quod aduersum tyrannum sceleratorum hostium ducem paramus, & si patris absentia, si mea puerilis aetas, si denique rei militaris pugnae nouitas, causa non parui timoris esse debeant, plus me tamen proceres spes virtutis vestrae, plus animi fortitudo, plus etas & rei militaris usus hortantur. Me namque fortiolem faciunt memoria victoriarum vestrarum, famaque preclara rerum, quas fortissime semper gessistis. Quae omnia mihi non solum timorem minuunt, verum etiam de sceleratissimis hostibus quae certissimam victoriam pollicentur. Quod si hostes hominum multitudine & exercitu numero plurimum posse videntur, non tamen timori nobis esse debent. Non est enim fortium viros, si quando numero paucioribus contra plures pugnare contingat, de salute aut de victoria desperare. Nam Alphonsum patrum sepius audiui narrare solitum, quod mihi quoque patet affirmavit, a vobis per paucis propter virtutem vestram, magnumque usum rei militaris, innumeras hostium copias fuisse superatas. Mementote igitur hodie viri fortes & amici mei, vestrae solitae virtutis, ut honorem & gloriam, quam vincendo vobis comparastis, & a maioribus vestris, qui fortissimi fuerunt, accepistis, posteris sine aliquo dedecore relinquatis. Ego autem eorum more maiorum & in laboribus, & in periculis, a vobis nusquam abero. Sed iam more nostro proceres diuinum numen & auxilium conuocemus, & in praelio semper in ore Aragoniae nomen & Dei sanctissimae genitricis habeamus. Hac oratione habita primi duces, pugnandi ordines instructos a principe comprobantes, principem primum obsecravit atque monuit, ut praelio abstineret, suosque pugnantes ex tuto loco cerneret, aliis deinde ad alia respondere volentibus tempus defuit. Propterea quod equites, quos princeps ad explorandum locorum situs & accessus ad hostes paulo ante praemiserat, cum ad hostium castra propius accessissent, cum hostium equitibus e castris egressis praelio contendere coeperant, & ab illorum numerosa multitudine superati fugientes ad sua signa reuertebantur. Quod cum princeps & eius duces animaduertissent, congestim canere tubas, & in hostes signa conferri iubent. Idem Lusitanus fecit. Signis itaque datis utrinque concurrunt. Comes Pratarum cum multis equitibus, quos ex omni numero in praelio principis elegerat, in hostes ingressus, illorum multitudinem magno impetu perfregit. Bernardus Rocabertinus & Matheus Montecatinus a lateribus, uti princeps instituerat, perturbatos hostes aggredientes, eorum multos occidunt. Hi tamen cum primo satis prospere pugnassent paulo post labore magno defessi vehementer a multitudine hostium, qui suis subsidio veniebant, premebantur. Id cum animaduertisset princeps, suis laborantibus, Henricum subsidio congestim misit, & Bernardo Gastoni, quem iugum montis cum pedibus ascendere iusserat, signum dedit. Ipse cum reliquis equitibus, quos apud se retinuerat, & Caraxona principis centurione, Henricum subsequitur. Ita vno tempore, magnum omnes in aduersarios impetum fecere. Praelium ingressus princeps in exhortando duces multosque equites nominatim appellauit. Quem cum illi in praelio nec sine periculo versari vidissent eius saluti pertimescentes acriter pugnare, & hostium non minus equos quam equites interficere. Hostes primo conflictu iam perturbati, alii labore defessi, alii vulneribus retardati, cum principis equitibus amplius resistere non potuissent, terga vertentes ad sua signa ducemque Lusitanum, qui nondum ex castris egressus erat, se recipere coeperunt. Hos insequentes victores a tergo, alios occidunt, alios vulnerant, non ab illis hortati praelium redintegrant, sed fuga simul cum aliis, qui subsidio veniebant, salutem quaerunt. Equites itaque per loca ad cursum expeditiora, pedites per asperiora montanaque timore perterriti nullo ordine turpiter diffugiunt. Complures inter fugiendum, quo celerius currerent, arma, quae deicere poterant, abiecerunt. Victores namque fugientium quoscumque consequebantur, ut

Acre praelium
apud oppidum
Calasum.

L. Marinei Siculi. Lib. xv.

hostium multitudinem minuerent, omni neglecta redemptionis conditione, trucidabant. Lusitanus autem suos omnes magna cum strage profligatos esse videns, pauore magno concussus & anceps propriæ salutis equo, quo vehebatur, dimisso, recentiorem alium pernitioremque subito conscendit. Et Regis dimissis insignibus, equitis habitus assumpsit. Et nocte superueniente se victoribus immiscuit. Quibus cum ad portas usque Pratarum peruenit, ubi milites non nullos, qui oppidum tuerentur, reliquerat. Hinc victoribus ad Principem Ferdinandum redeuntibus, admissis equo calcaribus ingressus est oppidum. Quo deinde diffugientes exercitus eius reliquæ sparsæque cohortes, quæ siluis delituerant, flammarum signa prospicientes ad multam noctem sese receperunt. Ceterum Ferdinandus milites etsi primum nullis eorum, qui fugiebant, hostibus parcebat, deinde tamen prædæ cupiditate capti, cum colligendis hostium spoliis incubant, & cadentibus arma & quidquid preciosum erat detrahunt, multis, quos vel occidere, vel capere poterant, fugiendi locum spaciumque dederunt, minoremque victoriam fecere. In qua quidem Duces & equites omnes principis Ferdinandi suas vires & animi fortitudinem in officio rei militaris ostenderunt, & imprimis Bartholomæus cognomento Vius, ut alios omittam. Hic enim eques leuis armaturæ cum hoste validissimo cataphratto homine valentissimo, qui magnitudine corporis & virium magnus Burgundus vocabatur. Cui Bartholomæus occurrens lanceam per os emisit, & auulsa hasta ferrum, quod ossibus infixerat, restitit. Quo vulnere accepto magnus Burgundus ex equo cadens efflauit animam. Ferdinandus autem post solis occasum, etiam discedente crepusculo luceque diei multis hostium captis, pluribus occisis, & reliquis diffugientibus, insigni victoria potitus, apud Pratas, quo se recipiebant hostes, insidias veritus, suorum salutem consulens, receptui canere iussit, suasque cohortes, quæ diffugientes adhuc hostes in sequebantur, ad se reuocauit. Cuius iussu reuertentes equites, alii captiuos hostes secum duxerunt, alii magnas prædas, & multa spolia signaque retulere. Lusitani quippe exercitus equites grauis armaturæ propter vulneratos interfecti quoque centum septuaginta, & capti ducenti fuerunt. Quorum equi complures occisi, nonnulli simul cum equitibus & armis in victorum potestate venerunt. Et quod magnopere mirandum fuit lætoremque victoriam fecit, tanta hostium multitudine Ferdinandus, etsi perpauca vulnerati, desiderati tamen nulli fuerunt. Quæ quidem res principi Ferdinando, cunctisque victoribus solidum & cumulatum gaudium, maioremque voluptatem præbuit, quam ipsa victoria. Ideoque princeps ea nocte copias in oppidum reductis, & captiuis custodiis traditis, primum Deo pro parte victoria gratias egit, votaque persoluit. Deinde vulneratos omnes reuisit, commendauitque medicis diligenter. Hinc ad castra reuersus ad Regem Tarraconem de prælio gesto nuncios cum literis confestim misit. Qui nuncii de victoria peroptata incredibilem læticiam Regi & Reginae, qui de filii salute valde solliciti erant, attulerunt, adeo ut Rex præ nimio gaudio oculorum visus, quos amiserat, recuperauerit, & Regina vota, quæ pro filii salute promiserat, Deo Optimo Maximo persoluit. Sed redeo ad Principem Ferdinandum. Qui magna victoria potitus, ut erat magnanimus & humanissimus Princeps, ut animos omnium equitum suorum, quos fortissimos cognouerat, ad maiora facinora concitaret, quum omnibus gratias egisset, & eorum fortitudinem collaudasset, paratis epulis magno lautoque conuiuio cunctis Ducibus & multis equitibus, ut vna secum & eadem mensa simul discumberent, familiariter imperauit. Inter cœnandum autem unusquisque læticiæ plenus & honoris quod in prælio fecerat, & quidquid sibi contigerat, principi referebant. Princeps autem Ferdinandus cum pariter omnium virtutem & fortitudinem collaudasset, vnum ex captiuis adduci iussit. Is erat ex Lusitanis, qui a principe Ferdinando, quot hominum milia Lusitanus ex Pratis secum duxisset, & quot illic reliquerat, interrogatus, habuisse Lusitanum dixit hominum milia septem, ex quibus Pratis quingentos, qui oppidum tuerentur & conseruarent, reliquisse. Hoc in custodiam reducto, alius ex Castellanis adductus est. Hic eadem interrogatus, eodem modo respondit. Hac re gesta Ferdinandus certis equitibus imperauit ut stationes omnes requirerent. Quod cum diligenter omnes fecissent, quieti se dederunt.

Bartholomæus Vius memoria dignus

LIBER. XVI.

DE EODEM BELLO.

POSTERODIE Lusitanus ex Pratarum oppido, quo diffugerat, discedens, certis ducibus usus per montes & inuia loca proficiscens Manresam ciuitatem, quæ distat à Barcelona triginta milia passuum, peruenit. Vnde paucis ante diebus magna cum spe habende victoriæ discesserat. Qua quidem spe frustratus eius animus & tristitia affectus quiescere nõ poterat. Quippe qui desiderabat aduersam superare fortunam. Assiduis enim multorum vocibus & querelis offendebatur. Qui Calafetano prælio filios infeliciter amiserant. Multerum quoque miserabiles quæstus, quæ cum filiis etiam viros in bellis extinctos repetebant, molestissime ferebat. Ideoque Beltranum Almendaretem legatum cum exercitu Ceruarie subsidio mittens, ipse cum reliquis copiis in Ampurdaniam prouinciam venit. Quæ regio est prouinciæ Tarracensis Galliam versus, multorum oppidorum & bellicosæ gentis, distatque à Barcelona quinquaginta milia passuum. Hic multis prouinciæ populis conuocatis Besalonensibus, qui rerum omnium penuria laborabant, opem tulit. Est autem Besalon oppidum inter Gerundâ & Barceloniam. Hac ope recreati Besalonenses, sumptis armis cum eo simul proficiscuntur. Quorum virtute fretus Lusitanus, erant enim bellicosi & armis atque præliis assueti, Turanam oppidum quod aberat à Bisalona passuum milia triginta, cum magnis copiis oppugnatum venit, totumque oppidum, ne quis effugere posset, obsidione cinxit. Erant autem intus præter oppidanos Regii equites quadraginta, & oppidi præfectus, qui dicebatur Baniolus. Hi cum neque oppidum, neque seipsum ab hostium machinis, tormentis & oppugnationibus tueri possent, & nulla fugæ spes esset, conditione, ut pecunia redimerentur, sese dederunt. Quibus in dedittonem acceptis, elatus ea victoria Lusitanus Bisbalim oppidum versus, quod non longius aberat, exercitum duxit. Cuius oppidi cultores admodum fideles sub Regis imperio constantissime permanentes, aduersus hostes arma parauerant. Et Petro Torrellæ Regis legato, qui oppido præerat, sese aut Bisbalim patriam defensuros, aut ad unum mortem propugnando subituros iureiurando confirmauerant. Lusitanus autem prope oppidum copias adduxit, & loco ad oppugnandum dum satis opportuno castra ponit, multis tormentis oppugnat, concussi iam muri disrumpentur. Et qua tormenta propugnatores submouebant scalis & vineis ascendere conabantur. Regis autem legatus Petrus Torrella milites & oppidanos hortatus in hostes à muris tela saxaque conticere iubet. Tum omnes fortissime propugnantes hostium nonnullos occidunt, alios in castra reuerti compulerunt. Ex castris tormenta rursus exercent, & ex oppido item tormentis saxa iaciuntur. Interim Petrus Torrella, qui Bisbalis tuendæ curam habebat, nunciū, qui quanto in discrimine versarentur omnes qui oppidum defendebant, Regi denuncaret, properare iussit. Auditoque nuncio Rex cognitoque suorum periculo, collectum pro tempore subsidium obsessis confestim misit. Et Duces qui tum Gerundæ præerant, missis nunciis huc quæ primū tractare cum suis copiis imperauit. Hi dicto Regis audientes, omnes equites peditesque sumptis armis festinare iubent, ac celeriter venientes cum aliis, qui Regio iussu subsidio venerant, se coniungunt. Et in Pobolitano castello, quod à Bisbali passuum milia quinque aberat, relictis omnibus impeditimentis noctu magno silentio præmissio nuncio, qui oppidanos de aduentu eorum certiores faceret, ad oppidum propius accedunt. In quod nondum orto sole portis reclusis recepti fuerunt. Lusitanus interea & de illorum aduentu commonitus, & Calafetanæ fortunæ memor castra duplici fossa muroque muniti magnisque sudibus circumvallari iusserat. Et locis, quibus ad se oppugnadum facultas & opportunitas hostibus esse videbatur, machinas & multatormeta collocauerat. Postero die Regii Duces ex oppido egressi instructas acies habuere. Et si hostes à ca-

Manresa ciuitas.

Ampurdania prouincia

Oppidū Besalon.

Baniolus Regis præfectus

Bisbalis oppidum.

Petrus Torrella Regis legatus.

Pobolin oppidum.

L. Marinei Siculi. Lib. xvj.

Oppugnat
Lusitanus op-
pidum.

Mons Rupia

Praelio conte-
dunt.

Transfuga ex
Lusitanis ve-
nit ad castra
Regis.

stris exirent expectabant. Quos ubi tam diutius infra vallum se continere viderunt, propius accedunt, & in eos irrita tela coniciunt. Itaque cum propter munitiones, quas densissimis sudibus inexpugnabiles confecerant, eos offendere nullo modo potuissent, & ipsi illorum tormentis premerentur, inde discessere. Et ut hostium vires frangerentur Ampurdanorum partis aduersae, qui Lusitanum pecuniis & exercitu iuuabant, omnibus agris & possessionibus igne ferroque vastatis, in oppidum magna cum praeda rediere. Interim Lusitanus oppidum tormentis oppugnat, & turrim, quae firmiter erat, continuis & crebris ictibus concussam iam disiecerat. Ex oppido item Regis saxa tormentis in hostes iaciebant. Atque ita pugnae utrinque multi perierunt pluresque nobiles partim occisi partim grauissime percussis concidebant. Die toto tormentis pugnatum est, noctis tenebrae pugnae finem fecere. Caeterum Lusitanus potius oppido spe destitutus, timensque ne obsessus in castris, comaeatu, quem multis ex partibus expectabat, & subsidio prohiberetur, de tertia vigilia castra mouens, prima luce ad Pobolim, quam a Bisbali passuum milia quinque abesse supra demonstrauimus, cum exercitu peruenit. Et iuxta oppidum positis castris Ceruariensibus, quorum agros Ferdinandus Regis filius depopulabatur, subsidium misit. Mox autem cum audisset Regis exercitum Bisbali discessisse, super montem Rupiam, qui aderat, copias adduxit, ibique castra ponit. Motus non difficilis erat ascensus, & ab Oriente planities, hac venientes equites Regis praelium repente committunt. Acriter utrinque pugnatum est. Primo praelio pauci cadunt, vulnerati plures iuere. Tandem Lusitanus in castra sese receperunt, & insequentes Regios equites redire tormenta coegerunt. Post solis occasum omnes in castra recepti fuere. Lusitanus nocte fere tota magno silentio pugnae sequentis diei ordinem & rationem considerans vigilanter instituit, ut cum primum illucesceret Regia castra repente subitoque cum omnibus copiis inuaderet, ita fore sperans, ut hostes ex improviso & inopinantes aggrediens, magno impetu valde perturbaret, & perturbatos ac impeditos multo facilius opprimeret. Quod consilium transfuga quidam siue poenitentia ductus, siue diuinitus, noctu clam a Lusitani castris egressus Alphonso Aragonico, qui ea nocte cum equitibus centum missus a Rege superuenerat, aliisque Regis Ducibus aperuit. Alphonso itaque Lusitanus detecto consilio transfugam in suum tabernaculum adduxit, reliquosque Regis Duces equitesque vocari coestum iussit. Quibus adhibitis quas copias, quot equites & quot pedites Lusitanus haberet a transfuga diligentissime quaesuit. Is respondit in Lusitani castris esse hominum milia fere quinque, ex his equites circiter mille, peditem qui armis erant assueti numerum trium milium, denique pugnantium milia quatuor se connumerasse dicebat. Alphonso hac re cognita & transfuga custodibus honorifice tradito, Duces omnes & centuriones comonet, ut quisque cohortis suae milites ad tertiam usque vigiliam coalescere sinat, deinde vero unumquemque magno cum silentio diligenter in armis esse iubet. Itaque sedulo suum quisque fecit officium, aliquantisper maturius quam Dux Alphonso imperauerat intenti sumptis armis expectabant. Alphonso autem ubi Regios omnes equites atque pedites ad pugnandum paratissimos esse vidit, exercitus quadripartitus est, ut in hostes alii a fronte, alii a lateribus, alii etiam a tergo dato signo celeriter impetum facerent. Ut cum hostes in sua castra se recipere conarentur, minus facile reuerti possent. Itaque castris bipartitis & in medio castrorum ad currendum expeditissimo loco relicto, quasi magno vico ciuitatis, Alphonso suorum alios ante castra veteris hostibus opposuit. Ad sinistram alios, alios ad dexteram consistere iubet. Ipse vero post castra cum suis equitibus constitit. Quos autem in fronte castrorum aduersos hostibus opposuit, monuerat, ut appropinquantibus hostibus per media castra simulata fuga quasi hostium perterriti multitudinem, terga vertentes & equis admotis calcaribus celeriter omnes concurrant, & relictis aliquantulum castris in hostes conuerterentur, fortissimeque pugnant. Alii simul ab utroque latere, simul a tergo omnes uno tempore penes circumuentos hostes opprimerent. Hac itaque ratione modoque Regis exercitibus partitis, cohortibusque dispositis, Lusitanus ita ut statuerat, suos hortatus, vix expectata luce diei, cum omnibus copiis a castris egressus repente signa canere, & in Alphonso equites, qui ante castra sese opposuerant im-

petum fieri iubet. Omnes ingenti clamore tubarumque clangore concurrunt. Iis propius accedentibus & pilis penè directis, equites Regii, ut Alphonsus Aragonens Imperauerat, simulato metu sese fugę dederunt. Hos Lusitanos insequentes Regię cohortes & à tergo simul & à lateribus inuadunt. Alphonsus Aragonens cum suis equitibus & cum aliis qui fugam simulauerant, reuertentibus à fronte magnum celeriter in hostes impetum fieri iubens, in hostium agmen numerosę multitudinis omnium primus ingressus est. Cuius audita vox & facies aspectu terribilis hostium quidem mentes, qui eum abesse crederant, maiorem in modum perturbauit atque impetum viresque cōpressit. Fortissime tamen ab omnibus ex ortu solis ad horam diei fere quintam pugnatum est. Vtrinque prius plures cōcidere. Tandem circiter meridię Lusitanorum alii laboribus defessi, alii retardati vulneribus, quum iam amplius & solis ardoribus (gestum est enim hoc prælium Nonis Quintilibus) & Regiis militibus adhuc strenue pugnantibus resistere non potuissent, omnes, quos non vires quędē sed mortis potius metus adiuuabat, relictis castris terga verterunt. Quos diffugientes Regii milites ad vnum quidem vel occidissent vel ad Regem captos adduxissent, nisi & ipsos longissimę pugnę maximus labor, & solis ardentissimus estus iam defatigatos ab hostium persecutione redire coegissent. Perierunt tamen hoc prælio Lusitanorum equites ducenti & sexaginta, pedites circiter mille, totidemque capti fuere. Reliquorum pauci sine vulneribus euaserunt. Ex Regiis pauci desiderati, vulnerati vero plures fuerunt. Hoc prælio gesto, & audita Lusitanorum strage, plures Ampurdanię punitię populii metu percussu legatos ad Regem Tarraconensem miserunt, qui dicerent sese in officio semper & obsequio permanisse, neque Lusitanum vnquam iuuisset, neque cum aliis obstinatis cōiurasse, sese omni tempore ad oia que Rex imperaret cōparatissimos esse semperque fuisse dixerunt. Obsecratum nunc oratumque Regiam maiestatem venisse, ut bonis eorum seque ipsi vti vellet. Hos Rex & libenter audiuit, & eorum voluntatem sibi pergratam fuisse significauit. Eisque literas ad filium Alphonsum Aragonensem dedit, quibus eum rogabat ut bonos viros omnes que commendatissimos haberet, plurimi faceret, & magnis honoribus afficeret. Alphonsus Aragonens interea nuncios de prælio gesto deque captiuis ad Regem miserat, & copias in castra reductis, dum sepelirentur occisi, vulneratos magna cura diligentiaque curabat. Rex vbi deuictis hostibus & Alphonsi victoria ex nunciis accepit, Tarracone discedens Ceruariam versus cum paucis equitibus proficiscitur. Hic Ferdinandus Regis filius, ut supra demonstrauimus, agros Ceruariensium populabatur. Huc Rex & Alphonsum filium cum copiis omnibus, quas secum habebat, venire iubet. Quo etiam Regina, quę Vildeconates, qui à Dertosa quatuor fere passuum milia distat, obsidione premebat, Regis nunciis accersita cum multis equitibus & peditem septem cohortibus venit. Cum omnes vnicuique conuenissent, Rex oppugnare Ceruariam statuit. Ceterum propter magnam oppugnandi oppidi difficultatem Rex magnum tormentorum numerum multasque machinas parari confertisque iubet. Est enim oppidum non minus opere, quam loci natura munitum, in accliuo colle situm muris ac turribus egregie cinctum. Dum itaque iussu Regis machine & tormenta parantur & conferuntur, Alphonsus Aragonens Equalatum oppidum, quod abest à Ceruaria milia passuum circiter septedecim, cum equitibus centum & quinquaginta totidemque pedibus peropportune profectus est. Erant enim in hoc oppido due factiones, alii quippe reclusis portis ingenti tumultu Regem, alii Lusitanum expectabant. Cum igitur Alphonsus oppugnare oppidum cœpisset, Regię factionis oppidanum statim magno clamore Regem appellat, ac per vicos cum diuersę factionis oppidanis, qui portas Alphonso vententi clauerant, acriter pugnare cœpere. Quod cum audisset Alphonsus equo descendens ipse scalas oppidi muris apposuit, & suorum militum alios muros ascendere, portas alios perfringere iubet. Dum milites Alphonsi iussa peragunt, in oppido toto non à viris modo, sed à mulieribus etiam aliis de fenestris lapides in hostes deficientibus, aliis gladiis telisque per vicos pugnantibus adiuantibus, acriter & ingenti clamore pugnatur. Alii quippe Regem, alii Lusitanum Barcinonemque nomina bant. Portis tandem perfractis ac diuulsis Alphonsus cum equitibus ingreditur. Quę hostes

Prælium magnum.

Occisorum equitum numerus.

Ex multis oppidis legati veniunt ad Regem.

Rex ex Tarracone Ceruariam venit.

Oppidum Equalatum & in eo res geste.

L. Marinei Siculi. Lib. xvi.

cum vidissent magno timore perterriti, celeriter domum suam se quisque recepit. Vbi cum se tutari minus possent, Regis & Alphonsi nomen magna voce vocauerunt. Quibus Alphonsus veniam petentibus facile pepercit, mulieribus præsertim, quæ miserabile fletus & sparsis crinibus eius pedes osculabantur, quas nemo quidem mortalis, nisi penitus humanitatis & rationis expertus, sine lachrymis vel audire vel cernere potuisset. Alij enim maritos multis grauibuscque confectos vulneribus domum egerrime reducebant, interfectos aliæ tabulis impositos ferebant, aliæ viscera membraque sparsa colligebant, nonnullæ sua ipsæ vulnera patiebantur. Frangebant præterea hominum mentes & omnibus lachrymas excutiebant puerorum ac puellarum miserabiles questus. Prouocabant etiã lachrymas & maximos fletus victi, tanuæ, parietes humano cruore madentes. Alphonsus itaque hostes non solum impune dimisit, sed etiam commotus humanitate multis verbis consolari conatus est. Aliis quoque, qui cæteris conturatis in fide permanentes maximum fidelitatis argumentum & ingentem virtutem præ se tulerant, non immerito quidem gratias egit. Cæterum qui ceciderant sepultis, postero die Cernariam ad Regem prospere rediit. Rex interea Ceruariam multis tormentis oppugnat. Cuius muros ac turres indices minores tormenta faciebant. Ceruarienses Lusitani copias & subsidium expectantes, multis diebus è muris & propugnaculis oppidum maximis laboribus summisque periculis tutari conabantur. Sed diuturna oppugnatione iam defessi, cum quati muros assidujs tormentorum ictibus & labare turres vidissent, & urgente fame coacti ac spe subsidij penitus destituti, Regi conditione sese dedere, vt in pristina fide ac libertate manerent. Rex conditionem non renuit, quippe qui hostium poenitentiam quæ poenam malebat. Portis igitur reclusis Alphonsum Aragoneum cum multis equitibus in oppidum præmittit, quem Regina & Ferdinandus princeps cum primis Ducibus consequuntur. Ipse multis relictis in castris equitibus paucis comitatus ingrediens oppidanis & veniam petentibus facile concessit, & dexteram omnibus osculandam præbuit. Cumque plures oppidanorum inedia longaque fame confectos oris squallore notasset, atque pueros esurientes non sine lachrymis à parētibus panem miserime petentes audisset, humanitate per motus quæ primum molita cibaria ex castris afferri iussit, allatumque panem varij generis id est militarem, speusticum hoc est subito confectum, nauticum, qui & his costus dicitur, focacium & cinericium viritum diuisit. Paucos hic dies Rex commorat, oppido Ioannem Carcasoniam præfecit, quem & dum viueret arcem oppidi cum iuribus & omni censu donauit. Hinc cum omnibus copiis oppidum Pratarum versus, quo Lusitanus ab Alphōso Aragonico prostrigatus suarum copiarum reliquias adduxerat, proficiscitur. Quod vbi Lusitanus intellexit oppido deserto Barcinonem celeriter se recepit. Rex acceptis in deditiōem Pratesibus, dum Lusitanum persequitur ex itinere oppidum Redonam, quod distat à Tarracone passuum milia septēdecim, aggressus est. Biduoque oppugnatum simul cum arce, quæ cōcussa tormentis casum minari cœperat, in deditiōem accepit. Hac ita re gesta omnes diocesani Tarraconenses atque Bernardini religiosi, qui diuo Bernardo templum dicatum, quod Sanctas Cruces appellant, incolunt, ad Regem pacem & veniam petentes vndique nec sine muneribus conuenerunt. Quibus clementer acceptis & huius prouincię populis in potestatem redactis, Rex Ferdinandum principem & Alphonsum Aragoneum aliosque Duces cum exercitu Dertosam versus præmittit. Quæ ciuitas ripę annis Iberi apposita Orientē versus a Tarracone passuum milia quinquaginta, remota est. Hos cum Regina reliquisque Ducibus atque magno equitum numero in fluminis ripa commorantes apud Ampostam die quarto cōsecutus est. Quod oppidum in eiusdem annis altera ripa situm est, inter Dertosam & Cæltibericum mare, distatque ab utroque loco spacio ferè stadiorum quadraginta. Hic Regis copias aliquot dies annis Iberus commoratus est. Qui ex Cantabrię montibus oriens, etsi modico fonte, largissimo tamen tractu fluens totaque Cæltiberorum prouincia lapsus, priusque CæsarAugustæ incenia, vbi longo ponte transitur, abluat, Salonem annem & plures alios ad se recipit. Hinc etiam ad Dertosam præter Gallicum aliosque minores Singam atque Sycorim magnos annes admittit. Tunc etiam pluvialibus

aquis

Multa generis panis.

Oppidum Redona.

Sanctas Cruces.

Ampostanum Castellum. Iberus annis.

aquis & hybernis imbribus auctus ex utraq; ripa campos inundauerat. Nullis igitur vadis reptis ad CæsarAugustæ pontem, qui distat ab Amposta passuum milia centū & quinquaginta, Rex exercitum ducere longū nimis atq; laboriosum existimans, ratis ex tēpore factis & cōnexis inuicem trabibus, paucis diebus exercitum traduxit. Plures tamen & fortiores equi, quos in scaphas ingredi cogere non potuere, celeriter anem tranauerūt. Hos tamen artis nauicę peritiores e cymbis, longis habenis funibusq; præeuntes ad alteram ripam fluminis trahebant. Omnibus tandē traductis copiis, Rex, qui apud Ampostā faciliores accessus & propinqua loca cognoscerent, & cōmodum castris locum diligenter eligerent, misit. Hi locis omnibus vndiq; prudenter inspectis, & quibus tutius castra locari possent, electis, ad Regem reuersi locorum situs & vbi castra commodius esse possent ostenderunt. Tū Rex instructas acies ad locum, quem apud oppidum elegerant, adduxit, ibiq; positis castris, locis opportunis tormenta disponit. Ceterum & accessus ad oppidum propter flumen & proximas siluas difficilis erat, & oppugnandi summa difficultas. Quæ quidem res spem nullam victorię potēdiq; oppido Regis equitibus dabat. Nam oppidum vel loci natura vel hominū industria munitum, sic se habet. Situm est, ut supra demonstrauius, in ripa fluminis, cuius partes ferē duas orientem versus Iberus annis circumfluit. Tertia vero pars, quæ ad occasum spectat, ex amne ab utroq; latere duplici fossa valloq; validissime cingitur. In medio porta tum ante tum etiā ædificio maximo valde munita, cū ponte ligneo, mobili tamen penduloq; ut pro tempore custodumq; voluntate demitti tolliq; facile citiq; posset. Et uterq; locus, vbi muri fossęq; flumini coniunguntur, duabus oppositis arcibus tutissimus. Arces quoq; vix expugnabiles, quarum fundamenta nō in primo mobilisq; solo, sed in imis latomitis, hoc est lapidicinis iacta firmaq; consurgunt. Hac igitur animaduersa munitione, Rex machinis & tormentis omnibus tripartitis oppidi portam & utraq; arcem die noctiq; acriter & incessanter oppugnari iubet. Ceterū iussa Regis oppugnātibus præter magnas oppidi munitiones & propugnātes hostes, magno quoq; anni tempus erat impedimento. Hyems enim horrida sequebat magnis & assiduis imbribus. Tanta enim illius hyemis magnitudo fuit, ut ingēs variusq; serpentum numerus ac frigoribus, e proximis siluis & montibus egressus ad stationes & castra reperit. Serpentes aut quāuis admirabilis magnitudinis, innoxii tamen in castris oppressi nimio frigore inter homines versabantur. Lupi quoq; gregatim milites e castris non procul egressos sæpius inuasere. Multorū præterea fontium, quib; milites in castris utebant, aquæ paludis & lactū, qui ad erant exhalatione corruptisq; vaporibus infectę, nōnullis nobilibus inopinatę mortis causa fuere. Postremo perhorrenda vox & humanæ persimilis noctibus ferē singulis audiri, quæ nihil præter horrorem mœsticięq; portendens, magnum quidē timorem viris etiā fortissimis incutiebat, adeo ut strenuissim; quisq; metu perterritus nō nisi de discessu cogitauerit. Omnesq; discessissent omnino, nisi vel pudor, vel virtus, quę cum timore pugnabat, vel Regis autoritas & aspectus eos retinisset. Ceterum cum diutius magna pericula, summos labores, vim imbrum, & perhorrendam temporis sæuitiam tolerassent, demum longa vigilia & oppugnatione defessi nōnulliq; propugnantium telis percussi, iam minus strenue nec suo more solitaq; fortitudine oppugnare oppidum murosq; tormentis ferire videbantur. Eorumq; multi fronte, nonnulli verbis, in castris & oppugnatione sese non sponte manere significabant. Plures præterea se quamprimum discessuros aperte dixere. Quod quum Rex animaduertisset, omnes ad se conuocatos huiusmodi verbis alloquitur. Quoties ego res a vobis multis in locis animose strenueq; gestas hæten; memoria repetere solebā, fidissimi milites, q̄tes & insignes victorias vobis partas animo cōplexus sum, quoties deniq; fortitudinem vestram & facta præclara, quibus certe vos immortales fore cernebam, mecum cōsiderare solebam, magnitudinem quidem vestrę virtutis admiratus, eos esse vobis animos, eas virtutis flammās, eos laudis amores, mihi sine dubio persuaferam, quibus non hostis vllus, non vlla periculi magnitudo, non labor extremus, non deniq; mors ipsa timori esse vnq; posset. Quā quidem opinionem mihi de vir

Amposte de
scriptio.

Latomia .i.
lapidicina.

Serpentes ad
castra repse
runt.

Luporū mul
titudine.

Vox nocte au
dita.

Oratio Ro
gis ad milites.

tute vestra quæ rectissime susceptam cum alia per multa, tum etiam hoc unum periculum, quod nuper fecimus, confirmabat, cum per pauci numero Bellagueram, quæ nobis venientibus portas clauserat, vobis audentibus ingressi sumus, atque numerosam ferocemque hostium multitudinem virtute vestra facile compressimus. Verum enimvero nescio quæ res hoc tempore vestros adhuc inuictos animos percussit, vos enim non hostes profecto, nam hostes timendi causa non est, sed fugere labores & temporis sauitiæ cedere, quod nunquam futurum sperauit, vehementer admiratus, ne frontibus quidem vestris negantibus animaduerto. Nam & oppugnationis retardatio & nonnullorum facies quæ fractas & à castris alienas mentes habeatis ostendunt. Quamobrem vos ego milites non accusandi quidem, sed monendi gratia vocavi, pro vestra erga me fide proque meo in vos liberisque vestros amore rogaturus, ne vestras insignes laudes, ne virtutes immortales, ne rerum gestarum famam, qua cunctos mortales exceditis, ne victoriarum memoriam, ne vitam sine labe sine villo dedecore actam, nunc paucorum dierum laboris impatientia deformari patiamini. Hic enim labor, qui per breuis est & iam finitus, à vobis quidem quæ primum recedet, & vestræ virtutis nomen æternum & clarum semper in posterum summis laudibus effertur. Nam per Deum immortalem quid nobis laboris superest? Non ne hostes omnes compressimus? Scimus milites, homines qui sunt in Amposta tum nostra oppugnatione, tum inedia & rerum omnium penuria coactos in nostram propediem potestatem esse venturos. Qui etsi rebus omnibus abundarent, nostram tamen obsidionem diutius ferre non possent. Derto sanorum quoque legatos ad nos de deditone missos in itinere esse mihi iam nunciatum est. Barcinonenses præterea, qui soli ferè debellandi supersunt, extrema laborantes egestate consumptis eorum opibus, fame iam & rerum omnium inopia compulsos & subsidii spe penitus destitutos atque suorum errorum poenitentia ductos, non solum de deditone, sed de præiudicatis etiam ciuitatis muris, ut nos, si voluerimus, alto curru triumphantes excipiant, statuisse cõpertum habeo. Quare vos ego rogo milites moneoque, nam præcipere vobis nihil debeo, ut animos mihi vestros non infractos, vultus non demissos, sed fortitudinis & alacritatis plenos, ut consueuistis semper, ostendatis. Non ignoro milites vos honoris & amoris mei causa multa pericula & magnos labores pertulisse. Sed nunc scire debetis nostros iam labores omnes exhaustos. Ad bellum quippe finem & peroptatam de hostibus victoriam peruenimus. Nolite igitur imitari segnes agricolas, qui suorum laborum præmia & iam maturos fructus aliis per ignauam & desidiam relinquunt. Erigite igitur animos vestros, optimi viri, & in sceleratos hostes, qui nostrorum laborum causa fuere, totis viribus solitaque fortitudine vestra consurgite. Hic enim nobis labor extremus qui omnibus vestris laboribus additur, vobis certe quietem, vobis ad domos vestras, ad cõiuges, ad liberos reditum conficiet. Hic denique vobis magnam læticiam, vestrisque posteris ingentem gloriam afferet. Quod si vel audita, vox vel serpentum multitudo, quasi mali quiddam futuri portendant, timorem vobis incutiunt, quis est tam rationis expers, qui vocem, quam singulis nobiscum audimus, hominis esse non sentiat? Atque eius quidem hominis, qui propter metum qui escere non potest, sicuti pertimidus canes, qui nocte acti formidinis vel latrant continue vel vultant. Serpentes autem sunt natura frigidiores, propterea quæ terram, quæ frigidissima est, toto corpore contingunt. Ideoque si virgente frigore homines adesse sentiunt, ad eos natura duce confugiunt, ut caleant. Vox vero, quam noctu percipimus, si diuinitus est emissa, quid aliud præcipere vel monere debet, nisi ut hostes suorum errorum poeniteant? Qui & si sui Regis amorem contempserit, DEI tamen Omnipotentis iusticiam timere velint. Aduentus præterea serpentum, qui nostra in castra repserunt, & innoxii nobiscum degunt, si nobis antiquorum more liceret ominari, quid portenderet, nisi hostes necessitate coactos & nostræ clementiæ spe peremotos in deditonem esse venturos? Sed ego milites hac locutus sum, non ut eos, qui propter id à me iam discedere volunt, amoto metu securos in castris retineam, nam si quis hoc metuit, quod nocere non potest, multo quod magis hostes timebit armatos. Discedat igitur omnes, si velint, apud quos plus metus potest, quam virtus. Ego enim scio mihi milites & fortes viros non

defuturos. Non enim me deserent fidelissimi proceres vel Hispani vel Siculi in Ampostæ oppugnatione, quæ per breuis est & iam finita, qui mecum & cum fratribus meis in obsidione Neapolis continuos viginti annorum labores & quæcūq; mortales & viri fortes pati possunt pertulerunt. Et qui multis aliis in locis, ut sibi virtutis famam & laudis gloriam quærerent, nō dicam maximos labores & quæcūq; pericula, sed ne mortem quidem unquā timuerunt. Quibus ego & hætenus quoad potui satisfeci, & deinceps Deo iuuante, multo melius satisfacturus sum. Ignanos vero qui neq; labores ferre possunt, neq; virtutis præmia cognoscunt, non ut me sequantur, ad virtutes & laudes hortari volui, sed ut Ducis officio fungar. Qui tamen si virtutis amore deinceps laborem ocio prætulerint, apud me non minus quidem, quæ cæteri, quos charissimos habeo, valebunt. Hoc sermone Regis habito, milites obortis lachrymis gemitus continere vix poterant. Tum Scipio natione Siculus, cui Patella cognomen erat, quam de Sicilia, inquit, qui tibi nunc militans Rex fiduciam habes, ea profecto te nunquam faller. Ego enim noui tum Siculorum, tum Aragonum omnium erga te voluntates, qui nō modo hic te non deserent, sed hoc etiam peracto bello, quocūq; iusseris, ire præparatissimi sunt. Quin eundem esse reliquis omnibus animū dubitare quæ non possum. Nā quis est tam laboris impatientis, quis tam sui honoris oblitus, quis tam virtutis & officii militaris immemor, ut in fine iam bellorum Regem suum deserere turpiter audeat? Cum præsertim quisq; non magis imperio Regis, quæ ex vsu suo bellum gerat. Omnes enim hoc bello confecto & deuictis hostibus cum honore, cum Rege victore, cum gloria, ad lares nostros, ad coniuges, ad liberos, ad propinquos & amicos victoriam & nostrorum præmia laborum referentes alacres truertemur. Nūc autem quis adeo vel impudens vel imbellis vel ignauus est, qui Rege deserto in patriam ad uxorem & liberos proficiscatur? Exhibunt enim obuiam redeunti, quibus desertori concules et amici lætantes, quid de suo Rege sciscitantibus respondebit? Vel quo animo, quibus oculis in posterum commisionem & Regem suum, quem bellū adhuc gerentem crudeliter in castris & oppugnatione deseruit, aspiciet? Quapropter, inuisitissime Rex, ipse quidem, qui tuorum militum animos tam pluribus annis expertus sum, & si labor maximus & temporis sequitia nonnullorū vires perfregit, me tamen vadem Regiæ tuæ maiestati præbeo, eorum honori tuo neminem unquæ defuturum, neminem discessurum ab officio, pro omnibus me ubi sponsorem offero. Quidquid enim de meipso polliceri possum, de omnibus quidem aliis affirmare non vereor. Suum quippe Regem illi non relinquent, qui me & fratrem meum Franciscum Patellam ceterosq; proceres non solum militatibus officiis & honoribus, sed etiam laboribus & periculis anteire contendunt. Quare fortissime princeps, eorum militum, qui te nondum finito bello deseruerint, non solum culpam, verum etiam penas omnes ego præstabo. Quod si nostra nunc oppugnatione virtusq; militaris tibi fortasse non tam vehemens, quæ superioribus diebus videtur, hoc quidem non est magnopere mirandum, nam etsi locorum difficultas, si labor assiduus, & temporis importunitas nostras minuere vires potuerunt, frangere tamen animos & voluntates mutare non valebunt. Hæc locutus oculos ad concionem militumq; coronam conuertit, & exercitus omnis statim Regem conspiciens dextris elatis quæ Scipio dixisset alacrer comprobauit. Rex autem Scipionis verba sibi non ingrata fuisse serenitate vultus ostendit. Siquidem iram & sollicitudinem, quam paulo ante loquendo præ se tulerat, in lenitatem manifestamq; læticiam commutans, omnes circumspiciens amore, verbisq; non minus paternis, quæ Regis vel humane vel honorifice collaudauit. Concilioq; dimisso, quicquid alimoniam tunc & comædatus habebat in castris, conferri iubet. Allatumq; per stationes incedens ipse vixitum diuisit. Mox Duces omnes & complures milites alacriter dexteram Regis osculati magno pugnandi studio accensi festinato certatimq; machinas commutant, & maiora tormenta per opportunitiora loca disponunt, quibus expugnari facilius oppidum posset. Quare perfecta, Rex oppugnandi formam & ordinem, quæ Duces scite considerauerat, comprobans, ut cuiusq; virtutem magis accederet, certum cuiq; locum descripsit, & quæ vnusquisq; oppidi partem tormentis oppugnare deberet, præmōstrauit. Vt cū capere t̄ op-

Verba Scipionis ad Regem.

L. Marinei Siculi. Lib. xvi.

pidum qui primi expugnationis autores fuissent scire posset. Ex arcibus igitur alteram Puccin
 Montefæ militiæ ordinis præfectis, alteram Scipio Patella Siculus, oppugnandum suscepit,
 alii portam. Villamarinus etiam & Alvarus Naua cum quatuordecim remibus, ut ex utraque parte flu-
 minis, vel turres tormentis, vel muros oppidi ferirent. Assignatis itaque locis & omnibus forti-
 ter oppugnare cupientibus, quoniam tum sol inclinabat in vespere, Rex hanc in posterum
 diem oppugnationem distulit. Et milites, quo fortiores ad opus mane confurgerent, ut labo-
 ribus abstinerent, & noctem ferè totam conquiescerent, imperavit. Ipse quoque deinde filio suo
 Ioanne Aragono & Tarraconensi Præsule, ut castrorum vigiles requirerent, & ad lustrandas
 diligenter stationes frequenter excitarent, præmonitis, quieti somnoque cœnatus indulgit. Cæ-
 terum hostes interim oppugnatione cessante nimis insolenter exultabant. Existimantes Regem
 cum exercitu iam oppidi & victoriæ desperatione discessurum. Rex tamen de tertia vigilia Du-
 ces et omnes milites in armis esse iussit. Et paulo ante solis exortum vndique signo dato magnis
 militum clamoribus & tubarum sonitu in omnis ferè oppidi partes maiora minoraque tormen-
 ta iaciuntur. Hostes autem ex turribus & eminentioribus locis armis & tormentis uti, propu-
 gnare minus facile poterant. Propterea quod illorum ex alto iacta tormeta neque castra Regis, quæ
 locis inis posita erant, neque pugnantibus milites attingebant. Hoc itaque cum animaduertissent,
 tormentis dimissis, ingentia saxa manibus demittere cœperunt. Quæ cum suo impulsa pon-
 dere ad planitiem usque deuoluerentur, ad oppugnantes deficiente motu non perueniebant. Su-
 os nominatim Rex oppugnantes urget hortaturque, & recentiores defessis succedere iubet. Ita
 biduo vel incessanter acriter omnibus tormentis & militum viribus oppugnatum est. Tertio
 die præcipua oppidi turris multis crebrisque tormentorum ictibus concussa ingenti fragore
 neque sine magnis oppugnantium vocibus præceps ex alto ad flumen penè tota corruit. Cuius
 casu repente maximus hostes timor inuasit. Et Regis militibus auctus est animus, ac spes &
 alacritas omnibus oppidi capiendi maior accessit. Nam eorum qui erant in arce, quæ cecidit,
 alii oppressis & obrutis & ruina peremptis, alii cedentibus & perterritis, statim Franciscus
 Patella & Rocabertinus cum pluribus Siculis & Aragonibus oppidi vallum fossamque transi-
 erunt, & qua turris lapsus accessum præbebat arcem ingressi tormentis & multis hostium res-
 bus potiti, magno clamore signa Regis extulerunt. Quibus inspectis, & Regis hortatione mi-
 lites omnes, qui propinquiores erant, subsequuti celeriter oppidum ingrediuntur. Rex ad eos
 hortandum, qui portam oppugnabant, occurrit. Interim plures ingressi milites, eos qui por-
 tam defendebant, telis paruisque tormentis, quæ vulgo Spingarde dicuntur, à tergo vulnera-
 bant. Quorum alii occisis, alii diffugientibus, captam portam recludunt, & ponte, qui sub-
 latus ab oppidanis fuerat, demisso, Rex multis equitibus & peditibus comitatus ingreditur.
 Oppidi præfectus interea, cui Planella nomen erat, & cum eo quinquaginta milites, in arcem
 domini Ioannis templi, quod erat proximum, sese receperant. Hinc veniam & misericordiam sup-
 plices petentes, omnium Dertosanorum dedittonem Regi pollicebantur. Rex eorum precibus
 & mulierum, quæ pedes eius stantes osculabantur, lachrymis suaque clementia commotus,
 de paucis exacto supplicio, ceteris facile pepercit. Hic autem paucis diebus propter militum fa-
 tigationem commoratus, mox rebus, quæ necessariae erant, comparatis, cum exercitu multisque
 balearibus, qui comitatus & subsidium ferentes cum septem nauibus paulo ante superuene-
 rant, Dertosam versus proficiscitur, Alphonso tamen Aragono cum equitibus quingentis et
 duobus milibus peditum præmisso, qui Dertosanorum agros igne ferroque vastaret. Quod
 quum Dertosæ ciues rescissent, appropinquanti Regi festinato quadraginta legatos primos
 totius ciuitatis obusam miserunt. Quos cum eo ad hunc modum locutos accepimus. Nulla
 coacti necessitate, nullo timore compulsi, sed duntaxat ratione commoti, excellentissime Prin-
 cepe, ad te venimus. Tuus exercitus nostros agros, prædia, vineas, hortos, segetes, arbores, præ-
 ter hominum mores in manus populantur. Nulla virtute, nullis precibus hominum vin-
 cuntur, nullo denique Dei timore cohibentur. O Rex quis furor hic? Quid sibi vult tanta

*Amposte op-
pugnatio.*

*Amposta ca-
pita.*

*Planella ca-
stelli præfectus.*

*Dertosanorum
legati ad Re-
gem.*

crudelitas? Tu ne scitiam hanc ferre potes? Nimirum quidem recens de Ampostanis victoria tuos milites extulit, ideoque Dertosanorum pacem contemnunt, quam si deinceps iam nostris depopulatis agris, ne concessis quidem, quas volebamus conditionibus, petat, minus assequetur. Inter Ampostam enim quotum oppidum & Dertosam magnam locupletemque civitatem plurimum interest. Quare si tuas Amposta vires tam diu detinuit, quæ nã tibi de victoria Dertosanorum spes habenda est? Contra nos igitur tui milites vires nostras experiri nolint. Si quidem fortuna, cuius incerti sunt euentus, mutabilis variaque sæpius esse consuevit. Fama quoque magni Ducis & victoris exercitus absens quidem magis, quæ præsens terribilis est. Et nonnumquam devicto qui timebatur, eius qui timebat gloria certe multo maior efficitur. Præterea qui pluries belli casus experiuntur, etsi sæpe victoriam consequuntur, eos tamen quandoque defessa fortuna destituit. Reuoca igitur ab agrorum nostrorum vastationibus milites tuos, neque ulterius ipse progredi velis. Bonum quippe consilium etiam si detur ab hoste, negligendum non est. Agrorum nostrorum vastationes etsi nobis plurimum damni, tibi tamen tuisque militibus nihil utilitatis afferunt. Nos autem cum reliquos, qui à te defecerunt, populos tuo sub imperio constitutos esse nouerimus, tibi quidem libentissime seruiemus, obsequiumque fidelissime præstabimus, quod tuæ maiestati vel ex hoc die non solum pollicemur, sed etiam iureiurando confirmamus. Ex hoc sermone Rex & timere Dertosanos, & animos improbos habere facile cognouit. Ideoque se melioribus populis dignum esse legatis respondit, Dertosani ciues an parere suo Regi, an etiam experiri iusticiam malint statim eligat. Hoc responso accepto legati discesserunt. Qui cum Regis voluntatem verbaque civitati retulissent, ad eum postero die reuersi Dertosani ciues Regi fidem & obsequium præstare quæparatissimos esse dixerunt, si prius tamen conditiones, quas ferebant, obtinerent. Rex autem etsi dolosos illorum animos prauaque consilia moleste ferebat, suam tamen iram temperans quasi subridens, haud inquit ego Dertosanorum Rex essem, si iniustis eorum petitionibus & voluntati parerem. Scire se Dertosanos ea quæ virtute non fecerint, quamprimum metu coactos esse facturos. Qui si forte suæ civitatis vel magnitudine vel munitione considerent, quod expugnari non possent, propterea quæ Amposta ferius capta fuisset, eorum opinionem esse falsam. Nam quævis illud oppidum vel natura vel arte munitissimum erat, captum tamen fuisse, etsi sero, non tamen munitionibus suis & propugnatorum viribus, sed exactæ potius hyemis intemperie, quæ nostros exercitus ab oppugnatione diutius abstinere coegit, & ex Idibus Nouembris ad Martias Nonas ex tentoriis egredi prohibuit. Cæterum mox imbrum cessante scuitia oppidum nostrorum militum fortitudine bis duo expugnatum fuisse. Hæc cum dixisset, legatis dimissis & Alphonso Aragonico cum exercitu, quem secum duxerat, ab agrorum vastatione reuocato, mox ordinibus instructis, & præmissis qui locum castris eligerent, civitati propius accessit, & iuxta pontem castra posuit. Hic enim locus commodiorem præbebat oppugnandi facultatem. Nam reliquas Dertosæ partes gemini colles & amnis Iberus undique cingebant, & in altero colle castellum fossa valloque valde munitum. Quod, ut multorum fert opinio, Romani quondam Duce Iulio Cæsare condiderunt. Civitatis moenia vel loci natura, vel ædificiis egregie muniuntur. Pons erat ligneus, magnis trabibus & tabulis latioribus contextus, atque suppositis nauibus clavis ferreis confixus, qui pro tempore cum ipso flumine deficientibus aquis deprimitur, & crescentibus attollitur. In extremis autem partibus faciles aditus & egressus præbebat iter magnis lapidibus stratū, quod ab utraque parte in fluminis ripas desinit, ubi gemine turrets amplaque ædificia cōsurgunt, quibus lignei pontis extrema nauesque coniunguntur, & anulis ferreis magnisque catenis connectuntur. Dertosani autem, quo vel facilius exercere tormenta, vel expeditius egredi reuertique possent in civitatem, suburbia & quæcumque domus extra muros civitatis erant, diruerant, fossaque adæquauerant. Quæ res etiam Regis oppugnatoribus non parum expediebat. His enim collapsis ædificiis multo commodius in moenia civitatis tormenta iaciebantur. Rex interim, ut tormentorum præfecti tutius oppugnarent, & minus ab hostium tormentis offendi-

Responsum
Regis.

Dertosæ descriptio.
Dertosa Romanorum opus
Descriptio pontis.

Regis industria.

L. Marinei Siculi. Lib. xvj.

Dertose op-
pugnatio.

Oppidū Gra-
nolum.

Lusitan⁹ mo-
ritur.

Dertosanorū
deditio.

Ex Gallia Re-
gem Barcino-
neses eligūt.
Ioannes Dux
Andigauensi-
um.

possent, a fronte castrorum latitudine pedum viginti, & altitudine totidem vallum prima nocte confecit, foraminibus tamen relictis, ubi tormenta, quibus oppugnanda ciuitas erat, exponerentur, valloque recenti, quo propugnantiū securus ictus exciperet, effossa terra magnos aggeres apposuit. Quibus instructis operibus mane ciuitatem maioribus tormentis acriter oppugnari iubet. Hostes e muris ite propugnantes sua tormenta iaciebant. Ita tormentis vtrinque per dies quinque pugnatum est. Quibus ex Regis equitibus Alphonsus Gastonius & nonnulli milites, qui vallum transferant, pluresque ciuium percussi ceciderunt. Quo genere certaminis plures quidem crudeliter vtriusque partis occubissent, nisi tam saeuis oppugnationibus intus cedibusque nefandis diuinitus obuiatam fuisset. Tempus enim sub idem Petrus Lusitanus, quem sibi Regem Barcinonenses, quemadmodum supra demonstrauius, elegerant, cum ex Granoli oppido, quod viginti milia passuum distat a Barcinone, parato iam subsidio, Dertosam versus proficisci vellet, subito morbo correptus breui nec sine magna multorum admiratione diem suum clausit. Cuius auditus obitus cunctis hostibus, & praecipue Dertosanis magnae quidem tristitiae magnique timoris, nec minoris dissensionis causa fuit. Qui vel illius morte consternati, vel subsidii spe destituti, vel acri militum Regis oppugnatione, qui crebris tormentorum ictibus validos ciuitatis muros iam prorumpere ceperant, pontique flammam iniecerant, perturbati supplices a Rege colloquium petierunt. Quo impetrato legati cum venissent, osculandam Regis dexteram veniamque nec sine multis lachrymis petentes, ei nomine totius ciuitatis obsequium simul & clauis obtulerunt. Quibus benigne susceptis continuo Rex in ciuitatem Ioannem Aragonem & Archiepiscopum Tarraconensem cum ducentis equitibus magnoque pedum numero praemisit. Ipse postero die cum reliquis ducibus et ingenti armatorum multitudine iam ciuibus attonitis ingressus est. Reconciliatis autem & obsequentibus Regi Dertosanis Lusitanoque mortuo magna inter Barcinonenses dissensio magnaque certamen, quod in multitudine sine duce viuenti plerumque accidit, ortum est. Lusitani enim peractis exequiis Barcinonensem alii nouum Regem eligere, alii libertatem asserere, nonnulli ad pristinum Regem, a quo temere defecerant, redire cupiebant. Tandem vinctibus improbis Rainersu quendam, vel ut alii dicunt, Raenatum nomine, natione Gallum tunc Massiliensem principem sibi Regem optauerunt. Hic autem Rex electus & per legatos accitus quae sit omnium fere mortalium ad dominandum pronus animus ostendit. Nam etsi iam senex & Aragoniae Regis amicus erat filioque carebat, alieni tamen Regni cupiditate commotus Ioannem nepotem suum Andigauensium Ducem cum copiis, quas ex tempore coegit, in Hispaniam confestim praemittere statuit, exorato tamen prius Rege Gallorum, quem ipse consanguinitatis gradu contingebat, ut illius voluntate per suos fines eius exercitus tuto transire posset. Dux itaque Ioannes per Galliam ducens exercitum, ac iuueniliter exultans continuis itineribus paucis diebus in Hispaniam peruenit. Et transactis montibus Pyreneis apud Manresam ciuitatem, quam supra demonstrauius, cum magnis Gothalanorum copiis se continxit. Quorum aduentu Barcinonenses caeterique Gothalani coniurati, qui post Lusitani mortem Dertosanorumque deditioem Regis Ioannis, a quo imprudenter defecerant, iram iustitiamque pertimescebant, animoque dimisso iam cecidisse videbantur, elati magno gaudio sese totius Hispaniae citerioris principatum possitum posse sperabant. Ideoque nouum Ducem sequentes, primum multis Ruscnonensis provinciae populis, qui nondum a Rege defecerant, ut rebellarent persuaferunt. Deinde copiis auctis ad oppugnandam Gerundam ciuitatem, quam frumento praesidioque carere plures affirmauerant, proficiscuntur. Praerat tamen Gerundae ciuitati Petrus Rocabertinus cum admodum paucis militibus, hos tamen & ciues omnes ille hortatus multisque tormentis usus, ab hostium inuasionem ciuitatem eo usque propugnando defendit, donec missum a Rege subsidium superuenit. Nam Dertose Rex cum esset de Gallorum aduentu per nuncios certior factus ad copias, quas tunc secum habebat, alias ex Dertosanis, alias etiam ex Tarraconensibus adiunxerat, quibus Ferdinandum filium quousque adhuc adulescentem praefecerat, & cum multis Ducibus, quibus maxime confidebat magnoque exercitu contra venientes ho-

res Gerundam versus proficisci iusserat. Magnoque tamen tunc dolore concussus, proptereaque ob preteritæ hyemis intemperiem, quam nuper, ut supra visum est, apud Ampostam pertulerat, luminibus captus, exercitus ipse ducere tam necessario tempore non poterat. Ideoque omnibus ad se conuocatis Ducibus ingemens & penè lachrymis obortis flentisque similis, graui cura, inquit, magnoque dolore conficior amantissimi proceres, quoniam vos hoc acerbissimo tempore, quos charissimos habeo, quos alloquor videoque, cernere non possum. Nam cum paulo ante Gallis in nostrum principatum temere venientibus occurrere statuissem, me visus tam necessario tempore defecit. Cæterum in summa sollicitudine maximoque dolore, quem nunc ego non de Galloꝝ adventu, sed de maximo nostre profectiois impedimento capto, vester in honorem meum constantissimus amor & perspectissima fides, quam multis in rebus magnisque periculis expertus sum, me quidem non mediocriter consolantur. Non enim dubito fortissimi proceres vos ubicunque fueritis, imprimis & nostri nominis & vestri honoris rationem semper habituros. Scio præterea vos equites etiam me absente vestra virtute scientiaque militari magnas sæpe de hostibus innumeris fortissimisque victorias consecutos. Hac itaque vestre virtutis fiducia fretus, acerbissimam deficientis visus infelicitatem equo animo ferens, vos nostris exercitibus præpono, vos omnibus bellis gerendis deinceps legatos instituo. Copiasque nunc Galloꝝ, qui se cum hostibus nostris contulerunt, obviam ire volo spectatissimi proceres. Hac ego fiducia salutem meam & honorem omnem vobis eques credere non dubito. Hac denique Ferdinandum meum unicum filium virtuti fideique vestre committo. Quem ego nuper hac lege proceres universis exercitibus præfeci, ut vobis ubicunque me referens nihil tamen in re militari sibi suo ductu sine consilio vestro faciendum putaret, quod aut sibi ipsi, de quo procul absente ac in bellorum discrimine versante non potero non esse valde sollicitus, aut vobis charissimi socii, quorum ego salutem & honorem non minoris quidem facio, quam meum, aliquid vel dedecoris vel detrimenti possit afferre. Quod nunc quoque propter eius ætatem, quem capiendo magis consilio, quam dando est idonea, rursus propalam vobis presentibus confirmo. Te igitur Ferdinande fili charissime moneo, & pro eo quanti facis gratiam & salutem utriusque parentis obsecro, ut libenter omnibus in rebus bellicis & militaribus officiis nostrorum Ducum & omnium equitum fidelissimis prudentissimisque consiliis obsequaris. Quorum virtutem & auctoritatem si tanti feceris, quanti te facturum esse credo, non equidem dubito te cum illis una magnam ad nos victoriam, devictis & Gallis & Gothalanis, allaturum. Cæterum ego generosi proceres interim quem admodum filium meum militaribus in rebus & bello deinceps gerendo me absente consiliis & auctoritatibus vestris obsequi iubeo, ita quoque vos omnes hortor atque obsecro, non quod aut ita necesse sit, aut vestris ingentis, quibus nihil unquam cognoui nobilitatis, diffidam: sed quia me paternus amor, quo nihil est ardentius, omnino cogit, ut eius salutis in primis rationem habeatis. Cui si quid mali, quod Deus prohibeat, eveniret, profecto videtis quantum ex eo doloris tam vos ipsi, quam nos miseri parentes iure sentire possemus. Dabitur igitur operam viri fortissimi, ne nostris infelicitibus oculis miserisque senectuti obscuriores tenebre, maioresque calamitates accedant. Quod etsi non potero absens non timere proceres, me tamen, ut paulo ante dixi, vestra quidem virtus ac fides sanctaque iusticia, quæ nos comitatur, non parum consolari poterunt. Quæ nobis non dubiam profecto victoriæ spem de hostibus improbis & Gallis in prælio natura levissimis pollicentur. Vos itaque, quorum militarem virtutem & ingentem fortitudinem sæpe cognovi, fortissimi milites, hortari necesse non habeo. Itaque igitur hilares viri præstantes, & me ubicunque fueritis, quamvis absentem, semper tamen ante oculos habere creditote. Ego enim etsi corpore vos subsequi non potero, animo tamen vobis semper adero, & auxilia ceteraque res, quibus opus esse cognovero, quotidie submittam. Cæterum me rursus paterna pietas equites cogit, ut vobis iterum Ferdinandum principem commendem. Eius itaque salutem vos obsecro rebus omnibus anteponatis. Hæc locuto Duces & omnes, qui aderant, milites, etiam & dolorem & sollicitudinem minucere magis quam augere volentes, etsi continere lachrymas vix poterant, gemitu tamen singultuque compresso, nec non alacritate simulata, suum honorem & Ferdinandus principis salutem quam maximam curam sibi fore responderunt. Eiusque

Verba Regis
ad Duces.Duo Gallo
vires Duces
vires
vires
viresvires
viresMilites respō
dent Regi.

Militum re-
sponsum ad
Regem.

Duo Gallo-
rum Duces
occisi.
Oppidū De-
matum.

Præliū apud
Dematum.

Rodorigi Re-
bolleti uerba
ad equites.

supplices deprecabant, suā ut ipse salutē valetudinēq; curaret, nec quicquid de bello gerēdo cogita-
ret. Se namq; eo absente multo diligentiores, quā si adesset fore dicebāt. Nec de futura victoria du-
bitaret, quod ipse Imperator & Dux exercitus ire non posset. Nam & fideles ipsi cōtra hostes &
in sua patria aduersus Gallos alienos fines ingressos armis aggressuri erant, & Ferdinando Du-
ce, qui etsi admodum esset adolescens, satis tamen eius industriam & militarem virtutem Cas-
lafetano prælio cognouerant. Hæc cum dixissent Princeps Ferdināus dexteram Regis oscu-
latus in castra, quæ post moenia ciuitatis erant, se contulit. Idem Duces & equites omnes seces-
se. Postero autem die rebus ad proficiscendum comparatis, & exercitibus instructis, Gerundā
versus magnis itineribus contendunt, Tum vero Regina, cuius animas ingenti cura magnaq;
solicitudine fluctuabat, diu quidem anceps, principem ne sequeretur, an cum Rege maneret, nā
hinc amore coniugali & orbitate Regis, inde materno agitabatur affectu, tandem materna pie-
tate coacta atq; suadente Rege, paucis equitibus comitata, die sequenti principem cōsecuta est.
Cuius aduentus non paruā quidem omnibus læticiam attulit. Magno enim in re militari & in
instruenda acie consilio pollebat. Interim autem qui Gerundæ præerant, de principis aduentu
cum exercitu certiores fiunt, & alacriore animo propugnantes duos de Gallorum Ducibus oc-
cidunt, quorum alteri Demetus, alteri Andreas Vallis erat nomen. Ideoq; aduētante principis
exercitu, Gothalani aliiq; Gallorū Duces à ciuitatis obsidione discesserunt. Et Dematū, quod
oppidum distat à Gerunda passuum milia viginti, celeriter se receperunt. Hic Ioannes Andiga-
uensium Dux copiis relictis, solus ferè per inuēta desertaq; loca Barcinonam venit, & Barcino-
nenses allocutus, ut sibi milites & auxilia in suppetias mitterent, ad exercitū Dematum clam re-
uersus est. Ferdināus autem princeps interea Gerundam ingressus cum ciuibus atq; aliis, qui
ciuitatem propugnando defenderant, gratias egisset, postero die relicta Regina, quæ eum po-
stea cum Gerundensibus, quibus tum longa propugnatione continuaq; vigilia defessis aliq;
dies quiescendum erat, subsequeretur, cum suis copiis à ciuitate discedēs totius oræ maritimæ,
quam Ampuriam vocant, multa oppida multaq; castella expugnauit, multa quoq; sine oppu-
gnatione in obsequium redegit. Sub idem tempus Ludouicus Galliarum Rex, foedere, quod cum
Ioanne Aragonum Rege paucos ante menses interat, abrupto, magnum equitum peditumq;
numerū, quibus Armaniacensem Comitem præfecerat, Ioanni Andigauensium Duci & Gotha-
lans, qui cum eo erant, subsidium misit. Armaniacensium Comes cum venisset, Ducis Io-
annis consilium & auctoritatem secutus, post oppidi Demati muros castra posuit. Princeps autē
Ferdināus omnibus, quæ inter Gerundam & Dematum erant, captis oppidis, pugnandi cu-
piditate nimis accensus, cum magno equitatu & instructis ordinibus ad hostium castra prop-
ius accessit. Quos cum conspexissent hostes, qui iussu Ducis in armis erant, signo dato acriter
alii à fronte alii à lateribus inuasērunt. Erant autem Galli cum Gothalanis numero plures, pri-
mo tamen congressu æquo Marte pugnatum est, & vtriusq; partis multi conciderunt. Diutius
vero durante prælio Ferdinādi principis equites hostium numerosa multitudine pressi, cum
suorum multos occisos, & nonnullos captos vidissent, ipsiq; multo pauciores ingenti multitu-
dine resistere non possent, ac de Ferdinādi salute valde solliciti fugæ sese dederūt. Quos ne vi-
ctores quidem hostes ad extremum iam defatigati persequebātur. Cæterum profligato prin-
cipis exercitu cunctisq; diffugientibus, & si defatigati omnes anhelare videbantur, Dux tamē
Ioannes, qui Gallis & Gothalanis præerat, scitote, inquit, procures nihil hanc victoriam gau-
dii, nihil laudis nobis allaturam, nisi Ferdinādam principem capiamus. Cuius vocē animiq;
desiderium cum audissent equites eius leuis armaturæ, celeriter omnes in Ferdinādam oculis
animisq; ferebantur. Quem defesso iam equo fugientē Dux ipse cum aliis permultis, quorū
equi velociores erant, cōsequebantur. Hoc cū Rhodoricus Rebolletus, qui de Ferdinādi prin-
cipis vita valde sollicitus erat, quem custos eius salutis à tergo sequebatur, animaduertisset, in-
ter currendum nonnullos equites hortatus, ut fugientem principem comitarentur & diligen-
ter custodirent, reliquos in hostes conuertens. Hodie, inquit, equites nos omnes honeste p vir

tute mori satius est, quàm pati principem nostrum Ferdinandum, quem Rex, ut scitis, tam pie nobis commendavit, in hostium potestatem venire. Hodie cuiusque nostrum fides & amor erga nostros principes agnoscetur. Cuius sermo tantum roboris omnium mentibus iniecit, ut quibus perpauca essent, usque adeo tamen omnium hostium impetum sustinere, donec princeps ad tutum locum perueniens omne iam periculum euaserat, & ad Reginam, quæ tunc ex Gerunda cum subsidio valde sollicita venerat, se recepit. Demum defessis equis, & superuententium hostium crescente numero, cum magnæ multitudinis viribus ultra resistere non possent, rursus terga vertentes omnes incolumes quasi diuinitus euaserunt, præter unum Rodoricum Rebolletum, qui hostium multitudine circumuentus & ipse non interfectus tamen, sed quæ magnopere mirandum fuit, illæsus ac sine villo vulnere captus est. Quem Dux Ioannes aliosque captiuos ad sua castra primum adduxit, deinde comitatos multis equitibus suis custodiendos Barcinonam misit. Cuius captiuitas non modo Regis & principis animos vehementer perturbauit, sed etiam omnes proceres totumque exercitum magno dolore concussit. Erat enim non solum animo fortis, & genere nobilis, sed multis quoque virtutibus clarus, & in rei militaris scientia dandoque consilio magnus. Cæterum Ferdinandus Rebolletus eius nepos ex sorore, cui charissimus erat, nunquam post auunculi captiuitatem quieuit, donec post multas repulsas & plurimis hostibus inuitis, qui talem virum nullo precio liberandum esse censebant, eum tandem à Duce Ioanne decem millibus aureorum, quos florenos Aragoneos vocant, redemit. Cæterum hoc prælio plurimi quidem proceres tam de victoribus, quàm de victis desiderati fuere. Nam Ferdinandus principis equites etsi numero pauciores, pugnandi tamen usu peritiores erant. Ideoque primo concursu non tam viribus, quàm rei militaris scientia & pugnandi exercitatione plures hostium, cum prius eorum equos vulnerassent, occiderunt.

Rhodoricus
Rebolletus ab
bo(h)capit

LIBER XVII.

DE EODEM BELLO.

EX AVTEM cum primum de profligati principis periculo certior fieret, quibus oculorum cecitate impediebatur, ingenii tamen acie omnia videns, ex Dertosa statim paruo nauigio per Iberum anhem celesriter in mare delatus est. Hinc magna classe, quam paratam habebat, cum magno militum numero nauigans ad Ferdinandum in Ampuriam peruenit, cui apud Boraciam, quod est Ampuriæ oppidum, in littore exposito visus in lumina quasi diuinitus redierunt. Quæ res quantum sibi suisque omnibus læticiæ, tantum quidam doloris atque tristitiæ cunctis hostibus attulit. Coniunctis igitur utriusque copiis & exercitibus auctis

Rex ex Dertosa in Ampuriam nauigat.
Rex uisus recuperauit.

in hostes Villam Dematum versus proficiscuntur. Hos cum aduentare Ioannes Gallorum & Gothalanorum Dux intellexisset, quoniam prælio, quod nuper prospere gesserat, Ferdinandus equitum maximam virtutem & pugnandi scientiam cognouerat, maioris exercitus vires & Regis autoritatem pertimuit. Erat præterea de oppidanorum voluntatibus anceps. Qui, ut solet vulgus, victoribus & his quorum fortuna melior est, semper adherent. Hinc itaque castra mouens oppidoque Demato relicto, Perpignanum, quod erat oppidum maximum, & à Gallis præcipue cultum, suas copias adduxit. Quem Perpignanenses qui, ut supra diximus, omnes ferè Galli erant, libentiam animo magnaque læticia exceperunt. Hic igitur velut in tutissimo loco relictis copiis, ipse paucis comitatus equitibus, ut suum aueret exercitum, in Galliam profectus est. Et cum à Ludouico Gallorum Rege hominum milia decem, & magnam pecuniam impetrasset, Perpignanum rediit, ubi copiarum, quas reliquerat, hibernabant. Cæterum Rex interim oppida & castella, quæ in ea erant prouincia, omnia coeperat, & apud Figueram, quod oppidum dicitur

tute mori satius est, quàm pati principem nostrum Ferdinandum, quem Rex, ut scitis, tam pie nobis commendavit, in hostium potestatem venire. Hodie cuiusque nostrum fides & amor erga nostros principes agnoscetur. Cuius sermo tantum roboris omnium mentibus iniecit, ut quibus perpauca essent, usque adeo tamen omnium hostium impetum sustinere, donec princeps ad tutum locum perueniens omne iam periculum euaserat, & ad Reginam, quæ tunc ex Gerunda cum subsidio valde sollicita venerat, se recepit. Demum defessis equis, & superuententium hostium crescente numero, cum magnæ multitudinis viribus ultra resistere non possent, rursus terga vertentes omnes incolumes quasi diuinitus euaserunt, præter unum Rodoricum Rebolletum, qui hostium multitudine circumuentus & ipse non interfectus tamen, sed quæ magnopere mirandum fuit, illæsus ac sine villo vulnere captus est. Quem Dux Ioannes aliosque captiuos ad sua castra primum adduxit, deinde comitatos multis equitibus suis custodiendos Barcinonam misit. Cuius captiuitas non modo Regis & principis animos vehementer perturbauit, sed etiam omnes proceres totumque exercitum magno dolore concussit. Erat enim non solum animo fortis, & genere nobilis, sed multis quoque virtutibus clarus, & in rei militaris scientia dandoque consilio magnus. Cæterum Ferdinandus Rebolletus eius nepos ex sorore, cui charissimus erat, nunquam post auunculi captiuitatem quieuit, donec post multas repulsas & plurimis hostibus inuitis, qui talem virum nullo precio liberandum esse censebant, eum tandem à Duce Ioanne decem millibus aureorum, quos florenos Aragoneos vocant, redemit. Cæterum hoc prælio plurimi quidem proceres tam de victoribus, quàm de victis desiderati fuere. Nam Ferdinandus principis equites etsi numero pauciores, pugnandi tamen usu peritiores erant. Ideoque primo concursu non tam viribus, quàm rei militaris scientia & pugnandi exercitatione plures hostium, cum prius eorum equos vulnerassent, occiderunt.

Rhodoricus
Rebolletus ab
bo(h)capit

LIBER XVII.

DE EODEM BELLO.

REX AVTEM cum primum de profligati principis periculo certior fieret, quibus oculorum cecitate impediatur, ingenii tamen acie omnia videns, ex Dertosa statim paruo nauigio per Iberum anhem celesriter in mare delatus est. Hinc magna classe, quam paratam habebat, cum magno militum numero nauigans ad Ferdinandum in Ampuriam peruenit, cui apud Boraciam, quod est Ampuriæ oppidum, in littore exposito visus in lumina quasi diuinitus redierunt. Quæ res quantum sibi suisque omnibus læticiæ, tantum quidam doloris atque tristitiæ cunctis hostibus attulit. Coniunctis igitur utriusque copiis & exercitibus auctis

Rex ex Dertosa in Ampuriam nauigat.
Rex uisus recuperauit.

in hostes Villam Dematum versus proficiscuntur. Hos cum aduentare Ioannes Gallorum & Gothalanorum Dux intellexisset, quoniam prælio, quod nuper prospere gesserat, Ferdinandus equitum maximam virtutem & pugnandi scientiam cognouerat, maioris exercitus vires & Regis autoritatem pertimuit. Erat præterea de oppidanorum voluntatibus anceps. Qui, ut solet vulgus, victoribus & his quorum fortuna melior est, semper adherent. Hinc itaque castra mouens oppidoque Demato relicto, Perpignanum, quod erat oppidum maximum, & à Gallis præcipue cultum, suas copias adduxit. Quem Perpignanenses qui, ut supra diximus, omnes ferè Galli erant, libenti animo magnaque læticia exceperunt. Hic igitur velut in tutissimo loco relictis copiis, ipse paucis comitatus equitibus, ut suum auget exercitum, in Galliam profectus est. Et cum à Ludouico Gallorum Rege hominum milia decem, & magnam pecuniam impetrasset, Perpignanum rediit, ubi copiarum, quas reliquerat, hibernabant. Cæterum Rex interim oppida & castella, quæ in ea erant prouincia, omnia coeperat, & apud Figueram, quod oppidum dicitur

stat a Perpignano passuum milia circiter viginti, castra posuit. Et ex militibus alios in castris, alios in oppido manere iussit. Ipse vero modo oppidum, modo castra repetebat. Hic enim locus visus erat idoneus, vbi comode tutoque contineret exercitus. Dum hyemis tempus, quod praelio gerendo repugnabat, praeteriret. Idem quoque consilium fuit hostibus, qui Perpignani commorabantur, vt ibi per duos menses Martium & Aprilem, donec pabuli copia fieret, sese continerent. Kalendis igitur Maiis Ioannes Gallorum Dux cum omnibus copiis egressus ex oppido Figueriam versus proficiscitur. Et cum bidui viam pedetentim cum instructa acie processisset, tertio die locum castris idoneum elegit, & a Regis castris milia ferme septem sua castra locauit. Hoc cum animaduertisset Rex, Figueriae praesidio relicto reliquas omnes copias eduxit, & continuo castra mouens ordines instruxit, & oppidum nomine Peralto, quod aberat a Figueria circiter quinque milia passuum, oppugnatum proficiscitur. Hic positus castris & dispositis tormentis multis ex partibus oppugnari oppidum iussit. Ad quod oppidum hostes post triduum, oppido nondum expugnato, noctu magno silentio, Regis excubiis ob noxam vigiliam somno deuersis, propius accesserunt, & paulo ante solis exortum ex improviso magno impetu castra Regis inuadentes cum paucis admodum Regis equitibus, qui tunc in armis erant, acriter pugnare coeperunt. Reliqui namque Regis equites, quibus ad armandum se tempus defuit, inermes equos ascendentes sese fugae dederunt. Item Rex admissio equo celeriter Figueriam rediens summum periculum euasit. Ex his autem qui armis tecti fortiter hostium impetum exceperant, nonnullis occisis, reliqui cum resistere hostium viribus & multitudini non possent, terga fugae verterunt. Omnibus diffugientibus pauci duntaxat, qui tormentis & armis praerant, subito nonnullis commutatis versisque contra castra tormentis, ab ingenti hostium multitudine Regis castra caeteraque omnia defenderunt. Hostes itaque cum propter tormenta neque oppidum ingredi, neque Regis castris potiri possent, defessi tandem ad sua castra pedes reuertuntur. Hoc tamen praelio ex Gallis & Gothalanis perpauca, de Regis vero equitibus plures ceciderunt. In quibus Scipio Patella Siculus desideratus est, qui fugientibus caeteris vnicuique circumuentus ab hostibus acriter pugnans multis demum confossus vulneribus occubuit. In quo tamen proelio & iniqua fortuna magnoque discrimine multi Duces Regis & equites inuisos animos & magnas sui corporis vires fortissime pugnantes ostentarunt. Ex quibus fuit vnus ex fortioribus Ioannes Gamboa natione Guispuzcanus, cuius in alio loco mentionem fecimus, qui solus impetum magnae multitudinis hostium sustinuit. Quorum strenuissime pugnans tres equites occidit, & alios multos vulneribus affectis, & amisso equo in suo corpore decem vulneribus acceptis, pedibus euasit. Et praeter occisos ex Regis equitibus plures etiam capti fuere. Postero autem die Rex illuc cum omnibus copiis confestim rediit. Et oppidum, oppugnatione non cessante, breuiter ad obsequium adduxit. Quod cum primum ingressus esset, hostibus si congregari vellent, pugnandi tempus denunciari iussit. Ioannes autem Gallorum Dux nihil respondens, die sequenti praeter multorum opinionem castra mouit, & cum omnibus copiis Barcinonam versus proficiscens ex itinere Gerundam, quae praesidio destituta erat, inuasit. Cui breuiter paruoque labore captae Ioannem Sarreram praeficiens, ipse cum exercitu Barcinonam peruenit. Hic paucis commoratus diebus, dum auxilia contraheret, magna continuaque febre correptus nono die valetudinis a vita discessit. Ceterum Rex interea ex Peralto oppido digressus Castellonenses multaque propinqua oppida atque castella ad deditiorem compulerat. Hinc Figueriam reuersus Pratarum Comitem cum exercitu Perpignanum misit. Cuius exercitus fama perterriti Galli caeterisque milites aliarum nationum, qui sub Duce Ioanne meruerant, desertis, quibus praepositi fuerant, stationibus, per Pyrenaeos montes domum suam reuertebantur. Quae res non parui quidem timoris causa fuit cunctis hostibus. Ideoque plures eorum principes ad Regem ultro vententes, ei se suaque omnia oppida obtulerunt. Tunc etiam Ioannes Sarrera, Margaritus Petrus Ioannes Ferrerius Gerundensis Episcopus, & omnes Almendaretes cum aliis multis equitibus, praeteriti temporis impunitatem affecti, Gerundam ciuitatem totumque Caprae Vice-

Peralto oppidum.

Rex & equites fuga periculum euaserunt.

Multi Regis equites perierunt.

Scipio Patella Siculus occiditur.

Ioannes Gamboa.

Ioannes Gallorum Dux Barcinonae moritur.

comitatum Regis imperio subiecerunt. His demum reconciliatis populis & equitibus Rex cum suis copiis Montem Serratum versus proficiscens, ad leuam Barcinone relicta, Martorellam venit. Quod oppidum distat a Barcinona passuum milia decem & octo. Hoc atque aliis omnibus captis oppidis, quae inter Barcinonam & Montem Serratum erant, Rex Alphonsum Aragonum & Pratarum Comitem cum magno equitatu & peditum milibus quinque contra Barcinonenses misit. Ipse vero cum reliquis copiis in Ampuriam reuersus, infra paucos dies Sanselesenses, Palamosenses, Vergenses, cum aliis omnibus eius provinciae populis, veniam petentes sine ulla conditione perbenigne recepit. Sub idem tempus Gastonius Regis gener, & Foxanus Comes magno cum exercitu in Nauarram, cuius possessionem post obitum Caroli Vianae principis ad se iure hereditario pertinere dicebat, ingressus, cum Lusitanorum factionibus adiutus magnam totius regni partem cepisset, Tutelam ciuitatem, quae sub imperio Regis erat, obsequio premebat. Quod ubi Rex intellexit cum omnibus copiis, quas tum paratas habebat, in Nauarram, ut maturius obsessis Tutelae ciuibus subueniret, celeriter contendit. Cuius aduentus cum Nauarrae populis nunciaretur, plures Lusitanae factionis equites Comitē monere hortarique coeperunt, ut a Tutelae ciuitatis oppugnatione desisteret, propterea quod si cum exercitu, quem ducebat Rex Aragonum in Nauarram, semel ingrederetur, non dubium quidem esse dicebant, quin facile subitoque regno potiretur. Quod etiam neque sine magnis cladibus, neque sine Comitē maximo dedecore ac periculo fieri posset. Nam & secum magnas copias ducere Regem Aragonum, & ei praeterea in Nauarra factionem Agramontanorum, quae magna totius regni pars erat, non defuturam scire se dicebant. Nos autem etsi tibi expeditionem istam dissuademus, te tamen de nostra in te fide dubitare nolumus. Quippe qui te quacumque fortuna sequi quae paratissimi sumus. Verum neque fortis Ducis, neque prudentis esse ductimus, ubi nulla victoriae spes est, fortunae casus experiri uelle. Quod si Rex Aragonum regnum Nauarrae suis liberis relinquere uellet, tum uero Comiti pro suo regno mori satis esse, quam regno cum honore simul amisso perpetuo maerore vitam ducere. Sed Regis hanc esse constantissimam uoluntatem, ut post eius obitum statim Nauarrae regnum tibi restitueretur. Regem praeterea iam octogenarium esse atque mortale. Melius igitur ac sine periculo moram per breuis temporis ferre, quam paucorum dierum impatientia & importuna regnandi cupiditate regnum, quod partum esset, amittere. Illorum itaque Comes uerbis & rationibus adductus exercitum ab oppugnatione reuocauit, & suo totiusque regni nomine legatos ad Regem misit. Qui cum eo pepigerunt, ut ex arbitrio suo dum uiueret Nauarrae regno, quemadmodum Regina Blanca, priusquam a uita discederet, instituerat, ueretur. Moriens autem Foxae Comitiliberam eiusdem regni possessionem relinqueret. Hac igitur re perfecta & legatis honorifice dimissis, Rex ab itinere rediens, Tarraconem, quo Regina Ioanna contux & Ferdinandus filius paucis ante diebus uenerant, profectus est. Hic per dies commoratus circiter octo, cum Barcinonam versus praemissas cohortes subsequi uellet, Regina subita grauique febre correpta eius profectioem distulit. Cuius spiritus multis & magnis confectus curis continuaque egrotatione laborans, infra paucos dies afflictum corpus assiduus laboribus & supra mulieris naturam defatigatum destituit. Cuius inopinatus decessus incredibile dictum est quanto dolore non Regem solum & Ferdinandum filium, sed etiam Tarraconenses omnes ciues & exercitum totum consternauerit. Obiit non minori fortitudine atque prudentia, quam uixerat. Nam cum ualitudine biduo fatigata decubisset, die tertio & se morituram cognouit, & mortem animose sancteque subiit. Die siquidem suae ualutudinis quarto cum accito sacerdoti Christi uicario diligenter exacte uitae rationem retulisset, omnia primum Christianae religionis & ecclesiae sacra mysteria quam deuotissime petita recepit. Deinde uocatis simul cum Rege nonnullis magnatibus & Archiepiscopo Tarraconensi testamentum prudentissime condidit. Postero die consalutata reuerenter a pluribus intromissis equitibus, ab utroque latere duabus in nixa matronis paululum caput extulit, & omnes qui aderant circumspiciens tenui uoce & iam prope languenti quatum charissimi proceres, inquit, Rex & ego uobis per uestra singulari uir

Gastoni⁹ Comes
Foxanus
Regis gener

Nauarrae nobiliū
ad Comitem Foxanū
consiliū.

Mors Regine
Ioannae.

L. Marinei Siculi. Lib. xvij.

Reginae ver-
ba ad magna
tes.

Verba Praesulis
Tarraco-
nensis ad Re-
ginam.

tute & erga nos probatissima fide deberemus, non immemores quidem laborum vestrorum si quando noster animus à magnis curis & assiduis cogitationibus quiescebat, invicem loquebamur. Siquidem vos quæ dignissimos esse sã diu cognovimus, quibus iure quodam premioque virtutis plurimum debemus, & id ipsum, si grati esse volumus, ingenue profiteremur. Nã quæ tot immanes confuratos oppressimus, quæ hostes externos devicimus, quæ non amisimus principatû quæ honorem & Regiæ dignitatis decus retinemus, quæ dentque sumus incolumes vobis profus ac ceptum referimus fidelissimi proceres. Sed quoniam his miseris temporibus hætenus officio vestro satisfacere nostræ facultatis nõ fuit, vobis, ut scitis, equites quod potuimus, quotidie gratias agebamus, re satisfacturi cum quietiore vita & felicitiori status conditione frueremur, tam etsi meritis vestris dignum referri nihil unquam poterit. Nunc autem quia mihi vite mortalis, cuius apud dominum rationem sum redditura, dies ultimus adest, & Rex meum erga vos officium vicemque suscepit, si minus officio virtutisque vestræ satisficet, à presentibus vobis & absentibus uniuersis, quibus me multum debere cognosco, rerum omnium veniam & debitorum remissionem peto. Et quoniam vos vel meritis vestris, vel nostra commendatione Regi vestro Ioanni & Ferdinando principi quæ charissimos fore minime dubito, nobilissimos proceres, ipsum Regem senem & Ferdinandum filium adolescentem suppremo nunc spiritu laborantis animæ vobis in perpetuum comendo. Hæc locuta statim caput & languentia membra reiecit. Tum vero per omnium ora manantibus lachrymis, ne Rex quidem oculis temperare potuit. Cæterum compresso tandem gemitu Tarraconensis Praesul lecti spondam, cui Rex adharebat, propius accedens, Deus, inquit, te Regina Christianissima largitor omnium bonorum in pristinam valetudinem restituet, Deus enim multorum hominum precibus, & populorum tuorum supplicationibus orationibusque comor te Regi, te Ferdinando principi, te nobis ipsis reddet incolumem. Siquidem magna est misericordia eius, qui iustas hominum voces & orationes exaudit. Omnes tui populi, omnes innocentes pueri, omnes puellæ virgines ad Deum pro salute regiae tuæ maiestatis continuas preces effundunt. Cura igitur ut valeas & omnes cogitationes istas, quæ nõ in firmis modo, sed etiã benevolentibus maxime nocere solent, deponere. Nã & tu quidem Regina nihil nobis, & nos omnia tuæ maiestati debemus. Omnes enim principes de suis militibus & populis satis bene merentur, cumulateque satisfaciunt, quibus & bene consulunt, & sua defendunt & iniuriam fieri non sinunt. Quod officium à Regia tua maiestate nemo certe unquam desiderauit. Nos vero & pro Deo, si necesse fuerit, & pro principibus nostris, & pro nobis ipsis moriemur. Quare si nobis idem nunc est animus excellentissima Regina, qui semper fuit, non equidem dubitare debes maxime nobis curæ semper fore Regem & Ferdinandum principem nostrum. Quibus & nobis omnibus nihil optatius, nihil gratius hoc tempore prestare potes, quæ si omnibus reiectis curis tuæ valetudini consulueris. Tunc oculis vultuque quasi reuiviscentis, et gratum sibi Praesulis fuisse sermonem præ se tulit, & reliquis equitibus, quæ Praesul pollicitus esset, se facturos affirmantibus, gratias egit. Et omnibus dimissis equitibus Regem retinuit, qui cum etiam cubiculariis mulieribus amotis, multa invicem contulerunt. Cæterum paulo post à medicis, qui cum equitibus discesserant, reuersis si melius valeret interrogata, certe respondit adest vitæ meæ finis. Nam & grauiori nunc totius corporis dolore conficitur, & perustum omnia palatum fastidit. Ea enim quæ gustui grata esse solebant, nihil præter amaritudinem sapit. Quare saluti potius animæ multo quidem melius, quæ corporis consulere possumus. Magna omnes, & præcipue Regem, tristitia cum hoc dixisset affecit. Qui de salute eius iam desperantes continere gemitum vix poterant. At illam quidem nõ minor animi dolor, quæ valetudo corporis angebat. Eius enim corpus grauis infirmitas, spiritum vero continua cogitatio defatigabat. Siquidem bellis, quæ contra hostes gerebantur, nondum cõfictis, et Regi iam seni, & Ferdinando filio adolescenti maxime timebat, filio præsertim cuius tunc absentis incredibili desiderio tenebatur. Ille namque paucis ante diebus in Castellam profectus erat, ut cum Isabella Ioannis Castellæ Regis filia connubium, quod per legatos pactum fuerat, celebraret. Tametsi mihi

quidam eques illius temporis dixit Ferdinandum tempore quo Regina mater eius e vita migravit, non in Castella fuisse, sed Cæsarangustæ. Quem videre Regina priusquã discederet a viâ matrem in modum desiderabat. Ferdinandum siquidem siue cum Rege, siue cū alio loquebatur tertio quoque verbo nominabat. Hac igitur animi sollicitudine corpus quod longo dolore magnaque febre grauitè ægrotabat, magis in horas debilitabat. Ea tñcti nō min⁹ anxietate animi, quã corporis dolore se confici sentiebat, a se tamen curas & cogitationes auertere nullo modo poterat. Cæterum cum laborare animam sensisset, vt a defessis iam corporis vinculis solueretur, vocatis, quibus in sacris rebus & diuinis officiis vti consueuerat, sacerdotibus lenita voce & imperfecta orate patres, inquit, genetis humani redemptorem pro animæ nostræ salute. Hac dicentem & Christi crucifixi simulachrum amplexam spiritus deficit. Et statim solutis, quæ iam diu compressæ fuerant, vocibus, lamentis, ac planctibus tota domus personabat. Omnes enim cuiusque ætatis ac sexus homines, ita voces lachrymasque fundebant, vt inter se quandam inætoris contentionem edere viderentur. Mox vt voces comprimerent, a Rege cōmoniti, dum matronæ puellæque tristi silentio mutos quæstus animo voluūt, pueri nobiles, quos illa tanquã filios educauerat, doloris magnitudine grauique vulnere percussis, neque gemitus, quos emittere semel cœperant, suppressere, neque se plorantes propter iussum Regis, intra domū Regiam continere potuerunt. Sed foras egressi maiores quæstus, & quales tunc illis recens dolor suggererat, fundentes, totam ciuitatem magno mœrore tristisque luctu complerunt. Tū & omnium Tarraconensium fletus, & militum, qui extra muros ciuitatis erāt in castris, miserabiles quæstus exaudiebantur. Quorum alii prouidam matrem, alii prudentem fœminam, mltē alii dominam, alii fortem Reginam viraginemque vocabant. Denique moriens incredibili sui desiderio cunctos affectit. Et præcipue Regem, qui non amantissimam solum conjugē, sed etiã fidissimam comitem, & præstantissimam bellorum sociam, laborumque patientissimam perdidit. Cuius obitum etsi moderate ferre, quia prudens erat, omnibus videbatur, incredibilem tamen eius animus, & multo quidem maiorem, quã vultu præ se ferebat, dolorem sentiebat. Nam cum laborantem animā proximæque mortis certa signa vidisset, summoque dolori par esse resistereque non posset, multis perfusus lachrymis oculos auertens in aliud, quod proximum erat, cubiculum secessit animo consternatus. Huc ingrediens sanitori cubicularioque præcepit, ne quis ingrederetur cubiculum, nisi præmonitus, ne eum consolari conaretur. Tū vestes, quibus indutus erat, exutus, lugubres accepit. Et obuoluto capite diu lachrymis indulsit. A quibus tamen, vt facili⁹ multorum nobilium, qui ad eū veniebant, tristes animos & iustum dolorē leniret, abstinuit, atque multis gementibus, qui recenti resistere dolori nullo modo poterant, si Regiam Ioannā quam amisimus, inquit, proceres lachrymis a morte redimere possemus, nō equidem dubito quin eā mihi restituerent oculi vestri. Sed quoniam lachrymæ nec illi mortuæ, nec vobis proficiunt, cauendum quidem nobis est, ne dum lachrymas inanes fundimus diuinæ voluntatis naturæque repugnare videamur. Hac locutus omnium singultus compressit & gemit⁹, Præsulique Tarraconensi, qui sibi aderat, curā funeris & ordinem commendauit. Postero die & in omnibus ciuitatis ecclesiis & in Regia domo peractis exequiis, corpus aromatibus & opobalsamo Regū more perunctum, plures & Tarraconenses, & domus Regiæ sacerdotes cum multis equitibus & Tarraconis antistite duce Populetum detulerunt. Quoniam sic testamento statutum fuerat, est enim Populetum templū maxime uenerationis, diuocque Bernardo dicatū, quod a Barcinona passuum milia quinquaginta abest, a Tarracone vero distat quatuor & viginti. In quo multorum Aragoniæ Regū monumenta sepulchraque marmorea cernuntur. His autem qui sepeliendum cadauer deferebant, abeuntibus, Rex alios Duces ac milites omnes cōmonuit, vt in tertium diē profectiōne pararent. Biduo igitur absumpto cum omnibus copiis, quæ Tarraconæ tunc erant, Barcinonē versus proficiscens ad Alphonsum Aragonem & Pratarū Comitem, quos, vt supra demonstrauimus, cū exercitu contra Barcinonenses miserat, diē tertio peruenit. Sed nunc ordo rerū a longa digressione me reuocat. Ad Alphonsum igitur Aragonem & Pra

Verba Regis

L. Barineſi Siculi. Lib. xvij.

Flumē Beſon tar: Comitē redeo. Ab his enim calamus sermoq; diuertit. Qui ex oppido Saticugato, quod abest à Barcinone ferè decē milia passuū, aduersus Barcinonenses à Rege missi cis flumen Beſon, quod est prope ciuitatē, castra posuerunt. Hinc primum magnis & crebris incursionibus ad portas vsq; ciuitatis omnes agros igni ferroq; quotidie depopulabantur. Deinde castellū, quod in altiori loco supra fluminis ripā propugnatoribus & ædificio valde munitū erat, acriter oppugnare cœperunt. Quod cū Iacobus Galeotus, qui ciuitatis & exercit⁹ præfectus erat, animaduertisset, ne deses in magno ciuitatis & obsessorum discrimine videretur, magno cum equitatu & peditū quatuor milibus, vt obsessis in castello maturius subuentret, egredit. Et instructa acie, cohortibus electis, quibus initiū cōmittendi prælii cōmiserat, Dionysium Portugallie præfecti. Alariss vero Menautus & Grattanus Aguerrius præerant. Ipse vero Galeotus Duces & milites omnes hortatus Regis equitibus, si præliū cōmittere vellent, signū dedit. Alphonſus aut̄ Aragonens interea relictis qui castellū oppugnabant, cū reliquis omnib⁹ copiis flumen traiecerat, & instructis ordinibus Giliū Erediam, Ioannē Pratax, Martinū Lanuctū, & Ioannem Dembū præposuerat. Hos paucis verbis hortatus, & in hostes impetū facere volentes continuit, donec propius accederent, vt procul à muris ciuitatis præliū cōmitterent. In eos ergo propius accedentes, magno tubarū & tympanorum concentu signo dato, Duces & omnes equites Alphonſum Aragonēū secuti magnū impetū fecerunt. Quibus hostes cū turbati primo prælio resistere non possent, in ciuitatem celeri fuga sese recipere cœperūt. Qui cū portis ciuitatis ingredi simul nequirent, eorū à Regis equitibus occisi quingenti, capta vero tria milia fuere, & in his Galeotus & Dionysius Portugallie non solū capti, sed etiam grauiter vulnerati. Nonnulli aut̄, qui præiuderant ingressus difficultatē, non ad ciuitatem, sed ad proximos montes & siluas fugientes periculū mortis euaserunt. Multi victores in ciuitatē fugientes hostes insecuti per portā, quam Nouā Barcinonenses vocāt, in ciuitatem ingressi cū ciues nō nullos occidissent, mox tamen saxis, quæ de fenestris præcipitata cadebant, periculo cedere regrediq; coacti fuere. Ex quibus graue vulnus accepit Artalis Cardona Gulifani Comes. His egressis & ciuitatis portis conclusis, Alphonſus Aragonens receptui canere iussit, & exercitus omnes incolumes in castra reduxit. Hoc prælio quanq; tanto vulnere percussa & iam cōsternata ciuitas lugebat, tēpla omnia, quo mulieres cum pueris & puellis confugerant, lamentis & miserandis vocibus personabant. Omnes totius principatus cōiurati metu perterriti, sese Regiæ clementiæ dederunt. Barcinonensium tamen animi nō minus q̄ antea fuerāt pertinaces erāt. Alphonſus aut̄ Aragonens ingenti potitus victoria superueniētem Regē etsi propter obitum Regine intestino recentiq; dolore consternatum, productis tamen triūphantis more captiuis, non parua læticia, & quā ille dissimulare vix poterat, affecit. Hac enim victoria, multis hostiū captis principibus, & totius ciuitatis deditionem, & omnīū laborum finem polliceri videbatur. Hinc igitur Rex ad locum ciuitati proximum cōiunctas omnes copias adduxit, & capto suburbio, quod Petralba tum dicebatur, ibi castra posuit, expugnatisq; omnibus, quæ ciuitati aderant, castellis & turribus, vndiq; terra mariq; ciuitatis muros maioribus minoribusq; tormentis oppugnari iussit. Nam præter cæpestres exercitus, erant etiam in mari trirèmes viginti, sedecimq; naues onerariæ. Quibus Bernardus Villamarinus aliq; Duces nō ignobiles cū magno pugnatorum numero præerant. Ciues itaq; tum longa fame, tum acri continuq; oppugnatione compulsi atq; omni victoriæ subsidioq; spe destituti, p̄ triduum impetratis induciis legatos ad Regem primos ciuitatis de deditione miserunt. Quorum vnum, cui Ludouicus Sectatinus erat nomen, à Florentia Tusciæ prouinciæ ciuitate oriundus, in hunc modum Regem allocutum fuisse ferunt. Quemadmodum, clemētissime Rex, liberalis magnanimitq; virtus illustrior est, multoq; tunc excellentior habetur, quum is, qui præter opinionem meritaq; sua munus aliquod magnū recipit, & omni beneficii spe destitutus, & extrema rei necessariæ coactus egestate, miseram animam inopemq; vitā ducebat: sic & omnis clementia maioris est gloriæ, quum crimen eius, cui remittitur est grauius, nullamq; veniā meretur. Ingrati Barcinonē

Oratio Ludouici Sectatini ad Regē.

nre ciues omni quidem vel humano vel diuino supplicio digni sunt, nisi forte, q̄ eos sui conat
 tus factiq; maxime poenitet, tuam nunc clementiam Deiq; misericordiam mereantur. Angeli
 quorum natura nostra, id est humana multo prestantior est, ingratitude criminē & elationis
 in Deum creatorem suum, cuius fieri similes affectabant, iniquissime commiserunt. Qui tamē
 de celo nunq̄ cecidissent, tanta quippe est clementia Dei, si quum deliquerunt nō ipsi sibi des
 fuissent, suamq; culpam poenitentia ducti cognouissent. Fortuna semper inconstans, nobis in
 uidens vel nostra potius imprudentia & humanitatis infirmitas opes nostras omnes maximis
 laboribus terra marique partas euertit. Honores in contumelias & opprobrium, libertatem in
 seruitutem mutauit. Nobis deniq; sensus omnes eripuit, nihilq; preter miseram animas reliquit.
 De quibus si supplicium, q̄uis iustissimum, sumpseris, cū preteritū tuæ solite clemētiæ nos
 tradere non dubitemus, magnum quidem pietatis & humanitatis nomen, quo nihil laudabili
 us est in principibus, a te profecto longe recedet. Si vero Barcinonæ ciuibus, qui mortem me
 rentur, vitam pietate concesseris, quod & sine vlla reprehensione & tua magna cū laude facere
 potes, sanctissimum quidem clemētiæ tuæ nomen & immortalem gloriā consequeris, tuasq;
 virtutes omnis admirata posteritas tibi sanctoq; tuo & vere Regio nomini benedicēt. Sed ego
 dum pro Barcinonensibus oro, mitissime Rex, & oratoris officio fungor, non ignoro tamen
 q̄ vel iniuste vel impudenter faciam, qui eorum salutem peto, qui non clementia quidem tua,
 sed animaduersione & quouis genere mortis digni sunt, Qui diuinam & Regiam tuam maiest
 statem grauitate & indigne læserunt. Non igitur vitam, qua sumus indigni, sperare, non veniā,
 quam non meremur, petere: non tantū criminis impunitatem deprecari, sed dignū nostra cul
 pa iudicium, meritaq; poenas deprecari debemus. Quare ne nostræ preces iniustæ tuas aures
 magis offendant, excellentissime princeps, accipe claues tuæ ciuitatis. Et quoniam a te Rege pa
 treq; nostro sine causa defecimus, impietq; deliquimus, quodcunq; supplicium mortisq; gen
 in corpora nostra statueris, certe non recusabimus. Nostris enim cognitis erroribus a tua ma
 iestate, quam crudeliter offendimus, non minus iudicium precamur, q̄ misericordiā petim⁹.
 Quod si nos, vt meremur subire iusseris, vna quidem nobis non paruo solatio futura res est. Si
 quidem nostros cognoscentes errores, pro culpa supplicium non coacti, nō pertinaces, sed vo
 lentes vltroq; pattemur. Poenitentibus enim & suam culpam cognoscentibus, poenas & crucia
 tus omnes, quibus iure pleuntur, non dolori quidē, sed voluptati potius esse solent. His præ
 sertim qui vel in Deum, vel in Regem, sicut nos, vel in parētes temere se deliquisse cognoscūt.
 Hæc locutus osculatas & lachrymis asperfas claues obtulit. Rex autem pietate commotus non
 sine lachrymis acceptis clauibus huic ceterisq; fientibus legatis & osculandam dexteram sup
 plicatibus liberaliter præter multorum opinionem præbuit, & Barcinonensibus cūctisq; ho
 stibus non vitam solum & criminis impunitatem, verum etiā pristinam libertatem & bonorū
 omnium restitutionem & integritatem pariter concessit. Et legatis dimissis, postero die Barci
 nonæ portis reclusis, & obuiā ciuibus penē omnibus egressis, triumphali curiū, quem ciuitas
 obtulerat, recusato, candido vectus equo per portam, quam diui Antonii Barcinonenses voc
 cāt, ingressus est. Et cum per omnes ferē ciuitatis vicōs familiariter equitasset, ciues penuriam
 viti & famem pati squallore vultus & corporum macie facile cognouit. Quapropter edibus
 in Regis expositis inopia panis & ciuitatis inedia permotus, Barcinonæ statim cōuocatis ma
 gistratibus alimonie rei q; frumentarie consuluit. Hoc bello confecto, quod annos decem &
 menses quatuor perdurauerat, & Barcinonensibus in Regis fidem gratiamq; reuersis, omnes
 totius principatus populi vota, que pacis & quietis percupidū promiserant, magnis & multo
 rum dierum supplicationibus persoluerunt. Idē Aragones, Valentini, & Siculi omnes fecerūt.
 Quorum plurimi nobiles, & præcipue Siculi, non sine magnis muneribus ad Regem statim
 gratulatum conuenerunt. Quos Rex honorifice susceptos militaribus titulis & præclaris insi
 gnibus ornauit. Omnibus gratias agens, seq; simul excusans, si propter temporum conditio
 nem, vt eius animus optabat, referre non posset. Quippe qui totius principatus reconciliatis

Rex Barcinonem ingreditur.

Bellum decem annorum & quatuor mensium.

L. Marinei Siculi. Lib. xvij.

populis, & præsertim Barcinonensibus, quorum recuperationem tam desperauerat, finitissq; laboribus ingentē læticiam, quam animo conceperat, oculis vultuq; præ se ferens, bonis omnibus, per quos dignitatem & salutem suam defenderat, satisfacere q̄ maxime studebat. Deoq; optimo maximoq; cuius auxilio per paucis adiutus equitibus, non solum Gothalanos, verum etiam hostes externos oppresserat, gratulabatur. Omnes enim Gothalanorū populi, paucis exceptis nobilibus, & cum his Belaguerensibus & Gerundinis & Montis Albi municipibus à Rege defecerant, tametsi Gerundæ nonnulli ciues ad Palariensium Comitem declinauerant, quos tamen Regina Ioanna, vt latius in alio loco scripsimus, ad fidem & sanitatem magno sermone reuocauit. Belagueræ quoq; populares tumultuari cœperunt, quos & eorum magistratus, & Regis ingredientis aspectus compescuit. Nunc autem etsi nonnullorum, qui Regi fideles fuerunt, meminisse velim, non audeo tamen quos possem nominare. Aliis enim, si quos mihi ignotos sui laude fraudarem silentioq; præterirem, fortasse quidem non paruam inuidiā facerem. Viris igitur omissis de nonnullis fidelissimis constantissimisque mulieribus breui sermone referam. Quarum vna Barcinonensis nomine Carthellana magnæ probitatis atq; constantiæ foemina, vt Regi fidem serualet, primum se magnis opibus, deinde domo patriaq; nec non propinquis omnibus & affinis priuari passa est. His enim relictis omnibus, cum aliorum conatus immanes ferre non posset, à ciuitate discessit. Magnum nimirum & rarum muliebris sexus exemplum fortitudinis exhibuit. Mirabile quoq; suæ virtutis robur, & erga Regem sinceræ fidelis firmitermentum cuiusdam puellæ, cui Capatera fuit nomen, animus significauit. Quæ cum suæ domus omnes à Rege defecissent, à sponso suo, qui cum aliis defecerat, interrogata quem erga Regem animum haberet, Ego respondit & vnum Deum colo, qui in cœlis est, & vnum Regem Ioannem in terris. Mortuo deinde in defectione sponso funeri eius interesse noluit, & sibi lugubres vestes ab affinis oblatas non induit. Illud etiam quod Isabella Montana cognominata fecit, magnæ quidem fidelitatis nec minoris fortitudinis extitit argumentum. Hæc enim cum Barcinonæ magnis opibus multisq; vel animi vel corporis virtutibus maxime polleret, erat siquidem admodum diues, & forma insignis, & à cunctis ciuib; vt in Regē coniuraret, cogere, ne cōsurationis crimen subiret, claru noctu Pobolim oppidū suum in quo præmunitam arcem habebat, paruo comitatu se recepit. Hic paulo post à socero diuiti; armis obfessa, nec oppugnatione, nec minis vnq; cessit, sed tam diu castellū seq; propugnando defendit, donec missum à Rege subsidium, quod aduocauerat sibi, superuenit. Nā cū primū Rex intellexisset Isabellam mulierem sibi q̄ deuotissimā ab hostibus oppugnari, & ob sidione premi, statim Petrum Torrellam cō exercitu & auxilio Pobolim misit. Qui celeriter il luc profectus breui hostibus p̄ligatis & Isabellā Montaniā seruauit incolumē, & oppidanos omnes, qui metu perterriti iam cogitare de deditioe cœperant, tutos in fide retinuit. Verum enimvero, quod admirabilis fuit, in tanta mulierum multitudine tres, quas modo memorauit, duntaxat in officio permanserunt. Quæ quidē quo pauciores, & virtute atq; fide pares fuerūt, eo p̄fecto maiorē laudē & Regis gratiā meruerunt. Nunc autē de præliis & oppugnationibus, q̄ sub idē tempus multis in locis acciderūt, non dubito quin aliqd immo multa p̄ter miserim. Sunt em̄ nonnulla, q̄ cū aliis contexere vix potuimus, nec tamen erant silentio digna. In quibus multorū qdem Ducū atq; equitum virtus nō solū magna fuit p̄specta, sed etiam admirabilis. Præsertim in Ampuritarū ciuitate, vbi centum & quinquaginta Regis equites & pauci admodum pedites, qbus Petrus Torrella præerat, ab ingenti Gallorū multitudine multisq; tormentis obfessi, propē duos menses acriter propugnantes ciuitatem defenderunt. Quos nō hostiū vires, non multa tormenta, quibus acriter offendebantur, sed sola quidem fames equis absumptis ad cibū, deserere ciuitatē coegit. Fuit hic tamē interfectus eques quidam nobilis nomine Saura. Percussus vero grauitè Raimundus Lauianus Gasparis Lautani filius, Martinus Garau Cruillas, Sarrera, Petrus Michael, qui fuerat Regis Alphonsi Vicecællarius, Zapata eques ordinis Mōtesani, Ioannes Valcōcharius, Ioanchius Mesquitano, Aluarus Astorga, & Ioannes

Garrus

Carthellana
Regi fidelis
mulier.

Capatera pu
ella Regi fi
delis.

Isabella Mon
tania fidelis.

Saura eques
occisus et alij
plures mulie
rati.

Garrus. In eo præterea prælio, quod apud oppidum Dematum gestū fuisse demonstravit, præter Rhodoricum Reboletum, capti quoque fuere Ioannes Cardona Comestabilis, Dominus Montalini Siculus, Puccius ordinis Montefani præfectus, Raimundus Labianus, Ferdinandus Oso rius, Ioannes Lanucius. Desideratus autē dūtaxat Petrus Nignus, nec hic quidē ab hostibus, sed p̄ errorē, quasi Gallus esset, à sociis occisus. Item apud oppidū Peralatū multorū quidem virtū admirabilis extitit. Perpauci quippe nobiles aduersus ingentē hostiū multitudinē acerrime pug nantes, ne Rex ab hostibus caperet, effecerūt. Cuius quidē rei præcipuam laudē omnes q̄ præ lio interfuerunt, Scipioni Patellæ libenter ascripserunt. Plures tñ & hic capti fuere, ex quibus Lu douicus Mudarra cū in arce quadā sub custodia maneret, post mediā noctē deceptis custodibus ex alta turri desiluit, & extra vallū arcis egressus inspectus à vigilibus & quisnā esset interroga tus, Mudarra statim respondit intrepidus, qui à vobis recedit. Sed redeo ad Regem.

Petrus Nignus
occisus.

Ludouicus
Mudarra

LIBER XVIII.

DE PERPIGNANI OBSIDIONE.

V I F A T A L I ratione, ut plures arbitrabantur, ad labores natus continuos, post tot vel externa vel domestica bella, senio iam cōfectus aliud etiam & inopinatum cum Ludouico Rege Gallorū bellum gessit. Huius autē belli præcipua causa fuit pecuniæ, quam Rex Galliarū Ioanni Aragonū Regi mutuauerat, repetitio. De quo mutuo etiam supra fufus scripsimus, breuiter tamen hoc loco repetemus. Deficientibus igitur Gothalanis Ioannes Aragonū Rex à Ludouico Rege Gallorum tre centa milia aureorū, quos Galli coronas vocāt, mutuatus ei donec mu tuum persolueret, oppidū Perpignanū totamque prouinciā Roscinonis oppignorauit. Cæterū Gothalanico bello confecto Perpignani ciues aliorūque populū finitimi, qui Gallorū mores & im perium molestissime ferebāt, quotidie nec sine tumultu suū Aragonū Regē cōuocabant. Hoc admonitus Ludouicus ab illis, quos Perpignanensibus cæterisque populis præfecerat, metuēs ne si Perpignanenses ad Aragonū Regē deficerēt, & oppidorū possessionē & pecuniā, quā mu tuauerat, amitteret, legatos ad Regē Ioannē misit. Qui cū eo de recuperandis pecuniis diligēter agerēt. Quas si Rex Aragonū soluere nollet, aut nō posset, oppidorū, quæ pignorauerat, sibi pro prietatis omnia iura cederet. Quod si min⁹ hoc facere vellet, de reddendo mutuo cōprædes & spōsores in Gallia præstaret. Hæc cū legati retulissent, Rex hoc modo respōdit. Si mutuū quod à me Regi vestro debet, soluēdo nūc essem, p̄fecto & vos exigēde pecuniæ labore, & me ipsum reddēde cura, qua maxime p̄mor, quæ primū liberarē. Nihil est enim quod hoc tēpore me magis fatigat, quæ hæc æris alieni sollicitudo, nihil quod magis optem, quæ Galliarū Regi, quæ nos tā necessa riis tēporibus, si verū fateri volumus, & pecuniis & militibus plurimum iuuat, satisfacere. Nos stris p̄sertim redēptis oppidis. Sed huic animo desiderioque nostro vires & facultates defunt. Si quidē bella, quæ tot annos, ut scitis, gessimus, nihil nobis auri, nihil argenti, nihil denique rerum omnium mobiliū reliquerūt. Quicquid præterea preciosum nostri proceres & familiares tam Siculi, quæ Aragonenses habebant diuturnitate belli consumptum est. Regem igitur Ludouicū cum magnopere rogam⁹, ut hanc mutui repetitionem tam diu differre velit, donec vel ex par tis vectigalibus nostris, vel ex vsu census oppidorum nostrorum, quæ possidet, sibi satisfaciat. Nam ius proprietatis, quod ille petit, alienare non possum. Vades autem, quos dari sibi pos scit in Gallia, necessarios non esse iam cognoscit. Multos enim ac tutos habet fideiussores, dū tot populis nostris, quibus imperat, utitur. Quod si defectionē eorum timet dūmodo nō aliquam patiantur iniuriā, illorū ego fidē & officium præstabo. Ad cui⁹ rei securitatem sponsorē me præ beo. Et quoniam mihi Rex Ludouicus nouis conditionibus, quas postulat, & virtuti populorū

Regis respon
sum.

Garrus. In eo præterea prælio, quod apud oppidum Dematum gestū fuisse demonstravit, præter Rhodoricum Reboletum, capti quoque fuere Ioannes Cardona Comestabilis, Dominus Montalini Siculus, Puccius ordinis Montefani præfectus, Raimundus Labianus, Ferdinandus Oso rius, Ioannes Lanucius. Desideratus autē dūtaxat Petrus Nignus, nec hic quidē ab hostibus, sed p̄ errorē, quasi Gallus esset, à sociis occisus. Item apud oppidū Peralatū multorū quidem virtū admirabilis extitit. Perpauci quippe nobiles aduersus ingentē hostiū multitudinē acerrime pug nantes, ne Rex ab hostibus caperet, effecerūt. Cuius quidē rei præcipuam laudē omnes q̄ præ lio interfuerunt, Scipioni Patellæ libenter asserpsere. Plures tñ & hic capti fuere, ex quibus Lu douicus Mudarra cū in arce quadā sub custodia maneret, post mediā noctē deceptis custodib⁹ ex alta turri desiluit, & extra vallū arcis egressus inspect⁹ à vigilibus & quisnā esset interroga tus, Mudarra statim respondit intrepidus, qui à vobis recedit. Sed redeo ad Regem.

Petr⁹ Nign⁹
occisus.

Ludouicus
Mudarra

LIBER XVIII.

DE PERPIGNANI OBSIDIONE.

V I F A T A L I ratione, ut plures arbitrabantur, ad labores natus continuos, post tot vel externa vel domestica bella, senio iam cōfectus aliud etiam & inopinatū cum Ludouico Rege Gallorū bellum gessit. Huius autē belli præcipua causa fuit pecuniæ, quam Rex Galliarū Ioanni Aragonū Regi mutuauerat, repetitio. De quo mutuo etiam supra fufus scripsimus, breuiter tamen hoc loco repetemus. Deficientibus igitur Gothalanis Ioannes Aragonū Rex à Ludouico Rege Gallorum tre centa milia aureorū, quos Galli coronas vocāt, mutuatus ei donec mu tuum persolueret, oppidū Perpignanū totamq; prouinciā Roscinonis oppignorauit. Cæterū Gothalanico bello confecto Perpignani ciues aliiq; populi finitimi, qui Gallorū mores & im perium molestissime ferebāt, quotidie nec sine tumultu suū Aragonū Regē cōuocabant. Hoc admonitus Ludouicus ab illis, quos Perpignanensibus cæterisq; populis præfecerat, metuēs ne si Perpignanenses ad Aragonū Regē deficerēt, & oppidorū possessionē & pecuniā, quā mu tuauerat, amitteret, legatos ad Regē Ioannē misit. Qui cū eo de recuperandis pecuniis diligēter agerēt. Quas si Rex Aragonū soluere nollet, aut nō posset, oppidorū, q̄ pignoraauerat, sibi pro prietatis omnia iura cederet. Quod si min⁹ hoc facere vellet, de reddendo mutuo cōprædes & spōsores in Gallia præstaret. Hæc cū legati retulissent, Rex hoc modo respōdit. Si mutuū quod à me Regi vestro debet, soluēdo nūc essem, p̄fecto & vos exigēde pecuniæ labore, & me ipsum reddēde cura, qua maxime p̄mor, q̄ primū liberarē. Nihil est em̄ quod hoc tēpore me magis fatigat, q̄ hæc æris alieni sollicitudo, nihil quod magis optem, q̄ Galliarū Regi, q̄ nos tā necessa riis tēporibus, si verū fateri volumus, & pecuniis & militibus plurimum iuuat, satisfacere. Nos stris p̄sertim redēptis oppidis. Sed huic animo desiderioq; nostro vires & facultates defunt. Si quidē bella, q̄ tot annos, ut scitis, gessimus, nihil nobis auri, nihil argenti, nihil deniq; rerum omniū mobiliū reliquerūt. Quicquid præterea preciosum nostri proceres & familiares tam Siculi, q̄ Aragonenses habebant diuturnitate belli consumptum est. Regem igitur Ludouicū cum magnopere rogam⁹, ut hanc mutui repetitionem tam diu differre velit, donec vel ex par tis vectigalibus nostris, vel ex vsu census oppidorum nostrorum, quæ possidet, sibi satisfaciat. Nam ius proprietatis, quod ille petit, alienare non possum. Vades autem, quos dari sibi pos scit in Gallia, necessarios non esse iam cognoscit. Multos enim ac tutos habet fideiussores, dū tot populis n̄ris, quibus imperat, utitur. Quod si defectionē eorum timet dūmodo nō aliquam patiant̄ iniuriā, illorū ego fidē & officium præstabo. Ad cui⁹ rei securitatem sponsorē me præ beo. Et quoniam mihi Rex Ludouicus nouis conditionibus, quas postulat, & virtuti populo

Regis respon
sum.

L. Marinei Siculi. Lib. xviii.

Rex Gallorū
in Hispaniā
mittit exerci-
tum.

Perpignanē
ses' Aragonū
Regem uocāt

Perpignanū
Rex ingredi-
tur.

rum nostrorū, quos ipse p pecunia, quæ sibi debet, possidet, & amicitia nostræ diffidere visus est, eo diligētius operā dabo, quo minus ex postulare mecū iure possit. Cum hoc responso legis in Galliam reuersis, & oppignoratis populis imperiū Gallorum tumultuosus recusantib⁹, Rex Galliarū rursus & amissionē pecuniæ, & Perpignanensium defectionem uisit⁹, vndiq; more suo conuocatis equitibus magno cum exercitu Duces electos, vt Perpignani ciues & reliq; totius eius pūnciæ populos armis & oppugnationibus opprimerēt, in Hispaniā misit. Qui dicto Regis audientes p montes Pyrenæos in Hispaniā ingressi Perpignanū versus proficiscuntur. Horum aduentū cum Perpignani ciues intellexissent, statim nūcios cum literis ad Regem Barcinonam miserūt. Quibus eum deprecabantur, vt si eorum vitam charā haberet, & Perpignani possessionem in perpetuū amittere nollet, ad eos cum subsidio celeriter cōueniret. Sese cōpertum habere confirmabant Gallorum Regē magno cum exercitu Perpignanū propediem venturum, ac de omnibus Perpignanensibus & eorum finitimis populis vltimū sumpturum esse supplicium. Perpignanenses autem omnes decreuisse potius ad vnum velle mori, q̄ illius vel aduentū vel imperium ferre. Cum his mandatis nunciis discedentibus, arma quib⁹ aduenientes Gallos à ciuitatis ingressu inhiherent, indignantes parare cœperunt. Quod cum Galli, qui in oppido cōmorabantur, animaduertissent, sibi mortem timentes, in arcē, quā Gallic Regis præfectus tenebat, sese receperunt. Cuius arcis ædificium sic vel arte, vel operis magnitudine præmunitum erat, vt nisi propter famem à custodib⁹ deseratur, nullis hostium virib⁹, nullis ingenis expugnari possit. Arcis autem præfectus & omnes custodes subito certis locis munitiones & propugnacula disponentes, oppidanos oppugnantes ingrediq; conantes acriter depellebant. Interim vero Rex ex Barcinona cum paucis equitibus adueniens oppidū ingreditur. Et oppidanos ab arcis oppugnatione magno labore reuocatos & adhuc maxime tumultuantes egerrime cōpescuit. Composito tandē tumultu, cum eos moneret, vt Gallorū Regi tantisper parerēt, donec illi mutuū p̄soluerēt, statim conclamant omnes, vt eos aut morti traderet, aut ab imperio Gallorū liberaret. Se nāq; vel sub Aragonū Rege viuere, vel mortem subire, vel lōgtus cōmigrare, subiq; nouū domiciliū quærere statuisse dixerūt. Quos cū Rex i eo, quod dicebant obstinatos esse, & neq; pudorē, neq; metū sentire cognouisset, mulcere maluit q̄ irritare. Quod igitur illis expediret se facturū esse respōdit. Interea Gallis q̄ Perpignani propinquas arcas oppugnabāt, Regē Aragonū Perpignanum venisse & arcis custodes oppugnare nūciatū est. Qui vehemēter hoc nūcio cōmoti relicti, q̄ oppugnabāt pximis castellis, celeriter Perpignanū cū omnibus copiis cōueniunt. Et positis castris, multis tormētis oppidi portas ac muros oppugnare cœperūt. Est autē Perpignanū oppidū nobile magniq; incolatus inter Gerundā Hispaniæ & Narbonā Galliarū ciuitatē, ab vtraq; æquo ferē spacio remotū. Tū itaq; Rex Aragonū etsi pacē magis optabat, q̄ bellū, admiratus tamen insolentiā Gallorū & repentinum furorē, q̄ eius voluntatis ignari nulla ratione ducti oppidū, quod possidebant, oppugnare cœpissent, oppidanos, q̄s antea reprimere conabatur, vt acriter ppugnaret hortatus est. Quod illi sine vlla qdē hortatione strenue faciebāt. Cæterū Gallorum erat oppugnatio duplex. Nā propugnantes oppidanos magis qdē arcis custodes, q̄ ex castris Gallorū oppugnantes fatigabant. Ab illis em̄ tormētis à tergo feriebanf. Ideoq; Rex post mediā noctē, q̄ secuta est, oia loca in qbus propugnantes ab arcis præfectis offendi poterāt, magnis multiq; cōstitis trabib⁹ infectaq; terra muniti iussit. Quod ut cit⁹ ac melius fieret, ipse qdem tota nocte eque militis atq; Regis officio vsus est. Prima luce munitione peracta, oēs vigilia noctis ac labore operis defessos, vt cōquiescerent, commonuit, aliosq; recentiores, qui vicissim propugnarent hortatus est. Oppidani vero omnes & Regii milites, quibus etiam mulieres ac pueri armā ministrabant, cum Gallorum magnus exercitus vndiq; oppidum circumplexus oppugnaret, eo acrius vltro propugnantes hostes à muris propellebant, quod minime dubitabant, quin si in illorum potestatem veniēt, vltimo iam supplicio plecterentur. Omnes igitur sibi mortis periculum timentes propugnando fortiores erant, & magnos labores cōtinuasq; vigiliis tolera-

bant. Ideoque ab ingenti hostium multitudine longaque obsidione sese incredibili virtute defendebant. Erat enim in castris Gallorum, qui sunt in oppugnationibus ferocissimi, hominum milia quadraginta. Quos acriter oppugnantes, ac nonnunquam scalis muris appositis ascendere certati conantes, Perpignanenses civis tamen sua virtute, tamen Regis hortatu fortissime reppulerunt. Et quatuor penes menses, propter maximos labores, etiam famem multarumque rerum inopiam pertulerunt. Nam sub idem tempus Ferdinandus Regis filius ex Castella, ubi Regis Henrici sororem Helisabam, ut superius demonstravimus, in matrimonium duxerat, obsessio patri subvenire desiderans paucis comitatus equitibus in citeriorem transit Hispaniam. Et auxiliis in itinere contractis Barcinonem pervenit. Hic etiam & Gerundae copias auxit, Perpignanem versus proficiscitur. Cuius adventus expectatio terribilis admodum in castris Gallorum ferebat. Omnes enim & vltioris & citerioris Hispaniae proceres cum magno equitum & pedum numero secum ducere Ferdinandum multi Gallorum Ducibus falso nuntiabant. Nam & equites valde pauci cum Ferdinando veniebant, & pedum quoque parvus erat exercitus. Galli tamen crebris falsisque rumoribus perterriti prima nocte taciti discessum parare coeperunt. Et de secunda vigilia magno silentio castra mouentes, obsidione relicta, clam discesserunt. Totaque nocte continenter euntes, in Galliae fines ante diem pervenerunt. Quorum fugam cum vigiles civitatis nondum exorto sole, nihil in locis ubi Gallorum castra fuerant concernentes, animadvertissent, affecti magno gaudio ad Regem certatim concurrunt propter hostium discessum premia petentes. His abitionem Gallorum nuntiantibus, incredibilis omnibus laetitia, sed maior oppidanis orta est. A quibus exultantibus maximus exortus est clamor. Rex autem, cuius animus & omnis mentis affectus erat in filio Ferdinando, suspicari statim vererique cepit adversus eum Gallos esse profectos. Ideoque nonnullis confestim promissis pueris velocissimis, ipse mox cum multis equitibus & magna Perpignanensium multitudine de filii salute valde sollicitus ex oppido profectus est. Cumque non longius progressus esset, ei & filium cum exercitu iam advenire, & hostes in Galliam ingressos esse & Narbonam civitatem versus proficisci nuntiatum est. De quibus rebus etsi minime Rex dubitabat, certissimis nunciis affirmantibus, tamen non tam anceps quam videndi filium percupidus ad eum pergere statuit. Signa cuius & armorum fulgores ubi milium septem iter confecit plane prospexit, & multos a Ferdinando missos nuncios accepit, ac ingentes latantium militum voces audivit. Ferdinandus interea & de Gallorum discessu, & de patris adventu certior factus, cum equitibus levis armorum Regi celerius obviam venit. A quo non minus honorifice quam laetanter acceptus est. Et post gratissimos amplexus, dum milites utrisque convenirent, longos sermones invicem contulerunt. Demum Perpignanum simul eodem die sese receperunt. Hic dies prope viginti, dum Ferdinandus & eius milites longi itineris laboribus defessi coquiescerent, Rex comoratus, interim convocatos omnes oppidanos iterum comovuit, ut Ludouico Gallorum Regi, cuius amicitiam conservare volebat, brevi tempore parerent, donec mutuam, quod illi iure debebat, persolveretur. Ad haec verba Regis ex oppidanis vir quidam non ignobilis hoc modo respondit. Quod ex me audies, invidiosissime princeps, hoc nimis est insitum mentibus omnium, qui Perpignanensem civitatem & totam eius provinciam colunt. Vnus enim ex paucis ego sum, ne dicam solus, quos tuus hic populus omnibus in rebus & publicis et privatis negotiis semper consulere consuevit. Quapropter nemo quidem est in hoc oppido, cuius ego mores & ingenium ignorem. In hac autem re, quam nunc a tua Maestrate iubemur, iam pridem voluntates & animos omnium sum expertus. Quibus omnino decretum est, quodavis mortis genus potius perferre, quam diem unum Gallorum mores & imperium subire. Assueti quippe tecum vivere benignissimo principe, barbaros quidem aliorum mores & insolentiam servitutem tolerare non possumus. Quare si tu, magnanime Rex, quod non credimus, Galliae Regis amicitiam plura facis quam amorem nostrum, quo te prosequimur, tibi quoque libet illi huius oppidi liberam possessionem relinquere, hoc est quod nos tuam Maestatem supplices deprecamur, ut nobis aut ipse alium colendum quemuis locum concedas, aut nos ipsos pro liberis nostris & vxoribus aliud quere domum mittas. Quod si hinc abire tibi in animo est, & huc iterum con-

Numerus Gallorum exercitus.

Galli ab obsidione discedunt

Ferdinandi principis adventus.

Verba cuiusdam Perpignanensis ad Regem.

L. Marinei Siculi, Lib. xvij.

tra nos reuerſuros Gallorū exercitus ſuſpicaris, nullum quidē nobis maſtis beneficium conferre potes, q̄ ſi te laboribus & periculis eripiens aliquem tutum in locum contuleris. Nos em̄ te vel abſente ſemper honorem tuum, nos domos noſtras, liberos & vxores, præſertim contra Gallos, facile defendemus. Quapropter eſſi monitis eius obſequi nolle videbantur, eos tamen quia ſibi q̄ deuotiſſimos eſſe cognouerat, conſolari maluit, q̄ accuſare. Quibus, quoniam ex oppido iā diſcedere ſtatuert, Ludouicū Requiſentiū ꝑfecit, et cū eo multos nobiles et eqtes reſignorū ſuorū q̄rū multos paucis ante dieb⁹ militariſ donis & inſignibus ornauerat, manere iuſſit. Quorū nomina pauca hæc occurrunt, Spurius Cardona, Martinus Angulus, Ludouic⁹ Mudarra, Ioannes Clauertus, Michael Ioannes Gralla. Hiſ omnibus vbi qd facere deberēt imperauit. Poſtero die militibus Caſtellæ, qui cum Ferdinando venerant, veniā & miſſionē flagitantibus, & annona, quam in oppido relinquare volebat, iam deficiente, cum filio Ferdinando & eius exercitu Barcionam verſus proficiſcitur. Septimoq; die poſtq̄ diſceſſerant in ciuitatem peruenerunt. Hic cum dies quinq; Ferdinandus commoratus eſſet, eſſi cum patre manere diutius optabat, ſue tamen vxoris Helſabes Caſtellæ Regine nunciis & literis vrgentibus, ad eam demum cum ſuis copiis, patre ſuadente, diſceſſit. Cuius diſceſſum cum primum Galli, qui Perpignan arcem tenebant, intellexerunt, ad Ludouicum Regem in Galliam nuncios & literas miſerunt. Quibus eum de Ioannis Aragonum Regis abſentia, & eius filii Ferdinandi in Caſtellam reſſu certiore faciebant. Ideoq; ſi Duces cum exercitu redirent, oppidum capere facile poſſent. Sin autem eius expeditionem negligeret, & ſertus exercitum miſſerit, ſeſe cum arce ſimul in hoſtium poteſtatem venturos eſſe dicebant. Nec dubium eſſe, quin paucis diebus aut oppugnatione aut fame deuicti manus hoſtibus darent. Proptereaq; equites & oppidani poſtea q̄ eos Rex Aragonum deſeruerat, inceſſanter nos in arce multis tormentis acriter oppugnabant, ſeq; quo longius vigiliis & magnis laboribus iam deſeſſos vix poſſe pedibus inſiſtere. Perſculis igitur illorum Rex Ludouicus commotus, ac ſecum reputans incommodū & inſurſam, quæ eum maneret in poſterum, Ducibus, qui cum copiis apud Narbonam ciuitatem conſtiterant, imperauit, vt ad obſidendum ruruſus Perpignanenſes ſtatim feſtinarent, donec hiſ expugnatis totam eorum prouinciā deuſtarent. Quos etiam monuit, vt ſi inde ſine ſuo iuſſu recederent, ſcirent ſe grauioreſ ei poenas eſſe daturus, q̄ hoſtibus, ſi in eorum poteſtatem venirent. Duces ergo Gallorum, quos ab obſidione diſceſſiſſe grauiſter poenitebat, cognita Regis voluntate, non tantum miniſ eius & imperio, quantum verecundia cōmoti, q̄ primum conuocatis militibus, qui per oppida vagabantur, ad obſidendum oppidū ſtatim cōuenerunt. Quod magna feſtinatione locatis caſtris diſpoſitiſq; tormentis acriter oppugnare cōeperunt. Exiſtimantes oppidanos a Ducibus & Rege deſtitutos aut metu percuſos in deſtinationem eſſe v̄turos, aut paucis diebus oppugnatione deuictos iā manu capſedos. Sed tamen eos longe nimirū ſua ſeſellit opinio. Perpignanenſes enim, qui dū Rex aderat in patriæ deſenſione magnā laudem ꝑmeruerant, Rege quidē abſente multo fortiores erant, acriterq; propugnabāt. Nec ſe diutius intra muros continere poterāt, ſed odio magno, quo Gallos inimiciter ꝑſequebantur, & pugnandi deſiderio conflagrantes interdū nōnunq; noctu portis oppidi recluſis i caſtra hoſtium erūpentes, illorum multis occiſis & nōnullis captis in oppidum ſumma celeritate ſeſe recipiebant. Ac potius oppugnatores, q̄ propugnatores erant. Donec attoniti Gallorum Duces & iam deſeſſi non ſolum ab oppugnatione ceſſabant, ſed vrgente quoq; metu de diſceſſu plærumq; cogitauere. Formidabāt enim nō modo bellicoſiſſimos viros, ſed armatas q̄q; mulieres fortiſſime pugnātes. Quapropter eſſi ſui Regis indignationis & iræ memores ab obſidione recedere non audebant, affecti tñ multis magniſq; cladibus & de victoria iā deſperantes ꝑrius abiſſent, niſi deſeſſe cōmeatus obſeſſis & om̄e cibarioꝝ gen⁹ intellexiſſent. Qui mēſes ab obſidionis initio circiter octo nō ſolū cibariis humanis, ſed oib⁹ etiā cōſumptis animalib⁹ & herbis diuturna fame lāguētes dū ꝑpugnabāt ſuo ipſoꝝ motu cōcidebāt. Intoleranda ꝑꝑe fame vix credibile eſt q̄ patiētes erant. Oēs em̄ multis dieb⁹ nihil ꝑter mures ac ſeſes

& domesticos canes, quos mulieres per vicos oppidi linteis & longis latifq; pallis venabant, comanducauere. Quibus etiam deficientibus extrema iam necessitate laborantes non solum i carnes Gallorum, quos occiderant, dentes intulerunt, sed in suorum quoq; cadavera morsus intulerunt. Nonnullę mulieres cū peperissent rabie famis agitate vtero suo cōtinuo fœtus reddiderunt. Alię præterea matres inedię stimulis actę non equidem maternę pietatis oblitate, sed famis imperio conuictę suos filios siue fame siue alio casu perēptos, lamentatione miserabili propriisq; lachrymis aspersos comederunt. O rem admirabilem, & cibi genus infandam. O rarū famis & extremę necessitatis exemplum. Quod in Hispania tamen tertio nūc accidit, bis cū antea contigerat, & Numantinis a Romanis obsessis, & Saguntinis a Carthaginensibus. Sed Perpignanensium fuit tolerantia maior, qui cum tot mala & suprema pericula suo etiam Rege monente vitare potuissent, noluerunt. O ingentem hominū & admirandam in laboribus & periculis perseverantiam. Vsq; adeo nanq; Perpignani ciues in patrię defensione pertinaces fuerunt, vsq; adeo Gallos oderunt, vt ne illorum imperium subirent, omnia malorum genera perferre maluerint. Magna tamen eorum virtus, magna fides & fortitudo laudabilis. Sed equitum, quos illic Rex cum præsidio reliquerat, constantia laudabilior. Propterea q; a Rege sæpius admoniti per literas, vt exirent ex oppido, quoniam eis cōmeatum & subsidium mittere non possēt, illi tamen ne ciues, quos fortissimos agnouerant, desererent, cum eis permanere & extrema pati decreuerant. Cæterum cū fames indies magis vrgeret, & neq; subsidii, neq; vitę vlla spes esset, honestas a Gallorū Ducibus oblatas de pace cōditiones, vt & ciues honorifice benignę tractarentur, & equites cum armis & equis discederent, acceperunt. Galli igit portis iam reclusis, multis in oppidum ad explendam famem & ciuū mulcendos animos præmissis cibariis, ingressi tandem & suis & aliorum laboribus finem fecere. Equites vero Regii, quoniam pro cibis equos omnes absumpserant, armis etiā, quę ferre non poterant, relictis, pedibus iter facientes ad Regem Barcinonem peruenierunt. Quos Rex omnes amplexu magnis honoribus excepit, & eorum fide fortitudineq; mirifice laudata, pro tempore, quibus potuit muneribus profecutus est, excusata pecunię & rei familiaris tenuitate.

Magna uis
famis.Horrendum
ciborum ge
nus.

DE MORTE EIVS ET GESTIS IN EA.

Omnibus confectis & extinctis bellis reliquum vitę suę tēpus Barcinonę transegit. Vbi demum labore senioq; penē consumptus, vitali iam deficiente virtute, febre defatigari coepit. Cum igitur lecto triduo decubuisset, vt erat semper homo cautus & prudens, tam se moriturum cognoscens accersito animum medico de omnibus exactę vitę noxiis Christianorum more gemens & magno cum dolore confessus est. Allatum mox sacramentum, quod audissimè petuerat, lachrymabundus deuotissime recepit. Vbi vero animę salutem consuluit, testamentum deinde condidit, & Ferdinandum filium heredē successoremq; legitimū instituit. Ad quē in Castella tunc commorantem nūcios & hanc misit epistolā. ¶ Satis me diuq; vixisse cognosco, Ferdinande fili charissime, & ideo quoniā & diutius, & vt opinor bene & cū honore vixerim, magnas immortalī Deo gratias ago. Nunc autem iam tempus est, vt nature debitum persoluam. Cui ego iā citatus, quoniā sic necesse est, parere minime recuso. Arbitror itaq; me pro pedem ab hac vita mortali discessurū. Cōtinua siquidē febre quinque dies meū penē defatigatum corp⁹ & etate confectū in horas magis debilitari sentio, & cū spe vitę simul deficere. Quapropter vbi nostrorū maiorū more & Christianę religionis instituto diuinis & humanis rebus satisfeci, mihi æquū atq; p̄necessariū visum est, vt te, quē priusq; discedā videre non potero, de valetudine mea vel emigratione potius p̄ literas & nūcios certiore facerem. Mitto igit tibi simul & Isabellę tuę præstantissime coniugi salutem & paternam benedictionē. Et quia de rebus a me nuper institutis quid tu Ferdinande fili pro nra & aliorum salute sis factur⁹ ex testamento nostro plane cognosces, hac epistola vos, nam tecum etiam Isabella filia charissima loquor, pro meo erga vos amore, & itē pro vřa in me pietate monco, rogo, & obtestor vt

Regis episto
la ad Ferdinā
dum filium.

L. Marinei Siculi, Lib. xvij.

omnibus rebus humanis diuinas anteponatis. Nihil vobis vnq̄ sit chari⁹ Dei cultu, nihil virtute præstantius. Nihil præterea sine bonorum virorū consilio faciatis. Mementote quæso semper istius nostræ monitionis, quæ vos ab amore paterno missa profecto nunq̄ fallat. Ego vobis & labores & æmulos non defuturos prospicio. Sed vos si meis monitis parueritis, nullis vnq̄ victi cedetis aduersariis, nullis defatigati laboribus succumbetis. Equites insuper vobis & populos omnes vestri principatus & Regiam demū dignitatem plurimum cōmendo. Vas lete & absentia nostram fertote moderate. Cū his lris nunciis ad Ferdinandū filiū missis, omnes qui aderant, quoniā tristitiā quandam præ se ferre videbantur, consolari cœpit, vt vim necessitatis æquo animo ferrent, omnibus moriendum esse dicens, neq̄ tamen eos mori posse, q̄ bene vixissent. Bonis hominibus & virtutem colētib⁹ auxiliū diuinū non defuturū, quod sibi multis in rerum & fortunæ varietatibus nunq̄ defuisset. Hæc cum dixisset, remotis omnibus cōtemplationi deditus aliquandiu conquieuit. Mox autē vbi vitæ spei minus habere cœpit, admissos equites & familiares perhumane singulos amplexatus, suppliciter ab omnib⁹ veniam petiuit, si quem forte grauis offendisset, si cui nō pro meritis satisfecisset. Interea medici quo diutius eius mortē differrent, ex margaritis & auro cæterisq̄ gēmis admodum p̄ciosis & simul cōtrit⁹ confectos cibos ei ppinabant. Quibus aliquāto suffult⁹ tā diu vitam produxit, donec quæ voluit effectū dixitq̄ omnia. Nullū doloris signum, nullam mētis perturbationē, nullum deniq̄ mortis metum præ se ferens. Sed aduersus eā fortis & constans, omnī præteritarum rerum memor, & præsentēs diligenter instituit, & de futuris prudenter religioseq̄ cōsultuit. Pridie vero q̄ naturæ satisfaceret, cum se graui⁹ affici sensisset, extremum ecclesiæ petiit olei sacramentum. Quo solēniter perunctus, laborantis & iam demigrantis animę spiritū magno labore ducens, à sacerdotibus Euāgelicam lectionē recitari, qua Christi cruciatus referuntur, obsecrat, & pœnitentiārū psalmos. His orantibus aures dum præbet attentiores subito nimioq̄ langore defessus totus penē concidit, adeo vt conclusis tam luminibus & manibus frigidis à nonnullis effluisse animam crederetur. Verum mox respirans & iam reclusis oculis omnes, qui aderant, aspiciens. O vanas, inquit, hominum cogitationes. O miseros omnes, qui ad principatus aspirant, qui diuitias, opes, & nimios honores affectant. O felicē pauperum cōditionem, & illorum securam vitam atq̄ beatam, qui panem comedunt cū sudore sui vultus, qui viuunt labore manuum suarum. Nam mihi misero quid regnum, quid honores, qd obsequia plurimorū contulerunt? Quid? labores scilicet magnos & multa corporis & animæ pericula. Nec vnq̄ ætate tā lōga potui mihi dies aliquos videre bonos. O me miserū & infelicē, qui tā sero fallacē mundū cognosco, qui vitā certe vixissem multo meliorem, si nō Rex, sed pauperis agrī cultor fuisset. Hæc magno cū animi dolore ferebat, Alphonsi fratris, vt arbitror, recordatus atq̄ secutus exēplum, q̄ Neapoli olim moriens eadem protulisse verba memorat. Cæterū cū hæc dixisset imaginē Christi crucifixi, quæ iuxta eū erat, defixis oculis intues: O conditor, ait, mūdi De⁹ omnipotēs & hominū pietissime redēptor, parce mihi indignissimo seruo tuo miserere mei clementissime Iesu, & à peccatis meis auerte faciem tuam, non meis meritis domine, quæ nulla sunt, sed illa tua ineffabili pietate & infinita misericordia, qua motus, vt homines à morte redimeres, crucis mortem subire voluisti. Hæc locutus voce tam deficiente Christi patibulum sepius osculatus expirauit.

DE ÆTATE EIVS ET TEMPORE MORTIS ET EXEQVIIS.

DEcessit Barcinone. xiiii. Kalendas Februarii, post partum virginis anno. M. CCCC. LXXIX. Ætatis vero suæ. LXXXIII. mēsi⁹ quinque minus & decē dieb⁹. Aragoniæ autē regno p̄fuit annos viginti. Cuius fun⁹ maximis honoribus & ingenti solēnitate celebratū est. Sed multo maiore omnīū mœrore atq̄ fletu deploratū, tota ciuitate summo dolore cōcussa, adeo vt inuestissimis lamētis q̄q̄ Barcinonę dom⁹ funestata videret. Vbiq̄ nāq̄ lucē

vbicq; gemitus, vbicq; deniq; miserabilis fletus audiebatur. Cum primum egit animam, præter multas hominū querelas & vberrimos fletus, venaticos etiam canes, quibus persequi feras cōsueuerat, tristes vlulatus emittentes mirabiliter fleuisse cōplures nobis viri nobiles affirmarūt. Aragonēs præterea omnes, Gothalani, Siculi, Valentini vexilla magno gemitu per terrā trahentes in signum magni doloris etiā clypeos cōfregerunt. Huius siquidē principis mortē incredibiles hominū lamētationes secutę sunt, quæ nondum etiā post triginta annos à multorū pectoribus exciderunt. Plures em̄ q cū eo vixerunt, sepe mecum sermones cōferentes eū sine gemitu lachrymisq; nominare vix possunt. Peractis exequiis defuncti corpus p̄ciosis vnguētis, balsamoq; punctū ex Barcinone magnus sacerdotū numerus & ingēs nobilitū multitudo Populetū detulerūt, sic enim testamēto statutū fuerat. De cæteris autē rebus in testamēto relictis nihil cōpertū habui, nisi q̄ a Ioanne Coloma secretario eius accepti, de sacrificiis quibusdā & rebus diuinis p̄ illorū salute q̄tannis celebrādīs, q̄ sub eius imperio militātes i p̄līs occubuisse.

Canes i morte Regis ululasse.

LIBER. XIX.

DE REGE FERDINANDO ET ISABELLA REGINA CATHOLICIS PRINCIPIBUS.

FTSIDERE BV S, quas Rex Ferdinādus & Isabella Regina gesserunt numero multas & magnitudine mirabiles, historiā recentē adhuc & vix absolutam publicare nō licet, tamē Carolo Regi Cæsariq; nr̄o, qui fortasse virtutes auitas & præclaras actiones ignorat, rem per gratā faciemus, si pleniorē historiā magnūq; volumē in annū quinquagesimū differentes, summā quādam & quasi breuiariū rerū, quas animosē sanctēq; gesserunt, in lucē proferemus. In quo multis etiam Hispaniæ nobilibus atq; Siciliæ, quorū parentes pro Regia dignitate

magnos labores multaq; pericula passi magnā laudē p̄petuamq; memoriā meruere, gratificabimur. Cæterū priusq; de rebus, quas principes catholici gessere, quicq; dicamus, more nr̄o de vtriusq; natiuitate breui sermone referemus & primo de Rege Ferdinando.

DE LOGO ET TEMPORE CONCEPTIONIS ET NATIVITATE EIVS.

Gentus fuit Rex Ferdinandus in Aragoniæ pago, quem Aragonēs Fresinū vocāt, & distat à Calatauto passuum millia circiter duodecim. Locus est autē, q̄ntis parvus, aquis tamen, hortulis, arboribus amœnus & agris fertilis. Vbi Ferdinandi parentes dies aliquot commorantes eū genuerunt, anno supra mille & quadringentos quadragesimo nono, circiter Idus Iunias. In hoc autē paruulo pago & cuiusdā agricolę pauperis hospitio genitū fuisse Regē Ferdinandū, nobis quidem multis rationibus cōstat. Nam cū Rex Ioannes pater eius hinc discedens Valentiam versus profectus esset, vt illic cōmittū quorundam perniciosas factiones & magnos populorū tumultus cōpesceret, Regina Ioanna quæ remāserat in Fresino post Idus Iulias cessantibus naturæ mensuris se gravidam esse cognouit. Cuius rei nuncium cum literis ad Regem destinavit. Quem nuncium postero die Ioannes Pietas Regis hospes cum aliis Regine literis subsequutus magnis à Rege muneribus & omnis immunitatis priuilegio donatus est, atq; etiā vt omnes patrię suę, qui ferē omnes agricultores erant, honore præcederet. Rex præterea Ferdinādus cum hac transiret Isabellæ Reginæ me præsentē suum genitale solū ostendens, ecce inqt locus ecce domus, in qua me parentes genuerunt. Erat autē domus admodū parua, cuius parietes nō marmorei, non lapidibus extructi, sed qui ex compressa terra vix manebant. Quos cum Carolo Imperatore Cæsaraugustā proficiscentes, quia Ioannes Pietas & ei

Fresinus.

vbicq; gemitus, vbicq; deniq; miserabilis fletus audiebatur. Cum primum egit animam, præter multas hominũ querelas & vberrimos fletus, venaticos etiam canes, quibus persequi feras cõsueuerat, tristes vlulatus emittentes mirabiliter fleuisse cõplures nobis viri nobiles affirmarũt. Aragonẽs præterea omnes, Gothalani, Siculi, Valentini vexilla magno gemitu per terrã trahentes in signum magni doloris etiã clypeos cõfregerunt. Huius siquidẽ principis mortẽ incredibiles hominũ lamẽtationes secutę sunt, quæ nondum etiã post triginta annos a multoꝝ pectoribus exciderunt. Plures em̃ q cũ eo vixerunt, sepe mecum sermones cõferentes eũ sine gemitu lachrymisq; nominare vix possunt. Peractis exequiis defuncti corpus p̃ciosis vnguētis, balsamoq; punctũ ex Barcinone magnus sacerdotũ numerus & ingēs nobilitũ multitudo Populetũ detulerũt, sic enim testamẽto statutũ fuerat. De cæteris autẽ rebus in testamẽto relictis nihil cõpertũ habui, nisi q̃ a Ioanne Coloma secretario eius accepti, de sacrificiis quibusdã & rebus diuinis p̃ illorũ salute q̃tannis celebrãtis, q̃ sub eius imperio militãtes i p̃lũs occubissent.

Canes i morte Regis ululasse.

LIBER. XIX.

DE REGE FERDINANDO ET ISABELLA REGINA CATHOLICIS PRINCIPIBUS.

FTSIDERE BV S, quas Rex Ferdinãdus & Isabella Regina gesserunt numero multas & magnitudine mirabiles, historiã recentẽ adhuc & vix absolutam publicare nõ licet, tamẽ Carolo Regi Cæsariq; nro, qui fortasse virtutes auitas & præclaras actiones ignorat, rem per gratã faciemus, si pleniorẽ historiã magnũq; volumẽ in annũ quinquagesimũ differentes, summã quãdam & quasi breuiartũ rerũ, quas animose sancteque gesserunt, in lucẽ proferemus. In quo multis etiam Hispaniæ nobilibus atq; Siciliæ, quorũ parentes pro Regia dignitate

magnos labores multaq; pericula passi magnã laudẽ p̃petuamq; memoriã meruere, gratificabimur. Cæterũ priusq; de rebus, quas principes catholici gessere, quicq; dicamus, more nro de vtriusq; natiuitate breui sermone referemus & primo de Rege Ferdinando.

DE LOGO ET TEMPORE CONCEPTIONIS ET NATIVITATE EIVS.

Gentus fuit Rex Ferdinãdus in Aragoniæ pago, quem Aragonẽs Fresinũ vocãt, & distat à Calatauto passuum millia circiter duodecim. Locus est autẽ, q̃ntis parvus, aquis tamen, hortulis, arboribus amœnus & agris fertilis. Vbi Ferdinãdi parentes dies aliquot commorantes eũ genuerunt, anno supra mille & quadringentos quadragesimo nono, circiter Idus Iunias. In hoc autẽ paruulo pago & cuiusdã agricolę pauperis hospitio gentũ fuisse Regẽ Ferdinãdũ, nobis quidem multis rationibus cõstat. Nam cũ Rex Ioannes pater eius hinc discedens Valentiam versus profectus esset, vt illic cõmittũ quorundam perniciosas factiones & magnos populorũ tumultus cõpesceret, Regina Ioanna quæ remãserat in Fresino post Idus Iulias cessantibus naturæ mensuris se gravidam esse cognouit. Cuius rei nuncium cum literis ad Regem destinauit. Quem nuncium postero die Ioannes Pietas Regis hospes cum aliis Regine literis subsequutus magnis à Rege muneribus & omnis immunitatis priuilegio donatus est, atq; etiã vt omnes patrię suę, qui ferẽ omnes agricultores erant, honore præcederet. Rex præterea Ferdinãdus cum hac transiret Isabellæ Reginæ me præsentẽ suum genitale solũ ostendens, ecce inq; locus ecce domus, in qua me parentes genuerunt. Erat autẽ domus admodũ parua, cuius parietes nõ marmorei, non lapidibus extructi, sed qui ex compressa terra vix manebant. Quos cum Carolo Imperatore Cæsaraugustã proficiscentes, quia Ioannes Pietas & ei

Fresinus.

L. Marinei Siculi. Lib. xii.

Sosium. vnicus filius e vita migraverant, cū Ioanne Ruffo Archiepiscopo Consentino legato summi Pōtificis sine cultore vidim⁹ & sine testō. Hinc Regina discedēs Kalēdis Octobris vtero iā tu mescētī & p Navarrę principatū pficiscēs Sangosæ cōstitit. Vbi ppter absentīā Regis ipsa sī mul cū Carolo priuigno, cōsiliariis & iusticiæ pfectis adhibitis, omnib⁹ Navarræ & Aragonię populis iura prudēter administravit. Cūq; parēdi tēpus instare sensisset, & infans ex vtero matris egredi conaretur, etsi tunc temporis imbrium tēpestas erat horribilis, vt tamen in Aragonia pareret, lecticam statim conscendens Sosium, quod erat Aragoniæ oppidum Navarræ propinqu⁹, deferri se propere iussit. Huc dum vehitur, itinere toto per passuum milia ferē ses ptēdecim quibus magnis continuiscq; partus doloribus afficiebatur, tamen vt erat fortis & prudens & suę dignitatis atq; salutis non oblita, dolores, quibus maxime torquebatur, suppressēs ac dissimulans, Deo preces & orationes funderē nunq; destitit. Vbi tandem Sosium peruenit Dei auxilio & nomine Marię Virginis inuocato, & adiuta diligentis obstetricis officio, filiū peperit Ferdinandum sexto Idus Martias, anno. M. CCCC. L.

DE SIGNIS ET IVDICIIS PROSPERAE NATIVITATIS EIVS.

Quo quidem nato magna repente serenitas orta est, & sol, qui die toto vix apparuerat, multo clarior quam solebat effulsit. In æthere præterea corona variis ornata coloribus & Iridi similis visa est. Quę signa nimirum multis, qui aderant, ostendere videbantur, vt puer qui proximo partu natus esset, clarissimus inter homines erat futurus. De cuius etiā natalicia fœlicitate multi viri sapientes & astronomi non præsentēs modo, qui eum natum viderūt sed absentes quoq; longeq; distantes multa magnaq; prædixere. Siquidem Neapoli eo die, quo natus est puer, vir quidam religiosus ordinis Carmelitarum, homo literis & moribus insignis ad Alphonsum Regem in castellum nouum veniens, hodie inquit Rex in Hispania ceteri puer tui generis natus est, qui maximus olim inter Christianos principes nominabitur. Quippe qui res magnas, multas, & sanctas domi foriscq; geret, quibus fidem, nostram religionem Christianam, & Hispanię nomen altius attollet. Cuius verbis & vaticinio Rex, quoniam vir sanctus a multis, qui mores eius & vitam nouerant, habebatur, & multa quę antea prædixisset verissima reperiebat, magnam fidē adhibuit. Quam nō multo post cum de Ioannæ Regiņę partu nuncium accepisset, affectus læticia confirmavit. Carol⁹ etiam princeps Vianę frater eius ex patre, qui fuit virtute præclarus & diuini cultus admodū studiosus, cū ad se prædentem Ferdinādus admodū puer & annorū ferē quinq; venire nunciaretur, ei confestim surgens obuiam descendit, & suis quibusdam dicentibus vt eum, quoniam puer erat, expectaret in mēsa, nescitis inquit quę causa vel quę ratio potius me mouet, vt puerum hūc plurimū diligam & magnificiam, profecto nō solum quia frater meus est, sed q̄ eum sine dubio prospicio principes omnes, quos Hispania nostra peperit omni genere virtutum superaturū. Alia præterea multi viri non indocti multa prædixerunt, qui suis opinionibus & iudiciis decepti minime fuerunt. Asserebant enim puerum adolescentemq; labores magnos multaq; passurum pericula, postea vero de multis hostibus & ad versarīs victorias habiturum triumphales, & ex tenuissima fortuna ad honores amplissimos venturum & altissima rerum fastigia. Quę quidem omnia suum effectum sortita iam vidimus. Cæterum Ferdināndus in Fresino genitus & in Sosio natus, vt erat in omnes princeps humanus & benignus, vtriusq; loci memor vtrūq; populū maxime coluit & memorabilem fecit.

DESCRIPTIO SOSII ET LAVDIS.

Nunc autem quoniam de Fresino supra mentionem fecimus, æquum videtur, vt de Sosio quoq; pauca dicamus. Est itaq; Sosium, quod indigenæ Sos appellant, oppidū Gelsiberię, quę nunc Aragonia dicitur, primū quod ex Navarra venientibus occurrit, in edito lo

co positum. Quæ res causa est magnæ salubritatis. Geminos colles amplectitur: ex quibus descensus est & ad totidem planities & agros admodum fertiles, multumque fructiferos. Multis rebus ad humanæ vitæ usum necessariis abundans. Felix præterea claris alumnorum ingentis, & equibus nobile. Quorum præter alios, qui militari virtute ac eruditione, laude magna digni fuerunt, duo præcipue viri recentiores & nostri temporis nobis occurrunt merito nominandi, Iacobus scilicet Fontius & Martinus Ampius moribus & literis insignes.

DE PVERIGIA EIVS ET EDUCATIONE.

Nunc autem digressio nostra finem habeat, & ad Ferdinandum reuertatur oratio. De cuius infantia quod scribam nihil habeo, nisi quod cum esset forma conspicuus, in se omnium oculos conuertens, parentibus magnam spem probitatis magnæque virtutis promittere videbatur. Cum autem septimum ageret annum, quo iam ætas discere literas admonet, excellentis ingenii magnæque memoriæ signa dedit. Sed iniquitas temporum fortunæque sententis invidia magnum principis ingenium, quod erat ad literas capessendas aptissimum, à bonarum artium studiis retraxit. Nam cum Hispano more legendi scribendique ordinem didicisset, & iam grammaticæ præceptis incubere vellet, exorto bello, quod Carolus à quibusdam male persuasus patri suo crudeliter intulit, puer à literarum studio reuocatus, arma cum vix annum decimum complens tractare coepit, & aurigis ac pueris à pedibus adiutus equum ascendere & agitare didicit. Qui cum propter ætatem sine ullo dignitatis titulo parum autoritatis haberet, ut & honore aliquo gauderet, & ab aliis diligentius observaretur, Montis Albi Dux à patre creatus est. Educatus autem inter equites armatos & adultus, cum literis vacare non potuisset, eruditione caruit. Tametsi magnis ingenii viribus adiutus, & consuetudine sapientium non minus prudens euasit ac sapiens, quam si fuisset doctissimis præceptoribus eruditus. Sed de virtutibus eius & aliis rebus alias. Nunc enim quontam quantam fortitudinem adolescens in officio rei militaris ostendit, quantamque meruit laudem multas adeptus victorias, & quas res usque ad tempus quo duxit uxorem gessit, in patris eius historia demonstrauimus, cum de Isabelle Regine die natali pauca dixerimus, ad ea quæ matrimonio coniuncti simul gesserunt summam referenda veniemus.

DE ISABELLÆ REGINÆ PROGENITORIBVS.

Et si de Castellæ Regibus & Isabelle Regine prosapia longam mentionem fecimus, nunc tamen aliquid repetere per necessarium ducimus, ut qui fuerint eius proauis scire volentibus gratificantes: quæ recta linea, quæque legitimo iure in Castellæ regno successerit Isabella post mortem Henrici fratris ostendamus. Ab Alphonso itaque, reliquis omissis, institum sumemus. Qui cum clementissimus & humanissimus fuisset, Petrum genuit sibi que successorem instituit. Qui crudelitatis infamiam subit, unde cognomen accepit. Quapropter ab Henrico fratre suo notho iure cæsus existimatur. Quo de medio sublato complures Hispaniæ proceres, quibus illius immanitas formidolosa fuerat, ad Henricum gratulatum conuenientes, eum statim Regem appellauerunt. Hic Castellæ nobilitum & omnium populorum voce Rex electus, humanissime gubernauit. Cui mortuo Ioannes filius successit. Qui filium genuit Henricum, cui Ioannes filius in Castellæ regno succedens Henricum filium habuit. Qui propter aduersam corporis valetudinem Valetudinarius fuit appellatus. Ex quo natus est Ioannes cognomento Secundus, hic in Tauro ciuitate natus adhuc infantulus præm amissit. Ideoque patruus eius Ferdinandus quasi tutor, Castellæ regni curam suscepit, & iustissime fidelissimeque gubernauit, usque ad tempus, quod puer diligenter educatus & adultus ad ætatem puenit, qua potuit gubernare. De cuius electione & iurejurando, quod Hispaniæ nobiles & ciuitates Regi suo quasi pignus fidelitatis prestare solent, & Ferdinandus patri eius admirabili virtute animoque magno & excellenti laudis alibi scripsimus. Illud autem hoc loco admonere volumus, quod vulgo fertur & in multorum mentibus insitum est. Dicunt enim Ferdinandum in Toleti templo maiori, quo magnates & ciuitatum procuratores con-

L. Marinei Siculi, Lib. xix.

uenerant, ut qui Rex erat futurus post Henrici mortem intelligeret, Ioannem fratris filium paruum circumstantibus ostendisse suis humeris impositum, quod alii minime probant. Propterea quod eo tempore puerum Segouiae fuisse dicunt, nec Toletum delatum fuisse propter imbecillam aetatem, quapropter absens Rex fuit appellatus. Qui procedente tempore diligenter educatus cum ad aetatem peruenisset, qua iam curatoris non egebat, multis instructus lectis omnibus & sapientum virorum consiliis aditus regni sui curam suscepit, & annos prope quinquaginta regnavit. De cuius administratione rebusque gestis historia pregrandis & capitulosa satis circumfertur. Hic Rex uxorem duxit Mariam Ferdinandi patris sui filiam. Quae primum filias peperit duas, quae teneris annis a vita migrarunt, & deinde peperit Henricum, qui fuit huius nominis numero quartus. Cuius matre defuncta pater Isabellam duxit uxorem Ioannis Portugalliae Regis ex filio neptem. Ex qua illi Isabella nata est, de qua nobis est sermo futurus, & Alphonsus, qui annum agens fere decimum quartum sublatus est. De cuius genere mortis quod homines opinantur, ego quidem nec affirmo nec inficior. Extinctum enim suspicantur non sine veneni suspitione, quod si fuit datum, quod ego non arbitror, profecto nequaquam gustasset, siquidem de quibusdam, qui regni patrimonium occupantes res novas moliebantur, sentiebat, dissimulando tacuisset. Deceptus est enim puer, propterea quod nec eius animus excellens, generosus, & vere Regius quae fieri contra suam dignitatem videbat tacere potuit, nec aetas puerilis hominum mores & insidias nouerat. Nunc autem quoniam de rebus gestis Henrici Regis, de moribus, de duabus uxoribus, quarum, quia natura mollis erat, neutram deflorauit, ab aliis autoribus mutata narratur, & nos etiam aliis in locis plenius fecimus mentionem, ad Isabellam iam nostra reuertatur oratio.

DE LOCO ET TEMPORE NATIVITATIS EIUS ET ALIIS REBUS.

Nata est Isabella Regina in oppido Matricali, quod a Salmantica ciuitate distat passuum milia circiter quinquaginta, ubi vini copia & bonitate nominatum, anno supra miliesimum quadringentesimo quadragésimo nono. Quae post obitum patris cum mater mariti desiderio nitentum flens in grauissimam non solum corporis valetudinem, sed etiam mentis aegritudinem incidisset, Henricusque frater eius, quem pater moriens Regem instituerat, omnia possideret, educata est modicis opibus tenuisque fortuna, sine fastu, sine deliciis, sine mendaciis, sine adulationibus, sine ullis illecebris, quibus omnes fere magnorum principum liberi delictiores educari solent. Quam adultam sine villa vel parentum vel aliorum indulgentia, sine multis epulis, quae plerumque bonos mores & clara corrumpunt ingenta, Castellae regni proceres fere omnes multaque Pontifices, qui uxoris secundae Regis Henrici partem non legitimum fuisse opinabantur, Henrici fratris heredem futuram legitimeque successuram iureiurando constituerant. Quae res Hispaniae populis & ciuitatibus denunciata literis & praekonum vocibus fama late fusa multos Christianorum principes, ut eius coniugium peterent, excitauit. Nam praeter alios, qui clandestino secretoque modo nuptias illius affectabant, tres praecipui certatim magnoque studio competebant. Alphonsus scilicet Rex Portugalliae, cuius uxor a vita decesserat, Carolus Dux Guisanae Ludouici Gallorum Regis frater, & Ferdinandus Aragoniae princeps. Quae parentes haec ob causam paulo ante Siciliae Regem instituerant. A Portugalliae Rege missus venit orator Vitisipponensis Archiepiscopus, & a Ludouico Rege Francorum Cardinalis Albinus, Ferdinandi vero causam suscepit Alphonsus Carrillus Toletanus Antistes. Quibus Isabella etsi diu cunctabunda magnaque verecundia suffusa, sicut in huiusmodi re puellarum mos est, nihil respondit, saepe tamen ac saepius requisita cum Dei multis orationibus inuocasset auxilium, rem tulit ad consiliarios & regni proceres atque Pontifices, quos sibi beneuolos fidelesque cognouerat. Qui prudenter omnia cogitantes, demum pensitatis omnibus competitorum partibus, & regni, pacis, quietisque future consulentes, Isabellae consortium Ferdinandi Siciliae Regis maxime conuenire dixerunt. Quorum fidelissimis & amantissimis consiliis admonita & iam persuasa, domes-

Hicorumque suorum, quos honoris sui studiosissimos cognoverat, votis & precibus adducta, cum Portugalliae Franciaeque legatos honorifice dimisisset, cum Ferdinando desponsata est Siciliae Rege. Qui quidem tunc erat impubes & annorum fere decem & novem. Quem sponsa mensibus undecim tredecimque diebus antecedebat. Iuncti sunt itaque pares aetate, pares etiam forma, pares corporis statura, pares ingenio, pares moribus, pares fortitudine, pares generis antiquitate propinquis & affinis. Ex fratribus enim patruelibus genti coniunctissimo gradu consanguinitatis Hispaniae primates omnes pariter contingebant. De quorum contracto matrimonio cum parentes & cognati literas & nuncios accepissent, affecti sunt gaudio magno omnesque Castellae, Aragoniae, Siciliaeque civitates sacerdotibus psalmum Te Deum laudamus concinentes gratulationes magnas egerunt. Verum enimvero cum fortuna semper bonis aduersetur, non defuit hominum malorum dolor & alienae felicitatis invidia, quorum pravis consiliis Rex Henricus persuasus ac potius stimulis agitatus, cum connubio sororis & honore gaudere debuisset, eam primum dispositis insidiis capere tentavit, & custodibus tradere. Deinde cum nec capere nec nuptias eius dirimere potuisset, omnium rerum & oppidorum quae pater illi testamento reliquerat, possessionem spoliavit. Nec eo contentus armis a regno depellere conatus est. Cuius iram vel caecam potius animi caliginem cum Ferdinandus & Isabella nec literis deprecatorum nec legatis nec rationibus ullis placare potuissent, inter eos magnae discordiae crudelisque factiones ortae sunt, & ea mala secuta, quae semper in regni divisione solent accidere. Nam cum regni proceres alii Regis Henrici, alii Ferdinandi & Isabellae factionibus adhaerissent, Hispania tota multos annos durante discordia sine gubernatione, sine iusticia, sine pace, sine quiete, magnis continuisque flagrauit incendiis, & genus omne malorum perpeffa est usque ad Henrici Regis obitum. Qui mortuus est in oppido Majorito, anno, LXXIII. supra mille & quadringentos. tertio Idus Decembris hora noctis fere septima. Obiit autem intestatus, vel quia, ut quidam dixerunt, se tunc moriturum non putavit, vel quia quod verum est, ut fuit in vita negligens & imprudens semper, sic fuit etiam in morte. Qui laborans in ultimis & articulo mortis ea quae ad animae suae salutem pertinebant, Hispaniae Cardinali & aliis quibusdam primatibus commendavit. Ex quorum numero fuere Rhodoricus Comes Beneventanus, Marchio Santillanensis Cardinalis frater, Castellae Comestabilis, Dux Arenal, Marchio Villenae. Ex quibus praesentis Henrici Regis exequiis, alii ad Isabellam Reginam, quae Segouiae tunc erat, alii domum suam sese contulere. Rex quoque Ferdinandus de Regis Henrici morte cetior factus, ex Caesaraugusta Segouiam magnis itineribus ad Isabellam venit uxorem. Quae iam Reginae Castellae & Legionis nomen & titulum sibi vindicauerat, & cum multis curiae suae nobilibus & civitatis magnoque numero sacerdotum Regis Henrici sui fratris funus solenniter celebrabat. Hic Segouiae civis ingenti laetitia Regis sublati vexillis Ferdinandum Regem & Isabellam Reginam Castellae & Legionis altis vocibus appellauerunt, utriusque manus humiliter osculantes. Quod etiam iureiurando confirmarunt. Idem regni proceres fecerunt, & omnes Curiae magnates, scilicet Petrus Gonfalus Mendocius Hispaniae Cardinalis, Alphonsus Carrillus Archiepiscopus Toletanus, Iacobus Mendocius, Marchio Santillanus, Gaspar Alvarus a Toledo Dux Albanus, Alphonsus Henricus Hispani maris Admirantes maximus Ferdinandi Regis avunculus, Petrus Fernandus Velasquez magnus Castellae Comestabilis, Beltranus Guavianus Dux Alburquerqueitanus, Petrus Manrichus Comes Triuignianus. Multi praeterea viri nobiles multique Pontifices, atque alii, quorum qui venire non poterant, procuratores mittebant, qui suo nomine quod ipsi praestare tenebantur officio fungerentur. Idem faciebant aliae civitates letantes & populi congaudentes. Quidam vero qui novas condiciones & res iniustas competeabant, non modo non venerunt ipsi, sed ne procuratores quidem miserunt. Qui rebus novis studentes & suis principibus & sibi ipsis multorum laborum magnorumque malorum causa fuere. Rex autem & Regina cum multis equitibus & civitatum populorumque procuratoribus officia & privilegia quae iure petebantur, concessissent & confirmassent, iusticiam, quae iam venerat in oblivione,

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Obitus Regis Henrici.

Nomina procerum qui Reges salutarunt

renocare ac exercere coeperunt, & ad ciuitates populosq; rectores miserunt. Cum autē gubernandi rationem modumq; statuere vellent, dubitatio quaedam magnatibus & consiliariis incidit. De qua nobis aliquid scribere necesse est.

DE PROGERVM ET CONSILIARIORVM CON-
uentu & dissectione super Castellę regni successione
& gubernatione,

Hic ubi magnates, ut supra dictum est, catholicis principibus obedientiam & iuramentum præstiterunt, subinde difficilis inter eos quęstio magnę contentio orta est. Propterea q̄ Castellę regni successione & gubernationem alii ad Regem, alii ad Reginam pertinere contendebant. Qui Regis causam susceperant his nitebantur argumentis, q̄ Castellę regnū Henrico Rege mortuo sine liberis ad Ioannem Regem Aragonum Ferdinandi patrem legitimum successorem pertinebat, vel quia Ferdinandi Regis Aragonum filius & Ioannis Regis Castellę nepos esset, vel etiam ratione sexus, quia vir erat & foemine præferebatur. Et propterea hac eadem ratione ad Ferdinandū eius filium ius omne tam successione q̄ gubernationis spectare dicebant. Regine vero patrociantes Hispanię nouis legibus utebantur & antiquis historiis. Quibus inueniri statumq; fuisse dicebant in Castellę regni successione mulieres e recta linea descendentes viris prælatas fuisse, qui essent e linea transversa & indirecta. Ideoq; Isabellā Ioannis Castellę Regis filiam e recta linea descendente Ioanni Aragonum Regis, qui transversus erat, præferendam esse contendebant. Reginā præsertim fortem, prudentem, & ad omnia quę ad regni gubernationem requiruntur idoneā. Et quod regno Castellę succederent mulieres & gubernarent, olim statum obseruatumq; fuisse multis probabant exemplis. Siquidem Ormisinda Pelasi Regis filia patri suo successit in regno Legionis, quę nupsit Alphōso, qui catholici cognomen accepit. Ordisinda quoq; Froilui Regis Legionensis soror & Silonis vxor in regno fratri mortuo successit. In eodem regno eodemq; modo successit & Sancta post Beremuti sui fratris obitum. Quam duxit vxorem Rex Ferdinandus cognomento Magnus. Eleuira quoq; Navarra Regina successit in Castellę comitatu. Cui successit filius Ferdinandus, q̄ primus Castellę Rex fuit appellatus. Vrraca præterea, quę nupsit Comiti Tolosano Alphonso patre mortuo successit in regno Castellę & Legionis. Quę post obitū Tolosani Comitis vxor fuit Alphōsi Regis Aragonum. Ex quibus natus est Alphōsus Imperator. Berenguela in super seu Berēguaria Castellę Regis Alphonso filia successit Henrico fratri qui Palentię obiit admodum puer. Et Catherina Ducis Enclaustrię filia ad Castellę regnum fuit assumpta cum Henrico marito filio Regis Ioannis qui fuit Isabellę Regine catholice proauus. His demū rationibus & exemplis, quę iam venerāt in consuetudinem iudicatum est successione & etiā gubernationem ad Reginam pertinere tanq̄ propriam & absolutam regni sui dominiam, & nō ad Regem, qui regnum gubernare nō debebat, quod sibi non datum fuisset nomine dotis nec dari tunc potuisset. Hac in concilio procerum lata sententia, Regina, quę prudentiæ mater erat, Regi molestum iudicium illud fuisse secum cogitans, ac etiam timens ne mutuis inter eos amor esset offensus, eū sic est allocuta. E tū iure mihi Castellę regni successio gubernatioq; contigit, charissime coniux & amantissime, tu tamen, quem Deus mihi comitem & laborum meorum socium dedit, ut vir, ut Rex, ut maritus omnia constitues, omnia possidebis, omnia gubernabis. Nihil enim mihi reseruo, sed erunt inter nos, ut par est, omnia communia. Nam cū Deus nos amore pares & moribus contunxerit, pares etiam sumus in regni societate & omni iure necesse est. In nostris igitur principatibus æque tua quidem ac nostra iussa valitura sunt. Quod autem nostri proceres & consiliarii cui nostrum Castellę regnum successio competere scire voluerunt, molestum nobis esse non debet. Hoc enim ius, quod modo sapientum virorū iudicio decisum est, si res & incommoda, quę posthac accidere possent, prospicere volumus, & nobis ipsis maxime conuenit, & successoribus nostris profuturū est, & maxime necessarium.

Ormisinda.
Ordisinda.
Sanctia.
Eleuira.

Vrraca.

Berenguarina
Catherina.

Verba Regine
ad Regē.

Hactenus enim, ut vides, nobis filius non est, & an sit futurus incertum est. Isabellam habemus unicam filiam. Quæ si vixerit & alicui principi vel nostræ nationis vel externo nupsit, maritus quidem eius si de Hispaniæ stirpe Regia fuerit, quævis est transuersa linea descendens, nostrum post obitum hac ratione, qua vir foemine & maritus uxori præcederet, regni proprietatem gubernationemque sibi vindicare per facile posset. Sunt præterea tibi fratres patruales, sunt & amici tui complures, quorum quidem unusquisque nostris successoribus litæ posset intendere. Qui si forte vel contra nos vel contra successores nostros aliquid agere conabuntur, hoc quidem iure quod modo repertum est, & statutum facile repellent. Vides igitur quæ commode quæ prudenter & nobis & nostris hæredibus consultum sit. Quandoquidem nisi Dei benignitate res acta sic esset, existimare atque scire possemus nepotes nostros, quos nobis gratias acturos sperare possumus, negligentiam nostram apud Deum & homines accusaturos. Nunc autem nihil esse video quod timere debeamus. Nihil quod nos sollicitare possit, præsertim si non ingrati ad Deum res nostras & omnia vota referemus. Cuius gratiam & auxilium spero nobis nunquam defuturum. Hæc cum Regina dixisset, eius prudentiam Rex admiratus primum procerum consilium laudauit, deinde Regine sermonem sibi gratissimum fuisse respondit, postremo dignam esse Reginam & satis idoneam, quæ non modo Hispaniam, sed etiam quæ totius orbis imperium regeret. Et eodem die hac de re silentio iusso statuerunt, ut in literis omnibus & privilegiis, quibus negocia expedirentur, vtriusque nomē scriberetur hoc modo: Nos Ferdinandus & Isabella Dei gratia Rex & Regina, literæque sigillo premerentur castella, leones, baculos, & aquilas continente. Quæ sunt regnorum quatuor insignia. De quibus suo loco plura scribem. In aurea quoque moneta, quam cudi iusserunt, vtriusque nomen imprimi voluere, sicut in literis cum signis eisdem & præterea facies capitibus coronatis. Qui deinde multos annos & quæ diu vixerunt multa regna magnosque principatus quæ sanctissime gubernauerunt, admirabili iusticia, magna fide, summaque concordia. Nam etsi non defuerunt homines malæ mentis, qui dissensiones inter eos molirentur, qui rem suam augere procurantes in triticum zizaniam spargerent, tanta tamen fuit vtriusque prudentia, tanta constantia, tanta fides, tanta vitæ morumque similitudo, tanta denique voluntatis æqualitas & animorum concordia, ut humanam conditionem atque naturam, quæ quidem in regni gubernatione societatem ferre vix potest, facile superauerint. Cuius quidem rei causa fuit quod omnibus in rebus tam diuinis quæ humanis nihil alter egit unquam sine alterius vel consilio vel assensu. Nihil alter faciendum sibi putauit, quod alterius vel dignitatem vel animum potuisset offendere, nihil alter ab altero petere ausus est, quod honestum non fuisset vel negari iure potuisset. Erant enim vnanimes & se mutuis affectibus amabant. Et alter alterum non ut conjugem, & dignitate parem, sed tanquam superiorem maxime timebat & reuerenter observabat. His naturæ dotibus ornati, his pares virtutibus nimirum sub eodem sidere nati fuisse videbatur. Quibus idem velle fuit semper & idem nolle. Quibus Deus propicius fuit semper adiutor & protector. Cuius auxilio res magnas gesserunt, suos principatus non modo defenderunt & conseruarunt, sed auxerunt etiam mirum in modum & suis virtutibus & rebus gestis illustrarunt & immortalam famam perpetuamque memoriam reliquere. Percepit tamen labores innumeros & maxima pericula. Nam cum post Regis Henrici mortem ei legitime successissent, & autoritate Regia multis malis occurrentes iusticiam in multitudine delinquentes exercere cepissent, idem illi qui Regis Henrici partes susceperant, timentes ne rerum, quas iniuste possidebant, possessiones amitterent, Alphonso Portugalliæ Regi persuaserunt ut Castellæ regnum repeteret, quod sibi ratione matrimonii, quod cum Ioanna, quam Regis Henrici filiam esse iurauerant, contrahere volebat, iure debere contendebant. Qui malignis illorum consiliis impulsus suoque iudicio deceptus, & alicuius regni cupiditate captus, magnos coegit exercitus, & cum equitum quinque milibus & pedum quindecim in Castellæ regnum ingredi statuit. Tamen non defuere suæ domus tunc temporis viri prudentes & consilarii, qui eum a proposito reuocare conabantur. Quorum vnus suo & aliorum nomine sermonem huiusmodi habuit,

Responsū Regis ad Reginam magnates & consiliarios.

L. Marinei Siculi, Lib. xix.

CONSILIVM QVOD DEDERVNT REGI

Portugalliae sui familiares.

NOstra erga te fides & obseruantia, quā tibi debemus, Rex excellens nos maxime cogūt & sanctissime monent, vt ea quae de belli huius expeditione quam aliorum consiliis iam persuasus parari iubes, prospicere videmur, tibi non ignota esse patiamur. Quandoquidē nisi nos animi nostri fallunt huiusmodi belli motus & apparatus multa nobis magnaq; mala portendere videntur. Magna namq; res est expeditio belli, & quae bonis magis cōsiliis q̄ magnis viribus eget, Ideoq; viri prudentes & magni Duces non tam principis rerum, quas aggrediuntur, quae plerūq; maligne prospera se offerunt, confidere, q̄ qui sit futurus finis prospicere solent. Quod quidem consequi atq; praescire facile est hominibus, qui genus causae, quam suscipiunt, non ignorant, & suas vires cum aduersariorum viribus conferunt. Nam quum magnis de rebus decertatur armis, eos ratione fouente victores fore sperandum est, quorum causa iustior est & maior potentia. Duo nūc igitur tibi p̄cipua praeter alia multa cōsideranda sunt, magne princeps, primum iustam an iniustam belli gerendi causam habeas, deinde vires tuas cum aduersariorum viribus conferre debebis. Hæc enim duo si prudenter animo tecum voluaueris, & si rationi magis q̄ hominum, qui res nouas moluntur, consiliis parere volueris, bellum profecto, quod tibi gerendum putas, consilio nostro non incipies. Propterea q̄ causa nostra, si verum dicere licet, non modo iusta non est, sed ne honesta quidem. Quam si defendendam susceperis, domus tuæ nimirum dedecus, de quo nunc siletur, per vniuersum terrarum orbem circumferetur. Henrico namq; Regi Castellæ gentiliam virtutem defuisse, nō solum eius uxoris primæ Regis Nauarræ filie duodecim annorum contubernio & continua consuetudine compertum est, sed etiam aliarum mulierum, quæ die noctuq; cubiculum Regium frequēbant, testimonio cōstat. Quod si tibi in animo est bellum gerere, vt sorori tuæ famam & honorem restituas, cum diuinum ius & humanum violaueris & Deum grauer offenderit, nulla profecto ratio est, nullam causam videmus, qua victoriam sperare possimus aut debeamus. Quid præterea futurum putamus, si vires & facultates n̄ras ceterasq; res ad belli vsum necessarias cū aduersariorum nostrorum copiis & aliis rebus cōtulerimus? Facile quidem, si nobis blandiri nolumus, quanto rebus omnibus inferiores sumus, iudicabimus. Scimus enim quanta sit Hispaniæ magnitudo. Cuius tibi quota pars obtigit? Aduersarii vero Hispaniam tam totam possident. Quocirca si nos hominum milia decē coegerimus, illi, si res postulauerit, armatorum milia centum facile conficient. Quippe qui dominantur non solum multis magnisq; Lusitaniae prouinciæ populis, sed etiam Bethicis, Carthaginensibus, Saguntinis, Tarraconensibus, Luletanis, Aragonibus, Gæltiberis, Vasconibus, Cantabris, Asturibus & Callectis. Quibus non modo tuos exercitus a suis finibus prohibere, sed omnes etiam Barbaricas gētes debellare facile possent. Quid præterea Siculos referemus, quid Sardos & Balears? Qui cū maximis diuitiis & opibus abundant, Siculi præsertim quorum tellus admodum frugifera est, & equorum alumna, quantum copiis, armis, nauibus, equis, cōmeatibus & pecuniis suos principes, quos maxime colunt, adiuuare poterunt, hinc iam facile prospicimus. Rex autē Siciliæ Ferdinādus, quem tibi puerum esse dicunt, etsi paruus est ætate, satis tamen magnus est ingenio, & in bello prudens, acer, & quod experientia iam cognouimus, fortunatus. Quisadmodum puer magnas, vt scimus, victorias est adeptus. Vicit enim non sine magna admiratione Petrum nostrū Portugalliae strenuum virum, quem Barcinonenses sibi Regem elegerāt. Vicit & Ioannem Andegauensium Ducem virum in re militari satis expertum. Qui veniens ex Gallia cum magnis Gallorum copiis cum Gothalantis & Barcinonensium copiis se cōiunxerat. Quid igitur eum posthac facturum arbitramur, cum sit & expertior doctior, & corpore firmior, & copiis multo potentior? Qui nunc Castellæ Rex appellatus omnes Hispaniæ viros primarios, affines, & propinquos habet. Cui pater adest Aragoniæ Rex & frater Alphonsus Aragonens ambo Duces in bello fortes officioq; rei militaris insignes. Qui sæpe paruis copiis magnos Gallorum

exercitus profigarunt. Cui præterea deesse nõ poterit, si necesse fuerit, & Rex Neapolis Ferdinandus eius frater patruelis, cuius filius Alphonsus Dux Galabriæ totius Italiæ populis imperat. Quæ sunt igitur aduersariorum vires iam vides, Rex prudentissime. Nos autem in ultimo Lusitanie prouinciæ angulo conclusi sumus, & quasi pisces vndiq; retibus circumuenti. Vnde si semel egressi fuerimus redire fortasse nobis non erit integrum. Tecum prius igitur omnia prudenter cogita, magnanime princeps, ne tam faciles Castellanos verbis, qui tibi sese offerunt, aures præbeas, ne te viris ignotis temere committas, non omnibus confidas. Nam qui nunc à suis principibus iniuste deficiunt, te nimirum cum primū belli fortunā ad hostes tuos inclinātam viderint, cōtinuo deserent. Facient enim sicut delphini facere solēt, qui cum tynnos ad piscatorum retia perducunt, sibi solis exitum salutemq; reperiunt.

RESPONSVM REGIS CONTRA SENTENTIAM ALIORVM.

HOc sermone habito subinde, Rex eniuero, inquit, de periculo cogitare, quod incertū est, & mortem timere, quæ nullam secum turpitudinem afferat, non tam strenuū Ducis est & animi fortis quæ desidii hominis & ignaui. Causa nostra, quæ nobis tacenda magis quæ defendenda videtur, iusta sit an iniusta solus quidem Deus, cui nihil est occultum scire potest. Res enim quæ non oculis hominum cernuntur humano censeri iudicio non debent. Scimus namq; quæ sint hominum ingenia, qui sint mores, quanta sit honoris ambitio, quanta regnandi cupiditas. Quibus quidem rebus homines improbi, qui Deum non colunt, neq; timent cōflagrantes & inuidiæ stimulis acti plerumq; bonos & innocentes insimulant, calumniantur, infamāt, & si possunt etiam de medio tollunt. His em̄ rebus accensus Abelum fratrem suū Cainus crudeliter occidit, Remum Romulus interfecit, & Iulius Cæsar Pompeium generum, cui multū debebat, ad mortem compulit, & Romam patriam suam sibi seruire coegit. Pro cuius incolumitate multi ciues mortem subire non recusarunt. Tantum enim potest regnandi cupiditas. Nō igitur facile credere debemus vera esse, quæ nunc aduersarii de Regis Henrici defectu naturæ mendacia confingunt. Propterea quæ hanc solam sibi causam reperiunt, qua regno Castellæ potiri queant. Quā quidē causam, si vera esset, Henricus Rex sui ipsius conscientus & homo Christianissimus, si forte viuens vel pudore vel metu, ne regno priuaretur, occultauerat, moriens tamen nequaquæ tacuisset. Quoniam igitur hoc nobis incertum est, & me multi Castellæ proceres vltro vocant, qui profecto se periculis non exponerent, si de iusticia nostra & victoria dubitarent, & honori meo ipse deesse neq; possum neq; debeo, belli casus, si bello inq; opus fuerit, & fortunā experiri tam mihi decretum est. Nam quæ inimicorum copias & numerosos exercitus nostris facultatibus maiores fore putatis, non adeo tam inopes neq; tam miseri sumus, ut ab hostibus aut diuitiis aut liberalitate vincamur. Pecuniis enim, quibus præcipue bella gerunt, abundamus. Equites nobis & milites non deerunt. Nam præter nostræ nationis homines, qui fortissimi sunt, plurimi quoq; vel Castellani vel aliarum nationum, quos fideles & constantes fore non dubito, nobis quælibentissime militabunt. Quod autem multos aduersarii propinquos & affines habeant, non sunt nobis propterea formidolosi. Nos enim non ex silice nati sumus sed cognatos habemus etiam liberos & amicos. Habemus præterea pecunias, quæ quidē sunt omnibus amicis & propinquis fideliores. Erit insuper nobis pro iusticia virtuteq; pugnantibus Deus propicius. Cuius præsidio muniti clypeoq; protecti nihil timebimus, & inimicorum copias quous numerosas vincere atq; delere facile poterimus. Vos igitur qui sine metu siue alia causa tantopere contrariorum nostrorum vires extollitis admoneo ne posthac, si vobis nra gratia chara est, aut nostris viribus diffidere, aut de victoria desperare videamini.

DE LEGATIONE QVAM REX PORTVGALIE misit ad Reges catholicos.

L. Marinei Siculi. Lib. xix.

HAec cum dixisset postero die Castellæ Regis & Legionis nomen accepit. Et Royfrū So-
sam suæ domus equitē, cui maxime cōfidebat, ad principes catholicos cū mādatis lega-
tum misit. Quibus non dubitare se dicebat, quin Ioanna, quam soror eius peperisset, ex Hen-
rico Rege Castellæ genita fuisset. Ad quā patre mortuo Castellæ & Legionis regnū iure perti-
nebat propterea q̄ id bonis paternis heres legitima sola succedebat. Quod autē Regis Henrici
filia esset, testes erāt multi regni proceres multæq; ciuitates & populi. Qui priusq; Rex Henricus
dñe suū obisset, filiā eius Ioannam post obitū patris Reginā fore iureiurādo cōfirmauerāt.
Quā Reginam quoniā sibi matrimonio iūgere decreuerat, & ad regnū suū sã hæres legitimus
venire volebat, eos rogabat ac monebat vt sibi regni sui, quod iniuste possidebāt, possessionē
liberā expeditamq; relinquerēt. Ad quod regnū si qd habere se iuris arbitrarent, ex eo donec
in iudicio causa cognosceretur exirent. Quod si facere vellēt, ipse q̄q; ne malorū causam dedis-
se videret, aduentū suum libentissime differret. Sin autē discedere nollēt, & in alieno regno con-
tra diuinū ius & humanū pmanere vellēt, ille Deo iuuante cū omnibus copiis, quas paratas &
magnas habebat, in regnum suum propediem venturus esset. Et omnium malorū, quæ so-
lent in bellis accidere, causam se non fuisse Deum testabatur & homines.

DE CATHOLICORVM PRINCIPVM RESPONSO.

REX autem Ferdinādus & Isabella Regina cū Portugalliæ Regis oratorē audiissent suæ
curiæ magnatibus & consiliariis cōsultis hoc modo respondere. Non sine magna causa
miramur Alphonsum Portugalliæ Regē principē multis, vt fama refert, decoratū virtutibus,
magnosq; ingenio præditū ad nos huiusmodi misisse legationē. In qua nimirū eius & pruden-
tiam & constantiā requisimus. Quippe q̄ Ioannā sororis suæ filiā nihil ad Castellæ regnū iuris
habere nō ignarus sine vlla ratione sine vllō iusticiæ fundamēto res à nobis petere videt, nō in-
iustas modo & penitus indebitas, verū etiam ppter honestatē subtrahendas & occultandas. Quas
quidē res siue armis habere velit, siue legib⁹ neq; iuste nobiscum bellū geret, nec honeste &
sine suspitione cupiditatis litigabit. Qui nunc prauis adductus consiliis, eam ducat vxorem so-
roris suæ filiā regni cupiditate captus, cuius antea nuptias ab Henrico Rege rogatus cū regni
successione recusauit, nō aliā ob causam, nisi quia regnum sibi dari iure non posse reperiebat.
Quē quoniā falso psuasum videmus atq; deceptū pro necessitudine, qua nobis cōiunctus est,
admonemus atq; rogamus, vt inanem suā cogitationē & opinionē falsam deponat, vt ab insti-
tuto, quod in suā molit̄ perniciē, discedat, vt magnā infamiā qua suum genus & virtutes om-
nes deformabit, nisi sibi pspiciat melius, effugiat. Vt illis deniq; suum honorē & salutē nō cō-
mittat, qui sua cōmoda pcurantes neq; ei neq; nobis seruire student. Idē ipsi nanq; fuerunt &
eorū parentes nouarū rerū molitores, q̄ proximis annis augere sua patrimonia cupiētes, inter
duos fratres Castellæ principes zizaniā venenumq; sparserūt, atq; p Hispaniā totā & vltra ius
returando publicauerūt, Henricum Regē neq; genuisse filiā, neq; habere potuisse. Quam ob-
rem & Alphonsum fratrem eius Regem eligētes alterū cum altero cōmiserunt, multorumq; ma-
lorum causa fuere. Qui modo sine vlla verecundiā, sine vllō Dei timore, quod tunc iure vereq;
negauerunt, falso nunc affirmare conant. Quorū diabolicas suggestiones & mentes dolis in-
structas, si Rex Portugalliæ prudenter & animo libero considerare voluerit, pfecto nec fide nec
sua gratia dignas esse facile iudicabit. Et amicitiam nostram, quā cæteri Christianorū princē-
pes magnificiunt, perniciosis aliorū mendaciis falsiq; consiliis anteponet. Quod si fecerit, vt
volumus & speramus, Christiani principis atq; prudentis officio functus, multos hominum
interitus & omnia malorum genera, quæ bella secum ferre solent, euitabit. Sin vero præter in-
genium suū & Regios mores necessitudinē nostram et amorem, quod non putamus futurum,
contempserit, & peruersis potius aliorum studiis obsequi, q̄ fidelissimis nostris & amātissimis
monitis acquiescere maluerit, ac nos vel ad iudicium vel ad arma pronocauerit, nos quidem et
Deum testem conuocantes & in foro libenter & in campo respondere parati sumus.

DE PORTUGALLIAE REGIS INGRESSU

IN REGNUM CASTELLAE.

Cum hoc responsum Portugalliae Rex accepisset, indignatus & alieni regni cupiditate captus, cum omnibus copiis, quas ante diximus, in Castellae regnum ingressus cum Castellanis suae factionis, a quibus accitus fuerat, se coniunxit, & oppida multa nonnullasque ciuitates occupauit. Qui cum Ferdināus & Isabella praeserta multa gesserunt. Ex quibus cum alta, tum vero illud unum praesertim, quod inter duas ciuitates Zamoram scilicet & Taurum apud amnem Durium, quae locum nonnulli campum Gothorum dicunt, gestum est, quoniam fuit maxime memorabile pluribus verbis alio loco longiori que narratione scripsimus. Hoc enim praesertim Reges ambo & eorum Duces & omnes equites maximas vires & fortissimos animos ostentarunt. Acriter enim utrinque pugnatum est ab hora ferè diei nona usque ad solis occasum, aequo Marte, & victoria in neutram declinate partem. Demum multis utriusque partis occisis multisque grauiter vulneratis, cum Portugalliae Regis equites longo defessi certamine magnaque pluuia retardati, pugnare vix possent, terga vertere coeperunt, & fuga salutem querere. Quos equites Ferdinandi iam victores insequentes in amnem Durium compulerunt. In quo demersi complures & aquas haurientes animas exhalabant. Quorum multos amnis impetus ad Zamorae usque moenia deuoluit. Alphonsus autem Rex multis de numero suorum captis & octo signis amissis & etiam suo penè solus effugit & beneficio superuenientis noctis euasit. Gestum fuit hoc praesertim die Veneris Kalendaris Martis anno septuagesimo sexto supra mille & quadringentos. Sub idem tempus Galorum Rex Ludouicus magnum in Hispaniam misit exercitum, propterea quod Isabella Carolo Guianensi Duci, cuius coniugium recusauerat, Ferdinandum Siciliae Regem praetulisset. Cuius exercitus oppidum maritimum, quod indigenae Fontem Rabiam vocant, acriter oppugnabant. Quo Rex Ferdinandus magno cum subsidio profectus, hostes ab obsidione submouit & in Galliam redire coegit. Hinc propulsis hostibus & oppidanis & multis equitibus & praecipue Iacobo Sarmento Comite Salinarum, qui priusquam Rex aduentasset suis conuocatis equitibus & copiis, quos suis pecuniis coegerat, hostibus occurrerat, qui contra Gallos fortissime propugnauerat, honorifice collaudatis, ad Isabellam per Cantabriae populos & Asturiae contra multos, qui grauiter deliquerant, iusticiam exercens in Turrem Sillanam reuersus est. Nunc autem praesentibus hoc epitomate summaque breui, quam in principio polliciti sumus, satisfacientes alias res omnes, quas posthac usque ad tempus utriusque mortis Catholici principes animose sancteque gesserunt, in maiori volumine posteris legendas relinquimus. Historia enim non uiuentibus, qui rebus gestis interfuerunt & earum autores nouerunt, sed nepotibus scribitur & nascituris. Res igitur Ferdinandi Regis & Isabellae memorabiles, quas in lucem nunc proferre non possumus, admirata quidem vehementer posteritas leget. Admirabile siquidem quicumque legerit Fernandinas & Isabellicas virtutes & res diuino potius quam humano consilio gestas. Admirabitur eorum coniugium foelicissimum, cuius non regnorum, sed virtutum dotes existimari debent. Si quidem non ad voluptates, non ad delicias, non humanis auspiciis, sed ad opera sanctissima ad multorum malorum remedia maxime necessaria fuit institutum diuinitus. Ut scilicet Catholici principes quasi Dei gubernatores iusticiaeque ministri magnos Hispaniae tumultus factiones, simultates, seditiones compecerent. Ut multorum superbiam, saeuitiam, audaciam, furorē, temeritatem, arrogantiam, immanitatem, insolentiam infrenarent. Ut latrocinia, furta, rapinas, violentias, & grassatorum crudeles impetus opprimerent. Ut iniurias, contumelias, mortes, parricidia, sacri legia, virginum raptus, & sacrarum mulierum cum uiris commercium suspectamque consuetudinem prohiberent. Ut ad pacem, ad securitatem, ad concordiam, ad tranquillitatem, ad bene beateque viuendum leges & iura componerent. Mirabitur & mutuam inter eos beneuolentiam, fidem, obseruantiam, concordiam, morum similitudinem, pares animos, eadem studia, dignitatem Regis & Reginae uenustatem, & utriusque formam praestantem maiestatemque uenerandam. Mirabitur longissima rerum gestarum seriem, praecelara uirtutum exempla, sanctorum operum mi

L. Marinei Siculi. Lib. xix.

rabilia monumenta, studium erga Dei cultum vigilatissimum, & curam maximam summamque diligentiam. Mirabitur tormenta, poenas & supplicia, quibus merito plecebatur homines in Christiana fide vel titubantes vel male sentientes. Mirabitur exterminatos ex Hispania Siciliaque fuisse, quos sceleratissimi Mahumeti nefandissimum nomen adorabant, omnesque Sabbatarios adhuc eius aduentum, quem crucifixerat, expectantes. Mirabuntur omnes gentes bella fortissime sanctissimeque gesta, victoriasque triumphales. Quas & de barbaricis gentibus habuerunt, & de Christianis potentissimis principibus atque ditissimis. A quibus non sua quidem, sed illorum culpa saepe recusantes ad arma provocati fuere. A quibus praeterea principes Hispaniae futuri cognoscunt multarum rerum possessiones fuisse repetitas & sine mora recuperatas, quas antecessores negligenter amiserant, a quibusdam multis annos usurpatas. Multosque principatus videbunt, alios vitro restitutos, alios armis acquisitos. Mirabuntur & multas ac sanctas expeditiones atque longissimas ad aurisodinas navigationes apud Antipodas, quos Indos appellant. Legent enim laetantes sui clarissimi generis originem summamque nobilitatem repetentes, quam ducunt a summis Imperatoribus & omnium Christianorum Regibus primariis. Quibus Ferdinandi & Isabelae filiae nuptae fuere. Inveniet denique magni principis & imitari virtutis aemuli studebunt Ferdinandi Regis humanitatem, clementiam, fortitudinem, prudentiam, & Isabelae multiphas virtutes. Quae quidem si fuit, quemadmodum vocabatur, alta, tamen erat mitis, humilis & affabilis. Si mulier animosa, virago, fortis & constans: si potens, recta iustitiae cultrix & continua comes: si dives, non parca, non divitiarum custos & avida, sed munifica splendida, liberalis & magnanima: si Regina multis & magnis occupata negotiis, religiosissima sacerdos & Dei Mariae Virginis & omnium Sanctorum maxima cultrix, Quibus non horarium modo sacerdotum more, sed etiam ut Christianae religionis observantissima, multo plures & votivas orationes quotidie solvebat. Erat enim divinarum rerum quam humanarum multo studiosior. Quibus quidem orationibus atque sanctis operibus & meritis Dei benignitas fidelium suorum mentes & res Hispaniae respexit, defendit, iussit, amplificavit, & altius extulit. Et ex tenuissima fortuna principes Catholicos & fideles ad honores amplissimos & ad summum rerum fastigium sublimavit, sibique propius adiunxit. Unde non immerito datum est illis nomen altitudinis. Quoniam Deo qui solus est altissimus, solus maximus, solus optimus, solus omnipotens, mirabilia eius opera & immensa beneficia contemplantibus & assidue gratias agentes, proximi semper adiunctique fuere. Quibus res divinas semper humanis praeferebantur omnia prospere succedebant. Dedit enim Deus illis praeter alia bona non solum viros magnos in consiliis capiendis scientiae plenos & fidei, sed etiam strenuos equites in bellis gerendis & Duces fortes & illustres. Ex quibus aliquos & eos praesertim quorum maxima virtus & constantissima fides erga suos principes in multis magnisque laboribus & periculis in officio permansit, brevis nomenclatura recensebo.

Multa proce-
 rum nomina.

Sunt itaque viri memorabiles & summa laude dignissimi, qui suis principibus officium praestiterunt, qui sequuntur. Petrus Gonsalvus Mendocius Siguntinus Episcopus, qui fuit Archiepiscopus Toletanus & Hispaniae Cardinalis, Alphonsus Aragoneus, Petrus Ferdinandus Pharacones & Castellae Comestabilis. Alphonsus Henricus Hispaniae maris Admirantes Ferdinandi Regis auctor, & eius fratres Franciscus & Henricus, Gaspar Alvarus a Toletis, Dux Albanus & eius filius Federicus, Rodoricus Pimentellus Comes Beneventanus, Henricus Gothomanus Dux Methymnae Sidoniae, Rodoricus Maricus Comes Paretanus, Sancti Iacobi militiae praefectus, & Georgius eius filius. Iacobus Medocius Dux Infantatus, & Inicus eius filius. Alvarus Medocius Comes Castris. Iacobus a Corduba, Comes Capresis & eius filius Rodoricus. Ioannes Silva Comes Cistortanus, Ioannes Ribera dominus Motis maioris & Ferdinandi Regis custos Rodoricus Henricus Comes Alualistensis Admirantis Alphonsi filius. Rodoricus Leo Dux Gaditanus, Alphonsus Gardinas Sancti Iacobi militiae praefectus. Inicus Lopez Medocius Comes Tendilanus Alphonsus Fossecus Coccensium Dominus & Alahegiorum. Alphonsus Arellanus Comes Aqlaris, Iacobus Lupus Atala, Laurentius Suares Medocius Comes Corunnae. Petrus Medocius Comes Motis acuti, Petrus Alvarus Oloris Astoricus Marchio, Iacobus Sarmetus Comes Salinae, Ioannes

Marticus Comes Castagnetae, Gabriel Maricus Comes Osonus, Petrus Marticus Comes Triguini, Petrus Acugnius Comes Boidanus, & eius filii Ferdinandus & Ludovicus Sancti a Castella, Federicus Maricus, Laurentius Suarez Ficaros Comes Fertanus, Gasto Gerdanus Dux Methynae coeli, Alphosus Solisus Episcopus Gaditanus, Alphosus Fossecus Archiepiscopus Palentius, Andreas Caprerius Marchio Motanus, Ignicus Maricus Episcopus Cauresis, Petrus Silutus Episcopus Pacensis, Petrus Ribera principis Alphosi nutritus, Iacobus Hurtatus Medocius Episcopus Palentinus, Petrus Antes Fastardus Murciae praefectus. Hi fuerunt itaque Castellae viri generosi iusticiae cultores & fidei, quibus adiuti Ferdinandus & Isabella catholici principes omnes aduersarios oppresserunt, & validissimos hostes debellarunt & suos principatus non solum defenderunt & conseruauerunt, sed etiam maiore in modum amplificauerunt, aliaque regna multa consecuti fuere. Tales igitur viros illustres & memorabiles nominati quibus longa nomenclatura recessimus, ut praesentes Hispaniae principes illorum filios & futuri nepotes successoresque cognoscant, ut par est, amet & magnificiant.

DE NOVO GENERE IUSTITIAE QVOD

Catholici principes in delinquentes excogitarunt.

Dum Rex Ferdinandus & Isabella Regina duos magnos Portugalliae Franciaeque Regis exercitus e suis finibus arcebant & propulabant complures Hispaniae ciuitates & populi quibus plurimis saeuissimis latronibus, homicidiis, raptoribus, sacrilegis, grassatoribus, adulteris, temerariis, innumeris insultibus, & omni genere delinquentium crudelissime vexabantur. A quibus neque Reges neque Deum timentibus non modo fortunas suas & patrimonia defendere non poterant, sed ne filias quidem & uxores. Erat enim sceleratorum hominum maxima multitudo. Quorum alii leges humanas diuinasque contemnerent magistratus omnes insolenter usurpabant. Alii veteri somnoque dediti vim palam nuptis, virginibus, & sacris mulieribus inferentes libidine & incestum turpiter exercebant. Alii mercatores itinerantes & ad nudinas proficiscentes omnesque viatores crudeliter occidebant & spoliabant. Alii quibus maiores vires erant maiorque demetia, populorum possessiones & Regias arces occupabant. Ex quibus violenter egredientes omnium finitimumque agros populantes non solum greges armenta que & omnia bona praedabant, sed homines etiam secum ducebant captiuos, quos deinde cognati & affines pecunia redimere cogebantur. Tot igitur tantisque malis atque periculis Rex & Regina desiderantes occurrere nouum iusticiae genus remediumque proficuum, quod Hermandatum, vel ut alii volunt, Hermanatum dicitur, inuenerunt quod facillime improbi capi puniri que possent. Conuocatis itaque ciuitatibus & populis eorumque procuratoribus statuerunt, ut aduersus delinquentes & homines sceleratos vnusquisque pecunias contribueret. Quod omnes contradicente nullo libentissime fecere. Ex collatis itaque pecuniis exercitus equitum duorum milium magnisque peditum numerus comparatus est. Quibus Alphosum Aragonem Villae Formosae Ducem praefecerunt. Qui breui tempore multos rebelles & grassatores omnes deleuit, castella multa recuperauit: populosque, qui Regem & Regnam contempserant, omnes imperio Regio subegit. In ciuitatibus praeterea populisque iusticiae praefectos, iudices, & satellites extraordinarios constituit. Qui miserabiles accusatorum querelas audiret, & reos cuiusque criminis fugientes persequerentur, atque deprehensos palis in campo defixis alligatos sagittariis interficiendos exponerent. Persecutorum autem tanta erat diligentia contra peruersos homines & immanes, tantaque per omnes vias festinatio, ut euadere delinquentium nemo posset. Quae res bonis omnibus magnam spem securitatis attulit, & malis fuit maximo timore.

DE CANARIIS INSVLIS ACQUISITIS.

Victis iam & propulsatis hostibus externis Catholici principes in rebelles & omnes impios animaduertentes cum multis ciuitates & populos multaque castella recuperassent, magnam deinde classem ad Canarias insulas misere, multaque naues armis, equis, comestibus & rebus omnibus ad nauigandum & bellum gerendum necessariis onustas. Quibus praefecerunt Petrum cognomento Vera virum sane forte & in officio rei militaris expertum. Qui triennium fere cum Barbaris Canariae bellum gessit difficillimum. Canaria enim etsi armis ferroque carebant, telis tamen vte

Alphonsus Aragonens contra delinquentes Dux eligitur.

Petrus Vera.

De moribus
et ritu Cana-
riorum.

Septem insu-
lae fortunatae

Vnde Cana-
ria nomen ac-
cepit.

Petrus Colo-
nis.

Numisma re-
pertum apud
Indos.

banē ex arborū ramis, quæ petris acuebāt tenuissimis. Quibus quasi iaculis ferrēis & pacuis clypeos scutaq; facile pforabāt. Lapides p̄terea fortissime iaculabāt. Quippe q̄ sunt hominēs lacertosi magnarūq; viriū, pugnaces & animosi. Qui ex antris, q̄ plurima sunt apud eos, veluti ex arcib; ferocissime ppugnabant. Victi tandē subactiq; catholicis principib; paruere. Quis bus vinci multo quidē fuit vtilius, q̄ si vicissent, propterea q̄ antea ferarū more vtuebāt, nunc aut cultū humanū diuinumq; cognoscunt, & Christi numē adorāt. Quorū tellus est callidior multūq; frugifera, pecorib; & p̄sertim domesticis abundās. Mellis multarūq; res; ad huma- næ vitæ vsum magna illic est copia. Homines colore neq; cādido sunt neq; nigro, naso plano latoq; acri ingenio. Qui nō lana, nō lino, sed dūtaxat ex animalū pellibus vestiebant, & her- barū radicibus caprarū lacte vescebant & carne, arborū p̄terea terræq; fructibus. Domos has- bebāt ex arborū ramis cōtextas & spelūcas, Quib; solis estus & pluuia arcebāt. Terrā cole- bāt bouinis cornibus, & labore maiori q̄ cultura multū colligebāt fructū. Deū vitēū adora- bant sublatis ad cōlū manibus. Orādi locū habebāt certū statutūq; quē locū q̄tidie caprino lacte spargebāt, & capras, quarū lacte hoc faciebāt, selectas habebāt, quas sancta vocabant anis- malia, Lingua vtiebant̄ barbara, sibiq; solis intelligibill. Quap̄pter catholici principes ad eos Hispanorū colonias miserunt, & sacerdotes virosq; sapientes, vt eos instruerent, & ad religio- nem Christianā fidēq; catholicā conuerterēt. Ceterū sunt in Atlātico mari insule, quas Plinius & alii scriptores fortunatas appellāt, numero septē. Quas rē nō ingrātā factur; video, si nomi- natim recensero. Obrion, quā Plini; vocat Ombriū, sine vllis ædificiorū vestigiis, q̄ stagnū habet in mōtibus, & arbores ferulæ similes. Ex quibus aqua exprimit̄, ex nigris amara, ex cā- didis dulcis potuiq; iucunda. Iunonia, in qua erat edicula lapidibus extructa. Pluuialia, q̄ non habet aquas nisi ex pluuis & imbris. Capraria, quæ est lacertis gradibus referta. Planaria, q̄ planicies habet & conualles. Nisuarā, quā Plinius appellat Ningariā à perpetua niue nebulaq;. Huic pxima est Canaria, q̄ sic nominat̄ à multitudine canū & magnitudine. Quæ cū aliæ oēs copia pomorū & anisū omnis generis abundēt, vna palmetis cariotas ferētibus gloria. Abun- dat p̄terea nuce pinea & mellis copia. Siluros etiā pisces & papyrus gignit in amnis.

DE ALIIS INSVLIS AB HEMISPHERIO NOSTRO

remotis, quas Indicas appellant.

SVbactis aut̄ Canariis & ad cultū Christianæ religionis allectis, catholici principes ad alias multo maiores insulas & aurifodinas non magis aurī causa, quod inde plurimū optimūq; deferēt, q̄ salutis animarū rationē habentes, Petrū Colonū cum triginta quin; nauib;, quas carauellas appellāt, & hominū magno numero misere. Qui cū dies propē sexaginta nauigassent, ad terras tandē puenerunt ab orbe nō remotissimas. In quibus Antipodas esse sub emi- sperio nostro cōmorantes, omnes q̄ inde venerūt, affirmant, & regiones esse tantæ magnitudi- nis, vt cōtinentes terrę potiusq; insule videant̄. De quibus quā multi multa scripserūt, & alii His- spano sermone, aliiq; Latino magnas cōfecerunt historias, me scribere necesse nō est. Vnum tū hoc loco, quod est maxime memorabile scituq; dignissimū, non p̄teribo silētio. Cū præfer- tim fuerit ab aliis, vt arbitror, q̄ scribere p̄termisum. In vna siqdē regione, q̄ Cōtinentis esse dicit̄, cuius erat episcopus Ioannes Quiuetus ordinis Minorū. Ab hominibus, q̄ aurī q̄rendi gr̄a terras effodiebāt, numisma reptū est nomine Cæsaris Augusti & imagine signatū. Quod naq; Ioannes Ruffus Archiepiscop; Cosentin; quasi qd̄ admirabile Romā misit ad summū Pontificē. Quæ res nimirū nō i tēporis nauigatibus, q̄ se prius q̄ alios illuc nauigasse tactabāt, gloriā eripuit. Quāqdē numismatis hui; argumēto tā cōstat ad Indos oli puenisse Romanos.

DE MAGNA GLASSE, QVAM CONTRA

Turcas in Italiam miserunt.

Eodem tempore magnus Teucrorum exercitus in Europam veniens Odrūtum, quod est Appuliæ oppidum maritimū, vicepsit. In quo capto Teucrorū princeps p̄sidū ma-

1500.

1500.

gnum relinquens & defensorum numerum, in Asiam reuersus est eo animo, vt cum maioribus copiis rediret. Et omnes Italiae principatus occuparet, Romaq; capta sacerdotes omnes & Christianum nomē extingueret. Qua de re catholici principes admoniti per literas & nuncios Ferdinandi Neapolitanorum Regis, cuius erat oppidum, quod Teucris captum tenebant, Italiae Siciliaeque periculis imminētibus volētes occurrere, mature subsidiū mittere statuerunt. Cōuocatis itaq; totius Hispaniae viris, qui nauigandi artem vsuq; callebant, septuaginta naues armatorū plenas, quibus Franciscus Henricus Almirantis Alphonsi frater & Ferdinandi Regis amunculus praeerat, in Italiam & Siciliam velis remisq; festinare iusserunt. Quarū altae statim ex Lauretano, altae ex Gaditano portu soluentes, omnes apud Carthaginem nouam conuenire. Hinc spirante Zephyro paucis diebus altae Neapolis, altae Panormi littorib⁹ appulere. Quod cum Teucris, qui Odruntū presidio tenebant, audiissent, magno timore percussi, subsidiiq; spe destituti, propterea q̄ eorum princeps mortuus erat, ab Odrunto discessere. Et Franciscus Henricus paucos dies Neapoli cū Ferdinando Rege Ioannaq; Regina suae sororis filia cōmotat⁹, cū classe deinde cōmeatibus & alijs onusta reb⁹ quasi victor in Hispaniā remeauit.

Franciscus Henricus Dux electus contra Turcas.

DE TITVLIS SIGILLIS ET INSIGNIBVS

Principum Catholicorum.

Ioanne Aragoniae Rege Ferdinandi patre mortuo & illius regni omniumq; suorum principatum possessionibus acceptis, quibus titulis & quo ordine vti deberent in literarum & privilegiorum expeditionibus ad proceres consiliariosq; suos retulerunt. Quorū cum plures eos Hispaniae, cuius maiorem partem possidebant, principes appellandos censuissent, hoc ambitionis & arrogantiae nomen esse existimantes, ne Portugalliae Nauarraeq; Regibus iniuriā facerent, admittere noluerunt, sibiq; titulos, quibus honestus vterentur, hoc modo statuere. Vt scilicet Castellae nomen Legioni praeponebatur, Legionis Aragoniae, Aragoniae Siciliae, & Siciliae reliquis, hoc modo. Ferdinandus & Isabella Dei benignitate Rex & Regina Castellae, Legionis, Aragoniae, Siciliae, Toleti, Valentiae, Gallitiae, Maioricae, Hispalis, Sardiniae, Cordubae, Corsicae, Murciae, Iacensis, Algarbiorū, Algecrae, Gibraltaris, Comites Barcinonae, Dñi Vizcaiae, & Molinae, Duces Athenarum & Neupatriae, Comites Russinonis & Gerdaniae, Duces Orisani & Gotiani. Sigillos autē, quib⁹ istae privilegiaq; signant & imprimunt, itē clypeo stratorum panosq; caeteros, quib⁹ magna palatia Regiae dom⁹ exornari solēt, castellis, leonib⁹, aqlis, & baculis insigniti iusserūt, i Castellae, Legionis, Aragoniae & Siciliae memoriā & honorem.

DE GALLATIAE PROVINCIAE REFORMATIONE & alijs rebus.

In Gallatia prouincia bellicosae gentes et indomitae iam multos annos nō modo non soluebant suis principibus, quae iure debebant, sed ne parebant quidē. In montanis em̄ locis et asperis habitantes neq; superiorē cognoscebant, neq; Regū iusticiā formidabant. Cuius equites inter se longa bella gerētes, q̄ potentiores & victores erant, inferiores ac victos tributa, quae principibus debebant, omnia sibi persolvere ferocissimis minis tyrannorū more cogebant. Qui sine vllō Dei timore, sine reuerētia legū non solū vectigalia, principū census, magistratus & officia, sed etiā ecclesiarum redditus, res sacras, & omnia sacerdotia crudeliter vsurpabāt, arces sibi nouas & magnas aedificantes. In quib⁹ latrones, homicidas, sacrilegos, & delinquentes omnes atq; prophanos homines tanq̄ in asylo recipiebant. Ex quibus exeuntes omne scelus in proximos & humanum genus exercebant, & omne crimē. Quos antea nullus Hispaniae princeps effrenare vel a suis moribus & maleficijs poterat coercere, ne Romanus quidem populus, qui totam orbem terrarum suo quondam subegit imperio. Quapropter cum Rex & Regina multorum hominum huius prouinciae magnas iustasq; querelas audiissent, & illuc ire propter negotia multa non possent, querentium iniurias & calamitates miserantes,

L. Marinei Siculi. Lib. xii.

in Gallaciâ Ferdinandū Acugnū Comitis Bōdanti filiū, virum fortē iusticięq; studiosum, et Garciam Lopez Chinchillanū iureconsultum, hominē literis & ingenio magnū, cū exercitu mittere statuere. Quibus lras suas & integram facultatem dederunt, vt Gallacię regnū gubernarent, & in delinquentes omnes seruatis legibus animaduertēt, & omne iusticię genus exercerent. Qui cū exercitu p̄ prouinciā ingressi, Cōpostellam venerē, quę ciuitas est totius prouincię caput, & aliarū ciuitatum metropolis sanctiq; Iacobi nomine nūcipata. Hic omnium populorū procuratoribus accitis & cūctis iniuriā passis ad petendam iusticiā cōmonitis & requisitis, cum sui aduentus causam dixissent, & officium literasq; Regis ostendissent, subinde multorū q̄relis auditis, in improbos & omnes, q; deliquerant, animaduertere ceperūt, & contra tyrannorū minas feroces omne iusticię genus exercere. Quippe q; multos captos inmanissimos latrones, homicidas, grassatores, sacrilegos & raptos ad mortem lata more iudicio sententiā dāauerunt. Et præter alios duos equites, quorū alter Petrus Miraditanus, & alter Petrus Pardiū Mariscalis nomen habebat. Quos quidē non aurum, quod multū pro gerendo bello contra Mauros offerebant, à morte periculo liberauit, quoniā crimina multa magnaq; perpetrauerāt. Quę quidē res mirum in modū cunctos delictorū suorum conscios deterruit. Quorū maxima multitudo ac ferē millenarius & quingentorum numerus effugit. Ferdinandus autē Acugna & Garcias Lopez à Chinchilla Gallacię regni iā gubernatores ex Callæcis, q; deliquerant, quos capere potuerunt, affectis vltimo supplicio, qui fugerant ad iudiciū publicis præconū vocibus appellatis, primum diligēter effecerunt, vt ecclesiis, monasteriis, & vnicuiq; bona, quę perdididerant, restituerent. Deinde Regibus vestigalia, quę latrones & tyranni multos annos vsurpauerant, omnia persoluerentur. Postremo Castella propē quinquaginta, quę ubi delinquentes causa suę defensionis ædificauerant, omnia diruere. Hac re sic gesta omnes totius prouincię populi, qui iā iusticię spem & libertatis amiserant, velut e diuturna captiuitate redempti, catholicorum principum virtutem collaudantes immortales Deo gratias agebant. Gubernatores autē laudem magnam meruere. Quingentem Callæcam prius indomitam prudentia magis & animi fortitudine, q̄ viribus & armis subugarunt, Isabellę Regiņę magnū & animosum sequentes exemplū. Illa siquidem prius q̄ eos in Gallatiam misisset, Hispali Cordubamq; venerat, & vtrobiq; seuisimas oppresserat factiones. Quibus Hispali Hæricus Gothomanus Methynę Sidonię Dux & Rhodoricus Pōtius Leo Marchio Gaditan⁹ armis q̄ die præliisq; contendebant. Similiter & Cordubę Iacobus Fernādus Comes Crapensis & Alphonsus Aquilaris Dñs Montitanus digladiabant. Quos Isabellę Regiņę formidolosa virtus magnaq; fortitudo depositis armis ad obsequiū officiumq; reduxit. Deinde cum in delinquentes animaduertere cepisset, hominum milia circiter octo, quos scelerum suorum conscientia vexabat, ex vtraq; ciuitate discesserunt. Quos, vt prudēs, ne suis relictis domibus ad aliorū regna transirent, & aduersarios adiuuarent restitutis rebus, quas occupauerant, in communitate omnibus ignoscens in patriam redire concessit. Et multis recuperatis oppidis & arcib⁹, quas latrones & delinquentes occupauerant, omnes totius Bethicę prouincię populos à malis omnibus vitæ & periculis defendit, bonisq; quietem, vitam securam, libertatēq; restituit. Hac fortitudinis & iusticię fama bonos omnes alliciebat, & in sui amorem cultumq; concitabat, malos autem & hostes maxime deterrebat. Erat enim Isabella Regina fortissima mulier, & iusticię maxima cultrix. Quę non solum Christianis fortissimis principibus, sed etiam cūctis Barbaris gentibus quibus cum bella gessit fuit admodum formidabilis. De ceteris virtutibus & ingenti naturęq; dotibus alio loco dicemus.

HISPALIS ET GORDVBÆ DESCRIPTIO, NES ET LAVDES.

NVnc autē, quoniā Hispali Cordubęq; supra mentionē fecim⁹, q̄ sit vtraq; ciuitas & vbi p̄pter absentes paucis verbis ostendem⁹. Sunt itaq; Bethicę prouincię ciuitates i rīpa Be

his fluminis expositæ. Quarū Hispalis aliquāto maioris est incolatus. Hanc ab Hispano Herculis nepote conditā fuisse vulgus asserit. Cuius ego sententiæ nec accedo nec refragor. Incertū est enim quod nec autore nec ratione probatur. Verum enimvero cuiuscūq; sit opus vrbs est maxima & opulentissima meoq; iudicio multis Hispaniæ ciuitatibus, ne dicā omnibus, anteponenda. Est enī ambitu magna, forma rotūda, visu pulchra, tēplis celebris, sacerdotib; exulta, multis equitibus nobilib; ciuib; plena, domibus insignis, plateis & vicis hilaris, hortis & fontibus amœna, tuta propugnaculis, mœnibus cincta, defensa portis & turribus, cāpis iucunda, agrorum frugibus abundans, oluetis & magnis oluis & oleo foelix, mercatorū cōmerciis diues, artibus adornata mechanicis, & liberalibus studiis illustris. Plena multis piscium generibus & magnis castris, palmetis & palmulis & arborū fructib; exuberans. Hostio maris & navigabili flumine ligneoq; ponte quem parua nauigia catenis cōpactum sustinent, admodum delectabilis. Quapropter verum est illud adagiū, quod vulgo dici solet, hominibus quos Deus amat Hispali domum largitur & victum. In ea siquidem multo melius viuitur & abundantius q̄ in alia quācumlibet vrbe ditissima totius orbis. De cuius tēplo maximo & nauigiorum numero scripsimus alio loco. Cuius vrbs nomen Barbare Mauritanie gentes deformarūt, quoniam P. litera carebant, eius loco B. posuerunt, & cæteris cōmutatis literis Sibiliam dixerunt. Hæc de ciuitatis Hispalensis felicitate sufficiant. Nunc autem cum de Corduba quædam diximus, ad diuerticulū statim rediern;. Est itaq; Corduba ciuitas antiquissima populosissimaq; in Bethis etiam fluminis ripa sita. Magnum testimonio Strabonis & insigne Marcelli Romanorum Ducis ædificium. Et patriciorum colonia, dicente Plinio, cognominata. Hanc scribit Iulius Cæsar in commentariis & prouinciæ suæ caput, & de populo Romano semper fuisse bene meritam. Quæ quidem & magna rei militaris gloria & præclaris virorum ingenis est maxime celebrata. De cuius alumnis & viris illustribus in armis & doctrinis excellentibus alio loco plene scripsimus. Habet etiam Corduba præter alia multa bona fertilissimos agrōs. Quæ propter haud immerito Syll; Italicus Cordubæ solum vocauit aureum. Ait enim. Nec de auriferæ cessauit Corduba terra. Est igitur Corduba multis magnisq; rebus admodum foelix & cum Hispali merito conferēda. Sunt præterea duæ ciuitates Hispalis & Corduba multis magnisq; suæ prouinciæ populis illustres. Habet enim Bethica prouincia, teste Plinio naturalis historię, populos insignes & oppida memorabilia numero centum septuaginta duo, de quibus alio loco diximus.

Iulius Cæsar

Syll; Italicus

DE ANIMADVERSIONE IN HAERESIM EORVM

quicum Iudæi fuissent & ad religionem Christianam
conuersi postea rursus in occulto Iudaicū
ritum seruabant.

ANno à Virginis partu supra mille & quadringentos octogesimo, catholici principes à sacerdotibus quibusdam & à nonnullis aliis viris Christianæ religionis & catholice fidei studiosis, & p̄cipue à Priore Sanctæ Crucis & Petro Martino Camagno secretario Regio admoniti fuere in Hispania fere tota q̄ plurimos homines esse de genere Iudæorū, q̄ Christianum nomen & doctrinam execrantes Hebræorumq; more viuentes in suis domibus clam Christianis veterem legem ritumq; Iudaicum repetebant & obseruabant, Christianorum ceterimonias contemnentes. A quibus nisi prudenter matureq; in eos animaduertere iuberēt, magnū sine dubio periculū ppter eorū multitudinē Christianæ religioni fideiq; catholice posset accidere. Quorū pueritas & error impius ac detestabilis nimirū catholicis principibus fuit q̄ molestissimus. Quippe qui grauissime ferebant, q̄ essent apud se & in suis ciuitatibus & populis homines de Christiana fide male sentientes, ideoq; statim re cōmunicata cum Petro Gonfalo Mendoço, qui tū tēporis erat Hispalēsis Archiepiscopus & Hispaniæ Cardinalis, & cū aliis viris sapientibus & literatis Christi nr̄i redēptoris honori suoq; mature cōsulere sta-

Cerimoniae
Iudaeorum.

Frontinus.

Lactantius.

tuere. Ceterum nunc antequam de rebus, quae in hac causa sectae fuerunt, aliquid dicamus, duo proponenda nobis occurrunt. Vnum de Iudaeorum moribus & ritu, alterum de causa conuersionis eorundem ad Christianam religionem in Hispania. Tria praecipua sunt, in quibus Iudaeae religionis documenta consistunt, ut scilicet sabbato quiescerent ab omni opere cessantes, circumciderentur, & a suillis carnibus abstinere. Quae quidem praecipua Moses a Deo accepta Iudaeis tradidit, sed in alio sensu quam ipsi acceperunt. Sabbatum seruabant Iudaei sed superstitione nimia. Ideoque non immerito die Saturni, ut Frontinus scribit, quo capere arma non audebant, ut praecipuum seruarent, a Vespasiano debellati fuere. Qui irae & inuidiae pleni, ut ait Lactantius, Christum accusabant, quod legem Dei per Moysen datam solueret, quod sabbato non vacaret operans hominum salutem, quod caecos sanaret, quod circumcisionem vacuificaret, quod abstinentiam suillae carnis auferret. Illud autem de Iudaeorum turpitudine quibus obscenum non omittam. Siquidem interrogati Iudaei quidnam sabbato facerent octosi, animum, respondebant, sabbato nihil agentes digitis purgamus. O gentis ignauae foedissimam turpitudinem, respondeant hic mihi Iudaei sapientiores summique sacerdotes, nonne die festo melius est hominum curare salutem, & caecos sanare, quam in tam foedam corporis partem digitos immittere? Cum autem Deus a carne suilla Iudaeos abstinere iussit, id illis potissimum significauit, ut a peccatis & immundiciis abstinere, propterea quod sus animal est lutulentum & immundum, quod coelum nunquam suspicit, sed in terra toto corpore proiectum & somno ventricum semper seruans, nec vllum dum vult vsum praestet hominibus, sicut caetera praestant animalia. Interdixit ergo ne porcina carne vescerentur, id est ne porcorum vitam imitarentur, qui ad solam mortem nutrantur. Figura vero circumcisionis fuit, ut scribit Lactantius, ut significaretur nudandum esse hominum peccatus, ut aperto simplicique corde viveremus. Illa enim corporis pars quae circumcidi tur quandam habet similitudinem cordis humani. Quam ob rem nudari Deus eam iussit, ut hoc argumento nos admoneret, ne tectum & inuolutum peccatus haberemus, neue quod pudendum facinus intra conscientiae nostrae secreta teneremus. Deus ergo circumcisionem a carne mortali ad animam transiit immortalem, quae mansura semper est. Coluit autem Iudaei nubes & coeli numen, propterea quod Moysi Deus apparuit in nebula totum Sinai montem cooperiente per sex dies qui die septimo ex medio caliginis Moysen vocauit. Et ingressus per medium nebulae Moyses montem ascendit, Vbi commoratus est quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Ibi quoque tabulas a Deo lapideas accepit, legem & mandata quae scripsit Deus, ut doceret filios Israel. Vnde dixit in psalterio Dauid: inuocabat dominum & ipse exaudivit eos & de columna nubis loquebatur ad eos. Idem inclinavit coelos & descendit, & caligo sub pedibus eius. Adorabant ergo Iudaei nubes, quia Deus illis in nubibus semper apparuit. Vnum tamen Deum colebant quem sempiternum esse dicebant & immutabilem. Vnde legitur in diuinis scripturis vnus Deus est Hebraeorum, qui creauit omnia, terram stabilisuit, mariaque fundauit. Seruant arcano modo Iudaei pentateuchum, id est volumina quinque veteris testamenti, quae Moyses conscripsit scilicet Genesim, Exodum, Leuiticum, Numeros & Deuteronomion. Fuit praeterea mos Iudaeis, ut neque sitientibus aquas, neque vias errantibus monstrare vellent, nisi suae religionis cultoribus. Quod etsi est contra omnem humanitatem, Moyses tamen putauit non indignum videri aduersus eos qui sacra sua non colebant. Quod ex historia sumptum est. Nam quum scabie grauius porrigineque vexabantur, Moysen cum suis agris, ne pestis ad plures serperet, ab Aegypti terminis expulere. Moyses igitur exulum dux inde discedens Damascena patria antiqua repetita Sinai montem occupauit. Et quia metu contagionis pulsos se ab Aegypto meminerant, ne eadem causa inuisi apud incolas essent, cauere voluerunt, ne cum peregrinis comunicarent. Quod ex causa factum, paulatim in disciplinam religionemque conuertit. Et ut sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus contrariosque caeteris mortalibus indidit. Ita ut ne Iudaei conuersarentur cum Samaritanis. Et hanc ob rem mulier Samaritana, ut scribit Diuus Ioannes, denuciauerit aquam Christo tanquam Iudaeo dicens, quomodo tu Iudaeus cum sis bibere petis a me, quod

muller Samaritana sum: non conueniunt Iudæi cum Samaritanis. Hæc igitur causa est quare Iudæi vias errantibus monstrare nolebant, quod suos mores & ritus à cæteris mortalibus contrarios habebant. Apud Athenienses autem piaculum erat erranti non monstrare viam. Carmen est enim apud ipsos, quod publicis cantabatur in sacris, eos impio esse & execrabiles, qui viam non monstrarent erranti. Nunc autem quoniam de Iudæorum moribus iam diximus, causam conversionis eorum paucis verbis explicabimus. Fuit in Hispania superioribus annis sæculo nostro vir quidam nomine Vincentius Ferrerius ordinis Prædicatorum, theologus celebris, orator vehemens, vita probus, moribus integer, patria Valentinus. Qui quidem dum vixit Christus cultum fidemque catholicam publice concionando, docendo, admonendo, hortando, persuadendo non modo sermonibus & doctrina, sed etiam moribus, exemplis, & proficuis lectionibus illustrare nunquam desistit. Quem Calixtus tertius maximus Pontifex, quoniam Deus, qui bonis & sui cultoribus pro meritis præmia retribuit, in morte eius & post mortem miracula demonstravit, in sanctorum numerum retulit. Hic itaque cum vita sanctus esset, & eloquentia magnaque doctrina maxime polletet, Iudæis errores omnes, in quibus admodum cæci versabantur validissimis argumentis & evidentissimis rationibus ostendens, eorum quæ plurimos ad Christi cultum fidemque catholicam conuertit. Qui quum Christianam religionem fidemque nostram veram sanctamque esse comprobassent, lauacro sancti baptismatis & aliis omnibus ecclesie sacramentis acceptis Christianorum moribus & sacris vivere libentissime cepere. Deinde vero siue suggestionem malorum demonum siue Iudæorum consuetudine, siue quod difficile est assueta relinquere, propterea quod hominum natura mutari nesciens, si quando sua delicta cognoscens ad virtutem melioremque viam se conuertit, mox tamen inconstans ad sinistros mores solitosque facile reuertitur, Christum non fuisse, quem adeo mittendum expectabant, opinantes, in occultis edium suarum locis, Christiana religione neglecta, sabbatarios ritus & Iudæicas ceremonias repetentes, noctu synagogam ingredientiæ sua sacrificia, festa paschalia & auorum memoriam quotannis nudis pedibus celebrabant. Qui clam Christianis hæc impune sese facturos arbitrabant. Verum enimvero nihil est imprudentius, nihil stultius, nihil dementius his qui cum peccant, mala, quæ committunt, neminem resciturum esse falso sibi persuadent. Nihil est enim tam occultum, nihil fieri potest tam secretum, quod scire nemo possit, in magnis præsertim rebus. Nam quo maiora delicta sunt, eo certe citius deteguntur. Non igitur quum peccant homines existimare debent quæ fecerint fore semper occulta. Nulla quidem res est, quam non longa dies reuelet. Est enim veritas temporis filia. Reuelauit itaque tempus vel potius iusticia Dei catholicis principibus Manichæos in tenebris noctis & occulto delinquentes, nec impune diutius peccare permisit. Quorum maleficiis & erroribus catholici principes obutantes, consilio Cardinalis, quem supra memorauimus, primum sacerdotibus & viris religiosis in omnibus ciuitatibus & populis iusserunt, ut omnes qui nuper ad religionem Christianam conuersi fuissent, tum concionibus publicis, tum priuatis sermonibus diligenter admonerent, instruerent in omnibus ecclesie sacramentis & in catholica fide retinerent & confirmarent. Deinde vero cum hoc parum vel nihil profuisse cognouissent, hanc ob causam Romam legatos miserunt ad summum Pontificem. Qui cum causam legationis audiuisset admiratus nouam hæresim & molestissime ferens dedecus & ignominiam, quam Christi cultoribus impium hominum genus inferebat, lras suas bullatas & apostolico sigillo signatas ad principes catholicos destinauit. Quibus in eos inquisitionem fieri diligenter & animaduerti iubebat, qui Christiane religioni fidei que catholice quæcumque modo detraherent aut detraxissent. Rex igitur & Regina literis acceptis autoritate iussuque Pontificis inquisitoribus, quos ad hanc rem exquisendam ex omnibus sacerdotibus regno suorum moribus & doctrina probatissimos delegerant, hunc ordinem & hanc legem statuerunt, ut in omnibus ceterioris & vltioris Hispanie ciuitatibus & populis literas suas & ædificata publicarent Pontificio iure composita. Quibus publicatis & inspectis, omnes qui crimen heretice prauitatis incurrisserunt, infra certum temporis spacium suos errores inquisitoribus, qui pa-

Causa conversionis Iudæorum.

S. Vincentius

S. Vincentius
ordinis
catolici

Tempus omnia detegit.

tres appellantur, confitentes reuelarent, veniam suppliciter deprecantes. Ecclesie reconciliati, scelerum, quibus Christi nomen abnegassent, iniunctas sibi poenitentias agerent. Ad quod in dictum priusq[ue] terminus temporis concessus praeteriret hominum milia circiter septendecim vtriusq[ue] sexus conuenerunt. Quibus ecclesia, quae fons est misericordiae magnaeq[ue] pietatis, cōs-tenta poenitētis vnicuiq[ue] pro qualitate criminis impositis, vitam, qua fortasse digni non erāt, clementer indulgit. Multi autem qui literis & edicto parere noluerunt, in sua hæreſi perseverantes habita probatorum testium relatione capti fuerunt, & tormentis affecti, sua crimina confitentes in ignem coniecti vitam cum morte commutauerunt. Quorum alii sua crimina flebāt Christum recognoscentes, alii pertinaces in erroribus Moſis nomen inuocantes. Quorū pau-cis annis vtriusq[ue] sexus milia duo combusta fuerunt. Multis praeterea, quos delictorum suorum poenituit, quibus grauitus peccauissent, concessum est, vt in carcere poenitentias agentes vitā fierent. Aliis quoq[ue] qui morte liberati carcereq[ue] soluti fuerunt, hoc poenae genus datum est, vt scilicet infames essent, & privati publicis officiis, auro & omni genere serici, duabus crucibus coloris ignei signarentur, quarum alteram in pectore, alteram à tergo super exteriorem vestem, quae viderentur ab omnibus gestarent, & ipsi cognoscerent. Animaduersum est etiam in mor-tuos, quos in vita deliquisse constabat. Quorum ossa, quae plurima fuere, publicatis bonis fia-lisq[ue] privatis honoribus & officiis è sepulturis extracta publice cremata fuerunt. Hoc iusticiae genus homines q[ui] plurimi de stirpe Iudaica, suorum criminum cōsci, pertimescētes patria sua domoq[ue] relicta & multis magnisq[ue] rebus ex catholicorum principū regnis aufugerunt. Multi siquidem in Portugalliam, multi in Nauarram, alii in Italiam, alii in Galliam, alii in alias re-giones, vbi se tutos fore putabant, migrauerunt. Quorum res & bona tam mobilia q[ui] stantia catholici principes in bello, quod aduersus Mauros & Barbaros alios gerebant, distribuenda censuere. Quarum rerum omnium summa fuit ingens. In Bethica namq[ue] provincia diuitas erat eorum qui cum filiis & vxoribus fugerant, inanium & vacuarum domū milia quinque re-perta fuere. Et quoniam, vt supra diximus, Iudaeorum consuetudo nuper ad Christianam reli-gionem conuersis pernicioſa videbatur, propterea q[ui] occasionem peccādi sine dubio p[ro]bebat, catholici principes Iudaeos omnes à regnorum suorum finibus in perpetuum depulerunt, & exterminarunt. Qui cum per edictum moniti neq[ue] vendere suas domos neq[ue] secum transferre pecunias possent, eorum nonnulli deprehensi fuere, qui nummos in asinorum clitellis & auribus deferebant. Fama fuit etiam quosdam seniores in lenib[us] & vetulas in vultis multas aspor-tasse pecunias tanq[ui] in loculis.

DE SACERDOTIBVS ET VTRIVSQUE SEXVS

religiosis ad honestiorē vitam & officium

reformatis.

Quantē autem nostris principibus omnis virtus & omnis honestas curae fuerit, non in humanis solum rebus, sed in diuinis etiam officiis ad religionis nostrae cultum spectantibus facile perspeximus. Quippe qui non minus diuinarum rerum cultores, non morū censores minus & omnium virtutum professores, q[ui] regnorum suorum gubernatores erant. Nec Reges magis videbantur q[ui] sacerdotes sanctiq[ue] Pontifices & humani diuiniq[ue] iuris & sanctissimarum legum conditores, custodes, & conseruatores, Dei semper nomen exaltantes, & hominibus iusticiam, pacem, quietemq[ue] & salutem procurantes. Quam ob rem cum vidissent religioſos omnium ordinum, & praecipue Minores & Praedicatorum, alios honestius & praecipuae suae religionis obseruantes, alios liberius ac dissolutius viuētes, nec ordini suae professionis nec superioribus obsequentes omnes qui Claustrales dicuntur & libere vagabātur, ad Obseruantium normam & honestiorem vitam compulere, etiam foeminei sexus sacerdotes & sacras virgines, quas moniales appellant, licentius vagari consueuerant, à virorum, qui suspecti videbantur, consuetudine secreto colloquio & monasteriorum suorum exitu prohibere. Praeterea

venibus adolescentulis aliis cunctis & qui literarum studiis & bonis artibus operam dabant, vsum longarum & sericarum vestium promissorumq; capillorum, quibus nonnulli maxime studebāt, ademerūt. His rebus & a studiosis oibus colebant, & a virtutibus alienis timebant.

DE LVDORVM ET BLASPHEMIARVM

prohibitione atq; lusorum poenis.

Prohibuerunt & ludos, alexæ præcipue atq; cartharum. Ex quibus multa quotidie malorū genera nascebantur. Sunt enim ludi, de quibus alibi plene scripsimus, persimiles meretricibus. Qui voluptate quadam non solum vulgares homines & insipientes, sed etiam nobiles equites virosq; primarios fallunt, literatos, sacerdotes, atq; Pontifices. Ideoq; catholici principes lusores omnes edicto publicoq; p̄conio poenis grauib; constitutis a ludis abstinere iusserunt. Ex quibus etsi quæ mala nascantur alio loco diximus, hic tamen aliqua repetemus, vt q̄ prudenter & q̄ sancte præceperint catholici principes omnes agnoscant. Quandoquidē lusores vbi pecunias & res, quas habebant, turpiter amiserunt, egestate coacti desperatione ducti omniq; spe destituti, in sese plerumq; manus vertunt, sibiq; mortem consciscunt. Ex quibus alii se laqueo suspendunt, alii gladio suo vitam finiunt, nonnulli de turri sese præcipitauerunt. Quidam se detecerunt in puteos, alii insaniam simulauit, in quam plures inciderunt non simulatam. Multi præterea lusorum latrones sunt, qui primum, si leue comiserunt furtum, equitantes in asellis & capite mitram gestates papyraceam, taurino neruo nudo corpore cedunt, eorū maleficia denunciante præcone. Quibus deinde furto secundo grauius iterum cessis aures amputantur. Postremo si tertio peccauerint suspendium merito patiuntur, aut si grassatores fuerint & viatores, aut spoliauerint aut occiderint, palis alligati per signum sagittarū exponunt. Hæc & alia multa mala lusoribus euentunt. Quæ quidem si multis qui ludunt hodie ventrēt in mentem, sibi fortasse cauentes a ludis abstinerent. Sentirent enim & intelligerent q̄ misera, q̄ perniciosa, q̄ detestabilis, q̄ periculosa sit ludentium vita. Quos quidem conscientia suæ stimulus verberat, quos horrenda mortis umbra circūdat. Sed ad principes catholicos redeo, qui spiritu diuinitatis afflati viros omnes probos & quacunq; virtute præditos extollebant magnis honoribus & commodis afficientes. Malos aut & pertinaces in maleficiis & obstinatos, quos errorum suorum poenitere non poterat, a suis principatibus exterminabāt. Vitiis præterea deditos, inutiles homines & deliciosos omnes accusabant, castigabant, & a domo sua curiaq; submouebant, & præcipue lusores. Quibus nihil esse dicebant improbius, nihil furacius, nihil mendacius, nihil sceleratius, nihil dementius, nihil stultius, nihil insanius. Propterea q̄ si peccat homines, qui certe peccant, nam mortalium nemo ferè vult sine crimine, vnusquisq; tamen in eo peccat vitio, quo vititur, et non fortasse peccat in aliis. Peccant enim superbi vel sua forma vel aliqua de se opinione falsa decepti. Auaricia multi crimen incurrūt, mala rerum, quibus haud indigent fortasse, cupiditate ducti. Deuincuntur nonnulli gulæ falsis irritamentis & dulcedine gustus. Plures libidine, feruore magno sanguinis accensi multiphariam variisq; modis q̄ grauiissime delinquunt. Inuidia non pauci felicitatis alienæ dolore pallentes. Impatiētia multi, & quidem plerūq; sine causa grauius irascuntur, & ira cæci penitus mala multa committunt, alii desides & ocio somnoq; dediti vitam agunt, qui neq; sibi profunt neq; aliis. Sed vnus lusor peccat in omnibus. Qui quidem nunq; benefacit, nunq; bene cogitat, nunq; bene loquit. Qui nec colit nec habet amicos, qui non propinquos non fratres amat. Qui matris, vxoris, filie, sororis, & fortasse suam pecuniæ cupiditate ductus pudicitiam vendit & honorem. Qui parentum funus exoptat atq; molitur. Qui Deum abnegat. Qui animam suam occidit & inferis offert. Quid enim non facient homines, quos nō pudet perdere nummos, perdere tempus, perdere somnum, perdere famam, perdere vitam? Quocirca cum magna pars hominum semper & vbiq; luserit, illorum verissima mihi videtur opinio, qui subterraneas domos & antra tenebrosa lusorum plena esse dixerunt. Quā ob rem lusoribus ego consulere cupiens & opem ferre

Mala q̄ lusoribus accidūt.

Septem peccata mortalia.

Inferna loca lusorū plena

quibusdam carminibus, et si eos primum grauer accuserit, deinde tamen remedium demonstra-
strauit proficuum, & salutarem adhibuit medicinam. Qua quidem quicumque usus fuerit & Dei
misericordiam deprecatus, non equidem dubito, quin veniam facile consequatur. Illos autem
perituros & perpetuos cruciatus passuros prospicio, quos vltima vitæ dies ludentes inuenerit.
Nam qui ludos in vita non reliquerint, ludent etiã post mortem sua crimina flentes apud Infe-
ros. Prudenter igitur & sancte catholici principes ludos, qui omnium malorum causa sunt, pro-
hibere. Qui blasphemantibus etiã prauis loquentibus poenas, quibus plecterent, statuerunt.

DE TEMPLIS A CATHOLICIS PRINCIPIBUS

ædificatis & aliis restructis & instauratis.

Ista pro Christianæ religionis augmento bella gerentes ut hostes debellarent & victorias
consequerent, Deo Optimo Maximo & eius genitrici Mariæ Virgini multisque sanctis nõ
modo supplicationes & sacrificia, sed etiam sacradas & noua tēpla liberalissime deuotebāt.
Quæ subinde votorum compotes beneficiorumque memores optato potiti largiter & officio-
se præstitere maximis impensis. In Abila siquidem ciuitate templum diuo Thomæ dicatū
a fundamentis ædificare ceperunt, quod aureorum propè centum quinquaginta milibus ab-
soluerunt. Toleti aliud admodum conspicuum nomine sancti Ioannis Euangelistæ cui regum
cognomen indiderunt. In cuius exterioribus muris & parietibus altis magna pender catenarū
multitudo, quibus astricti Christiani, qui capti fuerāt a Mauris multos annos illis seruerāt.
Qui deuictis Mauris & Granata restituta, catholicis principibus catenas in memoriam suæ re-
demptionis in hoc templum contulere. Segouisq; monasterium magnū sanctæ Crucis ordi-
nis Prædicatorum condiderunt. Granatæ Virgini Desparæ templum maius domumque Ponti-
ficalem magnis erexerunt sumptibus, & quatuor & viginti sacerdotibus suis, qui singulis die-
bus rem diuinam celebrarent, cellas fieri iusserunt, & suam sepulturam, in qua nunc simul eorū
corpora iacent. Atque aliud diuo Francisco religiosi ordinis Minorum. Condiderunt præterea
cœnobium extra urbem ordinis sancti Hieronymi magnis dispendiis & redditibus dotarūt.
In quo etiam Gonçalez Fernandez Magnus Capitaneus sibi magnū sacellum fieri iussit con-
spicuum, cui magnos redditus distribuit. Item condiderunt catholici principes extra urbem
cœnobium ordinis Cartusiani, de quo scripsimus alio loco. Et intra muros ciuitatis aliud ordi-
nis Prædicatorū sub nomine & honore Sanctæ Crucis. A Granata quoque oppidum passuum
milibus circiter octo condere statuentes, quo Granatam facilius expugnarent, quod oppidū
Sanctam fidem vocauerunt, in primis templum in quo sacerdotes diuinis officiis sacrificantes
operam darent, ædificare iusserunt. Etiam in Compostella admodum venerabile templum &
hospitale domum in honorem Sancti Iacobi & peregrinorum commodum atque profugū
fecerunt, opus nimirum plium maximeque necessarium. Magnas insuper in aliis templis & mo-
nasteriis ædificandis, multas & in aliis siue vetustate collapsis, siue ruinam minantibus reficien-
dis & instaurandis pecunias contulerunt. Romæ denique trans Tyberim apud portā Sancti Pæ-
cratii magnificum diuo Francisco templum condiderunt magnis impensis. In vrbe præterea
non minorem sumptum summamque pecuniarum dederunt in refectione domus hospitalis &
ecclesiæ Sancti Iacobi, quæ Hispanorum dicuntur, contulere. Hęc & alia multa fecerunt opera
catholici principes non minoris quidem virtutis & sanctitatis, quàm munificentæ. Qui profes-
so suis hæredibus & posteris omnibus mirabilia omnium virtutum reliquerūt exēpla. Quibus
optimus quisque princeps ad gloriam vitæ debet & excitari facile poterit.

DE CONCORDIA ET FINE BELLII INTER CA

tholicos principes & Alphonsum Portugallæ Regē.

Nunc autem quoniam initium & causam belli, quod a catholicis principibus contra Re-
gem Portugallæ gestum est, supra memorauimus, æquum est ratioque poscere videri, ut

eiusdem belli quoque quod superest & finem demonstramus. Ad quam rem ostendendam quædam prius repetere necesse est. Anno. M. CCCCLXXIX. cum essent catholici principes in oppido Guadalupo, quo Galliarum Regis legati pro petenda confirmandaque pace conuenerant, nuncios de morte Ioannis Aragonum Regis acceperunt, & subinde totius Aragoniæ, Siciliæ, Valentiniæ, Barcinonæque principatus oratores ad Ferdinandum Regem supplicatum uenerunt, ut ad capiendam regnorum suorum possessionem proficisceretur. Hinc itaque discedentes in Turrim Iuliam, quam ciuitatem Trogillum uocant, cum exercitu uenerunt. Vbi funere solenniter celebrato & peractis exequiis, Gallorum Regis legatis cum pacis confirmatæ conditionibus honorifice dimissis, Rex Ferdinandus in Aragoniam proficiscitur. Quo discedente Regina suis Ducibus accitis, omnes exercitus copias in partes quatuor diuisit. A quibus Emeritam Augustam, Delectosam, & Montangem eodem tempore tormentis oppugnari iubet. Sunt autem hæc oppida Lusitanie prouinciæ inter Anam flumem & Tagum, Portugallieque regno propinqua. Quæ mulier quædam Maria nomine Pachiequa filia spuria Ioannis Pachiequi Villenæ Marchionis, quæ Portugallie Regis partes fouebat, occupauerat. Hæc mulier orbata marito nimis audax & inconsulta fuit multorum malorum causa. Quæ non seua minus & immitis, quam imprudens & temeraria cum Petrum Portucarrerium Metellini Comitem filium suum, quinquentium deprehensum tenuisset, deinde solutum multorum precibus e domo sua crudeliter eiecit. Et contra catholicos principes Alphonsus Portugallie Regi multas arces Castellæ regnum & bona sua omnia pollicebatur. Dum hæc oppugnantur oppida multaque alia per hæc regionem bella geruntur, Alphonsus Cardinas ordinis sancti Iacobi militiæ præfector apud Emeritam cum Portugallie Regis exercitu magnum prælium commisit. In quo multis utriusque partis occisis, decem Portugallie Regis equites longo labore defessi terga uerterunt. Quorum præter interfectos multi quoque capti fuerunt, & in his Eborensis episcopus omnibus signis amissis. Alphonsus autem Cardinas etsi duo magna uulnera fortissime pugnans acceperat, hac tamē insigni uictoria potitus & fugatis hostibus magnum quidem Ducis nomen adeptus est, & singularem catholicorum principum gratiam. Qui ei uel uitro ducatorum aurum milia circiter nouem, quæ singulis annis pendere tenebatur, liberalissime remisit. Sub idem tempus alii Regine Duces oppida, quæ supra memorauimus, acriter oppugnabant, & Delectosæ arcem ceperant, multisque aliis in locis prælia magna quotidie gerebantur. In quibus magnus utriusque partis hominum numerus desiderabatur. Atque multo quidem plures interissent, nisi Deus, cuius misericordia magna est, huc bello finem dedisset. Qui sanctas catholicorum principum mentes scrutatus, eorum magnos labores miseratus est. Cuius afflata spiritu Beatrix Isabellæ Regine mater tera, quæ prudentissima mulier Ferdinandi Visi Ducis Portugallie Regis fratris uxor fuerat, & Alphonsum Portugallie Regem & eius filium Ioannem generum suum, & Isabellam Castellæ Reginam suæ sororis filiam vehementer amabat, cum inter cognatos & propinquos suos crudelissima bella geri molestissime ferret, ad Isabellam nuncium cum literis clam misit. Quibus eam rogabat, ut commodi sui causa in aliquem locum Portugallie regno propinquum conueniret. Vbi de rebus ad pacem & concordiam spectantibus & necessariis colloquerentur. Certam se sperare habere dicebat Deo iuuante, ut bellis & malis omnibus atque laboribus finem darent. Cuius humanitas & tam pius animus Isabellæ Regine fuit nimirum quam gratissimus. Ideoque uoluntati eius sanctoque desiderio satisfacere statuens, in Alcantaram, quod oppidum est in ripa Tagi Portugallie propinquum cum paucis equitibus se contulit. Huc aduenientem Beatricem matertera suam magna læticia reuerenter excepit, & in eadem domo iuxta se collocauit. Vbi per dies octo penè sole locute sunt. Et ineundem pacis conditiones ordinemque literis mandauere. Quibus cum Beatrix discessit, & cum ea Rhodoricus Maldonatus iureconsultus Isabellæ Regine consiliarius profectus est, quem Regina misit quasi legatum, ut ea quæ cum Portugallie Rege fierent intelligeret, & ad se scripta mitteret. Beatrix autem ubi suam domum peruenit, primum Ioanni genero suo Regis filio, quem pacis & concordie cupidum nouerat, quas attulerat constituit

Maria Pachiequa

Alphonsus Cardinas.

L. Marinei Siculi. Lib. xix.

tionem pacis ostendit. Hic Dei cultor & ingenio magno feditus ab initio causam patris & expeditionem non iustam esse cognoscens, inuitus aduersus Catholicos principes bellum gesserat. Quocirca cum per honestas concordie sanctiones, quas eius socrus sanctissime procurauerat, approbasset, suos consiliarios & omnes equites, qui voti sui participes erant & eiusdem voluntatis comocauit. Quibus cum rebus ad pacem spectantibus comunicatis, omnes Alphosum Regem conuenerunt. Qui cum ea quae Beatrix eius consocrus egerat cum Isabella Regina causa pacis & quietis audiuisset, etsi sua magis quam aliorum interesse videbat, male tamen persuasus a multis & praesertim a Castellans, qui quoniam a suis principibus temere defecerant, pacem magis quam bellum timentes, ei dicebant ut ab incepto nullo modo desisteret, propterea quod sine magno suo dedecore facere non posset, pacis & concordie conditiones renuit, alias petens neque iustas neque sibi concedendas, & inimicorum magis fallacibus quam amicorum veris consiliis est obsequutus. Quem cum neque publice multi neque priuati deprecantes alii flectere potuissent, Maldonatus Isabellae Reginae consiliarius spe iam pacis amissa, comeatum petens a Rege quatenus nihil agi videbat, discedere statuit. Quod sciens Ioannes Regis filius cum ne discederet rogauit. Et Regem sola Beatrice praesente sic est allocutus.

DE SERMONE QVEM IOANNES PORTV galliae Regis filius ad patrem habuit.

SI Regiam dignitatem & vitam tuam maiori curae nobis esse crederes, quam vllis aliis charissimis genitor, profecto non aliorum falsa prauaque consilia nostris quam fidelissimis atque iustissimis precibus anteponeres. Quare te quoniam tuae consocrus & meum consilium quasi alterum mulieris & alterum iumentis aspernari videmus, & si magis accipere quam dare consilium deberemus, decreuimus tamen tuae maiestati, quae nostrae mentes in hac expeditione praesagire videntur, ostendere. Vt si quando vel tui vel aliorum consilium poenitere te ceperit, nostrum memoria repetitum cognoscas. Expeditionis nostrae causam, si verum fateri volumus, iam iniustam esse Deus hominesque sciunt. Quod ne sibi quidem Castellans negant, qui nobis, ut hoc bellum gereremus iustas falsoque persuaserunt. Henrici namque Castellae Regis naturae defectus, quod inter nos dici potest, multis mulieribus & duabus vxoribus fuit quamnotissimus. Qui non sine causa conscientiae suae stimulis actus, ante mortem suam Isabellam sororem & non aliam sibi successuram iururando nominauit. Ex quo quidem intelligere facile est quam iniustam huiusmodi belli causam suscepimus. Ideoque mirari minime debemus, si nobis aduersa fortuna semper fuerit. Aspirat enim Deus in bellis gerendis & maxime fauet pro virtute iustitiaeque pugnantibus. Et proinde victoriam consequi non possumus. Quod si causa nostra, quam, ut videmus, danant omnes, iustior esset, non propterea pacem recusare deberemus. Nam si nostras cum aduersariorum copiis conferamus, nimirum quanto sumus inferiores omnibus rebus cognoscemus. Illorum siquidem vires indies crescunt, nostrae vero quotidie minuuntur. Augentur illis exercitus & regnorum numerus, nobis vnicum regnum est & non magnum, atque iam pecuniae & viris exhaustum. Iuuentus & equites bello consumpti. Expetunt illorum magni principes gratiam & amicitiam, & praecipue Gallorum Rex Ludouicus. Qui nuper iam nostri foederis oblitus, ad eos oratores misit pacem perpetuam petentes. Quae nobis igitur habenda spes est, aut vnde venturum auxilium sperare possumus? Consule ergo mi pater honori tuo, consule obsecro & tuorum omnium saluti. Nec committas, ut dum principatus alienos affectas, iure tuos amisisse videare. Nam per Deum immortalem, quid nobis volumus, aut quid quaerimus? Non inquis possum sine dedecore, tot nobis illatis iniuriis, a ceptis desistere propter hominum sermones. Immo certe potes pater & tua magna cum laude, propterea quod pax tibi non petitur, sed honestissimis conditionibus offertur. Quam quidem non recusabis, si tecum plus virtus et ratio quam vulgi valebit opinio, si plus Dei iustitiam, quam populi rumores timebis, si tuam aetatem respexeris, si successorum tuorum salutem futuramque quietem consulere volueris, si pericula, quae passi sumus in praeteritis, & quae

exercitus amissus memineris, si quæ regno Castellæ propinquus sumus, & quæ eius amicitia nobis necessaria sit consideraveris. Non omittas igitur obsecro sanctissimæ pacis conditiones nobis oblatas, neque te fallant Castellanos consilia. Qui quoniam suis principibus iniuste defuere, mori quidem mallent in bello, quæ illorum subire iudicium. Non spernas igitur preces nostras, amantissime pater, ne nostra Deo, qui propter superbiam Luciferum de cælo deiecit, pertinacia displiceat. Diligit enim Deus pacis amatores, & inimicos odit atque castigat. Hoc sermone admodum tristi & Beatricis precibus, quæ lachrymas continere vix poterat, Rex convulsus, & quasi flenti similis Ioannem filium gemens amplexus est. Et ad Beatricem conversus: o mulier, inquit, non minus sancta & sapiens, quæ fortis & excellens, magna nimirum est tua virtus, magna in quæ tua erga nos fides, magna pietas & amor maximus. Quæ quidem sola tua prudentia proficuum nostris malis nostrisque laboribus excogitasti remedium, salutarè doloribus medicinam, & finem bellis optatum. Magnas igitur tibi gratias agimus, & amatissimis tuis atque sapientissimis consiliis obsequimur. Faciemus itaque quælibetissime quod filius noster ex tuo consilio nos deprecatus est. Quem ego profecto video posthac tibi multo magis, quæ mihi ipsi, qui eam genui, debiturum. Hæc cum dixisset, eius dexteram filius osculatus est, & Beatrix ei magnas gratias egit. Postero die Rex convocato consilio, & re divina celebrata, Maldonato Reginae Isabellæ consiliario præsentis pacis constitutiones, quæ fuerunt huiusmodi libenter accepit.

Verba Regis

DE PACIS ET CONCORDIÆ SANCTIONIBUS

inter Isabellam Castellæ Reginam & Alphonsum Portugalliæ

Regem ultro citroque petitis & concessis.

Pacis & concordie conditiones, quas utraque pars petiit & concessit, sic se habent. Imprimis ut Rex Portugalliæ titulum, quo se Castellæ & Legionis Regem vocari iusserat, deponeret, et insignia Castellanos Regum, quæ suis clypeis impresserat, abraderet, iureiurando promitteret ne Ioannam suæ sororis filiam uxorem duceret. Atque illa sex mensium spacio suo uteretur arbitrio, quæ siue manere vellet in Portugalliæ regno, siue alio proficisci, libere facere posset. Dum tamen ei neque Rex Portugalliæ, nec alius quisquam præstare favorem & auxilium auderet. Quæ si forte in Portugalliæ regno permanere statueret, peracto semestri tempore de duabus conditionibus alteram eligere teneretur. Ut scilicet vel Ioanni Castellæ principi, qui tum parvulus admodum erat, nuberet, ac tam diu apud Beatricem, quam supra memoravimus, maneret, donec sponsus ad virilem perveniret ætatem, vel ordinis sanctæ Claræ religionem ingrederetur in una domo ex quinque in Portugalliæ regno nominatis. Et Alphonsus Portugalliæ Regis ex Ioanne filio nepos Isabellam Catholicorum principum filiam uxorem duceret. Quæ cum per aliquod tempus ad certitudinem pacis & confirmationem in arce Morana quæ est in Portugalliæ regno, maneret, sub custodia & contubernio Beatricis, quæ præcipua pacis causa fuerat. Hæc fuerunt Isabellæ Reginae pacis conditiones. Portugalliæ vero Regis quæ sequuntur. Primum sibi suoque filio aurifodinas apud Indos Castellæ Reges non impedirent, sed liberas & à suis primum repertas relinquerent, & pacis vinculum, quod inter sese sanciebant, omnes utriusque partis populos comprehenderet & obligaret, per unius & centum annorum spacium. Deinde ut Castellans, qui dum sibi meruissent contra suos principes crimen læsæ maiestatis incurrisset, ignosceretur. Quibus etiam dimissis erroribus omnia bona, quæ in Castellæ regno perdididerant, restituerentur. His pacis conditionibus ultro citroque datis & acceptis & à Portugalliæ Rege iureiurando confirmatis, & alta præconum voce tubarumque magno clangore publicatis, & fama Regum concordiam & amicitiam denunciantem, ingens populis læticia oborta est, oppugnationes desistunt, bella cessant, arma deponuntur, gratulationes aguntur, spectacula fiunt. His confectis negotiis Rex Alphonsus legatos, quibus integram facultatem suam dedit, & pacis conditionum, quas ipse iuratus confirmaverat, ad Isabellam Reginam misit exemplum. Quibus illa legatis appropinquantibus Hispaniæ Cardinalem & Comestabilem, quos

alio in locis nominauimus, cum omnibus suę domus equitibus atq; Pontifices cum sacerdotibus obuiam exire iussit, & omnes in aulam ingredientię honorifice recepit. Quę pacis institutiones, quas afferebant, acceptas cum diligenter prius legisset, subinde corā omnibus iururando confirmauit, & præconio sonituq; tubarum, quemadmodum Portugallię Rex fecerat, publicari iussit, nunciosq; statim ad Ferdinandum Regem, qui Barcinonę tunc erat, cū literis destinauit. Quibus eum de pace cum Portugallię Rege composita & quibus conditionibus certiore faciebat. Cuius rei nuntius Ferdinando Regi fuit admodū gratus atq; iucundus. Erat enim de honore atq; salute Reginę absentis, quam multis hostibus circumuentā reuoluerat, valde sollicitus. Ideoq; magnas Deo gratias agens, eundem nuntium magno munere donatum cum suis literis ad Reginam remisit. Quę cū populis omnibus illius prouincię, quę uocant extremum iustitię, præfectos ordinēq; dedisset, ut in pace omnes & honeste uiuerent, cumq; omnibus & præcipue uiduatis mulieribus bona, quę bellorum tēporibus indigne perdididerant, restitui iussisset, Toletum se recepit. Quo sub idem tempus uenit etiam Rex Ferdinandus, qui se quoq; iururando corā Portugallię legatis pacis conditionibus astrinxit. Quam pacem & concordiam suis literis & nuntis ab omnibus regnorum suorum magnatibus, ciuitatibus, & populis diligenter obseruari iussit, pœnis grauib; & censuris constitutis, contrarium facientibus. Interim uero Ioanna, quam supra memorauimus, quęuis admodū puella, diuino tamen lumine circūfusa terrenas opes, voluptates humanas & mundi fallaces insidias cognoscens atq; Ioannis Castellę principis, qui mūdi dominus, si uixisset, futurus erat, oblatas sibi nuptias reuoluens uitā multo meliorem tutioremq; sanctę religionis elegerat. In qua primis annos circiter quinquaginta, & uiuit hodie sanctissime Deo seruiens. Quę quidem cum religionem ingressa est annum ferē uigesimalium agebat. Et hoc anno præsentis. M. D. XXII. quo nos hæc scripsimus, annum agens ferē tertium & sexagesimum sola quidem superest omnibus Hispanię principibus eius ætatis uita perfunctis. Cuius animus nimirum sapientior fuit quę aliorum, & multo melior conditio. Propterea quę breues sint humanę prosperitates, & dies hominum cognoscens caducis rebus & incertis prudentissime renuncians, meliorem uitam elegit. In qua Deo seruiens æternę glorię præmium sperat,

LIBER. XX.

DE BELLO QUOD CATHOLICI PRINCIPES
gesserunt contra Mauros Granatenses.

BELLO quod cum Rege Portugallię Catholicis Principes gerebāt extincto, factaq; pace conditionibus, quas supra memorauimus, aliud subinde cum Mauris Granatensibus gessere, diuturnius, difficilius, laudabilius, & propterea memorabilius. Illud enim prius ut Portugallię Regē, qui uolenter in Castellę regnum ingressus eos iniuste prouocauerat, a suis finibus propellerent. Hoc autem posterius, ut ueteres iniurias Christianis à Mauris illatas uisceretur, & suo Granatę regno recuperato nomē & cultū Christianę religionis auerent. Quapropter iure quidem, & illorum maxima diligentia summaq; fortitudo laudibus efferenda est, & præteritorum Regum Christianorum, atq; Pontificū negligentia & ignaui est accusanda, quę Mauros Mahumetanę spurcissimę nefandissimęq; sectę cultores, & uerissime sanctissimeq; Christianę religionis immanissimos hostes, non sine maxima totius Christianitatis ignominia, in uño Hispanię angulo septingentos annos, & ultra cōmorari sustinere potuerunt. Ceterum quoniam de hoc bello, quod Catholicis principes cū Mauris Granatę annos ferē decem gesserunt, multi uiri satis idonei, qui Regia castra sequebant, & rebus gestis ac prællis interfuere copiose

alio in locis nominauimus, cum omnibus suę domus equitibus atq; Pontifices cum sacerdotibus obuiam exire iussit, & omnes in aulam ingredientibus honorifice recepit. Quę pacis institutiones, quas afferebant, acceptas cum diligenter prius legisset, subinde coram omnibus iurando confirmauit, & præconio sonituq; tubarum, quemadmodum Portugallię Rex fecerat, publicari iussit, nunciosq; statim ad Ferdinandum Regem, qui Barcinonę tunc erat, cum literis destinauit. Quibus eum de pace cum Portugallię Rege composita & quibus conditionibus certiore faciebat. Cuius rei nuntius Ferdinando Regi fuit admodum gratus atq; iucundus. Erat enim de honore atq; salute Reginę absentis, quam multis hostibus circumuentam reliquerat, valde sollicitus. Ideoq; magnas Deo gratias agens, eundem nuntium magno munere donatum cum suis literis ad Reginam remisit. Quę cum populis omnibus illius prouincię, quę uocant extremum iusticię, præfectos ordinęq; dedisset, ut in pace omnes & honeste uiuerent, cumq; omnibus & præcipue uiduatis mulieribus bona, quę bellorum temporibus indigne perdididerant, restitui iussisset, Toletum se recepit. Quo sub idem tempus uenit etiam Rex Ferdinandus, qui se quoq; iurando coram Portugallię legatis pacis conditionibus astrinxit. Quam pacem & concordiam suis literis & nuntis ab omnibus regnorum suorum magnatibus, ciuitatibus, & populis diligenter obseruari iussit, pœnis grauib; & censuris constitutis, contrarium facientibus. Interim uero Ioanna, quam supra memorauimus, quęuis admodum puella, diuino tamen lumine circumfusa terrenas opes, voluptates humanas & mundi fallaces insidias cognoscens atq; Ioannis Castellę principis, qui mundi dominus, si uixisset, futurus erat, oblatas sibi nuptias renuens uitam multo meliorem tutioremq; sanctę religionis elegerat. In qua primis annos circiter quinquaginta, & uiuit hodie sanctissime Deo seruiens. Quę quidem cum religionem ingressa est annum ferè vigesimum agebat. Et hoc anno præsentis. M. D. XXII. quo nos hæc scripsimus, annum agens ferè tertium & sexagesimum sola quidem superest omnibus Hispanię principibus eius ætatis uita perfunctis. Cuius animus nimirum sapientior fuit quàm aliorum, & multo melior conditio. Propterea quod breues sint humanę prosperitates, & dies hominum cognoscens caducis rebus & incertis prudentissime renuncians, meliorem uitam elegit. In qua Deo seruiens eterne glorię præmium sperat,

LIBER. XX.

DE BELLO QUOD CATHOLICI PRINCIPES
gesserunt contra Mauros Granatenses.

BELLO quod cum Rege Portugallię Catholicis Principes gerebāt extincto, factaq; pace conditionibus, quas supra memorauimus, aliud subinde cum Mauris Granatensibus gessere, diuturnius, difficilius, laudabilius, & propterea memorabilius. Illud enim prius ut Portugallię Regē, qui uolenter in Castellę regnum ingressus eos iniuste prouocauerat, a suis finibus propellerent. Hoc autem posterius, ut ueteres iniurias Christianis à Mauris illatas uisceretur, & suo Granatę regno recuperato nomē & cultū Christianę religionis auerent. Quapropter iure quidem, & illorum maxima diligentia summaq; fortitudo laudibus efferenda est, & præteritorum Regum Christianorum, atq; Pontificū negligentia & ignaua est accusanda, quod Mauros Mahumetanę spurcissimę nefandissimęq; sectę cultores, & uerissime sanctissimeq; Christianę religionis immanissimos hostes, non sine maxima totius Christianitatis ignominia, in uno Hispanię angulo septingentos annos, & ultra cōmorari sustinere potuerunt. Ceterum quoniam de hoc bello, quod Catholicis principes cum Mauris Granatę annos ferè decem gesserunt, multi uiri satis idonei, qui Regia castra sequebant, & rebus gestis ac prællis interfuere copiose

prose scripserunt, ego capita duntaxat breuiter attingam. De Granatēsi namq; bello magnum volumen impleuit pulchramq; confecit historiam facundo suo & eleganti stilo Siculus quidā nomine Petrus Sancteramus ciuis Messanus. Quod mihi, cum ad me Salmanticam venisset, ostendit, & ego, noua delectatus historia, paucis diebus perlegi. Scripsit & Hispano sermone Ferdinandus Pulgarius, homo nimirum in suo genere scribendi satis eloquens. Cuius magnū volumen in Latium sermonem vertit Antonius Nebrissensis. Cuius ego translationis initium duntaxat legi. In quo satis elaborasse mihi visus est & bene castigate. Meminerunt præterea belli Granatensis Protonotarius Petrus Martyr, Gonsalus Aiora Cordubēsis Regius historicus, Alphonfus Palentinus, & Tristanus Siluius. Scripserunt & alii multi, partim Latino, partim Hispano sermone. Quorum nomina, quia sunt ignota, subiceo. Et quoniam aliorū omnium, qui de rebus, quas principes Catholici gesserunt memorabiles, conscribere, magna volumina multos annos fortasse latebunt, & ad posteros differentur, me nūc viuentibus rem non ingrati futurum putauī, si Cæsareæ Maiestati seruens, ea quæ de rebus à Ferdinando Rege & Isabella Regina animose sancteq; gestis summam scripsissem, excusa formis in lucem circumferenda protulero. Quod à me quotidie complures Hispaniæ viri nobiles, & Siculi de me benemeriti, quibus morem gerere necesse est, petunt & efflagitant. Ne me igitur vel iurabant & ingrati, vel inmemorem suorum erga me beneficiorum putent, compendio, quod de bello cum Portugalliæ Rege supra memorauī, Granatense subnectam, & simul impressoribus dabo. Cæterum Lectores admoneo atq; rogo, vt opus immaturum & ante tempus præcipitatum, non solum legant, sed etiam diligenter inspiciant & emendent, in quo quidam & Hispaniæ gloriæ consulent, & mihi simul rem gratissimam facient. Verum enimvero quoniam de causa transituq; Maurorum in Hispaniam, qui fuit, vt aiunt, Rodorici Regis temporibus, ab hinc anno ferè octingentesimo, alio loco scripsimus, nunc à situ & regione regni Granatensis & ciuitatis initium faciemus.

Qui de Granatensi bello scripserunt.

GRANATAE REGIONIS ET VRBIS DESCRIPTIO.

Hispaniam omnem, vt alio loco diximus, autores multi in prouincias quinque diuiserunt. Tarraconensem scilicet, Galatiam, Lusitaniam, Bethycam & Carthaginensem. De quibus libro primo sigillatim scripsimus, atq; quicquid in vnaquaq; memorabile sit ostendimus. Granatæ autem regnum regio quædam est media inter Bethycam prouinciam & Carthaginensem, vel potius pars est vtriusq;. Cuius regionis longitudo est passuum milium circiter ducentorum, & latitudo ferè centum, patetq; circuitu ad passuum milia septingenta. Est enim longitudo ab Ronda vsq; ad Oscam, latitudo vero ab oppido Cambili vsq; ad mare mediterraneū & portum Almugnearis. Quæ ad meridiem spectans ex vna parte planities habet amplas & fertiles campos. Ex altera Bastanos montes altos & ascensu difficiles. Ad quos montes & asperissima loca, quæ vulgus Alpuxarras appellat, quidam Maurorum Duces à Christianis apud Saltus Pyrenæos acerrimo prælio fusi magnaq; suorum militum multitudine cæsa, per sexcenta ferè passuum milia fugientes peruenerunt. Hic ex montium iugis altisq; rupibus velut ex propugnaculis & turribus ingentia saxa deuoluentes ascensuq; Christianos prohibētes sese defendebant. A quibus Christiani Duces & omnes milites diuturnitate belli & multis præliis ante gestis, longaq; persecutione iam defessi crebrisq; saxis & telis grauius offensi, quum diutius ferre laborem non potuissent, cum suis omnibus copiis discesserunt, & vnusquisq; domū suā se recepit. Quorum discessu Mauri valde lætantes quum aliquandiu Christianorum timentes insidias in montibus se continuissent, deinde iam Christianis absentibus longeq; remotis in campos planaq; loca descenderunt. Et cū multis aliis, qui traiecerant ex Africa, cōiuncti Granatam urbem compluraq; oppida, quæ postea nominabimus, rursus occuparunt.

Bastani montes.

L. Marinei Siculi, Lib. II.

potentiores erant, & plus viribus valebant, Regum nomen usurpantes urbem Granatam omnium totius Hispaniæ civitatum maximam domicilium habuere.

DE SITV ET FORMA VRBIS GRANATAE.

- Bini colles.** Cæterum urbis Granatæ situs & forma est huiusmodi. Colles binos altos & quasi montes amplectitur. Quos Darrus amnis per vallem mediam fluens diuidit. Alterius autem collis regio nomen habet Alhambra. Quam Mauri sua lingua rubram significari dicunt, & hoc nomine dici vel à conditore homine russo, vel à rubra terra, quæ nunc etiam cernitur in ædificiis. In huius autem regionis eminentiori loco domus est regia magnitudine, opere, formaque conspicua. Quæ quidem ciuitas potius quàm domus est appellanda, capit enim intra muros hominum milia quadraginta, totaque cincta mœnibus & triginta turribus. Alterius Alcazua dicitur domorum frequentia mirabilis. Quæ significat apud Mauros munitum locum & defensorium, qui arcem & castellum Alcazarem vocant. Supra quam magnus est incolatus in loco plano positus, qui locus saluberrimus est & Albaicinus dicitur, Alhambraque, cui est oppositus, altitudine penè similis & æqualis. Cuius incolas à Baeça ciuitate venisse ferunt, & Antiquolanos ab Antiquera. Sunt & colles alii minores, quibus non immerito sicut & Roma septicolis appellari potest. Cæterum præter colles est etiam in plano loco campoque magno maximus ædificiorum numerus. Aedes autem etsi plærèquæ omnes latericiæ sunt, tamen, non regie modo, sed etiam aliæ quæ plurimè spectabiles sunt & magnæ familiæ capaces. Calles vero vicique, qui plurimi sunt, propter ædificiorum nimiam densitatem plærèquæ sunt angusti, & item plateæ foraque venalia. Quæ tamen à Christianis post Granatæ captum ampliora facta sunt & illustriora. Gaudent domus complures hortis & arboribus fructus, qui limones appellantur, ferentibus. Citros vero citrioseque domus habent pauciores. Aquis egelidis ac salubribus tota ferè ciuitas abundat, & in ipsa vrbe scaturientibus, & aliunde per aquæ ductus aduectis. Urbis passuum milia circiter duodecim circuitus amplectitur, totus undique mœnibus cinctus, & mille triginta propugnaculis tutus. Portæ, quæ sunt numero duodecim, ad Occidentem faciles habent exitus & campos amœnos. Cæteræ vero ad Orientem subdifficiles. Est autem in vrbe Granata totaque eius regione omnium rerum, quæ sunt ad hominum vitam degendam & cultum necessariæ magna fertilitas, & saluberrima semper aeris coelique temperies. Vbi neque telas nimio solis ardore torretur, neque frigore contrahitur, & homines perpetuo temperamento perfruuntur. Sunt præterea in vrbe Granata res memorabiles & insignes, numero septem, tres scilicet amœnissimæ domus, Alhambra, cuius supra mentionem fecimus. Altera, quæ Generalipha dicitur, multo iucundissima dicitur. Et tertia, quæ distat ab vrbe ferè mille passibus, cui nomen est Alixares, quæ fuit olim materia & opere admirabilis. Quas quidem domos ego non immerito luxus & Regum delicias appellare solebam. Eas enim Maurorum Reges oblectationis & deliciarum causa frequentare solebant. Quarta res est platea magna planaque nuper à Christianis instructa. Quam Biuarambulam Mauri vocant, & Arenariam significari dicunt. Cuius forma est quadrangularis, sed ad mensuræ similitudinem. Siquidem longitudo maior est quàm latitudo. Est enim longitudo pedum quadringentorum, & latitudo ducentorum. In qua foris est excelsus & insignis. Campus præterea totus in circuitu dealbatis ædibus crebrisque fenestris conspicuus. Huic plateæ foroque venali relatu non indigna coniuncta res est. Domus scilicet, quam Alcaceriam vocant. In qua tabernule sunt numero ferè ducentæ, in quibus serici panni, cæterarumque rerum merces quotidie venduntur. Domus hæc quæ parua ciuitas dici potest, calliculas habet multas, & decem portas. In quibus transuersis catenis ferreis propter vicorum angustias & negotiantium frequentiam ingressus equitatibus prohibet. Cuius præfectus nocturnis clausis nocturnas habet excubias, & vigiles canes. Et nomine Regis à singulis tabernis vectigal exigit. Sexta est Darrus amnis, quæ Bernardus Gentilis in officio scribendi meus collega

poetay celebris Daurum nominavit, quasi dantem aurum, quod in eo legi quoptimum consuevit. Hic autem amnis supra Granatam urbem ad passuum milia septendecim ex alto iugo montis oriens omnibus ferè civitatis domibus aquas abunde suffundit. Et ex urbe profluens, in Occidentem Singili, qui ex eodem monte descendit, & Guadaxenilis à Mauris appellatur, confluit. Amnis autem Darri aquam, sicut à Granatæ civibus accepimus, quæcunq; sitibunda bibunt animalia omni morbi genere liberantur. Ideoq; balneum salutiferum pecoribus appellant. Septima res & summa Granatæ urbis foelicitas est ager maximus & fertilissimus, frugibus & omni genere fructus abundantissimus, & ex arborum foliis, quibus sit fericum singulis annis vectigal aureorum milium ferè triginta quinque Regibus pendet, præter multas ferici libras. Cuius ambitus passuum milia centum & decem complectitur. In cuius agri spacio ferè milium septem & viginti, sex & triginta fontes oriuntur. Et quoniam de Granatæ urbis rebus memorabilibus scribimus, illud vnum memoratu dignum & naturæ opus admirabile non est omittendum. Quippe quæ sunt inter urbem Granatam & mare Mediterraneum montes alti perpetua nive candentes, ideoq; nivosi dicuntur, qui distant à Granata passuum milibus circiter undecim. Qui vel æstivo tempore mensq; Quintili, regnante Canicula, Granatensium vius ex fenestris insipientium maxime delectant. Nec hyeme, quod mirabilius est, Granatæ civis frigus nimium patiuntur.

Singilis.

Aqua Darri salutifera pecoribus infirmis.

Agri Granatensis circuitus Apud urbem Granatam nivosi montes.

DE NOMINIBVS VRBIS GRANATAE.

DE autore autem & tempore quo fuit urbs erecta, mihi non bene compertum est. Fuisse autem quondam situ parvam credendum est, & à Mauris propter opportunitatem loci magnamq; fertilitatem indies auctam novis ædificiis & densissimis ædibus. Hanc ego factio coniecturam propterea quæ veterum scriptorum de tam insigni urbe tamq; populosa & memorabili neminem scripsisse comperto. Fuit autem ante Maurorum transitum in Hispaniam civitas Episcopatus, ut inferius demonstrabimus, autoritate Decreti. Nunc itaq; de nomine, quod alii fabulantur & quod ego sentio, breuiter enarrabo. Loquuntur enim multi non Granatam, sed Gar Natae dici debere, propterea quæ, ut ferunt, Punica lingua, quam vocant Arabicam, Gar antrum significat. Quod in ea urbe à Nympha nomine Nata colebatur. Sic itaq; nomen urbis Gar Natae, hoc est antrum & speluncam Natae nymphæ fuisse voluit. Alii Eliberam nomen fuisse contendunt, à quadam femina generosa, quæ & urbis portæ, qua fuit ingressa, de suo nomine nomen dederit. Quorū opinio mihi quidem non sit vero similis. Propterea quæ, ut à multis & non indoctis viris accepimus, Elueria porta dicta fuit ab Eluera civitate, quæ fuit olim ab urbe Granata passuum milia ferè septem. Cuius cives à Cordubensibus deuersi quondam Granatam deuenierunt, à victoribus eorum urbe deleta. Porta itaq; per quam ad Elueram iter erat Elueria porta fuit appellata. Quæ nunc etiam, e. litera in, i. mutata Eluira dicitur. Sunt præterea qui Eliberam dictam putant, ab Eliberitanis populis propinquis, qui ad eam colendam venerunt. Illud autem non omitam quod in Decerto me legisse memini, ubi Summus Pontifex in concilio Theodulphi Malachensis Episcopi petitioni respondit. Theodulphi Malachensis Episcopi petitio nobis allata est, exponentis ecclesie sue redditus olim bellorum temporibus in ecclesias Agistitanam, Liberitanam, & Gabiensem fuisse diuisos, & reliqua. Quas quidem tres ecclesias Agistitanæ urbis, quæ nunc Ecija dicitur, & Iliberis, quæ Granata, & Gabie, quæ Capra, quæ quondam Gabia dicebatur, minime dubitamus. Alii deniq; Granatam dictam fuisse opinantur à cocco, cuius in ea provincia magna copia legebatur, quam rem granam vocat Hispani. Sed ad inceptum redeamus. Nam ego neq; multum repugnans opinionibus aliorum, neq; profus assentiens, urbem Granatam dictam fuisse arbitror à mali Punici, quod & granatum vocatur, similitudine. Nam ut malum Punicum granosum est, & à cinis, hoc est granis densissimis refertum, sic & urbs Granata densissimas domos & dehiscētis granati similitudinem habet. Verum siue Gar Nata, siue Granatæ, siue Elibera dicatur, parui refert. Est autem urbs admodum

Belium Granatense.

1482

Eluera olim civitas apud Granatam.

Granatae ur-
bis regiones.

populosa maximiq; incolatus. Quae regiones habet tres & viginti, & monasteria decem, atq;
 ut accepimus, ad rei militaris officium bellumq; gerendū hominum milia quinquaginta con-
 scribebat, totidemq; mittebant & populi qui eiusdem regni & ditioris erant. Commorabatur
 praeterea in omnibus Hispaniae ciuitatibus & oppidis sub imperio Christianorum principū
 maxima Maurorū multitudo. Quos, ut alio loco diximus, Catholici principes post Granatae
 captū a suis regnis exterminatū, p̄ter eos, q ad Christianorū religionem conuersi fuerunt. Sed ad
 Granatenses Mauros redeo. Qui cū Granatā urbem, ut supra dictū est, occupassent & oppida
 multa, semp̄ ultra progredi conantes cū finitimis Christianis populisq; ppinquis quotidianis
 fere bellis preliisq; contendebant. Quibus certaminibus vtrinq; multae captiuitates multaeq;
 caedes consequebantur. Caeterum non defuerunt Hispaniae Christianissimi principes viriq;
 fortissimi atq; magnanimi religionisq; Christianae studiosissimi, qui Mauros campestri praes-
 lio victos ad portas vsq; Granatae ciuitatis persecuti eius muros acriter oppugnarūt. Quos ali-
 orum vel inuidia vel auaricia ab obsidione submouit, & expeditione sancta retraxit. Itaq; dux
 res dolor scilicet alienae felicitatis & auri cupiditas nimia, quae sunt omnium malorum radices,
 Barbaris gentibus & Christianae religionis inimicissimis in Hispania commorandi tot annos
 vsq; ad Catholicos principes causa fuere. Qui quidem principes dono quodam diuinae pro-
 uidentiae geniti, & e coelo in Hispaniam demissi cum multis malis occurrissent, & cum Portuga-
 llicae Rege bellum gererent, pacem cum Mauris ad certum tempus, ut inter eos bella cessaret,
 interunt interpositis induciis. Quas inducias pactas solenniter cum Mauris, qui suis moribus
 barbaris & ingenio malo prauoq; foedis fragi semper fallacesq; fuerunt, ante statutum diem vio-
 lassent, Zaharam Christianorum oppidum noctu magno silentio venerūt, & per scalas muris
 admotas ingressi, Christianos, q propter celebratas inducias sine vllis excubiis securi nudisq;
 dormiebant, impetu magno & repentino forib; impulsis, fractis & euulsis, crudelissime obtru-
 cidarunt, neq; mulieribus parcentes neq; pueris. Est enim Mauritaniae gentis in Christianos
 immanitas incredibilis. Hac vsi saeuitia in oppido capto praesidium relinquunt, & nimis exul-
 tantes ad alia Christianorum oppida profecti idem fecere. Quae res, ut opinor, a Deo permissa
 belli Granatensis causa fuit, & Maurorum perditionis & interitus. Fama namq; huiusmodi
 Christianorum miserimae cladis, & Maurorum crudelitatis horrendae Catholicos principes
 & omnes Hispaniae magnates omnesq; populos ad opprimendam Barbarorum truculentissi-
 mam rabiem mirum in modum concitauit. Quocirca cum primum Rex Ferdinandus & Isa-
 bella Regina prouidentissimi principes de Maurorum perfidia & maleficiis certiores facti fue-
 re, confestim literas & nuncios ad omnes Carthaginensis & Beticae prouinciae proceres ad
 ciuitates & oppida destinarunt. Quos admonebant & hortabantur, ut sua moenia communis
 rent, equites & milites cogerent, res ad belli gerendi usum necessarias compararent, omniaq;
 diligentissime ac vigilantissime prospicerent, & a suis sinib; hostium incursiones prohiberet.
 Pollitentes ut aut ipsi propediem cum exercitu ventret ad eos, aut suos Duces cum magnis co-
 plis subsidio mitteret. Equites autem & vtriusq; prouinciae populi, quorum intererat se suaq;
 ab hoste defendere, et si vltro quae ad sui tutelam necessaria erant sedulo prospiciebant, Regia ta-
 men exhortatione & spe venturi subsidii fortiores erant, multoq; studiosius equos, arma, & om-
 nem expeditionem bellicam apparatusq; militarem comparabant. Quod vbi Mauri per sy-
 os exploratores sensere, non modo destiterunt ab inceptis, sed etiam timere ac pedem referre
 coeperunt. Christiani autem rebus necessariis comparatis & armis inteti supersedebant, & Ca-
 tholicorum Regum vel aduentum, vel imperium expectabant. Interim vero Rodoricus Pons-
 tius Leo Marchio Gaditanus spiritu diuinitatis afflatus suis principibus rem pergratam &
 Deo Optimo Maximo sacrificium se facturum existimans, si Zaharensem Christianorum
 caedem miserabilem vlceretur, omnes labores & extrema vitae suae pericula subire decreuit.
 Itaq; cum Iacobo Merulo, qui tunc Hispalensis urbis praefecturam gerebat, quē Magistratū
 Assistentem vocat Hispania, & cum aliis Beticae prouinciae viris primariis, & coplis, quas eo

Mauri fallaces & foedis fragi.

Granatensis belli causa.

Rodoricus Pōtius Marchio Gaditanus.
 Iacobus Merulus.

gere potuerūt equestris ordinis & pedestris leuis armaturæ Alhamā versus proficiscētes ad flumē aquarū puenerūt. Vbi biduo quasi latētes ne sentirent a Mauris se cōtulerūt. Vnde Duce quo dam genere Mauro, qui paucis ante dieb⁹ ad Christianā religionē trāsierat magno silentio proficiscētes nocte quadam & hora qua Mauri quieti somnoq; dediti erant Alhamā pertinerūt. Est autem Alhama ciuitas, quę incipit à ripa cuiusdam fluminis & surgit in altum ad planitiē, in qua magnus est incolatus, & vndiq; moenibus cinctus. Hic miles quidam, cui nomen erat Ioannes Orthega, vir fortis, animosus & scandendi muros peritissimus, arcē, quæ oppidi muro coniuncta erat, conscendit, & Maurum arcis custodem obitum sibi, vno ictu pugionis occidit. Sunt tamen qui hunc non Orthegam, sed Martinum Galindum fuisse contendūt. Maurus autem percussus vocem nullam prorsus emisit, vel quia non potuit sub læua mamilla percussus, vel quia clamare non est ausus propter violatam fidem, propterea q̄, vt opinio fuit, in ea turri cum arcis præfecti filia furtim concubisset. Quapropter & puellam quoq; latitatem conticuisse patris iram metuentem. Hoc interfecto custode, & in arcem captam quinquaginta militibus Christianis ingressis, & quid facturierant admonitis, Dux Gaditanus & Iacobus Merulus cum reliquis militibus ad oppidi portas accedentes alios muros ascendere, alios portas eruere, & vt hostes fallerent in alto loco supra oppidum æneatores classicum canere iubent, vt dum Mauri, qui essent in armis, in eos exiret, ipsi per altam partem facili⁹ ingredi possent. Quod Mauris sero iam sentientibus & admodum perturbatis, non modo non armādi se, sed ne induendi quidem spatium dabatur. Adeo vt complures induti vestem duntaxat interulam & sine calcetis alii suæ domus ingressum defendere conabātur, alii per vicos, alii per plateas cū Christianis præliabantur. Multi quoq;, qui causa suæ salutis ad arcem confugiebant, a Christianis, qui eam iussu Ducis defendebant, occidebātur. Pugnatum est acriter in tenebris & obscura nocte, Christianis IESV & MARIAE Virginis Sanctiq; Iacobi nomen, & Mauris Alham Mahomaniq; conuocantibus, ab hora serē vltima tertiæ vigiliæ vsq; ad auroram & primam lucem ingenti clamore mulierum & puerorum. Prope solis aduentum Mauri per pauci, qui supererant à prælio, per loca sibi nota diffugientes euaserunt, aliorum cæsa maxima multitudo. Quorum cadauera Dux Gaditanus extra muros efferi q̄ primū iussit, & oppidi portas armis rebusq; ad propugnandum necessariis munitendas certis militibus assignauit. Hinc arcem ingressus nuncios cum literis, quas pridie q̄ ad oppidū venisset, se sperans Deo iuuante sui voti compotem fore prudentissime scripserat, ad suos principes, ad Bethicos oēs equites, ad ciuitates misit alios atq; alios. Vt pote q̄ Boauelīm Granatæ Regem ad se cum magnis copiis venturum prospiciebat. Quod ita accidit. Nam q̄ Alhama aberat ab vrbe Granata non amplius octo & viginti milibus passuū, Granatæ principes ad eam venerūt infra paucos dies cum exercitu hominum militū circiter octoginta. Qui cum prope muros oppidi castra locassent, postero die acriter oppugnare cœperunt. Christiani autem propugnabant, vt homines, quibus vitæ suæ spes omnis in sua virtute consistebat. Quos quidem & sua salus, & certa fiducia venturi subsidii, quod à suis Regibus, & à multis Hispaniæ Bethicæ magnatibus & Christianorum populis expectabant, multo ferocius propugnantes hostes à muris submoueabant. Rex autē Ferdinandus & Isabella Regina, qui tunc Methymnæ, cui cognomen est Cāpus, commorabantur, primum nuncium cum literis Gaditani Ducis acceperunt in aula rē diutnam audientes, circiter Idus Martias anno Millesimo quadringentesimo octogesimo secundo. Qui literis iam perlectis inter celebrandū more suo Deo gratias agentes sacerdotes vt canonicum Te Deum laudamus canerent iusserunt. Sacrificio autem peracto gaudio magno totius aulae dum epulis naturæ satisfacerent inter prandendum Rex Ferdinandus, vt erat prudentissimus, & ingenio sagaci, animo secum volutans Granatæ Reges ad obsidendum Alhamam cū magnis copiis ituros, atq; periculū, quod obsessis impendebat, prospiciens, sibi mulas ad equitandum & cāpestrē lectum leuiorē parari iussit. His itaq; rebus expedite instructis à mensa statim consurgens & item Regina magno equitum numero & sacerdotum ad sancti Iacobi tem-

Ioannes Orthega.

Arcis Alhamæ custos occiditur.

Martin⁹ Galindus.

Ingeniosum stratagemā.

Prælium nocturnum.

Quo anno capta est Alhama.

L. Marinei Siculi. Lib. xx.

Henrici Gothomani uirtus et liberalitas.

Salus Castellonensis.

Ad Alhamam Regis aduentus.

Rodoricus Tellius Gironius occiditur.

plum sese contulerunt. Vnde cum perorassent & sacerdotes Te Deum laudamus concinuisent in palatium Rex reuersus eodem die in vltiorem Hispaniam magnis itineribus ire contendit & cum eo complures equites, qui tunc erant in curia, proficiscuntur. Interea vero cū Alhamæ captum per omnes Bethicæ prouincię ciuitates fama distulisset, Henricus Gothomani Dux Methymnæ Sidonię vir magnanimus, etsi Gaditanus Ducis erat inimicus, fide tamen, quā suis principibus inuolatam semper præstiterat, & Christianæ religionis amore commotus, omnes suæ domus equites, quorum magnum numerum habebat, & totius prouincię Bethicę & Castellę nobiles conuocauit. Ex quibus fuerunt Iacobus Paciecus Marchio Villenæ, Alphonsus Aquilaris à Corduba, Dominus Montillæ & Gonsalus Fernandez eius frater, & alii complures equites & viri primarij, quorum nomina mihi non occurrunt. Triduoq; proprijs pecunijs stipendia soluēs equitum tria milia peditumq; circiter quadraginta coegit. Idem & alii multi prouincię proceres & ciuitates fecere. Vnaq; omnes coniuncti cum exercitu numerosissimo Alhamam versus proficiscuntur. Quos Rex Ferdinandus, qui die Mercurio ante pascha resurrectionis Saltum Castellonensem, qui Serra Morena dicitur, iam trāserat, vt cum eis se cōtangeret anteq̃ Maurorum fines ingrederentur, consequi non potuit. Sed in loco, qui Domini Gonsali Pons, vel vt alii dicunt, Pontonius appellatur, fixo tentorio constitit. Vbi die postero re diuina celebrata et eucharistię sacramento in suo tabernaculo solenniter incluso, nuntius certus ad eum venit. Qui Granatæ Regem cum suis copijs ab obsidione Alhamæ discessisse nunciavit. Henricus item Gothomani Dux Methymnæ ceteriq; Duces, exercitus & centuriones pridie huius diei cum acies apud Alhamam instructas haberēt, de Maurorum fuga notiturnam per suos exploratores cognouerant. Qui Alhamam profecti post multos amplexus & honorifica verba vltro citroq; habita Methymnæ Dux & Marchio Gaditanus in pristinam beneuolentiā & amicitiam redierūt. Alhamam subinde Rex Ferdinandus aduentēs Duces & multos equites humaniter amplectens omnium fidem & fortitudinem maxime cōmendauit. Hic triduo commoratus, dum equites, quos se subsequi iusserat, conuenirent, & comitatus comportarentur, die quarto iam discessurus Iacobum Merulum equitē apertissime nobilem, cui plurimum confidebat, Alhamæ præfexit. Quem magno cum præsidio comitatibusq; necessarijs reliquit. Et Gaditanum Marchionem secum ducēs Cordubā, quo Regina post Idus Aprilis peruenerat, profectus est. Alhamam capta Rex Ferdinandus & Isabella Regina fortissimi principes inter se multa conferentes, & quid facturi essent cogitantes Barbarorumq; sauitiæ memores auxilio Dei, quem sibi semper adfuisse cognouerant, & equitum suorum viribus freti, bellum Granatense feliciter inchoatum, gloriosamq; victoriam prosequi decreuerunt. Quorum sententię conuocato concilio cunctis vtriusq; ordinis equitibus & consiliarijs assentientibus, & rebus ad belli usum comparatis, à Corduba Rex Ferdinandus exercitum validissimū ad Loxam, quam Loxam vocāt, Maurorum ciuitatem magnam & natura loci presidioq; hominum munitissimam perduxit. Vbi Duces eius ignari locorum castra male posuere. Vbi facillime ab hostibus ex locis superioribus offendi, q̃ hostes offendere poterant. Hic dum iussu Regis in alium locum tutiorem castra tumultuose transferuntur, Rodoricus Tellius Gironius ordinis Calatrauz Magister equitum à Mauris, qui ex locis superioribus in Christianos tela coniciebant, duabus sagittis male percussus occubuit, & in quatuor horarum spacio confusus animam efflauit. Quę res & casus infortunatus totius exercitus animos perturbauit. Quod cū Rex Ferdinandus animaduertisset, qui & obsidionem Loxæ difficilem periculosamq; esse videbat, castra mouens instructis ordinibus ab obsidione discessit. Vbi totus eius exercitus Mauris eruptionē repente facientibus non sine maximo periculo Regiæ salutis restiterūt. Hoc autē die plures Christianorū Duces hostibus vires suas ostentarūt, & fortissimos animos. & præcipue Antonius Fonseca, Federicus à Toletis, Dux Aluanus, Fernandus Vega, Alphonsus Cardenas & Ioānes cui Ribera nomē erat dñs Mōtis maioris, q̃ cū Regē suū in magno discrimine vidisset, suæ cohortis eqtes hortat⁹ & pedites, tā diu sustinuit impetū multitudinis Maurorū, do-

nec Regem periculum euasisse cognouit, & castra in tutiorem locum translata fuerunt. In quo praelio eius cohortis viri fortissime pugnantes sexaginta perierunt, et ipse tandem impulsus hostibus incolumis euasit. Hac aestate nostri principes Alhamam firmiter praesidiis multisque comensibus & rebus necessariis muniti iusserunt. Et Calatrae dignitatem Garsiae Lupo Padillae supplicanti conditione detulerunt, ut suis expensis praesidia, quae Alhamae custodiam defensionemque relinquebant, sustineret. Hac conditione accepta dignitate, cum Petrum Manricum Ducem Natarensem terrae Cordubae & Iacensis, Alphonsumque Cardinalem Sancti Iacobi militiae praefectum Hispalensi solo praefecissent, oppidum Madritum, quod homines nostri temporis non indocti Mantuam Carpentanam vocant, ad hyemandum veniunt. Quibus pridie Nonas Aprilis tristis nuncius magnam attulit sollicitudinem. Propterea quod Idibus Martiis cum Rodoricus Pontius Dux Gaditanus, Alphonsumque Cardinalem, quem supra memorauimus, Ioannes Siluus Comes Cifontanus & alii complures equites, qui Bethicam provinciam praesidio tenebant, praedandi causa Maurorum fines & campos, qui sunt inter Malacham & Bellamalacham, ingressi, magna inde cum praeda redeuntibus a Maurorum equitum multitudine circumuenti eorum multi perierant, & cum multis equitibus Cifontanus etiam Comes captus fuerat. Hac itaque re cognita Rex Ferdinandus in Bethicam, & Regina in Caesariam provinciam proficisci statuerunt. Qui cum paschalis festa celebrassent, quarto Idus Aprilis ex oppido Malorito paululum digressi constitierunt. Et per campum simul equitantes antequam iter facerent colloquentes, de Mauris, qui Lucenatum campos, qui sunt in Bethica provincia, populatum venerant, praelio victis & Granatae Rege iunioris capto, nuncium laetissimum acceperunt. Hic autem Granatae Rex iunior, qui Mahomedus nomen habebat, fuit Abulhaceni Regis filius. Qui prope mortuo contra Boabdellum patruum, qui regnum occupare conabatur, bellum gerere coeperat, tota Granatae ciuitate in duas factiones diuisa. Quae res ut in regni societate fieri solet, utrumque Regem possessione spoliavit. Sed ad Regem captum redeo. Quem multi deprehensum fuisse dicunt a Iacobo a Corduba Comite Capressi, tamen non desunt, qui a Iacobo a Corduba Regiorum principum custode, quem Alcaide delos donzeles Hispani vocant, captum contendunt. Ego vero quoniam adhuc indecisam rem sub iudice lis est, etsi Ducem virumque & omnes equites, qui in ea pugna fuere, magna laude perpetuaeque memoria dignos existimo, victoriam tamen illam Regisque captiuitatem acceptam refero Deo Optimo Maximo, qui Maurorum magnis copiis praelio victis & profligatis, eorum Regem capi permisit. Quo facilius atque breuius Mauritana gens omnis in Hispania, quae Mahomae ritum falsum prauumque morem seruabat, turpiterque vivebat, ad sui cultum & Catholicam fidem perduceretur. Sed redeo ad principes nostros. Qui literis de Regis Granatae captu perlectis institutum iter ire contendunt. Et Regina Logronium, quod est Cantabriae oppidum peruenit, & Rex in Bethicam provinciam profectus cum exercitu magno Granatae fines ingressus campos & fruges omnes igne ferroque vastauit. Hinc subinde arcem Tatarae machinis oppugnata, & summotis propugnatoribus apposisque scalis accepit. In cuius oppugnatione Henricus Ferdinandi Regis auunculus ictu sclopetae in altero crure fuit grauissime percussus. Hac arce capta Rex Alhamam nouis praesidiis & comensibus muniti iussit. Deinde Gaditanum Ducem & Garsiam, Lupum Padillam cum exercitu magno Bethicae provinciae praesidio relinquens, Victoriam, quae ciuitas est Cantabriae, profectus est. Hinc adueniente vere cum in Aragoniam venisset ad conuentus agendos cum Regina se coniunxit. Conuentibusque peractis in Aragoniam simul in Bethicam redierunt. Et cum magnis copiis Granatae fines ingredientibus Aloram oppidum Maurorum breuiter capiunt. Quibus mos erat, ut cum primum vel ciuitatem vel oppidum cepissent, statim signiferos suos in arcem vel in aliquem locum eminentiorem iubebant ascendere. Qui primum signum salutiferae Crucis attollerent. Quam cum sublatam suspexissent, in terram statim procidentes adorabant Deo gratias agentes, & sacerdotes Te Deum laudantes decantabant. Secundum signum vexillum erat Sancti Iacobi apostoli, quem patronum suum vocat Hispania, quo perspecto nomen eius inuocabant. Tertium autem vexillum erat Regum et

Mantuam Carpentanam.

Malacha.

Malorum causa cupiditas.

Lucena oppidum.

Granatae Regis iunioris captiuitas.

Talaria oppidum a Rege Ferdinando capitum.

Victoria Cantabriae ciuitas.

L. Marinei Siculi. Lib. II.

Mezclita. Synagoga. tulus & armis insignitum. Quod vniuersus exercitus conspiciens altis vocibus Castellæ nomen sæpius iterabāt. Sublatis vexillis subinde Præsul in oratoriam domum, quam Mezclitā Mauri vocant, & congregationem, sicut Iudeorum synagoga significat, ingressus, benedictā & cōsecratam Christianæ religioni dedicabāt. Post Aloram captam equites quidam Christianorū exercitus in agros Caçarabonelle, quod erat oppidum Maurorum, prædandi causa cupidius ingredientes, à Mauris, qui eos in suos fines venturos ante cognouerant, commisso prælio profligati fuere. E quibus Gutterius Sotomator Comes Benalcaçaris à Mauro sagittario letale vulnus accipiens occubuit. Rex autem & Regina vbi Aloræ Ludouicum Portucarreris dominū Palmæ præfecerunt, in captis oppidis necessaria præsidia collocarunt, ad hyberna Cordubam venerunt. Vnde post hyemem in principio veris Regina Hispalim proficiscente, Rex in Maurorum fines reuersus oppidum Settenilum cœpit, multosq; pagos propinquos, qui cum Settenilum captum vidissent sese dederunt. Hinc Hispalim Rex Ferdinandus proficiscit, vbi Regina tunc erat, & hyeme iam discedente Rex Cordubam rediit. Et cum duobus exercitibus ad oppugnandum Coynum oppidum & Carthamam profectus est. Atq; castris apud vtrūq; oppidum positus Rex Coynum oppugnans, Carthamam, quæ non longe à Coyno distabat, eodem tempore ab Alphonso Gardino Petroq; Velasco Castellæ Comestabili suis Ducibus oppugnari iussit. Oppidani autem vtriusq; oppidi cū sese defendere nō possent, & omni subsidii spe destituti Ferdinando Regi sese dederunt. Quibus Rex in deditiōem acceptis Alphonso Gardino Carthamæ arcem gubernationemq; commendauit. Et ex Coyno discedens, Rondam, quam nonnulli Mundam esse falso putant, obsessum venit. Quam paucis diebus captā, Antonio Fonsoco cōmisit. Hinc iam discessurus Marbellanos, qui ad eum vltro venerunt, in deditiōem accepit. Quibus Villandrandum Ribadei Comitem gubernatorem relinquens, Cordubam se contulit. Cuius imperio Iacobus Comes Caprensis ad oppugnandum oppidū Moclimum missus cum Mauris prælium committens profligatus rediit. Rex autem Ferdinandus interea Cambilenses & Alhabarenses oppugnatione cœperat. Quorum arcibus & oppidis Franciscum Bouadillam præficiens, Alcalam Henarem, quā Hispani viri non indocti Cōplutum vocant, ad hyemandam venit. Hic infans Gatherine nata est, quæ fuit Brittantiæ, quā Angliam vocant, Regina. Aestate autem, quæ secuta est, Rex & Regina Cordubam reuertunt. Vnde Rex cum magno equitum & peditum numero Loxam repetit, De cuius aduentu Granatæ Rex Boabdels admonitus, quoniam suæ defensionis & Christianis resistendi spes omnis erat in Loxa, in eam priusq; Ferdinandi Regis copiarū venissent, ingressus est. Postero autē die Rex Ferdinandus aduentens, dum castra locis opportunis collocasset: suburbia, in quibus erat magna pars ciuitatis, tormentis & aliis armorum generibus oppugnari iubet. Huius oppugnationis initium Federico à Toletō Aluani Ducis filio cum suæ custodiæ militibus electis assignauit. Vbi Christianis acriter oppugnantibus Rex Granatæ noctu clam discessit. Cuius absentia postero die Loxæ ciues Ferdinando Regi sese dederunt. Et Rex Ferdinandus satis prudenter Loxæ, quoniam erat magna ciuitas & Granatæ propinqua, Alnarum Lunam cum magno Christianorū præsidio reliquit. De Loxa Illoram veniens eā paucis diebus accepit. Interea Regina ad visendum Loxam venerat. Quam Rex Ferdinandus rogatum misit, vt ad se Illoram veniret. Hinc simul ad oppugnandum Moclimum oppidum proficiscuntur. Erat autem Moclimum in aspero loco positum, & natura loci humanoq; præsidio valde munitū. Quæ res oppugnantibus labor erat maximus, sed expugnatum tandem fuit captumq; diuinitus. Propterea q̄ Christianis acriter oppugnantibus & Mauris fortissime propugnantibus, ex tormento lapis orbicularis excussus flammæq; coruscans in eam arcis turrem concidit, in qua puluis erat, qui molitis carbonibus & sulphure cæterisque rebus conficitur. Quo repente succenso & turris confestim corruit, & Mauri complures, qui in ea erant, combusti fuerunt. Quæ res admirabilis & ostento persimilis Maurorum mentes admodum perturbauit, Quippe qui putauerunt ignem propter eorum pertinaciā e celo delapsum. Ideoq; timore magno percussis pos

ſtero die de pace legatos ad Ferdinandum Regem miſerunt, & ſine vlla conditione ſe dederunt. Quibus in deditiōe acceptis, & oppidi portis recluſis more ſuo Catholici Principes in arcē crucigerū vexilliferosq; p̄miſerunt. Quos armatos equites & ſacerdotes Te Deum laudamus canentes ſubſequi iuſſere. Erat autem in hoc oppido magnus captiuorum Chriſtianorum numerus, erant etiā multi ſacerdotes in foueis & ſubterraneis ſpelūcis vincti catenis ferreis. Qui cum Regios ſacerdotes oppidum ingreſſos Te Deum laudamus canentes audiſſent, ipſi q̄q; magno gaudio canere cōperunt, Benediſtus Domīn⁹ Deus Iſrael. Hos ē carcere ſolutos & ad ſe venientes cum vidiffent Catholici Principes ſqualidos ac penē nudos & barba capilloq; p̄miſſo vbertimq; flentes, indui & viatico donatos ad ſuas domus ire iuſſerunt. Et Martinum Alarconium in Moclini cuſtodia relinquentes ad Granatenſes campos proficiſcuntur. Quib⁹ igne ferroq; vaſtatis, & Federico à Toletō cum exercitu magno in Bethica prouincia relicto, in Gallæciam proficiſcuntur. Vbi factiones & tumultus Lemī Comitis & Villæ Francæ Marchionis aliarumq; ſororum ei⁹, quoniam armis inter ſe de patrimonio ſtatūq; contendebāt, compeſcerent. Qui cum veniffent ad oppidum, quod Palatium Valduerna dicūt, Lemianus Comes ad eos veniens ſe ipſum ſuaq; omnia bona eorum poteſtati tradidit. Principes autē Catholici cum eos reconciliaſſent, & vnicuiq; quod ſuum erat tribuiſſent, pro ſuis expenſis oppida duo, Sarrtam & Caſtrum Regium ſibi retinuerunt. Hinc in Compoſtellam profecti cū Sancti Iacobi Apoſtoli Hiſpaniæ patroni limina viſitaſſent, Salmanticam venerunt. Hic hyemantes conuentum iuridicum, quem Cancellariam vocant, ex oppido Valliſoleto Salmanticā trāſferri iuſſerunt. Quem in parte domus Pontificalis, quam ipſi colebant, collocarūt. Vt quo ordine lites deciderentur, quaq; diligentia expedirentur negocia, cognoſcerent. Quibus rebus iam perſpectis Alphonſum Fonſecum Compoſtellanum Antiffitem virū literatiſſimū ad miniſtrandē iuſtitiæ præſidem relinquentes, Idibus Martiis hyeme iam præterita Salmantica diſcedunt. Et exercitum, quem in prouinciam Bethicam præmiſerant, apud Cordubā conſectum cum magnis copiis Bellamalechā verſus iter faciunt. Et cum exploratorib⁹ equites, qui locū caſtris idoneum deligant, præmittunt. Qui, quoniā ciuitas hæc in extremo collis expoſita eſt, locum pro caſtris altiore ſupra ciuitatem delegerunt. Ad quem locum cum Rex Ferdinād⁹ veniſſet caſtraq; locaſſet, oppugnari ſuburbium iuſſit. Cuius oppugnationis initiū dedit Federico à Toletō, qui cuſtodie Regis equitibus præerat. Granatæ autem Rex interim Bellamalachenſibus Mauris obſeſſis ſubſidio veniens, per altos montes & inuila loca vſq; ad Chriſtianorum caſtra magnum duxit exercitum. Quibus occurrentes Chriſtiani prælium cōmittūt. Quod vbi Rex Ferdinandus animaduertit, equum ſtatim conſcendens cum multis equitib⁹ occurrens in equitem Maurum lanceā fortiffime coniecit, enſemq; qui in ephippii parte anteriori pendeat, manu perſtringens ē vagina extrahere non potuit. Quæ res cauſa fuit, vt poſt hæc enſem nunq; ephippio, ſed ſuo lateri ſemper accinctum tulerit. Hoc prælio Mauris, q; ſubſidio venerāt, iā proſtigatis, dum ciuitas acriter oppugnatur, multa tormenta multoſq; pulueris caſos & tintinabula vari generis ab Imperatore Maximiliano miſſa Catholici Principes acceperunt. Tormenta quibus Maurorū turres moeniaq; diruerent, & tintinnabula, quæ in caſtis conſecratifq; templis appenderent. Quæ cum ē nauibus expoſita in littore vidiffent Bellamalachenſes cines timore magno coacti manus dederunt. Quibus in deditiōem clemēter acceptis principes Catholici poſtero die caſtra mouent. Et exercitum ad Malacham ciuitatem validiſſimam ducunt. Quam poſitis apud eam caſtris, ab arce, quam à ciuitate paululū remotam Gibralfarum vocant, ad moenia ciuitatis & arcem alteram, quæ dicitur Alcaçaua, totā penē ciuitatem ſtationibus circūdantes vſq; ad littus maris obſidione q̄ longiſſima cingunt. Locuſ autem eſt ab arce iugoſus & procliuſ, in quo Rex Ferdinandus hoc modo ſtationes diſpoſuit. Apud arcem Gibralfaram primum & altiore locū Duci Gaditano, Aluaro Bacciano, Petro Bacce, Gutterio Sotomaiori, & arcis Attentiæ præfecto dedit. Secundum Betarati Ducis equitibus. Tertium Iacobo Lupo Aialæ & Francisco Bouadillo. Quartum principū præ-

Martinus
Alarconius,

Comes Lemianus,

Alphonſus
Fonſecus Compoſtellanus
Antiffes.

Rex Ferdinādus in Maurum lanceā coniecit.
Dona Maximilian,

Cinxit Rex Ferdinandus Malachā 12. ſtationibus quarū Duces hęc nominantur.

L. Marinei Siculi. Lib. II.

fecto. Quintū ciuibus Hſpaliſ & Cordubæ. Sextum Comiti Feriano. Septimum equitibus præfecti Galatrae, quibus præerat Gutterius Padilla nepos ei⁹ ex fratre. Octauum Federico à Toletō cum equitibus Regiæ cuſtodie & Rodorico Pimentello Comiti Beneuentano & Petro Manrico Duce Natarenſi. Nonū præfecto maiori ordinis Sancti Iacobi. Decimū Gutterio Gardine præfecto maiori Legionis. Undecimū Ioāni Stunico ordinis Alcátaræ præfecto cū multis ſui ordinis equitibus. Duodecimum apud alteram arcem in loco prope littus maris Antonio Fonſeco. Hoc ordine ſtationibus iam peractis mane nondum orto ſole Mauri complures qui ſubſidio clam venerant, in primam ſtationem irruentes Sotomaiorem & arcis Attentæ præfectum occidunt. Et Petrum Baccam Aluarumq; Baccianum & alios equites grauitè vulnerarunt. Qui cum Chriſtianiſ vndiq; concurrentibus reſiſtere non potuiſſent p̄ inuia loca & falſus aſperos effugerunt. Rex autem Ferdinandus in occiſorum locum Ferdinandum Vegam & Franciſcum Almeidam equitem Portugallię ſubſtituit. Et quod erat oppugnatio difficilis ac periculosa Duces omnes admonuit, vt Mauros à ciuitatis exitu prohiberent, & ſubſidio venientes propulſarent. Quippe qui ciuitatem multo facilius obſidione diuturna & longa fame, q̄ oppugnatione capi poſſe cernebat. Duces itaq; dicto Regis audientes in caſtris omni copia rerum, quę terra mariq; comportabantur, reſertis, ſeſe continebant, nec vllō ingrediente Mauro nec exeunte. Poſt dies autem aliquos cogente fame Maurus quidam audax magis & temerarius, q̄ fortis & prudens quaſi Sceuola Romanus alter decreuit aut mortem ſubire, aut Regē & Reginam de medio tollere. Qui hora ferè pomeridiana induit pallio, quod albornoctū vocant, accinctus enſe breui, quem pallio ſuo tegebat, ex arce Gibralfaro egreſſus ad Gaditanum Ducem, qui vt ſupra demonſtrauimus, in prima ſtatione manebat, vltro ſe contulit. Cui Regē & Reginam ſe quærere dixit. Quib⁹ res aliquas neceſſarias & profuturas dicere volebat. Quē Dux, quoniam ipſe à ſtatione ſua diſcedere non audebat, cum alumno ſuo ad Regiū tabernaculum miſit. Huc cum veniſſet Maurus, quoniam Rex & Regina poſt meridiē ſomno tenebāt. Interim tentorium Beatricis Molanæ Marchionis ingreditur. Vbi ſpectabilis mulier & ornamentis exulta Regiam maieſtatem referens apud Aluarum Portugallię ſedebat. Quos cū vidiffet Maurus, quoniam iam vitæ ſuæ finis aderat, Regem & Reginā eſſe ratus, enſe ſtriſto Aluarum repente male percuffit in capite, & ad Beatricem conuerſus vociferātem ante q̄ eā attingeret, à ſamulis, qui aderant, pugionibus eſt confoſſus. Alius etiā paulo poſt caſus accidit, nominis infantæ, ideoq; referendus. Ex Affrica Maurus veniens, quem ceteri Mauri Sanctum vocabant, clam noctu ciuitatem ingreſſus à Mahoma ſe miſſum veniſſe Malachæ ciuibus cōcionando dicebat, & Mahomam in eorum auxilium venturum perſuaſit. Quem ſi in Chriſtianorum caſtra prorumperent ante ſe pro ſuis cultoribus pugnantem viſuri erant. Et Chriſtianos victos ad Cordubam vſq; perſequerentur. Quin etiā quicumq; ſibi pugnantē contra Chriſtianos adhererent, non modo non occidi, ſed ne vulnerari quidem poſſent. Huc infano genſ ignara & ad ſuperſtitionem procliuſ fidem adhibentes poſtero die prima luce eruptionem facientes ea caſtra inuadunt quæ mari propinqua Rex Ferdinandus Ioanni Stunico ordinis Alcátaræ magiſtro cōmiſerat. Quibus cum Chriſtiani milites equiteſq; vndiq; concurrentes prælium committunt. Et omnium primus Maurus ille, qui ſe ſanctum & Mahomæ nunciū ſimulauerat, iſtu magno lapidis in capite percuffus occubuit, reliqui multis acceptis vulneribus, in ciuitatem ſeſe retulerunt. Erat in hac ciuitate præter Gibralfarum arx altera maior Alcaçaua nomine. Cuius cuſtos erat homo quidam diues, ſed non bellicoſus. Gibralfari vero bellicoſus, nō autem diues. Arcis vtriuſq; præfecti cum ciuitas indies crescente fame conuocato concilio legatos ad Catholicos principes de deditōne mittere vellet honeſtas conditiones petituros, aliorū votis aſſentiri noluerunt. Qui cum poſtea famem diutius pati non potuiſſent, vltro ac ſine vlla conditione ſeſe dederunt, vita duntaxat conceſſa. De quibus acceptis in ſeruitutē Catholicæ Principes multos vtriuſq; ſexus ad ſeruiendum magis idoneos principibus Chriſtianiſ dono miſerunt. Alios ſuis Ducibus, equitibus, domeſticis & familiaribus diſtribuere. Miſerūt & ma

Beatricis Mar
chio Moiana
Aluarus Por
tugalliæ mul
neratur.
Maurus ex
plum Sceuo
le ſecutus oc
ciditur.

gnum numerum pro Christianis captiuis redimendis in Affricam. Qui capta ciuitate Garisę Fernando Manrico cõmissa, & Federico a Toletõ cum magnis copiis i Bethica prouincia relicto, in Hispaniam Citeriorem proficiscentes diem quintum ante pascha resurrectionis Valentiam peruenerunt. Vnde peractis conuentibus negociisq; confectis ad exercitum redeũtes, ex itinere Murciam ingressi Corporis Christi diem festum celebraunt. Et e Murcia digressis obuius venit Federicus a Toletõ, quem, vt supra demonstrauius, cum exercitu reliquerant, comitatum petens ad patrem suum Aluanum Ducem, qui grauer egrotabat, profecturus. Quo satis honorifice dimisso Rex Ferdinãndus Maurorum fines ingressus oppidum Veriã, Porchenã terminos, Tabernas, Oscan breuiter cepit, & omnes Baccie cãpos percurrit. Et Bacclã Abderãq; quam Almeriam vocant, quas anno sequenti oppugnare decreuerat, diligenter inspexit. Deinde cum Veriã Garisiam Lassum cognomento Vegam, Tabernis Huratum Lunam, Porchenę Ioannem Benauitem, Osee Rodoricum Manricum, Benamaurele Aluarum Baccianũ præfesset, Ducemq; maiorem Ludouicum Portucarrerium contra Mauros Baccenses & Guadixanos reliquisset, ad hyemandum in oppidum Vallisoletum uenerunt. Vbi cum legatis Imperatoris Maximilian de confugio Ioannæ filtæ cum Philippo Maximilian filio Austriæ Duci, & Margaritæ sororis eius cum Ioanne Hispaniæ principẽ simul egerunt. Quare perfecta hinc pridie Kalendas Aprilis Rex Cordubam venit, & inde Iacnem. Vnde digrediens arcem & oppidum Cularum expugnatum cepit. Vbi præsidio, quod satis esse visum est, relicto, ad Bacclã, quæ ciuitas erat magna, validissimum duxerunt exercitum. Cuius ciuitatis obsidio fuit & oppugnatio diuturna, multumq; laboriosa ac difficilis. Erat enim i ea cum Rege suo Baudele Maurorũ maxima multitudo bellicosissime gentis. Qui sæpius eruptionem facientes cum Christianis acerrime pugnabant. Victi tandem Catholicorum Principum constantia, & præsertim Regiñe, quæ iam defatigatis Ducibus subsidio venit, & suorũ equitum militumq; patientia manus dederunt. Quibus receptis in dedittonem, Abderę ciues & Guadixani Catholicis principibus vitro sese dederunt. Ad quas ciuitates capiẽdas cum uenissent Catholici principes, Baccie gubernationem dederunt Henrico Ferdinãndi Regis auũculo, Guadixæ Caçorolæ præfecto Cardinalis Hispaniæ fratri, & Abderæ Gutterio Cardino præfecto Legionis. Dederunt præterea Petro Mendocõ Cardinali pagos omnes Zenetanos, qui sunt apud Guadixã & Porchenã. Contulerunt & alios Gutterio Cardino, qui sunt in ripa fluminis Abderæ. His confectis rebus Catholici principes in Guadixã Ducem maiorem Iacobum Lupum Pachicum Villenę Marchionem relinquentes, Hispalim uenerunt. Hic filiam Isabellã natũ maiorem Alphonso Portugallie Regis filio desponsarunt. Quam ad spõsum miserunt in Portugalliam comitantibus Petro Mendocõ Cardinale & Rodorico Pimentello Comite Benauenti multisq; aliis equitibus & Episcopis. Hinc Rex Ferdinãndus in initio ueris cum magnis copiis Granatã uersus proficiscitur. Quæ quidem expugnatis omnibus & captis ciuitatibus, oppidis, & arcibus, admodum tristis & sola quasi corpõ sine membris, arbor sine ramis, & mater orbata liberis remanebat. Cuius agros Rex Ferdinãndus ingressus igne ferroq; vastauit. Qui depopulatis agris Iacobum Pachicum Villenę Marchionem Ducem maiorem, quem generalem Capitaneum uocant, in Alcalã Regia relinquens Hispalim ad Regnam reuertitur. Inde Nonis Septembribus rursus ad vastandum agros & omnes Granatæ fructus rediit. Hic cum Mauris equitibus ex urbe Granata egredientibus prælio cõmissõ magnus hostium numerus cecidit, & ex Christianis pauci desiderati, multiq; uulnerati fuere. Marchioq; Villenę Dux maior exercitus in altero brachio lancea uulneratur. Quẽ uix sanato uulnere Rex iterum in Alcalã Regia totius exercitus præfectum relinquens, ad Regnam Hispali se recepit. Hinc circiter Nonas Maias ad Granatenses agros rediens cum fruges & arbores deuastasset, in loco Granatæ propinquo, quem Goscon Mauri uocabant, ubi rus erat & domus agrestis, in solo plano sita, distans a Granata passuum milia circiter octo, castra locauit. Vbi nonam urbem Catholici principes habito concilio condere statuerunt. In qua durante bello tu

Veria
Porchena.
Tabernas.
Baccia.
Abdera.

Ciuarum.

Zenetani pag.
gi.

Iacobus Lupus
Pachicõ
AlcalaRegia

Marchio Villenę
lancea
uulneratus;

L. Marinei Siculi. Lib. II.

Ciuitates Be
thicae provin
ciae, quae sans
Eiam fidē cō
diderunt.

Consilium
quod Mauro
rū Regi sui
cōsultores de
derunt.

tus exercitus hyemare posset. Hanc autem urbem quadrangulari forma designatam, & nomi
ne sanctę fidei nuncupatam, quo breuitus Catholici principes attollerent, Hispali, Cordubę,
Iaenę, Astigi, quam Ecciam vocant, Baecę, Vbedę, Carmonę, Xeręs, Anduxarę prima
riis in prouincia Bethica populis ædificadā cōmiserunt. Quorum iussa liberaliter omnes ca
pessentes & laudis auidi summaq; contentione die noctuq; festinantę, urbem, moenia, turre,
fossas, aggeres, portas, vallumq; per paucos dies absoluerunt. Qui profecto vel propter la
bores, quos patientissime pertulere, vel propter pecunias, quas in opere cōficiendo largissime
profundebant, insigni laude suorumq; principum gratia digni fuere. Verum enim uero si vir
tuti sua pręmia danda sunt, eodem tempore non minorem gloriam Regiamq; beneuolentiam
meruere strenui Duces & omnes equites fortissimi. Qui Mauros Granatenses ad impediendū
opus irruentes acerrime, nec sine fuso sanguine propulsabāt. Et equestres hostium copias quō
tidie pręliis minuebant. Adeo ut Mauris ex equis ferē quinque milibus vix trecenti supererant.
Quę res nimirum Granatensī bello finem inuenit, Granatę namq; Rex Boabdels suis equiti
bus amissis & ciuitatibus quatuordecim cētumq; oppidis a Christianis expugnatis & captis
atq; depopulatis agris, cum intra Granatę muros ingētem multitudinem & hominum milia
ferē ducenta sine cōmeatibus alere non posset, & omni spe subsidii destitutus de, facienda dedi
tione cogitauit. Qui suis accitis consultoribus, quibus confidebat, eorum sentētię explorare
cepit. Quorum vnum, qui cęteros etate & autoritate antecedebat, in hunc modum locutū ac
cepimus. Quoniā me quid de hoc infortunio nostro miseręq; conditione sentiam dicere ius
bes, optime Rex, ego quidem te scire velim, ut quod ipse retulero non ex ingenio meo depro
ptum fuisse putes, sed istorum, qui adsunt, iudicio prudenter excogitatum. Quippe qui tuam
nostramq; miserā sortē dolentes simul omnes hac de re itā diu collocuti sumus. Et pensatis no
stris & hostium viribus, in eā demum sententiam omnes conuenimus, ut tibi deditiōnem faci
endam esse libere diceremus. Tu itaq; qui sæpe studium & fidem erga te nostram magnis i re
bus es expertus, nunc etiam æquo animo iudicium suscipere debes & in consulendo libertatē.
Quandoquidem nulla profus alia via salutis ostenditur. Quare deditiō est quidē maxime ne
cessaria. Nam per Allam atq; Mahomam quid nobis tot in bello peremptis equitibus, qd om
nibus amissis ciuitatibus & oppidis? quid tantis detrimentis acceptis sperare licet, si Christia
norum exercitus, copis nostris iam consumptis indies augentur? Si de nostris in pręliis quoti
die victoriam consequuntur? Si nos deniq; rebus omnibus antecedunt? In quorum castris eg
tum milia duodecim, pedumq; centum esse dicuntur. Christiani pręterea principes eo consi
lio nouam urbem apud nos edificare iusserunt, ut inde nisi ciuitatem nostram ceperint, nō re
cedant. Quapropter hoc consilium tibi damus, quoniam nobis neq; defensionis vlla spes est,
neq; subsidii. Iam primum ab externis principibus auxilia, quę non defutura nobis arbitra
bamur, frustra diutius, ut vides, expectauimus. Quę etiā si nunc aduētarent, & nobis ex Asia
tota Africęq; suppetias venirent, ea profecto quamuis magna Christiani, qui validissimis prę
sidiis omnia loca terra mariq; tuentur, non modo propulsare, sed etiā facile delere possent. De
inde quanta sit in hac urbe senum & puerorum mulierumq; multitudo non ignoras. Quis
mirum quoniam nos elementorum genera omnia deficiūt, diuturniorem famem tolerare nō
poterunt, & esurientes extrema fortasse necessitate cōpulsī nos deserant, & ad Christianorū ca
stra confugiant. Est itaq; nobis non hostis modo, sed etiam nostra plēbs ieiuna valde timen
da. Quę sine dubio miseram seruitutem & genus omne malorum patientius, q̄ famem tolera
bit. Quod si viri fortis est atq; magnanimi mortem potius velle, q̄ regno priuari & iugū sub
ire seruitutis, tu tamen princeps non minus humanus & prudens, q̄ fortis & magnanimus,
nō tuę solum dignitatis habere rationem debebis, sed etiam salutis nouerę tuę, & fratrum fra
trum tuorum, & deniq; huius tui populi, tibi studiosissime semper & obsequētissime famulātis.
Qui profecto si tu fortunę, quę nobis aduersa fuit semper, casus armatus experti potis q̄ no
strum probare consilium malueris, cum tibi, quod Alla prohibeat, mali quid accidit, nō du

blum est quin veniant omnes in tuorum hostium potestatem, & ea mala passi, quæ victis solent ab elatis victoribus accidere, captiui demum seruorum more vendantur. Consulas igitur tibi primum, Rex prudentissime, deinde tuæ charissimæ nouercæ, & duobus fratribus, quos tanto pere diligis, & postremo ciuibus tuis vniuersis, ut & Rex bonus & pater benignus prospicias. Ne tua pertinacia cõmittas, vt vrbe vi capta aut serui fiant omnes, aut occidantur. Quod malum omnium malorum maximum ne accidat, facile si deditiõnem feceris, euitabis, & te tuosq; omnes conseruabis incolumes. Nam etsi mortales omnes natura libertati, qua nihil est animis ingenuis optatius, auidissime student, & miseram conditionem seruitutis oderunt, sapientis tamen hominis est necessitati, quam vitare non possit, equo animo parere. Quoniã igit te summa necessitas vrget, & in sola deditiõne salutis spes omnis ostenditur, eam profecto, si tua tuorumq; vita tibi chara est, differre non debes. Ad quam te quidem non extrema solũ necessitas sed etiam Ferdinadi Regis & Isabellæ Reginae singularis humanitas & integerrima fides hortari debent. Quippe qui sunt, vt fama est, & nostri quoq; prædicare solent, in omni genere virtutis principes excellentes, & in eos præsertim, qui sponte se dederint. Cuius rei Loscani, Ronsenses, Guadisiãni, Abderenses, & alii complures sunt testes. Qui nunc apud Christianos cõmorantes honorifice cõmodeq; viuunt, & neq; institutis nostris neq; cerimonis prohibent. Malachensibus vero ceterisq; qui pertinaces fuere, quod acciderit non ignoramus. Quamobrem si priusq; oppugnare nos cõeperint, vltro deditiõnem feceris, non dubium est quin tuæ dignitatis rationem habeant, & te non vt hostem, sed vt amicissimum liberaliter & magnifice recipiant, & nouercæ tuæ fratribusq; bene consulant. Quod si tibi Regium nomẽ & insignia deponere molestum est multumq; difficile, te tamen vna vel maxima ratio consolabitur, propterea qd hoc regnum, quod vt scimus, olim Christianorum fuit, & à maioribus tuis vsurpatum ipse nunc iniuste possides, nom amittes quidem, sed quibus iure debetur restitues. Et eorũ gratiam & amicitiam, quam Reges omnes magnificunt demerebis. Hoc à reliquis consultoribus qui aderant, comprobato consilio, Rex Boabdelis, qui deditiõnem facere iam decreuerat, cum in aliquos Granatæ ciues viros primarios, qui clam se Catholicis principibus, vt eorum gratiã ancuparentur, ciuitatis deditiõnem promiserant, animaduertisset, subinde legatos ad Regẽ & Reginam clam misit in castra. Quibus supplicabat, vt suorum aliquem ad se mitterent. Qui cum de paciõ & deditiõnis conditionibus agerent. Rex autem & Regina cum legationem libenter audiissent, cum legatis eisdem Granatam redeuntibus Gonsalum Fernandum Aquilarem, qd Mauris Granatensibus erat notissimus, & eorum linguam callebat, Fernandumq; Saphram secretarium miserunt, vt quas Boabdelis paciõ & deditiõnis conditiones peteret intelligerent, si biq; relatum ventrent. Qui cum Granatæ Rege collocuti cum duobus eius consiliariis ad Catholicos principes in castra redierunt. Quibus cum Boabdelis mandata mentemq; retulissent rursus ad Boabdelem Granatam remittuntur. Qui sæpe modo castra modo Granatam repentes, etsi quæ referebant omnibus erant occulta, rei tamen finis optimus & optatissimus nobis omniumq; Christianorum votis satisfecit. Boabdelis namq; Catholicis principibus obsequens & Regia dignitate tituloq; priuatus Kalendis Ianuariis anno Christianæ salutis Milleesimo quadringentesimo nonagesimo secundo Granatæ portis reclusis magnum Christianorũ militum numerum in Granatam urbem & in Alhambram recepit, Regiõq; domus turrets, vrbis portas, & omnia munitiora loca Christianorum præsidis assignauit. Posteroq; die mane captiuos Christianos complures compedibus vinculisq; solutos cum quingentis obsidibus, quos se daturum pactus fuerat, ad Catholicos principes misit in castra. Reges autem Catholici cum per tentoria distributos obsides obseruari diligenter & honorifice tractari iussissent, ad captiuos Christianos, qui Benedictus Dominus Deus Israel decantabant, conuersi, cum flentes & toto corporis habitu & vultus effigie deformatos aspexissent, eorum sortem miserates omnes indutoq; rebusq; necessariis adiuuantes ad suas domos ire iusserunt. Quorum vnus, qui sacerdos erat & non indoctus, anteq; discederẽt, O principes, inquit, coelestes, o Dei Opt. Max.

Granatæ urbis deditio.

Verba captiuorũ ad Catholicos principes.

L. Barinei Siculi. Lib. xx.

fortes & magnanimi Duces, qui nos hodierna die a grauissimo iugo seruitutis, vel potius ab umbra mortis & horrendis tenebris ad clarissimam optatissimamque vitæ lucem renocastis, viuatis in æternum viuatis. Et quoniã vobis pro vestris erga nos immortalibus beneficiis gratiam referre non opis est nostrę, eam sine dubio cumulatissimam speratis ab eo, qui pias hominum mentes ex alto prospiciens, unicuique pro meritis digna p̄mia persoluit. His dimissis eodẽ die Catholici principes cum Ioanne & Ioanna filiis cum Petro Mendoçio Cardinale, cumque suis Ducibus & multis equitum peditumque cohortibus instructis Granatam versus proficiscuntur. Quibus ad urbem appropinquantibus Boabdels quinquaginta fere comitat⁹ equitibus obuiam venit. Qui tristi vultu capiteque demisso ac flenti similis Ferdinandi Regis osculari dexteram contendit. Rex autem Ferdinandus manum subtrahens Boabdelem per benigne suscepit. Paucisque verbis vitro citroque per interpretes habitis, ad Isabellam Reginam, quę cum prole sua & Cardinale cæterisque Ducibus Regem subsequēbatur, Boabdels accedens idem fecit. Quę Regina pari benignitate recepit, & ad spem meliorem verbis honorificis hortata est. Cũ autē prope urbis moenia peruenissent, Ferdinandus Talabricus Abulensis Episcopus & Granatę urbis Archiepiscopus designatus, qui crucis vexillum præferebat, altorem arcis Alhambrę turrem conscendit & erectam crucem reliquaque vexilla cunctis ostendit. Quę cum Catholici principes Regiæque proles & vniversus exercitus flexis genibus Deo gratias agentes adorassent, & arcis Alhambrę custodiam Ignico Mendoçio Tendiliano Comiti comississent, ad urbem nouam redierunt in castra, secumque Boabdelem adduxerunt. Vbi permanere statuerunt quoad usque traditis armis a Mauris & auctis Christianorum militum presidis in urbem populosissimam tutior esset ingressus. Hic diebus paucis comorati quibusdam cõfectis negociis & rebus ad urbis ingressum necessariis comparatis, cum multis armatis equitibus, quos ex multis partibus accuerant, & magno sacerdotum numero, Te Deum laudamus, decãtante, Granatam urbem Deo Opt. Max. cuius auxilio belli peroptatum finem gloriosamque victoriam fuerant adepti, gratias agentes ingressi valdeque lætantes vota, quę religiose promiserant, persoluerunt. Deinde certos nuncios cum literis de victoria, quam Deo iuuante de Mauris Christianę religionis hostibus habuissent, ad Innocentium Summum Pontificẽ, ad Cardinales, ad Christianos principes, ad omnes Hispaniæ Sicilięque ciuitates destinarunt. Qui gaudio magno exultantes cum primum tales nuncios magnis muneribus, vt par erat, honestassent, cum templis omnibus & per omnes aras sacra celebrassent, cum denique multis diebus vrbes supplicationibus canticisque diuinis lustrassent, deinde magnificos ludos & spectacula varii generis apparatu magno magnisque sumptibus ædiderunt. De quibus ac de toto Granatensi bello, quontam, vt in principio dictum est, viri docti generatim copioseque scripserunt, hac ego summa breui & quasi epitomate multis huius historię cupidis atque de me benemeritis, qui rē hanc a me sepe efflagitarunt, satisfaciens, cum de Granatę regni ciuitatibus & oppidis, vt sum pollicitus, nominatim retulero, finem faciam. Sunt itaque ciuitates in primis.

Catholicorū principū ingressus in urbē Granatā, qui fuit anno M. CCCC. XCŷ. quarto Nonas Ianuarias.

☞ Granata totius prouincię metropolis,	☞ Losca, quā Loxā vocāt	☞ Fenez.
☞ Malacha maritima.	☞ Alama, quā Alhamā dicūt.	☞ Luçar.
☞ Bellamalacha maritima.	☞ Almugneçara & Porciena,	☞ Belesicū.
☞ Abdera maritima.	☞ Oppida sant.	☞ Nixar.
☞ Ronda.	☞ Bellum albū, quod Belez blancum dicebant.	☞ Taberņę.
☞ Basta, quā supra Bacciam nominauimus.	☞ Bellum rubrum.	☞ Serga.
☞ Guadexa, quā Plinius Axil	☞ Muxacar.	☞ Bacor.
☞ Veria. (vocat.	☞ Esnahid, quod nunc Cueus dicitur.	☞ Gorab.
☞ Osea.	☞ Cathanyia.	☞ Gor.
☞ Barbella.	☞ Albox.	☞ Ierez.
		☞ Iantaira.
		☞ Edets.

☞ Alcala Horra.	☞ Quejar.	☞ Cunitares.	☞ Gausinum, maritimum.
☞ Alcuria.	☞ Trera, quæ nunc	☞ Almuxia.	☞ Cafares.
☞ Alçagutnum.	Trella.	☞ Borgo.	☞ Mons Maior.
☞ Ferreira.	☞ Oriá.	☞ Algocagis.	☞ Mejar.
☞ Guenafe.	☞ Montoriá.	☞ Caçerabonela.	☞ Vxuna.
☞ Fintana.	☞ Andras.	☞ Alora.	☞ Arabita.
☞ Vracina.	☞ Lapecia.	☞ Carthama.	☞ Nerexa.
☞ Orce.	☞ Melgecar.	☞ Coinum.	☞ Torros.
☞ Galera.	☞ Pinta.	☞ Monda.	☞ Bentobum.
☞ Cullar.	☞ Cambela.	☞ Tolos.	☞ Motrilum maritimum.
☞ Benemaurela.	☞ Esneloz.	☞ Onquera.	☞ Castellum Ferreū marit.
☞ Gaveles.	☞ Colombera.	☞ Setenium.	☞ Alboniū, maritimum.
☞ Castillegia.	☞ Mochinum.	☞ Cardella.	☞ Nulum, maritimum.
☞ Castrillum.	☞ Illora.	☞ Esnalmara.	☞ Adra, maritimum.
☞ Abiceleona.	☞ Azara.	☞ Audita.	☞ Delias, maritimum.
☞ Suíar.	☞ Galea.	☞ Montexicar.	☞ Solobrenia, maritimum.

In montibus autem & asperis locis, quos Alpuxarras appellant, sunt.

☞ Abuludut.	☞ Dalta.	☞ Orgiba.	☞ Almunta.
☞ Marchina.	☞ Ogjar.	☞ Sugnehalum.	☞ Vars.
☞ Aluchar.	☞ Xobeles.	☞ Serafilabres.	Et alia cōplura oppida par-
☞ Andaras.	☞ Ferrera.	☞ Xironium.	mula, quorum nomina
☞ Belta.	☞ Puchera.	☞ Texora.	me latent.

Vnum autem de Granatæ Regibus Mauris, quod est multis ambiguum, nō prætermittā. Fuit enim Granatæ Rex, quem alii Abulfacenum, alii Allamolfacenum vocabant, vir fortis et bellicosus, sed immitis & ferox. Qui sine causa multos & innocentes equites sui principatus crudeliter occidit. Hic fratrem habuit minorem nomine Boabdelim, & vxores duas accepit, Mauram primam, ex qua filium suscepit Mahomedum, qui postea Boabdelis & Granatæ Rex iunior fuit appellatus. Ex vxore autem secunda Christiana, quam captiuā ad suos mores ritūq; Mahometanum conuerterat, filios duos progeniuit. Quorum primus Cad, & secundus Nacre nomen habuit, & post Granatam captam ad Christianam religionem sponte venientes, maior Ferdinandus, & minor Ioannes nomen accepit. Et Granatæ Infantes cognominati fuere, vxoresq; foeminas generosas acceperunt. Mater autem, quæ Maura Zoraysa dicebatur, ad pristina nam fidem multis & filiorum suorum precibus, & Catholicorum Principum persuasionibus adducta Isabellæ nomen accepit.

LIBER. XXI.

DE REBUS QUAS IN CONVENTU TOLETI

Catholici Principes egerunt,

DITER NVNC reuertemur, vnde digressi sumus. Supra dictum est à nobis Isabellam Reginam cōfecta pace cū Portugalliæ Rege Toletum venisse, et item Regē Ferdinandū ex Aragonia. Dicemus igitur quæ res & negotia Toleti gesta fuere. Toleti cum diebus paucis ex itinere labore tam defessis quiescissent, deinde procuratoribus ciuitatum populorumq; per literas accitis magnos conuentus, quos Curias generales appellant, diebus multis egerunt. Ad quas proceres complures conuenerunt multiq; Pontifices. Hic cum primum multorum litigati

☞ Alcala Horra.	☞ Quejar.	☞ Cunitares.	☞ Gausinum, maritimum.
☞ Alcurta.	☞ Trera, quæ nunc	☞ Almuxia.	☞ Cafares.
☞ Alçagutnum.	Trella.	☞ Borgo.	☞ Mons Maior.
☞ Ferreira.	☞ Oriá.	☞ Algocagis.	☞ Mejar.
☞ Guenafe.	☞ Montoriá.	☞ Caçerabonela.	☞ Vxuna.
☞ Fintana.	☞ Andras.	☞ Alora.	☞ Arabita.
☞ Vracina.	☞ Lapecia.	☞ Carthama.	☞ Nerexa.
☞ Orce.	☞ Melgecar.	☞ Coinum.	☞ Torros.
☞ Galera.	☞ Pinta.	☞ Monda.	☞ Bentobum.
☞ Cullar.	☞ Cambela.	☞ Tolos.	☞ Motrilum maritimum.
☞ Benemaurela.	☞ Esneloz.	☞ Onquera.	☞ Castellum Ferreū marit.
☞ Gaveles.	☞ Colombera.	☞ Setenium.	☞ Alboniū, maritimum.
☞ Castillegia.	☞ Mochinum.	☞ Gardella.	☞ Nulum, maritimum.
☞ Castrillum.	☞ Illora.	☞ Esnalmara.	☞ Adra, maritimum.
☞ Abiceleona.	☞ Azara.	☞ Audita.	☞ Delias, maritimum.
☞ Suíar.	☞ Galea.	☞ Montexicar.	☞ Solobrenia, maritimum.

In montibus autem & asperis locis, quos Alpuxarras appellant, sunt.

☞ Abuludut.	☞ Dalta.	☞ Orgiba.	☞ Almunta.
☞ Marchina.	☞ Ogjar.	☞ Sugnehalum.	☞ Vars.
☞ Aluchar.	☞ Xobeles.	☞ Serafilabres.	Et alia cōplura oppida par-
☞ Andaras.	☞ Ferrera.	☞ Xironium.	mula, quorum nomina
☞ Belta.	☞ Puchera.	☞ Texora.	me latent.

Vnum autem de Granatæ Regibus Mauris, quod est multis ambiguum, nō prætermittā. Fuit enim Granatæ Rex, quem alii Abulfacenum, alii Allamolfacenum vocabant, vir fortis et bellicosus, sed immitis & ferox. Qui sine causa multos & innocentes equites sui principatus crudeliter occidit. Hic fratrem habuit minorem nomine Boabdelim, & vxores duas accepit, Mauram primam, ex qua filium suscepit Mahomedum, qui postea Boabdelis & Granatæ Rex iunior fuit appellatus. Ex vxore autem secunda Christiana, quam captiuā ad suos mores ritūq; Mahometanum conuerterat, filios duos progeniuit. Quorum primus Cad, & secundus Nacre nomen habuit, & post Granatam captam ad Christianam religionem sponte venientes, maior Ferdinandus, & minor Ioannes nomen accepit. Et Granatæ Infantes cognominati fuere, vxoresq; foeminas generosas acceperunt. Mater autem, quæ Maura Zoraysa dicebatur, ad pristina nam fidem multis & filiorum suorum precibus, & Catholicorum Principum persuasionibus adducta Isabellæ nomen accepit.

LIBER. XXI.

DE REBUS QUAS IN CONVENTU TOLETI

Catholici Principes egerunt,

DITER NVNC reuertemur, vnde digressi sumus. Supra dictum est à nobis Isabellam Reginam cōfecta pace cū Portugalliæ Rege Toletum venisse, et item Regē Ferdinandū ex Aragonia. Dicemus igitur quæ res & negotia Toleti gesta fuere. Toleti cum diebus paucis ex itinere labore tam defessis quiescissent, deinde procuratoribus ciuitatum populorumq; per literas accitis magnos conuentus, quos Curias generales appellant, diebus multis egerūt. Ad quas proceres complures conuenerūt multiq; Pontifices. Hic cum primum multorum litigati

Ferdinandus
Alarconi⁹ ca
pite truncat⁹

Proceres &
Pontifices q
iureiurando
Ioannē prin
cipem iocō
serunt.

tium causas, & eorum iustas querelas, qui res suas ab alijs occupatas dūq̄ possessas repetebāt, audiuissent, & suum suis vnicuiq̄ tribuissent, deinde magnos census multaq̄ oppida, quæ Regis Henrici temporibus alienata fuerant, & Regio patrimonio iure debebantur, ab eis restituta sibi, qui non iusto titulo possidebant, receperunt. Multa tamen monasterijs, ecclesijs, & hospitalibus remittentes, posthæc homines multos, qui latrocinia aliaq̄ crimina multa commiserant, affici iusserunt vltimo supplicio. Quibus etiam iubentibus captus est & capite truncatus Ferdinandus Alarconius, qui seruens Archiepiscopo Toletano sæpe tumultus autor fuerat, & pacis inimicus. Multis hic bona, quibus violenter ab improbis erepta fuerant, Regis & Reginae iussu restituta fuere. Magna hic negocia boni principes absoluerūt, multas dirimerūt lites, salutare leges & prudenter excogitatas ædiderunt. Hinc ad ciuitates & omnes populos gubernatores & iusticiæ præfectos satellitesq̄ miserunt. Quibus vbiq̄ nō modo cerdones & agrorum cultores, sed equites etiā atq̄ magnates omnes diligentissime parebāt. Iusticia namq̄ de coelo prospexerat & per Hispaniam totam pax orta est omnibus & secura tranquillitas. Hic proceres & omnes ciuitatum procuratores iusiurādum præstiterunt, sese post Isabellæ Reginae mortem Ioannem eius & Ferdinādi Regis filium natu maiorem Regem Castellæ & Legionis habituros. Cuius rei testis, præter ciuitatum procuratores, equites iurati fuere qui sequuntur. Petrus Gonsalus Mendocius Hispaniæ Cardinalis, Ludouicus Cerdanus Dux Methymnæ Coeli, Alphonfus Gardinas ordinis sancti Iacobi militiæ præfectus, Petrus Fernādus Velasc⁹ Phari Comes & Castellæ magnus Comestabilis, Alphōsus Hēricus Hispani maris Almirātes maximus Ferdinandi Regis auunculus, Petrus Aluarus Osorius Astoricæ Marchio & Traftamaræ Comes, Philippus Aragonens Caroli Vianæ principis filius, Iacobus Lupus Stuniga Comes Miranditanus, Aluarus Mendocius Comes Castrensis, Laurentius Suares Mendoc⁹ Comes Coruicæ, Fernādus Aluares à Toletō Comes Oropesanus, Gutterius Sotomaior Comes Benalcaçaris, Ignicus Mendocius Comes Tindilianus, Beltranus cognomēto Cueva Comes Ledesmanus, Ioannes Siluus Comes Gifontanus, Ioannes Riberius Dominus Montis Maioris & Regis Ferdinandi custos maior, Iacobus Fernandus Quignonēsis Comes Lunç, Iacobus Hurtatus Medocius Episcopus Palēntinus, Alphonfus Burgitanus Episcopus Cordubensis, Raymundus cognomento Spes Episcopus Vrgellī, Aluarus Petrus Gothoman⁹ dominus Olaliæ, Gutterius Gardinas præfectus maior ordinis militiæ Legionēsis, Ioannes Cardona Comes Pratenfis, Ludouicus Requisentius Barcinonæ principatus gubernator. Hi fuerunt & omnes ciuitatū procuratores atq̄ alij diuites homines, qui solenne iuramentū præstiterunt apud altare matris ecclesiæ sanctæ Mariæ librum tāgentes, quē sacerdos, qui rē diuinā celebrauerat, manibus tenebat. Hac re peracta postero die insignia sancti Iacobi ordinis Alphōso Gardinæ supplicanti, qui ordinis illius militiæ præfectus erat, honorificentissime dederūt. Deinde statuerunt ne Castellæ Ducibus listores antecederent clauas præferētes. Et ne quis clypeos coronis vel alijs Regis ornamentis insignitos, quas res Coroneles & Orlas appellant, haberent, nisi quibus ob aliquā iustā causam concessum fuisset. Neue quis Dux vel alius quilibet nobilis in literis, quas ad aliquem subditorum suorum mitteret, suę dignitatis titulum superponeret. Hoc enim Regiæ dignitati duntaxat cōuenire dicebant. Hic præterea multorū laborū magnæq̄ fidei memores Andreae Capreris & eius vxoris Beatricis, eos Mosani Marchionatus titulis honestarunt, & quo maioribus afficerēt honorib⁹ eodē die secū & eadē mensa discūbere voluere. Quib⁹ Regina nō his honorib⁹ cōtēta, magnos etiā census & oppida q̄dā tribuit in perpetuū, quibus illi & eorū successores p̄ tituli dignitate sumptum ferre possent.

DE REBUS IN METHYMNA CAMPO GESTIS.

His confectis rebus à Toletō discedentes die septimo Methymnā, cui cognomen est Cāpus, peruenerūt. Vbi non multa magnaq̄ negocia defuerūt & multorū querele miserabiles. Siquidem erant reorum & delinquentium pleni carceres. Quorum multis prius causis auditis,

ditis, multisque bonis, quibus crudeliter ablata fuerant, restitutis, alii caesi verberibus, alii auribus mutilati, alii in perpetuum, alii ad tempus in exilium missi, plures ad mortem damnati fuere. Quorum numero fuit eques quidam nomine Alvarus Antiochus Lugus, natione Gallicus. Qui factus committere ausus fuerat, quod non uno quidem, sed omni potius genere mortis dignum erat. Homo namque genere nobilis & admodum dives cuiusdam boni viri diuitias & honestissimas opes temere cupiens in domum suam tabellionem quendam fallaciter adduxit. Vt sibi literas a se compositas, quibus illi viri diuitias & omnia bona quasi iure petere videbatur, obsignaret, Quas tabellio, siue quod in illis continebatur ignarus, siue spe muneris, quod eques ei liberaliter pollicebatur, impulsus, siue timore ne quid ab illo mali sibi, si facere nollet, eueniret, eas imprudenter obsignauit. Quod ubi perfecit, eques eum de manu in cubiculum suum, quasi ei mercedem daturus, adduxit. Vbi quidam domesticorum suorum sceleris conscius eos expectabat. Quo adiutus miserum tabellionem interfecit incautum. Quem in effossam scrobem clam omnibus deiecit. Cuius uxor cum eum ad coenam nocte tota mensa lectoque parato non parum tristis expectasset, ubi dies illuxit admodum sollicita vicinas primam percussari cepit, deinde nuncios ad omnes propinquorum & affinium domos misit, si forte maritus apud aliquem cognatorum prostratus. Quem cum non inuenisset, postero die lachrymas fundens ad Regem & Reginam se contulit. Quibus ubi de absentia mariti retulit, illi statim iustitiae suae praefectis & satellitibus diligenter inquirere iusserunt, ut scriba vel uirum vel mortuus inueniretur. Qui coniecturis quibusdam & indicis equitem captum tormentis afficiunt. Qui crimen illud & alia quae multa commiserat confessus, caput gladio praebuit. Qui iustitiae, si uita ei concederetur, aureorum millia quadraginta pro bello gerendo contra Mauros offerebat. Quos etsi non defuere, qui recipiendos esse dicerent quatenus eis Catholici principes uti contra Mauros Christianae religionis hostes honestissime possent, regina tamen iusticiam pecuniae praeferebat prudentissime recusauit. Et quous illi omnia bona ratione delicti iure sibi debebantur, ne quis tamen putaret eam propter illius pecunias & magnas diuitias ei parcere noluisse, nihil accepit, sed illius filijs omnia condonauit. Hoc animaduersionis ordine iustitiaeque fama terribili cum Catholici principes in multis Hispaniae ciuitatibus conuentus egissent, ingens improbos & temerarios omnesque malae mentis homines timor inuasit. Et ubique latrocinia, sacrilegia, uirginum raptus, oppressiones, captiuitates, seruustes, aggressiones, iniuriae, blasphemiae, factiones, insultus hominum caedes, & omnia scelerum maiorumque genera cessauerunt. In quorum locum restitutiones, uirginitatis honor & integritas, nuptiarum pudicitia, redemptiones, aequalitas, libertates, moderationes, pax, concordia, fides, humanitas, obedientia, pietas, uerecundia, reuerentia, metus, amor, & aliae uirtutes omnes successerunt. Tunc igitur Hispaniae populi, quos iam diutius aduersa fortuna magnaque procella saeculerat, superata tandem ueterum rabie magnoque turbine fugato valde laetantes ad tutum portum perueniunt. Vbi propulsatis nubibus, fulgorem solis lunaeque clarissimam uiderunt. Hic omnibus post horrendas tenebras immensa lux orta est. Hic superatis periculis ingens leticia. Hic amoto metu magna securitas. Hic peractis laboribus optata quies. Hic denique fugata morte spes uitae rediit. Regio namque iussu prohibitis armis & mutatis hominum moribus, nemo fures, nemo gladios, nemo timebat insidias. Tantum cum erat utriusque principis apud omnes autoritas, tanta uirtus, tantus iustitiae metus, ut non modo non violare quisquam alium, sed ne offendere quidem posset, nec auderet. Bonorum namque principum iuris aequitas faciebat, ut inferiores omnibus in rebus honestis & necessariis superioribus obediret, & superiores inferioribus pro suo iure satisfacerent. Atque cuiuscumque conditionis homines cuiusque fortunae nobilis & plebeius, pauper & dives, imbecillus & fortis, dominus & seruus omnes essent iusticia pares. O principum uirtus nec bene cognita, nec unquam satis laudata. O praclarum iustitiae munus, & aliis cunctis uirtutibus longe praestantius, sine quo nihil nullus esset uitae cultus, nulla societas hominum, nulla communitas, nulla Dei cognitio, nulla religio. Nulla res igitur est hominibus necessaria magis, nulla uirtus utilior, quam iusticia. Qua quidem ego haud scio an excepta sapientia, quae contemplationis est uirtus & Deo proxima, quicquam melius homini possit contingere. Iusticia siquidem est ex qua boni uiri nominantur, in qua splendor est maximus, quae uirtutes omnes

Indignum facinus.

L. Marinei Siculi. Libro. xxi.

Iusticie pater
Mater iusticie.

Iusticie comites & filie.

Iusticie preceptum.

Iusticie finis.

continet. Cuius pater est vir sapiens, qui mortem potius oppetet, quam a recto discedat. Mater est ratio, quae nobis viam salutis ostendit, pro honesto suadet, hibetque contrarium. Filiae sunt & eius comites liberalitas, magnificentia, religio, pietas, gratitudo, sanctitas, obediencia, fides, aequitas, bonitas, veritas, & legum mandatorumque diligens observatio. Praecepta vero sunt cuique tribuere quod suum est, & necui quis noceat. Finis autem quoniam de humana iusticia loquimur est humanam conseruare societatem & ad optatam peruenire foelicitatem. Sine cuius impetio profecto nullus esset agrum cultus, non domus vlla firma, non vrbs stare possent, non vlla regna manerent. Non inter ciues concordia, nulla fratrum cum fratribus gratia, nullum liberorum erga parentes obsequium. Non amicus apud amicum, non hospes cum hospite tutus esset. Magna res est igitur iusticia, firmum societatis humanae vinculum, vis ingens aduersus improbos, fida bonorum custodia certaque defensio. Quae olim & si propter hominum scelus ex Hispania discesserat, in ea tamen diuino consilio rediit vna cum principibus Catholicis. Quibus omnipotens Hispaniae res iam casuras, ante saeculum nostrum praesciens & miseratus, ad eas gubernandas & conseruandas viam praeparare multipharam coepit. Quae quidem res paucis ac minimi potius, ut arbitror, cognita difficilis fortasse quibusdam videtur & admirabilis. Quam ob rem mihi pluribus argumentis & ratione probabili declaranda est, atque quo probari facilius possit & adhiberi sine dubio fides altius repetenda.

DE REBUS, CAUSIS, ATQUE MYSTERIIS QVAE

praecesserunt, ut diuina prouidentia Catholici principes Hispaniae malis imminentibus occurrerent.

Sunt igitur nobis hoc loco quaedam repetenda summatim. Quae etsi plenius in libris de Regibus Aragoniae scripsimus, hic tamen necessaria sunt, ut opinor, & admiratione scituque digna videbuntur. Anno. M. CCC. LXXXVII. Petrus Aragoniae Rex filium genuit nomine Martinum. Quem Aragoniae & Siciliae Regem sibique successorem mortens instituit. Habuit & filiam nomine Elionoram, quam dedit in matrimonium Ioanni Castellae Regi, qui fuit Isabella Reginae Catholicae proauus. Hic Henricum genuit, qui valetudinarius ob infirmam sui corporis valetudinem cognomen accepit, & Ferdinandum, de quo plenam alibi mentionem fecimus, & paulo post scripturi sumus. Nunc autem ad Martinum Aragoniae Regem reuertimur. Qui Martinum genuit filium, cui dedit Siciliae regnum. Qui cum Siciliae Rex esset, a Siciliae magnatibus & populis per legatos accitus, profectus est in Siciliam. Vbi cum biennio Siciliae humanissime praefuisset, anno tertio e vita discessit, & eodem tempore pater eius in Aragonia mortuus est. Quibus vita defunctis Aragoniae Siciliaeque regni successio lineaque recta defecit.

Prima causa
regnandi Regibus
Catholicis.

Quae quidem res Catholicis principibus ad Castellae atque Aragoniae gubernationem dedit initium. Martinus namque senior moriens testamento mandauit, ut Aragoniae Siciliaeque proceres, item Pontifices & cuiuscunque ordinis sacerdotes religiosique viri prudentes in consilium conuenientes de Regia stirpe Regem eligerent, qui suo generi propinquior esset, & ad gubernandum magis idoneus. Qui prudenter omnia considerantes ex multis Regum generis competitoribus Ferdinandum Martini Regis sororis filium & Henrici Castellae Regis fratrem minore, qui tum temporis apud Antiqueram Bethicae prouinciae oppidum contra Mauros bellum gerebat, Aragoniae Regem delegerunt. In cuius electione quae res acciderunt, & quemadmodum gestae fuerunt, alibi pluribus verbis scripsimus. Ideoque nunc ad alia pergimus, id est Ferdinandum. Qui uxorem duxit Leonoram, quae prius Verraca dicebatur, & domina fuit Infantarum & quinque villarum, quibus diues femina vocabatur, ex qua filios quinque suscepit. Alphosum scilicet, Ioanem, Henricum, Sanctum & Petrum, & filias duas, de quibus alio loco scripsimus. Et Alphosus primogenitus ex uxore Mariae Henrici Castellae Regis sui patris filia prole profus nullam habuit. Ideoque moriens Neapolis regnum, quod armis sibi vendicauerat, Ferdinandus filio suo notho testamento reliquit, & Aragoniae Siciliaeque regnum ad Ioanem fratrem, qui tum Navarrae Rex erat, iure deuenit. Quae res secunda fuit causa, per quam Catholici principes postea matrimonio coniuncti ad Castellae simul & Aragoniae regnum peruenerunt. Tertia vero causa fuisse videtur, mors Caroli Vianae principis. Quam Barcinonae

etiam nescio quid falso suspicantes vel simulantes potius vicissim conantes aduersus Ioannem Regem suum Ferdinandi patrem per decennium & amplius bellum crudelissime gesserunt. De quo bello & eius causis historiam scripsimus longiore. In qua etiam quarta & quinta causa continetur, quibus Catholicis principibus ad regnorum successionem via parabatur. Siquidem Barcinonenses cum a Rege suo defecissent, bellumque parassent deinde timentes, ne victi supplicium darent, quod se dignos putabant, duos sibi de Aragonum stirpe Regia Duces ascuerunt. Alterum est Portugalia nomine Petrum, quem in historia Lusitanum cognominauimus, virum fortem et animosum. Alterum est Gallia Andagauensium, siue Angeorum Ducem, nomine Ioannem, virum quoque strenuum & bellicosum. Quorum uterque perit quasi diuinitus, & Ferdinandus, qui paruulus erat, annum agebat fere decimum quartum, & pugnabat acriter, a multis & magnis periculis liberatus. Et multas de validissimis hostibus, absente patre, victorias consecutus. Hæc ex parte gentisque Ferdinandi regnaturi signa manifesta fuere. Ex Isabellæ vero parte fortissimi sydere causæ duæ præcipuæ euidentissimæque visæ sunt. Regis scilicet Henrici mollicies natureque defectus, quo sine liberis obiit, & Alphonsi fratris mors immatura. Qui, ut ante diximus, annum agens decimum quartum sublatus est. Satis igitur his argumentis & rationibus constat a Deo Optimo Maximo principes Catholicos electos & quasi præseruatos fuisse, qui labentibus & iam casuris Hispaniæ rebus subuenirent. Qui Christianæ religionis hostibus obisterent. Qui bonos defenderent atque suarent, & in malos animaduertent. Qui Granatæ regnum annos circiter octingentos ab improbis Mahometi nefandissimum nomen celebrantibus occupatum recuperarent.

DE STATURA CORPORIS FERDINANDI REGIS ET ALIIS MEMBRIS.

Erat Rex Ferdinandus statura corporis mediocri & omnibus membris apte pulchreque compositis, colore candido, aspectu iucundo, facie splendida, capillo sufflauo planoque, fronte serena, sed calua usque ad verticem & medium caput, superciliis nigris & aptis, oculis claris & subridentibus, naso non aduico, non simo, non longo, non breui, neque lato: sed alias capitis partes adornati. Maxillis roseis, ore paruo, labiis sanguineis & corallo similibus, dentibus albis, raris & exiguis, merito venerabili, ceruice nec longa nec breui nec plena nec tenui, voce acuta, lingua expedita, sermone placido, ingenio claro, animo benigno, iudicio graui, consilio prudenti, moribus facillimis, incessu & omni corporis motu modesto & vere Regio. Decorum namque seruabat omnibus in rebus atque factis distinctis. In cuius vultu dignitas erat mirabilis. Numquam tamen iratus, nunquam tristis erat. In cibo temperantia & in potu maxima sobrietas. Quippe quod non multis epulis vescebat, & bis prædes hisque cenas potare consuevit. Qui nec prædebat nec coenabat unquam, nisi prius aliquis Pontifex aut alius sacerdos mensam & ea quae sibi apponebantur benedixisset, & in fine Deo gratias egisset. Nec comedit unquam ne in itinere quidem, quin rem diuinam prius audiuisset. Erat præterea omnibus in rebus iudicium maxime studiosus. Vestibus utebatur honestis. Interdum & præcipue nefastis & solennibus diebus aureum torquem margaritis & aliis gemis ornatum gestabat. Equis gaudebat & phaleratis et leuis armaturæ. Quos, ut alio loco diximus, a puericia ascendere & agitare didicit. Hastarum ludos & Troianum cer tam exercuit. In quibus fortissimos equites, quibus cum cogrediebatur & conflagabat superauit. Erat enim artis equitandi iaculandi que peritissimus. In publicis & omnibus negotiis laboris patiens. Iusticiæ fautor & exactor. Erga miserabiles & afflictos pius, humanus, & clemens. Vxoribus & liberis facilis & indulgens. Viros probos & sapientes mirum in modum diligebat colebatque. Quorum consiliis libenter utebatur. Equites omnes & præcipue suæ domus amabat. Cum omnibus humanus & affabilis erat. Pila lusit & calculis, & postremo tempore lusit etiam cartis. Delectatus est venationibus, & volatilium libentius utebatur, quam ferarum.

DE REGINAE ISABELLAE MORIBUS ET RELIGIONE.

Superest ut de Reginae quoque virtutibus aliquid dicamus. Itaque de statura corporis, de forma, de membrorum pulchra compositione omnia, quae in Rege fuisse diximus, in Regina paria

L. Marinei Siculi, Lib. XXI.

fuere. Quātum enim in Rege dignitatis, tātum fuit in Regina venustatis, & in utroq; maiestas venerabilis. Tametsi multorum iudicio forma Regina pulchrior, ingenio acutior, animo splendidiōr, et decoro grauior habebat. Erat enim laudis fameq; virtutis audior. Fuit abstemia, q̄ vinū nō modo nō bibit vnq̄, sed ne gustauit quidē. Quapropter aqua laxanti stomachū plerumq; ciborū plus capiebat. Regē vehemēter amabat, adeo vt zelotypia sollicita ac vigilans, si quas parari sibi pellices sentiebat, a sua domo curiaq; prudētissime submouebat. Quę multas apud se matronas habebat virtute & gñere nobiles. Quas humane tractabat & liberaliter. Cō plures procerū filias magnis sumptibus educabat, & custodiri diligēter iubebat, adultasq; magnis dotibus honorifice collocabat, eas p̄sertim q̄ caste pudiceq; vixissent. Hispano sermone loquebat̄ grauius & ornate. Latinos oratores & sermones libēt̄ audiebat, q̄ alios, q̄uis Latini sermonis ignara. Delectabat̄ enim suauitate linguę Latinę bene proferētis. Quā ob rem scientię cupidissima, bellis in Hispania iam confectis, & si multis magnisq; negociis occupata Gramaticę tamen lectionibus operā dedit. In quibus per vnus anni spacū tantū profecit, vt non solū Latinos oratores intelligere, sed etiā libros interpretari facile poterat. In rebus ad diuinū cultū spectantibus dubitū sit diligētior ne fuerit, an liberalior. Eligebat enim sacerdotes, quorū magnū numerū habebat, sacrarū rerū & celebrādi peritissimos. Itē cantores & pueros q̄ ei seruebāt in sacello. Quibus p̄ceptores conducebat doctissimos, & beneficia conferebat. Adulescentes etiā nobilitū filios, quibus vtebat̄ in mensa, moribus & l̄is erudiri iubebat, ne ociosi sese ludis & alijs vitis inquinaerent. In maioribus autem conferendis sacerdotiis & pontificatibus non tam personarum nobilitatis & eruditionis, q̄ virtutis & honestatis rationem habebat. Ideoq; nonnulli, quibus erat sermo rarus & coma supercilio breuior, fortasse vitam agere meliorem & grauius incedere terram intuentes cōpere, virtutem simulantes potius, q̄ exercentes. Sumptus vero, quibus altaris ornamenta ceterasq; res ad honorem Dei pertinentes emebat, aestimare difficile est. Siquidem operę precium erat aurea sericaq; peristromata videre in eius sacelli parietibus exposita. Altare purpureis & aureis ornamentis, margaritis & varijs gemmarum coloribus effulgens, multis hinc inde sanctorum simulachris argenteis & aureis expositis. Pavimentum pictis stratoris & serico stratum, superpositis argenteis candelabris maximi ponderis excultum, magnisq; cereis ardentibus illustre. Vestimenta præterea, quibus amicti sacerdotes rem diuinam celebrabant, serica, purpurea, argentea, & aurea multis contexta margaritis & gemmis. Mitras etiam Pontificales aureas calicesq; gemmatos immenso precio comparabat. Sedes insuper in sacello superiores & inferiora sedilia disponi & ordinē hūc seruari iussit. Vt scilicet ex altera parte primus Cardinalibus locus daretur, secundus Archiepiscopis, tertius oratoribus, quartus Episcopis, & deinceps gradatim reliquis sacerdotib⁹. Ita tamen vt antiquiores nouicijs anteponerentur. In altera vero parte federēt Comestabiles, Almirantes, Duces, Marchiones, Comites: & item gradatim ceteri nobiles & generosi. Erat enim mulier admodum prouida, quę diuinarum rerum maxima cultrix humanas diligentissime gubernabat, tantoq; Christianę religionis & diuini cultus amore studioq; flagrabat, vt q̄uis plurimis & maximis multorum regnorum curis & negociis die noctuq; premebatur, cōtemplatiuam tamen magis agere vitam q̄ actiuam videbatur. Semper enim sacris rebus & diuinis officiis aderat. In quibus si quis forte sacerdotum suorum, qui sibi rē diuinam celebrabant, aut horas canonicas & psalmos canebant, errasset in syllaba persentiebat, & tanq; magistra discipulum admoniebat. Quę præter multas extraordinarias & votiuas orationes, horariorum quoq; sacerdotum more quotidie persoluebat. Homines a grauitate, a modestia, a taciturnitate, a constantia probabat. Leues autem, loquaces, importunos & mutabiles molestissime ferebat. Mendaces præterea, vanos, parasitos, coniectores, sortilegos, præstigiatores, chiromanticos, augurēs, schoenobates, petauristas, & alios omnes circulatores & fallaces homines nec audire voluit vnq̄ nec videre.

Apparatus et
ornamenta
Regij sacelli.

Ordo sedendi

DE IUSTICIA PER EOS RESTITUTA.

Quemadmodū Catholicī principes Hispaniæ populis amissam iusticiā restituere multis exemplis alio loco demonstraui. Cuius imaginē talem referebat, qualē veteres olim de pingere consueuerunt. Effigie virginis, Aspectu uehementi, & formidabili, lumina oculorū atrocibus, neq; humilis neq; aspere, sed uerecundę cuiusdā tristitię dignitate. Ex quo intelligitur uoluerūt, eos, qui iustitię pręssent, oportere esse graues, sanctos, seueros, in corruptos, in adulabiles, aduersus improbos & deliquētes in misericordes in exorabiles, erectos, arduos, potentes, uir & maiestate cequitatis, ueritatis q; terrificos. Iusticiā itaq; cuius, ut ait Tullius, splendor ē maximus, Rex & Regina cęterasq; uirtutes omnes & diuinas humanasq; leges excolētes Catholicī principes appellari meruerunt. Maxima nāq; res est sanctissimaq; iusticia. Quia quidē una uirtutes omnes cōtinent, & hominū societas cōiunctioq; cōseruat. Cuius Comites, ut alio loco diximus, sunt liberalitas, religio, pietas, gratitudo, sanctitas, obediētia, fides, æquitas, bonitas, ueritas, & legū mandatorūq; obseruatio. Sine cuius ministris omnia nimirum cladibus acerbissimis redundarēt, & nefaria malorū rabies & crudeles flagitiosorū cōiurationes in optimos quosq; cōtēptis humanis diuinisq; legibus ruerēt. Quo circa, qui recte sanctęq; iustitię munus exercent, quemadmodū Catholicī principes fecerunt, qui quidē pauci sunt, & honoribus magis & sui nominis æternitate meo quidem iudicio digni sunt.

Imago iusticie.

Tullius.

DE CATHOLICORVM PRINCIPVM.

munificentia & liberalitate.

Quæ de Ferdinandi Regis & Isabellæ Reginæ munificentia dixero, etsi multos rationis expertes rerūq; incertos & iniquos alienæ uirtutis & laudis æstimatores inficias ituros prospicio, q; meā hanc sententiā tanq; paradoxā & rē incredibilē calūniis suis & p̄fidia rationi cōtraria retractabūt, id tñ ego dicā de illorū liberalitate, quod non Gnathonici, sed quod Socratici sentiūt & ipse sine uilla adulatione uere possum dicere. Reges scilicet & mortales omnes, qui fuerūt hactenus à Catholicis principib; omni genere uirtutis & præcipue liberalitatis officio fuisse superatos. Quod si qbus uel ingratis uel inuidis ambitiosus & fide malus a me dictū forte uidebit, hac una potissimū & p̄babilī ratione cōstare poterit. Quia ceterorū Regū, q; liberales fuisse p̄dicant, opera munificentię q̄uis multa magnaq; si cū Catholicorū principū liberalitate conferant, nimirū & magnitudine minora reperiētur, & numero pauciora. At si quidē nonos atq; multiplices munificentię Catholicorū principū nec connumerari, nec ponderari, qdē possunt, nec æstimari. Veniāt igit, si placet, ueniāt omnes, q; ab hac opinione mea dissentiant, ac si uelint etiā ratiocinatores & arithmeticos cū pugillaribus & calculis arcessant. Quorum nemo quidē Regū Catholicorū liberalitatis opera magnifica cōputabit, nemo beneficio rum numeros millenarios multiplicabit, nemo deniq; quidānorū munerum legiones dinumerabit. Quis em̄ cōprehēdere poterit innumerabilia maximaq; stipēdia liberalissime p̄soluta? Quis colligere pecunias egētibus erogatas? Quis dotes uirginib; collocādis enumeratas? Quis amplissima munera multis oratoribus animosissime collata? Quis plurima & uere regia donatiua domesticis eqtibus & familiarib; distributa? Quis donaria p̄ciosa tēplis oblata? Sed ad maiora atq; mirabiliora cōscendam. Nā q; dixim; hactenus quota qdē pars uidebit, si magnos sumptus, qbus annos ferē quadraginta domestica & externa bella gesserunt, meminerimus. Si maiores impēsas, qbus magnas classes ad Canarias & Indicas insulas miserūt, cōsiderauerimus. Si pecunias, quibus multas ecclesias magnaq; monasteria cōdiderūt, & redditibus donauere numerare possemus. Si quot & quāta patrimonia, quot cęsus, q; Hispano sermone Jueros appellam;, de se b̄nimeritis tribuerūt, si quot Duces, quot Marchiones, q; Comites, q; eqtes creauerūt, memoria repetere uellemus. Quoniā igit Catholicorū principū liberalitatis opera multifariā, ut supra diximus, p̄ multitudīne atq; magnitudine cōprehēdi minime possunt, alijs omissis, illud unū, de quo alio loco scripsimus, quatenus est opus munificentię memorabile, summam repetemus. Anno enim à natali Christiano supra mille & quadringentos septuagesimo sexto Catholicī principes & si difficillimum contra Portugalliæ Regem bellū ge

L. Marinei Siculi. Lib. xxi.

rebant, cum tamen magnas Turcarum copias Odruntum oppidū expugnasse cognouissent septuaginta naues armatorum militum plenas & commeatus Ferdinando Neapolitanorū Regi, cuius erat oppidum, quod Theucri captum tenebant, suis expensis auxilio miserunt, & propulsatis hostibus oppidum restituere. Cæterum fuerunt Rex Ferdinandus & Isabella Regina cunctis ferè virtutibus pares, & Regina liberalitatis operibus animosissima. Quæ quidē dāctis muneribus & pecuniis numeratis cōstitutisq; p̄missis vtriusq; cōferendis arbitrio multū semp addebat, & separatim largiebatur. Cuius liberalitatē & animi magnitudinē cum aliis p̄multi magnates Hispaniæ, tum vero duo principes externi perspexerūt. Ioannes scilicet Rex Navarrae, & Prosperus Columna Romanæ vr̄bis vir primarius. Quorū alter cum ad eā Hispaliā venisset, alter Methymnā cognomento Cāpum, muneribus amplissimis vterq; donatus ab eā discessit. De Regis quoq; munificentia multa separatim cōmemorare possem, quæ omnia prætermitto, duntaxat vno cōtentus exēplo, quo Cæsaraugustæ fuit vsus. Vbi Sanctæ Engratię monasterio solidorū milia ducēta numeravit, & milia decē quotannis in perpetuū donauit. Erant enim Catholici principes non solū liberales & animosi, sed etiā prudentes religiosi & circumspecti i deligendis locis & personis, quib⁹ tribuendū erat. Nam etsi liberalitas virtus est animi generosi atq; magnifici, qua diuites & magnanimi principes in pecuniis distribuendis, & aliis siue fortunæ siue nature bonis hominum gratiam demerentur, & Deū, qui bona omnia largitur, imitantur, multas tamen habet cautiones multasq; circūstantias. Quas omnes, qui liberales esse volūt, circūspicere diligentissime debēt. Ne vel imprudētes & iniusti, vel sine ratione liberales esse videant. Non est em̄ beneficiū, quod in quēpiā sine ratione cōfert. Quapropter illi quidē liberales appellari merito debēt & magna laude digni sunt, q̄ beneficia cōferētes prudenter cauteq; largiunt. Alii autē vituperādi magnoq; odio digni, q̄ vel ambitione liberales videri volunt, vel in eos beneficia collocare student, à quibus sperāt se consequuturos q̄ concupiscunt. Quorū munera largitionis quidē sunt, nō liberalitatis. Sunt enim similes hamo piscantiū, q̄ pisces esca decipiūt. Quod illi præcipue faciūt, q̄ cōditione sua nō contenti res alienas & magnos dominatus affectāt. Sunt & hominū liberalitū genera multa. Alii nanq; auferre solent ab aliis, quod in alios conferūt, alii plus q̄ sua patit facultas imprudenter p̄fundunt. Dant alii nō vt prosint accipientibus, sed vt noceāt, multi non merentibus & indignis, nonnulli nō egētib⁹, sed diuitibus & ingratis. Plurimq; non sapientibus & studiosis, sed auidi laudis & popularis applausus stultis & ineptis paratis, quorum prauis assentionibus maxime delectantur, largissime distribuunt, vt de se benedicant falsoq; loquantur. Qui quidē se stultos esse non simularent, si non essent homines insipientes, qui de se omnia facile credunt, & adulationem mentientium suarum laudum testimonium esse putant. Cum quib⁹ & aliis complures accusandi sunt, & infames haberi merito debēt. Qui sub specie liberalitatis in voluptatibus Veneriis in frequentibus conuiuiis, in ludis & vanis spectaculorū pōp̄is non modo res suas familiares, & amplissima patrimonialia stulte consumūt, verū etiam clarum nomen & bonā famam, qua nihil est homini preciosius, turpiter deformāt & obscurāt. Quare Ferdinandi Regis & Isabellæ Regine liberalitas laudabilior virtusq; clarior est & gloria maior. Qui nō falsis assentatoribus vt auidi laudis & ambitiosi, non diuitibus, vt alienarum rerum cupidi, non ingratis, vt imprudentes & inconsulti, non cōiuiis & voluptatibus, vt intemperantes & prodigi, non deniq; ludis & spectaculis, vt pueriles & populares: sed miseris, inopibus, studiosis & benemerentibus mercedes & munera recte sancteq; tribuerunt, vt prouidi principes & saluberrimi. Qui propterea cunctis, qui liberales fuere, præferendi mihi iure videntur, quia & promerentibus beneficia conferebant, & largiendo iudicio vero semper & honesta beniuolentia, probabilibus munificentie fontibus utebantur. Non laudem, non obsequium, non mortalem gratiā & hominum remunerationem sperantes, sed euangelicam doctrinam sequentes ea quæ gratis acceperant, gratis benemeritis & iuste petentibus liberali manu erogabāt. Neq; sicuti plurimq; faciūt, opes & fortunæ bona custodientes amittebant, sed bene distribuendo cōseruabant. Quibus

Ioanes Rex
Navarræ.
Prosperus
Columna.

Comparatio.
Multa libera
lium genera.

profecto in huiusmodi genere virtutis & opere liberalitatis comites ex viris illustribus, quos antiquitas celebravit, valde paucos, & ex feminis vnam duntaxat inuenio regionis Apuliae. Quam alii Busam, alii Baulam nominarunt. Quae cum esset genere nobilis & admodum diues, Romanorum civium ferè decem milibus ex praelio Cænensi elapsis & à Canusianis intra sua moenia receptis alimenta, vestes, & viaticum largissime praebuit. Eodem tempore Fabius Maximus etiã suae liberalitatis testimonium reliquit memorabile. Qui cum ciues Romanos captiuos ab Hannibale Carthaginensium Duce recepisset, et pecuniam daturus, & senatus solvere nolisset, filium Romani misit, qui fundum, quem viticum possidebat, vendidit, & pretium eius Hannibali numeravit. Quintus quoque Flaminius se quidem munificetia sua maxime laudabilem praestitit. Qui Philippo Macedoniae Rege bello superato cum ad victoriae suae spectaculum Graecia ferè tota conuissent, facto signo tubae silentio, haec à praecone verba recitari iussit. Senatus populisque Romanus & Quintus Flaminius Imperator omnes Graeciae urbes, quae sub ditione Philippi Regis fuerunt, liberas atque immunes esse iubet. Duos inuenio praeterea liberalitatis comites à scriptoribus antiquis honorifice commemoratos. Hieronem Siracusanum & Agrigentinum Gilliam. Quorum alter audita clade, quam Romani apud Trasimenum lacum passi fuerant, tritici modiorum milia trecenta, ducenta hordei, aurique duceta & quadraginta pondo Romae dono misit. Alter & diuitiis excellens & animo semper in conferendis magis pecuniis, quam accumulandis erat occupatus. Cuius domus non Gilliae quidem, sed officina munificentiae vocabatur. Qui, ut alia eius opera liberalitatis omittam, equites Gelensium quingentos vi tempestatis in suas possessiones compulsos aluit omnes atque vestiuit. Magna nimirum fuit horum, quos memorauimus, liberalitas, sed si ad calculum venerimus nihil prorsus ad Catholicorum principum munificentiam. Quae quidem est non cum parua mortalium liberalitate conferenda, sed potius Dei Optimi Maximi benignitati merito comparanda. Qui quidem propter ea munera quae supra scripsimus, plura oppida, plura praedia, plures pagos, plures fundos, plures agros possessiones, quam caeteri liberales & principes omnes tribuerunt. Qui denique multis, qui nihil penitus habebant, pro laborum suorum praemio census & opes magnas contulerunt. Atque aliis magnatibus, qui maximas diuitias & amplissima patrimonialia possidebant, ampliarunt.

Busa mulier diues & liberalis.

Fabius Maximus.

Quintus Flaminius.

Praeconium.

Hiero Siracusanus.

Gillianus Agrigentinus.

DE CATHOLICORVM PRINCIPVM

humanitate & clementia.

Humanitatis atque clementiae, quarum altera charitas est erga proximos, & altera iniuriae remissio, in Catholicis principibus exempla multa magnaque perspecta fuere. De quibus ne plura commemorem, nobis illud vnum eorum eximia pietatis indicio vel maximo fuit. Quod scilicet illorum mortem, qui in praelio occubissent, vel alio miserabili casu cecidissent, non solum magno dolore miserabantur, verum etiam tanquam parentes multis lachrymis atque gemitibus defleuerunt. Ideoque suorum militum saluti consulentes, hostes obsidione magis & fame, quam praелиis & oppugnatione saepe vicerunt. Qui praeterea me ipso praesente numerosas Gallorum Regis copias ab oppugnatione arcis oppidi, quod Sallas appellant, metu coactas discedentes cum armis persequi manuque capere possent, quia tamen non sine magna illorum strage fieri posse videbant, abire permiserunt, suis equitibus, qui hostes ferire iam ceperant, inuitis, & vix ab honore victoriae spoliisque cupiditate retractis. Magnam & hoc etiam fuit humanitatis exemplum. Quoties enim vir vel Hispanum primarius, vel aliquis ex Christianis principibus e vita migrasset, ad eius haereditatem & propinquos statim sapientes viros & religiosos consolandi gratia mittebant, lugentesque nigras vestes doloris sui et humanitatis testes induebant. Ferdinandi vero non humanissimi solum, sed etiam Christianissimi Regis argumentum memorabile non praeteribo silentio. Qui quidem quotiens die Iouis ante pascha resurrectionis more & exemplo Christi, (qui suis discipulis, ut hominibus humanitatis exemplum praebere, pedes lauit, & Petro quibus resuscitanti) duodecim pauperibus accitis pedes lauare consuevit. Quos deinde lotos, coenatos nouis

vestibus indutos & singulos singulis aureis donatos dimittebat. Virtusq; autē clementia cū in aliis multis, tū vero erga eos cognosci maxime potuit, quibus accusatione cessante facile parecebāt. Et alios multos, quibus sine vllius querela leges vltimam pœnam statuebāt, ad remum libentius atq; metalla, q̄ ad mortem destinabāt.

DE FORTITVDINE ET PATIENTIA EORVM.

Tria saluberrima documenta, vel potius amplissima tria patrimonia & preciosissima munera Rex Ferdinandus & Isabella Regina suis heredibus testamento mādauerūt. Quae simul cum regnorū suorū gubernatione susciperent, & diligenter obseruarent. Prīmū scilicet speculum clarissimum fortitudinis, in quo se frequenter intuerent, seq; cognoscerent. Secundū lucidissimum patientiæ fontem, vnde sitiētes liquores haurirent saluiferos sitimq; sedarent. Tertū pulcherrimum moderationis exemplar, quod nō solum successores eorū, sed etiam mortales omnes & praecipue magni principes imitarentur. Hæc itaq; dōna nepotibus & reliquis successoribus immortalia suarum virtutū monumenta reliquerunt, omnibus vtriusq; fortunæ casibus admirabili patientia, summaq; modestia resistentes. Qui nec prosperis rebus & victoriis, quas & multas & triumphales adepti fuere, lætātes efferebātur, nec aduersis & turbulentissimis tempestatib; vnq; cesserunt. Sed omnia, quæ sibi vel prospera vel aduersa contigissent, animo magno vultuq; læto atq; sereno semper excipiebāt, nullū profus aut elati aut perturbati animi signum præ se ferentes. A primis siquidē annis ætatis suæ periculis adēndis & tolerandis laboribus assueti, multasq; rerum varietates & tēporum mutationes experti, Deo semper Optimo Maximo gratias agentes, omnibus inimicorum insidias & iniquitates atq; fortunæ flatus & reflatus temperātia & fortitudine singulari sustinebāt. Inanq; fuerunt Catholicæ principes, qui cum aliis virtutibus, tum vero fortitudine, constantia & patientia mortales omnes lōge superauerint. Propterea q̄ omni genere virtutis armati & spiritu diuinitatis afflati celestiq; gratia repleti nihil non honestum, nihil non decorum faciebāt. Casus omnes aduersos qui mortalibus accidere solent, & neq; humana prudentia neq; ratione vlla vitari possunt, incredibili fortitudine miraq; patientia perferētes. Quorum maximā atq; diuinā sapientiā cum in aliis multis aduersitatibus & laboribus, quos indigne plerumq; patiebātur, tum in obitu liberorum non sine magna admiratione cognouimus. Nam et si Ioannē vnicū filium, qui si vixisset vniuerso terrarum orbi dominaturus videbāt, & Isabellā filiā Portugalitæ Reginā breui spacio temporis amiserunt, fortissimo tamen animo summo dolori resisterunt. Qui nimis rum duobus filiis, duobus generis, duobus nepotibus amissis exemplo magno patientiæ nobis esse voluerunt. Qui præterea non minori fortitudine patientiaq; corporis dolores, q̄ animi passiones sustulerunt. Si quidem Rex Ferdinandus cum Barcinonæ in ceruice grauissimum vulnus accepisset, non modo non turbatus est animo, sed nec quidem genuit, immo animo præsentis substitit, & recentem dolorem suppressens percussorem seruari iussit incolumē. Quæ quidem res quontam pertinet ad historiam breuiter explicabitur. Barcinonæ siquidē cū Rex & Regina cōmorarentur & conuētus agerent, homo quidā nomine Ioannes Cagnamati⁹ ex oppido Cagnamatio, quod à Barcinone passū multa circiter quindecim distat, imaginat⁹, vt est humana fragilitas, se Regem futurū, si Regem occidisset, & inani cogitatione falsaq; deceptus, Barcinonē veniens accinctus ferro, cuius acie sæpe cotibus acuerat, locū non vt insanus, sed vt prudens elegit idoneum, & tempus obseruās ad Regem e' domo, vbi cū suis cōsiliariis & Barcinonæ ciuib; de negociis & rebus agendis consultauerat, egressum dissimulāter accessit, cui repente vulnus intulit crudelissimum. Quem iussu Regis, vt paulo ante diximus, à multitudinis impetu defensum, multisq; tormentis affectum, vt si cuiuspiā subornatione tale facinus ausus fuisset, proderet, nihil confitentem cum iusticia membratim viuumq; forcipibus igne cadentibus diuidendum censuisset, Regina propter animæ periculum strāgulari prius, deinde iā exanimem diuidi iussit. Quæ & ipsa quoq; corporis dolores animosissime pertulit semper, nō

Ferdināus
Rex vulneratus.

solum aduersæ valetudinis, sed etiâ partus. In quibus nec quæstæ quidē fuit vnq̄, sed admirabili fortitudine, vt ab eius matronis cubiculariis accepti, dolorem vocemq̄ supprimebat.

DE STUDIO ET AMORE SVORVM ERGA

eos & sua in alios benignitate.

Quibus, vt honeste cuncta sancteq̄ præcipiebant, sic & omnes regnorum suorum proceres omnesq̄ populi libenter obsequebantur, & fideliter seruebant. Cū præsertim, bella gerebant. In quibus illis sese vltro offerebant, bona sua omnia & labores gratuitos pollicentes. Quorū pleriq̄, qui viribus plurimum poterant & opibus abundabant, nō solum labores & pecunias, sed etiâ sanguinem suū profundeabant. Ex quibus nonnulli fortissime præstantes vitā amiserunt. Quos, vt eorū virtus & memoria conseruetur, alio loco nominauim⁹. Qui cum regie dignitatis causa, tū vero Christiane religionis honore flagrantem mortē præsertim honestā & gloriosam subire minime recusabant. Quib⁹ Rex & Regina gratissimi principes & viuentibus & mortuis honoribus & sacrificiis officiū debitum præstiterunt. Et in eorum præterea liberos & vxores magna munera contulere. Est enim gens Hispanie omnis bellicosissima & suis principibus, qui iusticiā tuentur & fouent, fidelissima. Cuius nobilitas & cuiuscunq̄ generis homines alias omnes gentes officio rei militaris & aliis virtutibus longe præcedunt. Quare tametsi Catholici principes, vt sæpe dixim⁹, labores magnos & aduersa multa pertulerunt, fortissimis tamen suæ nationis hominibus prosperi satis fortunatq̄ fuerunt. Qui fidelissimo atq̄ tutissimo sapientissimorū Pontificum fortissimorūq̄ Ducum, Marchionū, Comitū, equitū, militūq̄ cōtubernio p̄sidio & obsequio maxime cōquiescebāt. Quorum viribus & in gentis q̄ plurimos & potentissimos hostes vicerunt, & principatus suos omnes absentes præsenteq̄ tranquillissime gubernabant. Nam cū duo sint hominum genera, quibus magni principes indigent, quorum altero bellicis in rebus & officio rei militaris, altero in capiendis consiliis & agendis negociis vtūtur, magnum numerū Catholici principes vtriusq̄ generis habuerunt. Apud quos duces exercit⁹ excellentissimos, sapientissimos Cardinales & alios Pontifices, præsides & gubernatores, regie domus præfectos maiores minoresq̄, maximos cancellarios & procancellarios prudentissimos, vtriusq̄ iuris & sacre theologie consultos doctissimos, cubicularios obseruantissimos, fidelissimos consiliarios, patrimonii regii præfectos, & thesaurarios vigilatissimos, diligentissimos secretarios cognouim⁹. Multas præterea sceminas generosas & illustres Regine maxime cultrices, multas puellas & nobilium liberos vtriq̄ seruientes. Quibus regia domus exulta, multos honores magnaq̄ munera quotidie conferebat. Quapropter Catholicis principib⁹ omnes q̄ libentissime diligentissimeq̄ seruebant. Qui de se multos benemerentes etiâ infimi generis homines ad honores magnos & altissimos dignitatis gradus euexerunt.

DE REGNIS PER CATHOLICOS PRINCIPES

recuperatis & aliis acquisitis.

Matrimonio coniuncti Catholici principes regna sua recognoscentes, omnia quæ suis iuris erant & ab aliis iniuste possidebātur, legibus & armis recuperare ceperunt. Et in primis Castellæ regnū, cuius bonam partē Portugallie Rex Alphonfus, vt alio loco diximus, occupauerat, post multa prælia gesta deuictis tandem ac depulsis portugallie copis ditioni suæ restituere. Subinde Granatense Mauris perdomitis & in deditiōem receptis. Recuperato autē Granatæ regno principatum Russinonis & Ceretane repetuere. Qd̄ Rex Galloꝝ Carolus, qui principatū illum pro pecunia, quam Ludouicus pater eius Ioāni Aragonū Regi Ferdinandi patri mutauerat, multos annos obtinuerat, liberalissime restituit, sine ulla pecuniarum repetitione. Quarum summa erat ad numerū trecentorum milium aureorum, quos Galli coronas appellant. Deinde paruo interiecto tēpore Neapolitanū regnū a Gallis occupa-

Liberalitas
Caroli Fran-
corū Regis,

tum bis in suam potestatem & imperium rede gere, sæpe Gallorum copiis profligatis. Postea Navarra, quod quidam multos annos iniuste possidebant, De cuius regni cōditione & de causis quibus ad Reges Catholicos pertinebat, alibi scripsimus. Quare iure quidem repetitum ac recuperatum fuisse probari facile potest, non autem, ut nonnulli falso putaverunt, ereptum. Cuius rei causam & rationem si quis scire voluerit, inueniet in linea & successione Regum Aragonum, in Rege Ramiro secundo. Præterea Catholici principes in Hispania nonnullas ciuitates & oppida multa sibi vendicarunt. Quæ nimia præteritorum Regum negligentia fuerat occupata. Per legatos etiam & exercitus suos in Atlantico mari Canarias & Indicas apud Antipodas gentes domuere, & ad cultum Christianæ religionis adduxerunt. In Africa quoque Melillam, Oranum, Tabracam, quam Buxdam vocant, & Tripolim subegerunt. Qui si vitam longiorē produxissent, & aliorum principum, qui semper eos res magnas & sanctas molentes impedire conabantur, inuidia caruissent, non equidem dubito quin Africa tota magnaque pars Asiæ iam nunc Hispano parerent imperio. Quod quidem nepotes & alii successores, qui non modo regnorum, sed etiam eorum virtutum sunt hæredes, & Christi nomen cultumque rebus omnibus anteponunt, adiuuante Deo facturos speramus atque prospicimus. Hoc enim Carolus & Ferdinandus fratres excellentissimi principes promittere videntur. Quorum alter auum Maximilianum, alter Ferdinandum, & uterque Philippum patrem nobis representant.

DE ISABELLÆ REGINÆ MORTE.

Isabella regina multis magnisque negotiis & cōtinuis iam defatigata laboribus in oppido, quod Methymna cognomento Cāpo dicitur, in aduersam incidit valetudinē. Qua cū dies prope quinquaginta conflixit. Quibus diebus cum omnes suæ domus equites, sacerdotes & totus Hispaniæ populi per omnes ecclesias sacrificiis, orationibus, ieiuniis, & lachrymis pro eius salute profusus Deum Optimum Maximum deprecarentur, illa tamen prudentissima mulier cum diem vitæ suæ vltimum appropinquare sensisset, omnes admonuit ne quis ultra Deū precibus fatigaret, & ecclesiæ sacramenta deuotissime recepit. Cuius tanta fuit honestatis & pudicitie cura, ut etiā cum extremam reciperet victionem, & iam animam ageret, nudum pedem sic vngendum præbuit, ut nemini, ne familiarissimæ quidem mulieri tangendum permiserit. Testamentum autem prudentissime condidit, & regnorum suorum curam & administrationem Ferdinando Regi commendauit hac cōditione, ne iura censuræque regnorum suorum alienarentur villo modo. Obiit autem Hispaniarum maximum decus in oppido Methymna Cāpi, die vigesimosexto Nouembris, anno. M. DIII. Quo quidem die omnis Hispaniæ foelicitas, omne decus, omnium virtutum pulcherrimū specimen interit. Cuius corpus habitu Sancti Francisci reconditum animam Deo reddidit, & magno sacerdotum & equitum numero Granatam delatum sepelitur in loco satis humili, & ut testamento mandauerat, relictis omnibus pompis. Orbata itaque Hispania clarissimo lumine non sine causa timere cepit, magnisque terror omnium bonorum mentes inuasit. Qui ne seditiones & bella, quæ viuente Regina fuerat oppressa & extincta renascerentur, formidabant. Cæterum Rex prudentissimus Ferdinandus post obitum Regiæ multis profusus lachrymis, multis conuocatis equitibus Regiæ peractis exequiis Ioannam filiam Castellæ, Legionis & Granatæ cæterorumque regnorum Reginam nominauit, & ab omnibus iureiurando ex consuetudine regni vocari iussit. Erat autē Ioanna filia sub idē tempus cū Philippo marito Maximiliani Imperatoris filio in Flandriæ comitatu. Ferdinandus autem interea ex Regiæ testamento atque rogatu regnorum omnium curam gubernationemque suscepit, omnibus Hispanis consentientibus. Et post annum à morte Isabellæ Regiæ Germanam duxit uxorem Gallorum Regis consanguineam. Qui summa diligentia summaque iusticia in sancta pace & optata tranquillaque quiete regna omnia conseruauit. Cuius gubernatio fuit circiter biennium. Nam deinde cum venisset Philippus gener eius & Ioanna filia Idibus Aprilis anni quingentesimi sexti renunciata cura & gubernatione regnorum Castellæ, Le

glonis, & Granatæ, ad regna sua Aragoniæ primū se contulit, & deinde Neapolim nauigauit. Quo digresso Philippus & Ioanna coniux eius à magnatibus & populorum Castellæ procuratoribus in oppido Pincia, quod Valladolid vocant, Castellæ Reges vocati fuere præstito iuramento, & Carolus eorum filius dictus est Castellæ princeps. Erat autem Philippus iuuenis corpore validus, facie pulchra, aspectu iocundo, animo liberali, ingenio claro, & literis adornatus. Qui regnavit menses ferè quatuor, & in vrbe Burgensi aduersa valetudine correptus, paucis diebus è vita decessit, die vigesimo quinto Septembris, anni prænominati. Quo mortuo, Ioanna Regina viduata remanens vel ex morte mariti, quem vehementer amabat, vel nulla gubernandi experientia, vel alia causa gubernandi munus recusauit. Gubernatum itaq; regnum fuit per consiliarios, & Franciscum Ximentium Hispaniæ Cardinalem. Qui Castellæ regnum gubernarunt menses circiter vndecim, multis Castellæ magnatibus inuitis atq; etiam murmurantibus. Erant autem in hac gubernatione Regi consiliarij, Alphonfus à Fonte cognominatus iureconsultus, & Episcopus Ianenensis moribus & etate grauis, qui consilio præsidebat, Petrus Oropesanus doctor Canonici iuris interpret & vita probus, Fernandus Tellius Licenciatus vir ingenio magnus & genere nobilis patria Hispalensis. Erat & Garfias Moxica Licenciatus in vtroq; iure natione Guispuzcuanus vir probus & literis ac genere clarus, item Lauretius Carualalus doctor egregius & genere nobilis, aderat & Ludouicus Polancus vtriusq; iuris consultus. Fuerunt & alij complures, quorum nomina me latent. Regina autem Ioanna Ferdinandum patrem, qui Neapoli tunc erat, ad regni gubernationem vocari iussit. Qui filiaë votis annuens se venturum respondit. Cæterū quoniam multa erant in regno Neapolis, & magna negocia, aduentum suum per aliquot menses distulit. Tandem multis filiaë suæ nuncijs & literis acceptis & omnibus ferè Castellæ populis supplicantibus die quarto Iunii, anni quingentesimi septimi nauim conscendit, multisq; triremibus magnaq; classe comitatus in Hispaniam remeavit incolumis & peroptatus, & multis malis, quæ per Hispaniam committebantur, occurrat. Qui cum tumultus & nonnullorum procerum motus oppressisset, omnes Castellæ populos tranquilla pace magnaq; iusticia prope septennium gubernauit. Postea vero anno tertio decimo supra millesimū & quingentesimū ex vrbe Burgensi Pinciā, qd distat à Burgis passuū milia circiter octoginta, se contulit, vbi per annū ferè cōmorat⁹ est, multaq; negocia confecit. Vnde discedens in cœnobium, quod Meiorada dicitur ordinis Sancti Hieronymi apud oppidum Olmetū profectus, aduersa valetudine grauatus indies magis ac magis affligebatur, adeo vt de eius salute & spe vitæ medici ferè omnes desperarēt. Quā quidem valetudinem viri qdā prudentes ex medicamentis quibusdam sibi datis ad procreandum prouenisse putauere. Quæ siue sciens siue deceptus acceperat, medicorum tamen cōsilijs obediens, & multis adiutus remedijs interdum conualecebat, & spem vitæ medici pollicebantur, sed pristina valetudinem recuperare nunq̄ valuit, quin potius eius virtus paulatim declinabat ad mortem. Siquidē neq; pedibus insistere poterat, neq; familiares, vt solebat, alloquebat, & à negocijs oibus abstinebat. Cuius vult⁹, qui serenissimus semp fuerat, nō hilaris, non iucundus, sed subtristis & subobscur⁹.

Philippi Regis
fœlicitas

DE MORTE FERDINANDI REGIS.

QVI demum cum ex vrbe Placētia Hispalim versus in lectica veheretur, in pago paruo nomine Madrigalegio, quod est apud oppidum Guadalupum die vigesimo secundo mēsis Ianuarii, anni millesimi quingentesimi decimi sexti Rex Catholicus Ferdināus & nūq̄ satis laudatus ecclesiæ sacramētis deuotissime receptis, Deo spiritum reddidit, annū agens ætatis suæ quartum & sexagesimū cum regnasset annis duobus et quadraginta. Habuit autem mortens apud se præter alios nobiles Federicum Henricum Almirantem Castellæ, & Federicum à Toledo Ducem Aluanū suos fratres, alterum patruelem, & alterum amitinum. Aderat & Clementis Protonotarius, qui fuit vnus ex testamētarijs & testamentum scripsit. Cuius mihi datū fuit exemplum, quod quia magnum volumen erat, & operi nostro minime necessarium, præ-

L. Marinei Siculi. Lib. xxi.

termisimus. Elegit autem sibi Rex Ferdinandus sepulturam in vrbe Granata, vt alibi scripsimus, vbi & vxor eius Isabella Regina iacebat & nūc ambo simul iacent, & effigies vtriusq; cer nūtur in alto tumulo valde conspicuo. Quo etiam Regis Philippi corpus Imperatoris Caro li iussu delatū fuit ex oppido quod Tordesillas appellant, vbi longo tempore iacuerat.

DE FERDINANDI REGIS ET ISABELLAE REGINAE LIBERIS.

Mihi de Catholicis principibus summatim locuto, superest vt eorum liberos proleq; pulcherrimam nominatim referam. Genuerūt itaq; Catholici principes Ioannē vni cum filium, qui cum Margaritā Maximiliani Imperatoris filiam vxorem duxisset adulescen tulus, post confectas nuptias & variis ludis & spectaculis sumptuosissime celebratis nō solum ab equitibus Regiæ curiæ, sed ab omnibus etiam totius Hispaniæ populis & Siciliæ infra an num diem vitæ suæ clausit vltimum, non sine summo dolore parentum & lachrymis & totius Hispaniæ atq; Siciliæ consternatione summoq; fletu. Obiit autem hic princeps naturæ doti bus excellens & literis adornatus Salmanticiæ, anno, MCXVII, Cuius luctuosissima mors, q̄ maximo gaudio successit, nouam scribendæ tragediæ materiā poetis & scriptoribus præbuit. Eius corpus Aulā delatum fuit & iacet in cœnobio sancti Thomæ ordinis Predicatorū. Pro genuerunt & filias quatuor, Isabellā scilicet, quæ primum nupsit Alphonso Ioanni Portugallæ Regis filio, qui lapsu currētis equi, vt alio loco dixim⁹, infeliciter occubuit. Quo mortuo nupsit eius vxor Emanueli Portugalliæ Regi. Secundam filiam susceperunt Ioannam, quæ nu psit Philippo Maximiliani Imperatoris filio Carolumq; peperit Imperatorem, & Ferdinanda dum Vngariæ Regem. Peperit & filias duas, Leonorā, quæ primū nupsit Emanueli Regi Por tugalliæ, post cuius mortem nupsit Frācisco Gallorū Regi. Peperit & Catherinā, quæ nunc est vxor Ioannis Portugalliæ Regis. Tertio autem loco Regibus Catholicis nata est Maria, quæ post obitum suę sororis Isabellæ fuit vxor Emanuelis Portugalliæ Regis. Hæc peperit Ioan nem qui nunc est Rex Portugalliæ, & fratres eius atq; sorores, quos alibi nominauimus. Vitiā mam præterea genuerunt filiam Catherinā, quæ nunc est Angliæ Regina. Habuit etiā Ferdinā dus ex quadā generosa virgine (quæ fuit Euolis Vicecomes) Alphonsum Aragonem Cæ saraugustanum Antistitem. Qui patris mores & virtutes omnes sic imitatus est, sic eiusdem re ctā vestigia secutus, sic eum totum refert, sic deniq; seipsum gerit, vt nō minorem ipse suarum virtutum materiā scriptoribus præbeat. Cuius animi magnitudo & naturæ foelicitas verum quidem illud nostrum tetraſtichon faciunt.

Principe virtutes omnes qui quæris in uno,
Alphonsum certe quæris Aragonem.

Possidet hic animi dotes & corporis omnes
Et princeps foelix quicquid habere potest.

¶ Aliud tetraſtichon nostrum de eiusdem principis memoria futura.

Si genus & virtus viuunt post funera magni
Principis, in uita si bene facta manent,

Nestoris egregiam famam superabit & annos
Principis Alphonſi nomen Aragoni.

Progenuit præterea Rex Ferdinā dus Ioannā Aragoniā foeminā p̄stantissimā, quæ nupsit Bern ardino Velasco Castellæ Comestabili viro inter Hispaniæ primarios titulis & opibus excellen ti & generositate p̄stantissimo. Suscepit etiā filiam Mariam ex foemina Vasconia pulcherrima nomine Toda. Progenuit insuper & aliā Mariam, cuius mater fuit generosa de familia Pireira Regni Portugalliæ. Hæc duæ sorores eiusdem nominis viuunt hodie in cœnobio Madrigalli oppidi, præfuntq; cæteris monialibus.

DE CAROLI REGIS ADVENTV IN HISPANIAM

CAeterum Ferdinando Rege mortuo Carolus eius nepos nunciis & multorum literis ad monit⁹ in Hispaniam profectionem parare cœpit. Ad quē interī plures Castellæ nobiles

& Aragoniæ nonnulli, qui Regū Catholicorum secretarii fuerant, sese contulerūt. Ex quibus fuit vnus Franciscus cognomento Cobus, quē Carolus Castellæ negotiis secretariū præfecit de eius ingenio & moribus informatis. Postea vero rebus ad professionē comparatis ex Flandriæ littoribus in Hispaniam traiecit, & in oppido Villa Victosa, quod est apud Astures ē nauis descendit die XIX. mensis Septembris anno. M. D. XVII. Hic dies paucos quiete scēdi causa cōmoratus, mox ad visendā matrē Reginā Ioanā Turrē Sillanā se cōtulit. De cui⁹ reb⁹, q̄s gerere feliciter incipit & posthac gestur⁹ est, in eius historia Deo iuuante cōscribem⁹.

LIBER. XXII.

DE IMPERATORIBVS QVOS HISPANIA ROMAE
ET CONSTANTINOPOLI DEDIT.

OST AVTEM Hispanorum Regū nomina & successiones dicā nunc breui quos Hispania Romæ dedit & Cōstantinopoli Imperatores. Nam cū olim Romam ex provinciis aliq̄ frumentum, aliq̄ ferrum aliq̄ equos, aliq̄ alia munera mitterent, Hispania quidē cum his omnibus etiam mittebat Imperatores, quos hoc loco memorare constitui. His enim mitū in modū poterit ac debet semper Hispania gloriari. Quę semper eos viros genuerit, qui vbicunq; terrarum fuerint primum semper locum tenuerint.

DE NERVA ROMANORVM IMPERATORE.

POST Cæsares Imperatores, qui numero duodecim fuere, Nerva primus imperauit, qui Domitiano successit. Fuit autem admodum senex & populi Romani et senatus consensu vocatus ad imperiū. Quod cum suscepisset omnia ipsius imperii scepra ex Domitiani tyrannide in maximo tumultu offendit. Quam ob rem se equissimum atq; vtilē omnib⁹ prestare diligēter conatus est. Vnde eius opera omnia Domitiani acta ex senatus decreto sunt abrogata, & multi exilio damnati in patriam rediere, multiq; suis bonis & fortunis multati suo beneficio ea recipere. Inter quos etiam Ioannes Euangelista ab exilio reuocatus est, & Ephesum cū magno gaudio remeavit. Verum quum post primum sui principatus annum iam senio grauarietur, & mors instaret, Reipublicæ cauens Traianum sibi adoptauit in filium. Quo adoptato cum septuagesimum ætatis excederet annum, vitæ suæ finē mox fecit. Cuius corpus in hortis Salustianis sepelientes, animā in cælum relatā senatus decreto retulerunt.

DE TRAIANO ROMANORVM IMPERATORE

qui Vulpus Crinetus cognominatus est.

TRAIANUS autem decoris Hispanis plurimum attulit. Nā cum a Nerva electus esset, imperio suscepto res admodum inclytas gessit. Fuit enim vir in omni virtutis genere præstantissimus, & qui inter sanctos Christianos (vt multis placet) merito referēd⁹ est. Quippe q̄ optimos principes rerū gestarum magnificentia, & omni virtute, laude & gloria superauit. In primis nanq; imperii fines longe lateq; diffudit. Germaniā enim trans Rhenum, vt Orosius scribit, in pristinum statum reduxit. Daciamq; cum aliis gentibus Romano subegit imperio. Parthos quoq; recepit, & Albanis Regem dedit. Euphratem & Tygrin provincias fecit. Armeniam insuper Assyriamq; Mesopotamiā, Selenciā, Thesiphontem ac Babyloniam vicit, & vsq; ad Indiæ fines tenuit. Ad mare etiā rubrum accessit, in quo classem validā constituit, qua inde fines vastaret. Hic quippe omnibus in omnia se æqualem exhibuit. Quinimo, vt scribit Eustropius, per sæpe amicos salutationis gratia visitauit, & neminem vnq; læsit, vbicunq; terrarū

Orosius.

& Aragoniæ nonnulli, qui Regū Catholicorum secretarii fuerant, sese contulerūt. Ex quibus fuit vnus Franciscus cognomento Cobus, quē Carolus Castellæ negotiis secretariū præfecit de eius ingenio & moribus informatis. Postea vero rebus ad professionē comparatis ex Flandriæ littoribus in Hispaniam traiecit, & in oppido Villa Victosa, quod est apud Astures ē nauis descendit die XIX. mensis Septembris anno. M. D. XVII. Hic dies paucos quiete scēdi causa cōmoratus, mox ad visendā matrē Reginā Ioanā Turrē Sillanā se cōtulit. De cui⁹ reb⁹, quōs gerere feliciter incipit & posthac gestur⁹ est, in eius historia Deo iuuante cōscribem⁹.

LIBER. XXII.

DE IMPERATORIBVS QVOS HISPANIA ROMAE
ET CONSTANTINOPOLI DEDIT.

OST AVTEM Hispanorum Regū nomina & successiones dicā nunc breui quos Hispania Romæ dedit & Cōstantinopoli Imperatores. Nam cū olim Romam ex provinciis aliq̄ frumentum, aliq̄ ferrum aliq̄ equos, aliq̄ alia munera mitterent, Hispania quidē cum his omnibus etiam mittebat Imperatores, quos hoc loco memorare constitui. His enim mitū in modū poterit ac debet semper Hispania gloriari. Quę semper eos viros genuerit, qui vbicunq; terrarum fuerint primum semper locum tenuerint.

DE NERVA ROMANORVM IMPERATORE.

POST Cæsares Imperatores, qui numero duodecim fuere, Nerva primus imperauit, qui Domitiano successit. Fuit autem admodum senex & populi Romani et senatus consensu vocatus ad imperiū. Quod cum suscepisset omnia ipsius imperii scepra ex Domitiani tyrannide in maximo tumultu offendit. Quam ob rem se equissimum atq; vtilē omnib⁹ præstare diligēter conatus est. Vnde eius opera omnia Domitiani acta ex senatus decreto sunt abrogata, & multi exilio damnati in patriam redire, multiq; suis bonis & fortunis multati suo beneficio ea recipere. Inter quos etiam Ioannes Euangelista ab exilio reuocatus est, & Ephesum cū magno gaudio remeavit. Verum quum post primum sui principatus annum iam senio grauarietur, & mors instaret, Reipublicæ cauens Traianum sibi adoptauit in filium. Quo adoptato cum septuagesimum ætatis excederet annum, vitæ suæ finē mox fecit. Cuius corpus in hortis Salustianis sepelientes, animā in cælum relatā senatus decreto retulerunt.

DE TRAIANO ROMANORVM IMPERATORE

qui Vulpus Crinetus cognominatus est.

TRAIANUS autem decoris Hispanis plurimum attulit. Nā cum a Nerva electus esset, imperio suscepto res admodum inclytas gessit. Fuit enim vir in omni virtutis genere præstantissimus, & qui inter sanctos Christianos (vt multis placet) merito referēd⁹ est. Quippe q̄ optimos principes rerū gestarum magnificentia, & omni virtute, laude & gloria superauit. In primis nanq; imperii fines longe lateq; diffudit. Germaniā enim trans Rhenum, vt Orosius scribit, in pristinum statum reduxit. Daciamq; cum aliis gentibus Romano subegit imperio. Parthos quoq; recepit, & Albanis Regem dedit. Euphratem & Tygrim provincias fecit. Armeniam insuper Assyriamq; Mesopotamiā, Selenciā, Thesiphontem ac Babyloniam vicit, & vsq; ad Indiæ fines tenuit. Ad mare etiā rubrum accessit, in quo classem validā constituit, qua inde fines vastaret. Hic quippe omnibus in omnia se æqualem exhibuit. Quinimo, vt scribit Eustropius, per sæpe amicos salutationis gratia visitauit, & neminem vnq; læsit, vbicunq; terrarū

Orosius.

ita se omnibus æqualem præstitit, ut usque ad Iustiniani magni tempora in creatione principum semper sit acclamatum, felicitior sit Augusto & Traiano melior. Honores enim imperii, diuitias, facultates, & præmia benemerentibus præ cæteris æque distribuit. Cuius tale per sæpe dictum erat, talē priuatis Imperatorem esse oportere, quales priuatos sibi optat habere. Immunitates urbibus inopia laborantibus ultro offerebat. Portum Anconitanum nunc mirum in modum auctū extruxit, & alia multa edificauit. Nihil unquam in vita egit, nihilque cogitauit, quod non ad omnium utilitatem pertineret. Vixit annis tribus & sexaginta, in quibus decem & octo imperauit. Cuius probitatis & morū, etsi perierint scripta in historiā digesta, non tamē obtruncata est memoria, quin multa plures scripserint, à quibus nos pauca hæc sumpsimus. Igitur cum summa belli domique gloria floreret, ut Eusebius scripsit, apud Seleuciam Isauriæ ciuitatē profuuo vētris extinctus est. Cuius ossa postmodum Romā delata in foro ibidem in aurea vrna, quam ipse struxerat sub columna, quæ adhuc extat centum quadraginta pedū altitudine, sepulta sunt. Cuius anima Romani senatus sententia relata est in cælum. Cuius patria fuit, ut asserit, oppidum quod Petracia Serrana dicitur.

Eusebius.

DE HADRIANO HELIO ROMANORVM IMPERATORE.

HAdrianus cognomento Helius Traiani consobrine filius post Traianum imperiū suscipiens multa quidem magnifice gessit. Fuit enim vir magnus & inter optimos principes non immerito numerandus. Nam liberalis, splendidus, magnificus, clemens, & utraq; lingua eruditus, necnon & musicæ, medicinæque artis scientissimus fuit. Qui cum leges multas composuisset, à populo Romano ob benemerita pater appellatus est, & non modo Romanis, sed etiam Atheniensibus legem petentibus ex Draconis Solonisque sententiâ iura cōposuit. Quibus etiam bibliothecam magnificam atque insignem construxit. Et cum vir doctissimus esset virorum quoque doctorum, & maxime Plutarchi Cheronei sexti, Agathoclis, et Oenæ magni philosophorum familiaritate usus & delectatus est. Idemque sacris Eleusinae initiatus multa Atheniensibus dona contulit, eorumque pontem Cepheli fluminis alluisione desolatum restituit, potemque sui nominis adhuc stantem super Tyberim in Vaticano fecit, ac iuxta illum sepulchrum suū miræ magnitudinis extruxit, qua mole seu sepulchro nunc Romani Pontifices pro arce vtuntur, quæ Sancti Angeli castellum nuncupatur. Mirifice quoque ac sumptuose & alibi hic clarissimus Imperator ædificauit, & potissimum in Iudæa Hierosolymam à Tito euersam mœnibus & ædificiis instaurauit, & adeo eam amplificauit, ut passionis Domini nostri Iesu Christi locum intra mœnia conluserit, & ex suo nomine Heliā appellauit. Præcepit ne cui Iudæo, sed tantum Christianis introcundi facultas omnino daretur. Nam cum primo Christianis aduersaretur, postea cognita eorum religione eis admodum fuit, & beneficus fuit. Alexandriam quoque Aegypti ciuitatem à Romanis dirutam sua instaurauit impensa. Murū item in Anglia duxit octoginta milibus passuum longitudinis. Tyburtinam villam nunc ciuitatem ædificauit. Et Pompeii magni sepulchrum magnificentissime extruxit, atque innumerabilia alia opera peregit. Tandem & ipse sexagenario maior intercutis aque morbo apud Baias Campanicę urbem vitæ suæ finem fecit & Puteolis in villa Ciceronis sepultus fuit. Vbi Anthonius Pius eius successor templum pro sepulchro consecrauit.

DE ANTHONIO COGNOMINE PIO ROMANORVM IMPERATORE.

Anthonius autem Pius Hadriani gener & adoptione filius Romanis quoque impauit. Qui etsi incertum est an fuerit in Hispania natus, eius tamē originem & progenitores Hispanos fuisse plures attestantur. Fuit autem vir optimus, qui imperio suscepto tanta cum modestia & benignitate imperauit, ut merito non imperii, sed Pii cognomen adeptus, & patriæ

pater appellat⁹ sit. Nulli quippe vnq̄ neq; priuatim neq; publice acerb⁹ fuit, & hoc verbū p̄ se
pe dixisse ferūt, malle se vnū ciuē seruare, q̄ mille hostes p̄dere. Nā tātā religionis, pietatis, gra-
tiae, humanitatis, clemētiae, iusticięq; ac modestiae munere p̄dit⁹ erat, vt cū Numa Pōpilio bo-
norū oīum sentētia merito cōparari possit. Quā ob rem multi Reges multaq; nationes, positis
eis iussu armis, ad eū cōtrouersas cūctasq; lites deferrēt, et usq; sentētiae statim parerent.

DE MARGO Anthonio Romanorū Imperatore cognomine vero.

M Arcus etiā Anthoni⁹ cognomēto Verus ad imperiū fratri suo Anthonio Pio successit.
Qui imperio susceptores maximas gessit. Nā (vt testis est Eusebius) Germanos,
Marcomanos, Sequanos, Sarmatasq; magna virtute superauit. Ad qd̄ bellū iturus cū nō habe-
ret vnde stipēdia militib⁹ solueret, oēm imperatoriā supellectilem & vxoris ornatū vēdidit, &
precia merētibus dedit. Fuit præterea literarū studiosissim⁹, ac liberalitate clarissim⁹. Quapro-
pter ab omnib⁹ ita colebatur, vt sacrilegi nomen incurreret, qui eis imaginē domi nō haberet.

DE THEODOSIO Seniore Imperatore Constantinopolitano.

T heodosius Constantinopolitanus Imperator Christianissimus, optimus & praestantissi-
mus fuit, & Traiani, à quo ducebat originē, persimilis. Qui postq̄ breui tyrānos sustu-
lit, auxilio dñi nostri fretus, in quo maxime cōsistebat, & Androgeū seu Androgatū Maximis-
ni Ducē, ac Abrugastem Eugenumq; Galliarum tyrānos, & Germaniae partis inuasores supe-
rauit & occidit. Quod eius historiae celebrator poeta Claudianus insignis admirans ait.

O nimium dilecte Deo tibi militat aether,
Et coniuuati ueniunt ad classica uenti.

Hunc itaq; nō immerito & Ambrosius & Augustinus de ciuitate Dei maximis laudib⁹
extollunt. Cui ad militārē disciplinā addunt etiā ingenti & religionis laudes ingētes. Hic enim
inter alias virtutes humilitatē p̄cipue coluisse fertur. Nā cū viri Thessalonicēses (vt in historia
sancti Petronii habetur) Iudicē suū in theatro occidissent, ira percit⁹ esset, diui Ambrosii preci-
bus eis facillime pepercit. Verū postea suorū familiarū malitia compulsus ad quinq; hominū
milia iussit occidi. Quod vbi diuus Ambrosius intellexit, Imperatori apud Mediolanū existen-
ti ecclesiae introitū, nisi p̄cēteret, interdixit. Quod legimus in canone. de p̄n. dist. 2. cap. secū-
do. Quam quidē admonitionē ita animo aequo tulit, vt vitro Ambrosio gratias egerit, atq; p̄cē-
nituerit, & urbem ipsam laceratā instaurauerit, vt notatur in prohemio. ff. Vnde & p̄cēnitentia
peracta legem tulit, vt principum sententiae super mortis animaduersione prolatae vsq; in trige-
simum diem ab exēcutoribus semper differrētur, quatenus lectis misericordiae, vel si reo exige-
ret p̄cēnitentia, non deperiret. Quam ob rem postea si quando ira percitus fuisset, hac cunctatio-
ne utebatur, vt ter alphabetum prius proferret, quā quicquam verbo mandaret.

DE ARCHADIO Imperatore Constantinopolitanorum.

Archadius magni Theodosii filius Constantinopolis cum Honorio fratre praefuit impe-
rio, qui Christianissimus fuit, & bellicis in rebus strenuissimus. Nam Ruffinum atq; alios
Duces magno conatu imperium affectantes summa virtute oppressere.

DE HONORIO Imperatore Constantinopolitanorum.

Honorius autē Archadio mortuo imperium tenuit vnā cū Theodosio fratris filio, vir cer-
te moribus & religione Theodosio patri cōsimilis. Qui cum primū imperium suscepit
Cōstantinū tyrānū interfecit. Cuius etiā iussu cūctis expulsis haereticis pax ecclesiis reddita est.
Itaq; pacatā relinquēs Rēpublicā sepultus iuxta Petri basilicā iacet in pulcherrimo mausaeolo.

DE THEODOSIO Iuniorē Cōstantinopolis Imperatore.

Theodosius Iunior Archadii Imperatoris filius cum Valētiano Placidiae amicae suae fie-
lio septem & viginti annis imperauit. Princeps omnino Christianissimus & humanita-
te clarissim⁹. Qui imperiū in maxima rerū p̄urbatione suscepit ac possedit. Nā Affricā ferme
vniuersam Gēserico Vandalorū Regi ablatam amisit, & Aegypti partē depdidit. In Panonia
quoq; & Vnni Duce Attila res multas vastanere. Multas etiā in Britānia calamitates, direptio-

Theodosij Imp.

Claudiamus.

Archadij Imp.

Honorij Imp.

Theodosij iunioris Imp.

L. Marinei Siculi. Libro. xxiij.

nes, vastationesq; pertulit. Deinde Vefegothi, Sueui, & Alani Lusitanâ Tarraconesemq; Hispaniâ & Aquitantiâ capiētes à Ligeti flumine vsq; ad Carthaginē nouam omnia occupauere præter Cantabros & Astures. Qui pro sua constantia Romanorū milites conseruauere. Quæ mala Theodosius animaduertens Valentinianum cum Placidia matre sua statim ad regendam ac defendendam misit Hispaniam. Ipse autem Ioānem quēdam tyrānum opprimens regnum omne recepit. Quo sine prole moriente Valentinianus est Imperator electus.

DE FERDINANDO Vngariæ frater Caroli Imperatoris.

DE Vngariæ Rege Ferdinādo, qui adulescētulus militiā ingressus, arma tractare cœpit, diuicam breuiter q̄ mihi fata promittūt, eum, s. Hispaniæ & Christianæ Republicæ honorū magno & augmēto fore. Quē quidē fati necessitas & Dei volūtas nō sine casu motuq; colorū potētissimis ac, sæuissimis Christianæ religionis hostib⁹ opposuit. Quib⁹ hæten⁹ fortissime resistit, & in posterū de oib⁹ Barbaris gētib⁹ & Christiani nois inimicis, ut spero, Deo iuuante simul cū Carolo fratre triūphabit. Cæterū de reb⁹, quas hic Rex FerdināduS adulescēs hæten⁹ gessit, & naturæ dotibus, multi scripserunt. Et nos, Deo iuuante, præter ea quæ scripsimus in historia Cæsaris, alia quoq; quæ post hac eum facturum multo maiora speramus, in honorem Dei & nostræ religionis conscribemus.

QVAE DESVNT HVIC OPERI.

DEsiderabit in hoc volumine lector & frustra requireret Hispaniæ viros illustres. De quibus nō solū præteritis, sed etiā nunc viuētib⁹, ut in prologo/ & alijs in locis mentio est, numerose scripserā: sed cū illorū nomina & res gestas nostris Principib⁹ recensuissem, illi quidē etsi propter Hispaniæ sclicitatē, quæ tot viros insignes progenuisset, valde gauisi cū laborē nostrū & industriā cōprobassent, eorundē tamen volūtas/ & consiliū fuit, ut in præsentiarū virorū illustriū catalogus nō æderetur. Dicebant enim prudentissimi Principes/ qd' inter viuētes, ut est humana cōditio, magna nasceretur inuidia, & iusta præterea multorū querela, qui prætermisū fuissent. Fuit igitur mihi parendū principib⁹ nostris rem iustā præsertim atq; prudēter imperātib⁹. Subduximus itaq; de volumine viros illustres & nōnullas etiā mulieres memoratu dignas. Quæ cū cæteris, quæ mihi posthac occurrerint in lucē proferētur in posterū. Nō me igitur mentitū iudicabis benignissime lector, & qd' tibi nūc offero libēter accipias. Vale.

LYCII MARINEI SICVLI VIRI DOCTISSIMI ATQVE

Regij historiographi opus de rebus Hispaniæ memorabilibus explicitū,

& nunc Cæsareæ Maiestatis iussu in lucem editum. Impres-

sum Compluti per Michaelē de Eguia, Absolutūq;

est mense Maij. Anno ab orbe redempto.

M. D. XXXIII.

